

<3

33

<36630658640015

<36630658640015

Bayer. Staatsbibliothek

33

Pr -

I. Publ. germ 574

Hist. Europ.

Panvinus.

INAVGVRATIO,
CORONATIO, ELE-
CTIOQVE ALIQVOTIM-
peratorum: nempe

à D. Maximiliano Primo, ad

D. MATTHIAM AVSTRIA-
cum Augustum &c.

Item

De Inuestitura Electorum:

Rothenhaffisch Nec-non 1613.

DISSERTATIO ONVPHRII PANVINII ac
MICHAELIS BEVTHERI, de Septemvratu prin-
cipum Electorum, quando ceperit, &c. quæ se-
quens pag. latius demonstrat.

HANOVIA,

Typis Wecheliani apud hæredes Ioannis Aubrii.

M. DC. XIII.

INAVCVRATIO
CORONATIO, ELE
CTIOVE ALIOVOTIM

D. MATTHIAVAATIA
CND ABBATIS

Handwritten signature

BAYERISCHE
STAATS-
BIBLIOTHEK
MUENCHEN

THE W...
...
...
...
...

CONTENTA IN
HOC OPERE.

*Oronatio Maxi-
miliani I. Ar-
chiducis Au-
striae in Regem
Romanorum.*

*Caroli Quinti electio per Geor-
gium Sabinum descripta.*

*Eiusdem Coronatio per Hart-
mannum Maurum.*

*Maximiliani II. per Adamum
et Nicolaum Heydenos fra-
tres.*

Matthiae Austriaci in Regem

*Hungaria per Doct. Iessenium
Eq. Vng.*

*Eiusdem in Regem Romanorum.
Inuestitura Regalium Electoralis
Dignitatis Mauriti Ducis
Saxonia, à Mamerano Lu-
cemburgo descripta.*

*Onuphrii Panuini de Comitibus
Imperatoribus liber.*

*Michaelis Beutheri de Septemui-
ratu principum Electorum sen-
tentia.*

Aurea Bulla Caroli IV.

*Electio & Coronatio Pontificis
Romani.*

CORO-

CORONATIO

ILLVSTRISSIMI ET

SERENISSIMI REGIS MAXI-

miliani, Archiducis Austriae &c. in Regem Ro-

manorum : celebrata per Principes Electo-

res Imperii in Aquisgrano.

Nno Domini millesimo quadringentesimo octogesimo sexto, vigesimo octavo die Martii, inuictissimus & gloriosissimus Fridericus tertius Imperator Romanorum, semper Augustus, Maximilianus, eiusdem Friderici filius, Rex Romanorum electus, ac Principes Electores cum insigni Principum, Comitum, Baronum, multorumque Nobilium comitiua, post memorati Romanorum Regis electionem adhuc in Francfurdia perdurantium, nauigio Coloniam & Aquisgranum versus, pro electi Regis coronatione iter arripientes, eo die Pinguia attigerunt; ubi Romanorum Regi à Dominis maioris Ecclesiae Moguntinae notabilis in vino & auenae propina est oblata.

Vicesima nona die Martii, de mane Imperialis Maiestas una cum Romanorum Rege, Duce Alberto Saxoniae comitante visitarunt Ecclesiam collegiatam Pinguensem, audientes ibidem Missam : qua finita intrauerunt naues ad descendendum. Nautarum tamen consilio, ob venti mirabilem impetum ac multum periculosum; in loco persistentes, eodem die prandium in nauibus celebrarunt. Dominus vero Archiepiscopus Moguntinensis, recessit in naui sua cum suis : & prandio facto, Albertus Dux Saxoniae etiam iter arripuit : sed parum longe processit propter ventum; ceteris in Pinguia tota die relinquentibus.

Trigesima die Martii de mane, Missa finita in Ecclesia Pinguensi, Imperialis Maiestas cum filio suo Romanorum Rege Maximiliano intrauerunt naues descendentes aquam.

AA

2 CORONATIO AQVISGRANI

Ipsis venientibus in ciuitatem Remis, erat ibi Dominus Archiepiscopus Moguntinus qui præcessit. Ibidem Romanorum Rege exeunte nauem Dominus Archiepiscopus Moguntinus & Albertus Dux Saxoniae cum duxerunt supra Cathedram lapideam eleuatam, quæ vocatur *Sedes Regis*, situata in campis extra muros ciuitatis Remensis prope Rhenum, supra quam sedebat Rex, Romano imperio præstans iuramentum. Quædam de domo Ducis Sigismundi creauit Militem. Facta quoque per Archiepiscopum Moguntinum relatione, iterum se in naues receperunt.

Trigesima prima die & vltima Martii Rex Romanorum accessit Imperialem Maiestatem, & simul visitauerunt ibi Ecclesiam Fratrum minorum, audientes ibidem Missam: qua finita, iterum intrauerunt naues & venerunt Coloniam circa horam quartam. Ipsis venientibus, ad litus aderat Dominus Archiepiscopus Coloniensis, Princeps Elector, in superpelliceo cum omnibus Ecclesiis collegiatis & Monasteriis processionaliter. Dominus Archiepiscopus Treuirensis, Princeps Elector, & Ernestus dux Saxoniae, princeps Elector, receperunt Imperialem Maiestatem, & Romanorum Regem filium suum Maximilianum, cum maximo honore ac reuerentia qua decuit; habentes duos pannos Sericos eleuatos in aere ad cooperiendum Imperialem Maiestatem & Regem Romanorum: ducentes eos processionaliter ad maiorem Ecclesiam Coloniensem ante tres Reges. Oratione ac deuotione eorum ibidem facta & habita, intrauerunt chorum ad summum altare. Quibusdam ceremoniis ibidem peractis duxerunt Imperialem Maiestatem ad locum Palatii & hospitii sui: & Rege transeunte ad hospitium suum, associauerunt excellentiae suæ ceteri Principes. Post hoc venit Dominus Archiepiscopus Moguntinensis in nauigio suo.

Prima die Aprilis de mane Imperialis Maiestas, Romanorum Rex cum ceteris Principibus, visitarunt maiorem Ecclesiam Coloniensem, audientes Missam in summo altari. qua finita, duxerunt Imperialem maiestatem domum: & mox vnusquisque Principum ad suum se transtulit hospitium. Extunc venit Dominus Philippus Comes Palatinus, Princeps Elector, in nauigio suo; quem prandio facto Romanorum Rex visitauit. Item ciuitas Coloniensis fecit

MAXIMILIANI I. IMPERAT.

fecit Romanorum Regi propinam de vino & auena & bobus; etiam clenodio argenteo, cum certis aureis florenis.

Secunda die Aprilis, Dominus Coloniensis & Treuerensis venerunt ad Regem Romanorum: & post recessum Domini Coloniensis, Romanorum rex vna cum Archiepiscopo Treuirensi, intrauerunt Ecclesiam, audientes ibidem Missam per cantores suos cantatam. Venit etiam ibidem Episcopus Verdunensis, Orator Regis Franciæ. Finita missa redierunt cum eorum nobilibus ad hospitia: & Dominus Archiepiscopus Treuirensis mansit cum Rege in prandio. quo completo, post recessum Domini Treuirensis, venerunt Cōsules Electorum Principum ad Regem, habentes consilium inuicem.

Tertia die Aprilis, de mane Rex visitauit imperialem maiestatem; & ipsa recedente ascendit Imperator currum suum, & ceteri Principes Electores cum eo, in optimo ordine, versus oppidum Duren & Aquisgranum &c. De post, facto prandio Rex Romanorum cum aliquibus de suis secutus est. Item, ante introitum Imperialis maiestatis in Duren, venit Dux Guliacensis, in optimo ordine in armis, cum ducentis equis in nigro vestitis, recipiens Imperialem maiestatem cum Principibus Electoribus, introducendo eos, faciens eis propinas debitas. Aliqui tamen Principes Electores transiuerunt vltra, ad euacuandum hospitia, propter multitudinem aduenientium. De post, Dux Guliacensis exiit iterato obuiam Regi Romanorum, recipiens eundem cum honore & reuerentia, introducendo suam Celsitudinem, faciendo ibi propinas.

Quarta die, Missa finita, ascenderunt currum; & equites eorum venerunt Aquisgranum: vbi applicuerunt circa horam quartam de fero. Iplis venientibus circa ciuitatem, erant ibi Domini ciuitatis, recipientes Imperialem maiestatem, & Romanorum regem, cum ceteris Principibus Electoribus multum gaudentes. Item erat etiam ibi Dux Cliuensis, in optimo ordine eos Principes recipiens. Imperialis maiestas cum appropinquaret ciuitati, exiit currum & ascendit equum suum. Et rege veniente cum aliis Principibus ad portam, erat ibi totus Clerus ciuitatis Aquisgranensis cum quatuor Ordinibus processionaliter, cum

Crucibus & capite Sancti Caroli Regis, quod per Canonicos seniores ferebatur; in quo erat corona sua quam habuit in vita. Illis sic visis, descendit Rex de equo, faciens reuerentiā Sancto Carolo, dando osculum Cruci; credentia facta per Vicedecanum Aquisensem, qui eandem præsentaui. Item Rege de equo descendente, erant ibi custodes ante portarium ciuitatis, pro eorum iure equum Regis recipientes.

Item erat talis ordinatio, per Regem & alios Principes, de introitu ciuitatis, & per Albertum Saxoniae Ducem disposita; quatenus equites communes & nobiles præcederent. De post venit Clerus cum reliquiis Sancti Caroli Regis. Deinde Duces & Principes Electores: primo Dux Cliuensis in veste aurea: penes eum Dux Guliacensis cum Christophoro Marchione de Baden: secundo Albertus Dux Saxoniae cum Episcopo Strigoniensi, Administratore Saltzburgensi: tertio Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector & Archimarschalcus Imperii, deferens in manu sua Ensem nudum seu euaginatam ante Imperialem maiestatem: penes eum Archiepiscopus Treuirensis, & Philippus Comes Palatinus Rheni, Princeps Elector: Item Imperialis maiestas sola in ordine: quarto Rex Romanorum in veste aurea & equo albo, penes eum Archiepiscopus Coloniensis in latere dextro; Dominus Archiepiscopus Moguntinensis in latere sinistro: transeuntes isto modo ad Ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis. Item post Romanorum Regem venit exercitus suus in rubeo vestitus, in quo erat Episcopus Cameracensis, Episcopus Sibenicensis, Dux Gellerensis. Post illos, exercitus Archiepiscopi Coloniensis, similiter in rubeo vestitus, cum lanceis & ballistis bene armatis; in quo erat Wilhelmus Lantgrauus Hassiæ. Post hoc Ambasiatores Ducis Sigismundi, & aliorum Principum, cum multis Nobilibus in magno numero, qui missi erant, &c.

Item in illo introitu inerant trini, hoc est, tres & tres simul: & durauit iste introitus bene ad horam cum dimidia. Item ab introitu ciuitatis vsque ad Ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis, & per totam ciuitatem, tres viri in equis proiecerunt pecunias cum manibus ad populum. Item in porta Ecclesiæ descendit Rex Romanorum de equo suo: & Marschalcus Guliacensis accepit de iure equum suum, tanquam præfectus regni.

Item

Item Vicedecanus cum seniori Canonico fecerunt suæ Excellentie interpretationem illorum duorum Signorum, stantium ante ostium Ecclesiæ super duo pilaria lapidea; quorum vnum est Lupa, aliud Linguae multæ: ad interpretationem siue significationem, quatenus Rex debet esse defensor regni; quemadmodum Lupa defendit suos iuvenes præ aliis animalibus. Etiam Rex debet præesse omnibus linguis.

Qua finita, intrauerunt Ecclesiam. Ibi erat vnum paruum scamnum in medio, supra quod erat tensus vnus pannus de veluto, cum similibus cussinis; in quibus Rex posuit se ad genua. Imperator cum ceteris Electoribus & Principibus steterunt, fundentes orationes eorum ante imaginem Beatæ Virginis, & Regis sancti Caroli. Tempore medio cantabatur, *Te Deum laudamus*, in organis. quo finito, Rex obtulit ad altare B. Virginis certas pecies auri.

Quibus cæremoniis completis, associauerunt Imperiale maiestatem ad hospitium. De post veniunt omnes Principes Electores cum Rege ad suam Curiam: & ibi primum portabatur gladius nudus ante Regem, per Ernestum Ducem Saxonie, Principem Electorem & Archimarschalcum Imperii &c. Deinde vnusquisque ad suum se transtulit hospitium.

Quinta die Aprilis Romanorum Rex & ceteri Electores Principes visitauerunt Imperialem maiestatem. Et prandio facto, venit Rex ad Domum Ciuitatis: ibi erant omnes Electores congregati habentes consilium. Quo peracto, fuerunt missi Archiepiscopus Moguntinensis & Archiepiscopus Coloniensis ad Ecclesiam, ad ordinandum & disponendum requisita pro coronatione Regis Romanorum, quæ nondum erat parata. quare prolongata fuerat pro tunc coronatio vsq; ad diem nonam Aprilis. tunc sexta hora omnia erant parata pro coronatione Regis. Item de Domo ciuitatis Rex visita-uit Imperialem maiestatem. ipso ibidem existente, venit Magister Curie Domini Coloniensis, significans Imperatori & Romanorum Regi prolongationem coronationis, propter nullam dispositionem factam. Et de post Rex rediit, significando suis eandem prolongationem. Item Ciuitas Aquensis propinauit Regi sex boues, & sex plaustra vini; & totidem Imperatori.

Sexta die Aprilis, de mane venit Dux Guliacensis ad Regem; & de post simul visitauerunt Ecclesiam B. Mariæ

Virginis, in qua erat Imperator cum cæteris Electoribus, ibidem Missam audientes. qua finita, redierunt cum Imperiali maiestate ad suum hospitium, & unusquisque ad suum locum. Post prandium Rex iuit ad domum ciuitatis. ibi erant omnes Electores, habentes consilium insimul cum Rege Romanorum, & de post ad sua se transtulerunt loca.

Septima die Aprilis, de mane Rex accessit iterum ad Domum ciuitatis: ibi iterum venerunt ceteri Electores habentes consilia simul.

Item finita Missa per cantores Regios in Ecclesia cantata, accessit & Imperialis maiestas ad Domum ciuitatis, consilium eorundem ineundo. quo peracto Electores iuerunt pransum. Cum Domino Coloniensi pransus est Dominus Moguntinus, Comes Palatinus Rheni, & Albertus Dux Saxonie.

Item post prandium Philippus Comes Palatinus visitaui Regem. ceteri Electores iterato inierunt consilium in Domo ciuitatis. Et Dominus Palatinus post recessum à Rege, similiter accessit eos.

Item Rex Romanorum habuit publicum consistorium in sua Curia cum Consulibus omnium Electorum & aliorum Principum ibi iudicialiter agebatur quædam causa ardua.

Octauo die Aprilis venerunt ceteri Electores ad Ecclesiam ad audiendam Missam ante B. Virginem. qua finita, iuerunt in Sacristiam, habentes consilium. Venit similiter Imperator, etiam audiens Missam, cantatam de Domina nostra qua finita, exiuerunt Electores Principes simul ad Imperialem maiestatem, & de post simul cum Cæsarea maiestate habuerunt consilium. Rex interim mansit in sua Curia.

Nona die Aprilis, de mane hora tertia ponebatur vnus integer bos, in valore septem florenorum Rhenensium, ad assandum ante hospitium Domini Regis, in quo erat vnus porcus, vna auca, & gallina simul assati; vt in coronatione Romani Regis moris & consuetudinis est. Postea hora debita & determinata venit vnus nomine Regis, scindens vnam peciem & partem illius bouis assati pro rege. quo facto, omnes vtriusque sexus homines accesserunt, & dilacerabant illum bouem assatum cum gladiis & fustibus, tantum quantum possibile fuit sumente vnoquoque. Tempore medio adplicuit Iohannes de Horren Episcopus Leodiensis, cum ducentis equis

quis & ultra, in ordine bene armatis, & omnes in habitu Curialium Regis.

Item ante Palatium Regis Romani erat vnus fons in aere factus, in quo erat vna Aquila nigra habens arma Regis Romani; ex cuius pectore exiuit vinum Rhenense. In latere Aquilæ dextro erat factus Leo aureus, tenens bannerium cum armis Brabanciæ; ex quo Leone similiter exiuit vinum Rhenense. In latere sinistro Aquilæ erat Leo niger cum armis Flandriæ, simili modo emittens vinum Rhenense, ibi erat maxima pressura pauperum & aliorum hominum.

Item circa horam sextam de mane venerunt Imperialis maiestas, Comes Palatinus Rheni, Princeps Elector, Ernestus Dux Saxonie Princeps Elector, Dux Cleuensis, Albertus Dux Saxonie, Dux Guliacensis ad Romanorum Regem. Ipsi ibidem existentibus induebant se illi duo Electores quemadmodum ipsis, tanquam Electoribus, conuenit & eos decuit: transeuntes ad Ecclesiã isto ordine. Nobiles precesserunt: de post Episcopi: post ipsos Albertus Dux Saxonie, Dux Guliacensis, Dominus Cleuensis, qui habuit vnã manicã cū perlis preciosissimã; in pileo suo vnũ clinodium, etiã cum perlis & gemis preciosis ornatum. Demum Imperialis maiestas in veste aurea, cum torq; preciosissima, habente eleuationes vndiq; cum vna cruce preciosissima. Penes Imperatorẽ in latere dextro, Rex Romanorũ filius suus Maximilianus, cum mantello aureo foderato cū hermelinis, pendente super humero suæ celsitudinis vsque ad medium brachiorum suorum; cuius clausura ante erat de perlis & gemmis preciosis. In capite habuit birretum aureum simili foderatura foderatũ, versus more Italico. Apud Imperialem maiestatem in latere sinistro Ernestus Dux Saxonie Princeps Elector, in simili cappa & veste de veluto rubeo, & magno birreto alto de scarlaca rubea, subducta simili foderatura hermelinis. Philippus Comes Palatinus Princeps Elector in latere dextro Regis, simili modo vestitus cum birreto de veluto rubeo, sic simul intrantes Ecclesiã. In ambitu Ecclesiæ venerunt eis obuiam Principes Electores spirituales, scil. Archiepiscopus Colonienfis, Archiepiscopus Moguntinensis & Treuirensis, in Pontificalibus, cū mitris & croceis, seu Episcopalib. baculis eorũ. Etiam Clerus cū crucibus, turribulo, & textu Euangelii: etiam quam plures alii Prælati Episcopi & Abbates in Pontificalibus eo-

rum, recipientes eosdem Principes. In quorum receptione Archiepiscopus Colonienſis, tanquam celebraturus officium, dixit, *Adiutorium nostrum in nomine Domini &c. Sit nomen Domini benedictum, &c.* cum ſequenti collecta: *Omnipotens ſempiternæ Deus, qui ſamulum tuum Maximilianum regni faſtigio dignatus es jublimare; tribue ei quaſumus, ut ita in præſenti ſæculi curſu cunctorum communem ſalutem diſponat, quatenus à tuæ veritatis tramite non recedat* Per Dominum &c. Qua collecta dicta Archiepiſcopus Moguntinenſis & Treuerenſis ſuſceperunt Regem Romanorum, vnus ex vno latere, alter eorum ex altero latere ducentes eum ad Eccleſiam. Et Archiepiſcopus Colonienſis præceſſit, & cum eo prædicta Proceſſio, cantantes vnā antiphonā, ſcil. *Ecce mitto Angelum meum qui præcedat te & custodiat ſemper. Obſerua & audi vocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: affligentes te affligam. Et, præcedat te Angelus meus.* Verſus: *Israel, ſi me audieris, non erit in te Deus recens; neq; adorabis Deum alienum. Ego enim Dominus. Obſerua & audi vocem meam, &c.* Qua finita Rex proſtrauit ſe, ſuper tapetum ad gradus altaris, totus in longum. & Archiepiſcopus Colonienſis ſuper ipſum ſic proſtratum legit: *Domine ſaluum fac Regem.* Aſſiſtentes reſpondebant: *Exaudi nos in die in qua inuocauerimus te, cum ſequenti collecta: Deus, qui ſcis genus humanum nulla virtute poſſe præpria ſubſiſtere, concede propitiuſ ut ſamulus tuus Maximilianus quem populo tuo voluiſti præferri, ita tuo fulciatur adiutorio, quatenus quibus potuerit præeſſe valeat & prodeſſe. Per Dominum noſtrum.*

Alia collecta: *Omnipotens ſempiternæ Deus, cœleſtium terreſtriumque modera: or, qui ſamulum tuum Maximilianum ad regni faſtigium dignatus es prouehere: concede quaſumus, ut à cunctis aduerſitatibus liberatus, & Eccleſiaſtica pacis dono muniat, & ad æterna pacis gaudia peruenire te donante mereatur. Per Dominum, &c.*

Post hoc, Rex Romanorum poſuit ſe in vna regia ſede ante altare Mariæ Virginis bene ornata: & modicum retro in vno paruo ſcamno in latere dextro Regis ſedebat Archiepiſcopus Moguntinus, in ſiniſtro latere Archiepiſcopus Treuerenſis: & retro illos ſtabant Epicoſopus Strigoniēſis, Dux Guiliacenſis, Albertus Dux Saxonix, Dux Cleuēſis, & Caſparus Dux Bauariæ, Comes in Feldentz. Item in latere dextero altaris

taris erat Imperialis maiestas in vna sede alta trium graduum, honorifice ornata. Penes eum in latere sinistro erat Philippus Comes Palatinus Rheni, Princeps Elector, & Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector. Et in continenti incipiebatur Missa solennis de die Epiphania Domini; scilicet, *Ecce aduenit Dominator Dominus, & regnum in manu eius, & potestas, & imperium, &c.* quæ cantabatur in cantu Gregoriano Idem Sequentia cantata. Surrexerunt Archiepiscopi Moguntinensis & Treuirensis, & superiorem vestem Regi deposuerunt, & ab infra in vestitu deaurato incessit in medio illorum, & ante altare prostratus in modum crucis. Et cantabatur Letania à duobus Clericis. De post Dominus Archiepiscopus Colonienfis crexit se, tenens baculum suum in manu sua, dixit: *Vt hunc famulum tuum Maximilianum in Regem eligere digneris.* Responderunt Clerici; *Te rogamus audi nos.* Item Dominus Colonienfis dixit; *Vt eum benedicere, sublimare & consecrare digneris.* Responderunt Clerici; *Te rogamus audi nos.* Item Archiepiscopus Colonienfis dixit; *Vt eum ad regni & imperii fastigium feliciter perducere digneris.* Responderunt Clerici; *Te rogamus audi nos.* Deinde duo Clerici compleuerunt Letaniam, *Vt Pontificem nostrum, &c.* Letania finita crexit se Rex, & Dominus Archiepiscopus Colonienfis stans ante altare, habens baculum pastorem in manu sua, interrogauit à Rege sex puncta sequentia: *Vis sanctam fidem Catholicis viris traditam tenere, & operibus iustis seruare?* Respondit Rex, *Volo.* Colonienfis: *Vis sanctis Ecclesiis Ecclesiarumque ministris fidelis esse tutor & defensor?* Respondit Rex, *Volo.* Colonienfis: *Vis regnum tibi à Deo concessum secundum iustitiam predecessorum tuorum regere, & efficaciter defendere?* Respondit Rex, *Volo.* Colonienfis: *Vis iura regni, & imperii bona eiusdem iniuste dispersa conseruare & recuperare, & fideliter in usus regni & imperii dispensare?* Respondit Rex, *Volo.* Colonienfis: *Vis pauperum & diuitum, viduarum & orphanorum æquus esse iudex, & pius defensor?* Respondit Rex, *Volo.* Vis sanctissimo in Christo Patri & Domino, Romano Pontifici, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ subiectionem debitam, & fidem reuerenter exhibere? Quibus dictis, Rex per Archiepiscopos Moguntinensem & Treuirensensem ductus est ad altare, & positis duobus digitis manus suæ dextræ super altare, dixit, *Volo: & in quantum Dominico fultus fuero adiutorio, &*

precibus fidelium Christianorum adiutus valuerō, omnia promissa fideliter adimplebo, Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti eius.

Hoc facto, per Archiepiscopos prædictos reducebatur iterū ante altare cum baculo Episcopali, quæ fuitque à Principibus Alemanniæ & Clero & Populo circumstantibus; *Vultis tali Principi ac rectori vos submittere, ipsiusque regnum firmare fide & stabilire, atque iussionibus illius obtemperare? iuxta Apostolum Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, siue Regi, tanquam præcellenti?* Ad quā quæstionem Dominus Moguntinus & Treuirensis, Principes Alemanniæ, Clerus & Populus adstantes responderunt, dicentes, *Fiat, fiat, fiat.*

Deinde adducunt Regem ad altare, qui prostravit se ad terram in longum, & Dominus Archiepiscopus Coloniensis dixit super eum benedictionem istam: *Benedic, Domine, hunc Regem nostrum Maximilianum, qui regna omnia moderaris à seculo: & tali eum benedictione clarifica, ut Dauidica teneat sublimitatis sceptrum, & glorificatus ut in eius protinus reperiatur merito. da ei tua inspiramine, cum mansuetudine ita regere populum, sicut Salomonem fecisti regnum obtinere pacificum. Tibi semper sit cum honore subditus, tibi que militet cum quiete. sit tuo clypeo protectus cum Proceribus, & ubique tua gratia victor existat. Honorifica eum præ cunctis Regibus gentium, felix populis dominetur; & feliciter eum nationes adorent, viuat inter gentium cateruas magnanimus. Sit in iudiciis æquitatis singularis. Locupletet eum tua prædiues dextra. frugiferam obtineat patriam; & eius liberis tribuas profutura, & presta ei prolixitatem vitæ per tempora, & in diebus eius oriatur iustitia. A te robustum teneat regiminis solium; & cum iustitia ac iucunditate æterno gloriatur in regno.*

Item Archiepiscopus Coloniensis adhuc super eum dixit: *Deus ineffabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator imperii, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ nostri Abraha prælegisti Reges sæculi præfuturos; tu præsentem Regem hunc Maximilianum cum exercitu suo, per intercessionem omnium Sanctorum vbera benedictione locupleta, & in solium regni firma stabilitate connecte. Visita eum sicut Moysen in mari rubro, Io-*
juen

suen in pralio, Gedeonem in agro, Samuelem in templo; & illa benedictione eum considera, ac sapientia rore perfunde quam beatus David in Psalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in improsp̄ris patientia, in protectione clypeus sempiternus; & presta ut gentes illi teneant fidem, Proceres sui habeant pacem; diligat caritatem, abstineat se à cupiditate, loquatur iustitiam, custodiat veritatem; & ita populus iste sub eius imperio pullulet; ita alius benedictione aternitatis, ut semper maneant tripudiantes, & in pace victores. quod ipse prestare dignetur qui viuit & regnat Deus in secula seculorum, Amen.

Benedictione finita erexerunt Regem ad genua, & denudauerunt scapulas suas, & pectus, & iuncturas brachiorum suorum. Sedit cum deuotione iunctis manibus. Accessit Archiepiscopus Colonien̄sis; vnxit eum in capite, in pectore, inter scapulas, & ambas iuncturas brachiorum circa scapulas de oleo cathecuminum; ita dicens: *Pax tibi.* Clerus respondit: *Et cum spiritu tuo.* Dominus Colonien̄sis iterum dixit: *Vngo te in Regem oleo sanctificato, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Interim cantauerunt in choro: *Vnixerunt Salomonem Sadoch sacerdos & Nathan Propheta Regem in Geon; & procidentes lati dixerunt; Viuat rex in aeternum.* Postea Colonien̄sis vnxit palmas manuum Regis Romani, dicens: *Vngantur manus istae de oleo sanctificato, vnde vncti fuerunt Reges & Propheta; & sicut vnxit Samuel David in Regem; ut sis benedictus & constitutus Rex in regno isto super populum istum, quem Dominus Deus tuus dederit tibi ad regendum & gubernandum quod ipse prestare dignetur qui viuit & regnat Deus in secula seculorum, Amen.* Interea Clerus iterum cantauit: *Vnxit te Deus, &c.*

Factis vnctionibus istis statim ab Archiepiscopis ducitur Rex ad sacristiam; & seniores Capituli detergentes cum lana mundissima loca inuncta, vbi Dominus Colonien̄sis oleum sacrum apposuit.

Item hoc facto Domini de Capitulo induebant cum sandaliis, alba & stola, in modum Crucis in pecto-

re; & rediens ante altare prosternit se in modum crucis. Tunc Archiepiscopus Coloniensis dixit: *Prospice, Omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum Regem Maximilianum: & sicut benedixisti regem Abraham, Isaac, & Iacob, sic illum largis benedictionibus spiritualis gratia, cum omni plenitudine tua potentia irrigare atque perfundere digneris. Tribue ei de rore coeli & de pinguetudine terra abundantiam frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris longa per tempora; ut illo regnante sit sanitas corporis in patria, & pax inuiolata in regno. dignitas gloriosa regalis Palatii maximo splendore regia potestatis oculis omnium fulgeat, luce clarissima clarescat, quasi splendidissima fulgura maximo perfusus lumine videatur. Tribue ei, optime Deus, ut sit fortissimus protector patriæ & consolator Ecclesiarum atque cœnobiorum sanctorum, maxima cum pietate regalis munificentia; atque ut sit fortissimus Regum, triumphator hostium, ad opprimendas rebelles & paganas nationes; sitque inimicis suis satis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentia. Optima tibus quoque atque præcelsis proceribus atque fidelibus sui regni sit magnificus, & amabilis & pius; ut ab omnibus timeatur atque diligatur. Reges quoque de lumbis eius per successiones temporum futurorum egrediantur, regnumque hoc valeant regere totum, & post gloriosa tempora atque felicia præsentis vitæ, gaudia æterna in perpetua beatitudine habere mereantur. quod ipse præstare dignetur qui uiuit, &c.*

Adhuc alia collecta siue benedictio.

Spiritus sancti gratia humilitatis nostræ officio in te copiosa descendat; ut sicut manibus nostris indigenis oleo materiali delibutus pinguescis exterius: ita eius inuisibili unguento delibutus impinguari merearis interius; eiusque spirituali unctione perfectissime semper imbutus, & illicita declinare à tota mente, & spernere discas, si valeas, & utilia anima tua iugiter cogitare, optare, atque operari queas: auxiliante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo patre & eodem Spiritu sancto uiuit & regnat Deus in sæcula.

Adhuc alia benedictio Regis.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filiū tuū preciosissimo sanguine suo genus humanū redimere;

mere; qui conteris bella, & Pugnator es in te sperantium; & sub cuius arbitrio omnium regnorum continetur potestas; te humiliter deprecamur ut presentem famulum tuum Maximilianum in tua misericordia confidentem benedicās, eique propicius adesse digneris, ut qui tua expetit benedictione defendi, omnibus sit hostibus fortior. fac eum, Domine, beatum esse & victorem de inimicis suis. corona eum corona iustitiae & pietatis, ut ex toto corde & tota mente in te credens tibi deseruiat, sanctamque tuam Ecclesiam defendat & sublimet, populumque à te sibi commissum iuste regat, nullis insidiantibus malis eum in iniustitiā vertat. Accende, Domine, cor eius ad amorem gratia tua, per hoc unctionis oleum, unde unxisti Sacerdotes, Reges & Prophetas, quatenus iustitiam diligeres, per tramitem iustitiae populum similiter ducens. post peracta à te disposita in regali excellentia, annorum curricula peruenire ad gaudia aeterna mereatur. Per eundem &c.

Quibus collectis siue benedictionibus dictis, cantabatur una praefatio pulcra per Archiepiscopum Colonensem, quae sequetur. Dominus vobiscum. Sursum corda. Gratias agamus Deo nostro. Vere dignum & iustum est equum & salutare nos tibi semper & ubique gratias agere, Domine, sancte pater, omnipotens, aeternae Deus, creator omnium, imperator Angelorum, regnatum Rex, Dominusque dominantium; qui Abraham famulum tuum de hostibus triumphare fecisti; Moysi & Iosue populo praelatis multiplicem victoriam tribuisti; humilemque David puerum tuum regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiae pacisque munere ditasti, respice quaso ad preces humilitatis nostrae, & super hunc famulum hunc Maximilianum, quem supplici deuotione in Regem elegimus, benedictionum dona in eo multiplica, eumque dextera tua potentia semper & ubique circumdanda; quatenus praedicti Abraha fide fideliter firmatus, Moysi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine munitus, David humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi que in omnibus placeat, & per tramitem iustitiae semper incedat: Ecclesiam tuam deinceps cum plebibus sibi annexis ita nutriet ac doceat, muniat & instruat, contraque omnes visibiles & inuisibiles hostes eidem potenter regaliterque tua virtutis regimine administret, & ad veram fidei, pacisque concordiam eorum animos te opitulante reformet; ut horum populorum debita subiectione fultus, cum digno amore glorificatus, ad paternum decenter jo-

liam tua miseratione conscendere mereatur. Tua quoque protectionis galea munitus, & scuto insuperabili inguer protectus, armisque coelestibus circumdatus, optabilis victoria triumphum feliciter capiat, terroremque sua potentia infidelibus inferat & pacem tibi militantibus latanter reponet. per Dominum nostrum, qui virtute sanctae Crucis Tartarum destruxit; regnoque Diaboli superato, victor ad caelos ascendit, in quo potestas omnis regum consistit & victoria; qui est gloria humilium, & vita salusque populorum, qui tecum vivit &c.

Adhuc alia praefatio.

Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à patre oleo exultationis unctus est prae participibus suis, ipse per presentem sacra unctionis infusionem Spiritus paracleti super caput tuum infundat benedictionem, eandemque usque ad interiora cordis tui penetrare faciat; quatenus hoc visibili ac tractabili dona invisibilia percipere, & temporaliregno iustis moderaminibus executio, aternaliter cum eo regnare merearis, qui solus sine peccato, Regum rex, vivit & regnat, & gloriatur cum Deo patre in unitate eiusdem Spiritus sancti, per omnia saecula saeculorum.

Quibus praefationibus finitis, Dominus Rex Romanorum induebatur vna cappa per Archiepiscopos Moguntinensem, Treuirensensem & Coloniensem, tradentes simul gladium nudum S. Karoli; Archiepiscopo dicente: Accipe gladium per manus Episcoporum licet indignas (vice tamen & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratas) tibi regaliter impositum, nostraque benedictionis officio, in defensionem sanctae Dei Ecclesiae diuinitus ordinatum: & esto memor de quo Psalmista prophetavit, dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, ut in hoc per eundem vim equitatis exerceas, iniquitatis violentiam potenter destruas, & sanctam Dei Ecclesiam eiusque fide es propugnes ac protegas: nec minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes execres ac destruas: viduas ac pupillos clementer adiuves ac defendas; desolata restaures, restaura-

ta con-

ta conserues ; vlciscaris iniusta, confirmes bene disposita : quatenus hac in agendo virtutum triumpho gloriosus iustitiae cultu egregius cum mundi Salvatore, cuius typum geris in nomine, sine fine merearis regnare. qui cum patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus.

Quibus dictis, posuerunt gladium nudum in vaginam, & cinxerunt Regem eodem gladio. Et Archiepiscopus Coloniensis tradidit ei armillos, pallium, & annulum, dicens : Accipe Regiae dignitatis annulum, & per hunc catholica fidei cognosce signaculum : & ut hodie ordinaris caput & princeps regni ac populi ; ita perseverabilis auctor ac stabilitor Christianitatis & Christianae fidei fias ; ut felix in opere cum Rege regum glorieris per eum : cui est honor & gloria per infinita saecula saeculorum, Amen.

Quibus dictis, Coloniensis tradidit ei sceptrum, & pomum regale, dicens : Accipe virgam virtutis atque equitatis, qua intelligas mulcere pios & terrere reprobos, errantibus viam pandere, lapsisque manum porrigere : disperdasque superbos, & relevas humiles ; & aperiat tibi ostium Iesus Christus Dominus noster : qui de se ipso ait : Ego sum ostium : per me si quis introierit, saluabitur. & ipse est qui est clavis David, & sceptrum domus Israel, qui aperit, & nemo claudit ; claudit & nemo aperit. fitque tuus ductor qui educit vincitum de domo carceris, sedentem in tenebris & umbra mortis ; & in omnibus sequi merearis eum, de quo Propheta David cecinit : Sedes tua in saeculum saeculi : virga equitatis, virga regni tui : & imitando ipsum, diligas iustitiam & odio habeas iniquitatem. quia propterea te unxit Deus tuus ; ad exemplum illius, quem ante saecula unxerat oleo exultationis praeparavit us suis, Iesum Christum dominum nostrum.

His finitis, Coloniensis, Moguntinus & Treuirensis Archiepiscopi omnes tres simul imposuerunt Regi coronam S. Karoli super caput eius, pariter dicentes : Accipe coronam regiam ac regni, qua licet ab indignis Episcoporum manibus capiti tuo imponitur, quamquam sanctitatis gloriam & opus fortitudinis expresse significare intelligas : & per hanc te Principem ministerii non ignoras. ita ut sicut nos, in interioribus pastores rectoresque animarum intelligi-

mus; ita & tu in exterioribus verus Dei cultor strenuusque contra omnes aduersitates Ecclesie Christi, defensor, regniq; tibi à Deo dati existas: & per officium nostra benedictionis, vice Apostolorum omniumque Sanctorum suffragio, tuo regimini commissi, utilis exsecutor, regnatorque proficiuus semper appareas: ut inter gloriosos Athletas virtutum geminis ornatus, & premio sempiternæ felicitatis coronatus, cum redemptore ac saluatore nostro Iesu Christo, cuius nomen vicemque gestare crederis, sine fine glorieris; qui viuit & imperat Deus cum Deo patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum, Amen.

Omnibus his dictis, ductus est Rex ad altare per Archiepiscopos Moguntinum & Treuirenses. ibi ponens ambas manus super altare, faciens hanc professionem in vulgari: *Profiteor & promitto coram Deo & Angelis eius amodo & deinceps legem & iustitiam, pacemque sanctæ Dei Ecclesie seruare; populoque mihi subiecto prodesse, & iustitiam facere, & conseruare iura regni, saluo condigno diuinæ misericordiæ respectu; sicut cum consilio Principum & fidelium regni atque meorum melius inuenire potero. Sanctissimo Romano Pontifici & Ecclesie Romanae, ceterisque pontificibus & Ecclesiis Dei, condignum & canonicum honorem volo exhibere. Ea etiam quæ ab Imperatoribus & Regibus, Ecclesiis seu Ecclesiasticis personis collata sunt & erogata, inuiolabiliter ipsis conseruabo, & faciam conseruari. Abbatibus & Ordinibus vassallis regni, honorem congruum volo portare & exhibere, Domino nostro Iesu Christo mihi prestante auxilium, fortitudinem & decorem. Qua professione facta, ductus est Rex per Dominos Archiepiscopos Moguntinensem & Treuirenses ad solium suum seu sedem regiam, quæ est superius super altum monasterium, ante altare Apostolorum Simonis & Iudæ; Clero cantante responsum istud: *Desiderium anima eius tribuisti ei Domine, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Versus. Quoniam prænisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Et voluntati.* Et Dominus Archiepiscopus Coloniensis sequebatur cum suis ministris Regem, cum ceteris Principibus, ponentes eum ad eandem sedem regiam Karoli lapideam. Ibi Coloniensis dixit: *Ita retine amodo locum Regium, quem non iure hereditario, neque paterna successione, sed Principum, seu Electorum in regno Alemannie,*
*tibi**

tibi noscas delegatum, maxime per auctoritatem Dei omnipotentis & traditionem nostram presentem; & omnium Episcoporum ceterorumque seruorum Dei. Et quanto Clerum sacris altaribus propinquiorem prospicis, tanto ei potiore in locis congruis honorem impendere memineris; quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem Cleri & plebi in hoc regni solio conseruet; & in regno aeterno secum regnare faciat Iesus Christus Dominus noster rex regum & dominus dominantium; qui cum Patre & Spiritu sancto uiuit & regnat Deus &c. Rege sic in sede regia sedente, mox accesserunt qui ad militiam creari desiderauerant, cum gladium S. Karoli extraxit Rex tenens in manu sua: & accessit primo Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector Imperii: deinde Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector Imperii; de post Dux Guliacensis, Casparus Dux Bauariae Comes in Feldens, Carolus Dux Geldriae, Marchio de Baden, Wilhelmus Landgrauus Hassiae in Castell, Wilhelmus de Egmond, cum quampluribus aliis, in numero ducentorum & ultra, facti milites. Et factus est sonus tubarum.

Deinde descenderunt inferius in locum pristinum chori. ibi cantauerunt, *Te Deum laudamus*. quo finito, legebatur Euangelium: *Cum natus esset* &c. De post *Credo in Deum* &c. *Offertur. Reges Tarsis* &c.

Deinde Rex Romanorum sceptrum in manu sua portans, ibat ad offertorium, offerens quam plures pecies auri, &c. Deinde ibat Archiep. Moguntinensis & Treuirensis, & postea alii Principes Electores, &c. Sic processum fuit in Missa usque ad Pacem. Ibi Archiepiscopus Coloniensis vertit se versus populum, dando Regi & ceteris Principibus benedictionem, dicens: *Benedicat tibi Dominus custodiatque te, & sicut te voluit super populum suum esse Regem, ita in presenti saeculo felicem, & aeterna felicitatis tribuat esse consortem.*

Responderunt Amen. Item Missa finita vocatus fuit Comes de Chymay, & factus est per Imperatorem Princeps de Chymay. Item venerunt Capitulares Ecclesiae Aquensis, recipientes Regem Romanorum in Canonicum; qui ipsis praestitit iuramentum, quoniam praebendam habet in eadem Ecclesia: & dederunt sibi locum in choro. Ipse quoque dedit statuta & vinum admissionis, iuxta consuetudinem Ecclesiae. & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram praeben-

dam, & suppleant locum suum in Ecclesia. Sic coronatio Regis finem habet.

Istis sic peractis exiuerunt Ecclesiam ad locum prandii, scilicet Domum Ciuitatis, paratum isto ordine. Nobiles præcesserunt: postea Comites & Barones in magna multitudine: deinde tubicinatores & heraldi: postea Prælati, Episcopi & Principes; deinde Electores Imperii. primo Archiepiscopus Treuerensis, secundo Ernestus Dux Saxoniae cum gladio nudo ante regem. In latere eius dextro Philippus Comes Palatinus cum pomo aureo: in sinistro latere Electus Augustensis, habens penes se vnum deferens sceptrum, loco Marchionis de Brandenburg, qui obiit. Tunc Romanorum Rex cum corona regia & cappa, habens gladium in femore, & coronam in capite; in cuius latere dextro Archiepiscopus Colonienensis, in sinistro Archiepiscopus Moguntinus, cum eorum vestimentis ac ornamentis, prout eis tanquam Electoribus conuenit & decens erat. Imperialis maiestas cum sua corona & cappa Imperiali, & suo heraldo.

Item in itinere transeundo vsque ad Domum ciuitatis, nomine Regis seminabatur vel proiciebatur ad populum pecunia, floreni scilicet Rhenenses, & moneta argentea in valore trecentorum florenorum. & populus magis sequebatur pecuniam quam Regem.

Ipsis sic existentibus supra Domum ciuitatis, in qua Rex fecit parari magnum conuiuium omnibus Principibus, &c. descendit Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector, & sacri Romani imperii Archimarschalcus, ascendens equum veniens ad magnum cumulum auenae positum in foro ante Domum Ciuitatis Aquensis; intrans auenam cum equo suo vsque ad pectus equi, habens vnum modium & hostorium siue baculum argenteum in manu sua, ad mensurandum auenam. Recipiens suum modium mensurandi argenteum, impleuit auena, mensurauit, & tradidit vni ex suis: & sic compleuit officium suum &c. Et post recessum suum incontinenti erat ibi tanta pressura hominum, residuum auenae recipientium, quatenus seminabatur & proiciebatur quasi per totum forum, &c.

Item ascendit Imperialis maiestas Domum ciuitatis, abstraxitque se in vna camera, exuens Pontificalia sua, & rediens ad mensam in capite aulae transversaliter factam & ornata[m] sex gradibus altam & eleuatam, in qua sedebat sua maiestas,

iestas, & Rex Romanorum filius suus Maximilianus. Item mensa erat cooperta de panno aureo, cum armis Burgundiæ pretiosissime ornata. In sinistro latere erat vna credentia septem stadiis alta, ornata vasellis pretiosissimis, non paruas sed magnas, ultra ducentas, pecies aureas & argenteas connumerate, demptis scutellis argenteis ac scyphis. Imperator vero, volens locum dare filio suo honoris, tanquam sponso Dei, nullam parari fecit credentiam, licet inter omnes Principes habeat pretiosissimam.

Et cum Imperator & Rex Romanorum ad prandium irent, venit Electus Episcopus Augustensis, de Hohenzorn dictus locum Marchionis Brandeburgensis suppleuit cum ceteris Comitibus, Ernesto Duce Saxoniae præcedente cum baculo, aquam porrexit & manutergium. Aqua in peluibus argenteis erat. Item tres Archiepiscopi benedictionem & Benedicite dixerunt: & sigillum de Cancellaria Imperatoris ceperunt, ante Regem posuerunt cum vno baculo. Iphis sic sedentibus, & Electoribus Romani imperii mensæ astantibus, Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector, tanquam Archimarschalcus cum baculo nigro in manu, & Comes Palatinus Princeps Elector ac Dapifer Romani Imperii post ipsum, accesserunt ad coquinam Regis. Ibi Comes Palatinus equitando de coquina Regis, quatuor scutellas argenteas in manibus perduxit. descendens ante Domum ciuitatis de equo, ascendit Domum Ciuitatis Ernesto Duce Saxoniae præcedente cum baculo, portauit scutellas argenteas cum ferculis in manibus, & ad mensam Regis collocauit. Et postquam Principes Electores sua officia exercuerant, quilibet Princeps Elector solus sedebat ad mensam sibi paratam, cum sua propria credentia.

Ordo sedentium in prandio.

In capite & in medio Aulae vel Palatii, sedebat Imperialis maiestas. & Rex Romanorum filius suus Maximilianus, in mensa ipsis parata & ornata, sex graduum alta: quibus ministrando astabant Principes, Comites & Barones; inter quos Princeps de Chymay, & Dux Geldriae erant primi. Vnicuique vero Principi Electori de sui ipsius familia ministrabant Comites Barones ac nobiles.

Item in latere dextro & loco procliuiore Palatii, sedebat primo Archiep. Colonienſis Princeps Elector imperii. Secundo parata erat vna menſa pro Rege Bohemiæ, quæ erat vacua propter eius abſentiam. Tertio Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector ſedebat etiam ſolus in menſa ſibi parata. Quarto ſedebant Oratores Ducis Auftriæ. Quinto loco Epilcopi, Leodiſenſis, Wormaciſenſis, Sibicinenſis & Myſenſis &c. Sexto ordine vel loco ciuitas Aquenſis. Septimo loco ciuitas Colonienſis. Itē Archiepiſcopus Treuerenſis Princeps Elector in propria ſibi mēſa, parata in medio Aulae, in faciem Imperatoris & Regis, cum ſua credentia ſedebat.

In ſiniſtro latere Dominus Archiepiſcopus Moguntinus primo loco in ſua propria menſa cum ſua credentia ſedebat. Secundo loco Erneſtus Dux Saxoniae Princeps Elector ſolus etiam ſedebat in ſua menſa. Poſt hoc, pro Marchione de Brandenburg erat menſa parata quæ erat vacua propter abſentiam ſuam. Deinde Albertus Dux Saxoniae, Dux Cluſenſis, Caſpar Dux Bauariæ, Dux Guliacenſis, & quidam Orator Comitſ de Wirtenberg ſedebant. Quinto loco Conſules ciuitatis Francfurtenſis. Sexto loco Conſules ciuitatis Norenbergenſis. Heic diſſenſio facta eſt Norenbergenſium. Marſchalcum Regis acceſſerunt, cur Francfurtenſes ſuper eos locum haberent? qui reſpondit, ſic ordinatum in ſuo regiſtro. Sed non contenti Regem acceſſerunt: qui pie reſpondit, quoniam in Francfurdia electi ſumus in Regem, ideo modo locum eorum ſic habere debent. Alio tempore de ſeſſionibus & locis cogitemus. Durabat autem prandium iſtud uſque fere ad horam tertiam. Quid vltra dicam? fuerunt ferula citra quinquaginta, & ſemper ſcutellæ fuerunt repletiffimæ: integer lepus, agnus, pauo, & de omnibus generibus auium & piſcium & ferarum &c. vina optima ac pretioſiſſima. In ſerculis ſigna Principum pendebant. quis omnia enarrare poteſt?

Item in foro pauperes & famelici ſtabant, quibus per fenestras carnes & panes integri, lepores & agni aſſati proiecti ſunt. Et factus eſt clamor magnus in foro. Sed in Aula ſeu Palatio iſto fuit ſilentium non clamor; niſi in quantum vnus cum alio ſubmiſſa voce loquebatur.

Et prandio facto, iterum aqua in peluibus argenteis adducta eſt cum manutergio ad menſam Imperialis Maiestatis & Regis

Regis Romanorum. Deinde Archiepiscopi tres grates Deo referebant. Post hoc, quidam de numero Heroldorum clamauit voce magna, dicens: *Si qui sunt qui desiderant creari in milites, accedent Regem heic vel in domo: paratus est. Et si qui accesserint hodie qui non sunt habiles, pro non creatis sunt habendi, & prohibendi ab aliis ne signa militum deferant. Et qui de numero illorum velint permanere, Regem debent de hoc certificare &c.* Quibus dictis, omnes surrexerunt: Imperatorem & Regem ad hospitia sua perduxerunt, circa horam quartam: & in pace omnia requiescebant.

Item pauperibus omnibus datae sunt cleemosynae in abundantia. Sic à fine omnia sunt denominanda: pauperes Christi non sunt neglecti.

Decima die Aprilis, quæ fuit secunda post Dominicam *Misericordia Domini*; de mane Missa audita ostendebantur reliquiae Aquenses in publico in præsentia omnium Principum præscriptorum, ac omnium Christi fidelium ibidem existentium. Quo facto, Consules ac tota communitas ciuitatis Aquensis fecerunt iuramentum vel homagium Romanorum Regi ante domum ciuitatis, in præsentia Imperatoris, Principum Electorum atque aliorum Principum; & Rex confirmauit priuilegia ipsorum. Illo facto, immediate recesserunt Principes versus Coloniam, scilicet Romanorum rex, Archiepiscopus Coloniensis, Comes Palatinus Rheni, Archiepisc. Treuirensis. Imperialis autem Maiestas & Archiepisc. Moguntinus manserunt ibidem illa nocte. Vndecima die Aprilis quæ fuit quinta post *Misericordiam Domini*, applicuerunt omnes Principes simul cum Imperatore & Romanorum rege ante ciuitatem Coloniensem, introeundo in optimo ordine. Conuenerunt enim omnes Principes ante ciuitatem cum suis. Consulatus obuiam venit in vestitu nigro citra centum equos; & armigeri citra mille, manserunt prope portam quam Rex consueuit intrare post suam coronationem, & antecesserunt Regem à longe per ciuitatem: nam propriam habet plateam per quam intrat vsque ad Ecclesiam maiorem. Itē præmisit multos de familia Ducis Guliacensis, Ducum Saxoniae, Ernesti Electoris & Alberti, & Philippi Ducis Bauariae Comitum Palatini &c. Deinde tubicinatores & fistulatores; & iterum aliqui de familia Archiep. Coloniensis: deinde tres armati, scilicet Dominus de Yselstein, & Dn. Wil-

helmus frater eius de Egmund, & Dn. Vitus de Wolkéstein, quia armati erant cū equis armatis à vertice capitis vsque ad plantā pedis, qui antecesserunt Regē: deinde Electores Imperii, Philippus Comes Palatinus Princeps Elector; & Dux Cleuensis. post eos Dux Saxoniae Ernestus Princeps Elector cum gladio nudo, & Archiep. Treuirensis, iuxta ordinē suum: deinde Rex Romanorū, etiam armatus à planta pedis vsq; ad verticē capitis in medio Archiepiscoporū Colonienfis & Moguntinenfis. Imperator statim sequebatur in curru suo & post ipsum multitudo magna. Sic intrauerunt ciuitatē in sono tubarum, vsq; ad portam Curiae maioris Ecclesiae; vbi Rex de equo & Principes Electores & ceteri Principes descenderūt, Regem ad portas Ecclesiae perduxerunt. Imperator in curru permanfit. Accessit autem Suffraganeus Colonienfis in Pontificalibus habens Crucem, osculumque dedit Regi: & ceteri cum crucibus, candelis, vexillis; & Prælati omnium Ecclesiarum Regem Romanorum ad Tres Reges perduxerunt; vbi locus paratus erat pro oratione.

Qua completa inceperunt cantare, Te Deum laudamus, & intrauerunt chorum. Illo finito Suffraganeus benedictionem dedit, & Canonici Regem in Canonicum receperunt, iuxta consuetudinem Ecclesiae suae. Post hæc, Regem ad hospitium perduxerunt.

Item postquam Rex descendit de equo suo, transeundo ad Ecclesiam, Dominus de NeuWenar iure suo recepit equum Regis cum ornamentis suis aureis.

Item sexta, quæ erat duodecima Aprilis, Principes ad consilium venerunt & de recessu Principum conclusum erat: sed superuenerunt Ambasiatores Regis Poloniae magnifice, & retardati sunt Principes.

Sabbatho mane sequenti, facto consilio, Ernestus Dux Saxoniae, per Hassiam via alia reuersus est ad terrā suam. Albertus frater eius ibi cum aliis Principibus remansit. Sic per dies quatuordecim magna consilia habuerunt. Quid conclusum est, expectemus cum patientia. Etiam Principes hastiludia fecerūt inter se; & post multa consilia Principes separati sunt, quilibet ad terram suam.

Descriptum ex veteri libello, tunc temporis excuso, sine nomine Typographi, aut loco.

ELECTIO

AD CLARISSIMUM VIR-
 rum Dominum Doctorem Philippum Bucche-
 merum, illustriss. Principis Alberti Car-
 dinal. & Archiepiscopi Mogun-
 tini Medicum,

Georgii Sabini præfatio.

CVM mihi se præstent faciles in carmine Musæ.
 Quæ non sit forsân caussa Philippe rogas;
 Cur magis historia, quam carminis, auctor, haberi
 Posthabito tandem nunc Helicone, velim.
 An, quia nulla manent hoc tempore præmia vates,
 Me sacri titulum vatis habere pudet?
 Non ita: nam dulces amplector, ut ante, Camœnas:
 Et plus Aonia me nihil arte iuuat.
 At modo plana dedi numeris quod scripta solutis,
 Non levis auctoris iussa verenda sequor.
 Scilicet armipotens hoc me Germania vatem
 Historico filio texere iussit opus.
 Est gelidas inter valles, lucumq; silentem,
 Herbidus ad Viadri rauca fluentia locus.
 Hic ego dum sedeo nemoralibus abditus umbris,
 Blandaue consueto carmina more cano:
 Ecce gerens frameam dextra, parmamq; sinistra,
 Fœmina castrensi venit amicta sago.
 Atque ita, pone metum: neque enim licet arma feramus,
 Martia nos tecum bella geremus: ait.
 Illa ego sum genitrix magnorum clara virorum,
 Vrbs quibus imperium nunc Tiberina dedit.
 Inclita Teutonicis qui gentibus indidit heros
 Nomina, me natus matre Truisto fuit.

Multa quidem gessi diuersum bella per orbem :
 Multaq; sunt armis parta trophæa meis
 Ipsa meos illic deduxi inuicta colonos,
 Qua rapido spumans amne Garumna fluit.
 Ipsa Calidoniis incussi bella Britannis,
 Anglorumque recens nomen habere dedi.
 Quid loquar Hunnorum durissima regna? quid vrbes
 Hesperias? nostra quas domuere manus.
 Hei sed iniqua mihi sors hunc inuidit honorem,
 Clara voluminibus ne mea gesta forent.
 Ecquibus Æneadum non viuit gloria chartis?
 Gracia pracones est quot adepti suos?
 At mea laude caret virtus: quia nemo notauit
 Res, nisi scriptorum barbara turba, meas.
 Haud tamen indignor, meritis fraudata quod olim
 Laudibus, & nullo nomine clara fui:
 Tam populus nostri de stirpe Tuistonis ortus,
 Nil minus, eloquii quam studiosus, erat.
 Non sacra Musarum, sed Martis castra, colebat:
 Tempora non doctis artibus vlla dabat.
 Culta sed hac postquam studiis effloruit ætas,
 Quod merita careo laudis honore, queror.
 Nanq; meos quamuis multi nunc inter alumnos
 Facunda docta Palladis arte valent:
 Quamuis eloquii præstantem dotibus æquant
 Cæcropium Latio cum Cicerone senem:
 Nullus in his peragit nostra præconia fama:
 Nec patria curat facta referre sua:
 Tu nisi quod tenero cecinisti carmine nuper
 Prælia Caesaribus facta Sabine meis.
 Ergo per Aonii te fontis amabile nomen:
 Te per Apollineas quas colis, oro Deas:
 Vt patria dignas ad sidera tollere laudes
 Primus, & historici munus obire, velis.
 Quamuis impariter iunctos deducere versus
 Aptius, inque pedes cogere verba, queas.
 Aspice Pontanum, Sebetida cuius ad undam
 Nobilis historicum Musa recepit onus:
 Nonne senis calamo Patavini bellica scripsit
 Gestas licet melior carminis auctor erat.

Nec tamen immensa rerum te mole grauo :
 Tantum clara tui temporis acta refer.
 Quantas ediderit me Carolus auspice strages,
 Gallica dum regnis expulit arma suis :
 Egerit & capto quantum de Rege triumphum,
 Aurea qui clypeo lilia trina gerit :
 Utq; rebellantem Tiberim superarit & Arnum :
 Depulerit Libyca victor ut urbe Scytham :
 Duxerit Algeræ quantas ad littora classes,
 Maurus ubi rapido sole perustus agit.
 Denique quam celeri virtute subegerit hostem,
 Freta Sicamborum quo duce terra fuit.
 Hac precor intexas victuris gesta libellis :
 Teq; sinas patria, quaeso, mouere preces.
 Si tamen aut precibus minus, aut pietate, moueris :
 Acre tibi calcar fama perennis erit.
 Nam bene si longa de posteritate merentur,
 Condere quos patria non piget acta sua :
 Hac, quibus historiam referes patriæque triumphos :
 Scripta tibi quantum sunt paritura decus ?
 Desierat. cepi : faciam matrona quod optas :
 Et prestabo libens omne quod ipsa iubes.
 Illud enim quanquam nostris est viribus impar,
 Haud tamen impositum ferre grauabor onus.
 Nec meus egregia conatus laude carebit :
 Nam pius est patriæ facta referre labor.
 Vix ea fatus eram : per opacæ denia sylua,
 In sua bellatrix illico castra redit.
 Ergo opus aggrediens ; primis exordia cepi
 Regibus, extincto Caesaris huius auo.
 Gallus ut ipse sibi desponderit orbis habenas,
 Mortuus Imperii cum moderator erat :
 Carolus eximia virtutis & indole princeps,
 Ut sit in Augusta sede locatus aui.
 Hac modo complexi paruo sumus acta libello,
 Cetera quo referam, grande volumen erit.
 Vnica nunc rerum tutela Philippe mearum,
 Hoc opus auspicio nominis edo tui :
 Qui mihi cum tali sis fœdere iunctus amoris,
 Taurica vix nostram soluat ut ara fidem :

*Inter honoratos merito tu primus amicos,
 Ingenii debes munus habere mei.
 Hoc igitur lato, quo conuenit, accipe vultu:
 Hoc tibi sinceri pignus amoris habe.
 Quin & contigerint ubi mollia tempora fandi,
 Fac tuus ut Princeps hæc monimenta legat.
 Eius in hoc sunt etiam præconia scripto,
 Laudatique frequens nominis extat honos.
 Nempe quod is fuerit suffragatoribus auctor,
 Liligero Regi ne sua sceptrâ darent:
 Tradere sed mallent ut Cæsaris illa nepoti:
 Teutona ne patrium perderet ora decus.
 Quod nisi tam constans ac prouidus ipse fuisset:
 Publicæ res quantis nunc foret aucta malis?
 Legibus orba suis Germania, turpiter esset
 Iussa sub externi principis ire iugum:
 Quiq; feris Scythia cum gentibus impia iunxit
 Fœdera, Cæsareas Gallus haberet opes,
 Ipsius æternas igitur testantia laudes,
 Exhibeas illi scripta legenda velim.
 Sic triplices ducant tibi stamina longa sorores:
 Sic tua sit fœlix sospite prole domus:
 Sic, alter veluti Podalyrius, arte medendi
 Languida mortifera corpora tabe leues.*

MAMERANVS LECTORI.

HVus te hic admonitum volo Lector, ut cum in Sabi-
 no legis Moguntinum simul & Coloniensem Cæsari
 imposuisse coronam, intelligas parum explore Sabinum
 retulisse: magisque Mauro credendum, qui ipsemet sui Do-
 mini Electoris confiliarius interfuit, quam qui relatu vel ab-
 sens, vel non officarius in ea accepit. Nam vere scribit Mau-
 rus, tres Archiepiscopos Electores simul præstitisse hoc offi-
 cii. Quanquam ad solum Coloniensem ratione prærogatiuæ
 suæ Ditionis, in qua Aquisgranum est, spectare perhibeant.
 Cuius tamen officii mirum est nullam prorsus in Aurea Bul-
 la Caroli IV. expressam fieri mentionem, sicuti nec de non-
 nullis aliis quoque non minus necessariis, ut opus reforma-
 tione aliqua habere videri possit. Cum autem in hoc primo
 quaternione posterius impresso, paginæ duæ vacarent, libuit
 eas

eas epigrammate Comit̃is Nuenarii qui Electioni interfuit,
implere: cuius quoque orationes in Electione habitas, cum
quorundam aliorum, quod doctæ & graues sint & inuentu
perraræ, seorsum dabimus.

HERMANNI COMITIS Neuenarii Præpositi Eccle. Colonien. epi- gramma in defectionem solis & Ele- ctionem Caroli Regis Ro.

*Delituit nuper cœli sub vertice Phœbus,
Occuluitque suum Delius ipse iubar.
Emersit subito diuinum Cæsaris astrum,
Cumq; nouo rediit Casare Phœbus ouans.
Ergo hoc iam constat, quo pacto regnet uterque:
Phœbus apud Superos, Caesar in orbe regit.*

Eiusdem epigramma in Cæsarem & Atlantem.

*Magnus Atlas humeris gestare putatur Olympum,
Quamuis Herculeæ sit releuatus ope.
Magnus item Caesar terrarum sustinet orbem
Solutus, & ex alto pectore cuncta gerit.
Fortior est igitur robusto Caesar Atlante,
Ille capit socium, rennuit iste parem.*

Eiusdem ad Carolum Regem Romanorum distichon.

*Dent Superi sanum te vincere Nestoris annos
Carole, iam nequeunt hi dare plura tibi.*

DE ELECTIONE ET CORO-
natione Caroli V. Caesaris Aug.
historia.

Cum Maximilianus exemptus esset rebus humanis, & magno in luctu esset Germania: exteri reges quasi custode publicæ pacis à statione remoto, in tanta occasione rei bene gerendæ non cessandum sibi esse ducebant. Alibi Selymus Turcarum Imperator, pacato regno in Syria & Ægypto: magna foelicitate adiecit animum ad Pannonias occupandas: eamque in rem omni cura & studio incumbibat. Alibi Gallus Mediolanum nemine iam aduersante tenens: & elatus clarissima victoria, cum triennio ante ingentes copias Heluetiorum profligasset: habere se occasionem optatam arbitrabatur decus ac nomen Imperii ad Gallos transferendi: & recuperandi regni Neapolitani quod aditum in Italiam, & eam partem teneret, quæ quasi domicilium fuisset Imperatorum. Itaque repente novas res moliri cœpit: cōscribit exercitus, fœdera cum Burgundis dissoluit, facit noua cum iis, quorum sibi profuturam amicitiam existimabat. Et in primis pontificem Leonem X sibi adiungere studet, vt petitionem Imperii adiunget. Flagitat etiam sibi titulum Imperatoris Constantinopolitani decerni: Nam vt persuaderet, ex republica esse, vt Imperium sibi committeretur: pollicetur se moturum esse Turcicum bellum ad quod gerendum maxime profutura esset coniunctio Italiae, Galliae, & Germaniae. Neque hæc Romæ tantum aguntur: inuitantur & Veneti ad societatem consilii. Mittuntur Legati in Germaniam, petitori Imperiū apud Electores. Interea sollicitantur & ciuitates aliquæ in Germania, vt Gallicis exercitibus receptū præbeant: quæ videbātur arces belli futuræ, si armis possessio Imperii tuenda esset. Tali tēpore maxime cōspici potuit, quantū ad tranquillitatē & salutē orbis terrarū conducat Electorū in Germania consiliū. Cum enim impenderet ingens rerū mutatio: sapientia, constantia, concordia, & fide Electorum, dignitas Imperii & forma Reipublicæ conseruata est. Statim enim Archiepiscopus Moguntinus Albertus Marchio Brandenburgur.

denburgenſis, Cardinalis titulo diui Chryſogoni, intellecta morte Maximiliani, cum ipſius munus ſit conuocare Electores: ſignificat eis interitum Imperatoris, & Francofordiã eos ad deliberationem de ſucceſſore, & ad electionem vocat. Quos etſi per ſeſe mouebat officii ratio, vt electionem maturare ſtuderent: tamen cum in tantis periculis quæ videbant impendere, magis etiam properandum eſſe intelligerent: ad dictum diem omnes Francofordiam ad Mœnum conueniunt: videlicet Albertus Cardinalis Archiepiſcopus Moguntinus: Hermannus Comes de Vueda Archiepiſcopus Coloniensis: Richardus Archiepiſcopus Treuirenſis: Laſſa Dominus de Sternberga, Ludouici Regis Bohemiæ legatus: Ludouicus Comes Palatinus, Dux Bauariæ: Fridericus Dux Saxonie: Ioachimus Primus Marchio Brandenburgensis. Velut omen fuit fauſtæ electionis, quod nemo Electorum aberat: Sed conuenerant omnes, vt communi conſilio atque animo rem tantam agerent, quæ ad ſalutem totius orbis terrarum, & ad vniuerſam poſteritatem pertinereſet. Ac die Iunii decimo ſeptimo, Anni Milleſimi, Quingentefimi decimi noni, in æde Diui Bartholomæi Francofordiæ, vt auſpicia horum conſiliorum eſſent foelicia, ſacrum de ſpiritu Sancto celebratum eſt: in quo ad aram ſtantes Electores ſinguli trabeati, inſpectante Eccleſia publice iuſiurandum religioſe dederunt: ſe bona fide ſeruatuſos decreta de electione, quæ in aurea Bulla (ſic enim Imperii conſtitutionem vocant) ſancita ſunt. Et articuli ea de re in aurea Bulla publice lecti ſunt. Mox ab ara in ſacrarium interius eius tēpli, vbi veteri more ſolet electio fieri, Principes Electores ingreſſi ſunt. ibi Moguntinus vt deliberationem auſpicaretur, hanc ad Collegas orationem habuit. Vt in publico ſacro vota fecimus, vt Deus gubernet conſilia noſtra de re omnium maxima, videlicet de eligendo Imperatore: ita nunc poſtquam auſpicato ad hanc difficillimam deliberationem inchoandam, inter ipſas aras congreſſi ſumus: iterum precor Deum optimum Maximū, vt mentes noſtras regat, ad retinendam inter nos concordiam: & flectat, ad eligendum Principem ſalutarem vniuerſo Imperio Romano, ac præcipue vtilem Eccleſiæ Chriſtianæ. Nec dubito quin vos omnes magna ſollicitudine & pietate, aſſiduus votis idem à Deo petatis: Nulla enim difficilior deliberatio de vlla re humana incidere poteſt, quam de Imperatore

eligendo. Nam cæteri Reges, non sustinent hoc ingens onus externa regna propugnandi. Noster Imperator eligitur, ut sit Dux publici consilii inter omnes Reges: ut propugnet Italiam: ut tranquillitatem Ecclesiæ præcipue custodiat. Itaque cum tantarum rerum cura Imperatori commissa sit, non ut in cæteris regnis, nascuntur successores: sed grauissimo consilio constitutum est, ut iudicio atque auctoritate nostri collegii quæretur successor, qui molem tantarum rerum sustinere possit. Equidem agnosco huic tam difficili deliberationi, nullam humanam sapientiam parem esse: sed me in his curis præcipue hæc consolatio erigit, quod cum Imperia diuinitus constituta sint, non dubito, & nostrum collegiū à Deo gubernari: qui, si nos legibus nostris obtemperabimus, si pietatem, fidem, & diligentiam, quantum prospici hominum mentibus potest, præstiterimus: aspiraturus est consiliis nostris, ut electio sit fausta ac foelix patriæ, ac vniuerso nomini Christiano. Deinde ea quæ in tali Senatu & summo consilio orbis terrarum requiri possunt, video in vobis esse; rerum vsum, sapientiam, pietatem erga Deum, fidem erga rempublicam, studium tranquillitatis communis. Cumque præcipue nobis concordia opus sit, declarastis ea in re aliqua ex parte voluntatem vestram, quod sine contumacia omnes in tempore conuenistis. Quamobrem vobis publico nomine gratias ago. Et modo iusiurandum dedistis, cum in cæteris articulis obtemperaturos vos esse legibus: tum vero in eo qui ad retinendam communem tranquillitatem præcipue pertinet, ut illi qui plurium suffragiis Rex creatus & renunciatus fuerit, omnes obediant. Quare satis prouisum est iureiurando, ne qua publica in Imperio discordia oriatur. Hic aditus ad causam nostram, bonam mihi spem facit, de cæteris quæ restant agenda. Sed tamen ut magis muniatur concordia, duxi initio vos cohortandos esse: ut priusquam in suffragium itur, inter nos re disputata, demus operam, ut omnium suffragia consentiant. Multa in hac natione bella ciuilia, plena crudelitatis, & perniciofa toti orbi terrarum, & antequam concilium Electorum constitutum est, & postea, propter successionem aut suffragiorum dissimilitudinem, in electione, exarserunt. Ludouico Pio filius Lotharius conatus est regnum eripere. Capto patre postea Lotharius conflixit cum fratribus, tam atrociter,

traciter, ut in eo prælio Francorum vires adeo afflictæ sunt, ut postea decus imperii tueri non potuerint. Saxones deinde rerum potiti sunt, quos exercuerunt asperissimæ seditiones. Aduersus Henricum primum, dux Bauariæ Arnoldus bellum mouit, quod tamen moderatione Henrici cito sedatum est. Sequens bellum quod Lotharingus mouit aduersus Othonem, ut Francico nomini Imperium restitueret, annos durauit sex: estque Germania foede igni ac ferro vastata, donec ad extremum in acie interfectus Lotharingus pertinaciæ suæ pœnas dedit. Othonis Secundi tempore, Galli armis conati sunt ad se transferre Imperium. Othoni tertio eripere conati sunt Imperium Henricus Bauarus, & quidam Romæ Crescentius. Hæc certamina ut caueret ad posteritatem Otho Tertius, grauissimo consilio & comprobante Romano pontifice, collegium Electorum instituit: cuius collegii sapientia & fide, iam annos quingentos Imperii possessio in hac natione retinetur. Quod non modo Germanico nomini gloriosum est, sed etiam toti Europæ multis modis salutare fuit. Sæpe enim nostri Imperatores ex Italia barbaros depulerunt, & perniciosas mutationes magna virtute prohibuerunt: Sed tamen aliquoties contentio de regno, grauissime afflixit Germaniam atque Italiam aduersus Henricum Quartum, virum fortem & impigrum, multi Principes in Germania atque Italia conspirarunt: qui Rodolpho Duci Saxonum, & Sueuorum, tribuerunt nomen Regium. In hoc bello cum essent duæ fortissimæ nationes coniunctæ, Saxonica & Sueuica, nec posset Henricus sine acerrimis dimicationibus dignitatem suam propugnare: ita ab vtrisque dilacerata est patria, nunquam ut postea pristinam maiestatem recuperauerit Imperium nostrum. Dum enim ciuilibus bellis domi conflictamur, interea Galli bonam Belgici partem & Sequanos inuasērunt. Denique multis vbiq; præfidiis atque ornamentis amissis, postea cæteris nationibus opem ferre potuimus ut antea, nec Regibus aliis formidabiles fuimus, ut olim. Potest & inde æstimari, quam funestum & luctuosum bellum patriæ fuerit, quod in eo non solum profani Principes interfecti sunt, Rodolphus Dux Sueuiæ, Otho Dux Saxonie, & Gerardus Lotharii pater, Egbertus Marchio Misnensis; sed etiam trucidati sunt aliquot Episcopi, quos religio aduersus bellorum iniurias defen-

dere debebat. Sunt enim occisi Episcopi, Magdeburgensis, & Vuormatiensis. Ad hæc mala accessit & perturbatio religionum, & Schisma. Secutum est aliud bellum ortum ex dissimilitudine suffragiorum in electione, inter Conradum Sueuum, & Lotharium Saxonem: quod, postquam multæ vrbes in Imperio vi captæ sunt: auctoritate diui Bernhardi sedatum est. Exarsit multo crudelius bellum inter Philippum & Othonem Quartum, propter Electorum discordiam. Aliquot præliis victus Otho fugit ex Germania in Angliam. Postea aduersus Fridericum Secundum à quibusdam electus est Henricus Landgravius Thuringiæ, qui in obsidione Vlmæ ex vulnere periit. Secutum est interregnum, quod durauit annos ferme octodecim: in quo nonnulli Electores accesserunt in Germaniam ad Imperium Richardum fratrem Regis Britanniae. Interea cum sine rege esset Respublica, non solum defecerunt in Italia ciuitates, sed etiam in contemptum venit apud omnes Germanica natio. Aliquando post dissensio in electione Ludouici Bauari, & Friderici Austriaci, bellum ingens excitauit, quorum alter Bohemos, alter Hungarica auxilia in Germaniam adduxit. Ita vtrunque à Barbaris Germania crudeliter vastata est. Deinde aduersus Ludouicum, electus est Carolus Lucēburgensis. Neque hæc electio habuit omnium suffragia, & statim nonnulli ex Electoribus expetiuerunt Eduardum Angliæ Regem. Alii deinde Comitem Suarceburgensem. Toties inciderunt certamina in hac natione de successionem, quibus & domi maiestas Imperii grauiter concussa est, & interea foris neglecta est Respublica. Dum enim occupati sumus ciuilibus bellis, aut fracti domesticis cladibus, non potuimus reprimere Turcas: quorum potentia nemine obistente, quantum creuerit, videtis. Tot igitur exemplis tristissimis moniti, pertinacissime tueri concordiam debemus: præsertim hoc tempore, cū Turcæ nobis bellum denunciant: comminantur se non modo Imperium, sed libertatem & religionem erepturos esse. Etsi autem iureiurando vestro prospectum est, ne qua seditio oriatur, euam si suffragia non consentirent: tamen vos ipsi intelligitis, plurimum referre, vt prorsus consentiant suffragia. Nam quālibet leuis dissensio, tamen multas in Rebuspublicis deliberationes impedit: & sæpe horribiles motus parit. Nec desunt, qui captant omnes occasiones distrahendæ Germaniæ

niæ in diuerſas partes. Multum autem ad illos deterrendos, profuturus eſt conſenſus noſter. Plurimum etiam afferet momenti, ad voluntates Principum ac populi Germaniæ, ad noſtram ſententiã adiungendas. Cogitate omnium Regum ac Principum oculos in nos eſſe coniectos: qui non modo de eo, quiſquis electus fuerit, ſed de nobis etiam iudicium facient: an grauitatem tantam præſtiterimus, quanta in hoc ſummo conſilio orbis terrarum requiritur, an ſaluti orbis terrarum conſulere voluerimus, aut priuatis cupiditatibus morem geſſerimus. Et nos quidem non modo hominum iudicia, ſed multo magis Deum teſtem atque arbitrum harum noſtrarum cogitationum vereri decet, qui cum Imperia conſtituerit ad deſenſionem pacis, iuris, & religionum, nequaquam vult ea diſcordiis non neceſſariis labefactari, aut diſſipari. Nec dubiũ eſt cultum Deo gratiſſimum eſſe, ſtudiũ concordiæ publicæ, præſertim quæ ad Imperiorũ conſeruatiõem pertinet. Quam opinionem, etſi omnibus hominib. oportuit infixam eſſe, tamẽ viros Principes ita amplecti decet, vt in publicis conſiliis nunquam ab ea deſectant, vt omnes deliberationes atque actiones referant ad communem concordiam retinendam. Ego quidẽ mori malim, quam auctor eſſe publicæ inter Electores diſcordiæ. Quare ſententiã meã re diſputata libenter cum veſtra coniungam, vt conſentientibus ſuffragiis, id quod optimum erit, Deo adiuuante, ſtatueamus. Velim igitur prius nos de vniuerſa Republica colloqui, quam in ſuffragia eatur. Eſt enim diſputandum etiam quarum rerum curam Imperatorem maxime ſuſcipere velimus: quas imperii partes ſanari initio neceſſe ſit: quomodo conſtituenda iudicia in Imperio, & pax munienda ſit. Et ſunt alia multa, de quibus expedit noſtras opiniones conferre. Locus impoſuit mihi neceſſitatem dicendi, & inchoandæ huius deliberationis. Cæterum meum iudicium non ante fero: voſque pro excellenti ſapientia & grauitate veſtra ſcio venire huc paratos & meditados. Quare ſententias veſtras audire maxime cupio: voſque rogo, vt orationem meã proſectam ab animo & amante Reipublicæ, & de vobis amanter & honorifice ſentiente, boni conſulatis. Etſi autem fortalle, non neceſſaria fuit hæc cohortatio (nou enim voluntates veſtras, ac ſæpe comperi voſ concordiæ publicæ cupidiffimos eſſe: & multa nos fœdera coniungunt, cognatio, ſocietas religio-

nis, & huius nostri amplissimi Collegii) tamen huic tempori videbatur apta hæc oratio. nunc enim toti orbi terrarum maxime opus est nostro consensu.

Hæc cum dixisset Moguntinus , congressi reliqui Electores , breuiter colloquuntur : & cum adhortationem de retinenda concordia in tanto publico periculo , gratissimam sibi fuisse, ostendunt : Tum vero sapientiam Moguntini laudant , quod & dux publici consensus esset , & monstraret viam, qua dissensio caueretur, seque omnes profitentur assentiri dictæ à Moguntino sententiæ , & summo studio daturos operam, ne suffragia discrepent. Hæc iubent communi nomine omnium dici à Ioachimo Primo Marchione, cui libenter has dicendi partes tribuebant cæteri Principes, propter excellentem eloquentiam. Erat enim tum quidē ea virtus & grauitas Principum, vt sine inuidia singulis concederentur suæ laudes, nec parum ad communē salutem tum quidem profuit, quod adhuc priuatim magna inter se beneuolentia deuincti erant, quam & Reipublicæ causā diligenter tuebantur: & quia veteri Germanorum more sentiebant bona fide amicitias colendas esse. Et erat ea magnitudo animi non solum, vt priuatas similtates nullas afferendas esse ad publica consilia ducerent: sed etiam vt nullas admitterent in animos aduersus cognatos, præsertim in Rep cōiunctos. Sed ab hac virtute quātum degenerauerit sequens ætas , non libet hoc loco cōmemorare. Videmus. n. in multis magnis Rebus publicis cōsilia priuatis odiis impediri. Sed redeo ad historiā. cum Ioachimus Marchio, Moguntini frater, dixisset cōmuni omnium nomine, assentiri omnes dictæ sententiæ, vt prorogato die suffragationis , postridie ad deliberationem conueniant: interea venerant Moguntiam legati Caroli Archiducis Austriæ & Burgūdiæ, & Regis Hispaniæ: Matthæus Episcopus Gurcensis Cardinalis: Fridericus Comes Palatinus Dux Bauariæ : Casimirus Marchio Brandenburgensis: Henricus Comes Nassauensis; & his adiuncti cōsiliarii aliquot. Hi nomine Regis Caroli modeste petebant, vt eius in electione ratio haberetur: quoniā & indole ad virtutem egregia esset, & religionē ac iustitiam summo studio coleret. Natura vero à crudelitate, & ab obscœnis libidinib. abhorreret: & iā specimē dedisset industriæ, fortitudinis, & felicitatis suæ in occupandis Hispaniæ regnis. Cumq; de eius ingenio spes esset opti-

ma: pollicebantur potentiā. quā cæteris Principib. antecelleret, futurā esse præsidio Germaniæ, & vniuerso nomini Christiano. Admonebant etiā Electores, à Maximiliano Imperatore, nepotē ipsis cōmendatū esse: cuius memoria ipsis, propter excellentē eius virtutem & sapientiam, gratissima esset. Tanta autem in Maximiliano grauitas fuit, tantus amor patriæ & communis salutis, vt nisi probasset ingenium nepotis, & iudicasset profuturam orbi terrarum electionem ipsius, nō fuerit eum cōmendaturus Electoribus. Hæc cum legati Austriaci Electorib. significassent, postea Moguntia cum summa modestia euentum electionis expectabant: nulla præsidia cōparabant, ne quid cōtra Electorum libertatem in interregno moliri viderentur. Erant & Confluentia Gallici Legati, qui priuatim ingentib. promissis, animos non Electorum tantū, sed etiam aliorū Principū, & ciuitatum, conciliare Regi Francisco conabantur: disputabantq; , nihil contra leges facturos Electores, si Francorum Regem designarent Imperatorem; quod Francorum Reges à Germanica stirpe orti sint. Addebant olim tantam fuisse coniunctionem vtriusque gentis Gallicæ & Germanicæ, non vt distractæ in duo regna fuerint, sed velut vnum regnum sub iisdem signis, sub eodem Rege Frācorum, sociā arma gesserint: domi iisdem legibus, eodem iure, gubernatæ sint: eamq; coniunctionem primū gloriosā fuisse Germanico nomini: deinde etiam salutarem vniuersæ Europæ ac præcipue Ecclesiæ. Nam Imperii decus initio partum vtriusq; nationis virtute, postea Germanos, quali vfuca-pione retentum, possedisse. Quantum vero profuerit cōiunctio Galliæ & Germaniæ initio, inde æstimari posse, quod cum Italiam alibi Saraceni popularentur, alibi verò Longobardi non contenti finibus suis, Romam ipsam, arcem & caput Christiani nominis in Europa, in barbaricā seruitutem redigere conarentur: diu quassatæ Italiæ, hæc vna res, videlicet coniunctio Galliæ & Germaniæ, optatam pacem attulerit: quæ durauit annos fere centum, quoad familia Pipini & Caroli Imperiū tenuit. Defensas esse, aut pacatas à nobis cōmuniter, & alias regiones in Europa: Saracenos ex Hispania effusos in Galliam, fuisse repressos, liberatam Germaniā terrore Hunnorum. Sed si vnquam, nunc maxime optādā esse coniunctionem Galliæ & Germaniæ, ad reprimendam

barbariem Turcicam. Tenere autem Regem Franciscum etiam bonam Italiae partem, & habere studia reliquorum Italorum. Semper Gallicos Reges Romanam sedem singulari pietate veneratos esse. Quare & erga Regem Franciscum, & Gallicum nomen, optimam esse hoc tempore Romani Pontificis voluntatem: nec vero aliam ullam ostendi posse expeditam rationem belli aduersus Turcicam nationem gerendi, quam si communibus opibus Italiae, Galliae, & Germaniae res suscipiatur. Has regiones propter oportunitatem locorum, propter copias & exercitus, etiam antea visas esse in primis idoneas, ad hoc bellum gerendum. Nam & Sigismundi Imperatoris tempore, exercitum contractum fuisse, ex Italis, Gallis, & Germanis. Adhuc quod classem ita instructam habeat Gallia, ut si Veneta classis adiuncta fuerit: non dubium sit, mari toto, quae velint littora, quas oras, insulas, portus, tuto petere & oppugnare possent. Porro si tanto bello Dux quaerendus esset, Rempublicam ipsam flagitaturam esse Regem Franciscum: quia non solum auctoritate reliquos Principes anteciret, sed etiam usu & peritia rei militaris. Nec deesse eius virtuti felicitatem. Quantas enim res gessisset, dum recuperaret Insubriam, omnibus notum esse: quanta felicitate maximas hostium copias profligasset: quoties toto triennio dimicasset acie. In his rebus cum felicitas eius conspici potuerit: tum vero virtus, magnitudo consilii atque animi, laborum tolerantia, diligentia in omnibus rebus prouidendis, quae ad imperatoris curam pertinent, tanta fuerit, ut peritissimorum confessione nemo ei Ducum hoc tempore anteferendus sit. Etenim quod hoc bellum non tantum auspiciis ipsius, sed etiam consiliis & ductu gestum fuerit: ipse loca castris coeperit, intentus fuerit in occasiones pugnandi: prouiderit, ut non hostis arbitrio, sed suo dimicaret: rationem inierit, quarum artium oppugnatio tentanda esset: ubi hostis elici posset. Quia vero in Imperatoribus, non minus felicitas, quam fortitudo spectanda sit, haecenus Deum fauuisse inceptis Regis Francisci: & in spem omnes adduci, propter ceteras eius virtutes hanc felicitatem diuturnam fore. At nihil esse, quod Germanici Principes, accersito Rege Galliae metuant veteri suae libertati, cum & Rex sua voluntate, leges & instituta maiorum, libenter obseruet. Et electoribus permixurus sit ut condiciones ferant, quas eum in accipiendo

do Imperio feruare velint. Quia Rex nō aliā ob causam petat Imperiū, nisi quod toti nomini Christiano hanc Gallia, Germaniæq; coniūctionē maxime profuturam esse iudicet. Quæ coniunctio non esset diuturna & stabilis futura, si alterutri nationi libertas eriperetur. Eamque ob rem promittebatur, Regem non collocaturum esse Gallica præsidia in Germania, sed Germanicos exercitus suo stipendio conducturum esse, quibus de consilio Principum, Duces Germanici, quorum virtus & fides probata esset, præficerentur. Ostendebatur etiam quas commoditates allatura paullatim esset Principibus hæc nationum coniunctio, cum Rex etiam Gallicis ditionibus donaturus esset Germaniæ Principes: Sicut olim sub Carolo magno, aliqui Principes tenuissent amplos Principatus, in vtroque regno. Hæc fere summa fuit Gallicæ orationis: cui erat adiecta adhortatio, vt Electores non amitterent hanc occasionem coniungendæ Germaniæ cum Gallia: quod ea res Germanis esset futura gloriosa, qui hac viriū accessione facta, multo essent futuri ad res maximas gerendas instructiores. Et quod ad defensionem Europæ, & ad Christiani orbis tranquillitatem, nihil hac coniūctione posset vtilius cogitari ac reperiri. Recitatis legatorum literis, breuiter responderunt Electores: gratam sibi esse beneuolentiam Regum, erga nomen Germanicum, sed de electione se, Deo adiuuante, optima fide facturos esse id, quod postularent leges, & instituta maiorum, & religio iurisiurandi, quod dedissent. Miserat autem Gallus paullo ante Legatos in Heluetiam, petieratque indici conuentum, quod pro veteri amicitia, quæ Heluetiis fuit cum Gallico regno, quædam ad vtilitatem Europæ pertinentia, ad ipsos referre cuperet. Indicto conuentu, exposuerant Legati, Regem Franciscum re deliberata cum summis Principibus Christianis: adhortatione etiam quorundam, quorum præcipua sit auctoritas & voluntas erga Rempublicam Christianam optima, constituisse petere ab Electoribus, vt designetur Romanus Imperator. Commemorant, nihil vi, nihil per seditionem facturum esse contra Germanorum libertatem, sed Electorum suffragiis, & auctoritati Pontificiæ rem permissurum esse. Sed ad hoc consilium, initio adiungendos duxisse Heluetios, vt si Electorum suffragiis fuerit electus, ipsi non aduersentur, sed po-

zious sint in partibus, & hanc electionem vna defendant. Quod ut faciant, non modo vetus cum Gallis amicitia, mutuis vtriusque gentis beneficiis confirmata, eos hortetur: sed etiam salus totius Christiani orbis. Quia hæc petitio præcipue hanc ob causam instituta sit, quod ad pacem in Europa constituendam, & ad depellendos Turcas, nihil cogitari accommodatius possit, quam coniunctio Italiæ, Galliæ & Germaniæ: quæ si procederet, bellum terra, marique aduersus Turcas, Rex moturus esset. Est autem Helvetiæ situs opportunus, primum ad Italiæ tranquillitatem defendendam, deinde ad expeditiones ad vicina Italiæ loca suscipiendas. Itaque ferebant Regem, adiuncturum esse Gallico equitatu, Helueticum peditem, idque robur ac nervos Christiani exercitus fore. Non enim dubitabat Rex libenter venturos in societatem periculi generosos Helueticorum spiritus: quia nulla etate iustius, aut magis necessarium bellum unquam gestum sit. Depellendus est à nostris ceruicibus hostis, qui non de gloria Imperii, ut veteres Monarchæ, bella gerit, sed ut religionem Christianam deleat: ut vniuersam disciplinam civilem, ut iura matrimoniorum tollat: ut ad stupra nostras coniuges ac liberos rapiat. liberandæ sunt hac miserrima seruitute gentes vicinæ, quæ nobiscum religione, & aliis multis fœderibus antea coniunctæ fuerunt. Hæ sunt causæ graues & iustæ viris fortibus arma capiendi. Quare non dubitare se aiebant, quin Heluetii huius militiæ decus, maxime expeterent. Cum autem electio illa his tantis rebus gerendis opportunitatem allatura esset, debere Helueticos quoque suis studiis ac significatione voluntatis, eam adiuuare. Postremo pollicebantur, Regem, si eligeretur, gentis Helueticæ libertatem nulla in re labefacturum esse, sed potius confirmaturum, & multa additurum esse commoda, atque ornamenta: si Helueticorum virtus & fortitudo non esset communi saluti nominis Christiani defutura.

Hæc cum Gallici Legati commemorassent, quanquam priuatim multos ingenti pecunia & nouis largitionibus obligatos, tenebant: tamen honesti viri delecti ex ciuitatibus modeste responderunt: se non impedituros libertatem Principum Electorum, nec significatione aliqua voluntatis suæ, aut terrore ullo, præbituros occasionem turbandæ tranquillitatis Germaniæ, quam agnoscerent patriam. Deinde cum

cum nominatim Heluetico foedere exceperint Romanam Ecclesiam, & Romanum Imperium, profitebantur se nihil contra Romani Imperii Maiestatem facturos esse. Pertinet autem ad Maiestatem, libertas Principum Electorum. Ita Gallis dimissis, scribunt Heluetii literas ad singulos Electores, in quibus commemorant, se scire quam vehementer ambiat Gallus Imperium, & quod multorum animos ea de re sollicitet. Narrant etiam quæ apud ipsos petiuerit, quidque ipsi responderint. Deinde exponunt, se defugere omnia consilia, quæ videantur esse contra Germaniæ tranquillitatem. Et negant se vlla in re libertatem Principum Electorum impedituros esse. Adiciunt dehortationem, ne ad Gallos transferatur Romani Imperii decus, neque moueantur Principes, opibus aut viribus Gallicis: quia adhuc in Germanica natione tantum sit consilii, & virium, vt nihil opus sit externos Reges accersere. Postremo hortantur, vt aliquis eligatur ex Germaniæ Principibus, & pollicentur, sua arma non defutura esse defendendæ tranquillitati Germaniæ. Scribunt & ad Leonem X. Romanum Pontificem, & petunt, ne sit auctor Electoribus eligendi Regis Francisci, quod Gallorum dominatio in Germania paritura esset ingentia bella, & futura exitiosa vtrique nationi. Nec impliciti Galli Germanicis bellis, Italiam defensuri essent, aut alias res utiles nomini Christiano moturi. Ad has literas Romanus Pontifex respondens, narrat in foederibus, quæ Romana sedes habeat cum Regibus Neapolitanis: cautum esse, ne quis simul Romanum Imperium teneat. Cum autem sibi Romanæ sedis priuilegia religiose & summa ope tuenda sint, ea de re certiores factos esse Electores, ne quid fieret contra libertatem & commodum Romanæ sedis. Quod autem alium quendam Principem euehendum esse ad fastigium Romani Imperii magister ferit, adductum se non priuata beneuolentia, sed certo iudicio: quod cognouerit eum excellenti ingenio, industria, & magnitudine animi præditum esse, & cupere potentiam suam ad communem salutem conferre. Hanc excusationem scripsit ad Heluetios Leo Pontifex, omisis Regum nominibus. Etsi autem intellexerant Electores, quæ omnium Regum vbique terrarum vel studia essent, vel expectatio de hac electione, &

quo singulorum voluntates inclinatae essent : ipsi tamen summa cum grauitate cauebant , ne ad vllum inflectere se quisquam videretur, ante suffragationem. Nemo vllas aluit factiones , nemo parauit sui suffragii defensores , sed integris animis conuenerunt in colloquium Electores, è quibus Moguntinus, vnus omnium grauissimum onus sustinebat. Nam cum primus sententiam dicturus esset, laborandum ei fuit, non modo vt suffragio suo aliquem nominaret , sed etiam causas suae suffragationis exponeret , vt reliquos ad suam sententiā adiungeret. Itaq; prius cū Friderico Duce Saxoniae de vniuersa Republica Christiana, & omnib. Imperii Germanici partibus colloquitur. Et his congressibus totas impertit noctes : ac re diligenter disputata, huic ostendit maxime è Republica sibi videri vt Carolus Archidux Austriae eligatur. Idem cum videretur Duci Saxoniae, iubet eum constanter in sententia manere, vt consensu suo dubitantes inuitarent, & repugnantes vincerent. Cum igitur constituto die ad deliberationem Electores in Curiam Francofordiae (quae dicitur Romana) conuenissent : Moguntinus bene paratus, orationem habuit in hanc sententiam. Non dubito equidem, Principem orbi terrarum diuinitus dari : tamen cum nostra suffragatio requiratur, primum oro Deum optimum Maximum, vt mentes nostras gubernet : deinde censeo nobis quoque diligentiam & fidem praestandam esse, vt quantum à nobis prouideri potest, maxime idoneum eligamus, qua in re primum habenda est ratio legum nostrarum, & iurisiurandi. Et quoniam hic congressus institutus est, non vt suffragia feramus, sed vt libere colloquamur, cum de vniuersa Republica, tum de electione : dicam quid mihi maxime videatur è Republica esse. Et si autem mirifice angor animo, de euentu electionis : tamen haec res non nihil leuat animum meum cura, quod antea polliciti estis, vos non commissuros esse, vt suffragia dissentiant. Disputabo igitur liberius, vosque vt idem faciatis, adhortor. Deinde collatis opinionibus sine priuatis affectibus, vt decet Principes, quorum sapientiae & virtuti res omnium maxima commendata est : vnā sententiam eligemus, quae videbitur vtilissima vniuersae Reipublicae Christianae. Existimo vos omnes de tribus sententiis disputare : an Rex Galliae sit ad Imperium accersendus, aut Carolus Rex Hispaniae : an vero satius sit, aliquem eligere ex cæteris

cæteris Germaniæ Principibus, qui virtute & potētia aliis antecellere videatur. De his omnibus exponam breuiter meam opinionem. De Gallo, arbitror nos impediri nostris Legibus & iureiurando. Est enim diserte constitutum, ne extero, sed Germanico Principi Imperium commendemus, ne hoc tantum decus ad exteras nationes transferatur : & non modo Germania veniat in seruitutem, sed etiam in Italia, aut statu Ecclesiæ, mutatio sequatur. Nec vero dubium est, Regem Gallicum esse peregrinum Principem, & eo appetere hoc fastigium, vt ad suos transferat : sicut idem maiores ipsius sæpe armis ad se retrahere conati sunt. Nec sine acerrimis dimicationibus, Carolus Crassus, & Othones, possessionem Imperii in Germania retinuerunt. Quod autem aliqui referant vetustam originem Francorum Regum ad Germanos, hæc leuiora sunt, quam vt Principes, tanta sapientia & gravitate præditos, mouere debeant. Constitutio postulat talem eligi, qui vere sit hæres alicuius ditionis, quæ huic nostro Imperio paret. Alioqui si illæ veteres fabulæ Gallis patrocinantur, perinde poterunt à Turcis Troiam repetere, atque à nobis Imperium : quia perhibent se ab Hectoris filio ortos esse. Cum igitur constet, excludi Gallicum Regem cōstitutione publica, quam iurati in electione sequimur : nihil opus est longa disputatione. Quamquam etiam si Natio nihil impediret, dissuaderem hanc electionem. Primum enim in Germaniam adducendus erit Gallus. Quantum ea in re periculi erit, cum exercitus peregrinus distribuetur in vrbes Imperii? An superbiam & libidines equitum Gallicorum, ciuitates ferent? Sed aliud impendet grauius malum. veniet inimicus Carolo, quod ne cui dubium sit, iam bellum denuntiatum est : antiqua fœdera Burgundionum & Gallorum rescissa. bellum etiam Neapoli inferre decreuit, itaque cum detrectabunt Imperium Gallorum Austriaci & Belgæ, & habebunt alii aliorum Principum studia, atque auxilia : videbitis arsuram ciuili bello vniuersam Germaniam. Porro cum alia nobis prospicienda sunt : tum hoc natura primum est, ne nostra electio ciuile bellum in Germania accendat. Iam si Gallum elegerimus, oportebit nos suffragia nostra tueri. Vbi si incidet discordia cum Austriacis, num arma geremus ad opprimendam domum Austriæ? nec nos vetus necessitudo, nec sanguinis coniunctio, nec merita & nobilitas domus Austria-

cæ: denique non Maximiliani manes à tanto scelere deterrebunt? Deinde oppressis Austriacis, an putatis libertatem cæteris Principibus in tuto fore? Vt Mediolanum non reddet vnquam Germanis, ita, vbi poterit, Gallorum potentiam augebit. Nihil me illa magnifica promissa mouent, quæ audistis. Non pacta, non Leges plus valent quam iracundia, superbia, ambitio victoris. Scimus Gallum in patria, quam natura amare debebat, quosdam iam Principatus rapuisse: breuique orbatam videbitis Principibus vniuersam Galliam. Est omnino Gallus excelso animo præditus, sed nimis cupidus Monarchiæ. Nos autem nisi Aristocratiam Principum, in Germania omni consilio, omnibus viribus ac nervis tuebimur, male consulemus vniuersæ posteritati. Minus etiam mouent me, illa gloriosa promissa de bello Turcis inferendo. Equidem agnosco coniunctionem Germaniæ, Italiæ, & Galliæ, magnum ac salutare præsidium Europæ esse: si quis teneret pacatas & obedientes. Sed Gallus nihil gerere aduersus Turcas, aut volet, aut poterit: nisi prius domitis in Germania Belgis: in Italia vero recuperata Neapoli. Has ad res armare Gallum, hoc est, ad crudele bellum in ipso imperio excitandum; nostra auctoritas nequaquam debet. Nec est, quod mihi quisquam obiiciat, vaticinari me de rebus ambiguis. Ego vero certa & explorata commemoro. Iam enim, vt dixi, bellum denunciatum est: conscripti exercitus: quos tamē fama nostræ electionis, si alius fuerit electus, facile reprimet. Quare vt finiam hanc disputationē primū lege & iuramento impediri nos censeo, ne Regem Gallicū Franciscum ad Imperii fastigium euehamus deinde etiam, si eligere eum liceret, censeo id non esse è Republica, sed futurum exitiale Germaniæ & fortassis vniuersæ Europæ. Quare profiteor me suffragio meo nequaquam accersere Gallum ad Imperium. Restant duæ deliberationis partes, an Carolus sit eligendus, aut alius quispiam Germanicus Princeps. Hæc deliberatio multo mihi difficilior est. Nam de Carolo, opinor plerosque vestrum, propter multa graues causas dubitare, quæ etiam meum animum non leuiter mouent. Primum Hispania longe distita est à Germania, quod vt libertati nostræ tutius videtur; ita si Carolum detinebunt Hispaniæ, interea sine præsidio, & sine custode publicæ tranquillitatis erit Germania: & vel Turcici belli causa, vel propter

pter domesticos Principum tumultus, necessitas publica flagitat, ut velut in statione adsit Imperator. Quid? si etiam subito de Imperio, aut de religione, exarserit aliqua seditio? Equidem perhorresco, cogitans quantum tunc habitura sit periculi hæc natio absente Imperatore. Fateor huius periculi cogitatione angere animum meum. Aliud leuius est, sed tamen non contemnendum. Si enim iratus aliquando in Germaniam veniret, & Hispanos adduceret, libertas nostra non esset in tuto. Fortassis & Hispani difficulter nobis restituent Imperii decus, postquam semel in hanc possessionem venerint: præsertim cum aditum ad Italiam eis patefaciat. Et cum suo sanguine recuperabunt Mediolanum, non sine certamine inde nobis cessuri sunt. Videretur igitur tutius, omissis exteris Regibus, eligere aliquem, prudentia, iustitia, fortitudine, & fide præstantem virum, ex reliquis nostris Principibus, ut sæpe maiores nostri fecerunt: qui plerumque virtutem in electione magis spectasse, quam potentiam videntur. Agnosco id quidem, sed tunc populi Germaniæ minus erant contumaces. *Facile erat* (ut dicitur in proverbio) *Imperium in bonis*. Nunc autem quid fieret, si electo Imperatore infirmo, nec Belgæ, nec Austriaci parerent? Et ut futurum non dubito, si bellum inter duos Reges, Gallicum & Hispanicum, in Belgico, aut in Italia orietur: an Imperator, velut ociosus spectator, fineret duas exterarum nationes diripere bonam Imperii partem? Quid? quod ipsi Principes Germaniæ, ut nunc sunt mores, spreto suo Imperatore, alii secum Austriacis, alii cum Gallis coniungent. Ut igitur lepores dicuntur frustra concionari leonibus, ita sedebit noster Imperator, velut lepus, edicta componens leonibus, videlicet istis Regibus: quæ edicta derideant omnes exterarum nationes. Minus periculi fuit, cum regnaret Fridericus Tertius: & tamen dedecori nobis fuit, tunc Burgundum ferre signa per bonam Germaniæ partem: Philippum Mariam impune grassari in Italia: alibi etiam circumfideri Imperatorem in ipsa Austria: nec sibi Bohemicis auxiliis liberari: postremo ab Hungaris pelli Austriam, & eiici ex suis laribus, cum quidem ea ætate haberet coniunctos Principes, meum avum Marchionem Albertum, fortem & sapientem virum, & Albertum Saxoniarum Ducem. Quid nunc fieret, cum exteri Reges haberent alii

alios Principes stipendiis obligatos? Et quam multæ causæ
 incidere possunt, vel Principibus, vel ciuitatibus detrectandæ
 obedientiæ? Videntur etiam de religione impendere horri-
 biles tumultus. Sunt enim semina iam sparsa de indulgen-
 tiis, de potestate pontificia, de auctoritate Ecclesiasticarum
 traditionum: quæ etiam si adhuc sanabilia existimantur, ta-
 men paulo post, magnam mutationem vniuersæ Ecclesiæ af-
 ferent. Nulium enim doctrinæ genus maiore applausu ex-
 ceptum est, quam hoc. Et quotidie plura dogmata mouentur,
 irritantur ingenia ferocissimarum gentium in Germania, Sa-
 xonica & Heluetica. Nec poterit sine Synodo tranquillitas
 Ecclesiæ restitui. Quæ autem erit infirmi Imperatoris au-
 ctoritas, vel in petenda Synodo, vel in defendenda: præsertim
 si cæteri Reges aduersabuntur. Nihil enim de Turcicis bel-
 lis dicam, etiam nostrum est, non modo de defendendis finibus
 nostris, sed etiam de liberanda Græcia cogitare. Quam ad
 rem opus est multarum Nationum copiis, & viribus: quas
 contrahere Imperator, si parum habeat auctoritatis, non po-
 terit. Hæc atque alia multa meum animum adducunt, vt in
 hac electione potentiæ rationem ducendā esse iudicem: nisi
 Imperatorem velimus habere, qui titulum & vmbra Imperii,
 sine auctoritate, sine viribus gerat. Itaque antefero
 Carolum Archiducem Austriæ cæteris Germaniæ Princi-
 pibus: & incommoda, quæ de illius electione colligi possunt,
 leuiora iudico omnibus, quæ alterius cuiusquam electio-
 nem secutura essent. Primum origo est vere Germanica:
 nec dici potest, nos re transferre Imperium ad externos, titu-
 lo tenus Principem habere Germanicum. Possidet enim in
 Germania ditiones plurimas, quæ parent nostro Imperio: &
 quarum aliquæ antea pepererunt Imperatores. Nec credi-
 bile est, hoc animo esse Carolum erga patriam, vt velit Au-
 striam, aut Belgas, opprimi seruitute, ab vlla externa natione.
 ergo de origine Caroli nulla disputatione opus est. Et si quis
 scrupulus est, ne transferatur Imperium ad externos, habemus
 solennem formulam iurisiurandi: iuxta quam fidem dabit
 Carolus, se non labefacturum, aut mutaturum iura electio-
 nis nostræ, & Imperii statum. Cum igitur & origine vere sit
 Germanus, & tempora flagitent potentem Imperatorem:
 censeo Carolum Austriacum euehendum esse ad Imperii fa-
 stigiū. Quod ipsum tamen nō facerem, nisi indoles eius nobis
 nota &

nota & probata esset. Omnium maximarum virtutum, præsertim in Principe, fons est, amor religionis Christianæ. Hæc virtus in primis eminet in Carolo. Quare pactorum, & iurandi violationem, tanquam summum scelus detestatur. A crudelitate eum abhorre natura, multis certissimis indiciis comperi. In controuersis diiudicandis, in coercendis improbis, iustus est. Ingenii vis, prudentia ac diligentia, iam conspici potuerunt. In tyrocinio Regni Hispanici magnos motus compescuit. Et constat eum suo ingenio multa grauius & dextre respondere & constituere. Magna laus in iuvene & hæc est, & signum multarum aliarum virtutum, quod pudicitiam amat: quod nullis libidinibus obnoxius est. Quare religionis, iustitiæ, & pudicitie custodem fore credibile est. In tali natura nihil tyrannicum exoriri potest. Regent enim eum illæ virtutes: ut seruet pacta, ut nulla moueat bella iniusta, ut non mutet veterem & constitutam Imperii formam. Excitabunt eum etiam ad liberandum orbem terrarum impietate Turcica: ad propagationem Ecclesiæ Christi: ad tuendam & muniendam disciplinam: ut homines ad pietatem & cæteras virtutes assuefiant. Ac ne ingenium eius mihi inexploratum esse putetis: prudentissimorum hominum, qui eum familiarissime norunt, & acutissime de ingeniis iudicare possunt, exploraui sententias. Hi probant ingenium, ac mirifice eius bonitatem laudant. Postremo si de ingenio coniectura facienda est ex natura maiorum (quia quadam similitudo propagari solet) meminimus quanta vis animi, prudentia, iustitia, fortitudo, continentia, in Maximiliano fuerit. In patre Philippo dexteritas, & industria singularis erat. Non dubito autem, quin maiorum naturam Carolus referat. Nec ætas est aspernanda, quæ iam matura est rebus gerendis. Nec enim querendus est senex Imperator, ut cum biduum aut triduum imperarit, postea de electione noui tumultus oriantur. Videtis in hoc nostro consensu, quam varia sint multorum Regum certamina de electione: quid futurum est aliquando, ubi dissentient Electores? Utinam quidem electorum concordia perpetua sit: sed multa incidere possunt, præsertim in hac disciplina, ac morum corruptione, & gliscentibus Ecclesiasticis discordiis: quæ animos eorum disiungant. Quare interregna plena periculorum futura sunt. Accedit & illud, quod Carolus utetur consiliariis aui: & leget

in senatū Principes Germanicos, sine quorum consilio, nihil de maximis rebus decernet. Exposui causas, quare Carolum eligendum esse statuam: ac meo iudicio, ita multę graues causę concurrunt, vt hanc electionem sperem Germaniæ ac toti Europę salutarem fore. Quod autem initio disputabam, quantum foret incommodi, si Imperator perpetuo abesset extra Germaniam, moueor equidem hac difficultate: sed de ea re in formula constituendi & regendi Imperii, cū Carolo agendum erit. Cumq; habeat amplissimos in Germania & in Belgico Principatus, tribuet hoc necessitati earum gentium, tribuet patrię, vt sæpe in Germaniam veniat. Non ad ociosa spectacula se accersi intelligit, cum ad Imperium vocatur: res magnę ei gerendę erunt. Galli depellendi ex Italia: Turcę arcendi ab Austria: liberandę & vicinę regiones: Ecclesia emendanda & constituenda. Harum maximarum rerum curam, vt suscipiat, ipsa eum Heroica natura & virtus exuscitabit. hæc non sinet eum domi languescere ocio & voluptatibus. Et facilis aditus est in Germaniam ex Italia, quę ei multis de causis sæpe adeunda erit. Sicut Carolus Magnus, Othones, Henrici, crebro in Italiam venerunt: alias, vt Ecclesiasticos tumultus sedarent: alias, vt depellerent barbaros: alias, vt ciuitatum seditiones opprimerent. An existimatis eū non venturum esse, vt Austrię, quę vere ei patria est, opem ferat? cum vel in Pannoniis, vel in ipsa Austria Turcicas legiones vagari audiet? Ille vero magno animo accurret, vt & patrię & toti orbi Christiano, opem ferat. Quare de absentia cum cogito, qua mente præditus sit, quę eum pericula exuscitatura sint: etiam minus sum sollicitus. Fata etiam his temporibus promittunt Imperatorem, qui maiores, magnitudine potentię, superaturus sit. & addunt alteram laudem, multo gratiorem: futurum vt bonitate & clementia præter cæteros Reges excellat, nec alium nisi Carolum, vaticinor. Quare opto vt Deus Imperium ipsi committat, eumque gubernet, ad salutem orbis terrarum. Dixi, quę in præsentia de electione colligere potui. Sed quia communis est hæc deliberatio nostri amplissimi senatus, & vos pro vestra sapientia, plura etiam de Republica cogitasse existimo: quæso, vt singuli suas sententias exponant, vt deinde eligamus eam, quam omnes collatis opinionibus maxime è Repub. esse iudicabunt.

Hæc cum dixisset Moguntinus, & hortaretur cæteros, vt
 suo

suo quisq; ordine exponeret suā deliberationem: cōgressi alii, ac pauca colloqui; Treuirum iubent dicere, qui pollebat ingenio, doctrina & usu rerum. nam & Romæ in Iudiciis & negociis publicis diu versatus fuerat, & in Germania propter domesticā administrationem, & dexteritatē in publicis negociis, vel Imperii, vel aliorū Principum, magnā prudentiæ laudem erat consecutus. Nec vlli ex nostris Principib. res Gallicæ erant notiores. Is, quia in priuatis congressib. aliquoties oppugnauerat Caroli Electionem, videbatur paratus ad dicendum venire. Cæteri, vt liberius suam sententiā exponerent, initio audiendum eum esse censuerunt. Sic igitur exorsus est.

Audio in hac ipsa vrbe, cum patres vestri ad eligendum Maximilianum conuenissent: adfuisse vatem qui dixerit, vltimum Germanicorum Imperatorum fore Maximilianum. Cumq; initio fabulam, sine certo auctore natā, existimarent: diligenter inquiri auctorem iusserunt. Quem cum ad se vocassent, & ex moribus & sermonibus hominis, iudicarent non temere eum has fatidicas voces edere: valde hoc vaticinium admirati sunt, multaue de posteritate, mutatione Germaniæ colloqui feruntur. Meminit hæc sine dubio Dux Saxoniae Fridericus, qui tunc vna cum patre Ernesto adfuit. Propemodum autem respondet illi prædictioni, euentus. Audiui enim attente eloquentissimum Principem Moguntinum, qui cum diligentissime collegerit omnia, quæ nobis in hac deliberatione prospicienda sunt: tamen ad extremum hoc censet vtilissimum esse orbi terrarum, vt peregrinum Imperatorem accersamus. id si fatale est, frustra repugnemus. Sed illud miror, cur ipse Hispanum anteferat Gallo: Qua in re primum mihi deploranda est Germaniæ conditio. Nihil nobis externis præfidiis, nihil peregrinis Ducibus opus esset si maiorum suorum virtutem nostræ ætatis Principes imitari vellent. Otium & seruitutem quarimus, dum externum Principem adducimus. An putatis, aut Avos vestros, Albertum Marchionem, aut Fridericum Palatinum, aut Albertum Saxonem fuisse vnquam externum Dominum adducturos? ipsi militabant, res gerebant. Nec vnquam exercitus, pecunia, arma, nostris defuerunt, quodocunque vel mediocres Duces habuerunt.

Verum omitto querelam. Si omnino peregrinus Imperator habendus est, causæ sunt plurimæ, quare Gallicus Rex anteponendus sit omnibus. Ac priusquam dicam huius mei iudicii rationes, primum de lege & iureiurando disputabo, unde exorsus est Moguntinus. Opinor maiores nostros hac lege cauere voluisse, ne Germania amitteret Imperii decus: eoque peregrinos Reges eligi noluerunt, hoc est tales qui non haberent in Germania domicilium: ne externa natio paulatim usu caperet imperium. Hæc si est voluntas legis, nihilo magis licebit Hispanum eligere, quàm Gallum. Hispanicus Rex longius à nobis abest. & natio ipsa dominationis cupida & bellicosa, postea sibi Imperiū extorqueri non sinet, ut postea iterum dicendum erit. Et si hoc satis est causæ, cur Carolum eligimus, quia tenet quasdam ditiones ad Imperium pertinentes? Valeat idem in Gallo, qui Mediolanum, & Regnum Arelatense, veterem nostrorum Imperatorum sedem, in potestate sua habet. Denique prorsus ita sentio, quod ad electionem attinet, non minus accersi peregrinum Imperatorem electo Hispanico, quam Gallico Rege: etiam si aliqua subtili interpretatione iam inseritur Hispanus Germaniæ, eamque totam deliberationem in vtramque partem disputari posse iudico: & penes nos declarationem legis esse sentio. Quærendum igitur est, utrum sit utilius. Ego cum cogito illam auream ætatem nostri Imperii, cum essent coniunctæ Francorum temporibus, Germania & Gallia: ac reputo quantum ea coniunctio ad tranquillitatem vniuersæ Europæ contulerit: mirabiliter afficior, nosque beatos ducerem, si eum statum restituere possemus. Diuinitus autem nunc oblata est occasio eius rei efficiendæ. Quare nihil dubito vos adhortari, omni studio, ut occasione utamini, nec ab hoc meo iudicio discrepat Italia. Idem optare scio Romanum Pontificem, Venetos, Italiæ Principes, ac ciuitates omnes. Cum tot iudicia congruere videatis hominum sapientissimorum, nolite existimare leues causas esse, cur idem tanto consensu probent, & omnibus votis expetant omnes. Gallica gens, ut est vere cognata Germanis, ita opinionibus, ac moribus, liberalitate, clementia, pietate, literarum cultura, Germanis simillima est, & quod constat, vna est exterarum nationum maxime amans nostrorum hominum: ut vestigia quædam cognationum in hac ipsa beneuolentia agnosci

agnosci possint. Vicinia vero quam est opportuna, ad defensionem vtriusque Regionis, si quis subitus tumultus incidere. Nec ad Italiae pacem tuendam reperiri vtilius consilium potest, coniunctione harum duarum gentium: quarum vtraque exercitus ingentes equitum ac peditum conficere, & Gallia suppeditare belli neruos: videlicet ingentem vim pecuniae potest. Et quia non solum Germaniae, sed toti nomini Christiano, in hac electione consulere debemus, quarendum est praesidium aduersus Turcica arma. Cum enim teneant iam pacatam Asiam, nihil dubium est rursus in Europa bellum molituros esse. Inuadent Pannoniam, & Italiam. In tali discrimine, quid erit optatius, quam Imperatorem habere instructum, copiis ac viribus Germaniae, & Galliae? At contra, ut de ingeniis ac natura gentis Hispanicae nihil dicam, quae etiam si est bellicosa, tamen non tam viribus pugnat, quam arte. Itaque nulla magna res ab eis in Italia sine auxiliis Germanicis gesta est. Sed cogitate, quam procul distita sit: certe in subitis tumultibus non poterit nobis, vel Italiae, vel Pannoniae, opitulari. Patria est Caroli Austria, ne hanc quidem Hispani tuebuntur: & ut volent, non poterunt. Non enim nisi exiguas copias domo mittunt, eiusque rei causa est, quod navigationibus Hispania exhauriatur: nec coeli nostri grauitatem satis ferre possunt. Est & illud commodi, si cum Gallis militemus: vestro ductu omnia geretur: vos in gloriae societatem admittent Galli, etiam si sunt gloriosi. At ubi cum Hispanis militabitis, illi vos tanquam mancipia regent: ipsi laboribus ac victoriis vestris fruentur: praeripient honores: praerunt prouinciis. Vos tum sero deplorabitis seruitutem vestram. Sed gentium collationem omitto: de ipsa Electione dicam. Teneat hoc tempore Gallus Mediolanum, qui si erit Imperator, ne causa quidem belli in Italia futura est. Nam quod Gallus existimatur Neapolim petiturus, vestra eum auctoritas facile ad alias res vtiliores auertet, si habebitis obligatum beneficio vestro. A Belgis etiam abstinebit, si quiescant ipsi: ut facient certe, conterriti Germaniae consensu, praesertim si non fuerint irritati. Nec ego velim illos irritari. Vicinos enim habuimus Belgas longo tempore, non socios Imperii. nostra edicta nihil morantur: nostris periculis nihil afficiuntur. Suum quoddam Regnum ibi habent, nihilo magis coniunctum cum Imperio, quam sunt Angli aut Scoti. Quare quod verentur

aliqui futurum, ut Germania bello implicetur, si Belgæ non obtemperarent, qui Imperia nostra multis iam sæculis contemnunt: nihil periculi est: nullum sine vestro consilio bellum Gallus mouebit. Et quia Insubriam tenet pacatam, & hoc tempore optime instructus est omnibus rebus ad bellum necessariis: vnam hanc laudem, vnum hoc decus petit, ut à nostris ceruicibus depellat Turcas: ut Selymum ingentibus successibus, ac minitantem Italiæ exitium, adoriatur omnibus viribus. Quare nihil dubito polliceri, electionem Galli allaturam esse Germaniæ tranquillitatem, Pannoniæ atque Italiæ salutem. At contra si elegerimus Hispanum, quam atrox bellum accendetis in Italia, ad recuperandum Mediolanum. Etsi autem incerti sunt exitus bellorum: tamen ut tandem sit fortuna Imperii superior, diu trahet bellum Hispanus, ut solet assiduitate vincere, non Achillæo more properas, ut totis viribus dimicet. Interea Italia vastabitur crudeliter. Nos occupati rebus Italicis, Turcam non poterimus arcere. Hæc pericula nescio cur extenuentur, quæ ad totum orbem terrarum pertinent: cum è regione tam diligenter colligantur & amplificentur pericula, quæ Galli electionem comitari videntur: quæ tamen & leuiores & incerta sunt. Illud certum est, Italiæ horribilem vastitatem denunciari electione Hispani: futurum etiam, ut Turci interea opprimant Pannonias. Nihil dicam de exitu belli Italici, in quo si Gallus vincet, tunc vero appetet Neapolim, & fortasse Romæ coget Pontificem, ut nostram electionem improbet. Qualem tragœdiam ea res paritura esset? Sed vincat Imperii fortuna, quid accidet? Hispani tenent Italiam, nunquam nobis reddituri. Noui eam gentem, cupidam Dominationis: Polypi sunt, quod semel prehenderunt, extorqueri sibi non sinunt. Et cum Italiæ possessione retinere Imperium haud dubie volent. Non diuino equidem, sed de rebus futuris coniecturas colligo probabiles. Nulla est tam ignaua natio, quæ si Italia potiretur, ultro cessura esset: tantum abest, ut genus hominum bellicosum, gloriæ atq; imperii auidum, cessurum nobis existimetis. Omnibus temporibus creuit hoc modo Regnum, & populorum potentia. Carthaginenses semel accersiti in Siciliam, postea multis sæculis depelli non potuerunt. Sed vetera omitto. Illi ipsi Turcæ, quos iam tantopere formidamus, postquam semel in

mel in Europam traiecerunt, accersiti à Constantinopolitano Imperatore ; progredi, non regredi, postea statim conati sunt. Ipsi Hispani infinitas ærumnas perferre maluerunt, quam deferere Neapolim, quam accersiti specie societatis, & Italorum opè adiuti, redegerunt in suam potestatem. Ita nunc inuitati, adiuti à Germanis, potiētur Mediolano. Quare censeo ; non esse in Italiam adducendos Hispanos. De ipsorum Regum ingeniis pauca dicam. Etsi enim existimo indolem in Carolo ad iustitiam & bonitatem esse dignam isto genere : & audio, modestum ingenium esse, tamen si quis existimet in adolescente conspici posse eas virtutes, quæ in summo Principe orbis terrarum ac Duce præstantissimo requiruntur : errat. Opus est orbi terrarum primum tali Principe, qui sapientia & moderatione sua emendet Ecclesiam. Sapienter enim Moguntinus de Religione, & de impendentibus Ecclesiæ tumultibus locutus est, quorum sparsa sunt semina. Scio autem Regem Franciscum non modo singulari dexteritate ingenii, & prudentia in iudicando præditum esse : sed etiam de Religione cum doctissimis hominibus multa solere disputare, multa ipsum legere. Et intelliget hanc esse summam laudem magni Principis, ut non desit recte constituendæ Ecclesiæ. Deinde hæc tempora requirunt Ducem peritum ; acrem, & foelicem in armis. Hac in re non indolem in Francisco, sed spectatam iam industriam prædicare possumus. nemo enim Regum Galliarum, aliquot sæculis res gessit maiores : & quidem exiguo tempore. Cumque vulgo tribuatur Gallis quædam animi mollities, quod inchoata negocia cito abiicere dicuntur, si initio non responderit eorum spei euentus : hic Rex constantiam suam in rebus gerendis declarauit, cumque diuturnum & varium bellum in Insubria gesserit, res tantas præcipue suis consiliis gubernauit. Nec defuit ei fortuna : nemo enim profligauit vlla memoria, inde vsque à Iulio, maiores aut firmiores Heluetiorum exercitus. In his negociis, cum fortuna pene indulgens in eum fuerit, sperandum est, & in posterum eius consiliis Deum affuturum in Imperii pace tuenda, & in defensione totius Reipublicæ Christianæ. Quid igitur anteferemus adolescentem, cuius indoles nondum satis explorata est huic Regi ? cuius

sapientia, virtus, & fœlicitas, in toga & in armis cognita est. Postremo addam hoc vnum argumentum, quo etsi faterur se moueri Moguntinus, tamen nos bene sperare iubet. Nullis verbis dici potest, quantum periculi sit Imperatorem abesse extra Germaniam, & ita abesse, vt nō statim cum opus est, accurrere possit. Quid fiet, si vel Turcæ subito irruptionem fecerint in Germaniam, vel seditiones aliquæ orientur inter Principes? Vt in sæuis tempestatibus naus sine gubernatore, ita Respublica sine Imperatore, tali tempore seruari non potest. Accedit aliud perpetuum incommodum: non aspiciet res Germanicas ex propinquo. Itaque multa nesciet, multas falsas fabulas credet: leuius afficietur nostris rebus. Nullos habebit secum Principes Germaniæ, qui cum eo libere de Re-pub. loqui possint. Sedebit circumfusus ab Hispanis, quorum de multis reb. iudicia & voluntates à Germanis discrepant. Mittet edicta in Germaniam, nec causis, nec temporib. congruentia, quæ tranquillitatem perturbatura sunt. num hæc incommoda leuia ducitis? Quid? si ipse etiam incensus artificis aliquorum, veniet iratus in Germaniam, & adducet Hispanos? qui vt Campaniam, vt Apuliam inter se partiti sunt, ita vestras ditiones prædam suam esse arbitrantur. Prouidendum est autem ne talis aliquis error Germaniæ vastitatem & huic imperio interitū afferat. An illas maiorū vestrorū sedes vultis Hispanorum colonias fieri? vestros posteros à summis ortos Heroibus, venire in seruitutem? & aboleri ornamenta Reipublicæ, à vobis sapienter & sancte instituta iura, iudicia, disciplinam? hæc enim omnia in seruitute mutantur. Sed de hac re plura dicere ominis causa nolo. Si igitur est habenda potentiæ ratio in electione, vt ego quoq; arbitror: & fatale est horum Regum alterū eligi, ego Gallum antefero: & nequaquam cenleo Hispanum eligendum esse. Sed si lex impedit, ne Gallus accersatur, magis etiam impediat, ne Hispanus eligatur, cum eius electio, quantum prospici humanitus potest, minime salutaris futura Germaniæ videatur. Ac decurramus ad maiorum nostrorum exempla, & vere, non callida interpretatione, legem seruemus. Ac vere Germanicū Principem, qui non aliud domicilium, nisi in Germania habet, qui origine, ingenio, lingua, morib. Germanus est, eligamus. Nec me vsq; adeo mouet quod ait Moguntinus, leporē leonibus imperaturum esse: magis illud videndum, ne Ciconiā-

ranis, seu

ranis, seu coruis vulturem, præficiamus. Potentia Germaniæ satis magna est, si quem eligemus, qui virtute auctoritatem sibi cōparare poterit. Accepit hoc Imperium & pene funditus collapsum, Rodolphus mediocris Princeps, tantum propter virtutem electus: ac breui ita erexit, vt regibus vicinis omnibus formidabilis esset. Audio Ludouicum Regem Franciæ proximum, cum essent de Imperio Germanico sermones: & quidam Maximilianum per iocum vocasset *consulem Augustanum*, significans eum paucis ciuitatibus imperare, duriter increpuisse illum, & respondisse: *Imo vero nequaquam Germanici Imperatoris potentia contemnenda est. cum ille Consul tympanum pulsat, tota Francia tremat.* Honestè Ludouicus: Noluit enim in Regum Maiestatem iocos, aut conuicia dici. Sed tamen illud etiam ostēdit, se Maximilianum propter virtutem, cuilibet potentissimorum Regum parem ducere. Nec adeo videtur extincta esse virtus in familiis vestris, nemo vt reperiri possit, hoc fastigio dignus. Tres sunt familiæ, Bauarica, Saxonica, & Marchica, quæ quadam mediocritate potentia auctoritatem in Germania tueri possunt. Et sunt in his aliquot Principes, qui ingeniis & virtute sustinere magnitudinem huius administrationis queunt. Ex his si quem elegerimus, consentientibus suffragiis, eumq; nos defensores esse ostendemus, vt æquum est: omnes Principes & populi erunt in officio. Vt igitur habeat auctoritatem, virtute opus est: vt accedant vires formidabiles exteris omnibus, vna re opus est, videlicet Electorum consensu: quem inter nos quidem perpetuum spero futurum esse. Nemo est enim inter nos, qui sibi potentiam aliquam quærat: quem ambitio, aut vlla cupiditas incitatura videatur aduersus communem imperii tranquillitatem. Tali sapientia & grauitate præditos esse Electores, cū salutare est Reipublicæ, tum vero ad omnem posteritatem Germaniæ gloriosum. Itaq; mirifice delector recordatione huius vestræ virtutis. Omittamus igitur Hispanum, & virtute cum exteris certemus. Non queramus alios qui nobis imperent ociosis. Nihil enim indignius est natis Heroico genere, quam inertia fugitantes laborem, aliis cōcedere Imperii gloriam, & seruitutem accersere. Quoties in Germania mediocres Principes cōtraxerunt Regios exercitus, & res præclaras gesserunt? Fuit recens Dux Saxoniae, Albertus, qui suis sumptibus magna ex parte bellum in Belgico gessit. Quid?

ante hunc quantos exercitus sæpe contraxit Marchio Albertus ? Patri tuo, Friderice, Duci Ernesto, bellum denunciat Rex Pannoniæ Matthias : quantas copias, quantum robur ex vicinis Regionibus subito contraxerunt, pater & patruus tuus ? Itaque cessit vobis Pannonius sine dimicatione : quod non fecisset, si duorum fratrum ingenia & vires contempsisset. Quare non dubito posse iniri rationem, electo Germanico Principe, ne ei vires, copiae, arma desint ad tuendam auctoritatem domi & apud externos. Exposui meae opinionis causas, non ut postulat magnitudo negotii : sed ut in praesentia potui, maximeque cupio audire, quid iudicent cæteri Electores, qui diu Imperii consiliis interfuerunt, qui Germaniæ statum & vires, qui omnium Principum ingenia & facultates norunt : qui Maximiliani consilia de rebus his meminerunt : denique qui longum in administratione Imperii usum habent : quorum cum audiero orationes, de tota re diligentius disputare potero.

Cum dicere desisset Treuir, taciti aliquandiu sederunt Principes, tanquam defixis animis in cogitatione vtriusque orationis. Exaggerata enim magnitudine periculorum in vtraque parte, quorundam animos non nihil impulerat Treuir, ut ad illud decurrerent, ut omissis Regibus quærerent aliquem alium ex Germanicis Principibus. Sed hunc quærentes, animis magis etiam dubitabant. Iubent igitur tandem Fridericum Saxoniae ducem, natu maximum, suam sententiam exponere : qui pauca præfatus de lege, dixit : Interpretationem Treuiri, subtiliorem esse quam quâ uti ipsos deceat. Addiditque non dubitandum esse, quin lex impediat Galli electionem. planum & illud esse, Carolum verè Germanicum Principem esse : & in Germania domicilium habere. Et opus esse his turbulentis temporibus Principe, qui auctoritatem virtute & potentia tueri possit. Ideo se non dubitare, quin omnibus antefereendus sit Carolus Archidux Austriae. Sed tamen prius conditiones quasdam ei ferendas esse, ut in tuto sit Germaniæ libertas, & ut pericula, de quibus disputatum est, quantum prouideri potest, caveantur. Eadem sententia dicta est à cæteris Electoribus. Treuir cum videret omnium animos ad Carolum inclinare, agnoscere se, inquit, Germaniæ fatum, & impendentem Imperii

Imperii mutationem. Quanquam igitur non desinit hortari, ut diligentius hæc res deliberetur, tamen affirmat se publicæ concordie causa, suum suffragium cum illis coniuncturum esse. Hac acerrima contentione eius diei in multam noctem producta, tandem ita discedunt, ut postridie conveniant de conditionibus deliberaturi, quas Caroli legatis proposituri erant, qui Moguntiae eventum expectabant. Fuit igitur de conditionibus illis postea per aliquot dies non minus contentionis: quæ præscriptæ & Moguntiam ad Legatos missæ, cum essent receptæ, dies constituitur, eundi in suffragium solenni more. Itaque rursus sacro publice facto, ingressi in sacrarium interius templi Divi Bartholomæi suffragia ferunt hoc ordine. Cætus Electorum reliquus interrogat Moguntinum, quem eligat Regem Romanorum & futurum Imperatorem: is respondet, se eligere Carolum Archiducem Austriæ. Deinde & Moguntinus reliquos interrogat. Hoc modo omnium consentientibus suffragiis Carolus electus est Imperator. Deinde suffragia relata sunt in literas, & confirmata singulorum sigillis. Postea accersita Nobilitate ac multitudine universa, publice facta est renunciatio, tum in hanc sententiam habuit Moguntinus orationem.

Quod fœlix, faustumque sit Ecclesiæ Christianæ, Imperio nostro, & patriæ, renuncio vobis electum esse Regem Romanorum, & designatum Imperatorem Carolum Archiducem Austriæ & Burgundiæ, Regem Hispaniæ. Quia in re primum agenda sunt Deo gratiæ, quod summa concordia & consentientibus Electorum Principum suffragiis res tanta perfecta est. Sæpe enim antea cum dissentientibus Electorum studiis & voluntatibus diversi eligerentur, orta sunt inter Germanos bella civilia, plena impii furoris & crudelitatis, in quibus domi mutua cæde flos Nobilitatis extinctus est: absumptæ Imperii vires, ac pene universa Germania in solitudinem, vastitatemque redacta est. Foris autem nomen Imperii nostri contemni cœpit: Italia deficere, & alios Reges accersere: Turcæ impune grassari, dum nos impliciti domesticis bellis, reprimere eos non potuimus. Porro quantum mali hoc tempore discordia Electorum paritura erat? cum nō solū Germaniæ Principes, sed fortassis etiam exteri Reges in media Germania de Imperii pos-

sessione dimicaturi fuissent. Nec leuiter tentata res est, vt cō-
 sensus noster dissolueretur. Quare ego quidem non minus
 propter cōcordiam nostram, quam propter electionē ipsam,
 lætor: Deoq; gratias ago, qui mentes omnium ad cōcordiam
 retinendam flexit & gubernauit. Qua incolumi speramus
 huic nationi non defuturum consilium ad defendendam pa-
 triam & Imperii dignitatem. Etsi diuinitus potius, quam hu-
 mana prudentia perfectum est, vt voluntates nostræ cōgrue-
 rent, tamen hac in re etiam vestra virtus ac sapientia Electo-
 res, maximam gloriā vobis apud externos Reges pariet: con-
 ciliabit & beneuolentiam nostrorum Principum, qui vobis
 tantæ rei arbitrium solis cōmiserunt, vt dominum ipsis, vt cu-
 stodem publicæ salutis, vt Ecclesiæ, orbis terrarum propugna-
 torem elegeritis. Apud hos eo plus admirationis hæc vestra
 diligentia grauitasque habet, quod ipsi norunt quosdam non
 modo variis artificijs, sed etiā propositis minis ac terroribus,
 conscripto exercitu hoc ipsum conatos esse, vt nostras men-
 tes distraherent ac dissociarent. Vtinā nostrum exemplum &
 posteris profit, qui quantis laudibus vestram celebrabunt sa-
 pientiam, & virtutem? quod cauistis ne discordia inter vos or-
 ta, bellum æternum & exitiale patriæ excitaretur. Sed vt ante
 dixi, Deum agnoscamus auctorem esse huius consensus: eūq;
 ardentib. votis precemur, vt sit perpetuus. Deinde postquam
 electus est Carolus, non dubitemus quin Dei consilio & vo-
 luntate ad hoc tātum fastigium euectus sit: Nam haud dubie
 fato & voluntate Dei Imperia dantur. Agamus igitur Deo
 gratias, quod Principem nobis optimæ atq; amplissimæ spei
 dedit: ac petamus, vt auspicia Imperii sint fausta ac foelicia, &
 vt Deus gubernet Regis Caroli animum, consilia, actiones,
 ad gloriam Christi illustrandam, ad Ecclesiæ tranquillitatem
 cōstituendam, ad patriæ atq; Imperii pacē defendendam, ad
 Religionis, legum, iustitiæ, disciplinæ, conseruationem. Hæc
 ingētia bona cogitemus vere esse cœlestia beneficia, quæ ge-
 neri humano per bonos Principes Deus impertit. Quare à
 Deo piis & assiduis precibus petenda sunt. Quemadmodum
 ille, cum inquit de Deo, *Qui dat salutem Regibus*: admonet ita
 esse foelicia Imperia, si Deus det salutem, si gubernet atq; ad-
 iuuēt eos, qui respublicas administrant. Omnes igitur inuo-
 cate Deum & Dominū nostrū Iesum Christū, & hāc Psalmi
 vocē pio pectore ingeminate, quę precationē pro Rege con-
 tinet:

rinet: Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Publico etiam nomine postulamus, ut Carolo Regi Romanorum, & electo Imperatori, ac Domino vestro obediat. Quod quidem vos pro fide, virtute, ac sapientia vestra, facturos esse, non dubitamus: præsertim cum ille tanta modestia, iudicium nostrum ac suffragia expectauerit. Et quemadmodum nos in electione præstitimus, ne qua inter nos discordia oriretur: ita vos propter publicam Imperii tranquillitatem imitamini nostrum exemplū & communi animo electo Imperatori obtemperate: quem iure ac legibus scitis iam esse nostrum Dominum. Nam electio iure ac legibus facta est. Nullius noui exempli auctores sumus contra leges. Est autem officium necessarium, & præsertim sapientibus ac magnis viris dignum, iuri ac legibus obtemperare, parere Dominis, cauere omni studio, ne contumacia dissipentur Imperia. At tamen ut libentius huic Domino pareatis, eadem vos rationes hortentur, quæ animos nostros in Electione mouerunt. Etenim non solum nihil contra leges fecimus, sed etiam quantum prospici à nobis potuit, Deo gubernante nostras mentes in designando Principe, communi saluti orbis terrarum consulere conati sumus. Quare, ut sancitum est, Germanicum Principem, & quidem in familia Imperatoria natum elegimus, quem indole ad virtutem egregia præditum esse cognouimus. Eminent autem in eo duæ virtutes quæ in summo Principe maxime necessariae, salubres, & gratæ sunt, videlicet, amor Religionis, & bonitas eximia. quarum altera eum ad fugiendas libidines, ad vitandas temerarias mutationes, in Ecclesia & Repub. ad fidem seruandam, constantiamq; in promissis, ad defensionem Religionis & Imperii, exuscitat. Vtraq; vero prohibet sæuitiam, crudelitatem, iniustam cupiditatem vindictæ. Et si enim iudicauimus opus esse potente Principe, qui auctoritatem etiam viribus tueri posset: tamen prius ingenium, & mores cōsiderauimus. Potentia enim non salutaris, sed pernitiōsa esset orbi, si ingenium leue aut malum esset. Est autem ea iam ætas pene, quæ fuit Alexandri Magni capefcentis Imperium: in qua vires corporis prope modum maturuerunt & ingenii vigor, industria, sagacitas, & mores se proferunt, ut iudicari, qualis sit natura possit. Itaque cum sciremus, Regem Carolum suo iudicio multa honeste & grauitè respondere, & non solum non hebetem, sed etiā singulari industria & diligentia in obeundis negociis, aut prouidi-

dendis, aut iudicandis, præditū esse: & cæteras virtutes habere, bono & magno Principe dignas, statueremusq; tali præditum natura, opes & potentiam suam collocaturum esse, non ad nocendum, sed ad salutem humani generis: potius duximus tantis instructum viribus eligendum esse, quam alium his necessariis præfidiis destitutum. Hoc consilio censuimus boni Principis potentiam auctoritate armandam esse. Et quoniam nos non tantum Germaniæ, sed vniuerso orbi terrarum consulere debemus; vires comparandæ sunt, aduersus valentissimos hostes, non modo Germaniæ, sed totius Christiani nominis. Tantis incrementis, & tam subitis, annos iam ferme centum auctæ sunt res Turcarum, vt nemini dubium esse possit, eos Imperium orbis terrarum sibi polliceri, non modo propter virium magnitudinem, sed multa magis propter inusitados atque admirabiles successus. Et vt omittamus priora, Selymus nuper non minori virtute, quam foelicitate Persas, antea inuictos, ingenti prælio superauit, & ex Armenia eiecit. Deinde duobus amplissimis regnis Syria & Ægypto potitus est. Et in oriente Imperii Turcici limitem eum constituit, qui quondam Romani Imperii fuerat. Ac tantam gloriam consecutus est, vt maiores suos non solum regni amplitudine, sed etiam foelicitate superare videatur. Nam & pater & auus Machometes, cum quidem Dux esset vnus omnium eius ætatis acerrimus, & foelicissimus, cum tentassent Syriam, acceptis magnis detrimentis inde sunt repulsi. At Selymus, velut in eodem cursu, profligato Persico exercitu, Syriam atque Ægyptum non sine acerrima dimicatione in potestatem suam redegit. Hunc, cum natura gloriæ & immensæ cupidus sit, non accessio virium, non magnitudo successuum incitaret ad res maiores suscipiendas? Ille vero iam classicum cecinit, & exercitus in Pannoniam misit. Videmus autem fato quodam hoc tempore duas bellicosissimas Nationes coniunctas esse, Germanicam & Hispanicam: ac tenet Carolus magnam Italiæ partem. Itaque si omnium gentium consiliis Dux aduersus Turcas legendus esset, haud dubie omnium votis expeteretur, & omnium suffragiis designaretur Imperator Carolus. Quare & vos & plerasque alias gentes, quæ cum Imperio nostro societate, aut foederibus coniunctæ sunt, speramus iudicium nostrum summo studio

die probaturos esse : præsertim cum omnes norint Carolum singulari moderatione naturæ præditum esse , maximeque a superbia, sæuitia, cupiditate iniustæ Dominationis, abhorrere. Esset enim formidanda liberis tanta potentia, essent metuendæ Imperii & orbis terrarum graues mutationes, nisi naturæ bonitate & timore Dei potentiam moderaturus videretur : Quod vt speremus, grauissimis argumentis adducimur. Indoles enim ipsius penitus nobis perspecta est, cognouimusque eum habere infixam animo mirificam reuerentiam erga Religionem, fidem patrum constantissime præstare, & à crudelitate quam maxime abhorrere. Sunt autem omnium reliquarum virtutum nutrices, religio, veritas, & mansuetudo. Deinde familiæ natura mouemur, quæ Imperium iam annos plus octoginta ita tenuit, vt nondum poenitere nos Austriacorum Principum debeat. in primis enim enituit in vtroque & auo & proauo, eximia moderatio & lenitas : quæ quidem in Maximiliano Cæsare non poterat segnities videri. nemo enim erat illo in armis acrior. Quoties armis dimicauit ipse ? quoties paruis copiis, ingentes fudit exercitus ? Nunquam fortunæ succumbebat eius animus. Rursus in victoria, in toga mitissimus erat. & quod singularis erat prudentiæ, præcipuo studio cauebat ne iracundia incitatus, præberet occasionem mutationibus Ecclesiæ aut Imperii. Ab hoc prognatum Carolum, referre autam moderationem animaduertimus : & ea esse grauitate præditum scimus, vt intuens in maiorum exempla non sit commissurus, vt ab illis degenerasse dicatur : vt alienos mores, indignos maioribus, accersuisse, vt primus laudatissimæ familiæ notam superbiæ, & crudelitatis inuississe feratur. Meminit etiam aui præcepta, de timore Dei, de cura tuendæ Religionis, de clementia : quæ vt decet, velut oracula obseruat. Quanquam quid opus est longa oratione ? Iam specimen industriæ & virtutum aliarum dedit in Hispania. Auo eius materno extincto, magni motus in regno, & ciuiles discordiæ erant exortæ, has aduentu suo repressit. Cumque eius nationis ingenia bellicosissima sint, & externos Dominos non facile patiantur, tamen ipse non tam armis, quam virtutis, ac præcipue bonitatis admiratione, totam Hispaniam nunc ita retinet in of-

ficio, ut nemo Regum vnquam tam pacatam tenuerit. Quare quantum humanitus prouideri potuit, elegimus Imperatorē, in quo cum virtute potentia coniuncta est, ut eius vires præsidio essent Religioni, Imperio, & vniuerso nomini Christiano. Proinde vos auspiciis Imperii ipsius læta & fausta precamini: eiq; libenter obedite, ut decet Principes & populos amantes publicæ tranquillitatis. Postremo cum ingentem luctum & mœrorem, interitus Maximiliani attulerit, decet vos vim fati æquiore animo ferre: postquā nepos, quem ille charissimum habuit, & nobis aliquando cōmendauit, ipsi successit, ut non omnino extinctus videri possit. Deinde ipsius manib. hoc officium tribuite, ut maiori studio nepoti pareatis, & consiliis vestris & copiis, suscipientem grauissimam Imperii molem, summa cōcordia adiuuetis. Quod eo etiam vobis faciendum est maiore cura ut Imperii possessionem retineatis, quam sine concordia tueri nequaquam possumus. Cogitate autem quantum decus sit, vnā hāc nationem delectam esse, quæ non tantum suos fines defenderet, sed custos esset etiam cæterarum gentium: & pro cōmuni salute Christiani nominis præcipuam stationem teneret. Hoc decus magna virtute partum à maioribus, & annos fere iam octingētos in hac Natione conseruatum, sapientia & concordia Principum: nolite nunc per discordiam amittere, eaq; in re cum vestræ gloriæ & tranquillitati, tum vero saluti orbis terrarum cōsultite. Idq; officium Principes & eos qui præfunt Reipublicæ, maxime debere Deo statuere, ut cōmuni saluti omnibus virib. consulant. Hæc renuncianti, populus cum plausu acclamabat. Nihil enim omnibus ordinib. erat optatius, quam eludi expectationem Gallorum, qui Imperium sibi desponderant. Itaque audito Caroli nomine, omnes vna voce & consensu Electionem approbabant. Agunt gratias Deo Opt. Max. primum quod metus ciuiliū bellorum sublatus erat consensu suffragiorum: deinde, quod omnes iudicabant diuinitus orbi terrarum salutarem Principem datū esse. Omnes iam tum omnabantur huius Caroli virtutem & fœlicitatem præsidio futuram toti Europæ: omnes vota faciēbant, ut auspicia essent fausta & fœlicia. Secundū hæc, Legati ipsius Caroli Moguntia euocantur: qui magno honore excepti, atq; in comitium introducti, certius ex ipsis electorib. cognoscunt, Diui Maximiliani nepotem, cuius ipsi Legatos agebāt, cunctis suffragiis

rite

rite electum & renūciatum esse Romanorum Imperatorem. Deinde adhibiti in consilium ab iisdem Principibus, consuluntur de gubernanda Imperii administratione, donec rebus in Hispania constitutis, Carolus in Germaniam veniret. nam ipso procul absente efficiendum erat, ut Germania tranquilla esset: neue Gallicæ factiones, motus in Germania excitarent. Delectus est igitur Casimirus Marchio Brādeburgensis, qui legiones certis in locis collocatas haberet in præfidiis: & duceret exercitum si qua belli gerendi necessitas incideret. Adiuncti sunt Electores certi, quorum consilio vteretur. His rebus cōstitutis, legati dimittuntur: quos discedentes prosecuti sunt Principes Electores usque Moguntiam. Inde Francofordiam reuersi, suos & ipsi Legatos cum literis ad Carolū mittunt: cuius legationis, Fridericus Palatinus Rheni, principem locum obtinebat. Interea electionis nuncii magnis, diurnis, nocturnisque itineribus in Hispaniam contendunt: è quibus unus eximia celeritate cæteros anteuertens, nono die Barcinū (vulgo Barsellonā vocant) peruenit, ex eo quo Francofordia profectus est: cumque lætum, exoptatumque nūcium illuc attulisset, à Rege, quem in cubiculo mane adhuc quiescentem inuenit: magno auri pondere donatus est. Nec Fridericus Palatinus longam in itinere moram fecit. nam pridie Calendas Decēbris eodem peruenit: cumque ad urbem accederet Barsellonā, Rex cognito eius aduentu, ad tria ferme milliaria obuiam ei processit. Legatis benigne & comiter exceptis, inque oppidum introductis; literæ Regi ab electoribus scriptæ redduntur. In literis primum inerat commemoratio beneuolentiæ Principū erga Carolum, & officii. Cum autem Imperia fato regantur, narrabant diuinitus hanc electionem gubernatam esse: ut suffragiorum concordiam, & vniuersæ Germaniæ vota consentientia ostenderent: etsi ipsi etiam iudicio suo de familia, deque ipsius virtute, neminem putarint ipsi anteferendū fuisse. Huic orationi grauius scriptæ, adiecta erat petitio: ut Imperium sine recusatione acciperet: & constitutis rebus in Hispania, matura iter in Germaniam. Carolus, acceptis & lectis literis, cū existimaret se quasi diuina voce, tāto cōsensu totius Patriæ vocari: etsi videbat quāta rerum moles sibi imponebatur: tamen & Deo obtemperandum, & patriam non destituendam esse censebat. Respondit autem Legatis per Mercurinū Oratorem: huic enim summa laus eloquentiæ tribuebatur. Vfus

est igitur Mercurinus luculenta Oratione, atque huiusmodi verba fecit. Iure lætatur Rex Carolus, cum beneuolentia, tum vero etiam grauiſſimo iudicio ſummi Senatus, Germaniæ Principum: qui tam dubio tempore, Imperii gubernationem ipſi vni, tuto commendari cenſuerunt. Quid enim aut gratius ei accidere poteſt? quam quod ab vniuerſa Patria ſe vere amari intelligit: aut honorificentius? quam quod ſapientiſſimi Principes tantam ipſi virtutem tribuunt: & quaſi diuinantes, eam ſpem de ipſius fide & foelicitate conceperunt, neminem vt ad hoc Imperii faſtigium, quam ipſum, euehere maluerint. Viciffim igitur & patriæ pietatem, & cognatis Principibus beneuolentiam perpetuam pollicetur. Deliberrantem autem de Imperio accipiendo, diuerſæ curæ diu exercuerunt. Eſſi enim magni animi eſt, non deterreri mole rerum, & magnitudine periculorum, quæ videntur impendere, intuēti nunc Italiã quæ à Gallis tenetur, nunc Turcas denun- tiantes bellum Pannoniis: tamen cum vere ſit diuina res gubernatio, nec niſi aspirante Deo, foelix eſſe poſſit, contanter & religioſe Imperia accipienda ſunt. Hæc etiam Hiſpania, etſi vires ſuas, quæ non ſunt exiguæ, ad ſocietatem rerum gerendarum offert; tamen ipſum Regem domi, velut in ſpecula regni, aſſiduum eſſe mallet. Sed è regione durum videbatur: patriæ opem ab ipſo imploranti deeſſe. mouit etiam animū, gentilitium decus, atq; honeſtum eſſe iudicabat, aui & proau exempla ſequi. Et cum auus collapsas res ruruſus erexerit, cūque huic familiæ potitæ hoc faſtigio, tantæ acceſſerint opes; arbitratur diuinitus hanc familiam ad Imperii deſenſionem vocari. Poſtremo etiam Principum Electorum votis & iudicio permouetur, vt rem omnium difficillimam, Imperii gubernationem, ſuſcipere minus recuſet. Tam multæ grauēſ cauſæ cum concurrerent; cumq; diuinitus ſe vocari ad Imperium, Patriæ conſenſu, ſtatueret: tandem, quod foelix fauſtumque ſit, Imperium accipere Rex Carolus decreuit: & hanc voluntatem ſuam, Dux Friderice, à te exponi Electoribus; & perferri in totam Germaniam poſtulat. Principio vero quod Regum ſapientiſſimus Salomon vnum optabat, id ipſe quoque optat: cum humana ſapientia non ſit par tantæ gubernationi, vt Deus pectus & conſilia ipſius in toga, & in armis regat: ac perficiat, vt Eccleſiæ & toti generi humano, hæc ipſius gubernatio ſalutaris ſit. Meminit Rex Carolus, ex hac ipſa

Hiſpania

Hispania duos Principes ad Imperium vocatos esse, Traianū & Theodosium : quorum alter optimus appellatus est : alter non solum bonitate & armis Traiano par fuit, sed etiam hac laude excelluit, quod vere Deum coluit: ac perfecit, ut Evangelium latius propagaretur : & concordiam Ecclesiæ, pie, di-remptis diffidiis, constituit. Hi duo Principes ex Hispania euocati, cum fuerint salutare orbi terrarum; lætatur omine. horum exempla sibi proponet : & annumerari laudatissimis Imperatorib. volet. Summa virtus maiorum fuit in utraq; familia, Austriaca & Hispanica: horum similitudo in Regis Caroli natura & indole iā præclare lucet. Comitatur autem fœlicitas cum cæteras virtutes : tum vero præcipue pietatē erga Deum quæ in Rege Carolo eminet. Quare spes est eius gubernationē faustam, fœlicē & salutarem fore orbi terrarum: & ut sit, omnes boni toto pectore vota facere debent. Tu vero dux Friderice, ito, & Principib. Electorib. gratias agito, quorum cognouit eximiā erga se beneuolentiam esse, ac voluntates eorum confirmato : & Imperatorem Carolum petere dicito, ut ipsi tanquam custodes publicæ pacis, sua fide, concordia, virtute, Germaniæ tranquillitatem tueantur: donec Imperator in Germaniam veniet : qui quidem aduentū maturare quamprimum decreuit. Hæc cum Mercurinus dixisset, tota curia lætitiæ plena, Regi Carolo & Imperatori omnia fausta præcabatur. Postea scriptæ sunt literæ ad Electores, in quibus Rex se Imperium accepisse profitetur : & de constituendo statu Imperii, nihil sine consilio Electorum, facturum esse profitetur. Commemorat sibi beneuolentiam ipsorum iucundissimam esse: & volūtares eorum confirmat. postremo pollicetur etiam breui se in Germaniam venturum esse. Vti-igitur sollicitis Electorib. quamprimum voluntas Caroli Imperatoris significaretur, Fridericus Palatinus ampliss. muneribus ornatus, statim dimissus est. Cæsar autem initio veris ex Hispania soluens, traiecit in Angliā, vbi à Rege Hērico Octauo, non solū comiter, pro ipsorū necessitudine & hospitii iure, sed etiā splendidissimo apparatu, exceptus est. Cumq; fœdera inter duos Reges confirmata essent, Anglus pollicitus est, se Caroli coronationi interfuturum esse, honoris ipsius causa. Post paucos dies inde venit in Belgicum, vbi magna frequentia omnium ordinum, faustis eum ominib. excepit. Gratulantur reditum eo maiore veneratione : quia iam virum cerne:

bant Principem, qui in Hispaniam ante annos aliquot admodum adolescens profectus fuerat. Optant læta & fœlicia Imperii auspicia. Cōmoratur autem Rex Carolus aliquantisper in Belgico, tum vt ciuitatum suarum statum cognoscat: tum vt Angli aduentum expectet. Sed hunc facile Rex Franciscus perpulit, ne Carolum comitaretur: ac sibi Anglum nouis pactionib adiunxit, quæ deinde magnas rerum conuersationes attulerunt. Tandem igitur Aquisgranum venit Rex Carolus, florem secum Burgundicæ & Belgicæ nobilitatis ducens. Et quanquam in oppido & vicinia grassabatur lues pestilens, tamen ne noui exempli auctor esset, mutare locum coronationis noluit. Aduenienti obuiam processerunt Electores, & fere omnes reliqui Germaniæ Principes. Aderat & cœtus sacerdotum, Caroli Magni monimenta gerens. Postero die, qui fuit dies duodecimus mensis Octobris: coronatus est in æde maiori Aquisgrani, veteri ritu. Moguntinus & Coloniensis indutum trabea ad aram adduxerunt. Dux Palatinus orbis figuram præferebat: Dux Saxoniae ensen: Marchio Brandenburgensis sceptrum: Treuirensis vero, more à maioribus accepto, Regem vnxit. Hic ad aram iusiurandum prælectum est. deinde corona à Moguntino & Coloniensi imposita. postea tradita, sceptrum & ensis. His ceremoniis peractis, regiū conuiuium apparatur: in quo Electorum distributa sunt ministeria. Astat Moguntinus codicillos & sigillum manu gestans: Marchio Brandenburgensis sceptrum: Regis Bohemici Legatus, Pincernæ munere fungitur: Palatinus, Dapiferi. Interim in foro Dux Saxoniae auenam equitibus distribuit. Affatur & taurus integer, refertus altilibus omnis generis: vnde primum coronato Regi Romanorum apponitur fereulum. Post coronationem Cæsar cum Principibus Coloniam venit, vt de futuro conuentu colloquerentur: in quo de veteri more post coronationem lex de pace communi renouatur, & de summa Reipublicæ deliberatur. Decretum est igitur, vt ad Calendas Ianuarias indiceretur conuentus Vuormatiæ. His actis & Carolus in Belgicum rediit: & ceteri Principes in suas ditiones discesserunt.

CORONATIO

CAROLI V. CÆSARIS AVG.

apud Aquisgranum,

P E R

HARTMANNVM MAVRV M HER-

manni Archiepiscopi Colonienſis Conſilia-

rium, qui ei coronationi interfuit,

deſcripta.

SABINVS ELECTIONEM ET

*conſilia : hic rei geſta in coronatione, ac pompa**celebritatem continet.*

SERENISSIMO, ILLVSTRISSIMO Q.

Principi, atq; Domino, D. Ferdinando, Hispaniarum Prin-

cipi, Archiduci Auftrię, Duci Burgundię, &c. Cæſareę Maie-

ſtatis per Germaniam ſupremo Vicario, gratioſiſſ. D. ſuo

Hartmannus Maurus, legum Profeſſor, offert im-

mobilem fidem, voluntariamque

ſeruitutem.

Sereniſſ. atque Illuſtriſſ. Princeps, gratioſiſſime Domine, ali-
quanto ante fauſtiſſimam coronationem inuictiſſimi Hiſpa-
niarum Regis Catholici, frãtis Serenitatis tuę amantiſſimi, in
Romanorum Regem Principum Electorum conſiliarii vocatu,
Regiæ Maieſt. cum generoſo atque preſtrenuo viro Florentio de
Yſelſtein, Comite de Egmunda, Regio tunc Magiſtro equitum
(Aquisgranum ad apparandum cuncta, ne qua res Cæſarem
moraretur) præmiſſo, de cerimoniais tantę celebritatis rite exe-
quendis, aliquandiu ſimul commentati, ob in medium exhibi-
tas diuerſas ſchedas olim ab imperitis annotatas, non parum
difficultatis atq; moleſtię; antequam in vnã ſententiam con-
uenirent, habuere. Quapropter viſum eſt Domino Laurentio
opera pretium fore, tanti ſacri ritus (quos non, niſi ordine tra-
ctari conueniret) aliquando ſimpliciter, atq; vere literis ſigilla-
tum quemadmodum oculis ſubiecti fuerunt, commendare: vt ea

E E

re, tum populi ab eo, in quo hactenus versati errore, liberentur: tum post futurorum quoque quieti (precis tam ineptis altercationibus) consuleretur. Tamen si vero iussu eiusdem hanc tam magnificam festiuitatem utcumque iam pridem tumultuario profecto studio, verbisque plane castrenjibus obiter, aliaque iuxta agendo consarcinassem: imbecillitatis tamen mea conscientia deterritus, constitui primum has meas qualescunque ineptias sic comprimere, ut nunquam emanarent. Sed cum interim multi multa de his rebus temere scribere, rerumque ex confesso falsarum admixtu, hanc tam illustrem atque splendidam dignationem commaculare non erubuerim; nec gentes, quibus aquila acerbitati, nomenque Germanum sempiterno odio diuinis illis honoribus suo more maligne interim detrabere verita sunt: non potui me ulterius continere, quin has meas pertennes lucubratiunculas (pro perenni paruitatis mea erga Cæsaream Maiestatem deuotissima fide) rursum descriptas, tua Serenitati (ob hoc potissimum, quod eo tempore, quo Regales honores impendebantur, Serenitas tua Bruxellis subsistens, fraterna quoque ut opinor Maiestati cedens, aut ne uno loco orbis salus periclitaretur, fraternos honores coram (quod unicum tantum maxime latitia, exoptatissima quoque congratulationi defuit) spectare non potuit, humillime offerrem. Vellem nihil magis, quam quod digna lectu forent. Sed cur hoc haud satis cogitata ratione votis exposco? cum non debeam animo presumere propter meam impolitam scriptionem tanto fulgeri, unde manantibus radiis terra mariaque illustrantur, quicquam lucis atque splendoris accessurum, cum eius generis res sint, quae proprio suo rutilante iubare absque subministratis collectitiis igniculis satis exsplendescant, & sine orationis phaleris atque pigmentis, eo ipso quod nuda solum veritatis respectus habitus satis digne qua legantur. Proinde studii mei certissimum iudicium tua Serenitati, quam ingeniolum probari malim. Foveat tamen bona spe, hunc meum laborem dupliciter tua Serenitati acceptum fore: cum quod coniunctissimi fratris diuinos honores (quibus eadem Serenitas tua ob effusissimam fraternam beneuolentiam non secus quam propriis delectatur quasi ob oculos praescriptos (ubi per aliarum rerum occupationes licuerit) legere poterit: tum quod tua quoque Serenitati per breui (si modo comunita omnium pene mortalium vota felices (de quo non ambigo) procursus habuerint) vsui aliqua ex parte esse poterunt. Sed ut finem faciam, optime Princeps, si hunc succissimum laborem meum leto, sereno-

que

que vultu benigne susceperis, neq; officiosam sedulitatem meam penitus improbaueris, & laborum præmium me abunde cepisse putabo & maiora pro gloria tua Serenitatis omnibus ingenii, corporisq; neruulis multo alacrius conabor. Hilarem te atque foelicem, optime Princeps (vt ille olim Traianum iustissimum Cæsarem) & priuatim & publice opto.

DE CORONATIONE CAROLI V.

Imperatoris, per Hartmannum Maurum

Consiliarium Archiepiscopi

Coloniensis.

POMPAM proximæ Coronationis, qua haud scio, an nostra ætas magnificentiorẽ vnquam videbit, ideo rudis, castrensiq; Latinitate scribere statui, ne de tam celebri festiuitate apud successiuam posteritatem, inepta aliqua disceptatio, quemadmodum in præsentia ob diuersissimas adnotationes tempore coronationis Diui Maximiliani factas, vsuuenit, suboriatur. Accedit, quod non desunt, qui ea ipsa, quæ proxime omnium pene mortalium oculis subiecta fuere, alio longe modo atque gesta sunt, in publicum temere incogitataque ratione edere non erubere, permulta quæ non contingere referendo. Verum non tantum mihi sumo, vt non arbitrer, per plures hanc tam splendidam relatu materiam, pro illustrissima sua dignitate inquisitius, expolitiusque literis mandare, æternitatiq; consecrare posse. Sed quia omnibus pene præhabitis consultationibus à Reuerendissimo Domino Archiepiscopo Coloniensi, vocatu Cæsaris Aquisgranum præmissus cum aliis Principum Electorum consiliariis, allatis antiquis monumentis interfui: propterea citra arrogantiam (vt opinor) polliceri possum, rem me totam ex fide simpliciter vt gesta est, verissime traditurum, enixurumque, ne quicquam à me prætermisum videatur. Illis autem qui forte me operam non satis vtiliter collocasse putant, hoc tantum respondeo: æquissimum mihi videri, dare nos diadematibus Imperatorum (penes quos infinitus cuncta gubernandi labor consistit) veniam, si modo laureis, hederariis, gramineisque tantopere celebratis coronis eandem impetrare voluerimus.

Quamquam destinasset Imperator post felicissimum in Belgas aduentum die Sancti Michaelis coronari, Principesque ut præsto adessent, seq; ad præstitutam diem Aquisgrani sisterent, per epistolas hortatus esset, ob urgentes tamen (quæ inciderunt) causas, res primo in sextam diem mensis Octobris aliis literis dilata; quibus licet Imperator certam quoque spem faceret, præscripta die sese omnino Aquisgranum venturum, peteretque, quo omnia maturius peragerentur, ut quisque Electorum consiliarium commentandi causa de cæremoniis coronationis ex more perficiendis ad generosum & peritrenum virum Florentium de Iselsteyn, Comitem de Egmunda, Regium magistrum equitum, Aquisgranum præmitteret, ne rebus inapparatis Regia Maiestas in loco pestilentiae obnoxio, longiorem moram trahere cogeretur. Increbrescente autem interim desæuiantis in Aquisgrano pestis rumore, auctoque (ut fit) in maius, Archiepiscopus Moguntinus, Comes Palatinus Rheni, & Dux Saxoniae, Regis aduentum in Colonia Agrippina præstolantes, missis continuo literis, magnis precibus petiere; ut Imperator ob tam probatam, euidentemque causam, tam sui quam Principum respectu habito, alium coronationis locum indiceret. Cum autem parum moræ antequam Principibus responderetur, intercessisset, ciuesque Aquisgranenses Coloniam ad Principes oratum missi, impensissimis precibus nihil profecissent, statuerunt Principes Electores communi consilio, missa solenni legatione prius petita instatius flagitare. Nobis autem in itinere existentibus, ad priores literas Regia Maiestas rescripsit, quod ad causam tantæ necessitatis desideratis Principum annueret, atque Nicolaum Ziegler Vicecancellarium post factum ad eos cum mandatis destinaret. Sed legatio Principum Electorum actarum rerum ignara, cœptum iter continuauit; quæsitoque frustra Rege in oppido Hoy apud Eburones, ditionis Episcopi Leodiensis, cuius ibidem munitissima arx visitur, in sequenti die Louanij Regiam Maiestatem conuenimus: postridieque bene mane potestas dicendi quid petitem venerimus facta consilio introducti; mandata quibus accepimus verbis peregrimus, locutusque est D. Sebastianus de Rothenhan eques germanus, Iurisque professor, lingua Alemana in hanc ferme sententiam.

Principes quidem Electores ad Regia beneplacita semper paratissimi.

paratissimos fore, sed vereri, ne dum studeant obsequi suæ Maieſtati, & Regem & se in manifestum, periculosumque ignem coniiciant, indies magis magisque pestem digrassari. Ideoque ob eam qua Regiæ Maieſtati astringerentur fidem atque deuotionem Principes consulere, rogitareque, ne se temere cum Principibus tanto periculo committeret, sed etiam suæ Maieſtati, vnde totius orbis, quam Principum Electorum saluti consuleret. Comes Wilhelmus de Nuenar & nos, qui à Domino Archiepiscopo Coloniensi, missi eramus, licet eadem ex animo postulassemus, tamen præter ea petita, oratumque nos destinatos diximus, vt videlicet Regia Maieſtas, in hac si qua visa loci commutatione, rationem iuris atque eximiæ prærogatiuæ de non commutando, neque nouando quicquam ex his, quæ ad coronationem, locumque eius spectant, Principe nostro inscio, habere dignaretur: euestigioque exhibuimus vberrimas archetypas nobiscum allatas diui Ruperti Roman Regis Colonia coronati literas, quæ documento essent, inter alias inclitæ Ecclesiæ Coloniensis hanc quoque prærogatiuam competere, vt Coloniensis Archiepiscopus quocunque loco suæ prouinciæ suo arbitratu coronationi locum præfinire posset. Dominus Florentius quoque (vir, vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimus) vbi rescivit, quamobrem legati Principum mandati essent aduocatione ciuium suscepta, ne qui suo incitatu supra vires pro expediendis hospitibus, comparandisque edulis impendia fecere, irrecuperabiliter damnificarentur: neue apparatus per eum summo labore, vt tantæ multitudini pateret receptus irritarentur, citatis equis postridie quam Aquisgranum egressus, festinato itinere Regem Lo- uaniæ assecutus, aliquanto ante aduentum legatorum Regiæ Maieſtati omni ratione affirmavit, pestem non tam vehementem esse, neque tam late desæuire, sicut supra fidem veri disseminatum esset. Ea igitur admonitione, etiam quia à Regibus Romanis (vt vulgo persuasum) quasi pro dono vrbi Aquisgranensi, olim Gallicanarum prouinciæ capiti assignata sedes Regia, & ab hac gente velut hæreditaria semper obtenta, effectum est vt mox vbi hæc comperta, in diuersum demutata sententia, legatis Principum haud diu dilata consultatione, ad hunc modum respondere.

tur per D. Georgium Lamperter Iurisperitum, à cuius ore velut beato quodam eloquentiæ fonte idioma Germanicum manabat, Imperatoriam Maiestatem antiqui moris respectum habere, constanter decreuisse, mentique sedere, nullibi, nisi in antiqua Carolorum sede, regni diadema assumere: non consultum esse, ob leuem momentaneamque causam ritum coronandi priscum, aduersum præscripta bullæ aureæ Caroli, nouari. Et quia Maiestatì suæ compertum, morbi vim non tam late vagari, sicut falso rumore ad Principum aures delatum, ideo ob expertam Principum erga suam Maiestatem beneuolentiam, se nō dubitare, quin Principes Electores eo conuenirent, quo Maiestatem suam tendere viderint. Et quia aureæ bullæ mentio facta, addam hic non intempestiue vnum, vt opinor non vulgo cognitum. Quanquam Carolus quartus Imperator bulla aurea statuerit, Regum Romanorum designationes Franckfordiæ apud Moganum celebrari debere, idem tamen Carolus, aureæ bullæ conditor, ea quæ de Electionis loco statuta, contraria sanctione ad prætextum, quod tantam Electionem loco restringi perabsurdum foret, anno à Natiuitate Domini M. C C C. L X I I I. palam rescidit; summa (vt meum est iudicium) ratione Non enim è Maiestate tanti Imperij est, vt Principes semper circum Rheni margines hæreant immobiles, fierique potest, vt Imperator cum Electoribus procul in hostili solo degat adeo dissito, vt intra præfinita bullæ tempora nullo pacto Franckfordiam attingere possint ad eligendum, si Imperator forte occumbat, aut in fata concedat. Hæc non scribo, quod putem temere maiorum morem mutandum. magni enim Prouinciales faciunt, teste Iuriconsulto, seruari ipsis antiquas consuetudines: sed quod non sit Principibus necessitas imposita, solum Franckfordiæ electionem celebrare. Nō me tamen latet olim extra Romanum agrum, qui Italia terminabatur, non potuisse dici Dictatorem. Vix audeo asserere, quod hæc reuocatio omnes Principum Consiliarios, aliis maioribusque rebus intentos latuerit. Sed de his satis. Licet Legati hæc responsa referre iussi, tamen absque mora generosus Dominus Max milianus de Siebenbergen, magnæ ob integre administratam tumultuantem Sueuiam auctoritatis Coloniam ad Principes responsum operientes missus, qui hortando monendoque nunc singulos,
nunc

nunc vniuersos tandem effecit, vt Principes se in potestate Regis futuros esse dicerent, morem voluntati Regis gesturos, imperataque obedienter facturos, sequuturosque quocunque Rex voluerit, etiam Aquisgranum: magis profecto dissimulato quam spreto periculo, rati hanc sollicitudinem non plus tridui futuram. Solus Dux Saxoniae Fridericus (cui inclita gloria integritatis nihil vnquam charius) ob aduersam valetudinem Coloniae manere cogeatur. Die igitur qua conuenerat, X X I. Octobris Colonia Moguntinus atque Treuirensis Archiepiscopi, Legatus Marchionis Iochimi, Aquisgranum ingressi, ciues inter spem metumque dubios (plures enim hebdomadae intercesserant, cum res parum certa videbatur) maximopere exhilararunt. Statim atque Principes equis descendissent, Mareschalci siue Magistri equitum singulorum Principum in hospitio Marchionis Calimiri conuenerunt, consultaturi, praesente Domino Florentio de Yselstein, caeterisque Regis Consiliariis, quo ordine proxima luce agmina Principum ingrederentur: ne ob contentionem antelationis aliquis tumultus atque dissensio oboriretur. Et licet diuersas antiquarum annotationum difficultatem peperisset, omnium tamen vna atque inuariabilis sententia fuit, atque ita conuenit, vt Principum Electorum agmina iunctim & ex ordine absque aliorum admixtu, per debita interualla ingrederentur.

Cœna peracta, primarij Regis Consiliarij, principes, viri, amplissimis honoribus vfi, inter quos erat Episcopus Leodiensis Princeps fidei, pietatisque immobilis erga Cæsarem, Dominus Florentius, Dominus de Siebenbergen, accesserunt Archiepiscopum Coloniensem coronatorem, deque ratione Coronationis communicarunt. Inter alia autem disceptabatur, an die Sancti Seuerini, quæ instabat coronatio rite expleri possit, ex quo is dies apud incolas non foret celebris. Praesul Leodiensis (in cuius dioecesi Aquisgranum consistit) affererat, omnis dubitationis praescindendae causa sese iussurum proclamari, vt pro celebri vel in foro feriretur. Complacitumque omnibus, vt is dies festus haberetur. Nec hoc cuiquam absurdum videri debet, tametsi enim Episcoporum consecrationes ex more solum diebus dominicis fiant: Hoc tamen in vnctione Regum (quæ nihil significant: quam

quod datam cœlitus potentiam leuiter placideque eos exercere conueniat) haud opus fuit seruare, hoc potissimum tempore, & in tanto contagionis metu atque trepidatione, nihil minus expediebat; vbi etiam ex diligenti temporum supputatione liquido constat, neque Fridericum Cæsarem, neque qui eum præcessit Sigismundum, die dominica fuisse coronatos.

Postera die Principes Electores, præter Archiepiscopum Colonensem, qui aliis rebus intentus in hospitio mansit, ascenderunt domum Senatoriam inferiorem, habitaq; consultatione de singulis, vltius ascenderunt ad videndum ordinem mensarum: reliquumque apparatus: deferrebanturque ante eos dum ascenderent descenderentq; publice ex iure Regalium vaginis exempti enses: nondum enim suprema potestas aduenerat.

Prandio factò, omnis ætas sexusque vltra Italicum miliare sese ad spectandum effudit, Principesque cum armatis agminibus Cæsari obuiam prodierunt: & cum haud longe processissent, apparuit Regia Maiestas cum ornatissimo equitum peditumque exercitu: quæ cum peruenisset ad locum editiorem, ad instruendum explicandumque ordines militum, atque componendum agmina, opportunum ad hoc à Domino Florentio Marefcalco præmeditatum (per viam quippe quam Regiam incolæ nominant difficilis in urbem aditus patebat) aliquandiu Regia Maiestas substitit è conspectu in loco eleuatiore interiacente patente atque equitabili campo. Principum Germanorum agmina similiter expectabant, donec Marchio Casimirus, & D. Florentius ordines disponderent, agminaque explicarent. Cum autem Regia Maiestas sese mouere cœpisset, atque iam in conspectu Principum Electorum esset, singuli Principes assumptis duodecim Comitibus cæterisque subsistere iussis, Regiæ Maiestati obuiam properarunt, desilientesque de equis singuli cum quatuor consiliariis Regiam Maiestatem equo etiam descendere nitentem, permanere coegerunt. Deinde reuerentissime honorificentissimeque per Archiepiscopum Moguntinum exceperunt, qui in hunc ferme modum lingua Teutonica verba fecit: Illustrissime, inuictissimeq; Rex, gratiosissime Domine, fratres mei Principes Electores, et Legati illustriū Principū Ducis Saxonæ, Marchionisq; Brādenburgēsis fratrum

fratrum meorum, & ego, venimus vocatu vestræ Maiestatis eidem obuiam. Quantum autem nos omnes de fausto foelique aduentu vestræ Maiestatis in sacrum Romanum Imperium & Germanicam nationem gauisi sumus, haud dubie vestra Maiestas partim à nostris personis, partim ab ambasiatoribus nostris gratiose sufficienterque didicit. Nunc vero magis exilaramur, eo quod datur vestræ Maiestatis optatissimam desideratissimamque personam videre, colloquique. Cum eadem paratissimi ergo adsumus, ad ingrediendū cum vestra Maiestate urbem Aquisgranum, operam studiumque nauare ad explendum laudabilissimū vestræ Maiestatis propositum, exsequendumque munus coronationis. Denique ad agendum, pertractandum, conficiendumque omnia, Deo adiutore, quæ ad eam rem aliquo modo pertineant, atque requirantur, nos, statusque nostros vestræ Maiestati, vt Domino nostro gratiosissimo obsequentissime commendantes.

Dominus Cardinalis Salisburgensis, homo pro anxia sua diligentia atque virtute dignus, quod tam fidis eum fortuna vberibus aluerit, iussu Regiæ Maiestatis hortatus, Principes reascendere equos, nomine Regis Principes resalutauit: eorumque beneuolentiæ gratias agens, dixitque Regiæ Maiestati, ob perspectam erga se Principum amicitiam, gratulationem eorum probatissimam esse: nec minorem voluptatem de amicissimorum Principum suorum conspectu cepisse. Post mutuam salutationem, continuato familiari colloquio extrahebant tempus in Palatini aduentum, qui eadem die, absque eo quod descendisset equos, ciuitatem pertransiens, Regi ante portas obuiam venit, qui similiter Regem excepit, & rursum equum ascendit. Dumque hæc agebantur, parum erat vltra horam secundam post meridiem, sic, quod nisi inepta altercatio atque concertatio, inter Legatum Ducis Saxoniae, Principem de Anholt, & Ducem Iuliacensem, vter eorum præequitaret, incidisset, potuisset ornatissimus splendidissimusque exercitus Regius (ad quem visendum, die opus fuisset) summa luce, die serenissima lucidissimaque ciuitatem ingredi, quod magnopere Regia Maiestas cupere videbatur; eo quod pridie quam ingrederetur, in arce quadam non vltra sesquimiliare distita, pernoctauerat. Dux etenim Iuliacensis, quia prope quadringentos equites instructissimos in campis habebat, non tam aurata atq; discolori veste, quam

ferro atque ære fulgentes, non sustinuit suos inter Germanos equites nullis secundos, nouissimo loco ordinari. Saxones vero ad antiquum morem, repertasque schedulas, quæ eis suffragabantur, prouocantes obfirmatæ vrgebant, asserentes, se quidem permissuros, vt Iuliacensis cum viginti quatuor modo equitibus, in fidei publicæ eo loci ex iure præfecturæ dandæ, siue salui conductus atque comineatus signum, præcederent, quemadmodum retroactis temporibus omni ratione affirmabant factum iniuriosque esse Iuliacenses, si vltra hoc pergerent. Principi eorum Archimariscalco Imperii (cui statibus, in campis Imperii, & expeditione existentibus, competeret prærogatiua præcedendi, ordinesque instruendi (contra irrefragabilem, vetustissimumque morem) petita denegare. Nec potuit hæc pertinax plusculis verbis habita contentio, quæ rem interturbauit, diu sedari. Multa igitur desuper collo- cuti, hanc vnâ viam (vt materia tumultus subduceretur) tandem inuenere, quod Dux Iuliacensis cum suis copiis, eue- stigio ciuitatem, absque eo quod hospitia subintrarent, ante omnes pertransiret.

Itaque post innumeros pene, qui variis armis, vestitu atque moribus, partim armati, equis insidebant, partim vero vesti- bus holosericis induti, mulis inhærebant, venit Marchio Io- annes Brandenburgensis, ille, qui Reginam vxorem duxit Arragoniæ, in veste aurea, cum aliquot equitibus leuiter ar- matis. Circum eum currebant sex expeditissimi pedites, serico diuersicolore induti. Post Marchionem venit D. Ioannes Ausburger, cum xxx. equitibus vexilliferis, clipeatis, gestanti- bus oblongos pileos.

Sequebantur inde tria millia delectissimorum peditum, ornati Germanicis securibus, hastis atque bombardis, qui pa- gatim distributi, non longe ab Aquisgrano venientem ex E- buronibus Cæsarem aliquândiu expectauere. habebant signa militaria, si memini septem: magna pars probe thoracibus armata fuit. Hi in quadrato agmine consistentes, primo in campo, dum exercitus clium ad urbem ducentem descen- deret: deinde ciuitatem septem & septem pertranscentes, cum ad medium forum peruentum fuisset, simul quasi signo dato, adeo formidabilem sonitum, terrificaque tonitrua suis bom- bardis fecere, vt etiam inhorrescerent, qui spectarent ex tuto. & absque mora, sine eo quod dilaberentur, aut vsquam sub- sisterent,

sisterent, ciuitatem recta egrediebantur. Intrarunt postea Senatores ciuitatis, & qui in Magisteriis municipalibus constituti, cum albis bacillis, comitiua quadraginta equorum, hi ex usurpato more, Regiam Maiestatem, vbi ad fines eorum peruenisset, summa cum obseruantia deuotissimeque exceperunt. Reges quoque Romanorum coronandi, decretum electionis Magistratui ostendunt, antequam patiuntur, Regem electum in solium Regale sublimari. Ideo cum tam Pontificis iussu, quam Principū electorum vnanimi consensu, Vuëtzelaus Imperator, ob socordiam atque nequitiam, scripta sententia, quam vidi atque legi, depositus: & in eius viuentis locum Rupertus, Comes Palatinus suffectus fuisset, in sedem tamen Regiam eum collocari nequaquam permisisse: prætexentes præstitam fidelitatem. in poenam tamen contumaciæ, paullo post multo ære mulctatos fuisse, non ignoro. Sed redeo ad describendum ordinem equestrium agminum. sicut ante fuit conuentum, sequebatur Dux Iuliacensis cum quadringentis prope equitibus, grauis, fortisque armaturæ, decorisque armis, conspicuis continentibus signis: duo habebant vex illa, quorum vnum altero minus: nigri coloris vestitus instar omnes ferme. quemadmodum conuentum fuit, vbi excefferunt, perpaucis ad hospitia contra depacta diuertentibus. Saxones vero querebantur aduersum habitam colloctionem actum, & aliquandiu subsequi abnuerunt, sicque redintegrata altercatio (ob antelationis ineptam contentionem) rem in serum protraxit, multorumque oculos gratissimo, iucundissimoq; spectaculo orbauit.

Tandem post longum interuallum, equites sexaginta Ducis Saxoniae nigro vestiti, sagittarii insigniter geminis ornati subsequuti sunt.

Exigua intercapedine (præeuntibus duob. cum tibia atq; tympano quib. Germaniæ pedites vtuntur) sequebantur copiae Domini Palatini, equites haud pauciores septingentis, in nigris vestibus cum tubis & ferreis tympanis, horū perpauci sagittarii reliqui omnes hastati: & inter eos multi cataphracti, hoc est vndequaq; perarmati fuere. Equitib. enim equisque tegmenta, aut ex laminis chalibeis, serie inter se connexis, aut ex præduro corio depicto, siue auro sericoue obducta fuere: galeæ quoque atque capitarum gestamina, gemmis,

margaritisque distincta adornataque, multum splendoris attulerunt. Licet autem hastæ eorum fuere breuiatę habiles, neque tantę longitudinis, quantę illę sunt, quibus inferiores Germani vtuntur, nec reliqua armatura tam grauis fuerit, iucundissimum tamen de se spectaculum præbuerunt. Præter fratres germanos, ferunt Dominum Palatinum plures alios Principes, Comites atque illustres, in sua comitiua habuisse. Deinde quadraginta equites sagittarii, qui in ministerio Episcopi Brandenburgensis legati Marchionis Ioachimi, erant induti vestibus, sagisque diuersi coloribus: hos comitabantur centum xxx equites Archiepiscopi Moguntini pari armatura, leui videlicet, atque sagittarii rubeis vestibus induti.

Post equites Archiepiscopi Treuerensis ducenti, in nigris vestibus hastati, probe expediteque armati, cum vno æneatore.

Post Treueros, immediate ante Regios satrapas, equitatus Archiepiscopi Colonienfis proximo loco intrauit, cum tibicinum cantu, inter quingentos equites hastatos; grauis armaturæ nonaginta, tres cataphracti fuere apparatissimæ armaturæ. viri enim atque equi insigniter ornati iuxta splendebant, honoratioremque locum ob hoc obtinuisse crediderim, quod Episcopus Colonienfis coronator legitimus sit, & Aquisgranum in sua prouincia situm. Treuiros vero autumo Moguntinensium concessu, eo quod instructiores fuere, proximum ante Colonienfes locum obtinuisse.

Post agmina Electorum incedebant Regii aulici ditissimi, purpuratorum maximæ amplitudinis, viri preciosissimis vestibus induti, insignesque excellentissimo cultu. Tam abundanti enim auro, gemmis, atque purpura vsi, vt (licet iam præceps in noctem diei tempus erat) tamen in dubia luce enitebant, cultusque eorum regalem plane opulentiam præ se ferebat; nulla profecto ab eis impensarum ratio habita. Fuere enim maiores Satrapæ curiæ, atque magistri curiæ interiores cubicularii, præsides, rectoresque prouinciarum, ductores turmarum, & illi qui aurei velleris dignatione honorati, Hispaniæ, Germaniæ, Burgundiaq; Principes. Et quia Regiorum equitum pene duo milia fuere, ideo non vno, sed diuersis agminibus turmatim ingrediebantur, illatis per intervalla decem vexillis, singula digesto numero equitum subsequente.

Horum

Horum equitum pars sub Henrico Comite de Nassau militabat, pars ductu Marchionis de Schiueren regebatur, alii D. de Rabenstein, item D. de Fenis. suberant nonnulli quoque D. de Emmeri. Nobiles adolescentes, qui in Regia educantur, Regiis equis gradariis infidebant, omniumque pene gentium vestitum, habitumque repræsentarunt. horum respectum Regius magister stabuli habuit. Dominus insuper de Roy, magnus magister curiæ turmam ductabat ornatissimam. Nec Hispani pro eximia sua in Regem charitate atque obseruantia quicquam, quod ad magnificentiam pertinet, omisere. Sed maximo cultu paratuque rerum Regi affuere, Nobiles adolescentes post Principes suos. validas, prælongasque hastas auratas, argentoque exornatas ferebant. horum equi regmina (vnde plura aurea, argenteaque tintinnabula propendebant) è solido auro habuere. Aliquorum equi nedum instrati auro, verum auro aurum subductum radiabat, atque squalebat. Itaque haud credo ornatiorem apparatum, proximis sæculis oculis mortalium subiectum fuisse vnquam.

Pene in medio Regiarum turmarum. xii. tubicines, ad ferrea tympana alacrem sonitum fecere.

Proxima his quoque turba Monachorum, atque cucullatorum, tam incerta mendicitate, quam alio modo viuentium.

A tergo Monachorum aliqui maiores purpurati Regis genere, famaue longe clarissimi, præualentibus equis vehantur vndequaque tam rutilantibus armis, quam auro argentoque perspicui.

Deinde duodecim alii æneatores Regii, tubis grauius horridiusque insonuere taratantara. Sequebantur eos tres viri Regia Aquila, triumphalibusque insignibus ornati, qui equis infidentes, missilia variorum numismatum non mediocris summae ex more in plebem, quo clero, principibusque pateret facilior transitus, continuo sparserunt. Proximi ibant Canonici, ante quos processit, arte fabricata Caroli Magni effigies, miræ prodigiosæque magnitudinis, gestans in manibus templum. Portabaturque à Canonicis in ferculis propitiatoriis caput Diui Caroli Magni, & quædam aliæ reliquiæ. Circum caput discurrentes vigiles ciuitatis, æneis cornib. satis rudem inconditumque sonitum fecere. Vigilum quoque vnus Regio

equo, qui ipsis ex veteri consuetudine cessit, insidens præcessit. Mos est antiquitus introductus, quod ubi Regia Maiestas peruenerit ad portam exteriorem, quæ hoc tempore fuit Diui Iacobi, quod equo descendat: atq; sanctam crucem, à Canonicis Regem expectantibus illuc delatam reuerentissime exosculetur: factaque reuerentia diui Caroli capiti, dimisso equo priore, in alium subinde transfiliat, ciuitatemque ingreditur.

Tam Canonicos procedentes, quam Principes, atq; Regem cingebant vndique Regii Satellites atque stipatores, turbamque submouerunt: hi sunt ducenti numero, quorum præsidio salus Cæsaris custoditur: quorum centum, per paucis demptis, Germani superiores, cum securibus Germanicis, pedibus Regiam Maiestatem sequuntur; Reliqui vero Regis populares, Flandri, Burgundiones, atque Hannonienses, dum Rex in expeditione fuerit, hastati equis Regem comitantur. Dumque Cæsarem in aliqua celebri vrbe morari contigerit, ornati tunicis argenteis, auro distinctis atque in modum lorice contextis, vtuntur, grauib; gesis Gallicis, quæ dum Rex in itinere est cum sarcinis vehuntur. Simul tamen distributis noctium vicibus, proximi foribus ante ædes, in quibus Cæsar acquiescit, excubias agunt. Præter hos Regiæ quoq; Maiestati, cum equum ascendit descenditque, xii. expeditissimi, velocissimiq; Hispani cursores præsto sunt. Reliquias delatas Herholdi cum insignibus Imperii, Regnorumque Hispaniæ sequebantur. Hoc hominum genus, olim cum virtuti maior locus esset, vnde ipsis lingua Germanica nomen inditum constat, viriæque liberiore palam censura, absque personarum respectu coargui, detestariq; poterant, maiore in precio apud Germanos atque Gallos fuit, quemadmodum Pius Papa (cui res Germanorum, plusquam Nationi forte vtile, exploratæ fuere) in quadam epistola testatur.

Maior natu, sceptrum Regnorum Hispaniæ ante Regem præferebat. Herholdos, amplissimi Principes Germaniæ, atq; Galliæ Duces, atque Marchiones sequebantur.

Principes deinde Electores hoc ordine Regem præcessere: Comes Palatinus dextro, Legatus Marchionis sinistro latere, medium Archiepiscopum Treuerensem accipere.

Loco Domini Ducis Friderici Saxonie, qui excusatione aduersæ

aduersæ valetudinis Coloniae mansit nullo mediante, Vdalricus Pappenheim, minor Marscalcus Romani Imperii, exertum, euaginatūque gladium ante Regiam Maiestatem vibrabat. Tandem illuxit *certa falus, terrarum gloria* Cæsarea Maiest. equo nobilissimo, flexibilissimoque insidens, quem auro, argentoq; distincta arma, desuperq; fulgentissima, argentea vestis maximopere honestabant. Caput Regium tectum erat birreto argenteo, plumula exornato, gaudiumque, quantum dinosci poterat, præ se moderatum ferebat.

Parum post, neque ita longo interuallo, & quasi iuxta Regem adequitarunt latere dextro Archiepiscopus Colonien-
sis, sinisteriore vero, Moguntinus Archiepiscopus. Quod cum adhuc fixum sit in recentissima memoria: demiror quod nonnulli contra ea, quæ ab omnibus visa fuere, publice scribere non dubitauerunt. Sequebatur Regem Legatus Regis Bohemiae. Sed neque nuncius Apostolicus, neq; legatus Regis Angliæ pompæ adesse sustinere, ne ordinarentur post Principes Electores, rati per hoc Principum suorum dignitati derogari.

Subsequi tamen non fastidierunt, Cardinalis Sedunen-
sis, vir acerrimæ prudentiæ, inque excitandis ad alacritatem animis foelicissimæ facundiæ, Cardinalis insuper Salisbur-
gensis, & Cardinalis de Croy, Archiepiscopus Toleta-
nus, qui post tempore conuentus Vuormacensis in præui-
ridibus annis, in magna animi & corporis ægritudine vi-
ta excessit, vnde non secus quam par erat, Dn. Marchio de
Artzot grauitè motus atque affectus fuit. Regem quoq; de
subita morte nepotis Dn. Marchionis, mœstū fuisse, permo-
lesteq; tulisse inde apparet, quod funeri magnifico apparatu
exquisitissimis honoribus, cum maximo luctu, planctu, atq;
lamentatione, pompaque elato cum Principibus ad iit.

Deinde per plures alii honoratissimi viri, qui Legationis
nomine Regum, Ducum Marchionum, cōmunitatum Re-
giam Ma. comitabantur: item tam veteres Maximiliani,
quam Regiæ Ma. consiliauii, & qui a secretis erant.

Novissime claudebatur totus exercitus instructissimis Sa-
tellitibus atque stipendiariis equitibus Regis, cōsimili mo-
do armatis, vestitisque; videlicet rubeo colore, albo, flauoque
distincto, sicut priores Regii equites fuerant: numerusque

uniuersorum instructissimorum equitum quatuor milia & amplius.

Cum iam se intendentibus tenebris, ad porticum Diuæ Virginis ventum, Rex equo, quo introiuit, descendisset, Comes de Riffersheit, tanquam Archimarescalcus Archiepiscopatus Coloniensis, Regium equum pro suo iure ex usurpata consuetudine sibi vendicauit, multisque stabulariis (præsertim Regiis) pertinaciter renitentibus tandem traduxit. Oborta vero ob hoc inter eundem, & D. de Schuartzberg, qui eundem sibi ob ius præfecturæ (cuius hypothecam habet) deberi affirmabat, alia quædam concertatio, in Coloniā reiecta fuit. ibidem de hac controuersia actum quidem, non autem (quantum ego scio) excussum.

Regiam deinde Maiestatem eo loci, quo oportuit Coloniensis atque Moguntinus Archiepiscopi templo introducere. Licet autem aliquæ antiquæ annotationes documento sint, id iuris abbati Sancti Cornelii aliquando competiisse, eoque tunc usum, cum Sigismundus coronabatur: Moguntinus tamen Archiepiscopus pernegauit hoc, præsentibus Archiepiscopis, Principibus Electoribus, locum habere. Ante fores ædium sacrarum stant duæ structiles quadratæ columnæ, vni vulgus impositā æneam lupam arbitratur: mihi ex effigie magis vel vrsa, vel leæna videbatur: quæ suscepto in pectore latissimo vulnere, nihilo secius pro catulis, siue vrsulis inde tamen ablatis, moribunda depugnare videtur. Volunt incolæ loci designari, non secus Imperatorem, subditorum suorum curam gerere debere.

In altera cernitur quasi Pyramidalis, siue orbicularis æneæ figura acuminata, & in varias quasi linguas dissecta: ea contendunt Imperatorem mundi Dominum, cunctis gentibus imperitare debere significari: fides vtriusque rei penes auctores sit. Nullum enim vestigium alicuius certe antiquitatis, quamuis percuriose inquirerem, inuestigare potui. Et ideo ea, quæ incomperta, vulgariaque traditione dicuntur, vera, an falsa sint, non laboro.

In media templi area, Rex sub pensili corona paullulum super tapetis, atque stragulis prostratus iacuit, donec per Archiepiscopum Coloniensem certæ preces dicerentur: deinde stabat erectus, donec absolueretur canticum gaudii:

Te

Te Deum laudamus. Post genu utroque nixus ante aram Diuæ virginis, toto orbe celeberrimam, humiliter, deuotissimeque Deum orauit, oblatoque dono secessit in Sacrarium, remotisque arbitris, cum solis Principibus Electoribus semi-horæ spacio, quædam secretiora pertractauit: Principibusque priuilegia sua, ex more, vt autumo confirmauit, ratificauitque: quod coronandi Reges, olim Rhenum à Franckfordia deuecti, super saxeam sedem Regiam sub diuo, inter crebras nubes, in amœnissimo Rheni littore, prope oppidulum Renz positam, facere consueuere. Cumque fuissent inuicem colloqui quæ uoluerunt, desideriumque Principum expletum, Rex post diuinam venerationem, omnibus solenni more rite peractis, subsequenter Principibus Electoribus palatium suum acquieturus introiuit, hora fere noctis secunda.

Proxime, & quasi vnis ædibus illustrissima domina Sabaudia Margareta (quæ pridie coronationis curru, quem alben-tes equi trahebant, inuecta fuit, cum virginibus facie inclitis, atque admodum venustis: quæ candidis pariter gradariis cum ingrederentur, infidebant) hospitium habuit. Marchioni quoque de Artzot, Principi maximæ apud Regem auctori-tatis & gratiæ, hospitium in proximo præparatum fuit. Caro-lum enim, non vt Regem suum modo, verumetiam vt alu-mnum eximia charitate semper coluit.

QVÆ CEREMONIAE IN TEMPO seruatae sint.

Die sancti Seuerini, Principes Ecclesiastici ordinis, cum ministris suis Episcopis suffragantibus cæterisque Christianæ religionis Heroibus diluculo templum ingressi, in Sacrario decentibus ornamentis Pontificiis sese induere. Licet autem in templo ex more asseribus, tabulatisque, duplicia interstitia distincta fuere, vt separatis, discretisque locis, quisque iuxta suum ordinem atque conditionem spectaret, edictumque ex instituto antiquo fuerat, vt Principes, Comitesque absq; discrimine, & aliorum Electorum quatuor modo primores Consilarii, cæterorum vero Principum duo tantum ad Chorum, interioraque septa intromitterentur, & reliqua Nobilium multitudo exterius, atque de templi testudine

desuper, è sublimi prospectaret: prouisum insuper Regia ordinatione fuisset, vt singuli Principes suorum Nobilium nomina, Regio Mareschalco annotata traderent, eisdemque suos magistros equitum adiungerent, vt militibus positis ante valuas, ad custodiam aditus, Nobilium nomina diligenti, exactaque cura darentur, ne ob exclusionem seditionem aliquam, siue turbas oriri contingeret; tantum tamen hominum amplissimorum vndique confluxit, quod antiquus hic mos, atque diutina usurpatione firmata consuetudo, præ multitudine variarum gentium seruari non poterat. Plærique enim vestium pretiosarum commendatione adiuti, penetrarunt ignobiles. Alii Nobilitatis fiducia non admissi, vel ad altare irrupere. Quāquam enim ante fores armatæ cohortes dispositæ fuerunt, parum tamen abfuit, quin templi fores impulsu turbæ conuellerentur. Fanum autem licet neque laxitate, neque cultu conspicuum, vt in quo breues columnæ, sine marmore vilo, aut insigni pauiamento, ob religionem tamen, conditoremque Carolum magnum, tota Germania celeberrimum est. Venienti haud longe post Regi, cum egregia prorsus atque magnifica comitiua anteambulonum, Principum, Comitum Baronum, Procerum, Sarraparum, Purpuratorumq;, induto Archiducali veste, aureoque amiculo Pontifices ad cellam Diui Nicolai vique obuiam processere: Regemque in limine venerabundi cum cruce, thuribulo, libroque Euangeliorum, qui antiquissimus, correctissimusq; Aquisgrani, dono Magni Caroli asseruatur, excepere. Tū Archiepiscopus Colonienfis, indutus omnibus (vt aiunt) Pontificalibus, voce submissa cātauit: *Adiutorium nostrum in nomine Domini.* Cum Clerus respondisset, & Colonienfis preces ad Deum pro Rege fudisset, ordoque subinde Clericorum caneret interim: *Ecce ego mitto Angelum meum:* Moguntinus atque Treuirensis à dextra, læuaque apprehensum Regem duxere subtus testudinem, ante aram Diuæ Virginis toto orbe religiosissime cultam. Ante eam prona iacuit Regia Maiestas super stragulis, donec Archiepiscopus Colonienfis precatus fuisset à Deo, quatenus Carolo suo adiutorio adesset, vt ab aduersitatibus liberatus, posset præesse & prodesse Precationibus, quib. Colonienfis opem diuinam poscebat, peractis, duo Archiepiscopi alicuatum Regem in aureā sellam, è regione altaris deduxerunt

xerunt sessum. Deinde quoque Principes Electores, Ecclesiastici, quidē, pati habitu in præparatas sedes collocarunt. Quia vero sedes multum præpropere tumultuarieq; apparatus fuisse, cogeantur earum defectu Regum legati, atque Oratores in promiscua Principum multitudine spectare.

Missæ officium inchoante Archiepiscopo Coloniensi, Regii cantores in medio chori canere cœperunt: *Ecco aduenit dominator Dominus: Kyrieleyson: Alleluia: Viaimus stellam*, prosa, *Festa Christi*. Deinde cantabatur illud canticum: *Desiderium anima eius tribuisti eis*. Lectione deinceps Canonicum Ecclesiæ cantata: *Surge, illuminare Ierusalem*: prouolutus ad genua Clerus cum Principibus cœpit canere Litaniam, siue obsecrationem. Rege iterum ante altare super tapetas resupinato, congruo tempore Archiepiscopus Coloniensis in pedes erectus, baculumque Episcopalem in manu tenens, Regi benedicens, bona fausta que precabatur. Postquam autem ad finem perducta Litania surrexisset Rex, rogauit ab eo Archiepiscopus Coloniensis lingua primò Latina, An fidem Catholicam operibus iustis seruare? An Ecclesiarum tutor & defensorum regnum efficaciter secundum iustitiam defendere vellet? An iura Regni dispersa congregare? an viduarum, miserabiliumque personarum pius defensor, & iudex futurus? an Romano denique Pontifici debitam subiectionem exhibere vellet? Vbi hæc omnia se facturum adpromississet, ductus ad altare, positisque super dextrum cornu duobus digitis, conceptis verbis, hoc modo iurauit: *Sic volo, & in quantum Diuino fultus fuero adiutorio, precibusque Christianorum fidelium adutus valuerò, omnia præmissa fideliter adimplebo: Sic me Deus adiuuet, & sancti eius*. Regresso Rege Coloniensis ad circumstantes Principes conuersus, Latine quaesuit, *An vellent tali Principi, ac Reçtori sese subicere, ipsiusque regnum firmare, fide stabilire, adiussionibusque illius obtemperare, iuxta Apostoli præceptum, dicentis: omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. Cum ad rogata illi, qui intellexerunt, fiat fiat, conclamando annuissent, Abbas de Prüm ex Comitibus de Manderscheit, iussu Archiepiscopi Coloniensis, lingua Alemantica eadem à Principibus percontabatur Regiæ quoque Maiestati, si Latina lingua penitus ignota fuisset, idio-

mate Alemanico præstandum sacramentum, interpretatum ex more fuisset. Sed tantum Maiestas sua Latine & loquitur, & intelligit, quantum est satis ad intelligendum voluntatem, sacrasque iussiones Maiestatis suæ. His transactis, Archiepiscopus Coloniensis iterum Rege prostrato, precatus est à Deo, quatenus Regem suo clypeo protegeret, honorificaretque præ cunctis Regibus gentium, ut viuat inter gentium ceteruas magnificus, utque gentes Carolo fidem seruent. Quæ omnia his inferere superuacuum foret, cum omnium sacram precum liber, tam Aquisgrani, quam alibi extet. Secundum precationem Rex ad genua sese submisit, inunxitq; oleo Cathecuminum Archiepiscopus Coloniensis Regis caput; deinde pectus inter scapulas, ambasque iuncturas brachiorum, dicens: *Pax tibi.* Dein: *Vngo te in Regem de oleo sanctificato, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Cecinit dum vngeretur chorus: *Vnixerunt Salomonem, Sadoch sacerdos, & Nathan propheta, regem in Geon.* Et procidentes, lati dixerunt: *viuat Rex in æternum.* Palmas quoque manus vtriusque oleo imbuendo, subiunxit: *Vngantur manus istæ de oleo sanctificato, unde vncti fuerunt Reges & Propheta:* choro interim concinente: *Vnxit te Deus.*

Vnctum Regem, Moguntinus & Treuerensis Archiepiscopi in Sacrarium deduxere, vbi postquam Regii Capellani, mundissima lana oleum deterfere: deposito aureo amiculo (quod in vsus ornamentorum templi cessit) indutum rursus Dalmatica chlamyde aurea, socculis, Imperialibusque ornamentis diui Caroli, Diaconi more iterum Sacratio eduxere.

Ornamenta vero diui Caroli, quibus ex more coronandi Reges induuntur, Nurembergensis magistratus summa cū diligentia, atque veneratione publice ad aliquot sæcula asseruauit, quæ tempestiue Aquisgranum delata, vbi Reges coronandi fuerint, rursus coronatione expleta, asportantur, subque fida custodia recluduntur. Subnotatas autem reliquias, Nurembergenses à Carolo gestatas pro vero habent, traduntque, & inde eximie coluntur. Dalmaticam albam holosericam preciosissimis margaritis, gemmisq; distinctam: Auream stolam margaritis quoque adornatam: Vnam cappam holosericam, violacei coloris, cui aurum in modum aquilæ intextum. Alterum amiculum rubei coloris, contextum pari modo

modo magna aurea aquila. Insuper coronam Caroli, non ferream, vt vulgus falso autumat, & (quod magis pudendum) passim iniuris professorum commentariis reperitur : sed ex puro puto auro fabrefactam : sic tamen, vt in ea veterum laudabilis parcitas satis eluceat.

Pomum, & sceptrum aurea.

Gladium Caroli admodum grauem, vtpote à viro robustissimo versatum : verum non tam prodigiosæ magnitudinis, quam à tanto heroe gestatum credi posset.

Præter hæc aduecta sunt hac tempestatè duæ Dalmaticæ, vna violacei, alia vero nigri coloris.

Duæ chirothecæ, vnionibus preciosisque lapidibus ornatae : Socculi duo aurei stola, zona coriacea, retinaculumq; eius aureum, quæ omnia pretiosis lapidibus affabre picturata, redimitaque fuere.

Rege post egressum Sacrauii iterum procumbente, Colonienfis Archiepiscopus ante traditionem gladii, terna precatione vsus est.

Qua in re vnum nequaquam silentio prætereundum, quod Archiepiscopus Colonienfis in sacris illis precibus, illud præcipue solenniterque inter plura alia comprecabatur, *vt Reges quoque, de lumbis Imperatoris, per successiones temporum futurorum egrediantur.* Quo vno solo, satis plane constat non minus inepta, atque frigida, quam inuidiosissima ratione illos vti, qui negant optime meritorum Imperatorum clarissimo sanguini Imperium deferendum electione, ne ob id videatur quasi successionem deberi, cum eos optimo merito, spes successionis potissimum manere debeat. Aliis quoque solennibus comprecationibus pro Carolo factis, Colonienfis associatis Moguntino atque Treuirensi Archiepiscopis, Regi ductū vagina gladium, his additis verbis simul tradidere. *Accipe gladium per manus Episcoporum, licet indignas, vice tamen & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratas, tibi Regaliter impositum, nostræque benedictionis officio, in defensionem sanctæ Ecclesiæ diuinitus ordinatum : & esto memor illius, de quo ille prophetauit, dicens : Accingere gladium tuum super femur tuum potentissime, vt in hoc, & per eundem vim æquitatis exerceas, iniquitatis molem potenter destruas, & sanctam Dei Ecclesiam, eiusque fideles propugnes, ac protegas. Nec minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes execreris ac destruas,*

*viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas, desolata
restaures, restaurata conserues, ulciscaris iniusta, conserues
bene disposita: quatenus hoc agenda virtutis triumpho glorio-
sus, iustitiaque cultu egregius, cum mundi huius Salvatore,
cuius typum geris, sine fine merearis regnare: qui cum pa-
tre, &c.*

Gladio in vaginam recondito, Regia Maiestas sese accinxit. Solus deinde Colonienfis Archiepiscopus, Regis digito anulum immisit. Pallium quoque diui Caroli, simul Regale insigne aurei velleris loco armillarum: quod oramenti genus, in usu esse desit, collo Regis adaptato, addidit hæc verba: *Accipe Regia dignitatis annulum, & per hunc Catholica fidei cognosce signaculum: & ut hodie ordinaris, caput, Princepsque Regni, & populi, ita perseuerabis auctor, ac stabilitor Christianitatis, & Christiana fidei, ut scilicet in opere cum Rege Regum gloriaris per ævum.*

Sceptrum vero aureumque pomum tradens, scilicet Regi ominabatur, admonebatque suam Maiestatem dicens: *Accipe virgā virtutis, atque æquitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos. Quemadmodum hæc fusius in libro, de ritu coronandi, habentur, inibique leguntur.*

Coronam autem, atque Regni diadema, tres Archiepiscopi, Colonienfis, Treuirensis atque Moguntinus Regi simul imponentes, dicebant: *Accipe coronam Regiam Regni, quæ licet ab indignis, Episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur. Hic quoque minime opus est reliquam admonitionem apponere.*

Coronatione expleta, Regia Maiestas aram accessit, moreque maiorum sacramentum super altare, sacrumque librum Euangeliorum è scripto legendo, in hanc ferme sententiam Latine præstitit: *Profiteor & promitto coram Deo & Angelis eius, leges seruare, iustitiam facere, iura Regni conseruare, debitumque honorem Romano, aliisque Pontificibus, atque vasallis exhibere, donata Ecclesiis conseruare, Christo mihi præstante auxilium, fortitudinem, & decorem.*

Ductus inde fuit Rex per Moguntinum, atque Treuirenses Archiepiscopos, per deuexum supra testudinem templi, subsequente Archiepiscopo Colonienfi, simulque collocabant Regem in saxeam sedem, positam ante altare Simonis & Iudæ Apostolorum, addita inuestitura: *Ita retine amodo*

ne amodo locum Regium, quæ hic, ne longior sim integra ponere consulto omisi.

Dum autem ascenderet cecinit Chorus: *Desiderium anima eius tribuisti ei Domine, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum, & quæ sequuntur: Posuisti super caput eius coronam de lapide precioso, &c.*

Regi in solio Maiestatis atque in excelso gloriæ fastigio residenti, Archiepiscopus Moguntinus nomine collegarum suorum, his ferme verbis lingua Alemanica gratulabatur: *Superillustrissime & gratiosissime Domine, ex quo Regia tua Maiestas tam diuina gratia atque providentia, quam Principum Germaniæ concordie electione, ad decus, honorem atque gloriam Imperatorii nominis atque potestatis, accita atque sublimata est, & nunc coronam Regiam, cum laudabilibus honoribus atque ornamentis requisitis suscepit, sumus nos eo magis letati, exhilaratique, quo magis ardentiusque hoc cernere ex animo desiderauimus. Hunc itaque honorem, Deum Optimum Maximum tue Maiestatis fortunare volumus, optamusque Regia tua Maiestati longauum, diuturnumque Regnum, corporis sanitatem perpetuam, plurimumque bonæ fortunæ atque foelicitatis, firmamque spem, atque indubitatam fiduciam habemus, Imperium ex tua, maiorumque tuorum virtute administratum iri. Quodque hac inprimis Deo Optimo Maximo probata, accepta, grataque erunt, & ad honorem, decorem, incrementumque sanctæ, atque Orthodoxæ Ecclesiæ Catholicæ sacri Romani Imperii, incliteque Nationis Germanicæ, cessura sint. Rogamusque obnixè, ut nos, ceterosque Principes, Statusque sacri Romani Imperii, Regia tua Maiestati, sicut supremo orbis terrarum in temporalibus capiti, sese obsequentiissime commendantes, gratiosissime sub tutela tua Maiestatis mansuetudinis commendatos habere velis, omniumque nostrum gratiosissimus Imperator esse & permanere.*

Canonici quoque templi, Regi honorem, bene, foelicitaterque cedere optauere, eorumque ordini ex more Rex initiabatur.

Deinde Chorus, tubicines, & organa alternatis vicibus summa cum alacritate canticum: *Te Deum*, absoluerunt.

Creauit interim Regia Maiestas gladio diui Caroli prægraui plurimos Equestris ordinis viros variarum Na-

tionum, summa cum solennitate. Horum perpauci Germani fuere, qui hoc decus per hostium stragem demereri malunt, atque in ponte Tiberino, splendidissimo ordini initiari, magis pulchrum atque egregium putant: desieruntque Germani præcipuæ nobilitatis assertores, hunc ordinem magnificare, quando viderunt humilibus, sordidissimisque mercatoribus precio aditum ad amplissimum honorem patere. sitim, ardoremque gloriæ plurimum hæc indignitas restrinxit. Et forte ob hoc, quidam ab Equestri ordine deterrebantur, quod honorem Equestrem, titulumque ex lege Equestri, intra anni spacium statim post assumere illo tempore creati coguntur, alias ni se pro equitibus gerant, soli imaginarii equites futuri. Insuper quamuis ab antiquo non nisi nobiles admittebantur, ordinarique solitum, ut quibus initiari huic ordini votum atque mens esset, nomina, & agnomina sua descripta, Magistris equitum traderent; hac tamen tempestate, in tanta diuersarum gentium turba, plurimi non sponte, sed aliorum impulsu, inuiti, siue temere ad Cæsarem delati, flexis genibus dorsum gladio submisere: quorum multis bene consultum foret, si cum ictu Equestri, censum quoque Equestre accepissent.

Principes sedi affixi, expectabant (præter Archiepiscopum Coloniensē qui ad aram rediit) donec reducendi Regem officio fungerentur. Cumque descenderent, vnus Canonicoꝝ Euangelium: *Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ* cecinit post Symbolum fidei, & cantionem illam: *Reges Tharsis*. Regia Maiestas delatis ante se gladio per Marescalcum Imperii, pomoque per Dominum Palatinum, qui dum testudinem ascenderet, similiter præcedebant, sceptrum manu tenens, obtulit altari nummum aureum, valoris decem ducatorum, qui Capellani Archiepiscopi Coloniensis renitentibus aliquamdiu Ecclesiæ Canonicis, tandem cum aliis donis oblatis, remissus fuit.

Post Regem Principes Electores ordine dona ad altare deferebant, Archiepiscopo Coloniense singulis osculandum sacrum præbente.

Coronæ curam Imperii Subpincerna N. de Limpurch, quemadmodum Comes de Zorn, minor Imperii Camerarius, sceptri respectum habuit. Subministri enim perpetui Impe-

Imperii, Legatis Principum in executione officiorum cedere noluerunt.

Cum deinde Archiepiscopus Coloniensis pacem pronunciaffet, Regique & cœtui Pontificis more benedixisset, Episcopus Leodiensis sacrum deosculandum flexis genibus reuerentissime suscepit, credentiaque vt aiunt, mundissimo populo facta, illud Archiepiscopo Moguntino tradidit: qui eodẽ modo, credentia facta, sacrum Regis ori inclinando sese, decenter admouit.

Sacris omnibus rite peractis, Regia Maiestas flexis genibus salutare sacramentum Eucharistiæ sumpsit, tanta quidem mentis deuotione, vt animi inde aspicientium vehementissime commouerentur.

Dextro latere, non longe ab altari erat ligneum spectaculum sub testudine, pro illustrissima Domina Margaretha præparatum, vnde ipsa, & Regina Arragoniæ, quondã Ferdinandi vxor, modo Marchioni nupta, cū venustissimis Virginitibus nullo velo, neque vmbraculo tectis, sic vt ab omnibus viferentur, singula spectarunt. Ante omnes illustrissima Domina Margaretha, tam inexplẽto singula, quæ agebantur, lumine spectabat, vt non vane crediderim, tacitum ipsius pectus immensum gaudium pertentasse. Cunctis in templo finitis, Rex sella aurea residens, creandis vltèrius Equestris ordinis viris, tam diu intentus fuit, quoad Electores Ecclesiastici exutis sacris, induerentur vestibus rubeis, Electores solos decentibus. Quibus ornati, Regiam Maiestatem, sumpturi cum eadem solenne prandium, ad palatium concomitabantur. Reliquique Principes Regem e templo, cum laticia, atq; gratulatione solenni profecuti sunt.

Operæ precium est, hic quoque adnotare, qui Comites atque Barones Archiepiscopo Coloniensi sacrificanti, officii gratia præsto fuerint. Dum obuiam iretur Regi templum intranti, Comes de Vualdeck Canonicus maioris Ecclesiæ Coloniensis ante Archiepiscopum crucem, Comes vero de Schuuartzburg thuribulum præferebant.

Comes Georgius de Witgenstein, Capellarius Coloniensis, cui præter alia incumbit ab antiquo, aulicorum quoque controuersias dirimere. Hic cum Domino Wilhelmo de Nuuenar Magistro curiæ, humeris ante Episcopum Coloniensem gestabat duo flagra, quibus frumentum excutitur, albi

viridisque coloris. His significatur, Archiepiscopum Coloniensem velut prouinciæ Præsidem, ab Romano Imperatore utile dominium ciuitatis Colonienfis obtinere. Colonia enim Agrippina, hoc tempore inter vrbes rusticas Imperii numeratur. Licet autem non ignorem prudentissimos huic Imperii subordinationi, siue discretioni parum fidei, atque momenti tribuere: ne tamen istud penitus commentitium putetur, videantur quæso Annales, atque libri Chronicorum ciuitatis Colonienfis, quomodo in medio nigræ crucis, colonus cum flagello depictus sit. Abbati de Pruem, de quo ante mentio facta, commissum à circumstantibus Principibus, postulare debitam subiectionem.

Comes de Blauue, Decanus maioris Ecclesiæ Colonienfis, sacrum Chrisma ad inungendum Regem, Archiepiscopo Colonienfi porrexit. Comes de Hennenberg Canonicus, lanam, qua Episcopi manus detergerentur, obtulit. Comes Gompertus de Neuuenar, & Nobilis Baro de Reinegk, mappulam ad eam rem in tempore exhibere, Comes de Virnenberg, dum opus esset, aquam manibus dabat; Comitibus Ioanne atque Bernardo de Nassau peluim, mappamque tenentibus. Gladium Comes Ioannes de Vuieda frater Germanus Archiepiscopo adportauit. Comes de Seyne loco armillarum, quæ in vfu esse desierunt, insigne aurei velleris tulit. Comes Salentinus de monte Ferrato, aureum annulum, pallium Caroli Comes de Schauenberg è tabula ornamentorum adportarunt.

Sceptrum Comes Theodericus de Manderscheit, Imperiale pomum Comes Eberhardus de Arburch, perpetua fide Burgundionibus adhærens, præsentarunt. Comes de Riefferscheit, & Comes Wilhelmus de Neuuenar, Magister curiæ, & Mareschalcus diœcesis Colonienfis, baculis turbam arcentes, providebant, vt singuli ad officia parati, atque tempestiue intenti essent, cunctaque rite iussu eorum exsequerentur. Comes Hermannus de Neuuenar, cuius nomen ob eximiam doctrinam, tota Germania suspicit, librum, è quo omnes preces, atque obsecrationes legebantur, sustentabat, Comes de Eppenstein,

steyn, Scholasticus, & Comes de Bichelen Chori episcopus Coloniensis Ecclesiæ baculi, & mitræ Archiepiscopalis curam habuere. Degenardus de Witte, iuris Pontificiæ Doctor, Cancellarius Coloniensis tabulæ astant, ad cuncta intendebat. Mea vero paruitas destinato officio, obseruandi videlicet sedis Archiepiscopalis, præ turba Purpuratorum, qui densissime circumstabant, ægre satisfacere potuit.

*2VO APPARATV, ATQVE
magnificentia, solenne conuiuium in superiore palatii aula celebratum.*

Regia Maiestas Imperiali habitu, atque ornatu induta, de latis ante se Imperii insignibus maximo Electorum, cæterorumque Principum comitatu, palatium tota Germania celeberrimum, cuius latus forum spectans, Imperatorum marmoreis statuis spectabilissimum, ascendit, vbi omnia ad splendorem gloriamque magnificentissime, aureis peristromatibus, stragulisque aureis sic adornata fuere, vt maximam rationem publicæ dignitatis habitam fuisse dixisses, solenni conuiuium, præter Principes Germanos Statufque Romani Imperii nemo interponebatur.

Statim atque Rex ascendisset, minor Imperii Mareschalcus Vlricus da Pappenheym, equo, cui insidebat in cumulum auenæ vsque ad pectus, adacto argenteo modio duodecim marcarum, publice in foro, ex more vice Ducis Saxonie, auenam demetiebatur. Aqua deinde aurea pelui Regiis manibus à Marchione Iohanne de Brandenburg, & minore Imperii Pincerna dabatur: tenuitque Comes Palatinus, & alii astantes Principes mappam, qua aspergebantur manus Regis.

Comes deinde Palatinus Archidapifer, præcedente Submareschalco gestante eleuatum bacillum, cum Dn. de Roy magno, & aliis minoribus magistris curiæ, ad coquinam descenderunt Regiam. Antequam reuerterentur Electores, Ecclesiastici benedictionem mensæ legerunt. Quamuis autem

hoc antiquæ annotationes Archiepiscopo Colonienſi coronatori ſaltem illa die tribuerunt, tamen Treuirenſis ſibi hoc competere contendebat ad cauſam, quod ſenior in conſecratione foret. Archiepiſcopus meus Colonienſis ob ea, quæ in aurea bulla continentur, cuius auctoritas in dubiis merito ſequenda, æquo animo ceſſit.

Post benedictionem Archiepiſcopus Moguntinus, aſſociatis duobus Archicancellariis Colonienſi à dextris, Treuirenſi à ſiniſtris, ſigilla Regia à baculo argenteo duodecim marcarum pendentia, Regiæ menſæ oblata, cum retraderentur, Moguntinus ea collo aptauit, totaque die publice inde dependentia geſtauit: tametſi Treuiri contendebant, Aquisgranum eſſe Archicancellatus Gallici.

Ante dapes venerunt tubicines atque æneatores Regis. Herholdi quoque inſigniter ornati: inter quos Anglicus quoque Herholdus, cum inſignibus Regis ſui honoris cauſa conſpiciebatur.

Tubicines præcinentes ubi ad medium atrii peruenere, ſubſtitere: tubis tamen omnia perſonabant, quouſque Dominus Palatinus per deuexum aſcendendo ſeptem gradus, primum ferculum coopertum, Regiæ Maieſtati reuerentiſſime appoſuiſſet. Controuerſia erat inter Legatum Regis Bohemiæ, & Subpincernam Imperi N. de Limpurch, vter eorum Regi vinum aqua dilutum, ex more propinaret. Sed excuſſum pridie fuit, pro Friderico agnomine, & officio Pincerna, cum ille ſemel & primo propinaſſet. Poſt durante prandio Palatinus Fridericus pocillator Regis fuit.

Omibus Principum Electorum officiis ſolenniter deſunctis, ad menſas ipsis præparatas, Principes ſeſe repoſuere. Singuli ſuos Comites, atque nobiles habuere, quibus inter epulas miniſtris utebantur.

Hic oportunum de ordine menſarum relationem facere.

Regia menſa poſita latere dextro, quod forum reſpicit inter columnas, in meditullio aulæ, & parietem ſubſtructas, eleuataque fuit faſtigio ſeptem pedum. Electorum vero menſæ modicis interuallis poſitæ, pedalis altitudinis faſtigium habuere, & tam Regis, quam Electorum menſæ au-

ſæ aureis ſtragulis ſtrata. Aulæa quoque aurea ſupra, & à tergo propendebant, magnificentiffimi operis. Licet prandium prælautum omnibuſque cupediis ciborum inſtructiſſimum abundantiffime quinquaginta ſcilicet ferculis ſic præberetur, vt dena ſemper edulia apponerentur, inter ea tamen multa non eſui apta, digna ſolum erant vt cum admiratione ſpectarentur. Licebat enim videre ſpecies caſtellorum, arborum, leonum, aquilarum, vnde Romani Imperii, Regnorumque Hiſpaniæ vexilla dependebant, menſis ſingulis ſinguli abaci ordinatim diſpoſiti. priuiſ, priui miniſtri quoque fuere.

Marchio Caſimirus ſtructur, ſiue præguſtator Regiæ Maieſtatis fuit.

Regem ſedentem in aurea ſella, circumſtabant dexteriore latere D. Marchio de Arſchot, & Episcopuſ Leodiienſis ſiniſtro latere. Comes de Zorn ſceptriger, plureſque alii Principes, atque Comites, Germaniæ atque Hiſpaniæ. A ſiniſtro erat abacuſ Regiuſ, oneratuſ ſpectabiliſſimis vaſis veteris cælaturæ, omniſ uſuſ. duo præſertim vnicornua, admirandæ, prodigioſæque proriſ magnitudiniſ. Vaſ item aureum ingentiſ capacitatiſ, Regiæ Maieſtati dono à Rege Anglorum, gratulandi cauſſa miſſum, vt ferebatur, viſebatur.

Laterè dextro, duobuſ paſſibuſ infra regem primæ menſæ aſſedit Archiepiſcopuſ Coloniienſiſ. Qui ſecus contenderunt, ob annotationeſ, imperitorum ſcilicet, quod primuſ diſcubituſ Regi Bohemiæ deberetur, illi auream bullam, normam ceremoniarum Principum non viderunt, quæ hiſ rebuſ ſtatuſ moduſ præſinit, moriſque Imperii non ſatiſ gnari, cæcutierunt. Tametiſ ſecundo loco menſa Regi Bohemiæ ſtrata, præparataque fuiſſet, vacua tamen edulio manſit. Non abſurdum erit, hic paucula de Regno Bohemiæ adnectere, cognitu forte non indigna. Quanquam Rex Bohemiæ perraro aſſit conuentibuſ, tractatibuſque Electorum, neque foedera pro manutenenda communi dignitate, cum eiſdem proximis ſæculiſ percuſſerit, non operas Imperio, voluntariuſque collationeſ præſtet, neque gratuita onera ferat,

non denique in circulis illis, in quos Imperium digestum atque partitum comprehendatur, tamen Elector Imperii est, & tertium in consilio Electorum, tempore Electionis Regis suffragium adhibet: ita, quod impune præteriri non poterit, ob pœnam, quæ in aurea bulla exprimitur. Et cum tempore Electionis Diui Maximiliani, eo, quod forte non satis conueniebat inter Fridericum Cæsarem, & Regem, præteritus fuisset, adeo non dissimulanter tulit, ut pœnam aureæ bullæ, in quam inciderunt Principes acerrime interpellando, postulare non cessaret, armaque præter hoc se illaturum minaretur, redireque aliquamdiu in gratiam, litique renunciare, pertinaciter recusauit: nisi ea conditione, ut remitteretur Regibus Bohemiæ ius illud Imperatorum, quod Reges Bohemiæ, Imperatores in Italiam in personis euntes, sequi coguntur. Aut loco eius seruitii, octingentos ducatos quoties Imperatorem Alpes transcendere contingerit, exsoluere. Illo negato, à Cæsare Friderico tandem sub pacto, atque conuentione vltius, ipsos nequaquam prætereundi Reges Bohemiæ, sub pœna quingentarum marcarum auti decisum, transactumque fuit, & Ladislaus Rex, ratificata Electione Maximiliani, quæsitis liti iurique renunciauit; Principibus hac etiam excusatione ventibus, Electionem Maximiliani, non ex prædestinato Franckfordiæ, sed vrgentibus de causis perceleriter, atque subitarie celebratam. Habet Bohemus illam prærogatiuam quoque, quod Archipincernæ officium, non amota corona, explere potest.

Sed latius euagari libet. Egit Maximilianus Colonia cum Principibus Electoribus, ut Archiducibus Austriæ, exemptis alioqui, honos ille haberetur, ut ipsis suffragii quoque Latio tempore Electionis Regis esset. Sed Principes ne antiquissima instituta maiorum commutarentur, precibus Maximiliani, votoque abnuerunt. Post Bohemum ex ordinatione aureæ bullæ Comes Palatinus accubuisse, verum eo neglecto, secundam à læua, post Moguntinam mensam habuit. Et quia aurea bulla suo tenore, aut beneuolentia, aut conuiuentia, atque dissimulatione Principum non semper ad amissum seruat, ob hoc forte fu-

turis tempestatibus nouus aliquis de rebus friuolis labor Imperatori adcrefcet.

Tertia menfa pro Duce Saxoniae vacua. In quarta prandium fumpfere Epifcopi, Wormatienfis, Ratisponenfis, Dux Otto Henrici Bauariae. Quinta ad tempus fuit vacua: poft occupabatur à Regiis Confiliariis. Sexta affidebat Magiftratus Aquifgranenfis, Nurembergenfis Legati, qui Imperialia ornamenta aduexerunt, ad feptimam menfam collocati fuere. Reliquae duae menfae conuiuiarum vacuae manferunt.

Latere finiftro prope columnam, prima menfa Moguntini Archipraefulis.

Secunda D. Palatini: Marchionis de Brandenburg tertia, fed efculentorum vacua, ob Marchionis abfentiam.

Quarto loco Duces Braunfuicenfis & Iuliacenfis accubuerunt.

Quintam occuparunt miffi à ciuitate Coloniensi.

E regione Regis directe pofta fuit menfa Treuirenfis Archiepifcopi, paulum infra menfas Colonienfis atque Moguntini Archiepifcoporum. Conuiuium Regium, opparum, lautiffimumque, quatuor prope horis, quafi Regali cum filentio agebatur.

Expleto prandio, gratiisque à Treuirenfi dictis, omnia tubis, tympanisque perlouabant: ftrictoquo Diui Caroli gladio, iterum Regia Maieftas viros equeftris ordinis creauit.

Ornibus abfolutis, Rex Imperialibus ornamentis indutus, cum Electoribus, fuo quoque peculiari habitu veftitis, ingentique Principum frequentia, atque comitum, praecedentibus aeneatoribus, hofpitium intrauit: Regeque deducto, finguli Principes ad fua quoque hofpitia diuerterunt. Archiepifcopus Moguntinus ftatim Regi figilla, cum argenteo illo baculo, cuius antea mentio facta, inluper candidum, eximiūq; equum dono mifit. Quae omnia à Cæfare mox remittebantur. Rege fubiungente, fe fidem Moguntini adeo exploratam, perfpexitque habere, vt figilla Regia nulli tutius, quam eius fidei credi poffint. Regem inluper futurum fuae perfonae gratiofiffimum Dominum, Epifcopatumque Moguntinum potenter, efficaciterque protefturum. Moguntinus fidei eius commiffa figilla quidem re-

tinuit, argenteum autem baculum, equumque D. Nicolao Ziegler, homini solerti, suo Vicecancellario pro honorario liberaliter dedit.

Altera luce Imperator Principes Electores cœna magnificentissima excepit.

Post coronationem, facta abeundi potestate, maior Principum pars, non plus biduo moram Aquisgrani traxit, sed directa Coloniam profecti sunt. Imperator vero Iouis clypeo protectus, triduanam moram constantissime traxit.

Sextaque feria, sacris (quibus Imperator aderat) publice in templo factis, Maiestas sua sacras reliquias (inter quas fasciolum, qua vagientem Salvatorem nostrum inuolutum esse constat) deuotissime suspexit. Archiepiscopus inde Moguntinus lectis apicibus publice edixit, Romanum Pontificem Electionem Regis probare, velle iubereque, ut Imperator ulterius titulo Electi Cæsaris vteretur. Non ignoro Diuum Maximilianum à Gallis, Venetisque aduersum ea, quæ ficto officio, simulataque sedulitate adpromississent, transitu (occupatis itineribus) prohibitum, impeditumque quo minus armatus, ut Imperatorem tantum decet, pro corona Cæsarea Romam proficisceretur, cogitata ratione titulum Cæsaris, non renuente Pontifice Romano assumpsisse, ne supremum honorem negligere, atque pro derelicto habere videretur. Hic tamen imaginarius honos (sit venia verbo) inuictissimo Carolo collatus, sitim, ardoremque gloriæ heroico Maiestati suæ pectori insidentem, non restringet, verum adaugebit, inflammabitque, ut nihilo secius pro consummatione gloriarum suarum, refractis, reuulsisque inimicorum impotentibus claustris, Italiam auitam possessionem, regni domiciliū legitimum, Imperii sedem, non inermis ad hostium, pertinacissimorumque æmulorum præscriptum, ociose, peregrinantis more, (quod saluo capite super hoc, quod parum decorum est, saluaque tanti Cæsaris Maiestate sine ludibrio tantorum regnorum, atque insultu fieri non posse reor) sed suo arbitratu: ne veluti victus, à victoribus leges accipere cogatur, quam maturissime cum maximo, fulgentissimoque exercitu in splendore gloriæ intrabit, desponsamque suæ Maiestati prouinciā, gentium Dominam, amplexabitur. Hoc anxie percipiunt, desiderantque Germani Principes, egregio aliquo facinore ostentare, Imperium
non

non vsquequaque male in Septentrione locatum esse, non se somno inexprigibili torpere. Ea profecto animorum magnitudo in maioribus nostris fuit, sicque omnia ad splendorem, gloriam, Maiestatemque reuocauere, quod non satiati, Imperatorem coronationis tempore Aquisgrani præstito sacramento, generatim obstrictum esse ad recuperandum ea, quæ Imperio adempta. Verum præter hoc, sacramento adungere, adnominatim Regiis literis sancte ad promittendum, quod temeraria inconsiderataque acta Wenzelai Imperatoris, ignaui quidem viri, licet altis imaginibus prognati, rescinderet; irritaret, & ante omnia reuocaret: quod in non æstimabile Imperij detrimentum, atque dispendium Mediolani Ducem, & Padi Comitem constituisset, terrasque Longobardiæ, Imperio perpetuo, ne in Italia redditus deessent, adiungerent, à tempore quo hæc acta, paulo plus quam centum anni effluxere. Horum vestigia insequentes Principes Germani, qui Carolum, collapsi Imperij restauratorem, concordibus votis denunciarunt, pro conseruanda, manutenendaque eximia Imperij gloria, neque rerum dispendia, nec personarum suarum formidabunt pericula. Nec ob hanc expeditionem apparandam opus erit aras lacris vasis nudare, non conditoria sanctorum disiectis sacris reliquiis flare: non denique necessarium erit, genti semper ab ancipiti temporum mutatione pendenti, grauia tributa pendere. Persæpe concordēs Germani, gloriosissimam hanc expeditionem suo Marte, suis ducibus, suo ære, absque commilitio, absque sociis, peregrinisque suppetiis, externoque subsidio foelicissime perfecere.

Non exaruerunt penitus vires nostræ: non hebetata vsque adeo Germanorum arma: non omnino exhaustus equestris ordo: neque ad tenuitatem extremam redactæ bonorum ciuium opes: principesque quod maxime faciundum amplissima vectigalia imperio accepta æquo animo ferunt.

Quæ ergo nunc temporis trahendi ratio vlla hinc deducendi exercitum in Italiam adest? affulgente tam pulchra raraque (quanta profecto nunquam antea) occasione, vbi Germanis, sicut fratres, fidissima gratia, associati sunt fortissimi Hispani, qui præter ingenitam illi inclitæ genti vbique terrarum prædicatam erga Reges suos obseruantiam, atque venerationē, vix dici, exprimi que potest, quanta omnes Caroli charitate flagrant, qualiterque quisque pro se operam suam offerat.

Quæ Gens? quæ Natio? qui populi quæso horridæ duarum fortissimarum gentium in se connexæ virtuti, robori corporum animorumq; magnitudini, non modo recta fronte concurrere, sed vel rectis oculis instructas phalanges fortissimarum gentium aspicere audebunt? Sed huius loci non est, de hoc plura verba facere, apud Germanos præferim suapte natura incitados: sed ad institutum à diuerticulis redeundum.

Silentio prætereo, quomodo post coronationem tota diē vinum duabus cannis, per speciem aquilæ, atque leonibus columellæ lignæ impositis, ante palatium Regis, ductu subterraneo publice fundebatur. Omitto insuper, quod magnus bos, multis aliis animalibus minoribus fartus, ligneoque veru ante palatium Domine Margarethæ tostus, rescissa carunculæ portione pro Rege, à plebe in multas partes tumultuarie lacerabatur.

Triduo post coronationem, Imperator festinato itinere, & præter consuetudinem, diē etiam dominica iter faciendo, Principes Coloniam subsequēbatur.

Illustrissima vero Domina Margaretha, retro in Brabantiam, atq; Morinos concessit, quam regredientem D. de Rabenstein, & quidam alij Regij Satrapæ comitati sunt.

Coloniensis iuventus, ultra Germanicum miliare, Regi, armata cum militaribus signis, ordinatim, honorificeq; obuiam prodit, effusaque innumera inermium turma, multis mortalibus maxime proximis, quibusque eo studio visendi Caroli confluxis. Pernoctauerat enim Cæsar pridie quam Coloniam ingrederetur, in monasterio Bruuillre. Ingrediebaturque Cæsar Coloniam cum Principibus, qui nondum Colonia abierant, verum Maiestati suæ obuiam prodieunt, summa cum serenitate, populiq; exultatione Inde mittebantur, qui vndequaque per Imperium edicta deferrent, quibus Principes, statufque Germaniæ conuocabantur ad conuentū Wormaciensem, sexta Ianuarij indictum. Marchio Casihirus quoque, Coloniam in fratris sui (vt creditur) vxoris Reginæ Arragoniæ gratiam, cœnam, vt dicunt additalem, magnifico epularum, conuiuarumque apparatu atque ornatu exquisitissime, comitatus Cæsari, Principibusque publice exhibuit. Rheno ascensurus Imperator Bonnæ biduo cum Archiepiscopo Coloniense moratus, sumptuosq; in arce Pop

pelstorff

pellstorff mane ientaculo, ad venationem ferarum profectus, spumantem aprum incurrentem, fortissima dextra sua cuspi-
de interemit, cœnæq; ab Archiepiscopo Coloniense perlau-
te instructæ in oppido adfuit.

Nauibus Archiepiscopi Coloniensis postera luce Cæsar
ascenderis, inundatione Rheni retardatus, serius opinione
primo Moguntiam, vbi parum substitit, post Wormatiam
Vangionum urbem peruenit. Eo loci potissimum conuen-
tum celebrari placuit, quod vrbs lacera quidem, atque ruinis
deformata, in fertili tamen solo posita, plurimum cōmeatus
habet; reque cibaria copiosa, pari interuallo à superioribus,
inferioribus Germanis distet.

Sed hic addam vnum, quod silentio pene præterissem. Ta-
met si omnes Imperatores à Carolo quarto, atq; plures ante
eundem prærogatiua primariarum precum, absq; vllius con-
cessu, aut ipsa faustissima coronationis die, aut mox post sine
dilatione vsi, tamen ea res his nostris temporibus in vnum,
alterumque annum, contra Basiliensis concilij sanctionem,
ob nescio quem metum, pene ad desperationem extracta
fuit. Sicque paruo tempore mutata sunt magnarum rerum
momenta.

Quæ vero in magno conuentu, vbi Principes tanta fre-
quentia, quanta nunquam antea congregati fuere acta, ea
ferme sunt huiusmodi. Quia nulla re nisi consilio domestica-
que concordia vastissimæ Turcatum potentia, qui quasi si-
gnis positis reliquiis prostratae Europæ insultare videntur,
cæterisque Imperij æmulis resisti poterit, nec imperator per-
petuum à florentissimis regnis Hispaniarum abesse poterit,
actum de creando ex omnibus statibus Imperij concilio at-
que regimento, penes quod summa rerum, per paucis regali-
bus iuribus demptis, Cæsare extra Germaniam existente,
foret. Antiquæ quoque leges pacis prope abolitæ, nouarum
adiutorio fulcitæ, quibus perpurgaretur aliquando Germa-
nica natio; non magis tamen grassatorum crudelitati, quam
monopoliorum fœneratorumq; inexplebilis pacitati obno-
xia. Actumq; vt via præstruatur hostibus ne vltius temera-
rias manus sacro Romano Imperio iniiciant, vt stata, fixaque
erigantur tribunalia Cæsarea, vbi pari cōditione priuatis, atq;
Principibus æquabile ius dicatur, iustitiamq; expeditam col-
litigantes (ne immortalibus litibus conterantur) obtineant.

Et cum status Reipublicæ rebus iudicatis maxime contineretur, ut decreta perceleriter executioni demandentur, tali adreperta via aliqua, ne opus sit, ad intempestivas execrationes diraque anathemata Pontificum, veluti subsidiarias suppetias confugere. Consultatum insuper de moneta, sic per vniversum Imperiū flanda, cudendaque, ne semper in enorme contrahentium dispendium incerta æstimatione fluctuet, atque vacillet, auarosque fœneratores ad lucrum nephandum inuitet: ut gula, vestiumq; non necessarij sumptus in ordinem redigantur: tuba etiam signo publice in foro dato edicto Imperiali sub exilij, cuius nulla speranda abolitio, pœna prohibitum, ne pedestris, equestrisq; Germaniæ iuuentus, corruptissimo more se contra publicam auctoritatem, pro scrupulo argenti elici pateretur, mancipiorumq; more, ab hostibus contra patriam conduci finerent. Cum hoc de industria, dataque opera, quemadmodum sæpe compertum fiat, ut quasi ad lanienam ducti, inuicem committantur, mutuoq; in viscera ruant. Satis enim ea in re præteritis diebus voluptatis æmulis nostris exhibuimus. Hoc etiam fonte vnico in aurturorum armorum omnium sceleratorum turba ubiq; scatet. Tractatum præterea, quo potissimū tempore, quibus, quantisq; copiis, quo ordine expeditio Italica, non minus necessaria, quam in Thracas Dardaniam, aut Misiā pro coronatione, recuperandisq; his, quæ Imperio magis dolo, atq; fraude quā vi, apertoq; Marte adempta. Multa alia insuper ad constituendam Rempublicam vulneraq; eius procuranda providentissime consulta, quæ nunc non est narrandi locus: dicam autem alias latius, exactiusque. Consultantibus Principibus ne iuuentus interim ocio marcesceret, indici Cæsar spectacula iussit, propositis præmiis, constitutisque iudiciis, hastis in foro publice de virtute certatum. Cæsar etiam cum nobilissimis Principibus, equis eximie velocitatis insidentibus, fugacem pugnam Sarraçenicam, iucundissimū spectaculum exhibuit, sæpe Cæsare in recentes equos ex fessis, mira agilitate transfultante. Sub idem tempus Gallorum machinatione, incursionibus crebris, temere irritata fœdera, seroq; Principes per epistolas efficere conati, ut vtrunque rediretur in gratiam, sed remultariam per Gallos male gesta, plus cladum, quam intulerunt, acceperunt. Nec dubito crebris victoriis contulos cristas, quas plus nimio sustulerunt, demissuros, prægrandisq; aquilæ

aquilæ iussionibus, cuius iustam indignationem excitarunt, tandem parituros, Imperiumq; comiter obseruatueros. Pridie quam abiret Cæsar, libri Lutheri Theologi tanquam nouatoris, pollutorisque præscarum cæremoniarum, ne animi hominum auocarentur à Pontificum institutis, ante palatium post tubicinum concentum, factò igne publice, recitatisque decretis Cæsaris cremabantur. Solutò conuentu, Rheno Cæsar descendens, Moguntia ad aliquot dies moram traxit. Ferunt Franckfordiensib. spem quidem aduentus sui fecisse, sed non fuit eius commode præstandi facultas.

Compotes igitur votorum facti, atq; tam magno honore à Carolo honorati: cumq; sub tutela mansuetudinis suæ acquiescentes, plena libertate fruimur, palamque perspicimus verbis adpromissa re præstari, Cæsarem nihil, præter dispensandi laborem, sibi vendicasse: nihilq; maiestatem suam tam cupere, quam Rempublicam æquabili iure stabilire, militarem disciplinam reformare, vicia acriter vindicare, virtutesq; benignissime fouere: deniq; in omnibus summi Imperatoris specimen ostendere: propterea illustrissimi Principes, cum vos maxime deceat immobilis fidei puritas, sinceræq; deuotionis affectus, si rem recta reputaueritis via, omni pectore incumbendum est ad fortissimos Caroli conatus promouendos, non Cæsarem, neq; rempublicam, imò nec vosmetipsos (qui non salua republica subsistere vlla conditione poteritis) frustrabimini. Neque de leuissimis rebus causando, opportunitates optimas corrumpi sinetis. Proinde æquum est, nos omnes pro inuictissimi Cæsaris nostri salute, perpetuaq; incolumitate omnibus delubris votis excubare, Deumque immortalem omni mente comprecari vt cum penes Carolum, tum hominum, tum Dei consensus, maris, terrarumq; habenas esse voluerit, vt Cæsarem faustissimis auspiciis coronatum, diuturna vita, æternaque maiestate seruet, actuosamque viam ingresso diuina suffragatione clementissime adsit, valere nunc, & semper, perq; eum res Reipublicæ Christianæ, nationisq; Germanicæ meliores, auctioresq; fieri; de hostibus (effuso à coelestis concordia sinu, inter Satrapas amore mutuo) triumphare, & in splendore gloriarum consensescere finat.

DE ELECTIONE ET INAUGVRATIONE MAXIMI-

liani Austrij II. Roman. Regis, Franco-
furti ad Mœnum, Anno

1562.

HISTORIA EX GERMANICO LA-
tine reddita, per Adamum & Nicolaum Hey-
denos fratres, Gemellos.

• ACCESSIT EBRAHIMI STROT-
schii Turcici Legati coram Cesarea Maestate, Rom.
Rege, ceterisque Imperii Electoribus, Principibus
atque Statibus, habita Propositio.

REVERENDISSIMO AMPLISSIMO-
que Principi ac præsuli Domino Iohanni à Leyhen, Archie-
piscopo Treuerensi, & Electori, Sacri Romani Imperij per
Galliam & Regnum Arelatense Cancellario, Domi-
no nostro colendissimo atque ob-
seruandissimo.

Q Vum non sine multa diligentia homines studiosi, qui nos
nostraque praeceperunt tempora, suam posteritatem insigni
amore & beneuolentia prosecuti, non tantum memorabiles Ro-
mani Imperij vicissitudines, aut Romanorum imperatorum
successiones, sed etiam ritus praeceptos actusque illustriores, nouo
aliquo Rege atque Imperatore designato, habitos atque celebratos
scripto comprehenderint, Illustissime & Reuerendissime in Chri-
sto Praesul, sane quam optimis quamque honestissimis eorum ex-
emplis nos iuniores quoque insistere cumprimis decet. Itaque nuper
nobis Francofurtum profectus, ac inibi acturitusque perquam
memorabilibus, quibus vos Romani nostri Imperij Electores &
Principes in eligendo inaugurandoque Romanorum Rege Maxi-
miliano Austrio II. utebamini, partim visis partimque aliorum
in alicui exploratis, ut eos ex Germanico edito scripto Latine suc-
cisius

cis suis operis redderemus, cum honestissimis, quæ diximus, maiorum exemplis, tum singulari ad hoc studii genus amore incitati sumus. Verum enimvero et si id nostrum scriptum primo quidem intuitu minime dignum, quod sub diem raperetur iudicaremus, & quia rudi, ut aiunt Minerva, magis compactum quam fabrefactum esset, & quod alios hanc ipsam materiam dignioribus illustraturos verbis confideremus, secius tamen à quibusdam nostrorum amiculorum admoniti; Typographo quoque importunis identidem sollicitante precibus, suppressere, nisi difficiles & morosi omnino perhiberi vellemus, diutius nequivimus. Quale vero quale est, sub bono R. T. A. auspicio emitte ausi sumus, tribus potissimum causis adducti: prima est, quod existimavimus nos nostrorum studiorum foeturam nulli rectius consecrare posse, quam ei Principi, qui & rerum gestarum magna pars fuit, & nostra patria æquabili, Deo secundo, præsidet moderatione. altera ut vel huiusmodi munusculo pro innumeris beneficiis, quibus R. T. A. sibi nos nostrosque felicitis memoria parentes in perpetuum devinctos tenet, gratum declararemus animum. ultima ut si hinc R. T. A. gustum aliquem percipere vellet, quos in Latina progressus fecerimus lingua, eiusdem R. T. A. iudicio ceptum Iuris studium vel continuaremus, vel prorsus intermitteremus. Continuare vero etiam si R. T. A. suadeat, nosque summe cupiamus, difficulter, hoc difficillimo præsertim tempore, poterimus, sine R. T. A. similiumque Mecænatum liberali subsidio. Si vero sint Mecænates non solum Marones non deerunt, sed nec alii qui sua studia eo cupide relaturi sint omnia, ut vel Ecclesiastica vel politica Reipublica ornamento atque utilitati esse queant. R. T. A. diuinus fauor diu seruet incolumem, cui nos totos communisque patriæ salutem ita commendamus, ut maiore observantia magisque ex animo commendare nequeamus. Dat. & Heidelbergæ 18. Martii, Anno 1563.

R. T. A.

addictissimi clientes,

Adamus & Nicolaus Heydeni,
fratres, Gemelli.

*MAXIMILIANI AVSTRIACI II.
in Romanorum Regem Electio, è Germanico La-
tine reddita per Nicolaum Heydenum
Eyflandrum Dunensem.*

Cum præter Cæsarem, aliosq; complures Romani Imperij Principes & Dominos, etiam Septemviri (qui alias Electores dicuntur) Francofurti, quod est ad Mœnum flumen oppidum, mense Nouembri, Anno 1562. cum aliis Reipublicæ de causis, tum vel maxime, vt Romanus aliquis Rex, qui secundum Cæsarem velut alterum Imperij Caput esset, deligeretur, conuenissent: ad vigesimum quartum eiusdem mensis diem, hora antemeridiana sexta, Curiam, Romana dictam, ingressi, ibi ad horam nonam remanserunt. Deinde trabeati simul, Rege vero Bohemiæ auream in capite coronam gestante, ad Diui Bartholomæi equites sese cōferunt; eo ordine, vt Moguntinum & Treuericum. Rex & Colonienfis, hos vero Palatinus, Saxo, & Brandenburgicus simul insequerentur. Horum singulis singuli Mareschalli, equis quoq; insidentes, districtos præferebant gladios. Vt autem hoc quod dixi ordine, in fani Chorum, aureis hinc atque hinc exornatum sipariis, peruentum est, singulique suas cœperunt stationes: Wirzeburgicus insigniis Pontificalibus, vti vocant, indutus, clare voce sacram illam, qua diuini Spiritus imploratur aduentus, cantilenam auspicatur, eamque tum Cæsariani Regique Symphoniaci absoluerunt: Electoribus interim positis genibus, pro fœlici consiliorum augurio, summissa voce supplicantibus. Postea Wirzeburgicus Liturgiam de sancto Spiritu, ex Aureæ Bullæ præscripto (sic enim Carolinam Imperij Constitutionem nominant) peragere cœpit. Tunc Palatinus, Saxo, Brandenburgicus, ex Choro in proximum conclaue discedunt, inibi donec Liturgia ad coronidem deducta esset permanentes, Insequentibus eos Gulielmo Lantgrauio Iuniore, Georgio Palatino, Francisco Lauenburgico, Anhaltino, aliisque compluribus, vna cum suis Consiliariis, Principibus atque Ducibus. Finita igitur Liturgia. cunctisque his ad suas denuo sessiones reuersis, Ode illa: *Veni creator Spiritus*, cantatur. Tum Septemviri ad summum altare simul procedentes, ibiq; librum sacratum, vt appellant, manibus

manibus contingentes, verbis conceptis per eam, qua Deo sint & Imperio deuincti, fidem, religiose iurant, se creaturos esse Reipublicæ Christianæ nouum atque summum à Cæsare Magistratum, id est, Romanum Regem, quem eo munere dignum & inprimis idoneum ac salutarem esse censerent, quantum quidem iudicio possint ac ingenio consequi; nullo neque pacto neque largitione, neque mercede, neque pollicitatione, interueniente. Post repetita iam tertio æterni Spiritus inuocatione à Cantoribus, Electores interius Conclaue, vbi antiquitus Electio fieri consueuerat, ingrediuntur: illic foli occlusi tum aliis imperii de rebus deliberantes, tum nominatim de aliquo in Regem adoptando suffragia ineuntes. Post elapsam autem sesquihoræ spacium, Moguntini Cancellarius, vnaque cum eo quidam Secretarius intro accersuntur, concepta Septemuirorum suffragia excepturi, necnon è singulorum Septemuirum Consiliariis bini, quibus quasi religiosis testibus presentibus, legitima fieret suffragiorum pronuntiatio. Sub hac Moguntinus à reliquis Septemuirorum interrogatus, quemnam ipse eligat Romanorum Regem, deinceps in Cæsarem promouendum? Respondit: Se eligere Maximilianum Bohemiæ Regem. Tum hos vicissim Moguntinus sigillatim rogat. Atque ita vna omnium voce Rex renunciatur Maximilianus. Hoc facto, Gulielmus Lantgrauius, Georgius Palatini Germanus, Franciscus Lauenburgicus, Meckelbergicus & Anhaltinus ab Electoribus è Choro, vbi adhuc substiterant, accersiti, ad Cæsarem amendantur, ei ipsorum in Electione consensionem denunciaturi, eumque vt ad ipsos in D. Bartholomæi Aedem venire, dataque audire suffragia dignetur, oraturi. Interea Electores eodem quo fuerant coacti loco, renunciationem Regis describendam, inq; litteras sua relata suffragia, propriis singuli signis obsignanda curant. Porro Cæsare circiter horam diei duodecimam aduentante, ei Electores pariter ex Choro in medium vsq; Fanum obuiam prodeunt, quos ille comiter salutados, benigne ex ordine appellat: comitatus Bauaro, Iuliacensi, Wirtembergico, Vraniense, & aliis præterea permultis Principibus, Comitibus atque Dominis. Mox vna in Sacrarium proceditur, ibique Cæsare Pontificalibus induto insigniis, & capiti Imperiali imposita corona, simul sese in Conclaue recipiunt. Hic Moguntinus & suo & Collegarum nomine, Cæsari

quemadmodum summa concordia consentientibusq; omnimodo suffragiis, Regem Bohemiæ, ipsius dilectum Filium Regem Romanum crearint renunciare exorsus: ac ut Cæsar hanc Electionem suo assensu approbare, nouumque Magistratū pro Romano Rege, & à se secundum deinceps agnoscere minime grauetur, demisse orare. Hæc referenti, Cæsar cum plausu annuens, Electoribus summas agit gratias, & quod optime de Republica sentiāt, & suæ progeniei non minimam rationem habuisse re ipsa deprehendantur. Posthæc progredientes, Cæsar in suam à dextra Chori parte sedem sese contulit, Electores vero electum à sese nouum Regem acceptum, altari ex more veteri imposuerunt. Tum Symphoniaci & Ornagistæ alternis vicibus hanc Diui Augustini & Ambrosii Oden: *Te Deum laudamus, &c.* recinunt, quibus Tubicines succinentes taratantararum clangore totum Tēplum personant. Campanarum quoque pulsus haud mediocrem edit sonitum, nec non maiora in vallis, muris ac turribus emissa tormenta, tantum efficiunt fragorem, ut ipsum cælum tonare videretur. Tandem huiusmodi absoluta lætitiæ significatione, Rex de altari ex Choro in editum quoddam tabulatum, variis instructum aulæis, deductus, ibidem regali imponitur solio. Tum à Moguntinensis Collegii Decano suffragiorum Decreto recitato, quidam pro concione, quod tanta consensione Electio esset facta, Deo maximas agendas gratias oratione docere, & ut cuncti nouo Regi fidem omnem officiumque præstent, exhortari: ac in ipsius laudationem digressus, quamobrem ex omnibus solum hunc creandum Septemuiris visum esset, demonstrare. Hanc orationem auditorum atque ordinum applausus & admurmuratio subsecuta est. Posthæc Cæsar solenni pompa, in ligneo strato, à Senatu Francofurtensi ob platearum immundiciem apparato, domū deducitur. Præibant aulici, Nobiles, Consiliarii, Comites frequenti numero. Insequebantur Saxonis, Brandenburgici, Regis atq; Cæsaris tubicines & tympanistæ, ex ordine per vices tubis & tympanis clagentes Tum imperii Duces atque Principes permulti. Post eos quatuor Præcones, Heroldii dicti, Cæsarianis Aquilis triumphalibusque insigniis conspicui. Deinde Treuericus solus. Ab eo Palatinus aureum Malum ferens, figuram orbis terrarum. Iuxta Palatinum Brandenburgicus cum Regio Sceptro. Pone
hos

hos Saxo, strictum prægestans Cæsari gladium. Cæsar aureo insignis pallio, Imperialique diademate ornatus, sub aureo quadrato velo, à sex Senatoriis Francofurtensibus viris, Christophoro Keller, Carolo Kuhorn, Antonio zum Iungen, Carolo à Glauburg, Iustiniano ab Holtzhausen, & Daniele ab Hinsberg, in argenteis gestato fustibus, incedebat. Parum post, neque ita longo interuallo, & quasi iuxta Cæsarem, electus in regio ornatu Romanorum Rex. post eum Moguntinus & Colonienfis simul. Pompam claudebant Centuriones & Tribuni, hastati cum suis cohortibus, reliquisque & Cæsaris & Regis & Principum stipatoribus & ministris. Ab utraque vero strati parte, ciues armati, qui viam facerent, turbamque submouerent, astabant. Atque ita deducto in suam aulam Cæsare, Rex cæterique Principes singuli domum diuertunt.

*MAXIMILIANI AVSTRIACI, II.
in Regem Romanorum Inauguratio, ex Ger-
manico Latine reddita, per Ada-
mum Heydenum.*

Q Vanquam in veteri sit more positum, vt Rex Romanorum Francofurti creatus, inde in saxeam sub dio Regiam sedem, crebras inter nubes in amœnissimo Rheni litore, supra confluentiam ad Reensium oppidulum positam deducatur, & ibi Electoribus omnia priuilegia, ac quicquid ad ipsorum dignitatem, decus, libertatem & immunitatem, spectat, confirmet, postea apud Aquisgranenses Belgicæ incolæ, ex aureæ, vt vocant, Bullæ decreto inauguretur: attamen cum aliis grauissimis de causis, tum ingruentis hyemis incommoditate obstante, denique vt etiam immensis in totius Reipublicæ commodum parceretur sumptibus, vtrumque tam Cæsari & Electoribus, quam Aquisgranensibus, Francofurti vltima die Nouembris, hoc est, ipsis Andreæ feriis fieri placuit. Ea igitur die illucescente, Archiepiscopi Moguntinus, Treuericus, Colonienfis, vna cum ministris Wirziburgo atque Spirensi Episcopis, hora imminente septima, ædem Diui Bartholomæi ingressi, in sacrarium, vt ibi Pontificalibus se induant ornamentis, diuertunt. Rex

vero Bohemiæ, Electoresque reliqui, Palatinus, Saxo, Brandenburgicus, in Cæsarea conueniunt aula. Hi septima audita vna cum Cæsare Templum petunt ligneo strato, eo fere ordine, quo in Electione processum est, seruato: Electoribus trabeis ornatis, Cæsare autem Archiducali veste, & Rege aureo amiculo insignitis. Eos fanum ingressos, Archiepiscopi comiter honorificeque in ipso Chori limine excipiunt, ex quibus Moguntino, quod esset sacrificaturus, quidam Canonicus argenteam crucem, alius quidam Baculum Episcopalem, alius item ordinis Equestris Imperii sigilla ex argenteo Bacillo pendentia præferebat. Cæsar in suam à dextera Chori parte sessionem deductus, Electores politicos iuxta ipsum insigniis Imperialibus aliquantisper assistentes, infra sese loca singulis præfinita capere iubet: Reliquis viris Principibus, Teutonicæ familiæ Magistro, Georgio & Wolffgango Palatinis, Bauaro, Iuliacensi, ac Meccelburgensi, loco ex aduerso sedendi dato. Intermedia scamna à Wirtenbergicis, duobus iunioribus Palatinis, & Lantgrauis, item Lauenburgico, Anhaltino, Vranienfi, Arschoto & Lotharingio occupantur: Pontificio Legato, seorsim eodem in tabulato, quo & Cæsar, cæterique Electores residebant, edita sessione cõsignata. In alterum stratum quod supererat, reliqui Legati item Barones, Comites, principum Consiliarii ac Nobiles spectatum admissi, promiscue sese conferunt. In medio pene fani sub Chori introitu stat Ara Sanctæ Cruci sacra. hic Rex ad genua aliquandiu prouoluitur, interea dum Moguntinus pro ipso Deum implorat, qui ei suo opituletur fauore, eumque ab omnibus aduersitatibus ita vindicet, quo tanto rectius communi Reipublicæ præesse atque prodesse valeat. Deinde Treuericus & Coloniensis alleuatum in solium auratum, è regione Altaris compositum, deducunt sessum: ibi ei Treuerico cum Wirziburgo dextra, Coloniensi & Spirensi læua in subfelliis ex ordine iuxta præparatis, assistentibus. Moguntinus Pontificalibus amictus, ubi facere Sacra cœpit, Palatinus omnium primus, post illum etiam Saxo & Brandenburgicus in Conclaue simul secedunt. At Moguntino in Sacris peragendis aliquousque progressu, Rex, Treuerico atque Coloniensi vtrinque stipatus, vestemque trabeam indutus, procedit ad aram. illic à Moguntino, Episcopalem manu tenente bacillum, hac vel simili formula, verbis Latinis concepta, rogatus:

An fidem Catholicam seruare, Ecclesiam defendere, iustitiam administrare, Imperium augere ac protegere, viduas, pupillos, & id genus calamitosos miseriaque obnoxios homines tueri: denique an aequabiliter iudicare, ac debitum Romano Pontifici honorem velit exhibere? Respondit, *Volo*: Hoc dato responso ad Aram propius ductus, liquido verbisque conceptis iurat, facturum se, Deo propitio, Christianorumque adiutum deprecationibus, pro viribus omnia. Sic iureiurando praestito, ad solium regreditur, Moguntino interim ad Principes hinc inde stantes & assurgentes conuerso & interrogante: An huic Regi secundum illud Apostoli, Omnis anima superioribus potestatibus subdita sit, fidem & obsequium praestare, eiusque regnum confirmare velint. Eo compromisso, Regeque ad Aram redeunte, Moguntinus Deo suppliciter agit gratias, quod eum diuino assertum clypeo, supra cunctos totius terrae Reges euehere, & eius subditos prompta ornare obedientia sit dignatus. Secundum haec in pectus & caput, & brachiorum flexus, manuumque palmas inungit, inquiens: *Ego te hoc chrismate in Regem Romanorum inauguro, Deus autem te Latitiae oleo, quo veteres Sancti Prophetae & Reges perfusi leguntur, ungat.* Vinctum Regem Treuericus, Colonienfis & Palatinus, qui commodum ad hoc e Conclauis prodibat, vna in sacrarium ad detergendum oleum abducunt, inibi aureo amiculo deposito, Imperialibus Diui Caroli ornamentis, a Senatu Noribergico, qui ea de veteri consuetudine asseruare solet, transmissis, more Diaconi induunt, atque sic eum vestitum ad Altare statuendum producunt. Hic Moguntinus Archiepiscopis collegis adhibitis, ensen vagina liberatum eius tradit manibus, huiusmodi verba subiiciens: *Accipe Gladium hunc per manus nostras, eoq; accinctus, parcas subiectis, ac superbos debelles, memor interim spiritualis istius Regis, de quo Dauid ad hunc modum vaticinatus est: Accinge femori gladium tuum, potentissime heros.* Gladium, hac qua dixi verborum formula, traditum, vt Rex in vaginam recondidit, Saxo progrediens illius lateri accommodat. Rursum Moguntinus accedens, eius digito preciosissimum inferit annulum, haec verba faciens: *Accipe Regiae dignitatis annulum, & eo Catholica fidei recorderis signaculi.* Postea ei Diui Caroli splendidissimum iuxta ac maximi precii pallium iniicit, optans, vt quemadmodum nunc in Romanorum Regem inauguratur, ita,

Deo fortunante, stola fidei amictus, in Christiana fortiter perseveret professione; regnaturus deinceps cum Regum Rege in æterna gloria. Exin Regium sceptrum, pomumque, orbis terrarum figuram repræsentans, porrigit, admonens rursus, ut Christianæ Reipublicæ orbis iustitiam æquabiliter administret, paci consulat, leges Imperii omneis pro virili tueatur. Diadema autem tres Archiepiscopi simul eius capiti superimponunt, dicentes: *Accipe Regiam Regni coronam, qua licet ab indignis, Episcoporum tamen, de veteri consuetudine manibus capiti tuo coaptatur.* Hisce peractis, Rex iterum Moguntino iurat, facturum se boni Principis officium, ac leges, ut Christianū Regē apprime deceat, factas tectas ab omni violatione conservaturum. Post in locum editiorem picturissimis usquequaque aulæis prætextum, comitantibus Archiepiscopis, ascendit, & ibi in Saxeam D. Caroli sedem collocatus, hoc ritu Romani Imperii possessionem init. Hic Moguntinus lingua populari verba facere cœpit, eique multam salutem precatus, se ipsi suosque collegas, & omneis totius Imperii Ordines, diligenter & officiosè commendat. Mox Symphoniaci & Organistæ vicibus alternis, summo cum iubilo canticum illud, *Te Deum laudamus*, recinunt. Tubicinibus etiam clangoris iucunditate & dulcedine publicam lætitiā excitantibus. Interim inauguratus Rex, Georgium, Ludovicum, Ioannem Casimirum Palatinos: Item Landgravi filios duos, Eberhardum Wirtebergicum, Albertum Meeceburgensem, Carolum Munsterbergicum, D. Carolum Carloutium, Erasimum Magerum, Iohannem Georgium Preitingerum, & complures alios Duces illustresque viros, eo quod eorum humeros stricto Divi Caroli Gladio, leniter quodam modo feriebat, in ordinem Equestrem recipit. His expeditis ad Altare regreditur. Moguntino sacrificanti multos aureos offerens, inde rursus ad solium digressus, ibi ad exitum omnium Cæremoniarum hæret.

Tandem ex familia Canonorum Aquisgranensium duo accedunt, multamque salutem precati, in suum illum Collegium, more antiquitus recepto, alliciunt. Harum autem omnium quæ in fano fiebant rerum & solennitatum, spectatrix erat Maria Regis vxor, in privato quodam tabulato astant, una cum duobus Regiis filiis, totidemq; filiabus. Item
Lotha-

Lotharingii Vidua, eiusdemque filia, nec non Saxonis & Ba-
uari coniugibus. Celebratis iam in fano omnibus Cæremo-
niis, in curiam inde pro prandio Cæsaris, Regisque ac reli-
quorum Imperii ordinum, sumptuosissime apparatus illu-
strissima pompa, & qua vix ullum viderat Germania splendi-
diorem, proceditur. Pone tres Regii stipatores insequuntur,
qui equis infidentes, in vulgus missilia iactant, nummos scili-
cet aureos & argenteos, ita utrinque signatos, ut in altera par-
te, *Maximilianus D. G. Bohemia Rex*, in altera, *Coronatus est
in Regem Romanorum, An. 62.* legeretur. In Curiam, ut ven-
tum est, ubi Cæsar & Rex suæ mensæ, omnibus aliis septem
gradus editiori, confidere cœperunt, Electores singuli sua ex
aureæ Bullæ ordinatione officia obeunt. Et quidē omnium
primo Brandeburgicus, qui pocillatoris munere fungitur,
Curia descendens, in generosum equum ascendit, & ad men-
sam quandam medio foro stratam properans, auream inde
peluim & mappam accipit, iisque in curiam rediens Cæsari &
Regi, ut manus lauent atque abstergāt, administrat, post pel-
ui, mappa & equo Comiti Zollerano, ex iure antiquo ceden-
tibus. Deinde Saxo qui Imperii Ensiferum & Marefcallum
agit, in equum agillimus insiliens, eo in auenaccum aceruum,
prope Curiam effusum, incitato celerrime fertur, indeque
modium implet argenteum, subinde modio & equo inferio-
ri Marefcallo, Friderico Pappenheimio, attributo: auena au-
tem pro derelicto habita, vulgique direptioni concessa. Post-
ea Palatinus Archidapifer ad coquinam extra Curiam, pro-
pter Franciscanorum ædem constructam, expeditus in equo
aspirat, indeque assumptis ferculis, Curiam versus reditum
maturat. ibi equo relicto, fercula ad mensam Cæsaris, ei Sa-
xone nigrum bacillum præferente, deferunt. Eius equum vna
cum argenteis, quibus fercula gestabantur, patinis, iure quo-
dam peculiari Dominus Seldekus adipiscitur. Consecrant
mensam Archiepiscopi, Treuerico verbis præeunte, cui reli-
qui duo respondent. A consecratione Moguntinus, se comi-
tantibus Treuerico & Colonienfi, Codicillos, Imperiique
figilla, ex oblongo argenteo bacillo, plus minus duodecim
marcarum precio, appendentia, Regi affert, Rex figilla al-
lata, Moguntini collo accommodat, recipiens se sibi tum
ipsos Archicancellarios, Electoresque reliquos, ac vniuer-
sos Imperii Ordines quam commendatissimos habiturum;

Tum iura atque priuilegia ipsorum non modo ab omni defensorum violatione, sed quum res ita feret, amplificaturum etiam. Hisce officiis posteaquam Electores solenniter sunt defuncti, singuli separatim mensis, in eadem aula splendidissime instructis, dispositisque ad vtrunque Cæsaris & Regis mensæ latus, discumbunt. A latere dextro primam occupat Moguntinus, alteram Palatinus. Ad sinistrum positarum, primam tenet Colonienfis, secundam Saxo, tertiam Brandenburgicus. Contra Cæsarem & Regem mensa posita erat, cui Treuericus iuxta legis Carolinæ formulam accumbit. Hæ autem mensæ omnes tam Cæsariana, quam Electorum, aureis adornatæ stragulis magnificentissime nitebant, supra etiam & à tergo aureis aulæis affabre sumptuosissimoque opere confectis propendentibus. Præter iam dictas mensas adhuc aliæ duæ oblongæ in eadem stabant aula, ad quas collocantur Teutonicæ familiæ Magister, Wirzburgicus & Spirensis Episcopi, item Bauarus, Iuliacensis, ac plures alii Duces atque Principes viri. In contiguo aulæ hypocausto etiam quatuor aliæ mensæ instructæ erant, quarum primæ assident Legati Colonienfes, D. Arnoldus à Sigen, Constantinus à Leiskirchen, Caspar Geilnkitchen, Philippus Geyll, Consules, & N. Lithocomus, I. V. Licentiatus, Syndicus. Secundæ Aquigranenses, Nicolaus Wildermannus senior Consul, Iohannes Ellerbornius, Franciscus Blockius, D. Gerlacus Radermacherus Syndicus. Tertiæ Norici, D. Sebaldu Hallerus ab Hallerstein senior consul, & Gabriel Nutzel. Quartæ Francofurtenses Ordinati, D. Nicolaus Stallberger Prætor, Iohannes à Glauburg, Hogerus Molheim, Daniel zum Jungen, D. Conradus Humbracht, Scabini, & D. Iohannes Fichardus, Syndicus. Mensis singulis singuli abaci, omnis generis aureis atque argenteis vasis, in tricliniis expositis, opulentissimi adiecti. Mensam Cæsarianam procurabant, præter ceteros, duodecim præcipui Imperii Comites, Electorum vicem obeuntes. Habebant quoque Electores & Principes suos singuli Comites ac Nobiles, qui illis à dapibus & poculis erant Legatis quatuor Ciuitatum certi etiam attributi ministri. Cæterum licet conuiuium insigni magnificentia ingentique epularum apparatu instructissimum senis sic præberetur ferculis, vt dena simul edulia apponerentur, inter ea tamen plurima non esui apta, digna solum erant, quæ cum admira-

admiratione oculos pascere. Bellariis etiam secundæ præsertim mensæ conquisitissimis vinisq; pretiosissimis fuerunt instructæ. Interim dum sic

Regifice extractis celebrant conuiuia mensis,
ante Curiam album & rubens merum, duab. fistulis per speciem bicipitis Aquilæ, editæ columellæ impositæ, subterranea deriuatione profunde batur. Veteri etiam consuetudine Bos integer, multis aliis animalibus farctus, ligneo veru in foro torrebatur, ex quo parte aliqua ad inauguratū Romanorum Regem delatā, reliquum multitudinis direptioni cessit. Mensis remotis Treuericus gratias egit, postea Cæsar & Rex suis ornati insignibus ab Electorib cæterisque Principibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, & anteambulonibus domum deducuntur, quib. deductis singuli in sua se receperunt Palatia.

NOMINA ET COGNOMINA TVM

Turcici legati, tum eorum qui Constantinopoli & Buda ipsum deducetes, una cum eo Francofortum ingressi sunt, Anno 1562. die
23. Nouembris.

1. Ebrahimus Statius, ortu Polonus, Solymanni Turcici Cæsaris Legatus, 23. ministros adduxit, habens secum 29. equos, & 6. camelos.
2. Wascha Budensis Auli præfectus, ministros 7. equos 10.
3. Rassius Mustaffa Quinque ecclesiensis, min. 3. equos 4.
4. Istraphius Zauschus min. 2.
5. Perchaimus Zauschus, min. 2.
6. Bermanus Byli Wascha Budonensis, minist. 2.
7. Durachius Pulius Wascha Budonensis, min. 2.
8. Dellius Constraffius Budonensis, minist. 2. eq. 3.
9. Hostenius Bulius Wascha Budonensis, min. 2. eq. 3.
10. Durateson Budonensis, min. 1. eq. 2.
11. Dalli Achmallius, min. 1. eq. 3.
12. Odauerdus, min. 1. eq. 3.
13. Kadalius, eq. 2.
14. Dallius Sachemitus, eq. 2.
15. Mustaffius, min. 1.
16. Hussamius.

*TVRCICI LEGATI EBRAHIMI
Strotschii ortu Poloni, Propositio, Schlauonica
lingua coram Casarea Maiestate, Rom. Rege, &
cæteris sacri Romani Imperii Electoribus Princi-
pibus atque Statibus, Anno M. D. LXII.
ad 27. Nouembris diem Franco-
forti habita.*

Maxime & potentissime Christianorum electe Ferdi-
nande, Inuictissimus, maximus & potentissimus Do-
minus, Turcarum Imperator, Dominus meus clementissi-
mus, misit me cum mandatis ad Maiestatem vestram vt illius
Maiestatis nomine plurimam salutem, prosperos rerū euen-
tus, & longam vitam Maiestati vestræ precarer, propensum-
que illius erga Maiestatem vestram animum, beneuolentiam
& amorem quam amplissime commendarem: quam missis
hinc inde legationibus ita auctam esse sperat confiditque, vt
illius Maiestas signa confirmatæ amicitiae certissima relinqui-
rit. (id faxit Deus) Hic subtrixit Orator.

Deinde vt Maiestas vestra argumenta maximi & poten-
tissimi Imperatoris Domini mei amicitiae certiora videret,
misit dono ad Maiestatē vestram captiuos Christianos, quos
nullo nec precio, nec muneribus, nec intercessione Princi-
pum quorumcunque redimi à sua Maiestate passus fuisset:
at maluit in eo insignem suae Maiestatis erga vestram Maie-
statem beneuolentia testatam facere; prorsus cōfidens, Maie-
statem vestram eadem animi liberalitate quos detinet capti-
uos Turcas ad pristinam libertatem domum & religionem
suam dimissuram. Quod quidem vt Maiestas vestra faciat,
vehementer & amice rogat.

Gratulatur autem Maiestati vestræ de quieto senio & im-
perio pacifico, idque in posterum Maiestati vestræ conserua-
tum optat, dabitq; Maiestas eius porro diligenter operam, ne
à sua Maiestate, quæ iustissima & æqui obseruantissima est,
quicquam præter pacta pacis fœdera, vel à quoquam mini-
mo subditorum suae Maiestatis committatur.

Rogat

Rogat autem Maiestatem vestram, ut ad suæ Maiestatis literas, quas ego Maiestati vestræ trado, quam potest amice & interpolatim respondeat. Quod quidem si Maiestas vestra fecerit, intelliget porro se cum amico Principe & potentissimo Turcarum Imperatore in officiorum benevolentiaque certamen venire, in quo Maiestas ipsius nunquam inferior futura est, nec palmam cedit Maiestati vestræ, sed quotidianis officiis seniles animos magis ad mutuum amorem excitabit.

Deinde quærens ab Imperatoria Maiestate, quis esset Maximilianus, Maiestatis eius filius, & futurus hæres, in ea procerum corona? Imperatore digito commonstrante à sinistris sedentem filium, Turcice sese inclinat Orator, & admota pectori manu, Maximiliano felicem vitam, futuramq; Imperii successionem prosperam precatus est, non metuere se ex tali & tam excelso patre natum Filium patre inferiorem futurum, sed ex nominis augurio superiorem.

Deinde ad Imperatorem conuersus, cœpit munera, hoc est, gradarium Equum, & quatuor Camelos, ornare verbis, quæ studiose à se quæsitæ Constantinopoli fuisse aiebat: excusabat postea macilentiam ex itinere quatuor mensium contractam.

*CATALOGVS PRINCIPVM SACRI
Rom. Imp. Qui ad Electionem & Inaugurationem
Rom. Reg. Maximil. Francofurtum
ad Mœnum venerunt,
Anno 1562.*

Ferdinandus Cæsar, Rom. Imperator.

Maximilianus Bohemiæ Rex, qui tum & electus & inauguratus est Rex Rom.

Maria eiusdem Coniux, nata Hispaniæ Regina, Caroli V. filia.

Rudolphus & Ernestus, Archiduces Austriæ, fratres, Regis Max. filii.

Anna & Elisabetha, sorores Archiducissæ Austriæ, Regis Max. filia.

Daniel Princeps Elector, & Archiepiscopus Moguntinensis, ex nobili familia Brendelorum ab Homburg.

Iohannes Princeps Elector, & Archiepiscopus Treuirensis, ex nobili familia à Leyen.

Fridericus Princeps Elector, & Archiepiscopus Coloniensis, ex nobili familia Comitum à Wida.

Fridericus Princeps Elector, Palatinus Rheni, &c.

Augustus Princeps Elector, Saxoniae Dux.

Anna eiusdem Vxor, ex Regio stemmate Regum Daniae, nata.

Ioachim Princeps Elector, Marchio Brandenburgensis.

Albertus Bauariae Dux, &c.

Anna eius coniux, nata Archiducissa Austriæ, Ferdinandi Caesaris filia.

Dux Georgius, Palatinus &c. Simmeranus.

Dux Wolfgangus, Palatinus, &c. Bipontinus.

Dux Ludouicus & Iohannes Casimirus, Palatini Rheni, Friderici Electoris filii.

Wilhelmus Dux Iuliacensis, Cluensis, & Bergensis.

Ernestus Dux Grubenhagensis, & Brunsvicensis.

Iohannes Albertus Dux Mechlenburgensis, Megapolensis,

Carolus Dux Lotharingæ.

Christina eius mater, ex Regio stemmate Regum Daniae nata.

Renea Ducissa Lotharingæ Christinae filia.

Franciscus Dux Lauenburgensis.

Wilhelmus Landgravius Hessorum Princeps Iunior.

Ludouicus Landgravius Hessorum Princeps, fratres.

Christophorus Dux Wirtenbergicus &c.

Eberhardus eius filius.

Bernhardus Princeps Anhalticus.

PRINCIPES ECCLESIASTICI

Imperio addicti.

Wolfgangus Teutonici ordinis Magister.

Fridericus

Fridericus Episcopus Vuirzeburgensis, & Dux Franciæ orientalis.

Marquardus ab Hattstein, Episcopus Spirensis.

Wolfgangus Abbas & Princeps Fuldenfis.

Georgius Hohenhemius, dictus Bombast, S. Iohan. Ordinis Magister per Germaniam.

D. Iohannes à Rehe, Prouinciæ Marpurgensis præfectus.

Christophorus Sigismundus Romanus, S. Iohan. Ordinis Præfectus Meilbergensis.

Franciscus ab Holfeld, Præfectus Griffstattenfis.

*PRINCIPES, HEROES, EPISCOPI,
item Magnatum & Archiepiscoporum Legati,
ac alii plures qui pro seipsis præsto
fuerunt.*

Zacharias Delphin, Patritius Venetus, Episcopus Phari, Papæ Pii 4. Legatus.

Bernhardus Bouchetel, Episcopus Rouensis, in Britargne, Regis Franciæ Legatus & Orator.

Philippus Dux Arscotus, Philippi Hispaniæ Regis Legatus, & vna cum illo Wilhelmus Marchio à Rentin, fratres.

Augerius à Busbeck, Cæsaris Ferdinandi Legatus ad Solymannum Turcarum Cæsarem, qui ex Turcia tum venerat.

Ebrahim Strosch, vel Stratius, natione Polonus, Solymanni Turcarum Cæsaris Legatus.

Martinus Cromerus, Sigismundi Augusti Polonorum Regis Legatus.

Georgius à Seyen, Comes à Witgenstein, Subdecanus Colonienfis, Iohannis Gebhardi à Mansfeld Principis Electoris & Archiepiscopi Colonienfis Legatus, & cum eo Georgius à Leyen Magister Curiae, Rudingeius ab Horst Mareischallus, & Franciscus Burckhardi Cancellarius, his adiuncti fuerunt Consiliarii octo.

Franciscus Vorgach, Episcopus Vuardeinenfis, Cæs. Maiest. in Hungaria Vicecancellarius.

Wilhelmus Princeps Vranienfis, vna cum aliquot Equitibus aurei Velleris.

Nicolaus Dux à Vademont.
 Carolus Dux à Munsterberg, Regiæ Maiest aulicus.
 Lamoral ab Egmond Princeps Gaucerensis.

Legati Principum.

Lucas Tangel D. Iuniorum Ducum Saxoniae Legatus.
 Ludouicus Haluerus Doctor, Henrici Ducis Brunsvicensis
 Legatus.
 Valentinus ab Eickstett Pomeraniae Ducis Legatus.
 Theobaldus Grumerus, Ottonis Ducis Luneburgensis Le-
 gatus.
 N. Finerus Iuris Doctor, & N. Vlmenfis, Caroli & Philiber-
 ti Marchionum Badensium Legati.
 Iohannes Michaelius Pat. Ven. Legatus Venetus.
 Hieronymus Faletus Comes, & Sigismundus Discaltius,
 I. V. D. Ordinarius, Alphonsi Astensis Ducis Ferrariensis
 Legati.
 Antonius de Aloisiis, Cosmi Medices, Ducis Florentini, Le-
 gatus.
 Iohannes Franciscus Angulosa, eques auratus, & Doctor,
 Gulielmi Gonzagæ Ducis Mantuani Legatus.
 Ioachimus Sylenis, Regenonæ Gubernatricis per Braban-
 tiam Legatus.
 Iacobus Spirame, Dominus à Passy, & Iohannes de Schelles,
 Principis Condei in Gallia Legati.

QVI CVM FERDINANDO ROM.

Cæsare Comites, & Barones 24. Octobr.

Francofortum vene-

rit.

Georgius Comes ab Helffenstein.
 Ernfridus Comes ab Ortenburg.
 Ludouicus Comes à Leuenstein.
 Simeon Comes ab Arch.
 Carolus Comes à Zollern.

Gunterus

Gunterus Comes à Schuuartzenburg.
 Augustinus Comes à Lodran.
 Iacobus Comes à Castaldo
 Otto Comes ab Eberstein, Stipatorum Præfectus.
 Scipio Comes ab Arch, Camerarius summus.
 Dominus Iohannes a Weispriach.
 Sebastianus Comes a Guttenstein.
 D. Iohannes Trautson, Baro a Frechenstein &c.
 Wolfgangus Baro a Saurau.
 Otto Dominus ab Heideck.
 Wolfgangus Burck, Baro.
 Georgius Baro ab Herberstein.
 Georgius Baro ab Egk.
 D. Lasla Poppel Cæs. Maiestatis Consiliarius, Bohemenſis
 Curiaæ supremus Mareſchallus.
 D. Wercho Cæs. Ma. Consiliarius & Camerarius.
 D. Nicolaus Polluueiler.
 D. Georgius Ilſing, Prouinciaæ Sueuicæ præfectus.
 Wenzelius Holizki a Sternberg.
 D. Hislerle cum ſuis comitibus.
 D. Hamma Truchſeſs.

Doctorem & Consiliariorum nomina.

D. Georgius Sigismundus Seldius Vicecancellarius.
 Ioachimus D. a Neuhausen, Supremus Bohemiae Cancellarius.
 D. Franciscus Episcopus a Wardein, per Hungariam Vicecancellarius.
 D. Iohannes Donner.
 D. Vlricus Zasius.
 D. Iohannes Baptista Weber.
 D. Gerhardus Ach.
 D. Thomas Schoberus.
 D. N. Lauffner.
 D. Paulus Prismannus.
 D. Timotheus Iung.
 Christophorus Philippus Zott a Perneck.
 Ioachimus a Monte.
 D. Christophorus a Carlouitz.

D. Erasmus ab Hera.
 D. Erasmus Heydenreich.
 Erasmus Mager.

Secretarii.

Wolffgangus Hallerus Imperii Secretarius.
 Leopoldus Kirchschlagerus.
 Hermannus Igelius.
 Dionysius à Rost.
 Iohannes Kouuentzel.
 Marcus Sinckmoserus.
 D. Andreas Rapicius.
 Nicolaus Waltherus Bohemensis Curia Secretarius.
 Alphonsus de Gæmintz rerum Hispanicarum Secretarius.
 Hieronymus de Rhockhe rerum Burgundicarum Secretarius.

Camera Secretarii.

Iacobus Zollerus.
 Christophorus Kubacherus.
 Vlticus Wimburgerus.
 Iacobus Huberus.

Cæs. Maiest. Medici.

D. Iulius Alexandrinus.
 D. Stephanus Laureus
 D. Claudius Richardus Chirurgus.
 Petrus Azaila Pharmacopæus.

Prægustatores.

Seufridus Primerus.
 Ihoimus Kintzki.
 Iohannes à Welsperg.

Pocillatores.

Georgius Comes Nogarolensis.
 Augustinus Comes Ladronensis.

Marquardus vom Stein.

Ferdinandus Hoffmannus.

Dapiferi.

Christophorus Chontzin.

Petrus Keglawitsch.

Georgius Baro ab Heberstein.

Iohannes Hagerus.

Przemeck Prosnoski.

Bilgram à Reschah.

Wolffhartus Strein.

Iohannes Trautson Iunior.

Hieronymus Tursche Bethlehemsdorffius.

Iacobus Comes à Castaldo.

Otto Pflugius.

Aliorum quorundam Aulicorum nomina.

D. Matthias Zittardus Aquisgranensis, concionator Aulicus.

Alexander Vaginus Eleemolynarius.

Petrus Noscenus Musicorum Præfectus.

Iohannes Haussuirt Præceptor.

Iacob Paris.

Christophorus Khrell, Organistæ ambo.

Thomas Dornerus nobilium Pædagogus.

Lucas de Bastian Hypodidascalus.

Wolfgangus Garscherus puerorum nobilium Palæstricus.

QUI UNA CUM MAXIMILIANO

Bohemiæ Rege, &c. Comites, Barones, & Con-

siliarij, 23. Octobr. urbem sunt

ingressi.

Dux Carolus Christophorus à Münsterberg, Regis Pocil-

lator.

Casparus Comes à Ladron.

Otto Comes ab Eberstein.

- Claudius Triuultius Comes à Maltz.
 Mauricius Schlickius, Comes à Bassa.
 Ludouicus & Wolffgangus Comites ab Eberstein, Barones
 à Neugarten.
 Christophorus Baro ab Eitzingen, Archicamerarius hære-
 ditarius Austriæ, Regiæ Mt. Consiliarius, & Curia Mag-
 ister.
 D. Leonhardus ab Harrach, Baro ad Korau, supremus E-
 quariorum magister hæreditarius, Cæs. Mt. intimus Con-
 siliarius, & Regiæ Mt. supremus Camerarius.
 Vratislaus Dn. à Bernstein Dobischawensis, aurei Velleris
 Eques, Regiæ M. Camerarius, & magister Equitum.
 Conradus à Bappenheim, S. R. Imp. Marecallus hæredita-
 Ludouicus Vngnad, Baro à Sonneck. (rius.
 Georgius Proskuski, Baro.
 Petrus Dominus à Rosenberg.
 Leonhardus ab Harrach, Baro, Iunior.
 Georgius ab Eitzingen.
 Bernhardus Dom. à Tzeratin.
 Wentzelius Dom. à Boskowitz, Trubensis.
 Wentzelius Burggrauus à Don.
 Schembra Dom. à Tzernaha.
 Henricus Dom. à Schleinitz.
 Fabianus Zeme, Christburgij Dominus hæreditarius.
 Leopoldus & Iulius Barones ab Herberstein.
 Balthasarus Comes à Buchorn.
 Sigismundus Kutzbachius Baro.
 Maximilianus Baro Bolhemius.
 Adamus Dom. à Dietrichstein. Baro Holenburgicus, &c.
 Camerarius hæreditarius in Kärnten.
 Georgius Smetzantzki. Dom à Martrinit, Dapifer.
 Dom. Iohannes Chilis, Eques auratus.
 Pera à Molart, Regiæ Mt. Camerarius.
 Georgius Proslohowlecht, Baro.
 Rudolphus Khuen à Belasio Liechtenbergensis, Camera-
 Philippus à Thun. (rius.
 Don Iohan. Manrique de Mendoza.
 Sigismundus Kurtzbachius, Baro.
 Wolffgangus Bolatsh à Iarmeth.
 Adamus Hohenwarter à Gerastein.

Iohannes Dom. à Wartenberg.
 Isaacus à Seidlitz.
 Georgius Imetsantzki.
 Christophorus Zwick.
 Henricus Dom. à Schleinitz.
 Georgius Schenk à Stauffenburg.
 Alexius Turtzo Bethlehemsdorffius.
 Rudolphus à Binau.
 Balthazarus Buthion Baro.
 Iohannes Alphonsus Gastaldus.
 Hartwig Schlehusitzki.
 Iohannes Ludouicus Speth à Schepffigheim.
 Casparus Lindeg Lufanus, Cæs. Mt. Consiliarius & Secretarius.
 Hornādus de Matzuello, rerum Hispanicarum Secretarius.
 Petrus Hallerus Rom. Cæs. Ma. Quæstor ærarius.
 Georgius Fridenreich.
 Franciscus Partin Medicinæ Doctor.
 Barthelius à Rinckingē, dictus Tarrichter, Medicus aulicus.

• *Reginæ aulam Procurantes.*

Don Francisco Lasso de Castilia, magister Curia.
 Adamus Dn. à Ditrichstein Baro in Hellenburg, Wirckenstein & Talberg, Camerarius hæreditarius in Kernten, supremus Equariorum magister.
 Don Diego Manriq, de Mendoza, Equariorum magister.

*QVI CVM DANIELE PRINCIPE
 Electore, & Archiepiscopo Moguntinensi,
 Canonici & Comites, 24. Octob.
 venerunt.*

Iohannes Andreas Mosbachius à Lindenfels, Decanus Moguntinensis.
 Arnoldus à Bucholtz Presbyter.
 Conradus Comes in Solms, & Dom. in Muntzenberg.
 Georgius Comes in Eisenberg.

Wolfgangus Comes in Eisenberg.

Henricus Comes in Eisenberg, & Dominus in Büdingen.

Consiliarij & Docti.

Eberhardus Rude à Kollenberg, magister Curiaë.

Christophorus Matthias Cancellarius Licent.

Iohannes Leonhardus Kadwitz ab Aulnbach Mareſcallus.

Iohannes Brendel ab Homberg, Senior.

Philippus Brendel ab Homberg.

Petrus Echterus à Meſſelbrun.

Philippus à Groenrod.

Melchior à Groenrod, Præfectus Aſchaffenburgenſis.

Iohannes Oygenus Brendel ab Homberg.

Chilianus Eler D.

Philippus Koltz à Schwappenhausen, D.

Balthazarus Saxo, D.

Lemannus Scheller ab Hedern D.

Wendelinus Heſſus Licent.

Secretarij.

Simon Wag.

Hieronymus Ples.

Andreas Erſtenberger.

Theobaldus Wagnerus.

Magnates & Nobiles.

Albertus ab Adelsheim.

Antonius Spar.

Petrus à Schwalbach.

Philippus à Dinheim.

Hartmutius à Cronberg.

Theodoricus ab Ernberg.

Wildericus à Wallendorff.

Fridericus Mosbachius à Lindenfels.

Henricus à Selber.

Iulius à Thungen.

Philippus à Bickhen.

Albertus à Dinheim.

Philippus à Thungen in Reuſenberg.

Wolffgangus Albertus Rude à Collenberg.
 Wilhelmus à Carben.
 Quirinus à Carben.
 Henricus à Wassen Submarescallus.
 Ludouicus ab Hutten.
 Philippus à Gunstatt.
 Iohannes Eytel à Knöringen.
 Conradus Brendel ab Homburg.
 Conradus Stommel Equariorum magister.
 Laurentius à Schwalbach.
 Eytel à Walbrun.
 Iacobus Hund à Saulheim.
 Theodoricus à Weiler.
 Iohannes à Labenberg.
 Sebastianus à Thüngen.
 Gottfridus ab Esthausen.
 Engelhardus à Lautern.
 Conradus Riedesel à Bellersheim.
 Crato Wilhelmus Hilchen à Lorch.
 Eberhardus ab Heissenstam.
 Georgius Truchsess ab Hennenberg.
 Philippus à Stockheim.
 Stephanus à Rechenbach, Venatorum Præfectus.
 Fridericus Hund à Saulheim.
 Ludouicus à Marsheim.
 Christophorus Ries à Sultzbach.
 Melchior Heus.
 Christophorus à Dhun.

QUI VNA CVM IOHANNE PRIN-
cipe Electore & Archiepiscopo Treuirensi, &c.

Canonici Comites, & Domini 22.

Octobr. venerunt.

Capitulares.

Dn. Bartholomæus à Leyhen, Scholafticus.
 Dn. Iohannes à Schönberg.

Dn. Henricus à Nassau.

Dn. Wilhelmus Quaad in Landskron.

Comites.

Emmericus Comes in Leiningen & Dagspurg, Dominus in Apermont.

Iohannes Comes in Eifenburg & Gresslau.

Sebastianus à Dhaun, Comes in Falckenstein, & Dom. in Oberstein.

Consiliarij & Docti.

Michael à Leyhen, Marefcallus.

Georgius Dominus in Eltz, Præfectus in Munstermeinfeld

Philippus à Reiffenberg, Præfectus in Molspurg, Montabaur, & Limpurg.

Iohannes à Leyhen, Præfectus Confluentinus.

Philippus à Nassau, Præfectus in Niderlainstein.

Nicolaus ab Enfringen, Dom. in Schwartzenburg, Præfectus in Witlich & Manderscheidt.

Henricus à Buhel, L. L. Præfectus in Pfaltz & Grumberg.

Iohannes à Lainstein, Præfectus Kochemiæ & Vlmæ.

Theodoricus à Dietz, Præfectus in Dietz, Altenau & Camberg.

Antonius Waldbött in Bafsheim.

Iohannes Richardus ab Eltz, Præfectus in Schoneck, Hundsruck, & Baldoneck.

Bernhardus Clawe, Præfectus in Mayen & Hammerstein.

Iohannes Dom. in Helffenstein.

Damus Quaad Dom. in Landskron.

Christophorus Haber, I. V. D.

Iohannes Wimpflus, I. V. D.

Cuno ab Homburg, I. V. D.

Conradus Cocus, L. L.

Nobiles.

Gerhardus ab Heyden, Magister curiæ

Philippus Waldecker à Kainest, Equariorum Magister.

Arnolphus à Schettle.

Adolphus

Adolphus Schilling à Lainstein.
 Christophorus ab Eltz.
 Emmericus ab Eltz.
 Gottfridus à Palland.
 Georgius à Leyhen, Mareſcallus.
 Henricus à Filtz.
 Wolffgangus Kemmerer à W ormatia, dictus à Dalberg.
 Antonius Roſs à Waldeck.
 Hermannus ab Herfel.
 Nicolaus à Neidbruck.
 Carolus Mul ab Vlmen.
 Carolus à Metternich.
 Iohannes Philippus à Wachenheim.

Theologi & Medici.

Iohannes Adler, D. Theologiæ.
 D. Christophorus Tholes Sacellanus.
 Petrus Vinemannus, Medicus D.

*QUI VNA CVM FRIDERICO
 Principe Electore, & Archiepiſcopo Coloniensi
 Canonici, Comites, & Domini 23.
 Nouemb. venerunt.*

Georgius à Seyn, Comes in Wittgenſtein, &c qui antea Le-
 gatus fuerat.
 Dom. Henricus Comes in Seyn, Dom. in Homberg, Epi-
 ſcopus Chori Coloniensis, & Præpoſitus.
 Dom. Iohannes Comes in Manderſchid, & Blanckenheim,
 Scholaſticus.
 Dom. Hermannus Comes in Neuenar & Mörſs, Dom. in
 Badbur, Episcopatus Coloniensis Curæ Magiſter hære-
 ditarius.
 Dom. Ludouicus à Seyn, Comes in Wittgenſtein, & Dom.
 in Homburg.
 Reinhardus, Philippus, & Ludouicus, Comes ab Eifenburg,
 Dom in Büdingen, fratres.

Christophorus Ladislaus Comes in Nellenburg & Tengen.
Cuno Comes in Manderfchid, & Blanckenheim, Dominus
in Schleiden.

Iohannes & Meinolffus, Domini in Büren.

Consiliarij & Docti.

Georgius à Leyen, Dominus in Saffig. Magister Curia.

Rüdingerus ab Horst, Marefcallus.

Franciscus Burckhardi, D. & Cancellarius.

Wilhelmus Dominus in Breitenbach, Dominus in Boretz-
heim.

Iohannes à Brembt.

Michael Glafer. D.

Degenhartus Has, D.

Gerhardus Kleinsorg.

Iohannes Auerdunck.

Officia gerentes.

Egmundus à Flatten, Magister Curia.

Erasmus à Beel, Equariorum magister.

Bernhardus Colmannus, à poculis.

Wilhelmus ab Holtzheim, Culinae magister.

Philippus à Viermund, Prægustator.

Damus Wolfgangus à Metternich, Scutariorum Præfectus.

Nobiles.

Theodoricus ab Eyl.

Hermannus Kettler.

Theodoricus Quaad.

Iohannes à Bermersberg.

Iohannes à Ralsfeld.

Gossweilus à Ralsfeld.

Philippus Wilich.

Adolphus Schleiffart.

Theodoricus à Wittenhorst.

Iohannes à Plettenberg.

Laurentius Schungel.

Wilhelmus à Steyrath.

N. Degenbroch.

N. Mordion.

QUI VNA CVM FRIDERICO COMITE Palatino, Principe Electore, Duces, Comites, & Domini 21. Octob.

venerunt.

Dux Ludouicus, Palatinus, &c.
 Dux Iohannes Casimirus, Palatinus, &c. fratres.
 Comes Eberhardus in Erbach, Curia magister supremus,
 Comes Christophorus ab Oldenburg.
 Comes Philippus à Nassau, & Wisbaden.
 Comes Iohannes Henricus à Leiningen.
 Comes Albertus à Nassau, & Weilburg.
 Comes Christophorus ab Ostfriesland.
 Comes Valentinus ab Erbach Burggravius in Altzheim.
 Comes Georgius Iohannes ab Erbach, Iunior.
 Schenckius Fridericus à Limpurg.
 Iohannes Baro in Schwartzenburg.

Consiliarij & Docti.

D. Christophorus Probus, Cancellarius.
 Iohannes Bleickhardus, Landschad, Marefcallus.
 Erasmus à Venningen, Curia Prætor.
 Iohannes à Dirichheim.
 Adolphus Herman Riedesel, Præfectus Germershemius.
 Christophorus à Gottfart, Submarefcallus.
 Carlilius Bauarus à Bellenheim.
 Fridericus à Flersheim, Præfectus Lutrensis.
 D. Philippus Heylos.
 D. Christophorus Ehemius.
 D. Vlricus Bitterer.
 Sebastianus Heuring.
 Wenceslaus Zuleger. L. L.
 M. Georgius Weisbrot Secretarius.
 Petrus Kleinmannus Camera Secretarius.
 Iohannes Meyer Registrator.
 Leonhardus Grun Secretarius.
 Vlricus Haufsner, Burggravius Starckenburgicus.
 Iacobus à Seldeneck, Imperij Archimagirus.
 Blickhardus Landschad Præfectus Mosbacensis.

Iohannes ab Hirschhorn.

Conradus à Grumbach, Præfectus in Beckelheim.

Nicolaus à Schmidberg, Præfectus Oppenheimius.

Melchior à Feilitich, Curiaë magister.

Iohannes Erhardus à Flerfsheim.

Iohannes Engelhardus à Schönberg.

Sebastianus ab Herda.

Iohannes Eytelfetzer.

Meinhardus à Schonberg.

Ludouicus Wolffius à Flehingen.

Bernhardus Geller à Raffenspurg.

Philippus Schlichterer à Greyffenstein.

Casparus Lerck à Dirnstein.

Eytel Alberrus Trautwein, Equitum Præfectus.

Sebastianus à Brant Stebler.

Wilhelmus à Meissenburg.

Bernhardus à Rüdickheim.

Eberhardus à Cronberg.

Seufidus à Dinheim.

Iacobus à Maluille.

Theodoricus à Dalberg.

Franciscus à Sickingen.

Iohannes Philippus Landschad.

Georgius Boss à Waldeck.

Iohannes Philippus ab Helmstat.

Christophorus à Seckendorff.

Leonhardus à Gemmingen.

Eytel Iohannes à Bleimingen.

Iohannes Conradus à Franckenstein.

Wolfgangus ab Oberstein.

Fridericus à Lauenburg.

Ludouicus ab Hirschhorn.

Philippus Ludouicus à Venningen.

Martinus Mal.

Christophorus Leutsch.

Georgius Bellendorffer.

Stephanus Thurm.

Iohannes Bertoldus à Flerfsheim.

Iohannes Philippus ab Helmstatt, Junior.

Iohannes Pilsbort à Trier.

Comitum

Comitum Nobiles.

Iohannes à Deckelnburg, Capitaneus.
 Iohannes Trost.
 Iohannes ab Erntraut, Nassauiensis Curiae Praefectus.
 Philippus à Wolmershausen.
 Bernhardus Zorneck à Weinheim.
 Otto à Dhurn.
 Iohannes Schutz.
 Guntherus à Wahrn.
 Georgius à Schönberg.
 Paulus ab Helmstatt.
 Iohannes ab Hall, dictus Minheim.

QUI CUM DUCE AVGVSTO
Principe Electore Saxoniae, Duces, Comi-
tes, ac Domini 16. Octobr.
venerunt.

Ernestus Dux Brunswicensis.
 Wilhelmus Landgravius, Hessorum Princeps, Iunior.
 Franciscus Dux Lauenburgensis.
 Bernhardus Princeps Anhaltiae.
 N. Comes ab Hollach.
 N. Comitissa à Solms, Vidua.
 Iohannes Guntherus Comes à Schwartzenburg.
 Iohannes Albertus Comes à Mansfeld.
 Iohannes Comes ab Oldenburg.
 Dn. Georgius, & Hugo, Fratres, Comites à Schönberg, Do-
 mini in Glauchau, Penig, & Hartenstein.
 Dom. Iohannes à Ponickau.
 D. Viricus Mordeisen.
 Georgius Waife Rastenbergeois, Marefcallus.
 Wolfgangus à Schönberg.
 Casparus à Schönberg.
 Christophorus à Ragenwitz.
 Ioachimus Kobel, Praefectus in Schleinitz.
 Georgius à Schönberg.

Henricus à Schönberg, Confiliarius.

Dillius à Trottha.

Henricus à Pappenheim.

Vitus Conradus à Pappenheim, ambo Imperij Marefcalli.

D. Hieronymus Kommerstat, nomine Canonorum Merf-
burgenfium.

Erasmus à Konneritz, Curia Prætor.

Iohannes à Schleinitz.

Sigismundus à Miltitz, Schenkenburgi degen.

Nicolaus Miltitz.

Henricus à Schleiffenthal.

Wolfgangus Dieffstetter.

Sigismundus Pflugius.

Nicolaus Pflugius.

Hadrianus à Steinberg.

Georgius ab Holl.

Henningus à Bortfeld, Præfectus Gomerensis.

Henricus à Staupitz, Præfectus in Beltzig.

Iacobus à Schullenburg.

Mauricius à Frisan.

Iohannes à Wolffen.

Iohannes à Rhebuck, quatuor Equitum Præfecti.

Iohannes à Carlewitz.

Iohannes Löser in Gretzsch.

Henricus à Bunlau.

Ericus Volckmarus à Berlepsch.

Georgius Werther.

Wolfgangus Keller zum Stein.

Abraham Bock.

Hauptoldus à Starschedel, in Mülstein.

Rudolphus à Bünau Præfectus Curia.

Conradus Præfectus Eckstattenfis.

Iohannes à Taubenheim.

Wolfgangus à Chemnitz.

Dham à Sibottendorff.

Wolfgangus Rauchhaupt.

Iohannes Georgius à Bonickau.

Henricus Schleinitz.

Georgius Casparus Pflug.

Conradus Benfs.

Ioachimus à Berdau.
 Lipoldus à Klitzingen.
 Wernerus Vitzthumb.
 Wilhelmus Ioachimus à Carlewitz.
 Ioachimus à Carlewitz, Iunior.
 Otto à Carlewitz.
 Fridericus Vitzthumb, Præfectus Curia.
 Georgius Küniger, à poculis.
 Ioachimus à Pella.
 Theodoricus à Trotha.
 Alexander à Miltitz.
 Hermannus à Bodenleuen.
 Iohannes Wolffgangus, Haupoldus, ambo à Schonberg.
 Abrahamus ab Einfidel.
 Henricus Monachus.
 Conradus ab Hochberg.
 Melchior ab Oßnitz.
 Georgius à Bernsdorff.
 Einfrid ab Ende.
 Ioachimus ab Hartz.
 Georgius ab Holdau.
 Petrus Cæsar.
 Iohannes à Taubenheim, Iunior.
 Iohannes Mareſcallus.
 Adamus Strobeditzki.
 Abrahamus à Kögkeritz.
 Iohannes Kitscher.
 Wolffgangus à Mergenthal.
 Sigismundus à Kögkeritz.
 Sebastianus Vitus, Reder.
 Henricus à Gruna.
 Iohannes Reuterus.
 Christophorus Bernstein.
 N. à Pollentz.
 Laurentius Lindenman, D.
 Georgius Craco, D.
 Paulus Vogel, D.
 Iohannes Ihenitzius.
 Valerius Krakhau, ambo Secretarij.
 Iohannes Neffe Medicinæ D.

Iohannes à Linden Pharmacopæus.

D. Daniel Geiser Superintendens, Concionator Aulicus.

*QVI VNA CVM IOACHIMO PRIN-
cipe Electore Brandenburgensi, Comites &
Domini, 28. Octobr. ve-
nerunt.*

Iohannes Georgius Comes in Mansfeld.

Albertus Georgius Comes in Stolberg.

Comes Wilhelmus ab Honstein Marchionatus superioris
Præfectus.

Dn. Wilhelmus Pöcklin Præpositus Ecclesiæ Magdebur-
gensis.

Iobus Comes in Barbi

Christophorus Spar Marefcallus.

Adamus Trotta.

Dn. Liberius à Bredau, Præpositus Ecclesiæ Brandeburgen-
sis.

Georgius à Blanckenburg.

Ioachimus à Schulenburg.

Leuinus à Schulenburg, Præpositus Ecclesiæ Havelburgen-
sis

Anshelmus à Zaschwitz.

Ernestus à Mandeslau.

Franciscus Spar Præfectus Neopolitanus.

Henricus à Saltza Præfectus in Neuendorff.

Fladius Pöcklin.

Iohannes à Buch Præfectus Trebinus.

Bernhardus Spigelius, Præfectus in Postampt.

Dn Georgius Platau.

Albertus à Schulenburg

Iohannes Flancius, Præfectus in Bolitz.

Georgius Flancius, Præfectus in Spadau.

Chuntadus Flancius.

Iacobus à Saldern.

Albertus à Schlaberndorff.

Iohannes à Riesen.

Iohanne

Iohannes Rhor.
 Chunradus ab Arnim.
 Wernerus ab Arnim.
 Nicolaus ab Arnim.
 Bernhardus ab Arnim.
 Iohannes à Schlieben.
 Iohannes à Bredau,
 Matthæus à Veltheim.
 Wolffgangus à Kloster, Camerarius.
 Andreas Klitzing, Camerarius.
 Thobias Spigelius.
 Christophorus Dorikhe, Pocillator.
 Nicolaus à Iagau.
 Chuno à Chumen.
 Matthias ab Vchtenhagen.
 Henricus Schönbeck.
 Iobus Brant.
 Andreas Carolopolites.
 Christophorus à Rochau.
 Iohannes à Fronhau.
 Achilles Klitzing.
 Sigismundus Bergstorffius.
 Antonius à Rochau.
 Wilhelmus Krummensee.
 Chuno à Bardeleben.
 Theodoricus à Schulenburg.
 Melchior à Gelnhorn.
 Andreas Kundorffius.
 David Spigelius.
 Gotfridus ab Ende.
 Iacobus à Stirstetten.
 Erasmus Bettinus.
 Hermannus Obsopæus.
 Henricus Konau.
 Luderus ab Hunoe,
 Ludouicus ab Vchteritz.
 Samuel Sproffsky.
 Georgius Schwanebegk.
 Fridericus Britzke.
 Bartholomæus Zabellitz.

*Consiliarij & Docti.***D. Lampertus Distelmarius, Cancellarius.****Andreas Zochius, D.****Adrianus Albinus, D.****Paulus Goltstein, D.****Albertus Thumus, D.****Christophorus Hornburgius, D.****Lucas Hofmeisterus, D.****Vlricus Buchnerus.****Christophorus Meyenburgerus.****Pantaleon Thurm, Secretarius.***Theologi & Medici.***D. Iohannes Agricola Islebius, Superintendens.****Dn. Ioachimus Pasken.****Dn. Abdias Prætorius M.****Augustinus Stæhlin, Medicinæ D.**

QVI VNA CVM VVOLFGANGO
administratore Prussia, & Teutonici Ordinis
Magistro, in urbem sunt
ingressi.

Dn. Iohannes à Rehen, Prouinciæ Præfectus.**Balthasarus Comes in Nassau.****D. Philippus ab Altorff, dictus Wollenschlager.****Georgius Hund à Wenckheim, Domus Teutonicæ Præfectus Francofurti ad Moenum.****Dn. Franciscus ab Hatzfeld.****Adolphus Rau ab Holtzhausen.****Casparus Michlingus.****Iohannes à Steinach, Marefcallus.****Georgius Vlricus ab Hagenbach.****Iacobus Hungler Heylbrunnensis.****Iohannes Henricus ab Ernberg.****N. à Kelckhun.****N. Kimpingus.****N. Honstalius.**

*QVI VNA CVM FRIDERICO
Episcopo VVirzeburgico, & Duce Francia Ori-
entalis, Canonici, Comites, & Domi-
ni, 23. Nouembris
venerunt.*

Wolffgangus Theodoricus ab Hutten, Decanus.
Erasmus Neustetter, cognomento Sturmer, Ducatus Fran-
cici Orientalis Præfectus.
Iohannes Egenolphus à Knöringen.
Georgius Ludouicus à Sensheim.
Iohannes Nelhardus.
Soldanus à Wirsberg, Vicemarescallus.
Balthasarus ab Hell, Cancellarius.
Melchior à Gunderod.
Ulricus Laurentius ab Hutten.
Iohannes Wolffgangus à Carlspach.
Wolffgangus ab Hartheim.
Sebaldus à Schletten.
Georgius Sigismundus ab Aletzheim.
Wolffgangus Adamus à Seckendorff, Camerarius.
Georgius Balthasarus à Wenckheim.
Balthasarus Heus ab Eussenheim.
Philippus à Gertrang.
Balthasarus à Schönberg.
Christophorus à Kintzingen, Dapiferi tres.
Andreas à Steinau.
Petrus Raben, Subcamerarius.
Conradus Wanerus, Secretarius.
Conradus Mollerus.

*QVI VNA CVM MARQVARDO
Episcopo Spirensi, Canonici, &c. 24. No-
uembr. venerunt.*

Andreas ab Oberstein, Scholasticus.

Henricus à Zaickheim, Curiaë præfectus.

D. Hieronymus Moserus, Cancellarius.

Wolfgangus à Talberg, Senior.

Wolfgangus ab Hattstein.

Philippus ab Angeloch, Prureinensis ditionis Præfectus.

Wilhelmus à Leuenstein, Præfectus in Reittesheim.

Iohannes Speth à Sultzberg, præfectus Luterburgicus.

Petrus Nagel à Dinstein, Præfectus in Marientraut.

Iohannes Holtzapffel ab Hixheim.

N. à Stein.

Georgius ab Hattstein.

Eberhardus a Reiffenburg.

Gothus ab Ende.

Christophorus a Stein Collen fels.

Iobus Kolenbeck, Curiaë Præfectus.

QUI VNACVM ALBERTO DV-
ce Bauaria, Comites & Barones, &c. 20.

Octobr. venerunt.

Fridericus Comes Oetingensis.

Henricus Comes in Fürstenberg.

Vlr cus Comes in Montefurt.

Ioachimus Comes in Ortenberg.

Albertus Comes in Sultz.

Albertus Comes in Leuenstein.

Degenhardus Baro à Stauff.

Dn. Iohannes Fuggerus Baro.

Dn. Iohannes Warmundus a Bern.

Dn. Georgius ab Hegenberg, Eques auratus.

Dn. Carolus a Fraunberg, Eques auratus.

Dn. Iohannes Georgius a Gumpenberg.

Dn. Adamus a Ternis, Eques Auratus.

Achacius a Leimingen.

Wolfgangus a Dhanberg.

Burckhardus a Kaltenthal.

Iacobus a Thurn.

Adolphus a Sanditzel.

Vitus a Ternis.

Wigelius a Weis.
 Vitus Mareſcallus a Pappenheim.
 Ofuualdus ab Eck.
 Adolphus a Schuuartzenſtein.
 Iohannes Adamus a Maroltingen.
 Wolffgangus ab Haunſperg.
 Marquardus a Stein.
 Ioachimus a Freyberg.
 Fridericus a Bentzenau.
 Georgius Rorbaceniſis.
 Iohannes Erneſtus a W'eldan.
 Conradus a Piecham.

Conſiliarii.

Alexander a Wildenſtein, Mareſcallus.
 Wilhelmus Löſch.
 Henricus Comes a Lupffen.
 Wolffgangus Wilhelmus a Machſtein, Baro in Waldeck.
 Wilhelmus a Bern, Baro.
 Wigelius Hund, D.
 Iohannes Hagenmüller, D.
 Iohannes Eingehörn, Archimagirus.
 Bernhardus Dichteliuſ.
 Petrus Oberburgeruſ, Secretariuſ.

Dapiſeri & Camerarij.

Iohannes Adamus a Minckenthal.
 Samuel a Quiccelberg.
 Leonhardus Meiningeruſ.
 Caroluſ a Freiburg.
 Burckharduſ Nothaſſe.
 Sigismundus a Mintau.
 Erneſtuſ a Rechberg.
 Werneruſ a Sebelſtorff.
 Ioachimus a Sichenſtein.
 Iohannes Henricuſ a Muckenthal.
 Wolffgangus Daudi a Nuſdorff.

Nobiles aulici.

Andreas Peningeruſ, Capitaneuſ.

Nicolaus Warnstett, Capitaneus.

Bernhardus ab Vtina.

Hieronymus Wiliuualdus à Siebelstorff.

Henricus Volckerus à Freyburg.

Erhardus à Muckenthal.

Ludouicus Welferus.

Isaacus Lamprechtingerus.

Iohannes Adamus à Fraunberg.

Vlricus à Preisingen.

Dauid à Danberg.

Iohannes Sigismundus à Parsperg.

N. Mundelius.

Casparus Liechtenfelderus, Quaestor ærarius.

Christophorus Wolfius. *ab* ~~Contham~~ *miseranda*

Vlricus Pauo.

Casparus Achaçius Widersprecher. *(morte sempit. A. 1694)*

N. Honolt.

N. Gerstorffer.

N. Thonhauser.

Christophorus ab Hoburg.

N. Seuerus.

Onophrius Forsterus.

Nicolaus Vngerus.

Leonhardus Kushammerus.

Wilhelmus Marius.

Wigelius Hund.

Iohannes Sigenmullerus.

D. Iohannes Danmullerus, Medicus.

D. N. Caucius, Medicus.

DUX GEORGIUS COMES PALA-
tinus Rheni, Dux Bauaria, &c.

Consiliarii.

Henricus Geispitzhemius, Præfectus Bolandius.

Iohannes Valentinus à Schonenburg, Præfectus Strombur-

gicus.

Matthias Rhodlerus, D. Cancellarius, & Præfectus Simme-

ranus.

Conra.

Conradus ab Obentraut.
 Sebastianus Marius. L. L. Prætor Crucenacensis.
 Otto Seela.
 Cyprianus Vomelius Stapertus. D.
 Andreas Sexheldanus, D.
 Georgius Artopæus, D.

Nobiles Aulici.

Philippus Wolffgangus à Spanheim, Præfectus Castellanus.
 Georgius à Breidenbach.
 Conradus ab Ixstatt, dictus Hattstein.
 Iohannes Henricus Hagius.
 David à Reyhel.
 Henricus à Wachenum, dictus à Bechtelsheim.
 Bernhardus à Geyspitzheim.

Ad Cancellariam pertinentes.

Iohannes Nastetterus, Secretarius.
 Nicolaus Kernerus.

QUI VNA CVM DVCE VVOLFGAN-
go Comite Palatino, &c. Comites, Barones,
ac Nobiles, 30. Octobr.
venerunt.

Georgius Comes in Castel.
 Quirinus Dom. in Hohengeroltzeck.
 Henricus Reus, Dom. à Blauen.
 Andreas Fuchs à Binbach, & Mehrn, Administrator Neu-
 burgensis.
 Wilhelmus Crancius à Geispoltzheim, Administrator Bi-
 pontinus.
 Henricus à Stein, Mareſcallus.
 Philippus à Gemmingen, Præfectus in Neucastell.
 Alexander Pflugius.
 Ludouicus Grempius. I. V. D.

D. Vlricus Sitzinger Præfectus in Sultzbach.
 Dionysius Grempius.
 Iohannes Stieberus.
 Conradus a Bimmelberg.
 D. Waltherus Drechselius.
 Ludouicus Dhur, Confiliarius.
 Casparus Benbelius, Camerarius.
 Iohannes Francus, Camerarius Bipontinus.
 Fridericus a Schönberg, Præfectus in Trauuach.
 Fridericus a Schmidberg, Præfectus Birckefeldensis.
 Fridericus Kratzius a Scharffenstein, Præfectus Liechten-
 bergensis.
 Iohannes Dihn, Præfectus Meisenheimensis.
 Christophorus Meisnerus, Curiae Præfectus.
 Bohemus a Kitschir, Equitum Præfectus.
 Albertus a Krailsheim.
 Apollo a Dötha.
 Conradus Teuffel.
 Henricus ab Vlm.
 Christophorus Vait.
 Georgius a Rottenburg.
 N. Stungelheimer.
 N. Cleraual.
 Iohannes a Limpach.
 Caspar Zollerus.
 Wigelius Hund.
 Licenciatus Schuuebelius.
 Ernestus a Rechenberg.
 Iohannes Waltherus a Gemmingen.
 Hugo a Kreuch.
 Burckhardus Refinus a Wolfframsdorff.
 Martinus Poelius.
 Marquardus a Freyburg.
 Georgius Christophorus Adelmannus ab Almansfelden.
 Fridericus Schenck a Geyern.
 Arnoldus a Leuenstein.
 Philippus Geyer a Gibelstat.
 Martinus a Baumgarten.
 Hermannus Goldackerus.
 Iohannes Eblebenus.

Iohannes Schuuebelius.
 Iohannes a Derſch.
 Iohannes a Rottenberg.
 Wolrabus Benenberg.
 Iohannes a Finſterlohe.
 Iohannes Georgius a Berchlingen.
 Georgius Otto a Brandt.
 Hector a Wernau.
 Iohannes ab Hattſtein.
 Iohannes Conradus ab Helmſtatt.
 Blickhardus a Gemmingen.
 Henricus Rudingerus.
 Georgius Lefflerus.
 Colmannus Weiſenuuentzius.

QUI VNA GVM GVLIELMO DV-
ce Iuliacenſi, &c. Comites, Barones, ac No-
biles, &c. 20. Octobr. ve-
nerunt.

Hermannus Comes in Neuenar & Mors.
 Franciscus Comes in Waldeck.
 Ezardus Comes & Dominus in Phryſa.
 Adolphus & Ludouicus, Comites in Naſſau.
 Wilhelmus Comes in Schuuartzenburg.
 Theodoricus Comes in Manderscheid.
 Iohannes Gerhardus Comes & Dominus in Gerhardſtein.
 Philippus Comes in Mansfeld.

Conſiliarii.

V Vernerus Dom. in Gimnich, Mareſcallus.
 V Vilhelmus a Bernſau, Dom. in Hardenberg.
 Arnoldus a V Vachendunck, equariorum Præfectus.
 Iodocus ab Eller, Præfectus Lineburgicus.
 V Vilhelmus ab Harff, Dom. in Alſtorff & Hurt.
 Theodoricus ab Horſt, zum Haus.

Theodoricus à Palant Dom.in Breitenbend, & Præfectus in Wassenborg.

Victor Knippingus, Præfectus zum Ham.

Iohannes à Knitichenberg. Dom.in Setterich.

Henricus à Reck, Præfectus in Lymers.

Iacobus Omphalius D.

Carolus Harst, D.

Hadrianus a Biland Dom.in Wel & Præfectus Gennepensis.

Christophorus a Kolhausen Præfectus Monhemius.

Otto a Biland Dom.in Reide, & præfectus in Halmsberg.

Iohannes ab Harff Præfectus Bornensis.

Iohannes a Paland, Præfectus in Wilhelmstein & Escher-
ueiler.

Cuno a Binsfeld Præfectus in Nideggen & Schonforst.

Wernerus a Rongart, Camerarius Iuliacensis hæreditarius.

Casparus Lappius, Præfectus Altenanus.

Iohannes ab Holtorx, Præfectus.

Theodoricus ab Hal.

Vlricus a Mayraid, dictus Schiffart, in Nerueiden.

Wilhelmus a Willich.

Christophorus a Willich.

Arnoldus a Stommel.

Adolphus Barsch, dictus Olyschlagerus.

Franciscus a Lohe, Præfectus in Godenson.

Gotthardus Baro in Schuuartzenburg, Curia Præfectus.

Georgius a Romberg, Equariorum Præfectus.

Ludouicus Dom.in Polheim.

Damus ab Harff.

Georgius a Bonen, Archimagirus.

Iohannes Spies.

Bertramus a Lansberg.

Iohannes Kettelerus.

Wilhelmus a Lutzenraid.

Volmarus a Scheid.

Degenhardus a Meynraiht in Schlosberg.

Otto Spenneck.

Arnoldus Pickius.

Wilhelmus Spies.

Adolphus a Battenburg.

Iohannes ab Effen.

Georgius à Lamperg.
Theodoricus Iohannes ab Aldenburckheim.
Iohannes ab Ochffenbrach.
Sibertus à Bernsau.
Conradus à Romburg.
Gothardus Schirpius.
N. Hüttenbrecherus.
Quaadius à Wickenraid.
N. Firmund.
M. Waltherus.
Paulus Langerus, ambo Secretarii.
Gothardus à Mergen, Commentariensis.

*QUI CUM DVCE LOTHARINGICO
&c. 29. Nouembr. venerunt.*

Iohannes Comes in Salm.
Ludouicus Scheiffardus à Meynradt.
Adfuere cum illo etiam complures aliae Personae illustres,
quarum nomina propter subitum discessum in hunc Ca-
talogum referri non potuerunt.

*QUI CUM IOHANNE ALBERTO
Duce Meccelburgico, &c. 18. Octobr.
venerunt.*

Andreas Bugenhagius, Marefcallus.
Theodoricus Moltzan.
Wernherus Han.
N. Cancellarius.
Dominus à Dhen.
Reimerus Winterfeldius.
Melchior à Luhe.
Iohannes Voigtius.
Ioachimus Rhor, Senior.

Casparus Warmisdorffius.

Ioachimus Moltzan.

Hartuichius Moltzan, Iunior

Balthasarus Moltzan.

Christophorus Han.

Henricus Kleinau.

Iohannes Chesselius Poeta.

*QUI CVM CHRISTOPHORO DVCE
VVirtenbergico, &c. Principes, Comites,
& Barones, 19. Octobr. ve-
nerunt.*

Ludouicus Landgravius Hessorum Princeps.

Eberhardus Dux Wirtenbergicus.

N. Curiae Praefectus.

Eckhardus à Boll.

Volandus.

N. Marefcallus.

Gebhardus Comes in Helffenstein.

Henricus, Comes in Cassel.

Christophorus & Henricus, ambo Dom à Limpurg.

Dn. Albertus Comes in Hohenlohe.

Iohannes Comes in Tubingen.

Iobus Dom. in Heideck.

N. Dom. à Schuuartzenburg.

Nicolaus Werstorff.

Anshelmus à Leipfig.

Wolffgangus D ab Heideck.

Wolffgangus Schenck.

Iohannes Wilhelmus Schenck.

N. Wolffgangus Theodoricus Megentzer.

Hugo à Rechberg.

N. Leininger.

N. Ingeltzhoffer.

N. Brumullerus.

N. Panhemius.

Georgius

Georgius Mareſcallus.

N. Breitenbach.

N. Binau.

N. Liechtenhan.

N. Mentzingerus.

N. Landauer.

Conſiliarii & Magnates.

Bernhardus à Stein.

Wernerus à Munchingen.

Wolffgangus à Dienſtett.

N. Dalackerus.

Dn. Iohannes à Steinheim.

Wolffgangus Theodoricus Nothafft.

N. Bernhauser.

Iohannes Sigismundus à Freyberg.

Vitus Schonerus.

N. Henegkerus.

Melchior à Salhaufen.

L. Balthafarus Eyslingerus.

Franciſcus Kurcius.

D. Iohannes Schuuartz.

D. Iohannes Secheliuſ.

Ambroſiuſ Reſchius.

Hermannuſ Ochſenbach.

Conraduſ Schlerffiuſ.

Theologi.

D. Iohannes Brentiuſ.

M. Balthafarus, Concionator Auſicuſ.

*QVI CVM VVILHELMO PRINCE
pe Vranienuſi, &c. Comiteſ, & Magnateſ, 9.
Noemb. venerunt.*

Ludouicuſ Comes in Naſſau.

Iohanneſ Comes in Arnberg.

Anthonius Comes in Hochstratten.
 Albertus Comes in Schuuartzenburg.
 Henricus Comes in Eisenberg.
 N. Comes in Nugarol.
 N. Baro in Beirstell.
 N. Dom. in Eldern.
 N. Dom. in Heher.
 N. Dom. in Seher.
 N. Dom. à Meher.

*NOMINA COMITVM ET MAGNA-
 tum, qui suis sumptibus Francofurtum
 venerunt.*

Guñtherus Comes in Schuuartzburg, Dominus in Arnstade
 & Sundershausen, & cum eo,
 Christophorus Comes in Oldenburg.
 Arnoldus Stammerus Prouinciæ Præfectus.
 Daud Schifferdecker, I. C.
 Henricus Müllerus M. & Consiliarius.
 Lazarus Streckenfus, Capitaneus.
 Rudolphus Rauhaupt, Capitaneus.
 Sebastianus Kalb, magister Equitum.
 Philippus à Berlipsch.
 Iohannes Dobnerus, Curia Præfectus.
 Henricus Roseck.
 Albertus Volradus Rauchhaupt.
 Iohannes Wilhelmus à Berlipsch.
 Iohannes Bartholomæus à Kolnitz.
 Nicolaus Schneidla, Camerarius.
 Cornelius N. Equitiorum magister.
 Georgius Romanus, Secretarius.
 Lazarus Rauchhaupt, Camera Secretarius.
 D. Petrus Auianus, Medicus.

Præterea

Fridericus Comes in Oetingen, & cum eo D. Iohannes Per-
 tzelius, Cancellarius.

Ludouicus

Ludouicus à Dimentstein.
 Wolffgangus Christophorus Lungius.
 Iohannes Wernerus à Treppach.
 Albertus à Trepach.
 Iohannes Georgius à Cassau, Iunior.
 Martinus Schletzius.
 Wolffgangus Comes in Oetingen.
 Carolus Ludouicus, Comes in Oetingen.
 Iohannes Comes in Reupoltskirchen.
 Floris Comes ab Horn.
 Anthonius & Christophorus Comites in Oldenburg &
 Delmenhorst.
 Ludouicus Casimirus Comes in Hohenlohe.
 Volradus, Iohannes, Carolus, fratres, Comites in Mansfeld.
 Ernfridus Comes ab Ortenburg.
 Iohannes Comes à Nassau & Sarbrücken.
 Sebastianus Comes ab Helffenstein.
 Albertus Comes a Sultz.
 Vlricus Comes in Muntfurt.
 Henricus Comes in Fürstenberg.
 Egenolphus Comes in Rapolstein.

Legati Aquisgranenses.

Gerlachus Radenmacher, I. C.
 Dn. Nicolaus Willerman.
 Dn. Franciscus Block.
 Dn. Iohannes Ellerborn.

Legati Norinbergenses.

Sebaldus Hallerus.
 Gabriel Nuzelius.

Legati Colonienses.

Dom. Arnoldus à Sigem, Eques Auratus, Cæs. M. Conf-
 liarius.
 Dom. N. Leiskirchius.
 Dom. Philippus Geil, tres Consules.

Legati Magdeburgenses.

N. N.
 N. N.

*EQVITES AVREI VELLERIS,
cuius Ordinis hac tempestate primus est
Philippus Rex Hispania.*

Ferdinandus Cæsar Rom.

Maximilianus Rex Rom.

Albertus Dux Bauariæ.

Philippus Dux Arscotus.

Wilhelmus Princeps Vraniensis.

Lamoral Comes ab Egemont, Princeps in Gauerem.

Florentius Comes ab Horn, Administrator inferioris Germaniæ.

Iohannes Comes ab Arnberg.

Antonius Comes in Hochstratt.

Vratislaus Dom. à Bernstein.

Wilhelmus Marchio à Rentin.

Ioachimus Dom. à Neuhausen, supremus Bohemiæ Cancellarius.

*P E D E S T R I S A R M A T V R Æ T R I -
buriac Præfecti, seu Capitanei.*

Christophorus Comes ab Oldenburg.

Philippus Comes ab Eberstein.

Lamoral ab Egemont, Princeps in Gauerem.

Iohannes Georgius à Gumpenberg.

Iohannes Comes à Nassau.

Georgius Comes ab Helffenstein.

Georgius ab Hegneberg, Eques Auratus.

Nicolaus ab Hattstett.

Wolfgangus Dieffstetter.

Lazarus à Schuendi.

Georgius ab Holl.

Iohannes Schnabel.

Nicolaus Dom. à Poluueil.

N. Siglinger.

Equitum

HONORI CORONATIONIS MAX. II. 151

Equitum praefecti.

Ernestus Dux Brunsvicensis.
Güntherus Comes a Schuuartzenburg.
Iacobus a Schulenburg.
Henricus a Staupitz.
Adrianus a Steinberg.
Albertus a Rosenberg.
Ioachimus Röbel.
Adamus Trost.
Ernestus a Mandelsloh.

ENVMERATIO EORUM, QUI OF-
ficia Rom. Imp. haereditaria gerunt.

Christophorus Baro in Limburg, Pocillator.
Henricus a Pappenheim, Imp. Marefcallus.
Vitus Curtius a Pappenheim, Imp. Marefcallus.
Conradus a Pappenheim Imp. Marefcallus.
N. a Pappenheim Imp. Marefcallus.
Iacobus a Seldeneck, Imp. Archimagirus.
Carolus Comes a Zolrn, in Hohenzol. n, Imp. Camerarius
haeredit.
Carolus a Fraunberg, Imp. Auratus Eques Haereditarius.
Iohannes Christophorus a Fraunberg eius frater.
Iohannes Adamus a Fraunberg eius Cognatus.

QUI EDITIS SCRIPTIS SVNT
celebres, ac tum temporis Franco-
furti fuerunt

Theologi.

Iohannes Agricola Islebius apud Brandeburgicum.
Georgius Wicelius.
Iohannes Brentius, Apud Wirtenbergicum.

Abdias Prætorius Gotschalculus.

Immanuel Tremelius, Professor Hebræus in Academia
Heidelbergensi.

D. Hieronymus Zanchus, Professor Theologiæ, Argentine.

Iurisconsulti.

D. Apollinaris Ordinis S. Iohan. Cancellarius.

D. Melchior Klingius.

D. Sebastianus Meisnerus.

D. Franciscus Hottomannus.

D. Nicolaus Cifnerus.

D. Simon Schardius.

D. Georgius Tradelius.

D. Egidius Mommerius Limpurgicus.

Historiographi.

Iohannes Voerthufius, Præpositus Dauentriensis.

Michael Beuterus, Iurisconsultus.

Samuel à Quickelberg, apud Bauariæ Ducem.

Laurentius Schrædeus Antiquarius.

Iohannes de Francolin Cæs. Mt. Heroldus.

Henricus Mullerus, apud Guntherū Comitē in Schuuartz-
burg.

Oratores & Poetæ.

Iohannes Sturmius Orator, & Rector Scholæ Argenti-
nensis.

Cyprianus Vomelius, Coloniensis, Poeta.

Michael Toxites Medicinæ D. Poeta & Orator.

Andreas Rapicius, Poeta & Iurisconsultus.

Iohannes Posthius Germershemius, Poeta.

Iohannes Lauterbachius, Poeta.

Martinus Huberus Basiliensis.

Mathematici & Musici.

Iohannes Taisnerus I. V. D. Mathematicus.

Orlandus de Lasso Musicus, apud Ducem Bauariæ.

Equorum

EQUORVM NUMERVS.

Cæsarea Maiestas cum Aulicis suis habuit Equos,	1463
Regia Maiestas cum Regina, &c.	900
Princeps Elector Moguntinus, &c.	360
Princeps Elector Coloniensis, 14. Curribus Vngaricis ci. ob- uiam missis Francofurtum venit.	
Princeps Elector Treuirensis Naui venit.	
Palatinus Princeps Elector, cum filiis Ludouico & Iohanne Casimiro.	364
Princeps Elector Saxoniz, cum Coniuge, item Ernesto Du- ce Brunswicensi, Wilhelmo Landgrauio Hessiz, Principe Anhaltino, & Francisco Duce à Lauenburg.	802
Princeps Elector Brandenburgicus.	452
Teutonici Ordinis Magister.	79
Episcopus Wirzeburgicus.	77
Episcopus Spirensis.	66
Dux Bauariæ cum Coniuge.	707
Georgius Dux Palatinus.	40
Wolfgangus Dux Palatinus.	281
Wilhelmus Dux Iuliacensis.	314
Dux Lotharingiz, cum Matre & Sorore.	400
Dux Meccelburgicus.	162
Dux Wittenbergicus, cum filio, & Ludouico Landgrauio Hessiz.	316
Princeps Vranienfis.	174
Ante Aduentum Ducis Arscoti, Teutonici Ordinis magistri, Ducis Lotharingiz, multorumque aliorum Comitum, & Magnatum, ab Imperatorio Marescallo in Octobri Francofurti numerati sunt Equi, 9065.	

MATTHIÆ AV- STRIACI CORONATIO. IN REGEM HVNGARIÆ.

*SERENISSIMO, POTENTISSI-
moque Principi, Domino, D. Matthiæ II. Coro-
nato Vngariæ Regi, designato Bohemiæ, Ar-
chiduci Austriæ, Marchioni Mora-
viæ, &c. S. D.*

QUod olim, Domine Clementissime, de Fabia, Nobili
& Amplissima Domo, Ovidius cecinit:

Vna Domus, Vires, & Onus suscepit Urbis

Romæ

Id ipsum, citra assentationem, multo verius, de Iouia Au-
striadum Familia, diuini Numinis gratia, hisce seculis cœlitus
exhibita, potest vsurpari: vt hæc,

Vna Domus, Vires, & Onus susciperet Orbis,

Christiani.

Non enim hoc æuo Sublimior, & Potentior, totque Co-
ronis, & Scepbris fulgentior Stirps; non faustioris sæcundita-
tis Genus; ex quo, plures Imperatores, Reges, quam ex Equo
Troiano, Principes prodierunt: de qua Hercule, idem, quod
de Iulia prosapia Horatius modulatus est, licet pronunciare:

— *Micat inter omnes*

Austrum Sydus, velit inter ignes

Luna minores.

Adest quoque Augustissimæ Domui Huic, quod in Per-
sarum Regibus, apud Platonem, admiratus Socrates; quo-
rum Corporibus, peculiare infuisse scribit, maximam Gene-
ris testatum faciens Excellentiam; Quando, & hisce Heroi-
bus, cum decoro, prominentiore Mento nasci, genuinum;
quo, iuxta Physiognomos, Maiestatem præ se ferentes, vene-
rationem deposcunt summam. Felicem igitur Te, atque bea-
tum, Matthia Rex, huiusmodi Aboriginibus progitum.
Nihil nunc de magnifice gestis Maiorum, toti Mundo co-
gnitissi-

gnitissimis; nihil de virtutibus Tuis propriis, vndique conspicuis, dicam: Id enim prolixè, alia mea Musa, Austriadum immortalitas, actura est. Satis sit interim, Fratris Imperatoris Faure, in Vngaria substitutum; à Gente, Lectum, & Coronatum, commemorasse. Exaltationem hanc, Maieitati Tuæ, minister ego & subditus, gratulaturus, Inaugurationis Historiam porrigo, in Mentemq; reuoco: Cætera monumenta omnia, nobiscum cum sint mortalia, interire; vnicam Historiam, famæ testem superesse perpetuam, eaque vi præditam, vt per vniuersum Orbem diffusa, quod Rerum aliarum edax est, sui custodem habeat, tempus. Viue, Vale, & Flore, Rex optime, ac in dies, fortibus factis Tuis, scribendi materiam mihi suggere, & clementissime Faue.

Reg. Maieft. T.

Fidissimus

DOCTOR IESSENIUS
Eques Vngarus.

*REGIS VNGARIÆ, MAT-
thiæ II. Coronatio;*

POSTEAQUAM, Augustissimus Imperator, Rudolphus II. Vngariæ, Boemiæque Rex, Archidux Austriæ, &c. Otomannicorum, pro barbara impietate, sanctum Induciarum fœdus violantium, extremeq; Vngariæ Regno inhiantium, iniusta vi prouocatus, armis in periurum & nequam genus motis, aperto multorum annorum continuo Bello. Insolentem iniuriam, toties, fufis, fugatis, captis hostibus, occupatisque ditionibus, adeo vltus, vt ductos admissæ temeritatis pœnitundine, Pacis conditiones optare, & rogare compulisset; obortis derepente intestinis Commotionibus (quod facile vsu venit, apud Martis filios,) ne effœtæ Pannoniæ, fortissimi Christianitatis & Imperij Sacri Propugnaculi, reliquiæ, antea, externi immanis aduersarij, vltima etiam conantis, impetu non comminutæ, occurfu Ciuium mutuo & conflictu, attritæ, penitus conciderent, Cæsar, grandævior, diuturnis,

Magni Imperij gerendi, curis fessus, Matthiæ Archiduci, Germano suo proximo, illarum primo partium absolutam Administrationem concessit; deinde Ordinibus maximo-pere flagitantibus, Eum quoque Regio Diademate inaugu-randi potestatem fecit: Ipsi præterea, conciliatis Boemorum animis, illo in Regno, Successionis spem impetrauit.

Quapropter Archidux Matthias, Gubernatorio nomine, Regnicolis, Mense Octobri, Anno præterito, Millesimo sex-centesimo octauo, Posonij Comitibus indictis, Antistitum, Magnatum, Nobilium, & Liberarum Ciuitatum Classes, in tempore Præsentes, & Frequentes, per Comitem Paulum Sixtum Trautsonium, Consiliarium intimum, vigesima Octobris conuenit: qui, vbi prius, Maximatum quorundam simultates, facilitate sua sustulisset, in Præposituræ Aula, loco solito conuocatis, quæ in commissis habebat, facunde exposuit.

Initio, plurimam salutem, & gratiam, Domini Verbis, Cœtui precatus est vniuerso, retulitque, imperatum sibi significare, Archiducem, illo ipso die Vienna soluisse, rectaque Posonium, cum Regni Statibus, necessaria, ac Publicæ Rei salutaria, pertractatum, læto animo contendere; ac proinde expectare, Honoratissimos Ordines, suo quosque loco, apparatu eorum, quæ huiusmodi congressui opportuna esse solent, vltro omnia diligenter curaturos.

Legato comiter audito, Curia Magistro, Comite Stephano Illieshazy, interprete, responsum: Gaudere Vngaros vehementer de Serenissimi Gubernatoris incolumitate, periu-cundumque ipsis auditu hoc accessus nuncium, nihil prius, nihil antiquus, habituros eo studio, quo, erga Se, promptissimo esse animo, experiatur; idque denuo Nicolao Istwanffy, Stephano Palfio, & Stephano Niari, emissis, Eidem, iam Hamburgum appulso, renunciarunt.

Constitutus erat ingressui vigesimus secundus Octobris. Ut igitur honorificentissima, Magni & Cari Principis, fieret exceptio, Primores Regni, suo, quo quisque instructus aduen-nerat, tam equestri, quam pedestri milite, obuiam procedere instituētes, exercitus Præfectum summum, Comitem Georgium Turzonem; Produces, Michaellem Czobor, & Thomam Bozniak, delegerunt: Hi exoriente illo Sole, signo dato, milites conuocatos, ad officium præsto, educunt, ac recensitos,

sitos, in septem agmina; rursum singula, in equestres & pedestres Turmas atq; Phalanges distribuunt, qualibet Cohorte, sub vexillis centuriata.

Primum locum, Strigoniensis Archiepiscopi, Cardinea dignitate præditi, Francisci Forgach, & Sigismundi Fratri, equites quædringenti, pedites trecenti, occuparunt: Secundum, Illieshazy, equites quingenti: sexcenti pedites: Tertium, Georgij, Nicolai, Stanislai, Christophori, Emerici, Turzonum, Comitum equites quingenti, pedites trecenti: Quartum, Comitum Thomæ Erdody, Dominorum, Nicolai Istwanffy, Iohannis Draskowity, Iohann. Keglowity, equites trecenti, pedites ducenti: Quintum, Archi- & Episcoporum, Iauriensis, Nitriensis, & Zagrabiensis, equites ducenti, trecenti pedites: Sextum, Dominorum, Georgij Homonnai, Michaelis Czobor, Georgij Zechy, Stephani Niar, Stephani Thœkely, Petri Melich, & Sigismundi Balassa, equites septingenti, pedites centum: Vltimum, Dominorum, Sigefridi à Kolonich, Stephani Palffy, Petri Rewai, Andreæ & Stephani Doczy, Stephani Hozzutoti, & Davidis Pongranz, equites quingenti, ducenti pedites, tenuerunt: Qui, ordine, laciniatim, militari gressu, in occursum Archiduci procedentes, non longe à finibus, in aprico campo, aduentum præstolati sunt. Ibi potior Vngaricæ Nobilitatis pars, (nondum enim qui in remotioribus Regni partibus degunt accurrerant) Spectabilis; Reguli prouinciarum. Tribuni militum; ibi apparatus Martius; illic distincta equorum generosorum familia; pompatici, bellatorij, calci-trones, mordaces, sternaces, ruffi, gilbi, candidi, maculati, nigri; sellis, subicibus, antillis, postillis, loris, frontalibus, habenis; gemmis, ac aureis bullis refulgentibus, splendidisque stragulis perornati; undique, pro gentili, phalerati; quos, hinnibundos premebant, Colossæ quasi proceritatis, horrido & minaci vultu, terribiles Viri.

Vespertinarum præcum circiter hora, Archidux, ipsum tota Aula, plurimis item Austriacis & Morauis, quingentis præterea Buchaimio Ductore, Equitibus; totque è vicinis præfidiis accersitis Vngaris, comitantibus, Stationi appropinquans, comitatu in alas abscedere iusso, cum Nobilium globo ad Vngaros transiit; quorum Optimates in pedes coniectos, sibiq; venerabundos obuios cernens, equo excendens,

substitit, quem instar omnium ita affatus Cardinalis: Quod diu, multumque, Serenissime Designate Bohemiæ Rex, Inclyti Regni Vngariæ *Gubernator*, à Deo Optimo Maximo ingentibus votis precati sumus, ut Regnum hoc Patrium, diuturnis, & variis tempestatum procellis assidue iactatum, tuto alicui portui induceret, id, hodie, diuinitus dato citius quam sperato auxilio consecutos nos arbitramur; quibus contueri Eum concessum est, Cuius virtute singulari, incredibili cura, indefesso labore, faustoque successu Aræ, Foci, nosque, Turcicam contra rabiem, Hostem Christi nominis, toti Orbi formidabilem, propriæ etiam Tui corporis oppositu, cæsis & profligatis hostium copiis, defensi, seruati que sumus. Testis insignis illa aduersus Barbarum, Tuis Auspiciis obtenta ad Abam, ab Inaugurationibus & Tumulationibus Principantium, Regalem dictam, nescio vllane toto hoc Bello Illustrior Victoria, Vrbs ipsa expugnata, defensum Strigonium; nosque ipsi horum spectatores, fatis melioribus referuati, idem contestamur. Hæc quidem macte abs te fortiter præstita; istud vero prudenter, quod in diuersa tractos Vngarorum animos, magna iudicij dexteritate collectos, pristino consensui restituiisti. Hisce, Princeps Serenissime, felicibus conatibus Tuis, totam Gentem adeo deuinxisti, ut se Tibi summa debere lubens, volensque profiteatur; mirificeque accessu Tuo confirmata, gaudium suum obuiatione hac testatum faciens, optima quæque è Clementia Tua sibi pollicetur.

Finito Sermone, Archidux, alacri vultu, Gratissimum, sibi hunc Vngariæ Regni Ordinum conspectum, singulorum erga se officia acceptissima; precari Deum, iubeat congressum omnibus esse auspdatum; nihil, quod norit conseruando & amplificando Regno idoneum, Maiorum vestigiis insistentem, uti antehac, sic nec in posterum prætermisurum, solitaque procliuitate, & gratia cunctos amplexurum, subiecit.

Digressis, repetitisque animalibus, factus illico lætus tubarum & tympanorum applausus, militum ludicra velitatione, & ferreorum tuborum explosione, strepitus; magnas autem è Fortalitio, Urbis propugnaculis, numerose dispositæ, aliæ item ad Danubij ripam collocatæ maiores Machinæ æneæ, effuderunt conitruationes.

In Urbis aditu, miles Vngaricus præiit; hos secuti Classici incentores; postea Nobiles iuventutis; mox præcipui Curia Officiales, Patritii Vngaris intermixti; Archiducem Satellitio stipatum, Cardinalis, Legatus Apostolicus, cæteri-que Episcopi insecuti; nouissime Germanicus exercitus ingressus. Vbi ad alluentem Danubium ventum, eo loci ille, diuortium quasi facturus, reciprocatu Insulam progignit fluuialem, geminus naualis pons (alias pontonibus traicitur) stratus, commodum & securum transitum indulgit. Inde tres Ciuium pedestres vexillationes, ex vtraque parte ordinatae, Portam usque se extenderunt; cui prætor cum collegis Urbicus adstans, Archiducem prætergradientem, gestu & sermone congratulante salutauit. Hinc per acclive, milite sclopetario alio obstituto, Castrum in sublimi exædificatum, intrans, repetito tormentorum fragore, exceptus. Vngaricus miles ad suburbij mania stabulatus, Germanus vero trans fluuium castra metatus est.

Vigesimo quarto Octobris (erat is desiderio Gubernatoris auscultando determinatus) absoluto per Zagrabiensem Episcopum de Spiritu Sancto Officio, Archidux, in capaciore Cœnaculo, nobilissimis aulaeis vestito, Thronum erectum subiens, Status frequentes ibidem collectos, in hunc modum allocutus est:

Omniū pacis, belli que temporibus abs Me gestorum, atque conficiendorum socios, vestrum conscios cum habeam plurimos, illa prolixè hic commemorare haud arbitror necessarium. Conuocationis causam scripto complexus exhibeo, minime gentium addubitans, & meorum bene Meritorum, & vestrarum Pollicitationum memores, Mihi, vos beneuolos præbituros.

Dicta hæc cum domestico Idiomate conuersa, Archiepiscopus Colocensis repetiisset, Vlricus à Krenberg Cancellarius Austriacus, Propositionis libellum productum, Cardinali exhibuit, quem Is reuerenter assumens, ad Principem conuersus, paratos quam primum de hisce consultationem instituere, maturimeque, quæ visa fuerint, Serenitati Ipsius referre, pro cunctis verba fecit. Illico relicta Arce, Regnicolæ solitum Præposituræ locum adeunt, è lectione Postularum cognituri; quod istud erat:

Quandoquidem Archidux Matthias, Vngariæ Regum

Sanguine Cretus, inde vsque à prima iuuentute, prosperis & aduersis rebus, pro Regni Salute, Ipsorummet testimonio, indefesse laborarit, itaque strenue egerit, vt abs Se præclare Patratorum pensitatione habita, Sacra Cæsarea Maiestas, Regni huius, & aliarum Prouinciarum Rēcturam Sibi concesserit, Diadema, Sceptum, cæteraque Regalia obtulerit, vtque Suam in vicem Rex Inuestiretur, apud Status, Homagij remissa & condonata Fide diligenter intercesserit; Ordines præterea vltro multoties Eum Dignitatis huius potiundæ Spe affecerint; Idcirco Sui rationem Proceres habituros, hisq; Comitibus hoc potissimum finē initis, absq; protelatione, vno ad sensu Regem Se Electuros, Sacraturosque, confidere; Sancte Promittere, Salua Ipsorum Iura fore, Libertates & Priuilegia, daturumq; operam impense, vt sub potestate Regia, Patrem Patriæ perpetuo persentiscant.

Illa hora Princeps Carolus Liechtensteinus; Comes Trautsonius, & Dn Krenbergius, Cæsareæ Maiestatis manu ac sigillo confirmatas Cessionis & Resignationis, in Propositione allegatas Tabulas, Ordinibus inspiciendas obtulerunt, quibus numeris omnibus absolutis compertis, redditisque, cæcus solutio facta.

Sequente die, ex more, in partes secessum: Archiepiscopum cum Suffraganeis, Stirpsq; Magnatum, in assignato sibi olim consultationis loco, perstiterunt. Prælati vero coniuncta Nobilitas, in Franciscanorum Cœnobio, & suo item consueto Regiarum Ciuitatum Nuntij coiuerunt. Quotidie ergo Primores proprio cincti singuli armato satellitio, subinde Bestiis, Ornamentisq; mutatis, quemadmodum cæteri Ordines, ad designata Collegia cateruatim matutini accurrere, Omnes libere Sentire, sensa aperte Dicere, Deliberata per Internuncios mutuo sibi communicare; Perpendere, atque concorditer Statuere; nihil quod non ex vtilitate Patriæ, Gubernatoris dignitate, Agere. Iudicabant prompte Vniuersi, Rebus iam Domi, Forisque compositis, Moderatore opus esse, propius Rempublicam administrante. Sed quia Palatini, qui summus Regni Curator Vicarius esse solet, Actuumque talium Director, vacet Officium, admonendum Archiducem rati, ex Re futurum, si in primis ad Palatini constitutionem animum aduerteret. Palatinum vero, quoniam in Regias manus obedientiæ & fidelitatis iuramentum

tum præstare oporteat, Regis nuncupationem præmitti, requisitum necessarium, renunciatum vbi esset, sententiæ meliori acquietum.

Principio igitur de creando Rege in suffragia itum, ac tū nemine prorsus contradicente, vnanimi Corde, Oreque Ordinum, Serenissimus Archidux Austriae, Matthias, Rex Boemiae designatus, Caput & Rex Vngariae, decima quarta Nouembris optatus est.

Dominica proxima, Status, magna frequentia Arce petiti in Regis conspectum admissi, Ipsum, Orationem Cardinale habente, hoc pacto compellarunt. *Agnosce Serenissime Rex, Senatus, Populusque Vngaricus, Tua in se cumulatissime collata Beneficia, recordatur abs Maiestate tua subitorum Illius causa Discriminum, Curarum perpeffarum, duratorum Laborum, quibus hac stat seruata Patria nostra; Lætusque de concessio sibi diuinitus Augustissimi Sanguinis Heroe plurimum gratulatur. Quocirca, quod maximo Tuo merito, iure quodam Tibi debet, liberaliter prestiturus, Regiam Maiestatem tuam concordi voto Electam, accedit, per me Regem salutatem, pronunciatum ac proclamatum; Seque in protectionem Tuam recipi, Domi Legibus, Foris Armis, Regnum defendi, pulsos hostibus, fines protendi, libertatique pristinae restitui rogat, Et ad quæuis Obsequia paratum offert; utq; hæc rata, Auspicataque Rector Mundi iubeat, comprecatur.*

Ad hæc Rex: *Quemadmodum, inquit, nunquam de sincero erga Me Ordinum affectu dubitavi, sic eo iucundius audire accidit, summa animorum, vocumque consonantia ad Regium hoc fastigium euectum. Faxit ille præpotens Cælorum Imperator, cum Collega Filio, Saluatore nostro, per Sancti Spiritus gratiã, ut hoc Archiregnum, pro quo vitam, fortunamque impendere nunquam recusavi, quondam florentissimum assurgens, pristino suo nitore refulgeat! Vestrum ne quem studii in Me Sui vnquam pœniteat, mea parte cauebo diligenter.*

Vix dicendi finem fecerat, cum tota Aula ingens oboritur applaudentium clamor, *Vivat Rex, Feliciter agat, Aeternum Vivat, Vincat, Triumphet.* Multitudo Regem circumfusa, manus, pedes, & quicquid attrectari poterat deosculatur, *Sit Regi Vita, Salus ingeminans.* Rege postmodum in Sacelli Oratorium concedente, Nitriensis Antistes Compositum ad Dei laudem Hymnum cantu exorsus est, quem vocalis

Musica Chorus, alterque tubicinum, tympanistarumque, bellicus, imitatus, vicissim persecuti sunt, explosis interim Machinis crepantibus.

Pertractata Religione, reuersoq; in conclaue Rege, quotquot Mensæ ministerio destinati Nobiliores Vngari, officio suo defuncti sunt; Summatibus prandentem Herum circumstantibus & reuerentibus.

Porro de modo & ratione Palatini poscendi varie hinc inde controuersum, ac deliberatum cum esset; Rex, Statibus gratificari volens, Carolo Liechtensteinio, Trautsonio, Krenbergio, totidemque Vngaris, Sigismundo Forgach, Thoma Zechy, Magnatib. Megoti vero Nobili, amandatis; vtriusque Religionis geminos, Thomã Erdodi. & Sigismundum Forgach, Catholicæ Professionis; Euāgelicæ autē; Stephanū Illiechazy, Georgiū Turzonē nominauit, quęcunque horū calculorum numero superiorē, Palatinum confirmaturus. Decretum Regis humillime acceptantes Ordines, Legatis dimissis, iisque quorum intererat loco, excedentibus, confestim paucis, & aperte suffragia tulerunt. Vicit votis Illiechazy ceteros, quibuscum in Senatū reuocatus, Regni Palatinus cunctis gestientibus acclamatus, moxque Regi præsentatus fuit.

Iuramento exsoluendo postero dicto die vbi accersiti cõparuissent Procures, Rege Throno assistente, Franciscus Nag Mihaly Regni Secretarius, Statutis cõprehensum prælegit fidei Palatinatus Sacramentum, quē præeuntē claris verbis, erectisq; digitis ille secutus: *Ego Stephanus Illieschazy, fatur, iuro per Deum viuum, me Serenissimo Regi Matthia, Domino meo Clementissimo, Cuius singulari Gratia, aliis prelatibus, in Palatinatus Regni sublimitatem exaltatus sum, cultum, obsequium & fidem, pro viribus præstiturum: nihil exosius populari factione & conspiratione habiturum; conaturum potius sedulo, ut Regia Maiestatis auctoritas & decus illibatū conseruetur, augeatur. quacunque periculosa, aut aduersa, Eidē existimauero, omni studio auertere; utilia cuncta prouehere, summo opere enixurum. prouentus, redditus, aliaq; Regis Fiscus bona, ne quid detrimēti capiant, diligenter cauturum; publica non usurpaturū, nec mea, meorumq; agnatorum emolumenta, inde quesiturum, neq; sine Regis scitu alius permissurum: Vice quoq; Regiæ Maiestatis, quā iam quidem meum concernit munus, ut omnes Spirituales, quā & Seculares Ordines, libertatibus, iuribus definitis gaudeant, & fruantur,*

fruantur, inhibita omni iniuria, illegitimaq; offensione, curaturum: Iudicia item consuetis locis & temporibus ut habeantur, finium fortalitia ut instaurentur, muniantur; nec non, quæ Officii Palatinatus sunt reliqua fidelissime executurum: nihil Amori, nihil Odio, Iudicio, inimicis affectibus, nihil Prece, nihil Precio tributurum; Adiutet me Deus.

Hisce peractis, in Cardinalis Palatio conuenere Episcopi, Palatinus, & quidam ex Grandioribus, quibus Trautsonius cōiunctus, de Regiæ Inaugurationis die, ritibus, Officiorum, ad illam Solennitatem requisitorum, distributione, consultationē habuerunt. Coronationis sane Ceremoniarum primos Auctores Ægyptios extitisse verisimile. Nam hi, teste Plinio, Regium Principatū sustinuerunt, nulloq; momento poterant, uti Herodotus refert, absq; Rege viuere. Plinio vero assertore nemo Rex creabatur, nisi Sacerdotio foret præditus, quos è Philosophis deligebant. Si quis igitur forte profanus per vim in Regnū penetrasset, is postea sacris initiari cogebatur, quo expiatus Sacer euaderet & illibatus. Deputatus qui instabat Elisabethæ Diuæ Vngariæ Reginæ festus confignatusque Officialium nominibus, fiebat ad tantæ celebrationē festiuitatis diligens apparatus. Magnus vero vndique Regē numerofo Equitatu Archiduci Maximiliano obuiam egredientem, & redeuntem spectandum, populi concursus, quem nisi tenebræ diremerunt. Occumbens Sol nihil minari videbatur in crastinum tempestatis, stellatum cœlum quietus aer; nihilominus nocte intempesta, subita, densaque, qualē proximæ Coronationis tempore ferebant delapsam continuam, cadit pluuia. Et licet è nubibus cœlum vndique velantibus serenitatis Spes sumi non poterat, præter expectationē tamen Phœbus affulsit constans.

Diluculo, aderant iam ex destinato, ad Cathedralis Ecclesiæ fores, manu militari Maximilianus Lichtēsteinius, Aulæ Mareschallus, Michael Czobor, Georgius Zechy, Thomas Bőzniak, & Ladislaus Barkoczy, ne quis ex plebe se infunderet, inhibitores. In Arce Trautsonius, & Draskovvitijs circa monilia Inuestituræ Regiæ Ornamenta occupabātur. Hæc deinde capsula cōprehēsa & ob signata, auratoq; tegmine induta, Regis iussu Balthasar ab Hoys, & Ferdinandus Helfridus à Megau Barones Austriaci in ant. rius cōclauē extulerūt. quæ excipientes eiusdē Ordinis Vngari Cubicularii, Theorekius Küffan, Georgius Homonnai, Stephanus Palffy, & Georgius

Zechy, in aream deportata, Regio currui imposuerunt; quem Prætoriano milite cinctum, atque sexiugis lente protractum, Trautsonius, Draskovvitijs, Antesignani equitando præeuntes, ad Cœmeterium deduxerunt; Inde cum iisdem Baiuli in Templi Sacrationem cellam detulissent cistam, exempta Maiestatis Insignia, Aræ holoserico obnuptæ, sigillatim, custode Draskovviro addito, indita. Trautsonius, cui Ceremoniarum præfectura vnice commissa, fabricas lustratum, Chorum, patientem satis locum, paulloque sublimiorem, cætera dispositum, conscendit. Ibi supra suggestum tres gradus altum, collocatus Thronus, aureo pallio vestitus; & ex simili materia pensili recto vmbellatus Altare, ad quod religiose induti confedebant Regni Pontifices, exornatissimum; post cuius principia, Tabernaculum tapetibus exstructum, in quo Regis Stephani Pallium, aliaque id generis supellex, seposita. Subsellia vtrinque holoserico rubro amicta. Iuxta columnas sinistras erectum prælongum Podium aulaeis decoratum, Austriaco, Vngaricoque Gynæcio præbebat prospectum: oppositæ vero partis aliud, Symphonistis apparatus, primum explebat intercolumnium. Nil deerat præterquam Regis præsentia Qui paullo post, Generosorum Hominum equitatu circumseptus, Vngarico habitu preciose vestitus, equoque nobili & ditissime phalerato vectus, cum fratre Maximiliano similiter amicto, Arce descendit, Ense nudato Sigefrido Kolonich pro tempore Agasorum Magistro antecedente, & hunc in Synthesi cum Caduceo, Feciali præeunte; Nuncio vero Papæ Pauli V. Placidio de Mara, supremo item Cubiculario Leonhardo Helfrido à Megau, Stabuli præfecto Octauio Gabrione, cæterisque Regem subsequenteribus.

Ad Templum postquam peruentum, Trautsonius Regium Candidatum Sacello induxit: quo primum limen attingente, inflatæ tubæ, pulsata tympana, cunctis aliquandiu resonantibus. Interea Regalia distributa gestamina; accersiti, qui Regem Choro inducerent, duo Antistites, Archiepiscopus Colocentis, alter Præsul Zagrabienfis. Repetito clangore processum. Vexilliferi & quidem bini præiuerunt. Thomas Nadasdy vexillum Bulgariæ; Stanislaus Turzo, Cumania: Stephanus Palffy, Lodomeria: Georgius Zeczy, Galicia: Petrus Revvai, Seruia: Andreas Doczy, Ramæ: Christophorus Erdody, Sclauonia: Georgius Homonnai, Croatia: Stephanus

phanus Thoerock, Dalmatiæ: Nicolaus Zerinius Vngariæ
 gessit. Post Heráldum incessere fere singuli: Gladium euagi-
 natum Kolonich prætulit; auream Crucem Franciscus Bat-
 thiani; Pacem Thomas Zechy; Gladium Sancti Stephani
 vagina reconditum, Georgius Turzo; Pomum, Sigismundus
 Forgach; Sceptum, Thomas Erdodi; Coronam, Palatinus.
 Rex inter Episcopos medius, Archiducem Maximilianum,
 Summi Pontificis Legatum, & reliquos Aulae Primarios, af-
 secclas habuit. Caduceator ante Solii gradus substitit; ad latera
 quini Signiferi; cæteri progressi, Cardinali onera sua exhi-
 buerunt Aræ imponēda. Archidux subsellii dextri caput occu-
 pavit, à quo remotiores, Palatinus, Georgius Turzo & pau-
 cialii: Sinistri autē, Nuncius Apostolicus, Carolus à Liechtē-
 stein, Breuner, Khan, Losenstein, Harrach, Mansfelt, War-
 tenberg, compluresque Austriaci Dynastæ, tenuerunt; Cho-
 ro, Viris præstantibus quibusvis, refertissimo. Rex coram Al-
 tari supra auro obductam culcitram in genua se submittens,
 Crucem, (hanc autem Benedictus Pontifex, Anno Millefi-
 mo vna cum Corona, Misconi Poloniae Duci, destinatam,
 nocturno Dei Internuncio commonitus, Regi Stephano
 Primo, Viro Sancto, Christianæ Fidei ad Getas & Sarmatas
 usque propagatori, dono miserat, atq; ad augendam illius di-
 gnitatem, hoc Pontificiæ Legationis Insigne, quod alteram
 Armorum Regni partem constituit, Ei perpetuam præferēdi
 potestatem fecerat) per Cardinalem porrectam, honorario
 Osculo petiuit, ac Iusiurandum ab eodem prælectum hoc
 præstitit.

*Ego Matthias, Archidux Austria, Polliceor coram Deo, &
 Sanctus Ipsius Angelis, daturum Me pro viribus operam, ut Di-
 uina, Humanaque Iura in tuto sint, Deo dicata Ecclesiæ bona
 intacta permaneant, Sacro Ordini decus suum constet, & Ius
 cuique Subditorum tribuatur. Mox Iesu Christi Noui Testa-
 menti Libro, à Præsule aperto seruato, vtraque manu admo-
 ta, suspiciens; Sic Me Deus adiuvet, & Sancta Eius Evangelia,
 iuravit, Pontifex vero ita precatus est:*

*Omnipotens, eterne Deus, Creator omnium, Imperator An-
 gelorum, Rex Regum, Domine Dominantium, qui Abraham
 fidelem seruum tuum, de hostibus triumphare fecisti; Moyse
 & Iosue Populi Tui Ducibus, multiplicem Victoriā concessi-
 sti; Humilem David in Regem Fasbigium extulisti; Sapientia*

Salomonem supra Mortales omnes, atque mirifica pace donasti; exaudi quasumus, Domine, demississimas supplicationes nostras, respice super Hunc Ministrum Tuum Matthiam Regem nostrum Electum, protege potenti Brachio, corrobora Spiritu Tuo, circumda Gratia, quo omnes conatus Ipsius, ad Diuini Tui Nominis Gloriam, Patriæq; beatitudinem, conuertantur, per Filium Tuum unigenitum, & Consubstantialem, Dominum nostrum Amen.

Inde Regem deuote prostratum Subsidentes circumsepse-
re Antistites, donec preces, Choro recinente, finirentur. Af-
surgentem Leonhardus Helfridus à Megau, Supremus Cu-
bicularius, & Iohannes Draskovvitijs, Regni Camerarius,
Sacrae Vnctioni præpararunt. Cardinalis dextro pollice Pre-
tioso Oleo madefacto, nudatum Regis digniorem Cubitū, à
Carpis vtrinque ductim illeuit, prorumpensque in Vota, Do-
mine, inquit, Prehende, Fortifica, & Dirige Hanc Famuli Tui
Dexteram, ut se digna Operetur. Et iterum: Actiones nostras, o
Deus, quasumus Adspirando præueni, & Adiuuando prosequere,
ut cuncta nostra Oratio & Operatio, à Te semper Incipiat, &
per te cæpta Finiatur, per Christum Saluatorem nostrum. Post
denuo immersum Chrismati digitum inter scapulari Regioni
intulit, transuersimque partem vnxit, comprecatus: Iesu Chri-
ste, Fili Dei, qui à patre exaltationis Oleo vnctus es, præ confor-
tibus tuis, Impingua Cor Regis nostri Spiritus Tui larga infu-
sione. Sancte Deus, qui Azachel super Syriam, & Iehu super Is-
rael, per Eliam, per Samuelem vero, Saulum, & Dauidem Reges
deunxisti, tribue, Obsecramus, manibus nostris efficaciam, quo,
per Te subleuata hac nostra indignitate, Seruum hunc Tuum
Matthiam, dignum hac delibutione, Regem efficiamus; qui Vir-
tute Tua fretus, impositum Humeris Principatum, alacriter &
fortiter sustineat, & Populi Director vigeat, per Christi Domini
nostri meritum.

Symbolum Cyprianus explicat: Oleo, scribit, antiquitus Sa-
cerdotes & Reges sacrabantur, Spiritale, intelligi volentes sacris
mysteriis inesse pinguedinem: & sicuti Oleum omnibus liquori-
bus superfertur; ita Sacerdotalem & Regalem Dignitatē omni-
um esse excellentissimā Hæc ille. Admonere præterea Istud vi-
detur alacritatis. Nam olim Gymnasium adituri Athletæ,
quo agiliores euaderent, oleo inducebantur. Oleo pariter
ferri

ferri situs prohibetur, & abstergitur. Fragrantia denique huius Balsami, Gratia emanationem pollicetur.

Perunctus Rex, ductoribus Episcopis, in vicinum concessit Tabernaculum: Inde S. Stephani, auro, Dedalæo opere contexto Pallio, (Sanctitatis & Honestatis amiculo) aureisque Cothurnis (innocentia Calciamento) indutus, reductus cum esset, Rem Diuinam facere Cardinalis coepit. Dū vero Chorus nunc alta voce, nunc organice, alternis accineret, Regi poplitibus innitenti, Diui Stephani euaginatū tradit Ensem; *Accipe, dicens, Gladium Tibi diuinitus porrectum, quo propugna De Eccl. siam, imbelles Tuere, Macta noxios.* Mox vagina reconditum Regi lateri accinxit, compellans: *Accingere Gladio hoc potenter, semper ad lictum paratus, memor tamen, quod sancti non Vi, sed Fide vicerint, debellarintque Imperia.* Rex Aræ obuersus, vultu subiracundo, ferro educto, triplicatoque in tot partes ictu, aerē ferit; quo ritu, pro Christi Aris pugnaturum, popondit.

Extat in Macabæorum Historia (vnde Ceremonia huius usurpatio forte desumpta) Iudam, Israelitici exercitus Ducem, priusquam contra Nicanorem inierat prælium, secundū quietem vidisse: Hieremiam Prophetam aureum Gladium sibi tradentem, cum huiusmodi exhortatione: *Cape Gladium, Sanctum à Deo munus, per quem deuinces aduersarios populi Mei.* Rei vanitatem abfuisse, euenus ostendit. Nam cum hoste Sabbatho compulsus conferere, triginta quinque millia fudit.

Abdito à Rege rursum Ense, Palatinum Cardinalis adsciuuit, in eiusque manus Diadema resignauit, qui id attollens, conuersus ad Populum, ex veteri consuetudine, vulgari Sermone, *Numne Hunc Regem esse Iubeant?* ter alta voce rogauit; a quibus cum toties acclamatum esset, *Placet, Fiat, & Vinat Rex,* Coronam Cardinali restituit.

Hic Regem contra in genua demissus, Regni Thesaurum, varia fortuna vsum; nunc subtractum; nunc Turcæ manibus interceptum; errantem modo; modo latentem; postliminio tamen semper reuersum, Capiti illius superindidit, infimul prolocutus: *Cape in Diuina & Individua Trinitatis nomine hanc Coronam, qua resplendeat Maestate facies Tua, veluti olim à Dei Colloquio discedentis Israelitarum Ducis & interpretis Moysis vertex: ac Cælestem im-*

marcescibilem coronam promerere Christo propitio Auxiliante.

Diadematis, quod Regium est Insigne, Plinius, Liberum Patrem, auctorem scribit; cuius inuenti rationem Diodorus Siculus redditurus, vinosam exhalationem eius pressura pelliculi sentit. Sed cur non potius, & verius, *Maiestatem, oneri coniunctam*, indicabit? Quod certe iam dudum Corona Ferrea, quatum Italiae Reges & Imperatores redimiti, designauit, atque illud Poetae: *Perfer & Obdura*. Cæterum præter alia quæ insunt Coronæ huic consideratu digna singularia, quæternæ sunt inde dependentes, Aureisque verberantes Appendices, quæ istud forte agere mihi videntur, quod solitus apud Persas Cubicularius, quem Plutarchus refert quotidie Regibus infusurasse: *Surge, Age Rex Negocia*.

Vlterius, Sceptum offerens: *Accipe*, addit, *Veritatis & Iustitiæ Virgam; hæc obsequentes Dirige; Contumaces Attere; Oppressos Erige, idque Dei subsidio feliciter perfice*.

Videtur hoc Herculis monstrorum domitoris nodosam Clauam innuere, qua Populorum Rectores, in propulsandis, expugnandisque prauis hominū moribus, tricosæ commonefiant difficultatis. Cum enim Pecudum Inspectoribus Industria opus sit & Labore; quanto magis hominum, animalis, adeo varii & intractabilis? Sed quia in Aduersis Pugnandum, in Secundis Imperandum Regis est; Belli Symbolū, Gladiū; Placide vero Gubernationis Signum, Sceptum, fortassis non perperam existimaui: atque hoc in Republica Principi esse, quod in Choro Præcentori Plectrum; quo sicut hic omne inhibet in Symphonia dissonantiam; Ita ille mutuos subditorum Animos, Affectuumque motus recte Conciliat, ac harmonice Contemperat.

Postremo, Auream cum eminente Cruce *Sphæram* sinistræ Regis indidit Manui, Arrhabonem Regni desponsati Amplectendi, Gerendique. Globus versatilis, de vno in alium deuolui Imperia, Deo sic impellente, denotat; nihil in hac Mortalitate Stabile, nihil Diuturnum, nedum Perpetuum; Adeo ut Regnorum Ætates sint, Æstates Regum; Solum Deum Æmuli expertem Mundi Præfidē Permanere in Æternum Defixa Crucicula, in animū merito Reuocat, Orbē Iesu Christi Sanguine redēptū, hoc Dictatore Iudicatū iri in nouissim-

nouissimis; aliis patrata Tyrannidis poena irrogata; aliis ob Rem bene gestam, beata Æternitate retributa.

Regalibus sacris initiatus Rex, gladioque, quem Georgius Turzo excipiens, prætulit, decinctus, per Pontifices in solium (Israelis Rex huiusmodi honorum Sedes Pestilentiae Cathedras appellat, quod eas fere nemo conscendat, cui à laboribus quies, à periculis securitas concedatur, præsertim si ex hac Specula negligentius despiciant), Sublatus est, hæc Cardinale proloquente: *Occupa augustissimum Locum hunc Dei Gratia Tibi concessum, & per nos Ministros adsignatum: Firmetur ac Stabilizetur Thronus Tuus.*

Tum omnis Musicorum Chorus: *Laudetur Deus* cantare, Tormentis bellicis solutis Cælum intonare, subsultare Terra, cæteraque Elementa gestire, & Nouo Regi congratulari. Populus intra Templi parietes, plebs foris conglomerata, Vitam Regi, Salutem, Felicitatem, Victoriæ exoptare.

Sopito Strepitu, Precibus incubitum: *Deus, qui ad Te extensas Moysis manus intueri dignatus es, hereditati tuæ adversus Abimelech Victoriæ tribuens, respice nos de Sede Maiestatis Tuæ, confirma quod operatus es in hoc Rege nostro, visita Eum, sicut Moysen in Rubo, Iosuem in prælio, Gedeonem in agro, Samuelem in Templo; Tu sis Ipsi in Consilio Sapientia, in Acie Lorica, Clypeus & Galea; effice ut sub Eius Imperio pullulet Fides, Pax & Charitas sese exesculentur, homines loquantur veritatem, Tuæque circumdati misericordia umbra, pii vitam degamus tranquillam. Et iterum: Munera, quasumus, oblata sanctifica, ut Corpus & Sanguis unigeniti Filii Tui, ad æternam Salutem, felicemque Gubernationem, Regi Nostro proficiat. Amen.*

Hæc ubi Clerus iuxta Thronum perorasset, ad Altare reuersus est. Sceptrum, Pomum, portitoribus Solio adstantibus, reddita: Cardinalis vero reliquum Sacrum operatus: Sancti Euangelii Codicem deosculandum Regi Colocensis Episcopus detulit; Idemque postea cum Socio Eundem Oblationem facturum, ad Aram deduxit. Rex, ibi Cardinalem Aurea Cruce armatum ter perueneratus cum esset, superiori gradui ingeniculans, in auream Pateram, quam Episcoporum quidam submittebat, manum Auro grauidam, exoneravit; oblatoq; Cruci Basio, ad Locum prioribus Comitibus, rediit; gestu deuoto, sacris intentus persistens. Durante Sublatione, qui Re-

gia tenebant Augusta, eorum apices terram versus inclinaverunt. Rex sub finem Sacrificii, priusquam ad Communionem, quam, Ministrante Cardinale, obiit, duceretur, Coronam Capiti demere Trautsonium iussit, qui, dicto parens, de sumptam Antefedili adposuit, Reversoq; iterum Leonhardo Helfrido de Megau (vterq; toto Actu Regi proximus) superpetias ferente, applicuit. Supererant exsequenda reliqua.

Patefacta maiori, Præposituram contra, Ecclesiæ porta; à qua per aliquot platearum anfractus, ipsumque forum primum, ad Franciscanorum vsque Templum, ex asseribus, tignis suffultis, candidi, rubri, viridisque Coloris, quot Regni Insigne pingitur, pannis, (prisco admodum apud Hebræos honorationis modo) commutatim iniectis, strata via, ab utraque parte armatis Ciuibus munita, magna item Heydonum multitudinē, Panni prædæ inhiantium obstita, quo etiam undiq; spectatum adcurrerat populus, transitum, nisi prohibitus, obstructurus; aliis ædiū ianuas, fenestras, & passim recta implentibus. Hac primū, quæ ex Germanis & Vngaris aderat, Nobilitatem proficiscentem, sequebantur vexilliferi; hos Fecialis, mox Gladii S. Stephani gestator, Pomi itemque Sceptri latores. Ante Regem ibat Scipioni innixus Palatinus, cum Ensisfero Sigefrido Kolonichio. Rex demum tanquam Numen quoddam omnium in se conuertebat oculos. Archidux Maximilianus sinistrum fratris adibat latus; à tergo Cardinalis, Nuncius, cæterique Præsules, tum Cubicularii incesse-
runt: Postremas partes Regiæ Custodiæ præfectus Ferdinandus Elbogner habuit, cum aliquot militum manipulis; in quorum medio, duo à Cancellis, Aureis, Argenteisq; partim Regis Icone, partim nominis Hieroglyphico signata Numismata spargentes, equitarunt. Factum ex prisco veterum Romanorū Imperatorum instituto; qui vestes, unguenta, & id genus missilia in vulgus iacere Coronati consueverunt; luxu hoc, futuræ liberalitatis Signum, ab initâ statim dignitate statuentes.

Scripto nequit exprimi quantæ ibi coortæ Turbæ, pars certatim calcatum pannum rapere, pars nummorum iactum excipere, & in præuenientem quemque veluti hostem insilire; aliis protrititis, verberatis, sauciatis aliis: Tumultu, non nisi ferreis catenis, per transversum tentis, extreme inhibito.

In Ædem vbi Rex pertigisset, alteri adornato insedit Soglio, creandis auratæ militiæ Equitibus vacaturus. Hosce vero ad pedes deuolutos, atque è Scheda seriatim à Palatino recitados, Georgium Homonnai; Thomam Nadasdy, Stephanum & Iohannem Palffy; Ludouicum Racoczy; Michaellem Czobor; Stephanum & Christophorum Erdodi; Iohannem & Georgium Keglovitz; Georgium Zechy, Nicolaum Forgach; Stephanum Doczy; Benedictum Pogran, Stephanum Ostrofith; Iohannem Destoffy; Stephanum Korlat; Thomam Bosniack; Georgium Pogran; Nicolaum Abaffy; Laurentium Poliany; Georgium Ketche; Ægidium Nag; Christophorum Mrianchich; Georgium Peteo, Iohannem Petrichovvit; Wolfgangum Baycortum; Baronē Herberstainium; Stephanum Balaskovvyth. Matthiam Kralich; Iohannem Peteo; Matthiam Dorodit; Georgium Barilovvith; singulos honoris Brabæo afficiens, ipsorum Terga, assiduis Castrensibus laboribus (non enim in ocio, nec vno die, aut aliunde, sed ex seipsa, longo & difficili partu, nascitur, Virtutis Soboles, vera Nobilitas) ad ferri soliditatem quasi obfirmata, S. Stephani Gladio, percussit.

Hisce absolutis excessum Templo est: & quo ante ordine, pedes, eques quisq; extra Urbis, ab Archangelo cognominatam, portam sensim perrexit Illic prope, patenti in loco, editū, rubroque panno circumdatum Tabulatum Rex conscendēs, aureæque tellæ insidens, pro consuetudine, ab antiquo usurpata, eleuatis digitis, in hæc, Cardinale exprimente, concepta verba, dixit: *Nos Matthias, Dei Gratia, diuinis auspiciis ad Regnum Vngariæ euocati, Iuramus per Deum viuum, per beatam Virginem, Regni huius Tutricem, ceterosque Cœlestium Numinum Ordines; velle, Sanctas Dei Ecclesias, & harum Administrōs, Prasules & Pralatos, Barones item & Nobiles, Ciuitates liberas atque vniuersos Regnicolas paterna cura complecti; Libertatem, Leges, Sanctiones, & ceteras Immunitates ab antecessoribus Regibus impetratas, nunquam violare; Inprimis Andree quondam Regis Decreta obseruare; citra respectum ius cuique dicere; de publicis, fideli Senatus Consulto debite statuere: non modo de conseruandis, sed & amplificandis Regni finibus omnem viam & rationē inire; ac quæcunq; boni Regis officia sunt, diligenter obire; Sic Nos cum Sanctus adiunget Deus. Non licebat iam olim etiam apud*

Romanos Rempublicam gerere, nisi Iurato. *Est autem Ius iurandum*, iuxta Ciceronem, *Religiosa affirmatio, quo, Deus innocatus testis; Ipse exigit promissum*. Extat hoc, cōtra violentum quodque metuendum, vnica securitatis Tessera, qua se Principes cum subditis mutuo & reciproce obstringunt, ac fidem fide obligant; *quam abrogare, omnem Hominum Societatem esset*, vt Liuius inquit, *tollere; Servare autem*, quemadmodum Xenophon scribit, *cum in aliis omnibus, tum vero in viro Principe, res præclarissima*. Exsoluto iuramento, Cœtus, qui circumstabat detecto capite innumerus, in altissimas, & longas vociferationes prorupit: *Salus sit Regi, Vita, Perennitas*; tumque iterum Tormentis tonitruatum. Mox Mænia aliquousque circumeuntem cum Pompa Regem, aliquot ex Vngarorum Nobilium censu sollicitare cœperunt, quo ex tempore infestis congredi hastis, proque vita dimicandi potestatem ipsis faceret: quod Ille serio detrectans, non decere tantam festiuitatem Christiano sanguine cruentari, respondit.

Progressus Rex, in ea præurbii parte, quæ Danubium adspicit, dedita opera excitatum aggerem, siue tumulum, equo calcaribus commonito, cursu petit; eductumque Diui Stephani Gladium versus quatuor Mundi plagas vibrans, quacunque parte Hostibus infestantibus (Romanorum exemplo, quo à Columna Campi Martii in partem transferendi belli Consul hastam iacere consueuerat) bellum interminatus; ibi tertio maiorum bombardarum intonatu lætitiæ signum datum.

Absoluta Coronationis Celebritate, Solenni tractu, mera die in Arcem reditum. Illic strata Regia Mensa; dispositi ad gestus mulsi, & varii apparatus cibi. Dapiferorū Magistrū Georgium Turzonem, secuti ferculis onerati, Thomas Erdodi, Sigefridus à Kolonich, Nicolaus Zerinius, Michael Czobor, Stephanus Palfy, Stanislaus, Nicolaus & Christophorus Turzo, Stephanus Theorok, Thomas Nadasdy, Georgius Homonnai, Sigismundus Balassa, Christophorus Banffy, Franciscus & Georgius Koglovith, Stephanus Lyftius, Paullus Aponi; qui omnes Magnates. Regi loturo aquam adfudit Andreas Doczy; manutergium porrexit, Palatinus; Pregustatoris munere perfunctus, Batbiany; Pocillatoris obijt, idem, qui lauacrum exhibuit. Ianitorum Regalium Magistri,

gistri, Nicolai Istvvanffi, recens in loco hemiplexia tacti, vi-
ces subiit, Comes Turocienfis Petrus Revvai.

Regio habitu, capiti mensæ, Rex accubuit; quem propria
Patina aurea collocata, post temporis interuallum, nimium
aggrauans, sex pondium Diadema, excepit: Dextrum latus,
paullatim remotius Archidux Maximilianus occupauit; Si-
nistrum Cardinalis, cum Pontificis Legato: Postremo loco,
Palatinus consedit; Regale Conuiuium, diuerso, at suauissimo
concentu, Chorocitharedis exhilarantibus.

In humilioribus Arcis Conclauibus, Antistites, Barones,
Nobiles, splendide epulati, proque Regis noui Auspiciis se-
cundis pocula libantes; *Viuat Rex, iterumque Viuat*, vocales,
exoptarunt. Proximo vero Pomerio, aliquot Heydonum
centuriæ, refectæ; quæ assiduo Regis nomine inclamato &
collaudato, rara ipsis pascua exsaturatæ, plurimisque vini vasis
exantlatis, pergræcati sunt. Ciuitatis compita, vici foraque
vndique gaudiis personarunt. Die, hoc pacto, transacta, sub
vltimum ingruentis noctis crepusculum, Meteora illa, artifi-
cialia, excitata; è terra, quasi sydera surgētia, lepidi spectabiles
ignes; quibus absumptis, Martius tormentorum postremus
applausus, Festo attulit Colophonem.

Sequentibus diebus, Rex, de Officiis distribuendis deli-
beratione habita; exacta à singulis ministerii fide Metropo-
litam Strigoniensem, Cardinalem Franciscum Forgach, Re-
gni Primatem, ac secretum Cancellarium declarauit: Postea
e Sacro Ordine, Consiliarios hosce; Archiepiscopum Colo-
censem Demetrium Napragy; Episcopum Zagrabiensem
Simeonem Bratulich; & Aulæ Regiæ Cancellarium, Præsu-
lem Nitriensem, Valentinum Lepes, ordinauit: Seculares
vero Senatores, Petrum Revvai, Sephanum Theorek, La-
dislaum Pereo, Michaellem Czobor, Thomam Viskelethy,
Franciscum Alay, Benedictum Pograni, constituit. Excelsio-
ra autem munera bene meritis hisce contulit. Iudicem Cu-
riæ, absentem, Valentinum Homonnai destinauit; Banum,
siue præfectum Sclauoniæ, Thomam Erdodi fecit; Georgio
Turzoni, Quæsturæ, suæ Thesaurarii prouinciam obtulit;
Magistram Tabernicorum (est hic quasi scopulus quidam
iudiciorum, ad quem sententiis prægrauati liberarum Virbiū
ciues prouocant) Sigismundum Forgach; Agasonum Fran-
ciscum Batiani (Dapiferorum hætenus sustinet Georgius

Turzo) Cubiculariorum Iohannem Draskovith; Ianitorū, Nicolaum Istvvanffi; Pincernarum, Andream Doczy, Curie, Thomam Czechy, esse iussit; Personæ vero Regis in iudicio præsentiam gerere Iohannem Lyppay, voluit. Rebus itaque dispositis, vbi de ruto reponendæ Coronæ loco Rex quam diligentissime prospexisset, Petro Revvai, & Stephano Palffy delectis asservatoribus, Statibus, missione data, Valedicens, sexta Decembris Viennam recurrit.

Actus Electionis, siue

R E L A T I O

HISTORICA, QVA RATIONE

Dn. Matthias II. Hungariae, & Bohemiae,

&c. Rex, Francofurti Anno 1612. die

3. Iunii, in Regem Romanum electus fuerit.

Notum est tam ex historiis, quam ex veteribus recentibusque in Imperio susceptis tractationibus, receptum semper & vsitatum in Sacro Romano, Nationis Germanicæ Imperio fuisse, vt vel ob ingrauescentem Imperatoris Romani ætatem, vel ob causas grauissimas alias, viuentē adhuc Cæsare, Rex Romanus alius, à Sacratissimi Imperii Septēuiris, iuxta constitutionem Bullæ, quam vocant, aureæ, à Carolo IV. Norinbergæ Anno supra millesimum trecentessimū quinquagesimo sexto conditam, eligeretur; vt esset ita, qui & Imperatorem in administratione Imperii iuuaret, & eo postmodum defuncto, fasces Imperii statim capefferet, illudque ab incommodis periculisque imminentibus vindicaret & cōseruaret. Quemadmodum id in Wenceslao & Maximiliano I. qui viuentē adhuc Carolo IV. & Friderico III. itemque in Ferdinando, qui tempore Caroli V. fratris sui, nec non in Maximiliano II. & Rudolpho II. qui viuentibus etiamnum & imperantibus augustissimis parentibus suis, in Reges Imperatoresque Romanos electi fuerunt, videre est.

Easdem

Easdem igitur ob causas, maxime vero ob imminencia Romano Imperio hoc tempore pericula, & pro vitandis omnis generis, quæ interregna comitari plerunque solent, incommodis, Illustriss. Imperii Septemviris, qui vna cum Electoratus Palatini Administratore, & Legatis Brandeburgicis, Mense Octobri superioris 1611. Anni, viuentē adhuc Augustissimo Cæsare Rodolpho II Norinbergæ conuenerant; nouum quendam Regem Romanum, qui Cæsareæ Maiestati ad beatiorē vitam, insperato forsitan casu, translato, in Imperio postmodum succederet, eligere visum est, die ad actum Electionis 11. Maii Anni huius 1612. in vrbe Imperiali Francofurto ad Mœnum, vbi electionem istam Constitutio Bullæ aureæ fieri iubet, præstituto & denominato.

Tametsi vero interim Cæsarea Maiestas sub initium huius Anni, 10. nempe Februarii die, ex vita hac mortali excedens, immortalitatem adiret, atq; ita electionem intra mensis spatium suscipere, ex Constitutione Bullæ aureæ, necessarium esset, ob causas tamen grauissimas à dicto isto & constitutione tempore discedere religio Electoribus fuit.

Quare 10. Maii, qui Solis dies erat, Anno hoc curren- te supra millesimum sexcentessimum duodecimo, Francofurtum Reuerendissimi & Illustrissimi Principes Dn. Iohannes Schvichardus Moguntinus, & Dominus Ferdinandus Colonienfis, Archiepiscopi & Sacri Romani Imperii respectiue per Germaniam & Italiam Archicancellarii & Electores; Nec non Illustriss. & Celsiss. Principes Dominus Iohannes, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Electoratus Palatini pro tempore tutor & administrator; Et Dominus Iohannes Georgius, Saxoniae, Iuliae, Cluiæ, & Montium Dux S. R. I. Archimareschallus & Elector, vterque pro tempore Imperii Administratores Vicarii, &c. aduenerunt.

Sequenti Lunæ, 11. nempe Maii die, Reuerendissimus & Illustrissimus Princeps Dn. Lotharius Archiepiscopus Treuirensis, S. R. Imperii per Galliam & regni Arelatenfis Archicancellarius & Elector: Quemadmodum etiam circa vesperam, Illustrissimi & Potentissimi Principes, Dn. Iohannis Sigismundi Marchionis Brandenburgensis, S. R. Imperii Archicamerarii & Electoris, Borussia, Iuliae, Cluiæ, Montium & Stetini Ducis Legatus aduenerunt.

Quos omnes tandem die Mercurii 13 nempe Maii Sereniss. & Potentissimus Princeps Dn. Matthias II. Húngariæ & Bohemiæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Marchio Moraviæ, & Comes Tyrolis, &c. cum spectabili admodum & probe armato equitatu, secutus est. Qui quidem Principes omnes ab equitatu Francofurtensi, qui ex ciuibus maxima parte constabat, consuetis ante portam locis excepti & per dispositos vtrinque armatos ciues in urbem traducti fuerunt. Postquam autem S. R. Imperii Electores, Moguntinus nempe, Treuirensis & Coloniensis, quemadmodum etiam Electoratus Palatini Administrator, Dux Saxonie, & Legatus Brandenburgicus, Francofurtum aduenissent, deliberationum & consultationum suarum initium die Mercurii, 13. nempe Maii, fecerunt, idque in curiæ Francofurtensis senaculo quodam ad eam rem peculiariter destinato & parato, vbi sequentibus deinde etiam diebus semper conuenerunt, erantque in senaculo isto sedes septem holoserico nigro vestitæ, vno ordine prope fenestras pro Electoribus dispositæ, in quibus Electores cum Administratore & Legato ita confederunt, vt primam à dextris Palatinus, secundam ab illo Rex Bohemiæ, tanquam Elector, tertiam Moguntinus, quartam Treuirensis, quintam Coloniensis, sextam Saxo, & septimam Brandenburgicus occuparent, ad mensam autem oblongam coram Electoribus positam & holoserico nigro instratam Cancellarii & Secretarii, in scamnis vero & subselliis reliquis Consiliariorum primarii quique confederunt.

Inter alia autem, quæ sub deliberationem statim venerunt, iuramentum etiam fuit, quod ciues Francofurtenses ex præscripto Bullæ Aureæ præstare tenentur. Hoc cum iam Electores tam à senatu, quam à ciuibus & ad excubias destinatis copiis requirerent, Senatus quidem pridie eius quo iuramentum dicendum erat die, pulso per ciuitatem tympano, vti proxima Die Sabbathi, 16. nempe Maii in area magna ante curiam ciues omnes conuenirent significari per plateas ciuitatis omnes curauit, mandato seuerissimo, de peregrinis ad aulas principum Electorum non pertinentibus omnibus ex ciuitate dimittendis, addito.

Sabbathi, 16. nempe Maii die, Senatus primo Francofurtensis, congregatis in curia Electoribus & Legato Brandenburgicis,

denburgico, cum in superiori curiæ palatio, locoque nonnihil eleuato, subsellia sua holoserico nigro constrata conuenienti ordine Administrator Palatinus, Bohemus, Moguntinus, Treuirensis, Coloniensis, Saxo & Legatus Brandenburgicus Adamus Gansius Dominus in Putlitz, occupassent, iuramentum de securitate præstanda, ex Aureæ Bullæ præscripto, præstitit, prælegente id quidem ei Cancellario Moguntinensi Francisco Philippo Fausto; tali ferme sententia, quod nimirum Senatus Francofurtensis Reuerendissimo Principi & Domino, Dn. Iohanni Schwichardo, Archiepiscopo & Electori Moguntino reliquisque Dominis Electoribus, Administratori Palatino & Legato Brandenburgico fidem dare, eamque iureiurando confirmare deberet, quod omnes generatim Electores, itemque speciatim singulos à vi & iniuria alterius vel Electorum, (si quidem dissensio inter eos existere forte contingeret,) vel aliorum hominum, cum vniuerso, quem secum singuli haberent, ducentorum nempe equitum comitatu, sub pœna in Aurea Bulla expressa, pro virili sua defendere: neminem toto illo electionis tempore, cuiuscunque dignitatis & conditionis esset, in urbem exceptis solum Electoribus, eorumque Legatis & Commissariis admittere, & si qui peregrini in vrbe essent, eorum discessum modis omnibus promouere vellet. Quæ quidem omnia senatus diligenter se obseruaturum, stipulata manu, & verbis ex ore Cancellarii Moguntinensis repetitis, in magna spectantium copia, sancte pollicitus est.

Accepto hoc à Senatu iuramento, Electores cum Administratore Palatino & Legato Brandenburgico surgentes, ad fenestras Palatii conuersi sunt, vti viderent, quomodo à ciuibus, qui interea ad aream istam magno numero confluxerant, iuramentum illud præstaretur: quod ipsum quidem etiam à destinatis ad excubias militibus, qui in aream eandem producti in circulum disponebantur, eadem solennitate præstitum fuit. Sequentibus diebus sessiones & consultationes ab Illustrissimis Electoribus, in prædicto loco, ad 3. vsque Iunii diem, qui Electioni dictus fuit, & quo ea etiam feliciter postmodum peracta est, habitæ institutæque fuerunt.

Pridie autem eius diei, qui dies nempe Martis, 2. Iunii erat, proclamari Senatus adhibito tympani pulsu per ci-

uitatem curauit, vt peregrini omnes, qui nec ad aulas Electo-
rum pertinerent, nec iureiurando senatui obstricti essent, vr-
be quam primum excederent, eoque facto portæ ciuitatis post
meridiem omnes occlusæ & obseratæ fuerunt.

Die Mercurii, qui 3 Iunii Anni currentis 1612. erat, re-
gia tandem Electio modo sequenti peracta est. Principio ci-
ues vestibus & armis elegantioribus induti atque instructi,
per plateam, ex curia ad templum San Bartholomæo sacrū
ducentem, hinc inde dispositi sunt. Deinde campana ingens, à
dimidia septima ad septimam vsque, de mandato Senatus
pulsæ est, eoque facto, cum septima audita esset, Septemviri
omnes ad curiam equis vecti sunt. cumque ibi horam fere in-
tegram morati & habitum Electoralem in peculiariter vni-
cuique assignato conclauis induti essent, eo postmodum or-
nati, ex palatio curiæ descenderunt, equosque conscendentes,
horam circiter octauam, in templum San Bartholomæi,
tali quidem ordine vecti sunt; pedites primo Consiliarii no-
biles aulicique & ministri Electorum quam plurimi incede-
bant, sequebantur equites Reuerendiss. Moguntini & Tre-
uirensis Electorum Aulæ magistri & Mareschalli hæredita-
rii, Iohannes Philippus ab Hoheneck, & Melchior Dominus
in Eltz, gladium vterque in vagina deaurata reconditum præ-
ferentes. Hos è vestigio insequiebantur coniuncti, Reueren-
dissimi Illustrissimique Principes & Domini, Dn. Iohannes
Schvvichardus, Archiepiscopus & Elector Moguntinus, &
Dn. Lotharius Archiepiscopus & Elector Treuirensis, toga
electorali ex panno coccineo rubro, pellibus ex albo, & nigro
variegatis, quas Hermelinas vocant, suffulta, & prætexta in-
duti, & pileo ex eiudem coloris panno constante, pellibusque
variegatis prætexto, caput tecti.

Equis porro vecti incedebant Archiepiscopus Colonien-
sis, & Regni Bohemiæ Mareschalli hæreditarii, quorum Colonien-
sis quidem gladium in vagina deaurata, Bohemus vero in vagina ex rubro holoserico constante, re-
conditum præferebant, insequentibus mox Reuerendiss. &
Illustriss. Principibus & Dn. Dn. Ferdinando Archiepi-
scopo & Electore Colonienfi à dextris, & Matthia Bohe-
miæ Rege & Electore à sinistris, quorum Colonien-
sis quidem, habitu prioribus simili, Rex vero habitu ex holose-
rico

rico rubro pellibus Hermelinis suffulto & prætexto indutus, coronaq; Bohemica preciosissima ornatus cernebantur. Incedebant porro equites Pleichardus ab Helmstet, Electoratus Palatini; & Maximilianus à Pappenheim, Sacri Romani Imperii Mareschallus hæreditarius, gladium singuli in vagina deaurata reconditum vt priores, præferentes, insequentibus eos Illustrissimis & Celsissimis Principibus & Dominis, Du. Iohanne, Comite Palatino Rheni, Electoratus Palatini Administratore à dextris, Dn. Iohanne-Georgio Saxoniae Iuliae, Cliviae, & Montium Duce, Electore, in medio, & Adamo Gansio, Domino in Putlitz, Electorali Brandenburgico Legato, à sinistris, quorum vterque Palatinus nempe & Saxoniae Principes, toga Electorali ex holoserico rubro, pellibus Hermelinis suffulta, & prætexta induti, pileoque electorali eiusdem coloris & materiae caput tecti, cernebantur. Legatus vero Brandenburgicus, habitu suo consueto nigro indutus erat, cui etiam, quod Elector Brandenburgicus ipsemet non adesset, gladium nemo prætulit.

Hoc ordine ad portam vsque templi primariam inter vtrinque constitutos armatos ciues vecti Principes, equis descenderunt. Simul atque autem templum ingressi essent, Tubicines statim & Aeneatores Electorales, qui magno numero in destinato ad vsum istum loco, aduentum eorum præstolabantur, tubis canere, & pulsare tympana magno impetu cœperunt, cantu isto (donec Septemuiri omnes Chorum Templi, qui tum quidem vndique tapetibus & peristromatis ex serico auroq; & argento preciosissime & artificiosissime contextis, stratis & obductus fulgebat, ingressi essent, sedesque suas, quarum sex pro Electoribus & Legato Electorali, holoserico nigro, vna autem pro Rege Bohemiae panno Attalico siue aurato stratae & obductae erant, occupassent) continuato.

Cum igitur in subsellia sua, Electores, in dextro nempe Chori latere Moguntinus, Bohemus & Palatinus, in medio Chori loco, nimirum præcentori alias destinato, Treuirensis, & in sinistro latere Colonienfis, Saxo & Legatus Brandenburgicus consedissent, præcipuis quibusdam Consiliariis cum Clero in Chorum admissis, fores per hæreditarium Imperii Mareschallum Pappenheimium nempe occlusae, organaque pulsari cœpta sunt inchoato simul Hymno: *Veni*

Sancte Spiritus. quem Electorales Musici in eleuato Chori vestibulo constituti, canendo absoluerunt. Hymno eo finito, Suffraganeus Moguntinus ad Altare constitutus, Missam celebrare coepit, Palatinus vero, Saxo & Brandenburgicus Legatus, qui Sacris istis interesse haudquaquam solent, surgentes, in Sacellum, quod prope Chorum est, cum Consiliariis aulicisque suis, dum ea celebraretur, concesserunt. qua finita cum prodeuntes iterum loca sua occupassent, Hymnus, *Veni creator Spiritus*, &c. cantari coeptus est. Finito autem eo, Electores omnes, vna cum Legato Brandenburgico, praecedentibus eos cum gladiis, (excepto tamen Legato Brandenburgico) Marschallis, ad Altare, iuramentum ex praescripto Bullae aureae praestituri, processerunt. cumque in gradum supremum ascendissent, & ad astantes faciem conuertissent, Moguntinus, in medio constitutus, causas conuentus sui, nempe ut iuramentum, requirente ita Bulla aurea, praestarent, paucis exposuit, primusque iuramentum istud, verba ei praelegente Treuirensi, praestitit. postmodo Electoribus reliquis idem iuramentum Moguntinus praelegit, quod ipsi itidem magna promptitudine & alacritate, Ecclesiastici quidem ad pectus suum, seculares vero ad Euangeliorum librum digitis, praestiterunt.

Hoc facto, Moguntinus, duos Notarios requisivit, & ut Actum istum notarent, vnumque vel plura super eo instrumenta conficerent, hortatus est: qui fidelitatem, obsequium & promptitudinem suam ad officium hoc submissee ei deferentes, Nobiles & Adstantes reliquos in testimonium requisierunt.

Electores vero interea ad loca sua iterum sese receperunt: cumque postmodo Hymnum, *Veni sancte Spiritus*, cum pertinentibus ad eum collectis & precatiunculis canentes absoluisent, Sacellum ordine Caesarium, quod concameratum & oblongum Choro ad meridiem adiacens conclaue est, Altari eleganter extructo & pulcherissime exornato conspicuum, multisque vndique magni precii appensis tum tapetibus condecoratum, ad Electionem futuri Regis faciendam ingressi sunt. Erat tum in vestibulo Chori, vbi Cantores & Musici Electorales stationem suam habebant, pro iuniore Comite Palatino, Electoratus Palatini haerede, sedes parata pannoque Attalico & aurato

rato magnifice contecta. Similiter & pro Regina eiusque Gynæceo in fornice templi superiore è regione Sacelli Cæsarii, tapetibus preciosissimis constratus & obtectus vndique ad fenestram Choro obiectam intermediam locus erat, vnde quæ in Choro agerentur, videri omnia quam commodissime poterant.

Postquam igitur Electores horam fere integram in Sacello Cæsario siue electorali commorati fuissent, & accersitis semel atque iterum & dimissis iterum præcipuis consiliariis & Notariis suis, Electio noui Regis, eiusdemque proclamatio in Sacello facta esset, hoc tandem ordine ex Sacello iterum prodierunt, vt præcedentem Moguntinum Colonienfis & Treuirensis sequerentur, Serenissimum Hungariæ & Bohemiæ Regem, tanquam Electum iam Regem Romanum ducentes, & latus eius vtrumque claudentes, comitantibus eos Palatino, Saxone, & Brandenburgico Legato. Quam primum autem Sacello egressi essent, tubicines, æneatoresque Electorales, officio suo tam probe perfuncti sunt, vt tubarum tympanorumque clangore omnia in templo personarent, pulsas simul, quæ in turri ista sunt, ad restandam letitiam campanis maioribus, & tormentis, machinisque in vallo ciuitatis exoneratis atque displois.

Interea Electus nouus Rex ad Altare adductus, flexis in superiori gradu genibus ad orandum se composuit, Electoribus ad latera vtrinque consistentibus. Tum vero statim: *Adiutorium nostrum in nomine Domini: Psalmusque: In virtute tua latabitur Rex.* cum pertinentibus ad eum precatiunculis, super nouo Rege dicta sunt. quibus finitis Rex in Altare ab Electoribus eleuatus & collocatus, Hymnusque Ambrosii & Augustini: *Te Deum laudamus.* tribus Choris, in Organis, Canticis tubisque & tympanis à cantoribus, buccinatoribus & æneatoribus Regiis Electoralibusque decantatus est.

His omnibus peractis, porta Chori, quæ versus dextram est, iterum aperta, & Rex ab Altari leuatus, inter medios Electores per Chorum, ad pegma vel theatrum quoddam, extra Chorum in templo excitatum, & tapetibus preciosissimis vndique exornatum, vti omnibus sese sisteret, processit. Erant in theatro isto subsellia septem pro Electoribus, holserico nigro obducta, & præterea vnum vnico gradu reliquis magis eleuatum, & panno aurato stratum pro Maiestate

Regia, posita. Rege iterum in sedem suam collocato, Electores etiam Moguntinus & Palatinus ad eius dextram, Colonienfis, Saxo, & Legatus Brandenburgicus ad sinistram, Treuirensis vero coram eo in medio confederunt, Palatino quidem orbiculum regalem, Saxone districtum gladium, & Legato Brandenburgico sceptrum regium in manibus tenentibus. Interim vero dum loca sua Electores occuparent, tubicines & æneatores cantibus indulgentes clangore vniuersum templum maximo repleuerunt, quibus cessantibus publicatio & proclamatio ad populum ab admodum Reuerendo Dn. Georgio-Friderico Greiffencloe à Volrath, Præposito Moguntinense & Wormatiense, in hanc ferme sententiam facta est:

Postquam per Serenissimi & Augustissimi Principis & Domini, Dn. Rudolphi II. Imperatoris quondam Romani, feliciss. recordationis obitum, Imperium vacare cœpisset, inter Electores Legatumque Brandenburgicum iam presentes, de electione noui Imperatoris, postulantibus ita legibus constitutionibusque Imperii conuenisse, ut Serenissimus Potentissimusque Princeps & Dominus, Dn. Matthias II. Hungaria & Bohemia, &c. Rex, Archidux Austria, &c. Rex Romanus in nomine Domini eligeretur, futurusque Imperator denominaretur. Hanc vero electionem Principum Electorum Legatique Brandenburgici nomine omnibus iam eo fine manifestari, & notam fieri, ut omnes Hungaria & Bohemia Regem, pro Rege Romano habendum sibi & venerandum sciant.

Facta hac proclamatione, tubis iterum tympanisque tubicines & æneatores canere cœperunt, clangore maximo templum vniuersum complentes, Electores vero cum Maestate Regia surgentes, theatro descenderunt. Præcedebat autem Treuirensis, sequebanturque Septemuii seculares cum Legato Brandenburgico coniuncti, Administrator nempe Palatinus à dextris orbiculum regalem, Saxonie Elector in medio, gladium euaginatam, & Legatus Brandenburgicus à sinistris, sceptrum Regium gestantes. Hos Regia Maestas ipsamet insecuta est. Moguntino iuxta eum à dextris, & Colonienfe à sinistris, ita tamen, ut aliquantulum posteriores viderentur, incedentibus. Hoc ordine templo egressi equos iterum conscenderunt, & ad Maestatis Regiæ Palatium, siue aulam, domum nempe Brunfelsiam nomine vecti, Regem eo de-

eo deduxerunt, præmissis nempe ministris aulicis, Saxoniz, aliorumque Electorum, & Regis ipsius, tubicines atque æneatores, tubis canentes, tympanaque alternis vicibus pulsantes, incesserunt, sequentibus deinde Consiliariis Electorū præcipuis, & Septemuiris tandem ipsis eo, quo ex tēplo processerant, ordine equis incedentibus.

Atque sic tandem electio ista per Gratiā Dei feliciter peracta, & Hungariæ Bohemiæque Rex Matthias II. vna-nimi Septemuirum consensu, multa que omnium exultatione, & congratulatione, in Regē Romanum, & caput vniuersi Sacraissimi Imperii electus est. Principes vero Electores sequentibus diebus æq; vt antea in Curia ciuitatis cōuenientes, consultationibus & deliberationibus, de rebus Imperii variis, horas ante meridianas tribuerunt, post meridianas vero (quantum per conuiuia ab Electoribus aliisq; Principibus, qui peracta Electione Francofurtum statim frequenter aduenerunt, multa cum solennitate agitata & celebrata, fieri potuit) venerationibus, decursationibus, ludisq; equestribus aliis impenderunt, donec tandem Coronatio ipsa 14. Iunii, quæ dies Soliserat, magna cum solennitate, feliciter itidem, (vt iam dicemus) peracta est. Deus Regiam Maiestatem cum Serenissima suauissimaque coniuge sua, saluam & incolumem diu conseruet, victoriamque ei ab hostibus suis perpetuam largiatur.

CORONATIO REGIS ROMANORUM Matthiae I. &c. Die Dominica 14. Iunii Francofurti facta.

QUæ ante Electionem Regiam, & in ipso eiusdem Electionis actu Francofurti acta fuerint, exposita hactenus & commemorata breuiter sunt. Consequens ergo est, ut Coronationis etiam Francofurti itidem peractæ historiæ similiter pertexamus. Tametsi enim in Bulla aurea expressum statutumque sit, quod Electio quidem Francofurti, Coronatio vero prima Aquisgrani fieri, & comitia prima Norimbergæ celebrari debeant: conuenit tamen inter Regem & Septemuiros, Administratoremque Palatinum, & Legatum Brandenburgicum, ut certis de causis, Coronatio hæc non Aquisgrani, sed Francofurti hoc tempore fieret, cum præsertim ex historiis etiam notum esset, actum Coronationis non semper Aquisgrani, sed aliis etiam locis: utpote Francofurti, anno 1562. & Ratisbonæ, anno 1575. celebratum fuisse.

Cum igitur ad Coronationis istum actum dies Dominica 14. nempe Iunii, huius 1612 Anni præstituta esset, ad Aquisgranenses & Norimbergenses mature ea de re relatum est, ut ornatum & alia ad Coronationem antiquitus adhiberi & apud eos asseruari solita, Francofurtum afferrent: ubi quæ necessaria ad actus istius solennitatem videbantur, magno studio per septimanam integram parata sunt. Et quidem in San-Bartholomæi templo ab utroque Baptisterii latere magnæ capacitatis tabulata, ab ortu occasum versus, unde prospectus undique pateret, pro Regina eiusque Gynæceo & principibus personis aliis, exstructa & tapetibus preciosissimis argentoque & auro intertexto nitentibus, condecorata sunt, excitato simul in loco templi valde cōspicuo meridiem versus, pegmate siue theatro eleuato admodum & capaci, eoque tapetibus ut tabulata priora ob artificium & pulchritudinem admirandis admodum constrato. In area porro ante Curiam, ingens taberna ex lignis & asseribus, pro boue assando, in atrio autem Gazophylacii post Curiam, culina ingentis capacitatis, pro apparando prandio regali itidē

ex lignis & asseribus excitatae sunt. Pons praeterea per forum
 siue plateam, qua ex curia ad San-Bartholomaei templum i-
 tur, stratus & traductus est firmioribus paullo crassioribusque
 quam ad tabernam & culinam lignis asseribusq; ad eum ad-
 hibitis. Fons ante Curiam perpetuo saliens, lintheaminibus ad
 iustitiae usque superimpositam ei statuam, obuelatus, & colo-
 ribus variis gramine hederaque admixtis ita depictus infe-
 ctusque est, vt excauatae cuiusdam rupis formam referret,
 Aquila nigra bicipiti coronata, in rotundo globo consisten-
 te, & serpo viridi, quod leones duo vtrinque constituti, vngu-
 bus quasi tenebant, inclusa, ad eum apposita atque adfixa. Pa-
 latium siue Senaculum Curiae superius, quod Senatus paul-
 lo ante renouari & concamerato opere fornicis instar elega-
 tissime construi illustrarique imaginibus variis curauerat,
 multis artificiosissime contextis tapetibus ad parietes con-
 stratum, in pavimento vero, ad partem dimidiam usq; vnico
 gradu eleuatum pannoq; rubro obductum est, mensis Electo-
 ralibus tali ordine in eo constitutis. Ad fenestram intermediam,
 areae patenti siue foro obuersam, locus erat quinque gradibus
 reliquo loco magis eleuatus, panno itidem rubro constratus,
 in eo mensa regia. in inferiori autem tabulato ad dextram
 mensae Electorales tres, pro Electore Moguntino, Bohemiae
 Rege, & Administratore Palatino; ad sinistram itidem tres, pro
 Electore Colonienſe, Electore Saxoniae, & Electore Bran-
 denburgico; Medio vero loco, e regione nempe mensae regiae,
 mensa Electoralis vna pro Electore Treuirſe posita, & ho-
 loserico rubro constratae fuerunt, cadurco siue tegmine supra
 mensam quamlibet, ex holoserico pannoque Attalico & au-
 rato constante, explicato, & Abaco siue Repositorio, pro vasis
 poculisque argenteis & aureis mensae cuiuslibet magnifico ap-
 posito, nec non pulpito siue tabulato in vestibulo palatii pro
 Cantoribus Musicisque excitato, & panno rubro vndiq; con-
 uestito atque obducto.

Cum igitur dies Solis, 14. nempe Iunii aduenisset, portae
 ciuitatis omnes occlusae manserunt, ciues vero armati & ve-
 stimentis elegantioribus induti, a palatio siue aula Regia, ad
 Curiam, indeque ad San-Bartholomaei templum ab vtraque
 pontis per plateam istam traducti parte constiterunt, & cam-
 pana ingenti ab hora quinta ad septimam usque signum ali-
 quoties datum est.

Interea Treuirensis & Coloniensis Septemviri habitu electorali, vt Electionis die induti, mox & Moguntinensis tunica talari nigra indutus, templum San- Bartholomæi ingressi sunt, & in Bibliotheca templi, ab Aquisgranensibus & Norimbergensibus Legatis, habitum ornatumque Cæsariū eo allatum acceperunt, cumque deposito in Choro habitu Electorali, Pontificalia sua, vestitum nempe Episcopalem induissent, insignia ista Imperii, coronam nempe, orbiculum imperialem, annulum, sceptrum, & duos gladios, vnū oblongum & latum, alterum in formam gladii Turcici incuruatū, in Altari Crucis, quod ante Chorum cernitur, Treuirensis & Coloniensis deposuerunt. Paulo post horam septimam, Electores Moguntinus, Treuirensis & Coloniensis, habitu Pontificali illustri admodum ornati vna cum Assistente, Neutræ Episcopo & Suffraganeo Moguntino, Præposito item Capituli Moguntinensis duobus ministrantibus, Hugone nempe Cratzio à Scharffenstein, Adfessore Capituli Moguntinensis & Wormatiensis Præposito Francofurtensi, &c. & Georgio Antonio in Rotenstein, Canonico Capitulari, nec non Ecclesiasticis personis aliis, Choro egressi ad Altare cōcesserunt, cum vero nondum Rex cōpareret, Electores isti Ecclesiastici, Moguntinus maxime, tanquam futurus Consecrator, habitu Pontificali seu Episcopali illustri admodum ornatus, in subsellia sua, aduentum Regis præstolaturi, confederunt.

Seculares porro Septemviri habitu suo Electorali induti post horam septimam ad palatium siue aulam Regiam equis vecti sunt, quo vna cum Consiliariis item suis, Principes reliqui Comitesque Barones & alii proceres, nec non Legati exterorum Principum magno numero conuenerant, vt Regiam Maiestatem in templum proficiscentem comitarentur: quod quidem paullo post, horam circiter octauam, ordine sequenti factum est.

Præmissis tribus Electoris Saxoniae satellitibus, habitu eleganti nigro & flauo indutis, hæreditarius Imperii Mareschallus, Maximilianus à Pappenheim, processit, baculum manu tenens, quem Aulæ Mareschallus, cum vtriusque ministris, & Electoralibus Consiliariis, multisque nobilibus personis aliis, secutus est. Procedebant porro prætor consulque & alii ex senatu ciuitatis Francofurtensis ad actum istum

istum deputati, sequebanturque multi Electorales Confessarii & nobiles aulici, qui tamen propter incidentem forte pluuiam, ordinem minime seruauerunt, sed eo distracto, quacunque poterant ratione imbribus sese subdixerunt.

Vt remisit autem paullulum tempestas, Comites, Barones, alique proceres magno numero pedites incesse-
runt, quos Principes, quorum ad vigintitum Francofurti numerabantur, equis secuti sunt. Post illos equis albis simul vecti incesse-
runt tres Feciales siue Caduciferi suo habitu ornati & baculos siue caduceos albos manibus gestantes, quorum primus à dextris equitans Regni Bohemiæ, intermedius regni Hungariæ, tertius vero à sinistris equitans, reliquorum Regnorum insignia paludamentis siue tunicis suis sericis artificiose attexta gestabant: quos Fecialis siue Caducifer Imperii Aquilam imperialē in tunica contextam præferens, & caduceum siue baculum itidem album manu tenens solus equo albo insidens secutus est.

His ita præmissis, Administrator Palatinus, habitum Electoralem indutus, itemque Legatus Brandenburgicus, habitu suo consueto indutus, equites coniuncti incesse-
runt, quorum ille orbiculum imperialem, hic vero sceptrum manu gestabant. Deinde solus equo pulcherrimo preciosissimoque insidens Saxoniae Elector incescit, habitum itidem Electoralem indutus, & gladium euaginatam Regi præferens, quos omnes tandem Rex ipsemet habitu pileoque Electorali ornatus, sub cadurco siue tegmine elegantissimo (quod sex Ciuitatis Francofurtensis Senatores, nempe Nicolaus Heilricus Faust ab Aschaffenburg, Iohannes-Hector zum Iungen, Daniel Stalburgerus, Hieronymus-Augustus ab Holtzhausen, Hieronymus Stephanus, & Iohannes Philippus Weis, gestabant) secutus est. Dimidia autē fere hora, antequā Rex veniret, Regina cū Gynæceo suo, multisque principibus sceminis & virginibus aliis, aliquot curribus in templum profecta, tabulatum eo sine sub Organo exstructum occupauerat. Cæterū cum hac ratione per paratum ad hunc vsum pontem, ad San-Bartholomæi templum Rex venisset, Electores tres Ecclesiastici, cum duobus Suffraganeis adstantibus, & Clericis, Ecclesiasticisq; personis aliis, quorum alter Euangeliorum librum, alter thuribulum

gestabant, in occursum ei ad portam usque templi processerunt. Et Moguntinus quidem tanquam Consecrator, habitu Episcopali indutus, & infula seu pileo episcopali caput tectus erat, Crucem sibi cum baculo Episcopali, & sigillis Regiis præferri curabat, sequentibus eum duobus ex Clericorum cœtu, qui infulam & baculum obseruarent.

Rex ad Consecratorem veniens, dum preces diceret, substitit, illisque finitis, cum cæteris personis Ecclesiasticis ad Altare processit. Præmisso enim, qui crucem & baculum cum sigillis Regiis gestaret, Adstantes siue Suffraganei latus Regis utrumque claudentes, ad Altare eum perduxerunt, præcedentibus Maiestatem Regiam Septemuiris secularibus, cum insignibus Imperii, & ornatu Cæsario, Treuirensi vero & Colonienfi eam sequentibus. Canobatur interea Hymnus: *Ecce mitto Angelum, &c.* Septemuiro vero seculares, cum ad Altare venissent, traditis hæreditariis suis Mareschallis insignibus, sedes suas occuparunt, quæ hunc quidem in modum dispositæ cernebantur.

Primo coram Altari sedes precatoria, ubi preces suas Rex perficeret, posita erat, panno Attalico siue aurato obducta, paullo post eam Solium Regium excitatum erat, eiusdem coloris panno aurato constratum. Post solium istud subsellia duo pro Adstantibus siue Suffraganeis, & iuxta ea, sedes duæ aliæ, una ad dextram pro Electore Treuirensi, altera ad sinistram pro Colonienfi, holoserico rubro stratae erant. Seculares autem Septemuiro prope Treuirensē, Baptisterium, siue occasum versus; Legati ex opposito, prope Coloniensem, sessiones suas habebant.

Cum Hymnus seu cantio ista; *Ecce mitto Angelum, &c.* finita esset, Suffraganei seu Adstantes Regem ad Altare, & Consecratorem, Moguntinum nempe Archiepiscopum, Pontificalibus seu Episcopalibus vestimentis magnifice ornatum, ad humilem quandam sedem peragendis precibus destinatam duxerunt: ubi Maiestate quidem Cæsarea in genua procidente, precatiunculae quædam à Consecratore dictæ sunt; quibus finitis, Suffraganei Regem eleuatam in solium Regium abduxerunt, & sessiones suas iterum occuparunt.

Interim ad officium Missæ Consecrator sese accinxit, quæ statim etiam inchoata & celebrata est. Simul atque autem

tem Sequens finitus esset, antequam Euangelium inchoaretur, Rex deposito, quo hactenus indutus fuerat, Electorali habitu, à Suffraganeis, comitantibus eum Treuirensi & Coloniensi Electoribus, ad Altare deductus est, ibique in genua, ad sedem habendis precibus destinata, quemadmodum & Consecrator ipsemet, vna cum Episcopis & Clericis adstantibus omnibus, procidit, quo facto, Litania super eo legi coepta est. cumque ad versiculum ventum esset; *ut nos exaudire digneris*: Consecrator surgens baculumque Episcopalem manu tenens, addidit: *Vt hunc famulum tuum Matthiam in Regem eligere digneris: itemque ut eum benedicere, sublimare & consecrare digneris*; Actandem, *ut eum ad Regni & Imperii fastigium perducere digneris*: Choro subinde subiiciente & respondente, *Te rogamus Domine*, &c. Diaconisque coeptam Litaniam absoluentibus, quia finita, Rex cum Suffraganeis & Clero reliquo iterum surrexit, & Consecratori infusa imposita, traditusque in manus baculus est, qui Latino sermone Regem allocutus *velletne Christianam & Catholicam religionem retinere; Christianam Catholicam Ecclesiam defendere; iustitiam administrare; Imperium augere; Viduas & pupillos tueri, & Pontifici Romano debitum honorem prestare atque exhibere*? rogauit. Cumque ad quaestiones singulas affirmando Rex respondisset: ex sede precatoria, Altare versus paullulum progressus, omnia sese ista constanter seruaturum, iureiurando confirmauit.

Consecrator porro ad praesentes Electores, Principes, Comites, Barones, & vniuersum populum conuersus, Latino sermone, *vellentne Maestati Regie se submittere; eius regnum confirmare, mandatisque & praeceptis eius obedire, iuxta doctrinam Apostoli, iubentis omnes subditos esse Magistratibus, siue Regi tanquam praecellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis*, &c. quaesuit. Cumque Electores, Principesque, & vniuersus populus, *Fiat, Fiat, Fiat*, respondissent, Rex ad humilem sedem precatoriam ab Altari traductus est, ibique in genua procidit, & benedictionem à Consecratore accepit. Interim nudato ad vnctionem Rege, oleum catechumenorum Consecrator accepit, & signum Crucis vertici primum capitis, postmodum ceruici inter virumque humerum, porro pectori, & tandem dextro brachio, inter carpum & cubitum inunxit, verba hæc subinde; *Vngo te*

in Regem oleo sanctificato in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, pronuncians, cantarunt postmodum Musici Hymnū: *Vnixerunt Salomonem, &c.* & Consecrator manus etiam Regis inunxit.

His ita peractis, Suffraganei siue Assistentes Regem per Chorum in Sacrarium siue Sacellum Chori duxerunt, absterfoq; oleo, antiquum imperialem habitum Norinberga allatum, maxime vero ocreas genuales, & tunicam talarem albam oblonga stola diuaticatim à collo per pectus superinflecta ei induerunt, atq; ita instar alicuius Diaconi vel Sacerdotis vestitum & ornatum, in sedem precatoriam, adhibitis Electoribus aliis, duxerunt; vbi Consecrator iterum benedictione eum impertiuit, canendo versiculos quosdam sacros, quibus Musici finalem semper clausulam adiecerunt.

Benedictione ista & precibus finitis Electores duo Treuirensis & Colonienfis gladium, instar Acinacis siue gladii Turcici nonnihil incuruatum, qui Caroli Magni fuisse perhibetur, ab Altari, in quo (vt supra dictum est) vna cum Corona & Sceptro positus fuerat, depromptum & euaginatū in manus Regi dederunt, Consecratore dicente: *Accipe gladium per manus Episcoporum &c.* Cum vero Consecrator diceret; *Accingere gladio tuo, &c.* gladius iste in vaginam iterum reconditus Regi per seculares Septemuiros ad latus alligatus fuit. Consecrator vero Regi annulum ab Altari depromptum cum certorum verborum pronunciatione digito eius induit, Sceptrumque regium & orbiculum imperialem, ab Altari itidem deprompta, & allata in manus ei, Sceptrum quidem in dextram, orbiculum vero in sinistram, his adiectis verbis: *Accipe virgam virtutis & equitatis, &c.* tradidit. tandem Coronam imperialem ab Altari depromptam tres Septemuiři Ecclesiastici, Moguntinus nēpe, Treuirensis & Colonienfis, capiti Regis simul; Consecratore hæc verba: *Accipe Coronam Regni, &c.* dicente, imposuerunt, & aurato eum Caroli Magni pallio condecorarunt. Quo facto Rex ex sede precatoria surgens, Electoratus Palatini Administratori orbiculum, Legato vero Brandenburgico Sceptrum porrexit; moxque à Treuirensi & Colonienfi ad Altare perductus, iusiurandum, quod omnia, quæ bonum Imperatorem decent, factururus esset, præstitit.

His

His omnibus peractis, cum & iuramentum præstitum, & actus Coronationis in medio templi, coram Altari nempe Crucis peractus esset, elegans admodum Musica habita est, Rex vero ad Sacrificia conuersus est, & Sacramentum Cœnæ, sub vna tantum specie, à Consecratore Archiepiscopo Moguntino accepit.

Cæterum præeunte Consecratore Moguntino, Treuirensis & Colonionis vna cum Suffraganeis seu Assistentibus assumptam in medium Maiestatem Regiam, in excitatum versus meridiem pegma siue theatrum, multis pulcherrimis & preciosissimis tapetibus vndique exornatum, & panno rubro in pauimento constratum, abduxerunt, præcedentibus eum Electoribus secularibus & Legato Brandenburgico, cum insignibus Imperii; Cantoribus vero Musica interim suauissima spectatores oblectantibus. At vero Electores Ecclesiastici Regem in solium Regium in theatro isto, loco sedis Regiæ Caroli Magni, quæ Aquigrani est, excitatum, panno Attalico, siue aurato vndique ornatum, & tegmine preciosissimo superinductum, collocarunt, Consecratore eum ita compellente: *Sta & retine locum regni, quem non iure hereditario, nec paterna successione, sed Principum electione in regno Alamania tibi noueris delegatum*, precatiunculamque super eo dicente, qua finita, Ambrosii Hymnum: *Te Deum laudamus*, &c. Cantores & Musici tribus iterum Choris in organis, humana voce, & tubis tympanisque alternatim decantarunt.

Finito hymno Elector Moguntinus pro se & reliquorum Electorū nomine, Maiestati Cæsareæ gratulatus est, vniuersumq; Romanum Imperium, cum omnibus eius Electoribus Principibus & Statibus, quam optime & diligentissime ei cōmendauit. Hoc facto Consecrator cum Suffraganeis & Ecclesiasticis personis omnibus theatro descendens Chorum ingressus est, & Pontificalia vestimenta exuit.

Rex vero in solio suo permansit, adstantibus ei Electoribus secularibus. Aderant autem Comites itemque Barones & nobiles aliqui, quorū nomina infra annotata inueniuntur, eos Rex gladio Caroli Magni Imperatoris percussos, equites auratos creauit, traditoq; postmodū Electori Saxonie gladio, ex pegmate siue theatro isto descendens, in solium suum ad Altare constructum sese contulit, eoq; facto Con-

secrator Moguntinus, itemque Treuirensis & Colonienſis habitum electoralem iterum induti, ex Choro ad Cæſarem & Electores reliquos, ad Altare eos præſtolantes reuerſi ſunt.

Interea Eccleſiaſtici duo Cæſarei Aquisgranenſis Capituli, amiculis candidis linteis iuduti, coram Maieſtate Cæſarea comparuerunt, librum ſinguli manibus tenentes, quorum alter inuolucrum habebat ex holoſerico, alter ex viliori materia confectum: cumque ex altero Regi aliquid prælectum fuiſſet, ipſe librum exoſculatus, iuramentum præſtitit, inque Canonicum dictæ Eccleſiæ Aquisgranenſis, veteri more receptus eſt.

Cum igitur omnia iam in templo peracta eſſent, porta eius aperta eſt, vt quilibet inde exire poſſet. Antequam autem templo egrederentur, pons ille, quem à curia per forum ad templum traductum diximus, panno rubro totus obductus & gramine foliisque virentibus conſtratus fuit. Proceſſus autem ex templo ad curiam, in qua regale prandium celebrandum erat, tali ratione factus eſt. præmiſſis initio miniſtris aulicis, Conſiliarii Cæſaris, Electorum & Principum, nobiles item & alii quam plurimi pedites inceſſerunt. Aduertant deinde tubicines & æneatores Electorales atque Regii, alternis vicibus tubis perpetuo canentes, & tympana pulſantes. Porro Barones, Comites, Principes, qui equis antea uſi fuerant, iam pedites omnes inceſſerunt, ſuccedentibus eis tribus Regiis & vno Imperiali Caduceatoribus, qui baculos ſeu caduceos albos, vt antea, manibus præferebant. Poſtmodo Electores cum Cæſare itidem pedites, Treuirensis quidem primo ſolus, deinde Palatinus Adminiſtrator, & Legatus Brandenburgicus orbiculum imperialem, & Sceptrum geſtantes, coniuncti; Tertio Saxonix Elector cum euaginato gladio itidē ſolus, inceſſerunt. Secutus eſt Rex ipſemet ſolus, Corona imperiali, & reliquo ornatu vetuſto regio, Aquisgrano & Norimberga allato, indutus, ſub cadurco ſeu tegmine pulcherrimo, quod ſupradicti Scabini & Senatores Francofurdienſes geſtabant. Regem comitabantur Moguntinus & Colonienſis Septemuiſi coniuncti, ſequentibus eos multis Eccleſiaſticis, & aliis perſonis magno numero. Agmen tandē claudebant ſcolopetarii quidam equites, & ante eos aliquis, qui nummos aureos, argenteosque plenſis manibus, tota iſta via in populū ſpergebat. Hinc quantus in populo tumultus extiterit,

terit, æstimare facile est, sclopetarii certe equites ipsimet imperum furentis, & nummos expetentis populi sustinere amplius non valentes, subsistere in area publica, & cum eo, qui nummos emiserat, retrocedere coacti sunt.

Nummorum autem istorum in populum missorum duo erant genera, vtraque tam aurea, quam argentea. Alterum magnitudine quadrantem Ioachimici imperialis æquans ab vna parte, Regis laurea ornati effigiem, cum inscriptione: *Matthias II. D. G. H. B. Rex, Coron. in Reg. Rom. 24. Iun. 1612.* Ab altera Diadema Regium, quod Sol desuper radiis suis, Luna vero ab inferiori parte collustrabant, cū inscriptione: *Concordi lumine maior* exhibebat. Alterum paullo minus batzii magnitudine, effigie Regis destituebatur, & inscriptionem tantum; *Matthias II. D. G. H. B. Rex, Coron. in Reg. Rom. 24. Iun. 1612.* ab vna, Solemque & Lunam cum intermedio diademate, & adscripto Symbolo; *Concordi lumine maior* ab altera parte exhibebat.

Ad pannum autem quod attinet, qui ponti instratus erat, eum populus, denso agmine irruens, quam primum Rex præteruisset, tanto cum feruore disiectum diripuit, vbi pedibus etiam posteriorum equitum eum subtrahere videretur. Cæterum dum Coronatio in templo perageretur, mensæ in palatio Curia, pro Rege, Electoribusq; & Principibus aliis strata, & magnificentissime parata fuerunt, excepta ea, quæ pro Electore Brandenburgico posita fuerat: ea enim holoserico rubro instrata mansit, nec quicquam ferculorum in eam, cum Elector Brandenburgicus ipsemet præsens non adesset, appositum est: idque ex Aureæ Bullæ præscripto, qua constitutum expresse est, quod vbi Elector aliquis, siue Ecclesiasticus, siue Secularis, graues ob causas electioni adesse præsens non possit, Legatum tamen cuiuscunque dignitatis mittat: is personam quidem eius sustinere debeat, ad mensam tamen Electori absentem paratam haudquaquam admittendus sit. Quod idem etiam de mensa, pro Bohemiæ Rege tanquā Electore posita, factū est, cum rex Bohemiæ licet præsens esset, ad mensam tamen imperatoriam, in loco sublimiori, tanquam Rex & Cæsar Romanus, ex præscripto Bullæ aureæ, iam accumberet.

Postquam igitur Rex cum Electoribus, reliquoque Principum & procerum comitatu, in palatium Curia venisset, an-

requam mensæ accumberent, Saxoniae Elector, ut officio suo satisfaceret, sicut erat, habitu Electorali indutus, cum Confiliariis & satellitibus suis palatio iterum descēdens, equum cōscendit, & ex curia in ingentem auenæ aceruum, quæ in area publica ante curiam ortum versus accumulata fuerat, vectus, mensuram argenteam admodum ponderosam, quam manu gestabat, auena repleuit, & radio argenteo complanata, hæreditario Imperii Mareschallo, Maximiliano à Papenheim, (cui ea etiam postmodum vna cum equo, cui Elector infederat, propria cessit) tradidit, & ad Curiam, multo cum tubarum, æneatorumque clangore, reuersus est, populo statim auenam istam omnem diripiente, & saxis inge-
rente, quin & maximam partem pedibus conculcante & per plateas hinc inde dispergente.

Post Electorem Saxoniae, hæreditarius similiter Electoris Brandenburgici Mareschallus, equo ex curia in aream vectus, malluium argenteum, quod cum gutturnio & mantili, in mensa prope culinam positum erat in curiam asportauit: quæ tubicines & æneatores ingenti itidem cum tubarum & tympanorum fonitu euntum & redeuntem profecuri sunt.

Vltimo ex curia in aream equo vectus, Administrator Palatinus aduenit, & fercula quædam patinis argenteis condita, & in mensa itidem prope culinam disposita, accepta in curiam asportauit; quem statim alii patinas plures gestantes secuti sunt, tubicinibus & æneatoribus similiter euntem redeuntemque multo tubarum clangore & tympanorum sono prosequentibus.

Simul atque autem is discessit, populus maxima frequentia in area ista congregatus, summo in culinam impetu irruens, bouem assatum diripuerunt, culinaq; ipsa dissecta & bouem in multas discerptum dissectumque particulas, & veru ipsum, rotasq; & asseres cum lignis, ex quibus culina extructa fuerat, inde secum asportarunt. Interim cum officio suo tubicines & æneatores perfuncti essent, & Electores tam Ecclesiastici quam Seculares constitutioni Bullæ Aureæ satisfecissent, ad mensam quisque suam Rex & Septemviri consederunt, ferculaq; multa & varia singulis mensis apposita sunt, ad regio plane modo cum ingenti aureorum argenteorumque poculorum & vasorum apparatu, prandium istud peragen-
dum.

Erant

Erant autem præter has Electorum mensas, mensa in inferiori palatii istius parte oblonga, pro Principibus aliis, quorum viginti duo numerabantur, itemque in cœnaculis & conclauius aliis plures pro Comitibus & Baronibus, ut & in peculiari cœnaculo, pro Coloniensi, Aquisgranensi, Nurnbergenfi & Francofurtenfi ciuitatibus; mensæ quatuor paratæ. Verum Aquisgranensium mensa strata quidem, sed ferculorum nihil in eam, propter intestina, quibus tum laborabant, dissidia, appositum fuit: quemadmodum etiam auditi hoc tempore eandem ob causam plane non fuerunt.

Cæterum de fonte perpetuo in area publica ante Curiam saliente & in formam rupis siue scopuli excauati iam parato supra diximus. Erant autem duæ fistulæ plumbeæ ex domo quadam è regione fontis subter terram ad fontem istum traductæ, ut earum beneficio, vinum album rubrumque ad fontem ex vasis in domo ista reconditis deriuaretur. Cum igitur Rex & Septemuii ad mensam quisque suam consedisent, vinum ex Aquilæ bicipitis ore, itemque ex globo & leonibus, album rubrumque largiter promanare & profluere cœpit, permissumque cuilibet fuit ad satietatem bibere. verum ab ingenti furentis quasi plebis impetu, cum quilibet partem inde auferre, & vel vrceolis vel pileis vinum illud proficiens excipere satageret, factum est, ut maxima vini pars in terram profusa turpiter perierit, plebe nimirum tandem in fontem conscendente & Aquilam ipsam cum serpo & leonibus disceptam abripiente, & auferente. Ita enim ab impetu plebis promiscue tutum tum nihil fuit, ut etiam plumbeis istis fistulis, subter terram dispositis, quibus vinum illud ad fontem deriuabatur, minime parum sit, sed ipsæ, licet plurimum adhuc vini in doliis superesset & longo adhuc tempore fluere potuisset, terra erutæ & abreptæ penitus fuerint, in ipsam iam Iustitiæ statuam manus iniicientibus aliquibus: ut furoribus eorum occurrere necesse omnino fuerit.

At vero prandium istud regale cum ad horam dimidiam sextam productum munificentissime, magnificentissimeque fuisset, remotis tandem epulis, omnes surrexerunt, principesque septemuii & alii Maiestatem Regiam ex curia

descendentem ad palatium siue aulam suam, domum nempe Braunfelsiam deduxerunt.

Curauerat autem & Senatus ciuitatis Francofurtensis castellum quoddam, ingenti in medio turri, cuius fastigio aquila nigra biceps coronata supereminebat, & quatuor ad angulos minoribus aliis turribus conspicuum, eleganti artificio extrui, pyrobulisque & multo puluere tormentario expleri, ut eo accenso spectaculum Maiestati Cæsareæ reliquisque Principibus forte non ingratum exhiberet. Illud in Mœnum quidem traductum erat, ut eadem vespera accenderetur, & combureretur, verum propter incidētem pluuiarum tempestatem, & impedimenta alia, nec hac solenni coronationis, nec sequenti, sed Sabbathi demum die, ut suo loco dicetur, accensum fuit.

*CORONATIO REGINAE ANNAE
Austriacæ, &c. Matthiæ I. Rom. Regis coniugis,
die Martis 16. Iunii Francofurti
facta.*

Reginæ Coronatio postero statim Lunę die fieri debebat, verum propter incidentia forte impedimēta ad sequentem diem Martis, 16. nempe Iunii dilata fuit. Ea igitur die æque ut præterita Solis die signum campanis maiorib. à quinta ad septimam matutinam horam, aliquoties datum est. Post auditam septimam Electores duo Ecclesiastici, Treuirensis nempe & Coloniensis, habitu Electorali induti ad templum profecti sunt, Chorumque ingressi habitu isto deposito, vestimenta Episcopalia siue Pontificalia, quemadmodum Meguntinus etiam, qui paulo tempestiuus in templum venerat, induerunt. Ponebantur autem in Altare Sceptrum, Orbiculus, Annulus & Corona, Imperii nempe insignia, & in palatio siue aula Regis, seculares Septemuii, Principes itē, Comites, Barones, & alii proceres frequentes conueniebant.

Post horam octauam ad San-Bartholomæi templum tali ordine processum est. Principio Cōsiliarii, Nobiles, aliiq; Officiarii, cum multis Comitibus, Baronibus, proceribusque

que aliis pedites præceſſerunt ſecuti ſunt eos equis vecti Prin-
cipes, Francofurti tum præſentes, Caduceatores item quatu-
or, eodem, quo tempore Coronationis regiæ ordine & habi-
tu ornati, caduceos albos præferentes. Poſtmodum Electores
equis itidem aduecti inceſſerunt, Palatinus nempe Adminiſtra-
tor, habitu Electorali indutus, Orbiculumq; imperialẽ geſtans
ad dextram, Legatus Brandenburgicus in medio, & Mareſchal-
lus Brandenburgicus cum aureo Sceptro ad ſiniſtram equitans.
Hos pedes ſecutus, hæreditarius Imperii Mareſchallus à Pap-
penheim, vaginam gladio vacuam manibus geſtauit. Succeſ-
ſit ſolus equo aduectus Saxonix Elector, habitu Electorali
indutus, gladiumque euaginatũ geſtans, quem ſolus iti-
dem Rex, Corona & habitu Cæſario condecoratus, equo in-
fidens, ſecutus eſt. Poſtmodum Regina curru precioſiſſi-
mo aduecta ſola inceſſit, Gynæceo eius, principibusque &
nobilibus ſceminis aliis, cum viginti & amplius curribus eam
comitantibus. Poſtquam in Templum ventum eſt, Ele-
ctores quidem Eccleſiaſtici Pontificalibus induti, ex Choro
obuiam eis ad Altare proceſſerunt, Rex vero in peculiarem
quandam ſedem, quæ à dextris iuxta illam, in qua tem-
pore Coronationis ſederat, conceſſit. At Regina in ſedem
precatoriam abducta eſt, moxque Suffraganeus Mogunti-
nus, loco Electoris, qui male habere cœperat, ad celebrandam
Miſſam ſe parauit, quæ ex Sacello Cæſario præſtanti Muſica
ad Euangelium uſque continuata eſt.

Poſtquam Epiſtola & ſequentia lecta eſſent, ſuffra-
ganeus ab Altari diſceſſit, Epiſcopus vero Moguntinus im-
poſita in caput inſula, acceptoque in manus Epiſcopali bacu-
lo ad altare proceſſit, cumque ad Reginam facie conuerſus
conſediſſet, Rex Corona regia ornatus, Sceptrumque dextra,
& Orbiculum imperialem ſiniſtra tenens ad Altare itidem
acceſſit, conceptiſq; verbis, coniugem uti ſuam in Reginam
Romanorum Moguntinus coronaret, rogauit. Interea ſedes
Reginæ precatoria propius aliquanto ad Altare promota
eſt. Rege igitur ad ſolium ſuum iterum concedente, Regina
à Treuirenſi & Colonienſi ad ſedem iſtam precatoriam de-
ducta eſt, ubi una cum Suffraganeis adſiſtentibus, & Electore
Moguntino Conſecratore ipſomet, in genua procidit, præ-
cesque ad Deum fudit. Finitis precibus, & Litania ſuper eam
eodem, quo in Coronatione Regis modo lecta, Moguntinus

surgens eam interrogabat: numquid Romanorum Regina saluari & coronari cuperet? cumque cupere se respondisset, preces iterum habitæ sunt, & Moguntinus quidem ad populū conuersus, precatiunculam quandam pronunciauit. Postmodum Regina circa collum à Gynæcei Magistra nudata, & oleo à Consecratore in ceruice primum, & postmodum in dextro brachio, addita breui precatiuncula, inuncta est.

Hoc facto, Treuirensis eam & Coloniensis terra leuatam, in Chorū abduxerunt, duobus Suffraganeis adstantibus, & quibusdam ex Gynæceo eius, eam comitantibus. Ibi preciosissimo regio habitu, ex panno aurato constante, & Symate longo admodum, quod virgines quædam nobiles gestabant, conspicuo, absterfo primum oleo, induta est. cumque ex Choro iterum ad fedem precatoriam reuersa, coram Altari in genua procidisset, Electores Ecclesiastici omnes nouam Coronam ab Altari leuatam, capiti eius, additis quibusdam verbis, imposuerunt. Consecrator vero solus annulum ei induit, Sceptrumque in dextram, & globulum Imperii in sinistrā ei tradidit, quæ Imperialibus istis insignibus ornata postmodum, facta benedictione, in solium regium, in quo Rex Coronationis tempore confederat, à duobus Electoribus & Suffraganeis abducta est, ubi Treuirensis quidem Sceptrum, Coloniensis vero Orbiculum imperialem ab ea accepta, in Altare iterum deposuerunt.

Interea Consecrator ab Altari discessit, Suffraganeus vero Moguntinus Missam continuare cœpit. Sub Offertorio autem Regina à duobus Electoribus Ecclesiasticis ad Altare & Sacrificium ducta est: cumque Agnus Dei canendo finitus, & ablutio facta esset, Suffraganeo Moguntino recedente, Archiepiscopus Consecrator ad Altare iterum accessit, ubi reliqui duo Electores Ecclesiastici, Coronam capite Regine leuatam, præsentibus Legatis Fuldensibus tenendā tradiderunt: ipsa autem ad Altare producta, puluinaria ibi disposita remouit, inque terram flexis genibus procidens, magna humilitate & deuotione Sacramentum Cœnæ ex manu Consecratoris accepit, quo facto, Electores eam terra leuatam, in solium regium abduxerunt, & Coronam capiti eius iterum imposuerunt, quam virgines quædam ex Gynæceo eius accedentes, ne dimoueretur amplius, capiti alligarunt.

Postea

Postea Suffraganeus Moguntinus ad Altare iterum accessit, lectaq; finali precatiuncula, Sacrum absoluit. quo finito, Cantores Regii Hymnum; *Te Deum laudamus*, &c. decantare coeperunt, cantusque suauitate omnium aures, vt & per totum Coronationis actum, mirifice oblectarunt.

Interea Electores Ecclesiastici vna cum Suffraganeis assistentibus & ministrantibus aliis, Chorū ingressi sunt, depositoque ibi vestimento Episcopali, & Electoralē iterum induti habitum, ad seculares Septemuiros, qui interea Maiestati Regiæ astabant, reuersi sunt. Templo deinde Principes & Septemui omnes cum Administratore Palatino & Legato Brandenburgico, Regem comitati, excesserunt, consensisque equis, eo quo aduenerant ordine ad curiam ciuitatis prouecti sunt, Regina habitu aurato & Corona aurea exornata, sola, preciosissimo curru incedente, & Gynæceo eius aliisque principibus fœminis atq; virginibus, multis eam curribus insequentibus, præmissis tamen, vt in coronatione Regis factum, Electoris Saxoniae, aliorumque Electorum & Maiestatis Regis tubicinibus, buccinatoribus atque æneatoribus, qui alternis semper vicibus, tubis canere, donec ad curiam venirent, nunquam intermiserunt. Paratum vero in palatio curiæ prandiū iterum regium erat, & Rex quidem cum Regina soli ad mensam vnico gradu reliquis sublimiorem, & cadurco siue tegmine inaurato, tapetibusque preciosissimis condecoratā discumbebant. E regione autem mensæ istius, mensa oblonga alia in medio palatii, parte tamen inferiori, pro Electoribus posita erat, eiq; ad dextram Maiestatis Regiæ Moguntinus, Coloniensis & Treuirensis, ad sinistram vero Palatinus Administrator, Saxoniae Elector & Legatus Brandenburgicus assidebant. Vtrinque autē iuxta parietes, tapetibus, vt antea etiamnum condecoratos, & instratos, mensæ longiores pro Principibus aliis eorumque coniugibus & Gynæceo reliquo; in infima autem palatii parte mensæ insuper aliae pro Comitibus, Baronibus reliquisq; proceribus posita & apparatu magnifico instructæ erant. Prandium vero ipsum non secus atq; alterum illud variis ferculis dapibusq; & apparatu alio instructū atq; ad horam quintam, adhibita suauissima musica continuatum fuit. quo finito. Electores principesque & priores alii omnes Regem Reginamque ad palatium Regium, domum nempe Braunfelsiam comitati, & ad sua quisque reuersi sunt.

Cæterum in foro equario locus erat, sepimentis & carceribus vndique conclusus, in quo decursationes à Principibus, Comitibus reliquisque proceribus toto electionis & coronationis tempore frequentes factæ sunt. Maxime autem illustris decursatio habita est die Mercurii, 17. nempe Iunii, coronationem Reginae proxime insequente, cui Rex ipsemet, cū Administratore Palatino Electore Saxoniae, & reliquis Principibus proceribusque fere omnibus interfuit, poculis aliisque argenteis & magni precii vasis, victori propositis ubi Rex primo statim insultu appensum ad lineam annulum, hasta correptum abduxit.

Finita decursatione Rex & Regina cum Electoribus, Principibusque & proceribus aliis omnibus in curiam ciuitatis profecti sunt. Erat enim ibi cœna regia parata, eaque finita, Choreæ in Reginae principumque foeminarum aliarum gratiam in curiae Palatio habitæ, & magna solennitate per noctem ad horam vsque tertiam matutinam continuatæ fuerunt. Die Saturni, qui 20. Iunii erat, cum continuata hætenus tēpestas remississet, Castello ioculari, de quo supra diximus, in Mœno paullo ante nonam vespertinam accenso, spectaculum Cæsari, qui ad Mœnum cum Regina concesserat, per vnam atque alteram horam, multis simul pyrobolis ex aqua erumpentibus & tormentis maioribus ex vallo proximo magno cum fragore displosis condecoratum, exhibitum est.

Et hæc quidem sunt, quæ circa totum istum Electionis & Coronationis actum notatu maxime digna acciderunt, quæ omnia vt in gloriā Dei, Sacri Romani Imperii incrementum, subditorumque Imperii omnium salutem cedant faciantque, supremus ille Regum Rex & dominantium Dominus benigne largiatur, qui Cæsaream simul Maiestatem & coniugem eius Serenissimam constanti corporis animique valetudine, pace, tranquillitate, victoria ab hostibus, temporalique & æterna prosperitate clementissime donare
beareque velit, ita voueo.

ELECTO.

*ELECTORVM ET PRINCIPVM,
qui unacum Maiestate Cesarea, prandio regali,
in Palatio Curiae Francofurtensis, post Co-
ronationem Regis, die 14. Iunii in-
terfuerunt,*

C A T A L O G V S.

Iohannes Schwichardus Moguntinus	} Archiepiscopi &
Electores.
Lotharius Treuirensis	
Ferdinandus Colonienfis	
Iohannes Comes Palatinus Rheni Bipontinus, Electoratus
Palatini Tutor & Administrator.	
Iohannes-Georgius, Dux Saxoniae, Iuliae, Cliuiae, & Monti-
um, &c. Elector.	
Georgius Gustauus	} Comites Palatini Rhe-
ni, Duces Bauariae, &c.
Fridericus Elector minorennis	
Fridericus-Casimirus	
Iohannes-Casimirus	
Iohannes-Casimirus	} Duces Saxoniae, Iuliae, Cliuiae, &
Montium, &c.
Iohannes-Ernestus	
Ioachimus-Ernestus	} Marchiones Brandenburgenses,
Fridericus-Viricus, Dux Brunsvicensis & Lunæburgensis.
Georgius-Guilhelmus	
Iohannes Fridericus	} Duces Wirtembergenses & Tec-
censes, &c.
Ludouicus-Fridericus	
Iulius Fridericus	
Mauritius	} Landgravius Hassiae, Comites in Catzenelnbo-
gen, Dietz, Ziegenhain, & Nidda, &c.
Ludouicus	
Philippus	
Fridericus	
Otho	
Georgius Fridericus, Marchio Badensis & Hochburgensis, &c.	
Christianus	
Ioachimus-Ernestus	} Principes Anhaltini.
Augustus Dux Luneburgensis, &c.	
Albertus Dux Holsatiae & Slesuigensis.	

AD CORONATIONEM
COMITVM, BARONVM ET NO-
bilium, qui à Regia Maiestate die Solis 14. Iunii
Anno 1612. post Coronationem Francofurti in
æde San. Bartholomæi Equites aurati
facti sunt, &c.

CATALOGVS.

Georgius-Fridericus } Comites in Hohenhloh, Præfecti.
Crato }

Fridericus, Comes Solmensis, &c Præfectus.

Philippus

Casimirus } Wildt, & Rheingrauii, &c. Præfecti.

Otho }

Wolfgangus Comes Mansfeldiæ, &c. Præfectus.

Georgius Andreas ab Hoff Kirchen, Lib Baro, Præfectus.

Iohannes Christophorus à Bucheim, L. Baro, &c. Præfectus.

Iohannes Fridericus à Mœrsperg, Lib. Baro, &c. Præfectus.

Fridericus à Dieffenbach, L. Baro, &c. Præfectus.

Leonardus Collona, L. Baro à Vels, Præfectus.

Ioannes-Theodoricus à Reiffenberg, Præfectus.

Ioachimus à Schliben, Præfectus.

Pleichardus ab Helmstadt, Præfectus.

Ioannes Philippus Fuchs, Præfectus.

Ioannes-Philippus ab Hoheneck.

N. Ridesel Spirensis Præfectus in Magdeburg.

OMNIVM

OMNIVM ELECTORVM ET
Principum, tam Ecclesiasticorum quam Seculari-
um, Comitum item, Baronum, Statuum Imperii,
exterorumq; Principum & Rerumpubl. Legato-
rum, nec non nobilium, superiorisq; & inferioris
conditionis hominum, qui & Electionis, & post
eam, Coronationis tempore Francofurti praesentes
adfuerunt, quorumcumque nomina inue-
stigari potuerunt, Catalogus, &
designatio.

SERENISSIMVS, POTENTISSI-
mus & inuictissimus Princeps & Dn. Dn. Mat-
thias, electus Dei gratia Romanorum Imperator,
semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohemia,
Dalmatia, Croatia, & Sclauonia, &c. Rex, Ar-
chidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carnio-
lae, Wirtenbergae, & Silesiae, Marchio Moraviae
& Lusatie, Comes Tyrolis, &c.

Cum

SERENISSSIMA ET POTENTIS-
sima Principe & Domina, Dn. Anna, Romano-
rum, itemque Hungariae & Bohemia Regina, Ar-
chiducissa Austriae, &c. coniuge sua optatiss.

13. Maii Anno 1612. Francofurtum
ingressus est.

In comitatu eius fuerunt ;

Fridericus Comes in Furstenberg, Regiæ Maiest. secret. Consil. & supremus aulæ Magister.

Leonardus Helfridus à Meggau L. Baro, Reg. Mai. secret. Consil. & præfectus in Eilenstat, supremus Cubicularius siue Camerarius.

Wolfgangus Sigismundus, Dn. in Losenstein & Gschwēdi, Reg. Maie. Consil. Camerarius, supremus Venatorum supra Emsam Magistri, & supremus aulæ Mareschallus.

Octavius Curianus Baro, Regiæ Maiest. Consil. & Camerarius, præfectus in Oldenburg, & supremus Stabulariorum Magister

Secret. Consilarii, Officia nulla sustinentes.

Melchior Gleselius Episcopus Viennensis, Reg. Mai. secretioris Consilii Director.

Iohannes Eusebius Khuen Baro, Reg. Mai. secret. Consiliarius & Comorrhæ præfectus.

Abrahamus Burggravius à Dhona, Reg. Maiestat. secret. Consiliarius.

Legati.

Nuncius Apostolicus.

Legatus Hispanicus.

Legatus Gallicus.

Legatus Venetus.

Legatus Florentinus.

Regiæ Mai. Cubicularii siue Camerarii.

Georgius Andreas ab Hoffkirchen Baro, Reg. Mai. Camerarius, constitutus supremus Aulæ militaris Consiliarius, & prouincialis Austriæ infra Emsam præfectus.

Rudolphus Dominus de Stubenberg Baro, Reg. Maiest. Camerarius.

Georgius Fridericus Comes ab Hardeck, Reg. Maiest. Camerarius.

Adamus ab Herberstein Baro. Reg. Maiest. Consiliarius, Camerarius & supremus prouincialis Venatorum Austriæ infra Emsam Magister.

Bruno Comes à Mansfeld, Dominus in Heldringen, Regiæ Maiest. Camerarius, Aulæ militaris Consiliarius & satellitum præfectus.

Iohannes

Iohannes Balthasarus ab Hoies Baro, Regiæ Maiest. Camerarius & Aulæ Camer. Director.

Ferdinandus Helfridus à Meggau Baro, Reg. Maieft. Camerarius.

Alexander Rudolphus, Eques Ordinis S. Diago, Reg. Mai. Confiliarius, Camerarius & Stabul. sub Magister.

Iohannes-Christophorus à Bucheim Baro, Regiæ Maieft. Camerarius, Aulæ militaris Confiliarius, constitutus Præfectus, & supremus Armamentarii Magister.

Aluigus Comes à Furstenberg, Regiæ Mai. Camerarius.

Iohannes Georgius Dominus in Wartenberg Baro, Regiæ Mai. Camerarius.

Guilhelmus Kinski Baro Reg. Maieft. Camerarius, & supremus prouincialis Venatorū Regni Bohemiæ Magister.

Carolus-Hannibal Burggrauus à Dhona, Reg. Mai. Camerarius.

Fridericus à Tschernhaus Baro, Regiæ Maieft. Camerarius: Rudolphus à Teuffenbach Baro, Reg. Maieft. Confiliarius & Camerarius.

Georgius à Lauda Baro, Reg. Maieft. Camerarius.

Maximilianus à Trautmanndorff Baro, Reg. Maieft. Confiliarius & Camerarius.

Fridericus à Teuffenbach Baro, Reg. Maieft. Camerarius & supremus Legatus.

Wolffgangus Comes à Mansfeld, Præfectus, Reg. Maieft. Camerarius.

Adamus à Trautmanndorff Baro, Re. Mai. Camerarius, Aulæ militaris Confiliarius, & constitutus sclopetariorum Equitum Præfectus.

Prouinciales Officiarii Regni Bohemiæ.

Adamus Iunior, Dominus de Wallenstein, Reg. Mai. Confiliarius, Camerarius & supremus Aulæ prouincialis Reg. Bohemiæ Magister.

Sdenckho-Adelbertus Poppelius Baro de Lobkovitz, Reg. Maieft. Confiliarius, & supremus Regni Bohemiæ Cancellarius.

Bertholdus Bohubuk de Leippa, Reg. Maieft. Camerarius, & hæreditarius Regum Bohemiæ Mareschallus.

Leonardus Collona Baro à Vels, Reg. Maieft. Confiliarius, & constitutus Præfectus.

Bohuslaus de Michalowitz, Regni Bohemiæ Vicecancellarius.

Georgius Baro à Schoenach in Carelat & Milcken, Re. Ma. Consiliarius, & Silesiæ Vicecancellarius.

Iohannes à Warthenberg, Baro, & hæreditarius Regni Bohemiæ pincerna.

Procures à Rege peculiariter ad comitatum hunc ex Regno selecti & acciti.

Anthוניus Guntherus Comes in Oldenburg & Delmenhorst.

Comes de Cantali Ducis Espernonii filius.

Georgius-Fridericus Comes ab Hohenloe, Præfectus.

Philippus Comes Solmensis, Præfectus.

Rudolphus Comes in Helffenstein.

Guilielmus Comes de Furstenberg.

Christianus }
Wolradus } Comites in Waldeck.

Ioannes Guntherus, Comes in Schwartzzenburg & Hohenstein, Dominus in Arnstadt.

Wolfgangus Ernestus }
Theodoricus } Comites à Lœuenstein, Domini
Ioannes Casimirus } in Scharffenstein.

Henricus IV. & Henricus Iunior, Reufii à Plauen, cum Philippo Iunior Comite Solmensi.

Eberhardus, Conradus, & Philippus, Schenckii & Semper Liberi à Limburg.

Gundaccerus, Dominus in Polheim, Baro, & Reg. Maieft. Consiliarius.

Georgius-Baro à Fleckenstein.

Iohannes-Fridericus Baro à Mœerspurg, Præfectus.

Erasmus à Landau, Baro, Maximiliani Archiducis Austriæ senioris Camerarius.

Carolus Teuffel, Baro.

Iohannes ab Altheim, Baro.

Ioannns Andreas Stadel, Baro.

Guntherus à Goltz, Baro & Præfectus.

Carolus-Christophorus Burggravius in Dohna.

Diet-

Dietmannus Schiffer, Baro & Præfectus.
 Gundaccerus Schiffer, Baro & Centurio.
 Wattichus Capplier, Præfectus.
 Wolfgangus à Gera, Baro.
 Ioanness Georgius à Stadel, Baro.
 Henricus Schliccius, Comes in Passaun, & Dominus in
 Weiskirchen.
 Iohannes Popel à Lobcouitz, Baro.
 Wenceslaus, Stephanus, & Fridericus, Barones de Wierben
 & Freidenthal.
 Ioannes-Ferdinandus Reischuitz de Kaderzin,
 Sefina, Dominus de Werby Præfectus.
 Fridericus-Hartmannus de Bürgmilchling.
 Zacharias Geitzkoffler, eques.
 Iohannes Fridericus ab Herberstein, Baro & Centurio.
 Iohannes-Christophorus à Rechenberg.
 Fridericus à Schutz.
 Wolfgangus à Tschernhaus, Baro.
 Paulus Keuenhuller.
 Georgius à Ridern, Baro.
 Iohannes Ludouicus Geiman.
 Christophorus Henricus Poess, Baro.
 Iohannes-Ernestus à Schæfftenberg, Baro.
 Adamus à Schalnburg, Præfectus.
 Ioannes à Glaubitz, & Henricus Lest, Iunior.
 Conradus à Spillern.
 Franciscus à IechtWitzen, & Iacobus à Iechteritz.
 Marquardus Wetznick.
 Casparus à Furstenau.
 Christophorus à Metzgerad.
 Henricus à Nostitz.
 Georgius à Dobschitz.
 Iohannes Andreas à Grienthal.
 Georgius Sigismundus Stengel.
 Wenceslaus ab Horna.
 Iohannes-Georgius ab Oberndorff.
 Fridericus Polch in Habendorff.
 Carolus à Purkelitz.
 Sigismundus à Rechen, & Hermannus Zitteritz.

Officiarii aulici.

Hartmannus à Laudau, Baro, supremus Aulae Magister.
 Franciscus-Christophorus Keuenhuller Comes, supremus
 Camerae argentariae Praefectus.
 Christophorus Leisserus, Baro, Culinae Magister.

Pocillatores.

Iohannes Casparus ab Herberstein, Baro.
 Carolus à Serau, Baro.
 Erasmus à Gera, Baro.
 Fridericus à Caunitz, Baro.
 Maximilianus Iorgerus, Baro.

Pragustatores.

Carolus à Stadel, Baro.
 Marcus Weida.
 Marcus Cortet.
 Abrahamus à Tschirnhaus, Baro.
 Georgius-Sigismundus Schœsterfcisl.
 Wolfgangus Iacobus ab Herberstein, Baro.
 Iohannes-Laurentius à Tscherotin, Baro.

Dapiferi.

Paulus-Iacobus à Starnberg, Baro.
 Iohannes-Bernhardus ab Hoffkirchē, Baro.
 Gothardus Weltzer, Baro.
 Ioachimus à Landau, Baro.
 Iohannes Theodoricus à Greiß, Baro.
 Carolus-Magnus, Baro a Schellendorff.
 Iohannes a Zaruba.
 Iohannes-Sigismundus Leisser, Baro.
 Nicolaus a Burghausen.

Camerae argentariae Subpraefectus.

Ortensius a Tiriaco.

Consiliariorum munere fungentes.

Iohannes Baruitius.
 Iohannes Matthæus Waccerus a Wackēfels.
 Rupertus Hegenmullerus.

Consilarii Appellationum.

Otto a Nostitz.
 Iohannes Baptista Eisen. D.
 Felix Ridingerus.

Otto Melander D.
Iohannes à Laber.
Arnoldus Berglas.
Iohannes Martinus Rebmanus D.
Rudolphus Pucherus Secretarius.

Expeditionis bellicæ.

Gerhardus Questenbergerus Registrator & Secretarius.
Paulus Kluben Concipista.
Wolffgangus Kuenthalerus Cancellista.
Iohannes Meltzerus Cancellista.

Expeditionis Cameræ aulicæ.

Vincentius Muschingerus Cameræ aulicæ Confiliarius.
Wolffgangus Maehrle Secretarius.
Melchior Gerlinus Concipista.
Daniel Segerus Expeditor.
Iohannes Hechenberger Cameræ aulicæ minister.
Georgius Zaunigerus & Iohannes Westervaldus Ingrossista.

Expeditionis Hungaricæ.

Valentinus Lepes, Neutræ Episcopus & Regni Hungariæ
Cancellarius.
Laurentius Ferentzius Secretarius Hungaricus.

Expeditionis Austriacæ.

Christophorus Graplerus Secretarius.
Tobias Gerdinger.
Matthias Marius Alnouiensis
Bartholomæus Maegerle
Simon Capmier

} Scribæ Cancellarii.

Expeditionis Bohemicæ.

Paulus Michna Secretarius.
Adamus Zeus Registrator.
Wenceslaus Wischegl, Expeditor.
Georgius Zabotta Concipista.
Wendelinus N. Ingrossista.

Expeditionis Germanicæ.

Iohannes Platteisus à Plattenstein, Secretarius.
Zacharias Tittel, Taxator.
Iohannes Ernestus Heintz, Registrator & Expeditor.
Bartholomæus Brunerus, Concipista.

Ferdinandus Triuifius. }
 Hieronymus Peich. } Ingrossistæ.
 Martinus Burgerus.
 Wenceslaus Schenccius, Ostiarius.

Cancellaria aulicæ.

Daniel Meltzerus Secretarius.
 Paulus Otterer scriba Cancellarius.

Cancellaria Silesiæ.

Adamus Roeslerus Secretarius.
 Sigismundus Aschenbergerus. }
 Balthazarus Craufius. } Ingrossistæ.
 Casparus Rohrius.

Legatus Belgicus.

Petrus de Vischere.

Diversorum designator aulicus.

Maximilianus Wolgemuth, a Mutburg.

Ministri aulici.

Iohannes Grillius.
 Adamus Hager.
 Georgius Weisbach.
 Ernestus Lamparter.
 Iacobus Bauer.
 Seuerinus Amandus Gabelcofer.
 Andreas Roriff.

Aula designatores.

Leonhardus Pesselmayerus.
 Adamus Tredel.
 Iohannes Olmanus.
 Elias Walckringerus.
 Gabriel Stiermaierus.
 Leopoldus Fischerus.

Ministri Cubicularii.

Erasmus de Sayuc.
 Iohannes Fischerus.
 Nicolaus Berchtoldus.
 Iohannes Berchtoldus,
 Albertus Reissius.
 Philippus Preschelius.

Casparus

Casparus ab Hoffen.

Petrus Gebel Camerae designator.

Christophorus Meyenzweig, Tonfor

Hieronymus Guntherus Camerae pictor.

Christophorus Straus.

Don Bietro de Nagera.

Arnoldus de Sayue.

Marcus Antonius Mostus

Musici Camerae.

Martinus Valdiuieso & Antonius Vitoria, Musici Hispani.

Aulici ministri alii.

Carolus Finckerus, quaesturae aulicae Administrator.

Tobias Iaruschius postarum aulicarum Administrator.

Iohannes Petrus Magnus.

Thomas Mengelinus.

Doctores medici.

Conradus Segerus Pharmacopola.

Hieronymus Moerth, cursor aulicus.

Regia Maiestas. Clerus.

P. Iohannes Bernhardinus Arnoldus, ordinis Franciscanorum, discalceatorum, Regiae Maiestatis Confessionarius.

Iacobus Chimarchæus Eleemosynarius.

Franciscus Mengaccius primus Capellanus, & Capellæ Aulæ Viennensis Rector, Diaconus Aulicus.

Carolus Weltzelius Canonicus Viennensis, Diaconus Aulicus.

Pater Matthias Anthonius Laczkus, Reg. Maie. aulæ Confessionarius.

Fr. Iohannes Didacus Hinckelmannus Scotus.

Iohannes del Tombor protonotarius Apostolicus.

Iohannes Baptista Bruchmannus.

Christophorus Gleichenbergerus.

Diaconi Aulæ.

Alexander Orolegio ViceCapellanus.

Thomas Podenstein Organista.

Georgius Straub.

Franciscus Mengacius.

Matthias de Sayue.

Christophorus Wagner.

Iohannes Creutzer.

Iacobus Haerberle.

Altistæ.

Andreas de Roriff.

Iohannes Lippius.

Matthæus Haberaier.

Georgius-Conradus de Lonein

Iohannes-Iacobus Koppers.

Iacobus Langhuttius.

Georgius Pleichshirn.

Casparus Christianus.

Paulus Donatus.

Franciscus de Fascofelos.

Fridericus Lorenkhofer.

Iohannes Dalwinus.

Iacobus Wannerus.

} Discantistæ.

Pueri nobiles.

Iohannes Guilhelmus Comes ab Ortenburg.

Carolus Strafoldo.

Sigismundus-Petrus-Adolphus à Schoenkirchen, Baro.

Sigismundus-Stanislaus à Schoenkirchen, Baro.

Ferdinandus Hortensius à Tiriaco.

Adamus-Michael Spanowskhy de Lissoua.

Sigismundus Litzeck à Kiffinburg, Baro.

Guilhelmus-Alexander Odersky à Liderzou.

Wenceslaus-Michael ab Heradeck.

Sebastianus Berkowsky à Zebirtzaw.

Paulus à Spaur, Baro in Pflaum.

Ioachimus Collona à Fels, Baro.

Sigismundus-Andreas à Spaur, Baro de Valeri.

Ignatius-Albertus Mitzan à Klinstein & Rostok, Baro.

Albertus-Vratislaus de Mitrowitz.

Iohannes-Petrus Gieba de Wolbramowitz.

Iohannes Ernestus à Tschernhaus, Baro.

Zdenko-Rudolphus à Walnstein, Baro.

Alexander de Fin, Nobilium puerorum Præfectus.

Iohannes Szuilarius, puerorum nobilium Præceptor.

Iohannes-Claudius Stanginus, Equorum domitor.

Tubicines, & alii.

Tubicines viginti.

Æneator unus.

Satellites centum.

Sclopetarii equites centum, cum multis aliis, quorum nomina haberi non potuerunt.

*IN CAESAREAE MAIEST. CON-
iugis, Annae, Electæ Rom. Imperatricis, Hun-
gariæ & Bohemiæ, &c. Reginae, Archidu-
cissæ Austriæ comitatu fue-
runt;*

Georgius-Sigismundus a Lamberg, Baro in Ortneg, Reg.
Maiest. Consiliarius, & supremus Aulæ Magister.

Gilbertus a Santelier, Præfectus cubiculariorum, Reg. Mai.
Camerarius.

Catharina a Collobrath, Aulæ magistra.

Syluia Caurianin suprema cubicularia, Gynæcei præfecta.

Susanna-Isabella, Comitissa a Trautsam.

Eusebia Maria, Comitissa a Furstenberg.

Brigitta-Wenina, Comitissa a Trautsam.

Francisca-Hippolyta, Comitissa in Furstenberg.

Frobenia Pollixena a Bernstein.

Benigna-Catharina a Kollobrath.

Sigismunda-Margaretha ab Annaberg.

Maria-Elisabetha Kuenin.

Sophia Palluin, pygmæa.

Ioannes Sagatarin

Elisabetha Huebmerin

Margaretha Sartarin

} Cubiculariæ ministræ.

Laurentius Finck.

Iohannes Winckel.

Lucas-Wendislaus Schwerdfarb

Pygmæus.

} Ministri Cubicularii.

*REVERENDISSIMVS PRINCEPS
& Dominus, Dn. Iohannes-Schvickardus, Sa-
cra sedis Moguntinensis Archiepiscopus, Sacri
Romani Imperii per Germaniam Archicancella-
rius & Elector, &c. Francofurtum decimo
Maii, Anno 1612. ingressus est, fue-
runtque in comitatu
eius:*

Confiliarii & primarii Officiarii.

Iohannes Georgius, Comes in Hohenzollern & Sigmarien,
Dominus in Heierloch, Imperii Confiliarius aulicus &
Præses.

Iohannes-Reinhardus Comes Hanouiensis & Bipontinus,
Dominus in Lichtenberg & Ochsenstein, Mareſchallus &
Præfectus Argentinensis.

Philippus Otto, Wildgravius in Duna & Kirpurg, Rhein-
gravius Steinii, Comes Salmensis, & Dominus in Vin-
stingen, Præfectus,

Adolphus Wildgravius in Duna & Kirpurg, Rheingravius
Steinii, Comes Salmensis, & Dominus in Vinstingen.

Georgius Fridericus Greiffenkloe a Voltatz, Præpositus
Cathedralis Ecclesiæ Moguntinensis & Wormatiensis,
Capitularis Spirensis.

Antonius Waldbottus a Bassenheim, Cathedralis Ecclesiæ
Moguntinensis Cantor, Præpositus San-Albani, & Cho-
ralis Episcopus Treuirensis.

Iohannes-Reichardus a Schœnberg, Dominus in Rolla &
Buhr, Præfectus.

Iohannes-Ludouicus ab Vlm, in Marpach, Mittelbiberach
& HohenFreiberg.

Dominus de Barbanton.

Anshelmus-Casimirus Wamboltus de Vmſtat, Ecclesiæ ca-
thedralis

- thedralis Mogunt. Capitularis, & Aulæ Præses.
 Calparus Dominus in Eltz, supremus aulæ magister, Præfectus in Prodselden, & Confiliarius.
 Iohannes Philippus ab Hoheneck, supremus Mareschallus, & Confiliarius.
 Iohannes Eberhardus a Cronberg, Burggravius Fridbergensis, & Confiliarius.
 Wolffgangus Camerarius de Wormatia, dictus a Dalberg.
 Iohannes Reichardus Brœmser a Ridesheim, Vicarius Ringauensis, & Confiliarius.
 Iohannes Theodoricus a Reiffenberg, Vicarius Aschaffenburgensis, Præfectus.
 Iohannes Henricus ab Heusenstein, præfectus Dippurgensis & Confiliarius.
 Iohannes Adamus ab Hoheneck præfectus in Gernsheim & Confiliarius.
 Wolffgangus Fridericus Camerarius de Wormatia, dictus a Dalberg, præfectus Ulmenis & Confiliarius.
 Fridericus a Furstenberg, præfectus in Kœnigstein & Confiliarius.
 Iohannes a Rodenstein, præfectus in Höchst & Hoffheim, Confiliarius.
 Adamus Andreas Riedesel, supremus Legatus.
 Gernardus Philippus a Schwalbach, præfectus in Amorbach, Confiliarius.
 Erhardus a Muckenthal, præfectus in Krautheim, Confiliarius.
 Henricus Greiffencloe de Volratz, præfectus in Orb.
 Iohannes Henricus ab Eltz, præfectus in Steinheim.
 Reinhardus Guilhelmus a Meckenbach, supremus Legatus.
 Iohannes Fridericus a Flersheim.
 Gerhardus a Walberg, dictus Schenckhern, Confiliarius.
 Ioachimus a Wildberg, Ecclesiæ cathedralis Wormatiensis cantor, Canonicus Moguntinensis & Spirensis.
 Guilhelmus Ferdinandus ab Effern, Confiliarius.
 Iohannes Ludouicus Reutner, sub Marschallus.
 Iohan a Blumingen, dictus Fiorentini, Stabul. Magister.
 Alexander Cratz a Scharpffenstein Equitum præfectus.
 Iohannes Georgius Camerarius de Wormatia, dictus a Dalberg.

Hermannus a Cronberg.

Wolffgāgus Fridericus Sturmfeder.

Christophorus ab Ehrnberg.

Daniel ab Hutten.

Iohannes-Wolffgāgus à Spanheim.

Iohannes ab Hees.

Iohannes-Philippus Bos a Waldeg.

Georgius-Meinhardus Beier a Bellenhofen.

Philippus a Parthenhem.

Ioannes-Daniel a Cronberg.

Fridericus ab Hutten.

Nobiles Camerarii.

Casparus ab Eltz iunior.

Adolphus a Waldburg, dictus Schenckhörn.

Carolus a Schœenberg.

Nobiles aulici.

Philippus Iulius a Weiler.

Iohannes-Wolffgangus a Leien.

Nicolaus-Wolffgangus a Sphonheim.

Philippus-Eberhardus a Stockheim.

Iohannes-Ioachimus a Neiningen.

Iohannes Wœrnerus a Carben.

Gulielmus-Quirinus a Wolffskehl.

Philippus-Egenolphus a Weiler.

Georgius-Gulielmus Klœppel.

Iohannes-Ludouicus Fuchs.

Fridericus de Pauor.

Georgius Rudolphus ab Oberstein.

Sigismundus a Kœnigsfeld.

Iohannes Christophorus ab Harstal.

Fridericus Christophorus a Flersheim.

Iohannes-Ludouicus a Kerpen.

Iohannes-Conradus a Walbronn.

Iohannes Philippus Knebel.

Adolphus a Spies.

Ad sacra requisiti.

Stephanus Weberus, Episcopus Misienfis, Suffraganeus Moguntinus.

Hugo Cratz à Scharffenstein Capitularis Moguntinus & Præpositus Francofurtensis.

Georgius Antonius in Rotenstein, Capitularis Moguntinus.
Adamus Philippus a Cronberg, & Præceptor eius, Michael
Hecken L.

Franciscus Langius D.

Iohannes Scheubelius.

Cancellarius & Consilarii.

Franciscus Philippus Faust, Cancellarius.

Casparus Fleischbein Licentiatus & Consiliarius.

Nicolaus Gereon D. Consiliarius.

Iohannes Rudinger scriba Camerae, Consiliarius.

Iacobus Hensel Secretarius.

Wendelinus Faber Secretarius.

Georgius-Iacobus Sartorius, dictus Tilmetz D. Medicus.

Ambrosius Seibæus D. Concionator aulicus.

Iohannes Schvichardus Kraichius Diaconus aulicus.

Iodocus Sperling Secretarius Camerae

Wendelinus Rothius Quæstor ærarius.

Andreas Simrock scriba ærarius.

Sebaldus Kriegel præfectus culinæ.

Balthasar Holrauer.

Matthias Foltz.

Iohannes Weil.

Iohannes Pfister.

} Cancellistæ.

REVERENDISSIMVS PRINCEPS

& Dominus, Dn. Lotharius Archiepiscopus Tre-

uirensis, S. Romani Imperii per Galliam & regnū

Arelatense Archicancellarius & Elector, Admi-

nistrator in Prum, &c. die 11. Mai, Francofur-

tum ingressus est, fueruntque in comita-

tu eius;

Præcipui officarii.

Carolus Comes in Manderscheidt & Blanckenheim, Domi-
nus in Geroldstein.

Iohannes-Guilielmus Hufmannus de Namedi, Choralis E-
piscopus Treuirensis, & præpositus in Limpurg.

Theodoricus ab Horst, Capitularis Treuirensis.

Iohannes Reinhardus a Metternich, Capitularis Moguntinus & Monasteriensis Westphaliæ.

Iohannes Zand a Merle, præfectus hæreditarius Hammensis, Dominus in Arras, prouincialis aulæ Magister, præfectus in Ham & Baldeneck, Consiliarius.

Melchior Dominus in Eltz Mareschallus, præfectus in Mõthabaur & Molsberg, Consiliarius & præfectus.

Philippus Fridericus, Comes a Falckenstein, Dominus in Oberstein, &c.

Antonius Cratz a Scharffenstein, præfectus in Coblentz, Bergpflegen & Engers, Consiliarius.

Damianus a Leien, Præfectus in Boppard, wessel, & welmich, Consiliarius.

Ludouicus-Alexander a Scettern, Præfectus in Munstermeinfeld & Cobern, Consiliarius.

Hugo Eberhardus Cratz a Scharffenstein, Domicellarius Moguntinus, & Treuirensis.

Emmericus a Metternich, Domicellarius Treuirensis, Wormatiensis & Paderbornensis.

Lupertus ab Heiden, Dominus in Hagenbeck, Præfectus in Limpurg, Camberg, & Vilmaria.

Philippus Anthonius a Stein, Præfectus & Centurio in Erenbreitstein.

Iohānes-Georgius a Fels, Præfectus in Wülich & Bruch.

Gulhelmus a Metternich, Dominus in Berburg, Præfectus in Meyen, Monreal & Kaisers Esch.

Eberhardus Dominus de Pallant & Breitenbend, Scholaster Cliuensis & Canonicus in Santen.

Gwalterus a Tegnagel, in Lhunen, Aulæ Magister.

Iohannes Fridericus Quadus, Dominus in Lands Cron, Thonberg & Ehrenberg.

Adolphus a Nesselrhod Dominus in Creshouen.

Iohannes a Wilich in Grossen Berensau.

Theodoricus Ludouicus a Bulich, in Butgenbach.

Franciscus Ludouicus a Warsperg.

Iohannes Philippus Cratz a Scharffenstein, Centurio.

Iohannes Petrus a Walterdorff.

Georgius Christophorus a Staffel.

Samson ab Hagen Stabul. Præfectus.

Otho Nicqlaus a Steincallenfels, venationum Magister.

Augustinus

Augustinus Zand de Merle Decurio.

Iohannes-Gerhardus a Metternich.

Iohannes Oberhoeltzer.

Nobiles aulici & mandatarii alii.

Petrus-Ernestus a Metzenhausen.

Reinhardus-Bernhardus de San-Fontein.

Ludouicus Zand de Merle.

Philippus-Guilhelmus, Præfectus in Hunolstein.

Iohannes Bernhardus Mohr, de Wald.

Philippus Iacobus Waldecker a Keimbt.

Matthias a Kerkering.

Henricus Waldbottus a Kœnigsfeld.

Henricus Carolus a Than.

Nicolaus a Guntersdorff.

Iohannes Wolffgangus a Lœwenstein.

Daniel Fick, Centurio.

Guilhelmus Holdthausen Signifer.

Cancellarius, Consilarii, & officarii alii.

Petrus Schneid D. Cancellarius & Consiliarius.

Bernhardus Putz, Licentiatus & Consiliarius.

Cuno de Graenstein D. & Consiliarius.

Nicolaus Langmesser Consiliarius & Prouincialis Questor.

Sebastianus Federus D. Medicus.

Iohannes Ehinger Secretarius.

Iohannes Braun	} Concionatores aulici.
Fridericus Leinen	

Georgius Valricus Wadensis, Registrator.

Seruatius Eick	} Cubicularii ministri.
Paulus Wolter	

Petrus Cuntzer	} Cancellistæ.
Franciscus Hausman	

Iohannes-Georgius a Breitbach.	} Pueri nobiles.
Iohannes-Arnoldus Virmundus	
Nicolaus Lellich.	

Franciscus a Reyer	} Pueri nobiles.
Iohannes ab Eller.	
Iohannes-Iacobus a Duna.	

*REVERENDISSIMVS ET ILLV-
strissimus Princeps & Dominus, Dn. Ferdinan-
dus, Archiepiscopus Coloniensis, S. Rom. Imperii
per Italiam Archicancellarius, & Elector, Lutti-
chii & Monasterii Episcopus, Coadiutor & Admi-
nistrator Paderbornensis, Hildesheimensis & Ber-
chtergadensis Ecclesiarum, Princeps in Stabel, Co-
mes Palatinus Rheni, Dux Bauaria, VVestphaliae,
Engerni & Bullioni, Marchio Franchimonti, &c.
Francofurtum 10. Maii die ingressus est,
fueruntque in comitatu
eius;*

Primarii quidam officarii.

Eitel Fridericus, Comes in Hohenzollern, Sigmaring & Vehringen, hæreditarius S. Ro. Imp. Camerarius, Eccle-
siarum Cathedralium, Moguntinensis, Coloniensis, Sa-
lisburgensis, & Achstettensis, respectiue Præpositus &
Canonicus, secre Confiliarius, & supremus aulæ magister.

Iohannes à Grosbeg, S. Ro. Imperii Comes, Baro in Gros-
beg Gubernator in Hoy, supremus Camerarius.

Iohannes de Houelich in Lohmar, Præfectus in Hulckerot,
Confiliarius & Mareschallus Coloniensis.

Otto de Bongart in Bergerhausen, Eques, Præfectus in Le-
chnich, supremus Stab. Magister.

Stephanus Wrede in Melschede, Drossardus in Balue, Aulæ
Magister.

*Comites & procures alii peculiariter
conscripti & acciti.*

Guilielmus Salentinus, Comes in Salm, Dominus in Riffer-
scheid, Ecclesiarum Coloniensis & Argentinensis Schola-
ster & Canonicus.

Egon Comes in Fürstenberg, Heiligenberg & Werdēberg,
&c. Cathedralis & collegiatæ Ecclesiæ ad San- Gereonem
Coloniæ Præpositus, & respectiue Canonicus.

Arnol-

Arnoldus à Bucholtz, Ecclesiæ Hildesheimensis Præpositus,
Cathedralis Ecclesiæ Luttichiensis & Monasteriensis Ca-
nonicus, Archidiaconus in Hispania, secret. Consiliarius.
Adolphus Wolffgangus, dictus Merternich in Gracht, Cathe-
dralis Ecclesiæ Spirensis Decanus, & Ecclesiæ Wormatiën-
sis ad San- Andream Præpositus, secret. Consiliarius.
Ernestus Comes & Dominus in Eisenburg & Grensau.
Demmaus a Bucholtz, Canonicus Monasteriensis.
Iohannes a Gertznich, dictus Sintzig, Præfectus.

Nobiles Consilarii.

Casparus a Furstenberg in Waterlap & Schnellēberg,
Drossardus in Bilstein, Fridberg, Fritzlar, & Nauerburg,
Consiliarius.
Iob a Lansperg in Marca & Ervvitta, Prouincialis Paderbor-
nensis Drossardus.
Alexander de Velen, Drossardus in Walberg & Sassenberg,
Consiliarius & Mareschallus Monasteriensis.
Theodoricus a Reckin Curl. Consiliarius.
Paulus Rantzouius, Consiliarius.

Camerarii.

Carolus-Ernestus a Linden, Dominus in Fredecurt, Comi-
tatus Franchimontensis Gubernator.
Ernestus a Linden, S. Romani Imperii Baro in Reckum.
Ernestus-Fridericus Comes in Salm, Dominus in Riffer-
scheid & Alffter.
Ernestus Comes Marcæ & Manderfchiti, Baro in Leunen &
Serein.
Guilhelmus Baro in Hollinghouen.
Carolus a Baex. (sis Drossardus.
Henricus a Thesling, prouincialis Comitatus Zutphanien-
Dionysius de Pötirs, Dominus in Fenff.
Daniel ab Hersel in Vochum, præfectus in Bruel.
Iohannes Melchior de Melschede Drossardus in Anricht.

Cancellarius & Aulae Cameraeque Consilarii.

Theodoricus Bisterfeldus, l. V. D. secret. Consiliarius & Ca-
merarius.
Iohannes Kempius D. secret. Consiliarius & præfectus Co-
loniensis.
Christophorus Wietzlerus Licentiatus,

Arnoldus Prum, dictus Altenhofen, D.

Iohannes Reinhardus, aulae Cameralis Consiliarius & Quaestor provincialis.

Daniel Schillingus aulae Cameralis Consiliarius & Secretarius.

Nobiles Aulici & Dapiferi.

Iohannes-Georgius a Leien, praefectus Aedernacensis, pincerna.

Adolphus Raetz a Frentz in Schonau, Capitaneus, pincerna.

Erasmus Boissel ab Atzenzel, praegustator.

Ludouicus Arezius, praegustator.

Fridericus a Blumberg.

Iohannas ab Hatzfeld.

De Rauuiel supremus Legatus.

Rudolphus a Frentz.

Gerhardus a Waldenberg, dictus Schinckern.

Constantinus a Neukirchen, dictus Niuenheim.

Guilielmus Theodoricus Reuen.

Adolphus Raetz a Fretz in Kendenich.

Arnoldus a Boemer.

Philippus a Rotenstein.

Casparus a Meschede.

Iohannes-Henricus Schal in Flersheim.

Cleremontus.

Winandus a Berlo.

Horion in Zell.

Hadrianus ab Hohnsbruch.

Iohannes-Guilhelmus Scheffert, dictus Weisweiler.

Guilhelmus Westphalus.

Fridericus Westphalus.

Cansteinius.

Iohannes a Reck in Reck.

Iohannes-Adolphus Wolfgangus, dictus Metternicht in Gracht.

Hugo del Giust.

Hieronymus de Rocca.

Cancellaria.

Daniel Metzger, Secretarius Gallicus.

Michael

Michael Flœcker, Secretarius.

Gaugo Gaukema, Secretarius Italus.

Petrus Hulsmannus Confilii aulici Secretar.

Arnoldus Heufft, Secretarius.

Petrus Nentuich Secretarius.

Iohannes-Casparus Vngspeg, secret. Cancell.

Henricus Rensingus, Cancellista.

Laurentius Sirelmeier, Cancellista.

Iohannes a Couerden, Cancellista.

Doctores, Cubicularii & pueri nobiles.

Adolphus Schulckenius D. Concionator aulicus.

Petrus Winæus Theologus Confessionarius.

Henricus Geringus D. Medicus.

Sign. Bosco.

Benedictus Schvindell minister Cubicularius.

Iohannes Zuckmeller.

Iohannes Diegel.

Petrus Milsmannus minister Cubicularius.

Theodorus Reppelmund, } Ministri Cubicu-

Iohannes Beretz de Malauanda. } larii.

Florinus.

Christophorus Stephani, Diaconus Aulicus.

Hermannus Dorholtz Diaconus Aulicus.

Degenardus Schal.

Gaudentius Weixner.

Iohannes-Casparus Distlingus.

Gothardus a Zetlitz.

Gotfridus Schaffcotsch.

Ioachimus Ritzheim.

Wolfgangus-Guilhelmus Pucher.

Gothardus ab Amsterot.

Melchior Weilandus Chirurgus.

}
{ Pueri nobiles,
}

Satellites.

Guilhelmus ab Etzbach Equitum Magister, & alii.

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
tissimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes, Co-
mes Palatinus Rheni, Tutor & Administrator E-
lectoratus Palatini, S. Romani Imperii in tractu
Rhenano, Francico & Sueuico tum temporis Ad-
ministrato Vicarius, Dux Bauaria, Comes Vel-
dentia & Sponheimia, &c. Francofurtum 10.
Maii die ingressus est, fueruntque in
comitatu eius;*

Confiliarii & Officiarii primarii.

Fridericus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariae, Electo-
ratus Palatini haeres.

Fridericus Casimirus, Comes Palatinus Rheni.

Iohannes-Casimirus, Comes Palatinus Rheni.

Christianus Princeps Anhaltinus.

Iohannes-Albertus Comes Solmensis, supremus aulae Ma-
gister.

Iohannes Christophorus a Gruen in Weiersberg, Cancellaria-
rius.

Pleichardus ab Helmsted, supremus aulae Mareschallus.

Meinhardus a Schoenberg, Praefectus.

Iohannes-Engelbertus a Lautern secret. Confiliarius.

Henricus-Theodoricus a Schoenberg, Burggravius Star-
ckenburgicus.

Philippus Iacobus ab Affenstein, Submareschallus.

Hugo-Fridericus Zorn a Bullach, Magister aulicus.

Ludouicus ab Obentraut, Stabul. Magister.

Nicolaus a Schmidberg

Iohannes-Casimirus Kolb, a Wartenberg

Iohannes Conradus Ploer a Geiersberg

Gotfridus a Lautern

Iohannes Conradus a Wonsheim

Pancratius a Gruen

} Nobiles Ca-
merarii.

Otten-

Ottensteinus } Iunioris Electoris Nobiles Camerarij.
 Monf. Bonifoius }
 Fridericus ab Affenstein, Capitaneus.
 Otto Spigelius.
 Iohannes-Philippus à Weingart.
 Iohannes-Adolphus à Molsperg.
 Reinhardus-Fridericus à Bettendorff.
 Matthias à Blitterschwig, Capitaneus.
 Georgius-Adamus à Sparenberg.
 Ludouicus à Stockheim.
 Iohannes Theodoricus Scotus à Fischbach.

Comites & procures conscripti & acciti.

Ludouicus Comes à Witgenstein, Præfectus in Simmern.
 Ludouicus Comes ab Erbach.
 Georgius Comes à Nassau.
 Bernhardus Comes à Witgenstein.
 Philippus Comes à Solms.
 Henricus Baro in Waldburg, dapifer hæreditarius.
 Philippus à Winnenberg, Burggravius in Altzeu.
 Guilhelmus à Winnenberg, Præfectus Crucenaci.

Comites iuniores, Friderico Electori iuniori ministrantes.

Iohannes-Conradus Wild & Reingrauius.
 Philippus-Ernestus Comes Eisenburgicus.
 Conradus-Ludouicus Comes Solmensis.
 Iohannes-Albertus Comes Solmensis.
 Ludouicus Comes in Witgenstein.
 Iohannes-Theodoricus à Zerotin, Baro.
 Comites duo Ortenburgici.

Officiarij & alij Nobiles conscripti & acciti.

Iohannes-Michael ab Obentraut, Equitum Magister.
 Iohannes-Rupertus à Büdingen, Brettæ Præfectus.
 Reinhardus à Gemmingen.

Pleichardus Landschad à Steinach, Præfectus in Germerfheim.

Philippus ab Helmsted.

Iohannes-Reinhardus à Sickingen.

Iodocus Andreas à Waldhausen.

Henricus Rantzovius.

Otto-Guilhelmus Berlipfch, Præfectus in Reinfels.

Philippus-Ludouicus à Flehingen.

Fridericus à Venningen.

Iohannes-Fridericus Riedesel.

Henricus-Hilmanus à Munchhausen.

Ludouicus à Mospach.

Fridericus Schenck à Schmidberg.

Georgius-Matthæus à Brand.

Georgius-Hartmannus à Walbrun.

Iohannes à Schlandern.

Iohannes-Guilhelmus à Lohausen.

Georgius-Wolffgangus à Wildenstein.

Henricus Blumius.

Valentinus ab Helmsted.

Georgius Zorn, Tribunus militum.

Consiliarij & Secretarij.

Ludouicus Camerarius D. secret. Consiliarius.

Georgius-Fridericus Pastor, D. Consiliarius.

Christianus Rumpff D. Medicus.

Iohannes Sturtz D. Consiliarius Bipontinus.

Matthias Heilman Secretarius Camerae & Cancellista.

Martinus Hausmannus Secretarius & Cancellista.

Franciscus Liesfeldius Secretarius.

Bartholomæus Pitiscus, Concionator aulicus.

Christophorus Fatzmuller, Equorum domitor.

Eusebius Mœnius, Tribunus ærarius.

*AD FRIDERICVM-CASIMIRVM
Comitem Palatinum Rheni pertinentes.*

Philippus-Casimirus Ploerus, Aulae Magister.

Casimirus

Casimirus Plorerus.

Georgius-Matthæus à Brandes.

Georgius-Hartmannus à Walbrun.

*AD IOHANNEM-CASIMIRVM CO-
mitem Palatinum Rheni pertinentes.*

Carolus à Dam.

Iohannes-Fridericus à Schmitberg.

Philippus-Franciscus à Flersheim.

Schrayerus Camerae minister.

*Ad Christianum Principem Anhaltinum
pertinentes.*

Burchardus ab Erlach, Magister aulicus.

Balthasarus à Schlammersdorff.

Iohannes Guilhelmus à Ladorff.

Iohannes-Christophorus ab Adoltzheim.

Melchior Eins.

*AD ILLVSTRISSIMAE PRINCI-
pis & Dominae, Dn. Loysae Palatinae; &c. Illustris-
simi Principis & Domini, Dn. Iohannis, Electo-
ratus Palatini Administratoris, &c. Gynæ-
ceum pertinentes.*

Catharina Sophia Palatina.

Elisabetha Scharlotta Palatina.

Amelia, Princeps Vraniae.

Loysa-Scharlotta Comitissa Hanouiensis.

Sibylla-Plessina Gynæcei magistra.

Anna Blitterfwickin Gynæcei magistra.

Vilhermina Blitterwicken
 Ursula à Schelmin
 Agnes à Quadin
 Anna-Maria Beblitzin

} Nobiles virgines.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTISSIMVS Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Georgius, Dux Saxoniae, Iuliae, Cliuiae, & Montium, S. Roman. Imperii Archimareschallus, Elector, & eiusdē Imperii in tractu Saxonico, pro tempore Administrator Vicarius, Landgravius Thuringiae, Marchio Misniae, & Burggravius Magdeburgensis, &c. Comes Marchiae & Rauenspurgi, Dominus in Rauenstein, &c. Francofurtum 10. Maii ingressus est, fueruntque in comitatu eius;

Consiliarij & Officiarij primarij,

Albertus Dux Holstiae & Slesuigae.

Carolus-Guntherus.

Christianus Guntherus

} Comites Schwartzburgenses.

Iohannes-Georgius ab Osterhausen, Aulae Mareschallus.

Casparus à Schönberg secret. Appellationum Consiliarius & Praeses.

Bernhardus à Polnitz, Cancellarius & secret. Consiliarius.

Esaïas à Brandenstein supremus iudicio praefectus & secret. Consiliarius.

Christophorus à Lofs. Impetij Quaestor & secret. Consiliarius.

Ioachimus à Lofs. secret. Consiliarius.

Marcus

Marcus Gerstenberger D. & secret. Confiliarius.
 Rudolphus à Virzthumb supremus Camerarius.
 Guntherus Lœser, Stabul. Magister.
 Georgius à Bintauff, Stabul. ViceMagister.
 Ioachimus è Schliben. } Præfecti.
 Carolus Goldsteinus. }
 Iodocus Henricus à Schweichel. } Equitum Magistri.
 Leuinus ab Hayn. }
 Fridmannus à Selwitz. }
 Ludouicus Guilhelmus à Trotta. }
 Bernhardus à Starschedel, supremus Legatus & Centurio in
 Plauen.
 Henricus à Bunan, in Treben.

Nobiles Camerarij.

Theodoricus à Taub.
 Sigismundus à Luckawin.
 Christophorus Rudolph. Winckelius.
 Henricus Schenck.
 Wolffgangus à Boclau.

Dapiferi.

Henricus-Sebastianus Metzschius.
 Iohannes à Schönberg.
 Iohannes à Taube.
 Iodocus à Wüstenhoff.
 Gundius Wahls.
 Vlricus à Grunrod.
 Henningus Stammer.
 Guntherus ab Hermbsdorff.
 Guilielmus Brem.
 Georgius Christophorus ab Olsnitz.
 Christophorus à Schleinitz.
 Iohannes ab Osterhausen.
 Georgius Pflugius.

Cubicularij Ministri.

Wolffgangus à Mœhl.

Henricus à Taube.
 Fridericus à Rôdern.
 Albertus à Borkam.
 Iodocus Clemens à Reitzenstein.
 Georgius à Vitzthumb.
 Iohannes- Casparus Lindemannus.
 Iohannes- Albertus à Bernstein.
 Carolus- Christophorus ab Herda.
 Christophorus à Libenau.
 Georgius à Bintauff.
 Wernerus à Lutzburg.
 Iohannes- Guilhelmus Römerus.
 Ludouicus à Taube.
 Matthæus- Clemens à Raepichen.
 Georgius à Dissenhausen.
 Casparus Ernestus à Weisbach.
 Georgius à Schmeling.
 Iohannes à Rohra.
 Casparus à Rohra.

Secretarij & alij Officiarij.

Ludouicus Guilielmus Moserus, Consiliarius & Camerae
 Secretarius.
 Iacobus Zehnerus Secretarius.
 Iacobus Cocus D. } Medici.
 Georgius Beltzer D. }
 Daniel Haynichen M. Concionator aulicus.
 Iohannes- Vopelius satellitum præfectus.
 Sebastianus Osterlandus satellitum præfectus.
 Melchior Rupertus scriba Camerae.

ILLVSTRISSIMI ET POTEN-
tissimi Principis & Domini, Dn. Iohannis-
Sigismundi, Marchionis Brandenburg-
sis, S. Rom. Imperii Archicamerarii & Ele-
ctoris; Borussię, Iulię, Cliuię, & Montium,
Stetini, Pomeranię, Cassubiorum, Vanda-
lorum, & Silesię, &c. Ducis, Burggrauii
Nurembergensis, Principis Rugię, Co-
mitis Marchię & Rauenspurgi,
Domini in Rauen-
stein, &c.

Legatus

Adamus Gansius, Dominus in Putlitz, Wolffeshagen &
Wittenberge, Elector. Brandenburg. Vicarius & secret.
Consiliarius, nec non Electoratus Brandenburg. Mare-
schallus hæreditarius

Francofurtum ingressus est 11. Maii, fueruntq;
in comitatu eius;

Consilarii primarii.

Abrahamus Burggravius & Baro à Dhona, secret. Consilia-
rius.

Fridericus Pruckmannus D. secret. Consiliarius, & Vice-
cancellarius.

Simon-Vlricus Pistorius in Seiseltz, secret. Consiliarius.

Christianus à Bellin in Markau, secret. Consiliarius.

Nobiles & alij Officiarij.

Nicolaus Hahn in Basedou.

Christianus à Bredou in Groszieten.

Georgius & Dietloffus fratres, à Winterfeld.

Georgius à Gröben.

Otto Discouius in Finsterwald.

Conradus à Brunen D.

Ioachim Bonus, Secretarius.

Christophorus Dreherus Camerarius, scriba & Quæstor.

Vitus Frischmannus Cancellista,

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTISSIMVS Princeps & Dominus, Dn. Georgius-Gustavus, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Comes Veldentia & Sponhemia, &c. 2. Iunij die Francofurtum ingressus est, fueruntque in comitatu eius;

Consilarii & Officiarii primarii.

Georgius-Christophorus à Molsperg, Aulae Magister.

Philippus-Adolphus à Molsperg.

Hermannus à Kôteritz, Consiliarius.

Iohannes-Sixtus à Lammerſchein, Consiliarius.

Iohannes-Henricus Keslerus à Sarmsheim, Gynæcei Magister.

Georgius Fridericus ab Hager.

Georgius-Fridericus à Mauchenheim, dictus Bechtolſheim, Equitum Magister.

Conradus-Nicolaus ab Obentraut.

Iohannes-Gangolphus à Brand.

Andreas à Sopp.

Iohannes-Christophorus à Spanheim, dictus Bachorach.

Iohannes-Hartwinus à Winnigen.

Iohannes-Fridericus, Præfectus in Hundstein.

Iohannes Georgius Würth, D. Consiliarius.

Helmerus Struuinga, Secretarius.

Daniel Hasnorius, Camerarius Scriba.

Iohannes-Henricus Winckelſaſs, Cancellista.

ILLV-

*ILLVSTRISSIMÆ PRINCIPIS
& Domine, Dn. Maria-Elisabethæ Palatinæ
Rheni, &c. Illustrissimi & Celsissimi Principis
& Domini, Dn. Georgii Gustavi &c.
coniugis, Gynæceum.*

Amelia-Iacobe, Palatina Rheni.
Anna-Magdalena, Palatina Rheni.
Anna Amelia Comitissa in Wiedt.
Maria Dorothea à Lindau, Gynæcei Magistra.
Anna Magdalena à Kellenbach.
Anna Maria à Stein Callenfels.
Elisabetha-Margaretha à Stockheim.

*ILLVSTRISSIMI ET POTENTIS-
simi Principes & Domini, Dominus Fridericus-
Casimirus, & Dn. Iohannes Casimirus, Comites
Palatini Rheni, Francofurtum die 5.
Iunii ingressi sunt.*

Eorum vero comitatus supra in Electoratus Palatini Admi-
nistratores designatione annotatus reperitur.

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
tissimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Ca-
simirus, Dux Saxonie, Iulia, Clivia, & Montium,
Landgravius Thuringie, Marckio Misnie, Co-
mes Marchie & Rauenspurgi, Dominus in Ra-
uenstein, &c. 4. Iunii die Francofurtum in-
gressus est, fueruntque in co-
mitatu eius;*

Consilarii & officarii primarii.

Christophorus Hundt, Consiliarius & Aulæ Magister,

Albertus a Steinau, dictus Steinruck, Praefectus in Sonnefeld.
 Iodocus Marschalcus à Bricken, Equitū & Stabul. Magister.
 Iohannes Georgius ab Eiche } Nobiles Camerarii.
 Iohannes Henricus à Keslau }
 Iohannes à Steinau dictus Steinruck.
 Iohannes a Chricholzey.
 Iohannes Georgius à Schœenberg.
 Sebastianus à Bernstorff.
 Vitus-Vlricus à Rotenhan.
 Ernestus Fohmannus D. Consiliarius.
 Iohannes-Gerhardus D. Superintendens.
 Rumpelius D. Medicus.
 Secretarius Camerae.
 Scriba Camerarius.
 Georgius Geroldt, Oeconomus.

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
 tissimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Er-
 nestus iunior, Dux Saxoniae, &c. 6. Iunii
 Francofurtum ingressus est.*

In comitatu eius inter alios fuerunt:

Casparus à Dietleben.
 Wolffgangus Marschalcus } Nobiles Camerarii.
 Lucas Daniel. }

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
 tissimus Princeps & Dominus, Dn. Ioachimus-
 Ernestus, Marchio Brandenburgensis, Borussiae,
 Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum & Vandalorum,
 Silesiaeque Dux, Burggravius Nurenbergensis, &
 Princeps Rugensis, &c. 5. Iunii Francofurtum
 ingressus est, fueruntq; in comitatu eius:*

Consilarii & officarii primarii.

Ioachimus-Ernestus, princeps Anhaltinus.

Henricus.

Henricus Guilielmus Comes Solmenfis.

Ernestus Comes in Mansfeld.

Philippus Fuchs, Eques auratus, præfectus militiæ & secret.
Confiliarius.

Erasmus Schenck à Limberg.

Vitus-Theodoricus ab Eip, Aulæ Magister.

Magister Aulicus Anhaltinus.

Dominus à Promnitz.

Goldsteinius supremus Legatus.

Ludouicus Zoch, Stabul. Magister.

Capitaneus Bulach.

Eitel Henricus à Stein.

Wolffgangus-Andreas Stiberus.

Iohannes-Vitus Stiberus.

Adamus-Hermannus Rottenheimerus.

Iohannes Henricus ab Absperg.

Georgius Fridericus à Lendesheim.

Wolffgangus-Christophorus Stiber.

Iohannes-Hermannus Zobelius.

Iohannes Georgius Gertzius.

Albertus à Creilsheim.

Comitis Ernesti Legatus.

Grans Legatus.

Iohannes à Stremp.

Durno.

Balthasarus Neub, Camerae Secretar.

Octavianus Heler, Trib ærarius.

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
tissimus Princeps & Dn. Dn. Georgius-Guilhel-
mus, Marchio Brandenburgicus, &c. Franco-
furtum s. Iunii ingressus est, fueruntq;
in comitatu eius;*

Consiliarii & precipui officarii,

Iohannes à Burck, Magister aulicus.

Gabriel a Dhona, Stabul. Magister.

Ioachimus à Retzdorff.

Iohannes Ecbertus Westphalen.

Iohannes Gauronius, Præceptor.

Iohannes Lybingius, Secretarius.

Fridericus Alemeierus, Quæstor.

} Camerarii Nobi-
les.

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
tissimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Fri-
dericus, Dux Wirtembergensis & Teccensis, Co-
mes Mompelgardensis, Dominus in Heidenheim,
&c. Francofurtum 10. Iunij ingressus est,
fueruntque in comitatu
eius;*

Consiliarii & officarii primarii.

Ludouicus-Fridericus, Dux Wirtembergensis & Teccen-
sis, &c.

Iulius-Fridericus, Dux Wirtembergensis & Teccensis,
&c.

Crato Comes in Hohenloë, Dominus in Langenberg, præ-
fectus.

Iohannes-Iacobus, Comes in Eberstein, Dominus in Fra-
uenburg & Forpach, Consiliarius & supremus aulæ Ma-
reschallus.

Philippus Comes in Oetingen, Consiliarius & præfectus in
Heidenheim.

Casimirus Comes in Lœuenstein, Wœrtheim & Rosche-
furt, Dominus in Scharpfenegg & Breuburg.

Albertus Baro in Limpurg, S.R. Imperii pincerna hæredita-
rius & semper Liber.

Georgius Ludouicus à Freyberg, Baro in Iustingen & Oc-
pfingen.

Georgius Baro in Merspurg & Beffort.

Hammannus ab Offenburg, Tribunus & sub Mareschal-
lus.

Beniami-

Beniaminus Buwinckhausen à Walmerode, Confiliarius
aulicus & præfectus in Allencon.

Melchior à Reichau in Corschvitz, præfectus in Blaubau-
ren.

Ioachimus à Gruenthal, Confiliarius, Magister aulicus
in nouo Collegio Tubingenfi, & præfectus in Wilt-
berg.

Ludouicus Fridericus ab Anweil, Stabul. Magister.

Christophorus à Laiming, Confiliarius.

Franciscus-Ludouicus Zorn à Bulach, præfectus in Vaehin-
gen.

Iohannes-Iacobus Wurmserus à Vendenheim, Ducis Lu-
douici-Friderici aulæ Magister.

David à Stein. } Camerarii Nobi-

Achatius à Laming. } les.

Henricus-Teuffel à Bircksheim. } Dapiferi.

Sebastianus Schavalitzky.

Ludouicus à Weiler. } Tribuni mili-

Henricus ab Vlm. } tum.

Elias Haack, Ducis Ludouici-Friderici Stabul. Magi-
ster.

Ludouicus Guet à Sultz, Ducis Ludouici-Friderici, Came-
merar. Nobilis.

Christophorus à Tann, Ducis Iulii-Friderici, Camerar. No-
bilis.

Ludouicus ab Halbweil in Baihingen, Confiliarius & iudi-
cii prouincialis Tubingæ Adfessor.

Kilianus Brasbergerus, Confiliarius.

Nobiles aulici.

Iohannes-Ludouicus à Dachsparg.

Ludouicus ab Hoheneg.

Erasmus-Nothafftus ab Hohenberg.

Albertus à Weiler.

Iacobus Heronnier.

Melchior à Seidlitz.

Wenceslaus Redelfester à Welmersdorff.

Ludouicus-Eberhardus à Morstein, Hohenloicus Atrii Ma-
gister.

Hermannus Guilhelmus à Waichmar, Hohenloicus Stabul. Magister.

Iohannes Georgius à Sigmarshofen, Nobilis Oetingicus.

Iohannes-Iacobus ab Helmstetter, Limpurgicus Atrii Magister.

Consiliarii & Cancellaria.

Sebastianus Faber D. Vice Cancellarius.

Vitus Braitschwert, Consiliarius.

Iohannes Sattler, Consiliarius & Camerae Secretarius.

Iacobus Rathgeber, Camerae Secretarius.

Christophorus Binder M. Concionator aulicus.

Abrahamus Schopff D. Medicus.

Paulus Schnepff, Consiliarius.

Iohannes-Augustinus Assum.

Philemond Clasquin, Ducis Ludouici Friderici Secretarius.

Michael Fenderich, Ducis Iulii Friderici Secretarius.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTISSIMVS Princeps & Dominus, Dn. Mauritius, Landgravius Hassiae, Comes in Catzenelenbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, &c. 3. Iunii Francofurtum ingressus est, fueruntque in comitatu eius:

Consiliarii & officarii primarii.

Iohannes-Ludouicus, Comes Nassouiae.

Guilielmus Comes Nassouiae.

Iohannes Wolffert Strein.

Ericus Volckmarus à Berlips Aulæ Mareschallus.

Volpertus Ridesel, Mareschallus hæreditarius.

Otto Guilielmus à Berlips, Præfectus Comitatus Catzenelenbogens.

Hierony-

Hieronymus Curion, secret. Confiliarius.

Iohannes-Melchior a Schwalbach, Armamentarii supremus legatus.

Georgius Leuinus de Marten, Camerarius.

Fridericus ab Herringshausen, Stabul. Magister.

Conradus-Henricus ab Vffen, Equitum Præfectus.

Fridericus Weiters, Magister Equitum.

Augustinus Curion, Regiæ Maiestatis in Gallia constitutus satellitum signifer.

Theodoricus à Werder, Nobilis Camerarius.

Henricus Ludouicus à Kalmberg, Nobilis Camerarius.

Ernestus à Borstel, Nobilis Camerarius.

Rudolphus Rau, Nobilis Camerarius.

Iohannes à Meisenbug senior, Dapifer.

Henricus-Guilielmus ab Eschvvege.

Guilhelmus Keudelius.

Ludouicus à Bœneburg.

Iohannes-Christophorus a Pappenheim, Dapifer.

Iohannes-Melchior ab Hartstal.

Otto-Fridericus Quad.

Ericus ab Amelunxen.

Helmertus ab Hack.

} Dapiferi.

Reinhardus Schœffer D. Cancellarius.

Mofanus D. Medicus.

Paulus Steinus M. Concionator aulicus.

Henricus-Ludouicus Schœffer, Camerae Magister.

Lubertus Sartorius, Camerae Secretarius.

Iohannes-Wolfgangus, satellitum Legatus.

Bartholomæus Wintherus, satellitum Cornetus.

ILLVSTRISSIMI ET CELSIS-
simi Principis & Domini, Dn. Mauriti, Hassiæ
Landgravi, &c. coniunx, Iuliana Nassovia,
&c. Francofurtum ingressa, in comi-
tatu suo habuit;

Elisabetham, filiam.

Gynæcei magistram.

Quatuor nobiles virgines, & alias ad Gynæceum pertinentes.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTISSIMVS Princeps & Dominus, Dominus Ludouicus Hassiæ Landgravius, Comes in Catzenelenbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, Francofurtum 5. Iunij ingressus est, fueruntq; in comitatu eius:

Consilarii & officarii primarii.

Georgius } Landgrauii Hassiæ.
Iohannes }

Iohannes Casimirus, Comes in Leiningen, &c.

Iohannes-Philippus Comes, cum duobus fratribus.

Philippus-Georgius Comes in Leiningen.

Reinhardus-Henricus à Lerbach, Consiliarius & Aulæ Mareschallus.

Iohannes Pistorius, Cancellarius Darmestadinus.

Iohannes Struppius de Gelnhausen, Cancellarius Giessensis.

Balthasarus à Weitelshausen, dictus Schrautenbach, Præfectus in Lichtenberg.

Arnoldus Schwatz, Præfectus in Nidda.

Iohannes-Wolfgangus à Weitelshausen, dictus Schrautēbach, supremus Legatus & Præfectus Giessensis.

Bernhardus-Fridericus Prechter, Georgii Landgrauii Atrii magister.

Iohannes-Philippus à Busseg, Præfectus in Romrot.

Melchior à Lerbach, Præfectus in Grumberg.

Georgius Ridel el ab Eisenbach.

Georgius-Bernhardus ab Hertingshausen, Venationum Magister.

Iohannes-Henricus Mosbachius, Equitum Magister.

Iohannes Ludouicus à Seibach, Stabuli Magister.

Guilhel-

Guilhelmus Schaetzel, Sylvarum curator in Romroth.

Volpertus } Rideselii.

Iohannes }

Iohannes-Georgius à Bechtelsheim.

Adamus-Arnoldus ab Einhausen.

Iohannes-Georgius à Trohe.

Casparus à Breidenstein.

Chuno Quirinus Schutzius.

Iohannes-Balthasarus Schrautenbach.

Hermannus Otto à Busseg.

Iohannes-Conradus à Schwalbach.

Fridericus-Echardus à Bellersheim.

Ioachimus à Brieffe.

Eustachius ab Harras.

Andreas de Gall, Equorum domitor.

Leo à Steinfurt.

Nicolaus ab Etmansdorff.

Iohannes-Georgius a Brandenstein.

Georgius-Henricus Truchsessius.

Christophorus à Storndorff.

Iohannes Victor D. Concionator aulicus.

Gotfridus Antonius D. }

D. Faber.

} Consilarii.

D. Horstius, Medicus.

ILLVSTRISSIMI ET POTENTIS-
simi Principis & Domini, Dn. Ludouici, Hassiæ
Landgrauii, &c. coniunx, Magdalena Bran-
denburgica, Francofurtum adueni-
ens, in comitatu suo
habuit;

Elisabetham-Magdalenam }

Annam-Eleonoram. }

Landgrauias Has-

sæ,

Elisabetham Mansfeldicam.

Duas virgines Nobiles.

Gynæcei Magistram, & alias ad Gynæceum pertinentes.

QQ

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTISSIMVS Princeps & Dominus, Dn. Fridericus, Landgravius Hassiæ, &c. in comitatu suo habuit;

Valentinum-Gotfridum-Atrii Magistrum.
Carolum à Friefs, & alios.

Fuerunt etiam cum eo,

Fridericus-Vlricus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis.
Philippus Landgravius Hassiæ.
Dominus à Krichingen.
Magister Aulicus à Wehe, vna cum alijs Officiarijs.

*REVEREND. ILLVSTRISS. ET
Potentissimus Princeps & Dominus, Dn. Otto,
postulatus Administrator Ecclesiæ Hirsfeldensis,
Landgravius Hassiæ, &c. 4. Iunij Franco-
furtum ingressus est, fueruntque in
comitatu eius:*

Philippus a Schollei præses.
Hieronymus Ducherus Aulæ Magister.
Burchardus Schetzel.
Theodoricus a Falckenberg.
Iohannes Zobel, Confiliarius.

ILLV-

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEŃ-
tiſſimus Princeps & Dominus Dn. Georgius-Fri-
dericus, Marchio Badensis & Hochburgensis,
Landgravius in Sauffenberg, Dominus in Rotel
& Badenweiler, &c. die 12. Iunii Franco-
furtum ingressus est, fueruntq; in
comitatu eius;*

Consilarii & officarii primarii.

Casimirus Wilt & Rheingravius.

Otto Wilt & Rheingravius.

Henricus a Starschedel, secret. Consil. & Magist. aulicus.

Engelhardus Goller a Rebenſpurg secret. Consiliarius.

Fridericus a Fleckenstein, secret. Consiliarius & Durlachii
præfectus.

Iohannes Reinhardus Mosbach a Lindenfels, Consiliarius
& Pfortzheimii præfectus.

Philippus Christophorus a Munchingen.

Chuno-Eckbrechtus a Durckheim.

Schwichardus a Sickingen.

Henricus Weinschencken, præfectus prouincialis in Raſtad
& Cuppenheim.

Ernestus Fridericus Hornecker ab Hornberg, Stabul. Ma-
gister.

Iohannes-Philippus Stetten a Kockerſtetten, Nob. Camer.

Iohannes-Christophorus Ecbrechtus a Durckheim, Nobili-
lis Camerarius.

Ernestus-Christophorus a Munchingen, Nob. Camer.

Philippus-Christophorus ab Helmſtad.

Georgius Christophorus a Flersheim.

Wolfgangus Sigismundus Deuffel.

Iohannes Henricus a Schœnberg.

Iohannes Burckhardus ab Hertinghausen.

Matthæus Müllerus D. Medicus.

Georgius Geidtacker.

*ILLVSTRISSIMVS ET POTEN-
tissimus Princeps & Dominus, Dn. Christianus,
Princeps Anhaltinus, Comes Ascania, Dominus
Seruestæ & Bernburgi, &c. Francofurtum ingres-
sus, quem comitatum habuerit, vide supra in de-
signatione & commemoratione comitatus
Illustrissimi Administratoris Electo-
ratus Palatini, &c.*

*REVERENDI PRINCIPIS ET DO-
mini, Dn. Iohannis-Friderici, Abbatis Monasterii
Fuldensis, Romanæ Imperatricis Archican-
cellarij & Primatis, &c.*

Legati,

Iohannes Bernhardus Schenckius in Schweinsburg, Capi-
tularis & Præpositus in Planckenau.
Leonhardus Agricola D. Cancellarius, & alii.

*IN ILLVSTRISSIMI ET REVE-
rendissimi Dn. Placidi de Marra, Episcopi Mel-
phien. & Rapollani; per uniuersam superiorem
Germaniam, Vngariam, Boemiam, &c. cum po-
testate Legati de latere, Nuncii Apostolici, apud
Sacr. Cæs. Maiestatem commorantis, fami-
lia atq; comitatu fuerunt;*

Saluator Gragnanus Nobil. Neapol. eiusdem Illustris. Dn.
Nuncii Oeconomus.

Abbas Lutius Valanfanus Proton. Apost. Nob. Neap. Pro-
auditor.

Ioannes

Ioannes Baptista Puppinus Bononiens. Eques auratus
Sec.

Vitus Auconius Beneuentanus Capellanus.

Gregorius Cadmanus Canonicus Budifinensis Capella-
nus.

Nobilis Camillus Giralдинus Bononiensis, Dapifer.

Bernardus Rederius, Nobilis Austriacus, Pincerna.

Carolus Pisellus Romanus, Cubicularius.

Martialis Contius Soranus, Architriclinus.

*IN ILLVSTRIS. ET REVEREN-
diss. Dn. Antonij Albergati, Episcopi Vigiliarum,
Nuncij Apostolici per totum tractum Rhenanum,
& inferioris Germaniae partes, cum potestate &
facultatibus Legati de latere, apud Cæsa-
rem commorantis, familia & co-
mitatu fuerunt;*

Illustris & Reuerendus Dom. Hieronymus Saracenus Pro-
tonotarius Apostolicus, Auditor Generalis, Nobilis Bo-
noniensis.

Arnoldus Rhodius Abbreuiator supra memorati Illustrissi-
mi.

Nicolaus Cruisen, Theologus eiusdem Illustrissimi, Ordi-
nis Sancti Augustini, Ultraiecten.

Paulus Saracenus Nobilis Bononiensis, Oeconomus Illu-
strissimi.

Dionysius Brusatus, Aulæ Præfectus.

Gerardus Euervinus Calcariensis Sacellanus Illustrissimi.

Fulvius de Blanchis Architriclinus Illustrissimi, & Cuius Me-
diolanensis.

Valerius Mensotius Cubicularius Illustrissimi, & Cuius Bo-
noniensis.

Ioannes Bartolinus I. V. D. Illustrissimi Pincerna, Bon.

Georgius Rhymel Monacensis, Cubicularius Illustrissimi.

Ioannes Capella, Venerus.

*DESIGNATIO ILLVSTRISSIMI
Legati Regis Hispan. Catholici.*

Don Baltasar de Zuniga del conseio de Su Mag. Catho-
lica.

Y Su Embaxador en Alemanna

El Coronel Don Baltasar Marradas y Vique

Don Phelippe de Cardona

El Capellan

Petro Montauana

Antonio de Castro, Mayordomo

Iaques Bruneau, Secretario

Francisco de Albis, Secretario

Iuan Ordouez, Cauallerizo

Iu. Bapt. Bulteelos de Rinnegeht Copero

Diego Henrrique de Echaide Copero.

Nicolas Venegas Maestresala

Cristoual de Mercadillo Theforero

Roberto de Scheildre

Iuan Bruno

Guilhelmo Portugal

Maximiliano Precler

El Capitan Don Gaspar Rodriguez

El Alferez Martin de Huerta

Iuan Conrrado Amstat

Cornelio Van Bontrine

Iuan Cultine Veedor

Iaques de Lis, fota Cauallerizo

Christian de Hertoge, Repostero

Iuan Baptista, Credenzero

Pedro Coens, Comprador

*DESIGNATIO ILLVSTRISSIMI
Legati Magni Ducis Hetruria.*

L'Illustriss. & Reuerendiss. Sig. Guiliano Medici.

Ambassadore del Sereniss. Gran Duca de Toscana.

Il S. Lorenzo Medici, fratello dell' Illustriss. S. Ambassadore.

Gabbre-

Gabbretano Guidi.

Il S. Ottavio Martelli Maestro di Casa.

Il S. Aurelio Sozzifanti.

Il S. Andrea Minucci.

Il S. David Wurm.

L' Ambassadore dell Sereniss. Archiduca
ALBERTO.

L. Conte Ferrante de la Somaglia.

L. Conte de Maluarano.

Don Francesco la Conia.

Don Francesco Capaca.

ILLVSTRIS ET GENEROSVS
Comes & Dominus, Dn. Ludouicus Comes Nas-
souius in Sarprucken & Sarvverden, Dominus
in Lohr, VVisbaden, & Itzstein, Francofur-
tum 13. Iuny ingressus est, fueruntq;
in comitatu eius:

Consilarii & officarii primarii.

Iohannes Nicolaus ab Hagen, Consiliarius & Præfectus in Sarprucken.

Iohannes-Gotfridus a Stein, Consiliarius & Præfectus in Weilburg.

Iohannes-Meinhardus à Leyen, Consiliarius & Præfectus in Itzstein.

Matthias ab Hirschbach, Cancellarius.

Philippus Daniel ab Hagen, Præfectus in Kirchheim.

Iohannes Eberhardus Strens à Lauenstein, Consiliarius & Præfectus Comitatus Sarwerdenfis.

Iohannes Wolffgāngus à Livenstein, Præfectus in Wiesbaden.

Iohannes-Christophorus à Lievenstein, Magister aulicus.

Philippus Fridericus à Wachenheim, Præfectus in Vin-
gen.

Iohannes Guilhelmus Reinfurt, Tribunus prouincialis.

Bernhardus à Lindenau in Polenitz, Aulæ Magister Weil-
burgi.

Guilielmus à Lippen.

Iohannes Georgius Schvantner, Nobilis Cubicularius.

Georgius Henricus à Schoenberg in Falckenburg.

Iohannes-Schvichardus, Præfectus in Hunolstein.

Iohannes Georgius à Lindenau in Polenitz.

Henricus Ernestus à Kerpen.

Fridericus Wolffgangus Boeckelius à Bocklinsau.

Iohannes-Casparus Kœchlerus à Schvondorff.

Andreas Guilhelmus Nassouius, dictus Braun.

Iohannes-Ludouicus à Camberg D. Confiliarius.

Raimundus Iæger, D. Confiliarius.

Iacobus Frentzel, Præfectus & Quæstor in Neuen Weil-
nau.

Iohannes Hess. Camerae Secretarius.

Balthasar Lösch à Milheim.

Rudolphus Zigler.

Adamus Woelffersdorff.

} Ministri cubicularii.

IN ILLVSTRIS ET GENEROSI

Comitis & Dn. Dn. Ludouici, Comitis Nassouie

in Sarprucken, &c. coniugis, Annæ-Marie

Hasſiace, &c. comitatu & Gy-

næceo fuerunt;

Catharina Nassouia in Sarprucken.

Ernesta } Comitissæ Nassouiae in Sarpru-
Loyſa. } cken.

Catharina à Stein, de Landſcron.

Catharina à Leien, ab Eltz.

Anna-Margaretha Loſchin, à Mylnheim.

Maria-Magdalena ab Entzenberg.

IN GENEROSI COMITIS ET DO-
mini, Dn. Iohannis senioris Comitis in Nassau,
Catzenelenbogen, Vianden & Dietz, Domini
in Beilstein, &c. comitatu & fa-
milia fuerunt;

Consiliarij & Officiarij primarij,

Georgus Comes Nassouia.

Iohannes-Ernestus Comes Nassouia.

Iohannes Comes Nassouia Junior.

Philippus-Erasmus à Langenbach, Præfectus.

Iohannes-Guilielmus à Welschen Engsten, dictus Bern-
 koch, supremus Legatus.

Iohannes à Lohe, Magister Equitum.

Burchardus à Waltmanshausen, Capitaneus.

Bernhardus Vogt ab Elspen.

Iohannes-Balthasarus ab Irmtraut. } *Aulæ Magistri.*

Hermannus à Waltmanshausen.

Iacobus Witz Tribunus militum.

Antonius de Caligny Capitaneus.

Iohannes Gebertus Gogrefe.

Iohannes Winther.

Bertholdus Schoreius D. Consiliarius.

Philippus-Henricus Haen, D.

Iacobus Schickhardus, Consiliarius.

Iohannes La Main, signifer.

Henricus-Petri, Secretarius.

Simon Hieph.

Ernestus Klenck. } *Camerarij scribæ.*

Philippus Bellerspach.

Iohannes-Leonhardus Blech. } *Cancellistæ.*

Arthus Feyter.

IN GENEROSI COMITIS ET DOMINI, Dn. Alberti Comitis in Hanau & Rineck, Domini in Müntzenberg, &c. comitatu fuerunt;

Melchior Reinhardus à Lautern.

Engelbertus à Lautern, & alij.

IN GENEROSI COMITIS ET DOMINI, Dn. Ludouici-Georgij, Comitis in Stolberg, Königstein, Rutschefort, VVernigerode & Honstein, Domini in Epstein & Müntzenberg, comitatu fuerunt;

Christophorus Comes Stolbergenfis.

Iohannes-Martinus, Comes Stolbergenfis.

Christophorus-Ludouicus, Comes Stolbergenfis.

Botho-Vlricus, Comes Stolbergenfis.

Georgius Terhellus D. Consiliarius & præfectus.

Conradus-Nicolaus à Kellenbach.

Gerhardus à Meisenbuch.

IN GENEROSI COMITIS ET DOMINI, Dn. Ludouici-Georgij, Comitis Stolbergenfis, &c. coniugis, Annae-Mariae Wilt & Rheingraue, &c. comitatu & Gynaeco fuerunt;

Hedvigs, Comitissa Stolbergenfis, Generosi Comitis Christophori Stolbergenfis vxor.

Anna-Hedwigs, Comitissa Stolbergenfis, Comitis Ludouici-Georgij Filia.

Barbara-Maria } Comitissæ Stolbergenfes.

Elisabetha.

Anna à Bornstadt.

Margaretha à Kellenbach.

IN GENEROSI COMITIS ET DOMINI,
Dn. VVolffgangi-Ernesti, Comitis in Eisen-
sburg & Büdingen, &c. comitatu
fuerunt;

Iohannes-Guilielmus à Lautern, Confiliarius & Præfectus
in Birstein.

Conradus Paul, &c. Confiliarius & Præfectus in Büdingen.

Iohannes Quadde Landscron, Confiliarius & Præfectus in
Assenheim, Cleberg & Peterweil.

Iohannes Weis, Confiliarius & Præfectus Hainensis.

Casparus-Wærnerus Aurochs in Opffershausen, aulæ Ma-
gister.

Gerhardus Pauli, Confiliarius aulicus.

Iohannes-Adolphus à Merlau, Stabul. Magister.

Erhardus Guilielmus à Salfeld, Venationum Magister.

Adamus-Vlricus à Burghausen, syluæ curator.

Theodoricus Meier D.

Guilielmus Geissel. } Confiliarij.

Andreas Schauffel.

Leonhardus Rucker, scriba Cameræ.

Adfuerunt præterea Francofurti

GENEROSVS COMES ET DOMI-
nus, Dn. VVolffgangus-Henricus, Comes in Ei-
senburg & Büdingen, cum coniuge sua, eiusq;
Gynaceo, Officiariis & ministris aliis.

GENEROSVS COMES ET DOMI-
nus, Dn. Philippus-Ludouicus, Comes in Eisen-
burg, & Büdingen, una cum quibusdam
Officiariis & ministris.

GENEROSVS COMES ET DOMI-
nus, Dn. Iohannes-Ludouicus, Comes in
Leiningen, &c. cumque eo
adfuerunt:

Petrus à Flin, Magister aulicus, & Officiarij, ministrique
 alij.

GENEROSVS COMES ET DOMI-
nus, D. Guilielmus, Comes Widdanus, &c. cum
Coniuge, Gynaceo, Magistro aulico, & aliis
Officiariis atq; ministris.

GENEROSVS COMES ET DOMI-
nus, Dn. Carolus-Ludouicus, Comes Sultzen-
sis, &c. cumq; eo fuerunt:

Iohannes Huntz, Præfectus.

Iohannes-Iacobus Beck, de & in Wilmadingen, Confilia-
 rius.

Iohannes-Emericus Rignoult à Broswalden, Stabul. Ma-
 gister, & alij.

GENEROSVS COMES ET DOMI-
nus, Dn. Arnoldus-Iustus, Comes in Bentheim,
Teckleburg, Steinfurt, & Limburg, Dn. in Rhe-
da, VVevelinghoven, Alpen & Helffenstein, Ba-
ro in Lennep, Hereditarius Præfectus in Cælle,
&c. una cum coniuge, Gynaceo, Secretario,
& aliis Officiariis atque
ministris.

GENE-

*GENEROSVS BARO ET DOMI-
nus, Dn. Maximilianus, S. Romani Imperii Ma-
reschallus hereditarius, Landgravius in Stullin-
gen, Dominus in Pappenheim, Heuven, &
Greuenthal, &c. in cuius comi-
tatu fuerunt;*

Gotfridus Baro à Pappenheim.

Philippus } fratres, Comites in Leiningen.
Ludouicus }

Henricus Petri, D. Consiliarius.

Martinus Mendius, Consiliarius, & ministri alij.

Legati ciuitatis Coloniensis.

Iohannes Harderodt Consul.

Iohannes-Michael Cronenburger D. Syndicus.

Legati ciuitatis Norinbergensis.

Wolfgangus Löffelholtz à Colberg } Senatus inferioris
Leonhardus Grundler } Consules.

Bernhardus Prætorius, Syndicus.

Legati ciuitatis Aquisgranensis.

Nomine Præpositi, Decani, & Capituli Cæsarei Aquisgra-
nensis, ad San-Mariam.

Henricus Stravius Decanus.

Theodoricus à Wustenrad, Cantor & Vicarius.

Godefridus Schnellius, Licentiatus & Syndicus.

Henricus Dusterwaldus, Secretarius.

Legati ciuitatum Ansenticarum.

Iohannes Brambach, Præpositus & Syndicus Lubecensis.

Vincentius Mullerus D. ciuitatis Bremensis Syndicus.

Nicolaus Winecken, Senator Rostochiensis.

Stephanus Oluensted D. Legatus & Syndicus ciuitatis
Magdeburgensis, vna cum ministris eorum.

INVESTITURA
REGALIVM ELE-
CTORALIS DIGNITATIS,
nonnullorumque aliorum Dominiorum
Mauritii Ducis Saxoniae 24. Febr. Anno
1548. Augustae facta: vbi simul & vestitus
& incedendi, sedendique in publicis hu-
iusmodi, aliisque celebritatibus Cæsaris
aut Regis Rom. & Electorum
ordo describitur,

Ab

MAMERANO LVCEMBVRGO
DESCRIPTA.

REVERENDISSIMO, ILLVSTRIS-
simoque Principi Melchiori, ex nobili Zobeliorum
Franconiae familia, Episcopo Herbipolitano
seu Wurzeburgo, Duci Franco-
niae, Mameranus.

IN descriptione eius solennis actus Cæsaris & Electorum, in
quo Mauriti⁹ Dux Saxoniae, Electoralis dignitatis investitu-
ra suscepit, Clarissime Princeps, ordinē & incedendi, & sedendi
Cæsaris aut Regis Romanorū, Principumque Electorū, in publi-
cis celebritatibus eum posui, qui in Aurea, quam vocant, Bulla
per Carolū IV. Imperatorem, Nurembergae Anno 1356. ere-
cta, exprimitur, & in hodiernum usque diem firmus & inconcus-
sus observatur. De Principum praeerea Imperii non Electorum,
reliquorumque Imperii Statuum sessione, & si inter nonnullos
de eo sedendi ordine nondum adhuc satis, & ex toto convenit,
tamen vti communiter fere sedere soleant, figuram adponere,
haud

haud præter propositum omnino fore duxi. Pauci autem sunt, & ex Principibus tam Ecclesiasticis, quam Secularibus, & ex reliquis Imperii ordinibus, qui inter se de hoc sedendi ordine dissentiant. Interdumq; honoris gratia sibi inuicem alii aliis deferunt: Inuenias tamen ubi pertinacius suo quis iuri, quod habere se existimat, inhaeret, adeo ut potius in sessione comparere non velit, quam alteri cedere inferior. Quamobrè nolui hic valde esse anxius, omnia exquisita nimis peruestigandi, quæ præterea forsân ex ea re adponi possent, tum ob cōtentiones: tum quod huiusmodi libelli, ut res extēporaneas, continent, ita nec perpetui sunt, nec in vsum hominum perinde vtilēs aut necessarij, nisi quantum ad sedendi ordinem aliquo modo cognoscendum spectat. Et ob id superuacaneum est multum seriæ in eos operæ collocare, ut elaboratius quid continere videantur. Quanquam si exacta omnia peruestigari, & ad amussim poni deberent, haud sanè minimum diligentia requirerent, quamlibet in speciem minuti adpareant, ut pene nullius momenti esse videri possint. Id quod tamen nonnulli haud ita candide considerant, quorum nimirum animus semper in calumniâ, quam in rationem & sanum iudicium pronior inclinât. Qui si ipsi tale quiddam cudere deberent, & in libellum congerere, vel minoris etiam industria, non decima forsân pars satis sibi cohesura esset: Non autem loquimur hic nisi de iis libellis, in quibus de rebus Principum variis, & non leuibus pertractatur, ubi diligentia & iudicium magis requiritur, temporisque in maturitatem diuturnitas. Ad quod tempus ab hominibus ociosis prætadio, quod ex ocio percipiunt, deducendum, fallendumque varia sæpe lusuū genera & exercitamenta conquiri solent: quod illis nimis prolixum adpareat, tardeque nimis & nauseanter abire hora videantur, adeo ut eius rei prouerbiū apud illos natum sit, Pro deductione temporis videlicet. Hinc stertunt illi & sæpe & diu, aut oscitante vigilantes, ventri dediti viuunt, alioque quouis modo supine ocia terunt. Studiosis autem & qui ad res agendas nati sunt, ac ociosi nunquam esse possunt, quique vitæ præsentis ad pauculos & incertos annos data fragilitatem: futura vero æternitatem, & nunquam finiendam cum Deo aut Diabolo permanentiam considerant, contra omne tempus semper nimis angustus est, contractumque, nimis auolat omnis hora festinanter, & veluti de inopinato elabatur, ut semper de breuitate eius & angustia conquerantur, indolēcantq; tam properanter effugere,

Et libenter, si fieri posse arbitrarentur, ad prorogandas omnes horas, diducendasque, non deducendas, rationem conquirerent, atque malint aurum saepe, quam perdere tempus. Quicquid autem hoc minuta et levis opera nostra est, tua, Illustrissime Princeps, celsitudini pro raro illo tuo in omnes meliorum disciplinarum studiosos favore ac benignitate offerre non erubuimus: licet enim multo maiora pro illa, qua et Wormatia aliquando et hic usus es in me liberalitate, deberentur, tamen pro tempore hac minuta offerre in gratitudinis aliquod testimonium libuit. Qua ut pro candore illo tuo perpetuo et indefinente, boni consilere tua celsitudo velit, et oro et obsecro. Vale Augusta Rhetica sexto Idus Aprilis M. D. XLVIII.

*QUOMODO MAVRITIUS DVX
Saxoniae, Electoratus, dominiorumque nonnullorum
Regalia et investituram suscepit. Simulque
quis ordo incedendi et sedendi in publicis huius-
modi solennitatibus, ubi Caesar aut Rex Roman.
cum Electoribus, aliisque Principibus, et Im-
perij ordinibus adest, seruetur.*

MAuritus Dux Saxoniae Electoralis dignitatis Regalia et investituram à Carolo V. Rom. Imp. Augusto suscepit 24. Febr. à meridie inter secundam et tertiam, Anno Domini 1548. super tabulato cathedrali pro chorearum domo Augustae sub aperto & nudo caelo ante hospitium Caesaris in foro vinario, luculenter & magnifice extructo.

Egressus Palatio cum Electoribus Caesar, ipsum tabulatum conscendit, quod per medium pertransiens dictam chorearum domum ipsi tabulato & cathedrae à tergo contiguam ingressus est, habitu se in ipsa ad eam celebritatem spectante vestiturus, cum Maiestatis Imperatoriae corona simul adsumpta. Vestitusque inibi per Electorem Brandenburgum Archicubicularium una cum ipsis Electoribus itidem suo habitu Electorali indutis, regressus in tabulatum, sub velamento aureo in solium tenui rubro velamine sericio super aurea velamenta, quibus sessionis locus vestitus erat, ac pulvinaria instratum resedit.

De vestitu Cæsaris.

Habitus Cæsaris is erat, quo Pontifices Missæ sacrificium facturi indui solent: significans Romanum Imperatorem Religionis Christianæ adsertorem, promotorem & defensorem semper & ubiq; esse debere: hocq; illi in primis & ante omnia incumbere, summæque curæ & solitudini infinitæ semper esse debere. Constat autem is habitus hoc ferme ordine de imo vsque ad summum progrediendo.

Primo, caligæ sunt, quas Bruslechinæ vocant, paulo supra genu ascendentes ex nobilissimo illo rubro ostrino bysso, quod Carmesinum adpellant: suntq; eis adhærentes & connexi calcei ex villosa rubra purpura, margaritis & gemmis seriatis per totum distincti & ornati.

Secundo, vestis longa & laxa, ante aperta, ex dicto ostrino bysso seu carmesino cum manicis, se versus manus adstringentibus cum parua fimbria superne & inferne ex panno coccineo seu rubro Scharlacho.

Tertio, Humerale, quod vocant, ex lino albo & tenui, cum vnionibus à tergo & adamantibus ornatum.

Quarto, Alba, quam vocant, vestimentum ex lino albo, ante & retro supra fimbriam, sed & super manicis larga quadratura ex auro & margaritis, preciosisq; lapidibus exornatum.

Quinto, cinctura alba, sericia cum nodo crasso & diuite, ad vtramque extremitatem ex punctis aureis circum extantibus, frequentique & condensata vnionum seu margaritarum rotundarum & grandium copia ornata.

Sexto, Stola ex auro tortili, flauoq; sericio filo circumuoluta phrygiata, cum cruce vtrinq; ad extremitatem ex margaritis opulenta, & cum fimbriis aureis ex obiectu intextis.

Septimo, tunica prima ex tortili flauis sericiis filamentis auro phrygiata: ad fimbriæq; & manicarum largos limbos ex margaritis, auroq; bracteata: intus ostrino bysso seu carmesino subdita ante & retro clausa, ad latera vtrinq; paulum ab inferiore parte scissa & aperta.

Octauo, tunica secunda eodem modo facta, sed ex vnionum nobilium copia opulentior, cum collari ex iisdem contexto.

Nono, Manipulus ex auro textus, rubroq; bysso subditus, cum crucibus de auro & margaritis concinnatis.

Decimo, Cappa choralis, quam vocant, ex puris aureis filamentis per totum texta, cum bicipiti grandi Aquila ex nigro sericio filo super intexta. Ea; superne ad fimbriam, limbum seu fasciam largissimā habet ex vnionū rotundorum & grandium, Adamantum, Smaragdorum, Saphyrorum, Rubeorumque maximorum, quos Balestos vocant, diuite copia cultam. Superne à tergo capitium de ceruice inter scapulas pendulum, ex margaritis, variisq; preciosis lapillis variegatum est & distinctum cum Caroli Magni Imperatoris facie, supra quam cœlestis patris imago, item ex gemmis & lapidibus preciosis intexta eminet. quæ duæ imagines vtrinq; Calpen & Abylam, Herculis columnas habent, intra quas Oceanus strictim immissus in fretum mediterraneum late diffunditur. Ante cuius ingressum in ipso Oceano Balenæ vndoso veluti ac turbulento natatu fluctuantes, Smaragdos, Rubeosque grandes, aliosq; varios preciosos lapides veluti procelloso eructatu intento è fluctibus euomunt. In apice eius capitij ab extremo nodus ex auro implicito textus cum filamentis infra se aureis ex vago fluxu pendulis, maximoque intermedio Saphyro dependet.

Vndecimo, Corona Cæsarea, intra cuius ambitum mitra Episcopalis bicorni acuminē ac vertice exurgit. Hæc corona ad frontem, crucem habet ex quinque maximis & peropulentis Adamantibus designatam, intra quos margaritarum nobiliorum concinnata series crucis figuram absoluit. Ab occipitio coronæ, duæ adpendiculæ ex auro tortili Phrygiatæ, rubraque bysso cum fimbriolis aureis dependent. Tota autem corona cum ipsa intra se mitra, ex puro puro auro est, & circumquaq; ac per totum ex preciosorum peropulentorumq; lapidum diuite copia, veluti Rubeorum maximorum, Adamantum, Smaragdorum & vnionum varie in relucētiā gratam ac delectabilem distincta & exornata. Habet præterea semicirculum recta supra mitram ambientem, instarque ansæ recuruum & vtrinque in se reflexum.

Duodecimo, Chirothecæ ex puro bracteato auro textæ, margaritisq; ornata, cum margaritarum vnitarum nodulis ex filamentis aureis pendulis.

De Vestitu Electorum.

Habitus Electorum vestis longa est, larga & fluxa, in pedes

des usque demissa, vndique clausa, ut non possit nisi de iniectu superno à capite indui, cum largis item manicis ab ipsa separatis, quæ postea fasciola sub veste post tergum protracta, in ipsam coaptantur. Et est tota vna cum ipsis manicis ex preciosis illis albis pellibus Hermelinorū, quos vocant, seu murium Ponticorum subdita, cum limbo & ipsius vestis & manicarum ad palmi amplius latitudinē largo ex iisdem pellibus foras versis reducto. Huic vesti collare in orbem, ex perpetua futura & contextu continuum ex iisdem pellibus, sed pilis per totum foras versis, cum plurimis earū pellium caudis circum depēdulis; de capite itidē, sicuti ipsa vestis, iniicitur, usq; in pectus, in cervicem & super humeros, ac supernam brachiorum partē dependulum. Ex quo fascia larga ex eiusdem vestis genere, & eodē modo pellibus subdita, cum breui & stricto retortæ earundem pellium fimbriæ reflexamento, in tergum usq; dependet. Isq; habitus secundum Electorum statum & differentiam in materiæ seu substantiæ contextu variat: in colore & forma atq; factura non variat. Nam Spiritualibus seu Ecclesiasticis ex precioso illo ac nobili coccineo & rubro panno est, quem vulgo Scharlachum vocamus. Sæcularibus vero holosericus est ex bysso rubro, hoc est, villosa purpura.

Pileus, qui illis largus est, fluxusq; ex iisdem albis pellibus subditus est, cum largo quoq; in ambientem limbū reflexamento, pilos itidē earum pellium foras versos habente. Apexq; illi superne in ipso vertice ex particula earū pellium caudatus est. Eodemq; modo, quo ipsa vestis in materiæ contextu differt, in colore & forma non differt. Sed tamen thoracas, caligas, & calceos ex rubro vel bysso, vel purpura soli Sæculares habent: Ecclesiastici nō habēt, sed ex nigro panno aut serico.

Quomodo processerint.

Cæsarem è Palatio prodeuntem præcesserunt, primum duo columniferi, Symboli Cæsaris, Calpen & Abylam, nimirum Herculis columnas gestantes. deinde Principes aliquot, veluti Maximilianus Archidux Austriæ: Philibertus Emanuel Princeps Pedemontium: Wilhelmus Dux Iuliacensis: Ernestus Archiepiscopus Salisburgensis: Wolfgangus Magister Teutonum: Melchior Episcopus Herbipolitanus: Mauritius Episcopus Aichsterensis: Iulius Pflug Episcopus

Numburgensis: Iohannes Episcopus Misnensis: Valentinus Episcopus Hildeshemensis: Maximilianus Comes Buranus: Iochimus Dominus à Rie Præfectus custodiæ Cæsaris: Philibertus Baro à Monfalconeto: & Dn. Iohannes Marinq. de Lara œconomi Cæsaris, &c.

Post hos ibat proximus Elector Treuerensis: nam Heraldus, quibus proximus ante Treuerensem: locus est, cum non aderant. Sed cum vestitus Cæsar cum Electoribus è chorearum domo in tabulatum rediret, ac inde postea finita solemnitate in aulam se referret, suo illi rum loco præibant.

Post Treuerensem proximi ibant duo Electores Seculares, Palatinus videlicet, globum mundi gestans, ac Brandeburg sceprum gerens. Inter quos medius locus Electori Saxonie ensifero est, qui tum candidatus Regalia Electoratus petebat. Deinde proxime post hos & ante Cæsarem, Marschalcus Imperij ibat, qui Cæsari enssem præferbat. Nam Rex Bohemæ, cui proximus ante Cæsarem aut Regem Romanorum & post Marschalcum, si Archimarschalcus Elector absit, in huiusmodi solemnitatibus locus debetur, non interfuit, ut qui idem quoque & ipse Rex Romanorum sit. Marschalcum vero Cæsar euestigio proxime sequebatur. post quem duo Electores Ecclesiastici, Moguntinus scilicet & Agrippinus proximi & postremi. Qui ordo incedendi in huiusmodi celebribus actibus ac festiuitatibus cum Cæsar aut Rex Romanorum cum solis Electoribus incedit, tali constitui figura poterit.

S I N I S T R A.

Vlt.

Colon.

Cæsar: vel, Rex Bohem. }
Rex Romanorum. }
Mogunt. }

D E X T R A.

Penult.

Quint.

Quart.

Tert.

Secund.

Prim.

Brandeburg Sceprum.

Saxo enssem fert: Treuit: Heral: Columniferi.
Palat. Mundum.

Quo ordine sederint.

A dextris proximus Cæsari sedebat Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus Elector, Archicancellarius per Germaniam.

Deinde secundus locus Regi Bohemorum coronato & vncto, Archipocillatori absenti vacabat. Nam neque eius locum tenens Carolus semper liber à Limburg hæreditarius Sacri Romani Imperij Pincerna adfuit.

Post huius locum, Fridericus Comes Palatinus Rheni Elector, Archidapifer sedebat, cuius locum tenens est, Iacobus à Seldeneck, Sacri Romani Imperij hæreditarius culinæ Magister.

A sinistris proximus adsidebat Adolphus Archiepiscopus Colonianus Elector, Archicancellarius per Italiam.

Deinde Ioachimus Marchio Brandenburgus Elector, Archicubicularius, qui & Cæsareæ aut Regiæ Maiestatì ad mensam manus loturæ, peluim tenet & aquam fundit: cuius locum tenens est Carolus Comes in Zolnern Sacri Romani Imperij hæreditarius Camerarius seu cubicularius.

Nam medius locus inter vtrumque Mauritio Duci Saxoniae Electori, Archimarschalco, eius dignitatis inuestituram petenti, vacabat. cuius locum tenens est, Wolffgangus à Bapenheim Sacri Romani Imperij hæreditarius Marschalcus.

E regione ante Cæsarem, rectaq; in eius vultum contrarius, sedebat solus in sede Iohannes Archiepiscopus Treuericus Elector, Archicancellarius per Galliam & Regnum Arelatense.

Arelatum oppidum in Lugdunensi Gallia ad Rhodanum fluuium inter Massiliam, quam ex Oriente habet: Mare mediterraneum, quod à Meridie: Aquas mortuas, quas ab Occasu: & Auinionem, quam à Septentrione Atq; ab hoc oppido ipsum Regnum Arelatense nomen accepit, quod olim fuit amplissimum, in septem nimirum prouincias distinctum: in Massiliense: in eam, quæ postea in Ducatus Sabaudie nomen tranfit: & quæ in Delphinatum, qui tempore Caroli Quarti de Imperio per venditionem ad Regem Franciæ deuolutus est: & quæ vtriusq; Burgundiæ nomen habet: & quæ Lotharingiæ: & Heluetiæ partem: continebatq; sub se antiquis nominib⁹ populos Allobrogorum, Heduorum, Vocuntiorum,

Sequanorum & Heluetiorum. Eratq; à mari mediterraneo vsq; Treueros & Ardennæ siluam protensum. fuit autem totum hoc Regnum cum patentissimo illo suo secessu, virtute bellica, olim à Germanis occupatum, penitusq; sub ipsos reductum, vt adhuc de Iure Imperium agnoscere deberet. Mira tunc Germanorum virtus bellica pollebat, vt tanquam pro inueterato habuerint, terras & regna acquirere, & parta non amittere, sed in propagationem vltius extendere, fortiterq; & pertinaciter vsq; tueri. Vide Strabonē lib. 4. Pomponium Melam lib. 2. Paulum Diaconum lib. 3. c. 8. Ammianū Marcellinum lib. 14. Ligurinum lib. 5. Procopiū in historia Francorum: Antoniū Pium in Itinerario: Suidā & Philostratū in vita *Philosophi*: Æneā Silvium & Abbatem Spanhemium. Huius autē sessionis, vt ad propositū reuertamur, ordo cum Cæsar aut Rex Romanorū cum solis Electoribus sedet, sic disponitur.

D E X T R A,

Palatinus

Rex Bohemiæ

Moguntinus

A N T E: Treuir: Cæsar, vel Rex Roman. R E T R O

Colonianus

Saxonicus

Brandenburgus.

S I N I S T R A,

Reliqui Principes non Electores, qui simul in tabulatum conscenderant, omnes stabant & pene indiscriminatum.

A tergo Cæsaris supra cathedræ tabulatūram in prominente inambulacro stabant tubicines Cæsaris ac tympanistæ equestres, qui & ad egressum è Regia, ascensumque Cæsaris cum Electoribus in tabulatum, & ad circumcurstationem equitum, inflatis lituis ac tubis ebuccinabant, ac tympana equestria seu ænea pullabant.

In foro & vtrunque ad tabulatum, duo signa peditum Germanorum consistebant. Multa præterea hominum spectatorum, & in ipso foro & in fenestris & in tectis, millia.

Quomodo res acta sit.

Et cum sic consedissent, dat tubicen, inter equites circumcursuros ante cathedram ad plateæ cuiusdam angulum consistentes, ad circumcurstandā eam Inuestituræ & Regalium cathe-

cathedram, subito inflata buccina signum: simulque ebuccinando præuolat ipse, quem euestigio inhærens tota equitum turma in ternos & ternos ordine distincta, plenumq; in cursum effusa subsequebatur. Inter quos in sexto ternario, vexillum rubrum, quod sanguineum vocant, ab omni armorum seu insignium pictura vacuum ac purum à Christophoro à Ragerwitz ferebatur. Erantq; equites circumcurrētes numero circiter centum. inter quos Elector Palatinus Rheni ternarios ordines ex nobilitate, quatuor habuit: & Brandenburgus Elector, quinque. Nobiles autem aulae Ducis Mauritiij circiter triginta sex nigro holoserico seu bysso villosa, oēs vestiti erāt. In commune vero oēs ij equites pariter rubra vexillula cum armis Electoralis dignitatis & Saxoniae, pileis imposita gestabant. Similiterq; & ipsi equi, quibus infidebāt, eadē ad aures erecta cum plumis ut plurimum rubris, albisq; mixtis, & in capite & post tergum super caudę principium aptatis gerebāt. Ad hanc aut circumcursionē & tubicines Cæsaris tubicina-bāt, & tympana cacabaria siue equestria tympanistę pullabāt.

Interim Dux Mauritius Elector, ad alterius plateæ angulū è regione ante cathedrā in fine pene fori cum sua equitum turma consistebat, q̄ constabat equitibus circiter centum & viginti. Erantq; ij oēs, Principes, Comites, Barones, Dñi, equites aurati ac nobiles. Inter quos Elector Moguntin⁹, tres ordines ternarios habuit: Treuericus, quatuor: Colonianus, quatuor: Cardinalis Tridentinus, quinque: Cardinalis Augustanus, tres: Magister ordinis domus Teutonici tres: Henricus Dux Brunsvichius, quinque. Wolffgangus Comes Palatinus, tres: Ericus Dux Brunsvichius, duos: Lantgrauia, duos. Quorum omnium nomina ponerem, nisi prolixum nimis esset, & tædiosum fortassis etiam legenti.

Et cum ter iam prima illa equitum turma ipsam cathedram circūcursuisset, p̄deunt de hac postrema Ducis Mauritiij turma, tres Principes, i Henricus videlicet Dux Brunsvichius, qui dexter: Albertus Dux Bauariæ, qui medius: & Wolffgangus Comes Palatinus Rheni in Gemino Ponte, qui sinister ibat. Prouectiq; ad ipsam cathedrā, traditis, quibus infidebant in custodiā equis, ascendunt tabulatū, subinde inter ascendendū geniculantes in reuerentiā. Prociduntq; simul ante Cæsare in genua, tanq̄ missi Oratores petaturi pro Duce Mauritio Electoralis dignitatis Regalia. Henricus Dux Brunsvichius verbum facit: Nimirū, *Mauritiū Ducē Saxonia post aquā Sacra Ca-*

sarea atq; Catholica Maiestas ipsi Electoralem dignitatem una cum nonnullis Dominis, quae ante Iohannes Fridericus Dux Saxoniae possedisset, donauerit, huncq; diē comparendi ad inuestiendum praestituerit, comparere illum iam, suppliciterq; petere, Caesarea Maiestas eius dignitatis, eorumq; simul dominiorū Regalia & inuestituram iam ipsi ex eadem benignitate & clemētia, elargiri velit. Ad quod erga Caesaream Maiestatem, Sacrumque Romanum Imperium demerendum, omne & perpetuum obsequium, seruitiumq; se semper promptum & paratum offerre. Et cum ad hunc ferme modum perorasset, Cēsar Moguntinum alloquitur, qui surgens, oēs Electores simul conuocat: stantesq; ante Cæsarem, collatis inter sese capitibus cōsilia coram Cæsare submisisse confecerunt. Deinde vbi decretum & conclusum est, Moguntinus aperta voce ad rogata per Brunswichiū, respondet: Nempe Maiestatem Caesaream, perpensis & consideratis seruitiis, quae Dux Mauritius, eiusq; frater Dux Augustus suae Maiestati & sacro Imperio praestitissent, benigne promptam esse ac paratam, quae peteretur, prestare: quatenus ipsemet Dux Mauritius eadem petiturus compareat. Quo respōso audito, mox tres illi Legati, actis nomine Ducis Mauritiij Caesarea Maiestati, pro tam clemente & fauorabili voluntate, humiliter & reuerenter gratias, exurgentes de cathedra descendunt, equisq; conscensis, ipsum Ducem Mauritium longius à tabulato in habitu Electoratus, quo de hospitio vsq; suo vestitus aduenerat, equo insidentem adeunt, respōsum datum ferentes. Quo ille tum accepto & cognito, procurrit euestigio cum sua equitū turma, q̄ tubicines ipsius duodecim, vnumque tympanū equestre seu cacabarium, atq; vexilla rubra decem, cum Electoralis dignitatis, singularumq; ipsius ditionū & dominiorū insignibus & armis depictis, praebant, vsq; ad ipsam cathedrā, descendensq; de equo vna cum dictis primis illis tribus Principibus, qui ex legatione reuersi iam responsum reuertant, nonnullisq; aliis Ducibus, Comitibus ac Dominis, qui vexilla Electoratus & Dominiorum gerebāt, tabulatum cathedrale conscendit, praecuntibus dictis decem vexillis. proximeque ipsum dicti tres Principes subsequuntur. In ascensu vsque ad Caesaream Maiestatem genibus ter in reuerentiam inclinatis. Venienti Duci Mauricio, puluinar aureum ante pedes Cēsaris collocatū est. Sed Mauritius primum ante illud in substratū velamentum in genua procumbit: simulq; cum ipso

ipso à dextris Henricus Dux Brunsvichius : à sinistris Iohannes Hoier Comes à Mansfelt, nomine ducis Augusti fratris Mauriti Electoris pariter Regalia suscepturus. A tergo reliqui duo Principes, qui ante vna cum ipso Brunsvichio Regalia petitum venerant, proximi procumbunt. Deinde post hos, tres equites aurati consiliarii, Christophorus à Taubenheim, Conradus à Bemmberg, & Mauritius à Feilitzsch : tum utrinque ad latera illi, qui vexilla tenebant, consistunt. Actum Henricus Dux Brunsvichius, eandem pene, quam supra in legatione orationem pro Duce Mauricio habuit, repetit, eadem pro ipso iam presente rogans. Qua oratione absoluta, Cæsar Moguntino, in reuerentiam adsurgenti, responsum demandat: *Respectis videlicet & consideratis Ducis Mauriti Electoris, eiusque fratris Ducis Augusti fidelibus, diligentibus & multis seruitiis sue Maiestati, & sacro imperio exhibitis, huc motam esse suam Maiestatem, ut proclivis & parata esse velit ea, quæ peterentur, clementer prestare: quatenus iuramentum solitum & consuetum, illi præstiterint.* Quæ verba Moguntinus conuocatis mox reliquis Electoribus, sic ut iam dictum est, proponit. Tunc Dux Mauritius surgens, propius accedit, inque pulvinar ante pedes Cæsaris genibus flexis procumbit. Tum Marquardus à Lapide Præpositus Moguntinus librum Euangeliorum ex purpura colligatum, Electori Moguntino porrigit, qui illum apertum in gremium Cæsaris collocat, statimque in locum suum residens, iuramenti sacramentum ac formam ex charta Electori Mauritio prælegit: præstatque in eorum verba ipsi Cæsari, sacroque Imperio Dux Mauritius consuetum iuramentum, ad eum ferme modum, sicuti in vñibus feudorum ponitur. Deinde adlatus per Wolffgangum Bappenheimium Imperii Marschalcum gladius, Cæsari in manus porrigitur: qui eius capulum ipsi Mauritio deosculandum obfert, simulque in manus, tanquam Sacri Romani Imperii Archimarschalco, dat. Ille tum Bappenheimio Marschalco eum reddit. Capulus huius gladii cum tribus ipsius crucis nodis atque ipso internodio totus ex puro auro est, ex preciosisq; lapidibus; veluti Rubeis, Saphyris, Smaragdis & vnionibus in distinctionem & relucientiam excultus.

Hæc ubi peracta essent, decem illa vexilla, quæ aderant, ordine à singulis, qui ea tenebant, Cæsari in manus porriguntur, initio facto ab eo, quod Electoratus insigne habebat: qui

ordine sibi porrecta, superne manu arripit, simulq; eadem Electori Mauritio, dictoq; Comiti Mansfeldio, nomine Ducis Augusti, inferne & sub sua manu arripienda, tenendaq; tradit: donans simul ipsis eorū insignium ditiones & terras, quas ante Iohannes Fridericus Dux Saxoniae possederat. Moxque deinde his, à quibus ea adlata & porrecta essent, reddidit. Tunc rursus Cæsari gladius per Marschalcum porrigitur, qui illum Electori Mauritio in manus tradit, quo accepto, gratiis reuerenter cum omni officii promptitudine Cæsar. Maiestati & sacro Romano Imperio actis, surgit, mediusq; inter Colonianum & Brandenburgum Electores, in locum sibi de more & iure debitum, residet.

*VEXILLORVM, EORVMQVE,
qui ea gestarunt, nomina.*

A Dexteris.

Primum vexillum Electoratus erat, idq; gestabat Ericus Dux Brunsvichius.

Secundum Thuringiae, quod Carolus Victor Dux Brunsvichius ferebat.

Tertium Burggrauiatus Magdenburgii, quod Iohannes Henricus Comes à Leiningem tenebat.

Quartum Comitatus Brenæ, quod Bertoldus dominus à Leipa in Cromau, Marschalcus Regni Bohemiae, habebat.

Quintum Burggrauiatus Aldenburgii, quod Eckius Comes Salmonensis portabat.

A Sinistris.

Primum vexillum Saxoniae erat, quod Philippus Dux Brunsvichius gerebat.

Secundum Misniae, quod Ernestus Comes à Regenstein tenebat.

Tertium Palatinatus Saxoniae, quod Iohannes Comes ab Ortemberg gestabat.

Quartum Domini ad Pleisam, quod Wilhelmus Dominus à Leippa in Cromau gestabat.

Quintum vexillum rubrum, quod sanguineum vocant, sine ullis armis seu insignibus, quod Christophorus à Ragewitz, ut ante dictum est, vehabat.

Deinde

Deinde Elector Saxonicus cum in locum suum cum gladio ut Archimarschalcus iam consedisset, Austriacus Cælaris Heraldus singula vexilla ordine à singulis capit, incipiens ab eo, quod Electoralis dignitatis insigne continebat, deinde transiens ad id, quod Saxoniae, quod Thuringiae, quod Misniae, quod Burggrauiatus Magdenburgii &c. ac ea Cæsareæ Maiestati reuerenter & prone ostensa, mox de tabulato vtrinque in vulgus promiscuum ac circumfusum, cuius auferenda, deiicit.

Quibus omnibus deiectis, Cæsar vna cum Electoribus surgens, domum Chorearum, ad deponendum habitum, ingreditur Elector Saxonicus illum cum gladio, tanquam Archimarschalcus, anteit: deinde paullo post idem in vestitu Electoratus solus egreditur, tabulatoque descendit atque conscenso equo vna cum omnibus Principibus, Comitibus, Baronibus, dominis, equitibus & nobilibus, qui ipsi in ea celebritate inseruiuerant, hospitium suum reperit.

Cæsar deinde cum reliquis Electoribus, deposito eius solennitatis vestitu, egreditur & ipse, præcuntibus suo illi ordine columniferis, Heraldis & Bappenheimio Imperii Marschalco cum gladio, tabulatoque descendens, in suam se Regiam ac Palatium recepit.

DE SESSIONE ORDINVM, STATUVMQUE Imperii præsentæ Cæsare aut rege Romano, & absente.

QUoniam de sessione Cæsaris aut Regis Romani cum solis Electoribus in publicis celebritatibus, quando ditionum & dominiorum Regalia & Inuestituræ conceduntur, supra ordinem ac figuram posuimus, consentaneum quoque fore arbitrati sumus, si & de sessione Ordinum, Statuumque Imperii in Comitiorum consiliis, iudiciorumque decisionibus tam præsentæ Cæsare aut Rege Romano vna cum Electoribus, & non Electoribus Principibus, reliquisque Imperii ordinibus, quam absente, nonnulla quemadmodum communiter sedere soleant, ex variis Imperii Recessibus collecta, ad finem subiiceremus. Etsi enim certus & ex præscripto perpetuus inter omnes non Electores Principes, præsertim sæculares sedendi aut standi est ordo, nullus adhuc definitus sit (quod nonnulli adhuc de hac sedendi ratione inter sese delitigunt atque digladiantur)

tamen communis quidam, licet & is confusaneus interdum inter nonnullos ac promiscuus pro tempore, dum illa sub iudice lis fluctuat, reseruato suo cuiq; in hac parte iure, ordo habetur, quem ipsum hic subiicere placuit. Quamobrem nolim hunc seu sedendi, seu standi etiam, secundum loci vel opportunitatem vel inopportunitatem, ordinē alicubi communem, alicubi non communem, sed confusaneum, vt diximus, licet inter paucos quidem, cuiquam in praeiudicium positum & prerogatiuam videri.

A dextris itaq; Cæsaris aut Regis Romanorum sedent,

Electo Moguntinus

Rex Bohæmiæ

Electo Palatinus

Archidux Austriæ

Archiepiscopus Salisburgensis

Archiepiscopus Bremensis

Archiepiscopus Rigenfis

Archiepiscopus Bisuntinus

Magnus Magister Ordinis Teutonici, Administrator magni

Magistratus Prussiae, veluti Archiepiscopi vices subiens.

Episcopus Bambergensis. nam ille est tanquam Archiepiscopus in sua ditione, nullumque agnoscit Archiepiscopum.

Episcopus Herbipolitanus seu Würtzeburgus.

Episcopus Wormatiensis. Hi duo, excepto primo & ultimo die, in quo Herbipolitanus Wormatiano præsidere solet, per vices alter alteri præsidet.

Episcopus Spirensis

Episcopus Argentinenfis

Episcopus Eystetensis

Episcopus Ratisponensis

Episcopus Constantiensis

Episcopus Augustensis

Episcopus Patauensis

Episcopus Frisingensis

Episcopus Basiliensis

Episcopus Curiensis in Heluetia

Episcopus Hildeshemensis

Episcopus Paderbornensis.

Episcopus Misnensis

Episcopus Tridentinus

Episcopus

Episcopus Brixienfis
 Episcopus Mersburgensis
 Episcopus Lubecensis
 Episcopus Numburgensis
 Episcopus Sedunensis
 Episcopus Monasteriensis
 Episcopus Mindensis
 Episcopus Halberstatensis
 Episcopus Verdenfis
 Episcopus Metensis
 Episcopus Tullensis
 Episcopus Verdunensis
 Episcopus Osnabrugensis
 Episcopus Leodiensis
 Episcopus Curienfis in Curlandia Liuoniae
 Episcopus Reualienfis
 Episcopus Oesilienfis
 Episcopus Derptensis seu Atrebatensis in Liuonia
 Episcopus Lebusensis
 Episcopus Havelburgensis
 Episcopus Ratzenburgensis
 Episcopus Schuerinensis
 Episcopus Caminensis
 Episcopus Secouienfis
 Episcopus Gorcensis
 Episcopus Gebensis
 Episcopus Schlesuicensis
 Episcopus Kemsensis.

PROVINCIALES SEV COMMEN-
 datores Ordinis Dominorum
 Teutonicorum.

Magister ordinis Dominorum Teutonicorum per Germaniam & Italiam.

Magister ord. Teutonicorum per Liuoniam

Magister Iohannitarum per Germaniam.

PRÆLATI SEV ABBATES,
 Principes Imperii.

Abbas Fuldenfis, Archicancellarius Imperatricis

Abbas Campidonensis
 Abbas Murbachensis
 Præpositus Weissenburgensis in Alsatia
 Abbas Richenauensis seu maioris Augiæ
 Abbas Hirsfeldensis
 Abbas Sancti Galli
 Præpositus Berchtolsgadensis
 Præpositus Elwangelis supra WORMATIAM.
 Abbas Stabulensis.
 Abbas Corbientis.
 Abbas Salueldensis.
 Abbas Werdensis in Westphalia.

ABBATES SEV PRÆLATI

Imperii, non Principes.

Abbas Cæsariensis seu Keisheimensis.
 Abbas Echternacensis.
 Abbas Prumiensis.
 Abbas Elchingensis.
 Abbas Weingardensis.
 Abbas Ochsenhusensis.
 Abbas Marchthalensis.
 Abbas Maulbrunnensis.
 Abbas Schafhausensis.
 Abbas sancti Heimerani Ratisponæ.
 Abbas Weissenauensis, seu minoris Augiæ.
 Abbas Monasterii sancti Cornelii apud Aquisgranum.
 Abbas Salmans Weilerensis.
 Abbas Creutzlingensis.
 Abbas Walckenredensis.
 Abbas Schutternensis.
 Abbas Sancti Blasii ad filuam Herciniam.
 Abbas Schussenredensis.
 Abbas Rickershausensis.
 Abbas Rockenburgenfis.
 Abbas Hundelshausensis.
 Abbas Reckenhausensis.
 Abbas Conigsbrunnensis.

Abbas

Abbas Sancti Petri in Hercinia.
 Abbas Rockenhausenfis.
 Abbas Cuntzlingenfis.
 Abbas Blanckenburgenfis.
 Abbas Waltfachsenenfis.
 Abbas Vallis Sancti Georgii &c.

COMMENDATORES PROVIN-
ciales quatuor Baliuarum Imperii,
Ordinis Teutonicorum.

Commendator Baliuatus Confluentiæ.
 Commendator Baliuatus in Alsatia & Burgundia.
 Commendator Baliuatus Austriæ.
 Commendator Baliuatus ad Athesim.

PRÆLATÆ SEV ABBATIS-
se, Imperii Principes.

Abbatissa superioris Monasterii Ratisponæ.
 Abbatissa Gandershemensis.
 Abbatissa in Gernrat.
 Abbatissa in Quedelburg.

ABBATISSÆ IMPERII,
non Principes.

Abbatissa inferioris Monasterii Ratisponensis
 Abbatissa Lindauensis
 Abbatissa Rotmonasterii
 Abbatissa Buchauensis
 Abbatissa Ebbachensis
 Abbatissa Bunnensis
 Abbatissa Guttecellensis
 Abbatissa Cauffingensis.

A Sinistris.

Electoꝛ Treuericus
 Electoꝛ Colonianus. Hi duo per vices alternis diebus sessio-
 nem mutant.

Electoꝛ Saxonicus

Electoꝛ Brandenburgus.

Dux Bauariae

Dux Brunsvicensis & Lunenburgensis.

Dux Iuliacensis, Cluensis, & Bergensis.

Dux Mechelburgensis

Dux Wirtembergensis.

Dux Sabaudiae. Hic ob contentionem; & quod rarius com-
paret, ægre in sessionem recipitur.

Dux Pomeraniae

Dux Holsatiae

Marchio Badensis

Landgravius Hessianae

Landgravius Leuchtembergensis

Princeps Anhaltensis

Comes Hennenbergensis, Imperii Princeps

Burggravius Misnensis

Comites Imperii.

Comes à Nassouia

Comes ab Oettinga

Comes ab Helffenstein

Comes à Montfordia

Comes à Furstemberga

Comes à Zolnern

Comes à Stolburgo

Comes ab Ortemburgo

Comes à Mansfeldia

Comes à Solmis

Comes à Salm

Comes à Sultz

Comes ab Issemburgo

Comes à Manderscheida

Comes ab Ebersteino

Comes à Nuernari, seu noua Aquila

Comes ab Hoenloch

Comes ab Hanau

Comes ab Haideck

Comes ab Honsteino

Comes ab Hag

Comes à Wirtemberga

Comes

Comes ab Armberga & Marca
 Comes à Falckensteino
 Comes a Conigsteino
 Comes à Lupfen
 Comes a Wertheim
 Comes à Dengen
 Comes à Leiningen
 Comes ab Altemburg
 Comes à Gleichen
 Comes à Rhineck
 Comes à Waldeck
 Comes a Bitſch
 Comes à Westerberg, ſemper liber
 Comes à Steinhart & Benthaim
 Comes à Schäumberg & Gennua in Weſtphalia
 Comes à Lewenſtain.
 Comes à Barbei
 Comes à Schuarzenburgo
 Comes ab Erbach
 Comes a Sayne
 Comes a Zimmern.

Barones.

Baro à Limburgo, ſemper liber
 Baro à Waltburgo
 Baro à Geroſeck
 Baro à Ripolskirch
 Baro à Gondelſinga
 Baro à Falckensteino
 Baro à Schuarzenberg & Hoenlantzberg
 Baro a Wolckensteino
 Baro ab Heydeck
 Baro ab Cuntzeck & Altdorf
 Baro a Conigſeck
 Baro a Rogendorf
 Baro a Tautemberga
 Baro a Mörsberga & Beffort
 Baro a Kriechingen in Weſtria
 Baro a Superiore Holtzburgo
 Baro ab Alendorf

Baro à Degemberga
 Baro à Rifferscheida
 Baro à Wingemberga
 Baro à Stauf & Ernfeldt. &c.

*DE SESSIONE ORDINVM STA-
 tuumque Imperii in absentia Caesaris aut Regis
 Romanorum, in Electione Caesaris aut Regis
 Romanorum & in Comitiorum
 actionibus aut iudiciis.*

Ordinum, Statuumque Imperii cum ad vota descenditur, atque voces seu suffragia colliguntur, duplex sessio est: Altera Principum Electorum seorsum: Altera non Electorum vna cum Prælati, Comitibus, & Baronibus Imperii, absentiumque legatis, iudem seorsum:

Electores Ecclesiastici vna cum Sæcularibus vnum habent conclaue in quo hoc ordine confident.

A DEXTRIS

Moguntinus
 Bohemus
 Palatinus

A SINISTRIS

Treuericus
 Colonianus per vices.
 Saxonicus
 Brandenburgus.

*DE RELIQUIS PRINCIPI-
 bus, Statibusq; Imperii.*

Reliqui Principes Imperii Ecclesiastici & Sæculares, vna cum Prælati, Comitibus & Baronibus vnum item habent conclaue, in quo sic fere sedere solent.

A Dextris.

Archidux Austriae receptus in sessionem Ecclesiasticorum, ob contentionem primi loci apud Sæculares, sed ita vt vices sedendi proponerentur inter ipsum & Archiepiscopum Salisburgensem:

burgensem: quas tamē honoris gratia fere semper remittunt,
ipsiq; Archiduci deferunt.

Archidux Austriæ.

Archiepiscopus Salisburgensis.

Archiepiscopus Magdenburgensis seu Parthenopolitanus,
qui licet Primas Germaniæ sit, & fortasse ratione Primatus,
primus illi locus deberetur, tamen Archiepiscopatus Salis-
burgensis, cum vetustior esse memoretur, primus ipsi locus
defertur.

Archiepiscopus Bremensis.

Archiepiscopus Rigenfis.

Archiepiscopus Biluntinensis.

Magnus Magister Ordinis Teutonici vt Administrator ma-
gni Magistratus Prussiae.

Episcopus Bambergensis tanquam Archiepiscopus in sua
diœcesi. Ac post hunc sedent deinde singulorum Archiepisco-
porum suffraganei, hoc est, subiecti Episcopi ordine, si ad-
sunt, veluti

Moguntini

Episcopus Herbipolitanus

Episcopus Wormatiensis

Episcopus Spirensis

Episcopus Argentinenfis

Episcopus Eystetensis

Episcopus Churiensis

Episcopus Werdenfis

Episcopus Constantienfis.

Episcopus Augustenfis

Episcopus Hildeshemenfis

Episcopus Paderbornenfis

Episcopus Halberstatenfis.

Treuerici.

Episcopus Metenfis

Episcopus Tullenfis

Episcopus Verdunenfis.

Agrippini.

Episcopus Monasterienfis

Episcopus Traiectensis
 Episcopus Leodiensis
 Episcopus Mindensis
 Episcopus Osnabrugensis.

Salisburgi.

Episcopus Ratisponensis.
 Episcopus Patauiensis
 Episcopus Tridentinensis
 Episcopus Brixienfis
 Episcopus Frisingensis
 Episcopus Chremensis, perpetuus Vicarius in Pontificali-
 bus.

MAGDENBURGI SEV

Parthenopolitani.

Episcopus Mersburgensis
 Episcopus Misnensis
 Episcopus Numburgensis
 Episcopus Brandenburgensis
 Episcopus Havelburgensis

Bremani.

Episcopus Lubecensis
 Episcopus Schuerinensis
 Episcopus Lebusinensis
 Episcopus Schlesuicensis
 Episcopus Ratzemburgensis.

Rigani.

Episcopus Reualiensis
 Episcopus Curiensis
 Episcopus Oeseliensis
 Episcopus Derptensis.

Bisuntini.

Episcopus Basiliensis
 Episcopus Lausanensis
 Episcopus Gebenensis

Episcopus

Episcopus Bellicensis

Episcopus Cabilonensis ad Sonam fluuium in Burgundia.

Et hi duo postremi, non sunt Principes Imperii.

SVBIECTI MAGNO MAGISTRO

Prussiae, tanquam vicem gerenti

Archiepiscopi.

Magister Ordinis Dominorum Teutonicorum per Germaniam & Italiam.

Magister Ordinum Dominorum Teutonicorum per Liouoniam.

Magister Ordinum Dominorum Iohannitarum per Germaniam.

Post hos sedent Prælati seu Abbates & Commendatores Baliuarum Ordinum Teutonicorum & Prælatæ seu Abbatissæ, eodem ordine, quo supra positi sunt. Atque hunc postremum Ecclesiasticorum ordinem, crediderim etiam in illa superiore sessione obseruari debere, licet mihi aliter a nonnullis relatum sit.

A Sinistris.

Duces Bauariæ, qui iidem Comites Palatini.

Duces Saxoniae

Marchiones Brandenburgenses

Duces Brunsvicenses & Lunenburgenses

Dux Iuliacensis, Cliuensis & Bergensis.

Duces Mechelburgenses

Dux Wirtembergensis.

Dux Sabaudiae &c. sicuti in superiore ordine memorati sunt

Principes sæculares vna cum Comitibus & Baronibus.

Habent autem omnes Imperii Principes tam Ecclesiastici, quam Sæculares in huiusmodi conselliis suam singuli in suo consilio vocem: præter Regem Bohemiae, qui vocem non habet, sed si quid forte dissentionis & controuersiae inter Electores oboriri contingat, id componit, & in quam ille partem accedit, hoc ratum, disclusa omni controuersia, habetur. Prælati vero ii, qui non sunt Principes, sed tantum Imperii Abbates, habent vna cum ipsis Imperii Abbatissis Prælati, tantum duas voces omnes simul: quemadmodum & Comites

atque Barones Imperii, omnes tantum duas voces simul obtinent. Porro Principes postquam concluserunt, proponunt Ciuitatibus quid concluserint. Quæ consultatione super propositis & conclusis à Principibus habita, si in quo grauari sibi forte videantur, id referunt. Quod si tum moderari & componi forte per Principes nequit, ipsi offerunt Cæsari, qui ut pronunciauerit, ita ratum & firmum permanet. De qua re cum grandis sit inter Principes & Ciuitates contentio, non consultum est plura ponere Ordinem autem sedendi, quem seorsum quoque in suo conclaui Ciuitates habent, in duo diuidunt latera, dextrum nimirum & sinistrum. In dextrum Rhenanas Imperii Ciuitates collocant: In sinistrum, Sueuicas. Contendunt autem & altercantur nonnullæ etiam Ciuitates inter sese de sessionis honore. Quare nec hic ordo certus ubique & sine dissensione indubitatus haberi potest.

Latus dextrum.

Colonia.

Aquisgranum. Sunt qui putant Aquisgrano primum deberi locum, quod & antiquissima Imperij ciuitas sit, & prima Imperatoris in ipsa coronatio fiat, verum an honoris gratia, an de consuetudine nescio, Colonia fere semper ipsi præfidet.

Argentina.

Metæ seu Mediomatrices.

Wormatia.

Lubecum.

Spira.

Francofurtia.

Hagenoa

Columbaria.

Schlettstadium.

Goslaria.

Northusium.

Mülhusium in Thuringia.

Danzig.

Tremonia.

Landauia.

Basilea.

Bisuntium.

Geneua.

Laufan-

Laufanna
 Tullum
 Verdunum
 Cameracum
 Keisersberga
 Wetzlaria
 Fridburgum
 Weissemburgum ad Rhenum
 Geylenhusum
 Offenburgum
 Gegenbachium
 Zell
 Durckheimium
 Buchauia
 Fridberga
 Rosheimium
 Ehenheimium superius
 Monasterium in valle sancti Gregorii &c.

Latus Sinistrum.

Ratispona
 Augusta
 Nureimberga
 Constantia
 Ulma
 Esselinga
 Nortlinga
 Hala Sueuorum
 Rotemburgum ad Tuberim
 Memminga
 Campidunum
 Rorwila
 Reitlinga
 Hailbrunna
 Dinchelspuhela
 Gemunda
 Weissemburgum in
 Nortgouia
 Wintzem

Lindauia
 Donauerda
 Kaufbeura
 Rauensburgum
 Bibracum
 Wimpina
 Bopfinga
 Wangena
 Gienga
 Lickircha
 Pfullendorpium
 Schueinfurdia
 Vberlinga
 Mulhusium in Alsatia
 Buchorna
 Weil
 Isny &c.

Nunquam tamen visum est in vllis Imperii conuentibus,
 vt vel ex maiore parte omnes hi Imperii Principes (exceptis
 Electorib.) Status & Ordines sic personaliter simul in vnam
 sessionem comparuerint.

FIGVRA QVOMODO ELECTOR
Moguntinus in priuata synodo cum
 suis suffraganeis sedere
soleat.

DEXTRVM

Moguntinus
 Archiepiscopus.

SINISTRVM

Herbipolensis
 Eistetensis
 Argentinenfis
 Churiensis
 Paderbornensis
 Halberstatensis

Wormatiensis
 Spirensis
 Werdenfis
 Hildeshemenfis
 Constantiensis
 Augustensis.

Sed Prognostica apud Moguntiam impressa alium habent
 ordinem, nimirum hunc qui sequitur.

DEXTRVM

Moguntinus

SINISTRVM

Spirensis

Herbipolensis

Eiste-

Wormatiensis
Churiensis
Argentinenfis
Halberstatensis
Paderbornensis.

Eistetenfis
Werdenfis
Hildeshemenfis
Constantienfis
Augustenfis.

Verum, vti intelligo, confufaneus hic ordo eft: licet Melchior Secretarius Moguntini ſæpe à me ſuper hac re interrogatus, nihil prorfus omnino certi vel de hoc vel de iſto ſcire ſe dixerit, niſi fortaffe pro ea, qua eſt auſteritate, ſciens dicere nolu-erit. Turpius eſt enim Secretarium ſui domini in rebus ſeriis ac grauibus ordinem neſcire, quam ſcire & nolle cuius dicere.

EXEMPLVM STATIONIS PRINCIPVM AD FRIDERICVM III. Imperatorem apud Ratiſponam in Comitiiſ.

Delineatio quo modo Electores & Imperij Ordines ante & iuxta Fridericum III. Imperatorem in Comitiiſ Ratiſponenſibus Anno 1471. in campo ſuper prandium adfuerint & ſteterint; excerpta Spiræ ex pictura in domo cuiuſdam Canonici autē Ædem Maiorem. Quam rem quidam Otho eius Eccleſiæ quondam Canonicus ſic depingi ſuper panno lineo ad parietem curauit. Eſtque eadem cum illa, quæ Halæ Saxonice in noua illa Regia eleganti pictura expreſſa eſt: niſi quod illa Halenſis & locupletior eſt, plureſq; ex Statibus continet. & paulo ordinatior. nam in hac ſtatione, vt campeſtris fuit, ita non adeo ſuperſtitioſe, neque ad exactam cuiuſq; iuris portionem obſeruatus dignitatum ordo eſt; quod ſibi inuicem nonnulli, alius alij honorem detulerint.

Cæſar in tentorio defixo, in Maieltatis ſuæ ſplendore reſidet, ſtatque parata ante ipſum menſa, ante quam Electores Eccleſiaſtici iuxta ſe inuicem conſiſtunt.

Moguntinus dexter: Treuericus medius: Colonianus ſiſter. Poſt horum terga tres miniſtri cum vexillis ſingulorum iſtorum Electorum inſignium.

Post hos stat Elector Saxonicus Archimarschalcus, tenens mensuram auenaceam, à Bappenheimio hæreditario Marschalco sibi oblatam. Post quem stat minister quidam cum vexillo armorum seu insignium ipsius Electoris Saxonici. A dextra mensæ accedit Elector Brandenburgus Archicubicularius, ferens peluim argenteam, à Falckensteino hæreditario cubiculario sibi porrectam, cum mappa nitida ad proluendas extergendasque manus. Eumque sequitur minister cum vexillo insignium eius Electoris.

A sinistra mensæ accedit Elector Palatinus Archidapifer, gestans discos aliquot argenteos ad mensam cum ferculis, porrectos sibi à Nortembergo hæreditario culinæ Præfecto. Quem & ipsum sequitur minister cum vexillo armorum seu insignium Palatini.

E regione Palatini paulo infra accedit Rex Bohemiarum Archipincerna, portans Phialam cum potu à Limburgo hæreditario Pincerna sibi porrectam: quem quoque minister cum vexillo armorum Regis Bohemiarum subsequitur.

Reliqui autem Principes hoc stant vtrinque ad mensam ordine, cum charta supra singulorum capita, in qua singuli cuiusque nomen inscriptum est.

A DEXTRIS.

Archiepiscopus Salisburgensis.

Archiepiscopus Magdemburgensis.

Archiepiscopus Bremensis.

Episcopus Bambergensis.

Episcopus Herbipolensis.

Episcopus Eistetensis.

Episcopus Wormatiensis.

Episcopus Spirensis.

Episcopus Constantiensis.

Episcopus Argentinenensis.

Episcopus Curiensis.

Episcopus Verdenensis.

Episcopus Hildeshemensis.

Episcopus Walburnensis.

Episcopus Augustensis.

Episcopus Halberstatensis.

Episcopus

Episcopus Metensis.
 Episcopus Tullensis.
 Episcopus Traiectensis.
 Episcopus Leodiensis.
 Episcopus Monasteriensis. hic habet literas in manu.
 Episcopus Misnensis.
 Episcopus Tridentinensis.
 Episcopus Patauensis.
 Episcopus Brixienfis.
 Episcopus Frisingensis.
 Episcopus Gaecensis.

A SINISTRIS.

Rex Poloniae.
 Rex Daniae.
 Rex Suediae.
 Rex Nortuegiae.
 Dux Bauariae.
 Dux Austriae.
 Dux Brunsvichiae.
 Dux Sabaudiae.
 Dux Lotharingiae.
 Dux Bergae, qui habet literas in manu.
 Dux Brys.
 Dux Cliuiae.
 Dux Stetinæ.
 Marchio Misniae.
 Marchio Moraviae.
 Marchio Badensis.

Hic stat quidam Princeps sine charta supra caput, quæ nomen contineret, in eius scuto sunt duo Leones cœrulei in flauo campo.

Dux Schueidenitz.
 Dux Ligenitz.
 Lantgravius Thuringiae.
 Comes Lucemburgia.
 Comes Wirtembergiae.
 N. Marca.
 Marchio Lusatiae.
 Dux Holsatiae.

Et hic stat quidam Princeps sine charta, sed eius scutum
habet Rhomboides in flauo campo veluti hodie Dux Wir-
tembergiae & Teck gestat.

Dux Mechelburgiae

Lantgravius Leuchtembergiae.

Atq; hic ordo Principum etsi confusaneus videri queat,
nec in sui cuiusque iuris obseruationem di-
stinctus, tamen sic ibi ponitur, tan-
quam ita in eo conuentu
constiterint.

ONV-

ONVPHRII
PANVINII VE-
RONENSIS FRATRIS
Eremitæ Augustiniani

DE COMITIIS IMPERATORIS
LIBER;

*In quo præter cætera septem Impe-
rii Electorum origo demonstrata
est, atque communis, quæ ad-
huc obtinuit fama,
refutata.*

ONVPHRII PAN- VINII VERONENSIS

fratris Eremitæ Augu-
stiniani

DE COMITIIS IMPERATORIIS
LIBER.

*Varia creandi Romanos Imperatores ratio demon-
stratur, ab Augusto Cæsare usq₃ ad veteris Roma-
ni Imperii declinationem.*

Imperium populi Romani à Iulio Cæsare Dictatore fun-
datum, atq; ab eius adoptiuo filio & hærede Augusto sta-
bilitum, hæreditarium principio fuit. Diuus enim Augustus
Tiberium Cæsarem, Tiberius Caium Caligulam, hæredes
potentiæ reliquerunt. Caio cæso, ius electionis principium
habuit: quæ, tribus aut quatuor Imperatoribus exceptis,
Nerua, Maximo & Balbino, ac Tacito (quos ex Senatûscon-
sulto renuntiatos fuisse constat) penes milites semper fuit. du-
plexque deinceps facta est succedendi ratio: aut ex militum
electione, aut ex Imperatorum voluntate. omnes enim dein-
ceps Romani principes, præter illos quatuor, vel priuati ad
Imperium euecti sunt, & tunc exercituum populi Romani
suffragiis præfecti fuerunt: vel ex Imperatorum superiorum
voluntate designati sunt, quorum filij vel adoptiui vel natu-
rales fuerunt, & tunc hæreditario quasi iure Imperium sunt
adepti. Quæ omnia qua ratione facta fuerint, explicaturus;
primo loquar de eis Imperatoribus, qui vel iure hæreditario,
vel ex prædecessorum voluntate rerum potiti sunt quorum
primus fuit Tiberius Cæsar. Quum enim Lepidi Antoniq;
arma, quibus nefanda illa ciuium proscriptione, patriæ liber-
tas omnino sublata fuerat, atque in Triumvirorum potesta-
tem Respublica deducta erat, in solum Augustum demum
cessissent, ipse cunctis discordiis ciuilibus fectis, sub Principis
nomine Imperium populi Romani primus accepit. Quod
quam

quum iam multis artibus stabilisset, subsidia dominationi quærens; Claudium Marcellum sororis Octaviæ filium, admodum adolescentem, pontificatu & curuli ædilitate: mox Marcum Agrippam ignobilē loco, militiæ tamen idoneum, victoriarum suarum socium, Tribunicia potestate, & geminatis consulatibus extulit. quem etiam Marcello defuncto generum sibi sumpsit. Tiberium Neronem, & Claudium Drusum, priuignos, Imperatoriis nominibus auxit. Agrippa genitos Caium & Lucium, in Cæsarum familiam induxit: nec dum posita puerili prætexta, Principes Iuuentutis appellare, destinare quoque Consules, specie recusantis flagrantissime concupierat. Vt Agrippa vita concessit, Lucium Cæsarem euntem ad Hispanientes exercitus, Caium remeantem Armenia, & vulnere inualidum, mors præpropera, vel nouerca Liuiæ dolus abstulit: Drusoque pridem extincto, Nero solus è priuignis erat. Illuc autem, cuncta Augustus vergere: filius, conlega Imperij, consors Tribunicia potestatis assumitur, omneisque per exercitus ostentatur, non obscuris (vt antea) matris artibus, sed palam. Nam senem Augustum deuinxerat adeo, vt nepotem vnicum Agrippam Postumum, in insulam Planasiam proiiceret; nullius flagitij compertum, sed corporis viribus stolide ferocem. Germanicum vero Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem à Tiberio iussit, quanquam domi esset Tiberij filius iuuenis: sed quo pluribus firmamentis rem suam stabiliret. Sub Augusti autem exitu Tiberius in Illyricum profectus, vix dum Prouinciā ingressus fuerat, quum properis matris litteris accitur. Neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repetierit. acribus namque custodiis domum & vias sepserat Liuia: lætiq; interdum nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Tiberium fama tulit. Quo Romæ audito, ruere in seruitium Consules, patres, equites: quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuq; composito, ne læti excessu principis, ne tristior primordio, lacrimas, gaudium, questus adulatione miscebant. Sextus Pompeius, & Sextus Appuleius Consules, primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & Caius Turannius, ille Prætorianarum cohortium Præfectus, hic

annonæ. mox Senatus militesq; ac populus Romanus, &c. Hac itaque ratione Tiberius Cæsar iure hæreditario Imperium adeptus est. Huius quoq; rei Velleius Paterculus libro secundo meminit: *Mortuis* (inquit) *Caio & Lucio Cæsaribus*, *Tiberius Nero reuersus Rhodo*, *incredibili letitia patriam repleuerat. Nō est diu cunctatus Cæsar Augustus: neq; enim querendus erat quem legeret, sed legendus qui eminebat.* Itaq; quod post *Lucii mortem*, adhuc *Caio uiuo* facere voluerat, atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, post utriusq; adulescentum obitum facere perseuerauit, ut & Tribunicia potestatis consortionem Neroni constitueret, multum quidem eo tum domi, tum in Senatu recusante: & eum *Ælio Cato & Caio Sentio Consulibus*, quinto Calendas Iulii, post urbem conditam annis septingentis quinquaginta quatuor, adoptaret. Adoptatus eadem die etiam *Marcus Agrippa*, quem post mortem *Agrippæ Iulia* enixa erat. Sed in Neronis adoptione adiectum, his ipsis Cæsaris verbis: *Hoc* (inquit) *Reipublica causa facio, &c.* Et paulo post: *Post obitum Augusti*, una tamen veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæsare S. P. Q. R. ut stationi paternæ succederet: illius, ut potius æqualem ciuem quam eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione quam honore victus est: quum quicquid tuendum non suscepisset, perituum videretur, &c. Tacitus quoque libro X V I I. vbi de Galba Imperatore Pisonem adoptante agit: *Igitur* (inquit) *Galba apprehensa Pisonis manu*, in hunc modum loquutus fertur: *Si te priuatus lege Curia apud Pontifices*, ut moris est, adoptarem, & mihi egregium erat tunc Pompeii & M. Crassi sobolem in penates meos adsciscere, & tibi insignia Sulpitiæ ac Lutatiae domus decora nobilitati tuæ adiecisse: nunc me deorum hominumque consensu ad Imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus quiescenti offeram: exemplo Diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiber. Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quaesuit, ego in Reipublica: non quia propinquos aut socios belli non habeam, sed neq; ipse Imperium ambitione accepi, ut iudicii mei documentum sit, nō meæ tantū necessitudines quas tibi postposui, sed tuæ, &c. Tranquillus quoq; in vita Diui Augusti, capite 101. ait:

Testa-

Testamētū L. Planco, C. Silio Coss. tertio Nonas Aprilis ante annum & quatuor menses quam decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus partim ipsius, partim libertorum Polybii & Hilarionis manu scriptum, depositumque apud sex virgines Vestales, cum tribus signatis aque voluminibus protulerunt, quæ omnia in Senatu aperta & recitata sunt. Hæredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia & sextante, Liviā ex parte tertia: quos & ferre nomen suum iussit. Secundos Drusum Ti. filium, ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosque eius tres sexus virilis. Hoc igitur modo Ti. Cæsar post excessum D. Augusti populi Romani Imperium tanquam eius hæres suscepit. Qua ratione C. quoque Cæsar Caligula, Germanici Cæsaris filius, Tiberio mortuo Imperium obtinuerit, Tacitus declarat in fine lib. sexti Annalium, his verbis: Mortuo Ti. Cæsare, multo gratantium concursu ad capiendā Imperii primordia C. Cæsar egrediebatur: quum repente adfertur, redire Tiberio vocem, ac visus, vocarique qui recreanda defectioni cibum adferrent, &c. Et Tranquillus in Tiberio cap. LXXVI. ita scribit: Testamentum duplex ante biennium fecerat, alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo, obsignaueratque etiam humillimorum signis: eo testamento hæredes æquis partibus reliquit Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes, substituitque inuicem, &c. Idem in Caligula cap. XIIII. Ingresso (inquit) Caio urbem, statim consensu Senatus, & inrumpentis in curiam turba, irrita Tiberii voluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætexitatum adhuc cohæredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est, &c. Hoc etiam modo Nero Imperator in Claudii defuncti locum Imperium populi Romani obtinuit, quippe quod Agrippinæ māttris artibus à Claudio adoptatus fuerat, Britannicoque filio naturali prælatus. De qua adoptione ita Tacitus Historiæ Augustæ libro XII. loquitur: C. Antistio, M. Suillio Cos. adoptio in Domitium auctoritate Palantis festinatur, qui obstrictus Agrippina, ut conciliator nuptiarum, & mox stupro eius inligatus, stimulabat Claudium, ut consuleret Reipublica, Britannici pueritiam robore circumdaret. sic apud Diuum Augustum quanquam nepotibus subnixum viguisse priuignos, à Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum, se quoque accingeret iuvene partem curarum cape scituro. His euictis biennio maiorem natu Domitium fi-

lio anteposit, habita apud senatum pratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Annotabant per i i, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios repperiri: eosque ab Ap. Claudio continuos durauisse. Caterum acta principi grates exquisitiere in Domitium adulatione: rogataque lex, qua in familiam Claudiam & nomen Neronis transfiret. Augetur & Agrippina cognomento Augusta. Item in fine libri duodecimi Mortuo Claudio, tunc (inquit) medio diei iiii ant. Idus Octobris, foribus palatii repente deductis, comitante Burrho, Nero egreditur ad cohortem, qua more militia excubiis adest: ibi monente Praefecto festis vocibus exceptus, inditur lectica. Illatusque castris Nero, & congruentia temporis praefatus, promisso donatiuo ad exemplum paternae largitionis, Imperator consalutatur: sententiam militum sequuta patrum consaluta. Nec dubitatum est apud prouincias. Tranquillus quoque in Claudio cap. xxx x. Adsciturus (inquit) in nomen familiae Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod aduicto iam filio priuignum adoptaret, identidem diuulgauit, neminem unquam per adoptionem familiae Claudiae insertum. Idem cap. xlv. Mors eius celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. Itaque & quasi pro agro adhuc vota suscepta sunt, & inducti per simulationem comædi, qui velut desiderantem oblectarent. Idem in Nerone cap. vii. Undecimo Nero ætatis anno à Claudio adoptatus est: & paulo post septemdecim natus annos, ut de Claudio palam factum est, inter horam sextam septimamque processit ad excubitores, quum ob totius diei diritatem, non aliud auspiciandi tempus accommodatius videretur: proque palatii gradibus Imp. conalutatus, lectica in castra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam vesperi, ex inmensis quibus cumulabatur honoribus, tantum patris patriæ nomine recusato, propter ætatem. Eadem quoque ratione Titus & Domitianus patri suo naturali Vespasiano successores fuerunt. Itemque Neruæ Traianus, Traiano Hadrianus, Hadriano L. Aelius Caesar primo, mox eo mortuo Antoninus Pius, Pio M. Aurelius & L. Verus, prædecessorum omnes filii adoptiui, Marcoq; Commodus filius naturalis successerunt. Similiter Seuerio filii Geta & Caracallus; Antonino Alagabalo Alexander filius adoptiui, Valeriano seniori Gallienus & Valerianus iunior filii; Caro Carinus & Numerianus liberi; Diocletiano & Maximia-

Maximiano Constantius & Galerius adoptiui filii; Galerio Maximinus & Licinius similiter adoptiui; Constantio filius Constantinus Magnus; Constantino tres filii Constantinus & Constantius iuniores ac Constans: Constantio iuniori cōsobrinus Iulianus: Valentiniano Valens frater, & filii Gratianus, iuniorq; Valentinianus; Theodosio filii Arcadius & Honorius; Arcadio Theodosius iunior filius, Honorio verò tertius Valentinianus sororis demum suæ filius successerunt. Eadem etiam ferme ratione Diadumenus a patre Macrino, Maximus a Maximino, Gordianus Iunior a patre Gordiano seniore, Philippus Iunior a patre Philippo, Decius Iunior & Hostilius Valens a Decio patre Volusianus, a patre Gallo, Valerianus tertius & Gallienus Iunior a patre Gallieno, Herculus Maximianus a Docletiano, Seuerus a Galerio, Gallus a Constantio, Theodosius senior a Gratiano Imperatores partim Cæsares, partim Augusti appellati sunt. Hos autem a superioribus ideo separavi, quod superiores superstites prædecessoribus suis fuerint: hi autem, Herculeo & Theodosio seniore exceptis, omnes vel cum iis qui eos Imperatores appellauerant, vel ante eorum obitum mortui sint. Hæc autem prima fuit Imperii successionis ratio, cuius forma ex iis quæ ex Tranquillo & Tacito decerpfi, satis manifesta esse potest. altera vero fuit, qua cæso, vel morte naturali sublato Imperatoris Princeps ex S. C. absq; vel ante militum suffragia creatus fuit: quæ raro admodum vsu venit. Ex quibus Nerua primus fuit, qui occiso Domitiano, ex S. C. accedentibus, etiã militum prætorianorum suffragiis, Augustus renunciatus est, ut in eius vita prodit Dio Cassius Lõgo quoq; post Neruam interuallo, cõtra Maximinum Thracem (qui necato Alexandro optimo Imperatore, Imperium in Germania nondum Senator primus ex corpore militari arripuerat: occisisq; duobus Gordianis, qui Imperatores contra eum in Africa creati fuerant) Romæ ex S. C. ex concione Vettii Sabini patres Imperium duobus Senatoribus decreuere, & populus Romanus ieiuit. Hi fuere, D. Cilius Balbinus, & M. Clodius Maximus Pupienus. Hic enim etsi homo nouus, per gradus dignitatis satis inlustris erat, & grauitate ac seueritate venerabilis: Balbinus vero nobilitate familiæ (summo namque loco natus erat) fortunisq; & clementia satis cognitus fuit: hic Cæsaris, ille Catonis moribus comparatus: hic vrbis gubernationem suscepit, illius auspi-

ciis cæsi Maximini, huius bonitate tumultus in vrbe inter ciues, & prætorianos exortus est. Tandem neque illi seueritas, neque huic clementia profuerunt: ambos milites, tanquã non à se electos, sed à Senatu datos, occiderunt, Senatorios Imperatores tollēdos clamitantes. Interest autem scire, quo modo ex S. C. creati fuerint: quod ex Iulio Capitolino in eorum vita colligitur. ait enim: *Interemptis in Africa Gordiano seniore cum filio, quum Maximinus ad urbem furens veniret, ut quod Gordiani Augusti appellati fuerant vendicaret: Senatus per-trepidus in adem Concordia VII. Calend. Iunii concurrat, ludis Apollinaribus remedium contra furorem hominis improbissimirequirens. Quum igitur duo Consulares & eminentes quidem viri, Maximus Pupienus, & Balbinus, quorum bonitate & virtute, alter etiam seueritate clari habebantur, ingressi essent Curiam, ac præcipue timorē aduentu Maximini ferrent, ostenderentque, referente Consule de aliis rebus, qui primam sententiam erat dicturus, sic orsus est: Minora nos sollicitant, & prope aniles res feruentissimo tempore tractamus in curia. Quid enim opus est de restitutione templorum, de basilica ornatu, de thermis Titianis; de exadificatione amphitheatri agere, quum immineat Maximinus, quem hostem mecum antea dixistis? Gordiani duo, in quibus præsidium fuerat, interempti sunt: neque in præsentem ullum sit auxilium, quo respirare possimus. Agite igitur P. C. Principes dicite. Quid moramini, ne dum singillatim pertimescitis, in timore potius, quam in virtute opperiamini. Post hæc tacentibus cunctis, quum Maximus, qui & natu grandior erat, & meritis ac virtute & seueritate clarior, dicere sententiam capisset, quæ ostenderet, duos principes esse faciendos, Vettius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato Consule, ut sibi dicere atque interfari liceret, sic orsus est: Scio P. C. hæc rebus nouis inesse oportere constantiam, ut rapienda sint consilia, non quaerenda: Verbis quin etiam plurimis abstinendum sit, atque sententiis, ubi res perurgent: cervicem suam quisque respiciat, uxorem ac liberos cogitet: auitas patriasque fortunas, quibus omnibus imminet Maximinus, natura furiosus, truculentus, immanis. Causa vero (ut sibi videtur) satis iusta, truculentior ille quadrato agmine castris utique positus, ad urbem tendit: vos sedendo, atque consultando diem teritis. longa oratione opus non est, faciendus est Imperator. Immo faciendi sunt principes: unus qui res domesticas, alter qui bellicas curet: unus qui in ur-*

bere si-

be resideat, alter qui obuiam cum exercitu latronibus pergat. Ego Principes dico, vos firmate, si placet: sin minus, meliores ostendite. Maximum igitur atque Balbinum, quorum unus in re militari tantus est, ut nobilitatem generis splendore virtutis allexerit: alter ita clarus nobilitate est, ut & morum lenitate Reip. sit necessarius, & vita sanctimonia, quam à prima etate in studiis semper, & in litteris tenuit. Habetis sententiam P.C. mihi fortasse periculosiorem quam vobis, sed nec vobis satis tutam, si non aut alios, aut hos principes feceritis. Post hac acclamatum est, uno consensu: Æquum est, iustum est, sententia Sabini omnes consentimus. Maxime, & Balbine, Augusti, Dii vos seruēt, Dii vos Principes fecerunt, Dii vos cōseruent. Vos Senatū à latronib. vindicate, vobis bellum contra latrones mandamus. Hostis publicus Maximinus cum filio pereat. Hostem publicum vos persequimini. Felices vos iudicio Senatus. Felicem Rempublicam vestro Imperio: quod vobis Senatus detulit, fortiter agite. Quod vobis Senatus detulit, libenter accipite. His itaq; atq; aliis acclamationibus Imperatores sunt facti Maximus & Balbinus. Egressi igitur à Senatu primum Capitolium ascenderunt, ac rem diuinam fecerunt. Hæc quoque omnia breuiter explicat libro VII. Historiæ temporum suorum Herodianus, Græcus scriptor, his verbis: Postea vero quam Romæ audita est mors senioris Gordiani, ingens perturbatio S.P.Q.R. ingensque terror inuasit, extincto in quem unum spes suas conlocauerat. Neque enim illos præteribat, nemini iam parsurum Maximinum, cum sponte alienum ab ipsis atque hostili animo, tum iustis etiam causis & professo quasi odio succensentem. Itaque frequentes in unum conuenere, ac de toto negotio deliberantes, quando semel in periculum venerant, bellum comparare decreuerunt: duobus electis Imperatoribus qui Remp. pari potestate administrarent, ne rursus principatus auctoritas in tyrannidem proueheretur. Conuenerunt igitur non quidem in curiam, quo ante consueuerant: sed in templum Capitolini Iouis, quod in arce summa præcipua venerationis Romani habent: ibi clausis foribus, soli quasi teste & confessore atque adeo rerum omnium inspectore Deo, selectis qui etate ac dignitate ceteros anteirent, de quibus suffragia ferrentur, duo ex omni numero Maximus atque Balbinus plurimis suffragatoribus Imperatores creati. Horum Maximus quum sæpe exercitibus præfuerat, tum præfectura urbi egregie gesta, maximam ingenii, prouidentiaque,

præterea vitæ continentis opinionem vulgo de se præbuerat. *Babinus* autem *Patricii* generis homo, *Consulatu* iterum gesto, multisque provinciis sine ulla querela administratis, morum simplicior habebatur. Ita creati *Principes*, *Augustique* appellati, ac *S. C.* omnibus *Imperatoris* honoribus affecti sunt. Quæ ratione vero à *Senatu* creatus fuerit *Imp.* Tacitus, docet *Flavius Vopiscus Syracusius*, eius vitæ scriptor, his verbis: Interfecto serui nequissimi calliditate *Imperatore Aureliano*, cœptum est quæri, quis fieri deberet ex omnibus princeps. Tunc odio præsentium, exercitus qui creare *Imperatores* raptim solebat, ad *Senatum* litteras misit, ut ex ordine suo *Principem* legerent. Verum *Senatus* sciens, lectos à se principes militibus non placere, rem ad milites rettulit. Dum id sapius fit, sextus peractus est mensis. Demum VII. Cal. Octob. die, quum in curiam *Pompeianam* ordo amplissimus consedisset, *Vettius Cornificius Gordianus* *Consul* dixit: Referimus ad vos *P. C.* quod sæpe rettulimus: *Imperator* est deligendus, exercitus sine *Principe* recte diutius stare non potest: simul quia cogit necessitas. Nam *limitem* trans *Rhenum* *Germani* rupisse dicuntur, occupasse urbes validas, nobiles, diuites, & potentes. Iam si nihil de *Persicis* motibus nuntiatur: cogitate tamen leues esse *Syrorum* mentes, ut regnare vel *fœminas* cupiant, potius quam nostram perpeti *sanctimoniam*. Quid *Africam*? quid *Illyricum*? quid *Ægyptum*? earumque omnium partium exercituum, quousque sine *Principe* credimus posse consistere? Quare agite *P. C.* & *Principem* dicite: aut accipiet eum exercitus quem delegeritis: aut si refutaverit, alterum faciet. Post hæc quum *Tacitus*, qui erat prima sententia consularis, sententiam incertam quam vellet diceret, omnis *Senatus* adclamavit: Tacite *Auguste*. Dii te seruent: Te deligimus, te principem facimus, tibi curam *Reipub.* orbisque mandamus. Suscipe *Imperium* ex *Senatus* auctoritate: tui loci, tua vitæ, tua mentis est, quod mereris. *Princeps* *Senatus* recte *Augustus* creatur, prima sententia vir recte *Imperator* creatur. Et quis melius quam gravis imperat, & quis melius quam litteratus imperat? Quod bonum faustum salutareque sit. Diu priuatus fuisti: scis quemadmodum debeas imperare. Qui alios *Principes* pertulisti, scis quemadmodum debeas imperare, qui de aliis *Principibus* iudicasti. Acclamatum quoque est à populo: Felicissime Tacite *Auguste* Dii te seruent, & reliqua quæ solent dici. Inde ad exercitus profectus, ibi quoque quum primum

primum tribunal ascendit Maecius Gallicanus Praefectus praetorio, in hac verba disseruit: Dedit sanctissimi commilitones Senatus Principem, quem petiistis: paruit preceptis & voluntati castrensi, ordo ille nobilissimus: plura mihi apud vos praesente Imperatore non licet loqui. Ipsum igitur qui iuxta vos debet, loquentem dignanter audite. Post hac Tacitus Augustus dixit: Traianus ad Imperium senex venit: sed ille ab uno deductus est. At me sanctissimi commilitones primum vos, qui scitis principes approbare, deinde amplissimus Senatus dignum hoc nomine iudicavit. Curabo, enitar, efficiam, ne vobis desim, si non fortia facta, at saltem nobis atque Imperatore digna consilia. Post hac stipendium & donativum de more promissi. Hi igitur sunt omnes Imperatores qui ex S. C. ad Imperium euecti sunt. Quae ratione autem reliqui deinceps omnes Romani principes ab exercitibus creati fuerint, nunc est differendum. Quum Imperium populi Romani longe lateque per Europam, Asiam & Africam extenderetur, multi per diversas orbis partes exercitus Romani erant, per legiones à Diuo Augusto distincti, qui fluviorum ripis rem Romanam à Barbaris diuidentibus, vel extremis Imperii finibus insidentes, ditioris Romanæ limites tuebantur, ne ex solo barbarico in Romanas proximiores provincias barbari excursions & praedas agerent. Ex iis praecipuum robur, commune in Germanos Gallosque subsidium, legiones viii. super Rhenum à Diuo Augusto conlocatae sunt, in duos exercitus distinctae: quorum unus, qui erat quattuor legionum in Germania inferiore, alter vero totidem legionum in Germania superiore manebant, qui Germanorum in Gallias excursions prohiberent. Tres in Hispania recens perdomita, una in Africa quæ Garamantum, duæ in Ægypto quæ Arabum, quattuor per omnem Suriam, & super Euphratem, quæ Parthorum: tres in Pannonia, duæ in Moesia, & totidem in Dalmatia Danubii ripis insidebant, quæ eorundem Germanorum, Getarum, Dacorum, Sarmatarumque impetus coercerent. Quæ omnes suos quum duces tum praefectos habebant: qui si vni legioni praerant, *legati legionis*: si pluribus, *legati consulares* appellabantur. Urbis vero praesidio urbanae cohortes iii. vigilumque totidem, quibus praefectus urbis: & praetoriae viii. quibus Praefectus praetorio praerant adscriptae. Italiam vero viroque mari duæ classes tuebantur,

quarum altera in sinu Baiano, altera prope Rauennam locatae erant. Proximo vero Galliae littori rostratae naues praesidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus, in oppidum Foroiulienſe miſerat valido cum remige. Hæc erant Romani Imperii præſidia, quum Augustus exceſſit. Quibus ſequentes principes noua ſupplementa, prout temporum ratio exigere videbatur, in dies addidere. Superius enim relatis legionibus, quas Diuum Augustum conſcripſiſſe dixi, Nero vnâ, Galba duas, Domitianus duas, Traianus & Marcus ſinguli totidem, Seuerus tres, & ſequentes Imperatores pleraſque alias legiones adiunxere. Quæ omnia accurate docet Herodianus lib. ii. *Hiſtoriæ Auguſtæ: Hæc (inquit) dum agigaret, leui incertaque ſpe ſubnixus, fama iam per Pannonios Illyricosque increbuerat, perque exercitus omnes, qui pro ripis Danubii Rhenique excubantes, coercendis barbaris Romanum tuerentur Imperium.* Item paulo poſt, de Seueri aduentu ad urbem loquens ait: *Homines in Italia pridem ab armis belloque remotiſſimi, agros pacemque colebant. Etenim quamdiu libera ciuitas egit, atque à Senatu belli Duces eligebantur, fuere in armis Italia nationes: Graeciſque & barbaris ſubactis, terra ſibi mariſque Imperium pepererunt. Poſtea vero quam Augustus rerum potitus eſt, & laborem Italiam ademit, & arma detraxit, milites tantum quosdam certis auctoramentis habuit mercenarios, qui Romanum tuerentur Imperium, tam fluuiorum magnitudine quam foſſarum, montibusque aſperrimis deſertiſque locis circumſeptos, Imperii limites communiuit.* Hæc autem haud temere à me relata ſunt: ab iis enim exercitibus Imperatores reliqui variis deinceps temporibus creati fuerunt. Nam Claudius, Otho, Pertinax, Iulianus, tertius Gordianus, Maxentius, & alii quidam Romæ à Prætorianis: Galba autem ab Hispanicis, Vitellius & Maximinus à Germanicis, Albinus & Carauſius à Britannicis: Veſpaſianus, Niger, Macrinus, Alagabalus, Philippus, Probus, Diocletianus, Iouianus, & Valentinianus à Syriacis, vel Orientalibus: Seuerus, Decius, Gallusque à Pannoniacis & Moeciſiacis: duo Gordiani ab Africanis: Valerianus, Claudius ſecundus, Aurelianus, & Carus ab Illyricianis legionibus, & alii per diuerſas orbis Romani partes Imperatores creati fuerunt. Quod qua ratione ſinguli exercitus fecerint, reponamus. Quoties Imperatorem Romanum abſque filiis vel legitimo hærede decedere

decedere contigisset, sæpissime vsuuenire solebat, vt vel Romæ statim Prætoriani Principem darent, vel duo aut tres, & aliquando quatuor, aut Senatores, aut legati consulares Imperatores renunciarentur, & Romæ à Prætorianis, & extra ab eis potissimum quibus præerant exercitibus: quibus postea inter se bello ciuili digladiantibus, ad hoc demum deuenire necesse erat, vt vel mutuo se conficerent, vel à validiore minus fortes perderentur: vnusque tantum reliquus esset, qui rerum potiretur. Primæ successionis exemplum peti potest à Claudio Imperatore, qui Caio cæso, à Prætorianis Augustus appellatus est. Cuius rei Tranquillus cap. x. in Claudio meminit his verbis: *Per hæc actalia, maxima ætatis parte transacta, quinquagesimo anno Imperium cœpit, quantumuis mirabili casu, exclusus inter ceteros ab insidiatoribus Caii, quum quasi secretum eo desiderante turbam submouerent, in diatam cui nomen est Hermaum recesserat: neque multo post rumore cædis exterritus, prorepit ad solarium proximū interque pratenta foribus vela se abdedit, latentem discurrens forte gregarius miles animaduersis pedibus, è studio sciscitandi quisnam esset, agnouit: extractumque, & præ metu ad genua sibi accidentem Imperatorem salutauit. hinc ad alios cōmilitones fluctuantes, ne quicquam adhuc quam frementes perduxit, ab his lecticæ impositus, & quia serui diffugerant vicissim succollantibus in castra delatus est: tristis ac trepidus, miserante obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquanto minore spe quam fiducia. Nam consules cum Senatu & cohortibus urbanis forum Capitoliumque occupauerant, asserturi communem libertatem. accitusque & ipse per tribunos plebis in curia, ad suadenda quæ viderentur, vi se & necessitate teneri respondit. Postero vero die senatu segnere in exequendis conatibus, per tadium ac dissensionem diuersa sentientium, & multitudine, quæ circumstabat, vnum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est: promisitque singulis quinadena, primus Casarum fidem militis etiam præmis pigneratus. Hæc ipsa accuratissime enarrantur à Iosepho Antiquitatum libro x. x. capitibus i. ii. iii & iiii. Eadem fere ratione à prætorianis cæso Commodo Pertinax, occisisque Maximo & Balbino tertius Gordianus, Imperatores appellati sunt. De vtrisque multa Herodianus libris ii.*

& VI. 1. Historiarum temporum suorum, & in ipsorum vitis Iulius Capitolinus, qui de Pertinace loquens: *Commodo* (inquit) *interempto*, *Latus praefectus praetorio*, & *Electus cubicularius* ad eum venerunt, ut eum confirmarent: atque in castra ducerent. Illic Pertinax milites allocutus est, donativum promisit, ingeri sibi Imperium à *Lato* & *Electo* dixit. *Filius* est autem, quod morbo esset *Commodus* extinctus: quia & milites ne tentarentur pertimescebant, denique a paucis primum est Pertinax Imp. appellatus. In Gordiano vero ait: Post mortem duorum Gordianorum Senatus trepidus, & Maximinum vehementius timens, ex xx. viris, quos ad Remp. tuendam delegerat, *Pupienus* siue *Maximum*, & *Clodium Balbinum*, Augustos appellavit, ambos ex Consulibus. Tunc populus & milites Gordianum parvulum, annos agentem xi. alias xii. vel ut alii xvi. petierunt ut *Cesar* appellaretur: raptusque ad Senatum atque inde in concione positus, indumento Imperatorio tectus, *Cesar* appellatus est. Qui *Cesar* factus, apud matrem educatus fuit. Quum autem extinctis Maximino, Maximus & Balbinus interempti essent, Gordianus adolescens, qui *Cesar* creatus fuerat a militibus, & populo, & Senatu, & omnibus gentibus, ingenti amore, ingenti gaudio & gratia Augustus est appellatus. Herodianus vero lib. ii. de Pertinacis imperio loquens: Occiso *Commodo* *Latus* (inquit) & *Electus*, Marciaque, quid agendum foret diu deliberato, tandem decernunt, ita de eius morte rumores serere, quasi repente in apoplexiam incidisset: quod facile de illo creditum iri existimabant, quem constabat identidem solitum immoderatis epulis saginari. sed ante omnia tamen visum est aliquem profectum aetate, ac modestum hominem deligere ad Imperium, per quem & ipsi incolumes forent, & omnes a saeva immoderataque tyrannide respirarent. Igitur diu consultato, neminem sic idoneum inveniunt, ut Pertinacem. Erat autem Pertinax genere Italus, domi bellicae rebus gestis clarus, multisque insignis trophaeis, quae adversus Germanos atque Orientales Barbaros erexerat. Hunc igitur nocte intempesta sopitis omnibus, *Latus* atque *Electus* cum paucis eiusdem factionis adveniunt: & quum ianuam occlusam offendissent, anitorem excitaverunt. qui ubi adaperuit, militesque & electum adesse vidit, perterritus atque expauesctus Pertinaci renunciat. is admitti eos illico iubet. Qui omni re intellecta, totum se illorum potestati permittit. Placuit igitur primo exercitum adiri, & mili-

tum tentari animos, quos tamen Latus in sententiam suam facile se adducturum pollicetur: quippe cuius aliqua, utpote Praefecti, futura esset apud illos auctoritas. Quocirca omnes quotquot aderant, ad exercitum festinant. Quum igitur multum noctis processisset, instante Cal. Ian. die. Ad castra autem cum venissent, ingressi Latus & Electus unacum Pertinace sunt, ibi convocatis militibus, orationeque a Lato habita, minime iam se cohibuit populus, qui frequens convenerat, quin cessante adhuc & dubitabundo milite, Augustum illum declararet, patremque appellaret, & faustis omnibus acclamationibus prosequeretur. Idem etiam milites facitabant, quanquam non pari alacritate: sed circumfusa undique inermibus, festumque agitantibus diem populi turba, facile illos adclamare, atque Pertinacem vocare Augustum coegit. Mox iurati de more in illius nomen, factaque re divina laureati omnes populus atque exercitus prosequerentur. Item lib. viii de Maximo atque Balbino loquens: Maximo (inquit) urbem post casus Maximinos ingredienti, etiam Balbinus occurrit, Gordianum Caesarem secum adducens. Senatus autem populusque uniuersus latis acclamationibus veluti triumphantes exceperunt. Post id autem quum publice priuatimque, magna modestia & gravitate imperium gubernaretur, omnesque omnia bona dicerent, latareturque populus, & gloriaretur Patriciis imperioque dignis Principibus, militum tamen ulcerosi animi populares illas acclamationes haud aequis auribus accipiebant: ipsamque illam nobilitatem gravabantur, indigne ferentes datos sibi a Senatu Principes. Quum itaque ludi Capitolini celebrarentur, deditis festo ac spectaculis omnium mentibus, repente dissimulatum diu sensum milites indicarunt. Namque ita instincti, ac vesano quodam motu unanimiter ad regiam concurrentes, senes Principes ad necem poscebant: impetuque in aulam facto, turbatis ianuarum custodibus, senem corripunt utrumque: laceratisque vestibus quas gerebant, nudos ipsos ex aula abstrahunt, ac per omnem ignominiam, contumeliamque cedentes, iridentesque senatorios Imperatores, barbamque & supercilia vellentes, neque ulli parcentes corporis totius ludibrio, per mediam urbem ad castra deducebant, ne occidere quidem illos in regia decreti, sed lento mortis genere prius excarnificare, quo dolorem diutius perpetuerentur. Sed ubi Germanos re cognita raptis armis in auxilium concurrere nuntiatum Praetorianis est, statim illos nullo non

*ludibrio prius affectos contrucidant: relictisque in via cadaueribus, tollentes in altum manibus, Gordianum Caesarem, quando aliud nihil occurrit, Imperatorem consalutabant, identidem ad populum vociferantes, iacere ipsorum manu quos populus ab initio recusauerat, electumque Gordianum Gordiani nepotem, quem ipse Romanus populus ad Imperium compulisset. Hunc igitur secum deducentes coiere in castra, clausisque portis quietem agitabant. at Germani, ubi occisos proiectosque audierunt, quorum causa properauerant, quum nollent inritum bellum pro viris vita functis suscipere, in sua diuersoria reuertuntur. Hunc finem vita habuerunt, indignum videlicet ac nefarium, sancti ac venerabiles senes, claritudine generis atque egregiis meritis ad Imperii fastigium profecti. Ceterum Gordianus quum annorum esset ferme xiii. princeps ab uniuersis declaratus, Romanum suscepit Imperium. Ex Imperatoribus autem, qui à variis exercitibus, per diuersas populi Romani prouincias eodem tempore creati sunt, exemplum haberi potest, de Galba qui in Hispania, Vitellio qui in Germania, Othone qui Romæ à prætorianis, & Vespasiano qui in Iudæa, Syria, à legionibus quibus præerant, Nerone occiso, intra vnus anni spacium Imperatores renuntiati sunt. Ex quibus Galbam Otho, Othonem Vitellius, Vitellium Vespasianus acerrimis ciuilibus bellis confecerunt, solusque rerum Vespasianus potitus est: quæ omnia accuratissime explicantur à Tacito, Historiæ Augustæ quinque posterioribus (qui extant) libris. Tranquillus quoque breuissime principio vitæ Vespasiani his verbis comprehendit: *Rebellionem trium principum & eade, incertum diu, & quasi vagum Imperium suscepit firmavitque tandem gens Flauia.* Idem fere accidit cæso Pertinace Imperatore, quando Iulianus Romæ à prætorianis, Pescennius Nigerius in Oriente à legionibus Syriacis, Seuerus in Pannonia ab Illyricianis, & Albinus in Britanniiis ab iis quibus præerant exercitibus Augusti eodem fere tempore appellati sunt: quum tres ex iis essent consulares earum prouinciarum, & exercituum legati. Quos omnes Seuerus bello ciuili victos interfecit, solusque rerum annos xviii. potitus est. quæ diligentissime enarrantur ab Herodiano libro iii. Historiæ Augustæ, Aecho Spartiano, & Iulio Capitolino in horum quatuor Principum vitis. Eadem ratione militum suffragiis, Alagabalus contra Macrinum in Suria, Maximinus contra Alexandrum*

xandrum in Germania , duo Gordiani contra Maximinum in Africa , Philippus contra Gordianum in Oriente, Decius contra Philippum in Moesia , Æmilianus contra Gallum & Volusianum in Illyrico, Valerianus contra Aemelianum in Alpibus ab exercitibus Illyricianis : triginta tyranni per varias orbis Romani prouincias, à diuersis legionibus , contra Gallienum : item Aurelianus contra Quintillum in Illyrico, contra Florianum Probus in Oriente, contra Carinum Diocletianus in Syria, postremo contra Constantinum Maxentius Romæ a prætorianis , Imperatores renuntiati sunt. Qui vel bellis ciuilibus susceptis¹, vel tumultu militari cōcitato, eos principes, contra quos Imperium arripuerant, occiderunt. Diuersa autem ratio fuit in eorum Principum creatione , qui ab iis exercitibus Augusti renuntiati fuerunt. Nam ante Constantini tempora , quum per omnem Romanum orbem diuisæ essent Romanæ legiones, quum Imperator a militibus legendus esset, dux siue legatus consularis eius exercitus qui Imperatorem facere decreuerat , cæteris præferebatur : vt fuere Galba , Vitellius , Vespasianus , Seuerus, Niger , Albinus, & plerique alii , qui ex legatis consularibus earum legionum, à quibus Augusti salutati fuerant, ad Imperium euecti sunt. Porro autem, quum Imperator Romæ a prætorianis creandus esset (quod quinquies vel sexies tantum. quod sciam, accidit) certa ratio tradi non potest, cur vnus cæteris prælatus fuerit : sed alii aliis causis præpositi : & si ea militum colluies hoc vnum præ cæteris semper intendisset, vt eum potissimum Imperatorem renuntiarent, qui maius eis donatium elargiri posset, nulla nec dignitatum, nec ætatum ratione habita. Claudius enim, qui primus a prætorianis ad Imperium euectus est, cæteris ideo prælatus, quod tum cum legendus esset Imperator, ipse vnus potissimum occurrit qui ex gente & familia Imperatoria esset. nefas enim milites tunc existimarunt, alienum ab ea gente Augustum creare, quæ Imperiū ipsum orbi Romano intulerat: tum etiā, quod rigidam & seuerā timebant Senatus potestatem, ad quem ius Imperii, nisi nouum principem facere maturassent, deuenire facile poterat. Qui occiso Caio, adeo constans in asserenda libertate fuit, vt non amplius in Basilicam Iuliam, vt moris erat, sed in Capitolium congregatus sit. Militibus enim vniuersis gratior semper fuit vnius principis arbitrio, quam ex

Senatus auctoritate regi. Otho vero cæteris senatoribus, occiso Galba à prætorianis, potissimum præpositus est, quod eius conspiratione Galba ipse cæsus esset, cuius intempestiva seueritate, & immani auaritia quam maxime offensa fuerant, simulque quod maximum eis pollicebatur donatiuum. Postremo quod, quum Imperator creandus esset, ne Germaniano exercitu, qui Vitellium paulo ante principem legerat, inferiores esse viderentur, nemo eius esset competitor, qui sibi Imperium procuraret: præsertim quum eum exercitum, qui primus Imperatorem appellasset, maiore donatiuo honorari mos esset. Cæso autem Commodò, Pertinax præfecti prætorio potius astu, quam prætorianorum militum votis, Augustus renunciatus est: quem etiam non longe post, quum eius mores & sanctimoniam non probarent, impie interfecerunt. Quo neci dato, Didius Iulianus suo competitori Sulpiciano præpositus est, tum quod maiorem pecuniæ summam ipsis polliceretur, tum etiam quod Sulpicianum suspectum haberent, tanquam Pertinacis occisi generum. ne si Imperium adeptus esset soceri, necem vlcisceretur. Gordianum quoque puerum, in odium Balbini & Pupieni principum à Senatu creatorum, quos etiam ipsi ob eam potissimum causam occiderant, Imperatorem acclamauerunt, quum & nepos esset Imperatorum, & diu ante ex S. C. Cæsar appellatus esset: nullusq; eo aptior eo tumultu occurrisset, in quo matura & propera electione opus erat. Maxentius Herculi filius nouissimus omnium Romæ a prætorianis, contra Constantinum Magnum, Augustus acclamatus fuit: quum quod eos ingenti sibi donatiui spe conciliasset, tum etiam vt haberent nobilissimum Principem, & fortissimi Imperatoris filium, quem Constantino opponerent in Galliis, & non ab se iam Augustum vocitatum. bella enim ciuilia eorum commodis semper cedere videbantur: quod secus atque interpretabantur euenit. Ea namque præcipua causa fuit, vt victo & occiso Maxentio, vrbeque ipsa in Constantini potestatem redacta, castrum ipsum prætorium, omnibus prætorianis cohortibus, quæ tot ante Imperatoribus negocium fecerant, in perpetuum exauctoratis atque dimissis, penitus exscinderetur. Quæ ab Augusto ad principum tutelam in vrbe institutæ, mox vagantes per urbem, & sine certa sede palantes, à Tiberio Cæsare, Seiani præfecti prætorio consilio, castro

castro in extremis vrbis partibus, inter portas Tiburtinam & Nomentanam prope viuarium extucto, in vnum congregatæ fuerant. Hicque fuit tam castrî prætorii, quam prætorianorum militum exitus. Alia quoque ratione milites siue exercitus Imperatorem aliquando crearunt, à superioribus diuersa, quæ tam ante quam post Constantini imperium in v-
su fuit. Ea autem erat: Si quum plurium Romani Imperii limitum legiones Imperatorum iussu, vel ad bellum vel ob alias causas in vnum coissent, atque ex variis legionibus exercitus vnus congregatus, vel de nouo conscriptus esset, Imperatorem eo potissimum tempore vel occidi, vel sine hærede legitimo mori contigisset: vt eo tempore, quo Caracallus, Decius, Gallienus, Iulianus, Iouianus, & plerique alii cecidere. Quo casu in noua principis lectione hoc seruari solitum fuit, vt is, in quem plurium ducum, præfectorum vel legatorum consularium, legionum, tribunorum & centurionum suffragia conuenissent, Imperator designaretur. Perinde ac occiso Caracallo accidit Macrino, qui ex præfecto prætorio Augustus in eius locum, ab iis potissimum quos supra nominavi profectus est. Ita casu Alexandro Maximinus ex tribuno, Imperio abrogato Gordiano tertio, Philippus ex præfecto prætorio, mortuo Decio, Volusianus ex duce limitis Moesiæ, occiso Gallieno, Claudius trucidato Quintillo, Aurelianus necato Floriano, Probus ex legato consulari, occiso Probo, Carus ex præfecto prætorio, occiso Numeriano, Diocletianus ex præposito domesticorum, sublato Iuliano, Iouianus ex tribuno militum, & eo breui mortuo Valentinianus Agens scholam secundam Scutariorum, successere. Quæ electionis forma, tam Romæ in Occidente, quam Constantinopoli in Oriente, obseruata fuit. Omnes enim deinceps Imperatores vel militum suffragiis, vel ex successione siue hæreditario iure, siue ex Imperatorum prædecessorum voluntate renunciati fuerunt. In Occidente quidem vsque ad Augustulum, in Oriente vero vsque ad Constātinū Eirenes. Post cuius tempora Constantinopoli aliquando variata est succedendi ratio. mulieres enim quatuor diuersis temporibus rerum in Oriente potitæ sunt: ex quarum auctoritate, Imperatores quoque aliquot cōstituti. Antiquitus vero nullum Imperatorem fieri mos erat, qui Senator nō fuisset. Primus autē ex corpore militari nondū Senator Augustulus in Germania appellatus fuit

Maximinus Thrax: quod an ante Constantinū iterū acciderit, nunquam memini me legisse. Qualis autem fuerit ea militum electio, quibusque artibus ac conditionibus duces populi Romani ad imperium prouehantur, elegantissime explicatur ab Erasmo in præfatione, quam in Tranquillum editam ad duces Saxoniae Fridericum & Georgium misit: cuius partem quod ad hoc opus maximè inlustrandum comoda sit, subiicere placuit. *Sed multo magis (inquit) ad rem pertinet, in his contemplari nomen illud Imperii, quod & olim sacrosanctum Augustumque fuit, & nunc etiamnum multorum affectibus religiosum ac venerabile est: quum nihil fere supersit præter inanem magni nominis umbram, quam fœdis initiis in mundum inrepserit: primum in Iulio scelerate, mox in Octavio, Antonioque & Lepido sceleratis. Quid non potest fortuna libido in rebus humanis? potestas ea quam postea Diis æquauit hominum consensus, impietate, cadibus, parricidiis, incestis, tyrannide condita consecrataque fuit. His felici- bus auspiciis coepit illa regibus adorata maiestas, ac sceleratius fere propagata fuit quam nata. Fœda barbarorum militum colluies non suffragiis, sed insanis tumultibus dominum orbi dabat. Non alia succedendi lex, nisi mactato superiore. His a- uibus auspicabatur Imperium: quod nihilo secius tamen inter- rim emendandum erat, quanticunque inexplebili militum auari- tie libuisset. Nec satis erat, in unum sauire caput: ad liberos, ad affines, ad amicos omnes crudelissima laniena proferebatur, ac sæpenumero reciprocantibus (ut fit) vindicta vicibus. Quos viros, quas matronas effera immanitas indigna laniabat? Sæpe pluribus hinc & hinc imperium ad se trahentibus, miscebantur omnia. Ita semper ad nouum Imperii successorem totus terra- rum orbis concutiebatur, summa rerum in manibus erat, non Senatus, non populi Romani, sed mercenarii facinorosi que mi- litis: nec aliter, neque diutius imperare licuit, quam illis bellum collibuisse: qui nec bonos nec malos principes diu ferre poterant, alius parcior erat, alius profusior, alius eruditior quam vellent, alius matri obsequentior, alius militaris disciplina tenacior, alius imbellis, alius immodice bellator, alius in Senatum pro- pensior, alii cognomen obstabat militi parum gratiosum, alii af- finitas. Qualibet lenis causa satis erat ad iugulandum orbis Principem, denique ut nihil erat causa, expediebat illis subinde mutare Principem. Insatiabilis habendi fames ad res nouandas incita-*

incitabat. Trucidabatur ut inutilis, quem iam exsuxerant: ac-
 cersebatur alius, qui exhauriretur, mox & ipse trucidandus.
 Atque hisce rebus factum est, ut nonnullorum Imperium p[er] uicis
 modo mensibus, nonnullorum paucissimis etiam diebus finire-
 tur. Vt me quidem inter legendum crebro subeat admiratio, fuisse
 illos qui vellent Imperii vices capefcere: quum tot exemplis
 didicissent, quibus legibus esset suscipiendum. Et hoc honoris
 sic venditum, immo locatum, Imperium vocabant. O miserum
 ac deplorandum illorum temporum statum. Oppressa Senatus
 auctoritate, oppressis legibus, oppressa populi Romani liberta-
 te, sic creato principi seruebat orbis, princeps ipse serui-
 bat eis, qualem nemo vir bonus domi vellent habere seruum. Impera-
 rorem timebat Senatus, Imperator scelestam illam militum
 turbam formidabat. Imperator leges dabat regibus: at huic le-
 ges dabant conducticii milites. Summa rerum orbis ab armata
 paucorum temeritate pendebat. O magnificam & exoptandam
 omnibus monarchiam: & tamen nescio quo pacto velut ex
 composito conueniebat inter Cæsares, & milites Cæsarium do-
 minos, quos legimus aliquoties se decimari vasso: ab iis quos
 mox erant suo arbitratu iugulaturi, quasi vices alternas inter
 se paci dominandi ac seruiendi, &c.

VETERVM IMPERATORVM IN- signia.

Imperatorum autem insignia erant, sella eburnea, xxiiii,
 lictores cum fascibus & securibus, corona radiata vellau-
 rea, sceptrum eburneum, vestis purpurea, & quod supremum
 erat, ignis prælatio. Posterioribus vero temporibus Con-
 stantinopoli ocreæ siue talaria purpurea addita sunt. Hæc
 autem sunt, quæ breuiter de antiquis Imperii Romani co-
 mitis, a Iulio Cæsare vsque ad Augustulum in Occidente,
 & vsque ad Constantinum xiiii. Palæologum in Orien-
 te, dicenda proposui. Constantinopoli autem, vel sub Iu-
 stiniano, vel post eius statim obitum electioni Imperatoris
 additum, ut quum primum Imp. renunciatus esset a patriar-
 cha Constantinopolitano in magna Byzantii basilica oleo
 vinctus diademate aureo redimiretur, quem ritum coronatio-
 nem appellarunt, exemplo ab antiquis Hebræorum regib. ex
 sacris Bibliis petito, qui a propheta primo, mox a summis sa-

cerdotibus vnguebantur : vnde etiam in Sacris litteris reges *Christi*, hoc est vncti appellari solent.

DE DISCRIMINE INTER CAESARIS Augustique appellationes.

Post Augustum, omnes Romani principes, quum ad supremum Imperii fastigium euecti essent, Augusti appellati sunt: quo nomine summum eis rerum arbitrium permissum esse designabatur, ab Augusto primo tanquam hæreditarium acceptum. Quoniam vero Diui Augusti filii adoptiui (naturales enim non habuit) & cæterorum sequentium Imperatorum, quod familiæ Cæsarum essent inñiti, Cæsares omnes appellabantur, vt Caius, Lucius, Tiberius, Germanicus, Nero, Drusus, Caligula, & alii plerique, qui omnes Cæsares dicti sunt: hoc est, e Cæsarum gente, in quam adoptati fuerant: ex quibus postea Augusti s'fato functis, vnus vel testamento vel electione cæteris Cæsaribus prælatus, Imperator & Augustus in defuncti principis locum subrogabatur. Hinc ortum est, vt posterioribus temporibus, si qui ad Imperii fastigiũ, atque Augusti nomen essent promouendi, primo *Cæsares* appellarentur, hoc est Imperii hæredes vel successores: quo nomine à priuatis gradus erat ad Augusti supremam potestatem, quũ duos simul Augustos esse ante M. Aurelii Imperatoris tempora nunquam auditum fuerit. Quare factum est, vt, & Imperatorum sequentium filii, quamuis ex Cæsarum gente non essent, Cæsares tamen statim appellarentur: hoc est, Imperii successores: perinde ac in Augusti gente Cæsares, eius filii vel nepotes dicebantur, qui postea ei in Imperio succedentes Augusti appellati sunt. Nam sicut Diuus Augustus viuens Augustus dicebatur, & eius filii & hæredes Cæsares: ita & sequentes post Neronem, vltimum ex gente Cæsarum Imperatorem, Romani principes quũ Augusti appellati fuerunt, filios quoque suos vel naturales vel adoptiuos Cæsares appellarunt: id est Imperii successores, & qui eum locum apud ipsos obtinerent, quem apud Diuum Augustum, C. & L. Cæsares primo, mox eis defunctis Ti. Cæsar, eius filii adoptiui, & apud ipsum Tiberium Germanicus adoptiuus, & Drusus naturalis, filii Cæsares, Tiberiusque & Caius Cæsares eius nepotes,

nepotes, postremo apud Claudium Augustum Britannicus naturalis & Nero adoptivus filii Cæsares obtinuerunt. Ex quibus Divus Augusto Tiberius, Tiberio Caius, Claudio Nero successerunt: qui omnes ex Cæsarum gente ratione adoptionis fuerunt. Nam & D. Augustus Cæsar quoque appellatus fuit, quod à D. Iulio Cæsare maiore auunculo in Iuliam familiam adoptatus fuisset, cuius Cæsar cognomen erat: ex qua adoptione ipse & omnes eius hæredes & successores usque ad Neronem Cæsares dicti sunt, quod omnes Iuliæ genti insiti per varias adoptiones fuissent. Porro autem, etiam reliqui deinceps Imperatores Cæsares quoque suos haberent, tamen ad familiam Cæsarum quæ in Nerone defecit, nulla ratione pertinebant. Tiberii autem Cæsaris fuerunt (ut dixi) duo filii, alter naturalis Drusus Cæsar, alter adoptivus, Drusique fratris sui filius, Germanicus Cæsar: quorum alter, vel si utriusque Tiberio superstites fuissent, Augusti appellati fuissent, perinde ac Tiber. Cæsar qui ab Augusto adoptatus, pro Ti. Claudio Nerone, Ti. Iulius Cæsar eo vivente nominatus est, mox eodem mortuo in eius locum Imp. factus, Augustus vocitatus est. Germanico autem & Druso ante Tiberium mortuis, Nerone quoque & Druso Cæsaribus Germanici filius occisus, utrorumque Ti. filiorum liberi superfuerunt Cæsares dicti, videlicet Tiberius ex Druso, ut Caius ex Germanico, ipsius Ti. nepotes. Ex quibus mortuo avo Tiberio Augusto, Caius Cæsar Augusti nomen ac potestatem accipiens, consobrinum Tiberium adolescentulum, eique ab avo cohæredem institutum interemit. Mortuo Caio, Ti. Claudius Cæsar, Cæsarum genti ratione matris Iuliæ insitus, Augustus & Imperator appellatus, duos Cæsares filios reliquit, alterum naturalem Britannicum Cæsarem, alterum adoptivum vxoris suæ Agrippinæ filium Neronem Cæsarem: qui mox Claudio mortuo Augustus appellatus, fratrem Britannicum veneno necavit. Nerone vero, in quo Cæsarum gens defecit, è medio sublato, quum Galba Imp. creatus, Cæsaris & Augusti cognomen accepisset, liberosque non haberet, exemplo Divi Augusti filium sibi adoptavit ex familia Calpurnia L. Pisonem, quem & *Cæsarem* appellavit, hoc est Imperii successorem: sicut ipse Imperium adeptus Cæsar & Augustus nominatus fuerat, licet nullo gradu Augusti gentem attingeret: qui eum locum apud se Pisonem

habere voluit, quem Tiberius apud patrem Augustum habuerat, cui mortuo postea in Imperium successit. Galbæ exemplum imitatus est Vespasianus, qui Imperator Augustus appellatus, duos filios suos Titum & Domitianum Cæsares statim nominavit, videlicet Imperii successores: quod etiam factum est. Idem fecit Nerua, qui occiso Domitiano Augustus creatus, adoptivum filium Traianum Cæsarem creavit. Neruæ exemplo Traianus Hadrianum, Hadrianus L. Commodum primo, mox Antoninum Pium, Pius Marcum & L. Verum adoptarunt, Cæsaresque nominaverunt. Mortuo autem Imperatore Pio, Marcus maior eius adoptivus filius, ex Cæsare Augustus factus, fratrem adoptivum quoque natum minorem L. Verum ex Cæsare secum Augustum nominavit. Tuncque primum duo Augusti eodem tempore esse coeperunt, quod antea nunquam factum fuerat. Non longe post Imperatore L. Vero mortuo, idem Marcus filio Commodo, quem Cæsarem antea appellaverat, eundem contulit honorem, secumque Augustum dixit, qui pari potestate cum patre erat: erantque simul duo Augusti, hoc est, duo æqualis auctoritatis Imperatores. Nam Cæsares Augustis minores erant, iisque tãquam pater filio subiecti erant. M. Antoninum imitatus est Imp. Severus, qui ante obitum duos filios suos Caracallum & Getam Cæsares primo, mox utrumque Augustum appellavit. Quo tempore primum tres Augusti simul fuerunt. Marci & Severi exempla omnes deinceps fere sequentes Imperatores sequuti sunt, qui filios suos vel naturales vel adoptivos Cæsares primo, deinde Augustos dixerunt. Idque fieri solebat, non sine militum & Senatus consensu atque approbatione: quibus tamen nunquam refragatum fuisse legi. Cæsaris igitur nomen & dignitas, Imperii tantum certam successionem significat, sicut Augusti certam rerum possessionem, similitudine ab antiquis Imperatoribus ex Cæsarum genere ortis accepta, qui ante Imperium Cæsares, mox eo adepti Augusti appellabantur. Principes autem Romani, *Imperatores & Augusti*, non *Reges* vel *Dictatores* dicebantur, etiam omnia regia vel dictatoria iura haberent (nominibus enim odiosis abstinere) quod regis post exactos Tarquinius lege Iunia, Dictatoris vero Caio Cæsare occiso lege Antonia, ex S. C. populique iussu nomina abolita & sublata fuerant. Imperatoris autem nomen erat veteris Reipublicæ

blicæ Ducum, Consulum, Proconsulum, Prætorum & Dictatorum: qui quum res triumpho dignas contra populi Romani hostes gessissent, eo nomine à militibus honorabantur, dicebanturque Imperatores exercitus. Cæsaris nomen habent à primo Cæsare Dictatore, qui singulare Imperium fundavit, tanquam hæreditarium, quo Cæsar Augustus eius adoptivus filius primo, mox sequentes Imperatores nominati fuerunt Ab Augusto quoque iidem Imperatores *Augusti* etiam dicti sunt, quod Augustus ipse primus omnium imperium singulare populi Romani, additis certissimis quibusdam firmamentis stabilivit, & tanquam hæreditarium fecit.

ORIENTALIS IMPERII ORIGO

Et Occidentalis excidium cum eius restitutione edocentur.

AVito autem imperandi more cccxxv interregni anno restituto. postea quam abdicante Augustulo Imperium Occidentale esse desierat, Caroloque Magno Francorum rege Romæ S. P. Q. R. suffragiis Imperatore appellato, atque à Leone III. pontifice Maximo, more Imperatoris Constantinopolitani inuncto, & aureo diademate redimito, novæ quædam paullatim succreuerunt in hoc Imperio consuetudines, de quibus in præsentī sum verba factururus. Sed quo omnia accuratius intelligantur, non ab re erit exponere, quam ducti occasione Romani, Carolum Magnum tunc Imperatorem Occidentis appellauerint, quum non longe ante Imperii Orientalis pars fuerint. Res autem est paullo altius repetenda.

Constantinus Magnus Imperator Maximiano Galerio mortuo, Maxentio, Licinio, Maximino, cæterisque aduersarum factionum tyrannis è medio sublatis, quum solus iam orbis terrarum imperio potiretur, id sibi in animum induxit agere, quod Cæsar dictator primo, mox Seueri Imp. filii Caracallus & Geta aliquando cogitarunt, ut novam & maximam in Oriente urbem conderet, in qua parte opum Imperii translata, eam in omnibus Romæ parem faceret, qua

Orientis Imperium firmaretur, atq; Persarum opes toto Orienti imminentes & formidabiles facilius contunderentur. Germanos enim Dacos, Getas, Sarmatasq; & cæteras barbaras nationes, quæ inter Rhenum, Danubium, mare Oceanum, & Scytharum solitudines continentur, adeo grauib. & atrocibus bellis represserat, coercueratq; in solo etiam barbarico, vt nullæ incursiones, nullaque vis amplius ex Septentrione, nullus quoq; metus ab iis gentibus oriri posse facile arbitratus est: tutissimasq; existimauit esse eas imperii, quod postea Occidentale dictum est, prouincias, quæ antea earum gentium excursionibus infestatæ fuerant. Quare ad Persarum opes, longe lateq; per Orientem omnem se extendentes, vel euertendas, vel salim debilitandas, hanc nouam urbem in iis partibus extruendam curauit, qua facillime Persæ adoriri possent, atq; etiam ea nouæ urbis à se conditæ exædificatione sibi gloriam quæsiisse visus est. Commodissimum enim tunc videbatur, & ad Imperii conseruationem quam maxime profuturum, si altera vrbs Romæ par in Oriente esset, cuius robore ita Orientis Imperium firmaretur, sicut urbis Romæ fortitudine Occidentale sustentabatur. Quumque Orientalium omnium, & Syrorum præcipue, animos leuissimos esse constaret, & ad quamlibet rebellionem pronos, eos in officio teneri posse existimauit hac nouæ urbis in iis partib. conditione. Tandem quum multos per diuersas Orientis partes situs tentasset, & quæsiisset, neque omnino sibi satisfaceret, ad hoc tandem deuentum est, vt antiqua Byzantium, quam in angustissimo Europæ Asiæq; Euripo Lacedæmonii Pausania duce olim coloniam condiderant, & bello ciuili Pescenniano, quod Nigro constantissime adhæsisset, Seuerus Imperator penitus excisam in vici formam redegerat, restitueretur. Tuncque Constantinus urbem ampliore mœnium circuitu construxit, Romæ operibus etiam & nomine æmulam futuram. quam cum variis signis ac monumentis vndique conquisitis ornasset, eam ex ante diem v. Idus Maii Mariæ virginis dedicauit, anno Salutis cccxxxi. Annio Basso & Abulbio Ægyptio Consulibus: Anno vero ex quo Augustus appellatus fuerat, xxv. Tuncque populi Romani Imperium diuisit, in Orientale, cuius caput fuit vrbs à se condita, tunc *Noua Roma* dicta: & Occidentale, cuius sedes fuit antiqua *Roma*. Duos quoque in futurum Imperatores fieri procura-

uit, alterum qui Occidenti, alterum qui Orienti præflet. Prouinciæ omnes transmarinæ Orientales ab Augusto Propontidis freto ad Nili vsq. ostia & Ægyptum, qua Africa contermina est: Illyricus quoque, Epirus, Achaia, Græcia, Thessalia, Macedonia, Thracia, Creta, Dacia omnis & Moesia, cæteræq; eius tractus prouinciæ Imperio Orientali adiudicant. Hispania vero, Britannia, Galliæ Noricum, Pannonia, & cæteræ Germaniæ prouinciæ, Dalmatia, Africa omnis, & Italia, Occidentalis Imperii fuerunt. Et quum orbi Romano diu ante ciuitas data fuisset ab Antonino Caracallo, Senatores omnes lecti ex Occidentalis Imperii prouinciis Romæ manserunt, ex Orientalis vero Constantinopoli translati. Eadem & de Consule ratio fuit. Quum enim duo Consules more vetusto essent, quo urbem à se cõditam in omnibus Romæ parem faceret, alterum ex Consulibus Constantinopoli, alterum Romæ manere instituit. Tuncq; Imperium omne Romanum tutissimum factum esse existimauit, duabus urbibus tanquam firmissimis propugnaculis, hinc à Germanis, illinc à Persis defensum. Eadem quoque priuilegia, immunitates, dignitates, & honores, quibus vrbs ipsa ab antiquis Imperatoribus exornata fuerat atq; inlustrata, Constantinopoli concessit. Quam etiam in xiiii. regiones diuisit, eius Præfectum instituit iisdem priuilegiis donatum quibus Præfectus urbis Romæ. Plerasque nouas dignitates, & magistratus excogitauit. Quum enim prætorianos, quod pro Maxentio contra se iterissent, exauctorasset: quattuor Præfectos prætorio instituit, quibus post principem suprema auctoritas esset, quorum munus longe diuersum ab antiquis Præfectis prætorio esset. Orbem enim vniuersum Romanæ ditionis in quattuor præcipuas partes siue dioeceses diuidens, singulis vnum ex iis Præfectis præposuit, qui in prouinciis sibi creditis Imperatorum vices gererent. Vnum enim Africa & Italiae, alterum Hispaniæ, Galliis, Britannia & Germaniæ præposuit: quorum prior Præfectus prætorio Italiae, alter Galliarum dicebantur: eosque Imperatori Occidentis subiecit. Prouinciis autem reliquis cismarinis, qui Orientis Imperatoris ditioni suberant, quas omnes vno Illyrici nomine comprehendit, Præfectum tertium præposuit, dictum Præfectum prætorio Illyrici. Quartum vero Præfectum prætorio Orientis ordinauit, qui omnibus trans mare Romanis prouinciis præerat.

Hos vero duos præfectos Orientis Augusto parere voluit. Hoc autem vnum nescio quam bene fecerit, quod præcipua imperii sustentacula, limites videlicet Romani orbis, qui ab Augusto super Rhenum & Danubium xv legionum præsidio addito, providentissime firmati fuerant, translatis in Orientem exercitibus substulit: quorum loco castella & munitiones quasdam condens debilibus admodum præfidiis eas ripas munitas reliquit, quæ per tot annos egregia Romanorum militum virtute ab immanissimis barbaris defensæ fuerant. Ex qua re Occidentalis Imperii primo, mox etiam Orientalis ruina manavit. Orientale enim Imperium, quia fortioribus præfidiis munitum, & à minoris roboris barbaris invasum fuit, diutius mansit: quamvis paulatim Imperatorum Græculorum incredibili ignavia, ad nihilum fere redactum, demum à Turcis aorum memoria omnino absumptum fuerit. Imperium vero Occidentis Romanum, xv ad minus fortissimis legionibus spoliatum, quibus ad ea usque tempora conservatum fuerat, atque a valentissimis Barbarorum, Gothorum, Alanorum, Burgundionum, & Francorum copiis invasum, quum qui cohercerent eorum impressione, nullus amplius esset exercitus, quamprimum corruit, & in barbarorum potestatem devenit. Vandali enim Africam Franci & Burgundiones Gallias, Saxones Angli, Picti, & Scoti Britanniam, Hunni, Gepidæ, & Longobardi Germaniam, Ostrogothi & Alani Hispanias, Heruli & Visigothi Italiam cum Urbe ipsa olim rerum domina, brevissimo temporis intervallo, pulsatis iis qui remanserant Romani Occidentalis Imperii debilibus præfidiis, occuparunt: qui omnes barbari Septentrionales fuerunt, iis potissimum ripis egressi, quas tanto studio, xv que fortiss. legionibus ad Imperii tutelam contra eorundem barbarorum incursionem diu ante D. Augustus prudentissimus princeps, & ad aternitatem Romani nominis natus munitas, Constantinus demum abductis, quo res suas in Oriente firmaret, legionibus spoliavit. Barbari enim, quos omnino strauisse Constantinus existimauerat, haud diu post eius obitum fluuiorum ripis tractis, nullo negotio oppida & castella tenuioribus præfidiis munita, quæ virisque ripis Constantinus extruxerat, expugnantēs Romanas provincias & Imperium ipsum primo antere deuastarunt: & postremo Italia capta, & Imperatoribus

ribus exactis, breui præclarissima omnium vrbs Roma Imperii paulo ante domicilium, foedissimorum barbarorum mancipium facta fuit. Vix enim c. & xl. annis Constantini morte elapsi erant, quum Odouacer Herulus rex Gothorum Augustulum nouissimum Occidentis Imperatorem, Oreste patre suo, qui filio Imperium parauerat, occiso, Imperio Italiae, quæ vna tantum prouinciarum omnium Occidentalium supererat, exegit: Italiaque & vrbs Roma, nobilissima Imperii Occidentalis parte, potius est. Post quem, octo alii Gothorum reges rebus Italicis lxxvii annorum interuallo præfuerunt. ii fuere, Theodericus, Athalaricus, Theodahatus, Vitiges, Ildoualdus, Araricus, Totilas, & Teias. Quorum incredibili virtute, quum longo temporis spacio, quo in Italia fuerunt, iam mores Italicos imbibissent, & sapientia, vrbs ipsa pristinum Imperii decus recuperare posse videbatur, si per Iustinianum Imperatorem licuisset. qui adeo egregie, prudenter & perhumane res Italicas moderati sunt, vt eorum Imperium non Barbarorum, sed nobilissimorum ciuium videretur. Romanas enim litteras, mores & consuetudines adeo hauserant, vt nihil inter eos & Romanos ipsos discriminis esse appareret. Belli quoque & pacis artibus clarissimi euaserant, vt cum antiquis bonis Imperatoribus conferri possent: quæ tamen omnia ipsis parum valuerunt. A Iustiniano enim Imperatore iniuste admodum bello petiti, tanquam Imperii inuasores, decimo octauo anno tandem non sine maximis totius orbis, & præsertim miseræ Italiae cladibus, per Iustiniani duces Belisarium & Narsim, Italia omni penitus exacti sunt. quæ statim Orientis Imperio accessit. Quæ res omnium malorum, dissensionum, discordiarum ciuilium, intestinorumque bellorum, quibus postea infelix Italia toties & per tot annos vexata fuit, maximam attulit occasionem: ita vt præclare admodum nobiscum actum fuisset, si id Iustinianus ipse nunquam attentasset. Gothis exactis, & Italia Imperio Orientis adiuncta, proprium Imperatorem vel regem habere desiit, quæ olim Imperium ipsum pepererat: atque ad eas prouincias transiit, quæ a Romanis ipsis victæ fuerant. adeo vana, fluxa, mutationibusque & interitui obnoxia sunt, ea quæ tantopere vt æterna miramur. Quo interim tempore quum Narses, qui pro Imperatore ducis titulo Italianam obtinebat, iniuriis Sophiæ Imperatricis laceffit, Lon-

gobardos ad Italiam possidendam euocasset, quorum præcipue opera bello Gothico usus fuerat: rursus, vix sextodecimo anno finito, ex quo Gothi Italia exacti fuerant, sæuissimis bellorum procellis infelix provincia exposita fuit. Longobardi enim eam ingressi, omnia resistantia ferro flammisq; immanium Barbarorum more consumpserunt. Nam per ea tempora mortuo Narse, in eius locum Imp. Iustinus Iunior contra Longobardos Longinum patricium Præfectum suum ducem misit: qui Exarchi titulo eam Italiæ partem obtinuit, quam Longobardi primo illo impetu inuadere non potuerunt. hinc variæ cædes, crebra prælia, urbium expugnationes, direptiones, incendiaq; fieri cœperunt, dum illi aliena apperunt, is sua defendere nititur: atq; per ducentos fere annos iis cladibus laboratum est. Quorum denique interuallo Longobardi post multas cædes, rapinas, incendia, prælia, & alia id genus quæ in bellis contingere solent, Imperatoris Orientis & Græcorum omnibus præfidiis, qui eorum primo impetu superfuere, pulsati atque cæsi, libere Italia fere omni potiti sunt, vrbe ipsa excepta. Ad quam obtinendam, Rauenna Exarchorum sede paullo ante post multos labores capta, aspirare cœperunt. Quo interim tempore eorum furori, à Romano pontifice, cuius tum auctoritas maxima esse cœperat, partim precibus, partim pollicitationibus (bello enim decertare impar erat) obuiatum est. Durum namq; & asperum Romanis videbatur, Barbarorum tum iugum subire, libertati iam per c. c. fere annos assuetis. Romanus quoq; pontifex, qui sanctitate & doctrina & vitæ integritate præfulgebat, Romanorumque caput, Princeps & conseruator appellabatur, non æquo animo populum sibi creditum Longobardorum sæuitiam & diritatem subire ferebat. Quare quum ab Imperatoribus Orientalibus sæpius auxilia à Romanis contra Longobardorum inmanitatem implorata essent, eaque ab eis negarentur: tum quod imbecille factum Imperium, ad vicina loca à Sarracenis, Auaribus, Bulgaris, Hunnis, & cæteris circumuicinis barbaris tuenda vix sibi vires suppeditarent: tum etiam quod Constantino politani Imperatores in fœdam Iconomachiae hæresim lapsi, maximas & plusquam hostiles cum Romano pontifice acriter ipsorum insaniæ aduersanti, similtates gerebant: tunc primo ad Francorum potentissimos reges à Romana sede respici cœptum, eorumque præsidium contra Longobardos imple-

imploratum. Non possum autem vehementer non mirari horum temporum conditionem, Orientalium principum maximam sine fructu impietatem, qua præcipue factum est, ut occidentalia iura omnino amiserint, nouusq; Imp. Romæ in Occidente creatus sit Carolus Magnus. Quum enim Diuorum imagines Constantinopoli & in Oriente vndiq; impie admodum abradi iussissent, id quoq; Romanum pont. interminato mortis metu facere persuaferunt: sed inuicta aduersus eorum amentiam Constantini & Gregorii II. Romanorum pontificum pectora, ipsorum nefaria iussa non solum contemplere, sed eos etiam variis notis & ignominiiis affecerunt. Nam Constantinus papa, Philippici hæretici Imperatoris nomen in Missarum solenniis reticuit, eius imaginem Romæ in nummis cudi vetuit, atq; eam in ecclesiam introduci nō permisit, epistolas omnes & decreta respuit: primusq; omnium Romanorum Pont. fuit, qui aperte & palam Imperatorum furori resistere posse docuit. In Leonis quoq; Isauri Imperatoris, Iconomachorum omnium perditissimi, contumeliam Gregorius papa II. paulo maiora ausus, tributa omnia & vectigalia tam Italiae quā vrbis Romæ, ei impendi ab ullo, acrisub anathemate prohibuit. Quare factum est, ut ipsorum impietate quicquid eorum ditionis reliquū fuerat in Occidente, paucorum annorum interuallo amiserint. Quam ob causam Romanus populus, ipseq; pontifex Gregorius I. cum a Longobardis premerentur, ad Francorum regum opes longe lateq; per Occidentē florentes primum confugere, quas contra Longobardos in sui auxilium sæpius euocarunt. Karolus enim Martellus, Francorum dux potentissimus, primo pro Gregorio ipso apud Luitprandum Longobardorum regem precib. egit, mox eius filius Pipinus contra Aistulphum Stephanum II armis defendit. Deinde paternæ atq; auitæ pietatis hæres Carolus Magnus, Romanam sedem urbemque ipsam, pro Hadriano primo contra Desiderium Longobardum bello egregie tutatus est, donec quum quiescere nollent, postremo ab eodem Carolo prælio victi Papiæq; eorum regni sede cum rege Desiderio in suam potestatem redacta à Francis in deditionem omnes accepti sunt. Quum autem his factis, Romanam præterea sedem magnis opibus & tēporali ditione extulisset (quippe Rauennam cum Exarchatu, Flaminia & Picenū prouincias de Longobardis captas, sedi Romæ

na liberalissime largitus est) & ipse vicissim ab eadem sancta sede magnis honoribus & dignitatibus auctus fuit. Francorum enim primo, mox Longobardorum rex inunctus, Patricius Romanorum postea creatus est: quæ tum suprema in Vrbe dignitas erat. Hæc autem dum in Occidente gererentur, Cōstantinopoli Eirene mulier filio Constantino Imperio priuato, oculisque (familiari Græcorum pœna) erutis, Imperii habenas sola suscepit tractandas, quod nouum omnino, & ad eam vsque diem Cōstantinopoli inauditū fuerat. quare quum Rom. Imperii maiestas, omnia sibi barbaris vendicantibus, obsolesceret, neque in ea fœmina quamuis altæ indolis multum præsidii inesse videretur, eius rei occasione Romanæ adducti, & præcipue Leo papa III. qui tum vinebat, eiusdem populi scito, cleriq; rogatu, Carolum Magnum Francorum regem, & patricium Romanorum, qui per eos dies in Urbem venerat, ob egregia in Christianum nomen & Romanam sedem merita, Romanorum Occidentis Imperatorem primus appellauit, inunctumq; ac diademate aureo redimitum, Augustum appellauit. VI II. Cal. Ian. die, celeberrimo Christiani natalis ineunte anno a partu Virginis DCCCI posteaquam vero in Italia imperari desitum fuerat, CCC & XXV. Regni vero eius, ex quo Francis præerat, XXXI II. Subsequutaque mox populi Romani adclamatio est, Carolo Augusto Magno, & Pacifico, vita & victoria. Hac igitur ratione Carolus Francorum rex primus ex Francis, Romæ veteris & Occidentis Imperator creatus est, auito imperandi more post longissimum interregnum occidenti tandem restituto.

*QVA RATIONE IMPERATORES
Francos occidentales in eius Imperii primordiis creari mos fuerit.*

Imperium autem Francicum Romanum, hæreditarium in sui primordio fuit. Carolus enim Magnus Hludouicum Pium filium, Hludouicus Pius Hlotharium, Hlotharius Hludouicum II. filios hæredes Imperii reliquerunt. Mox Hludouico sine liberis mortuo, eius patruus Carolus iunior, Pat. Hludouici filius, rex Francorum Occidentalium, tanquam

quam ei cui ex hæreditate Imperii iura rite deuenirent, Romanam veniens, Imperatoris nomen à Romanis proceribus, & Ioanne VIII. papa magna pecuniarum summa mercatus est. Cui filius Hludouicus Balbus successit. Quo vita functo, Carolus I. Hludouici Regis Germaniæ filius, Hludouici Pii Imp. nepos, Imperium à Romano populo, & eodem Ioanne papa VIII. obtinuit, quod Hludouico Balba affinitate cæteris coniunctior erat, cui sine liberis decedenti, eius fratris Carolomanni filius Arnulphus suffectus est. post quem, eius filius Hludouicus III. Imperium obtinuit. iique omnes sunt Imperatores ex Caroli magni gente, qui iure potius hæreditario, quam aliqua principum lectione ad imperium euecti sunt. Quorum temporibus nulli ritus, nullæ cæremoniæ in Imperii comitiis erant, præterquam quod cum primum Imperator & Augustus renuntiatus fuisset, à Romano pontifice vngebatur, aureoque diademate coronabatur, tanquam Romani Imperii, immo totius orbis primario sacerdote: more accepto ab Imperatoribus Orientalibus, qui a patriarchis Constantinopolitanis, primariis Imperii Græcanici pontificibus consecrati, aurea corona redimibantur. Cuius consuetudinis (quamuis nihil certi quod afferam habeam) Iustinum iuniorem Augustum facile mihi persuaferim. neque enim ante ipsum aliquem Imperatorem Constantinopoli coronatum fuisse, vel vnctum initio Imperii iis cum cæremoniis ab aliquo patriarcha, vnquam (quod sciam) me legisse memini. Hunc vero coronandi Imp. Occidentis morem, primi instituisse videntur Leo papa III. & Carolus Magnus. Eratque coronatio ipsa perinde ac præcipuum signum legitimi Imperii, sicut antiquis Imperatoribus erat Ignis prælatio. Qua coronatione demonstrabatur, eum hominem vel regem, aut ex priuato ad Imperium euectum, aut id iure hæreditario consequutum, ius habere in omnes Imperii partes tanquã veros & legitimos Rom. principes. Porro autem, etsi satis constet, aliquos Imperatores bis inunctos & cōsecratos à Rom. pont. vel ex eius auctoritate ab aliis episcopis, id variorū regnorū ratione factum fuit. Nam Carolus Magnus primo a Stephano II. papa, rex Fran. inunctus est: mox ab Hadriano pont. Max. Longobardorum: postremo à Leone papa III. Imp. Rom. coronatus fuit. Simili ratione Hludouicus Pius, eius filius, ab Hadriano primū coronatus

fuit rex Frācorū, mox à Stephano ii. Augustus appellatus. Item Hludouicus iunior à Sergio papa ii. rex Longob. primo; deinde ab Hadriano ii. pon. Max. Imp. Augustus inunctus fuit. Reges enim vngi, paulo ante in Occidente vsurpari coeptum fuerat. Idq; in Galliis primo factum quod à Constantinopolitanis Imperatorib. mutuatum est, qui id ab Hebræis didicere. Primus enim (quod sciam) regum in Occidente vnctus est Pipinus rex Fran. à S. Bonifacio Moguntino archiepisc. ex auctoritate Zachariæ papæ: fortassis quia primus esset qui ex priuato, & non ex regio stemmate Francis præpositus fuerit, Merouingorum stirpe regia regno mulctata. quem deinceps cæteri reges Francorum primo, mox Imperatores imitati sunt. ideoque igitur Imperatores primo reges Francorum vel Longob. vngentur. Quum enim nunquam in hoc Imperio vsuenerit, vt non nisi reges ad Imperii fastigiū proueherentur, regesq; & Imperatores vngi mos inualuisset, ideo iterum Augustos vngi & coronari contingebat. Illud autem non ignorandum, à quatuor primis Francis Imperatorib. minime obseruatum fuisse, quod sequentes principes religiose admodum coluere. Ipsi enim cum ex sola hæreditate, nullo electionis iure, sibi inuicem successissent, Augusti vel Imp. nomen nō die suæ coronationis à Rom. pont. assumpsere, sed eo potissimum die quo à patre appellabatur Imperator: à quo etiā die eorum Imperii annos numerare solebant, nulla habita consecrationis Pontificiæ ratione. Id autē satis ex eorū priuilegiis & diplomatibus liquet, in quibus tam ante quam post Romani pontificis coronationem, se ipsos Imperatores Cæsares Augustos appellant. Quod nullus sequentium deinceps Imperatorum fecit: qui ante Pontificiam coronationē se reges tantum, vel electos Imperatores appellare consueuerunt: post supremam vero, quæ Romani pont. erat, vñctionem, omnes antiquorum Augustorum titulos assumere solebant. Idq; primus omnium obseruauit Carolus ii. cognomine Crassus, Hludouici Pii Imperatoris nati minor filius: qui quum post mortem Hludouici ii. Imperatoris, fratris sui, Hlotharii Augusti filii, statim Imperator appellatus fuisset, non tamen se Imperatorem vel Augustum nominauit, sed tantum regem Francorum, vsque ad vii. Cal. Ianuarias proximas, ineuntis anni Christi dccc. lxxvi. quo die à Ioanne papa vii. Romæ inunctus & Imperator coronatus fuit. A quo tempore deinceps se

ceps se & Imperatorem & Augustum dixit. atque hoc modo in diplomatib. scribebat: *Datum anno regni nostri XLII. & Imperii I.* Quod omnes postea eius successores vsque ad nostra tempora religiose admodum obseruarunt. Eius autē rei causa fuit, quod ipse primus omnium Imperium nec sola hæreditate, nec sola electione habuit. nam neque hæres à Hludouico II. Imp. sine liberis decedente, institutus fuerat: neque ab vlllo electus, sed per se ipsum Imperii titulum accipiens (tanquam is ad quem hæreditario iure pertineret, quod ipse Imperatoris filius, & defuncti Augusti patruus fuisset) Pontificiam Imperii coronam Romanique pont. consensum magna pecunia emit. Multi enim præterea tūc erant Hludouici Imp. mortui propinqui, qui ad Imperiū aspirabant: vt Hludouicus, ipsiusmet Caroli natus grandior frater, & eius filii Germaniæ reges: quumque mortuo Hludouico II. incertum esset, an ipse Carolus, vel frater eius atq; ipsius filii Augusti essent appellandi. Ideo ab eo potissimū coronationis Pontificiæ die Imperii nomina & titulos suscepit, quia tum ei vni stabilitū Imperiū fuit, tam ex papæ, quā ex Rom. pop. consensu. Quod postea à successorib. Imperatorib. obseruatum est. Ei autē vita functo, in regno Francorum & Imperio successit filius Hludouicus III. Balbus & ipse bis consecratus, primo rex Franc. ab Archiepiscopo Remense, & Imp. a Ioanne VIII. papa. quo breui sine legitima prole mortuo, regnū quidem Francorum Occidentaliū ad eius filios spurios deuenit: Imperii vero iura & titulos nulla electione expectata, tanquam in ea gente hæreditaria arripuit, eadē qua Carolus II. ratione ductus, Carolus III. cognomine Caluus, defuncti Imp. Balbi patruelis, filius Hludouici regis Germaniæ, neposque Imp. Hludouici Pii. qui tum Germaniæ regnum iure hæreditario obtinebat. Carolus enim Magnus rex Francorum & Imperator, eiusque successores, prouincias & Imperii regna filiis partiti sunt, vt nūc in rebus priuatis fieri solet. Mortuo vero Carolo III. sine filiis, regnum Germaniæ, & Imperii titulos, tam iure hæreditario quam ex principum lectione deuenit ad Arnulphum, eius fratris Carolomāni regis Bauariæ filium. qui a Metropolitano Germaniæ Moguntino archiepisc. Liutberto coronatus, rex tantū Germaniæ primo appellabatur. Deinde IX anno post a Formoso papa Ro. consecratus, Imp. & Augusti titulos assumpsit. Omnes autem superiores principes, Augusti appel-

lati sunt, & in Imperatorum numero ideo a posteriorib' censentur, quod Imperii diadema omnes a Romanis pont. habuerint. Ex quibus primus Carolus Magnus ex Romanorum lectione, tres sequentes sola hereditate: quatuor vero posteriores ex hereditate quidem, verum accedentibus Romani pontificis, Romanorum, Italiae, & Francorum consensu atque approbatione. Ludouicus vero Arnulphi filius iure hereditario Germaniae regnum post patris mortem obtinuit. Coronatus autem ab archiepiscopo Moguntino Hattone, rex Germaniae tantum dictus est. Imperatoris autem vel Augusti nomina nunquam assumpsit, quod pontificia coronatione caruerit. qui si a Romano pontifice, more maiorum suorum consecratus fuisset, inter Imperatores enumerari deberet, seque ipsum Imperatorem appellasset. Quo demum sine filiis vita functo in Germaniae regno, tunc primum pura electio esse coepit: quae ex solo procerum regni arbitrio & voluntate dependebat, quum nullum iam hereditarium ius amplius esset. Verum Augusti & Imperatoris speciosa nomina atque Imperii dignitas trans alpes multis annis omnino esse desuit. Arnulphi enim, & eius filii Ludouici ignavia, incredibilique socordia, cum Italici aliquot principes ab Imperio Francico defecissent, Italiae sibi regnum vendicantes, Imperii quoque insignia & titulos a Romanis pontificibus per multos annos obtinuerunt. Quorum primus fuit Vuido quidam dux Spoletanus, Longobardici sanguinis vir: qui contra Arnulphum, competitore Berengario fugato, Imperium sibi Italiae vendicans anno Do. DCCCXXCVIII Imperatoris quoque & Augusti nomina a Romano pontifice coronatus assumpsit. Post quem etiam eius filius Lambertus, Italiae regnum sub Augusti nomine, a Romano & ipse pontifice inunctus, obtinuit. Quo mortuo, Berengarius ex duce Forouliensi, sub Augusti & Imperatoris titulis, & post eum Rodolphus Burgundionum rex, Hugo comes Arelatensis, Hlotharius eius filius, Berengarius II. primi ex filia nepos, & eius filius Adelbertus, regum nomine Italiam tenuerunt. Germaniae vero reges post Arnulphum, Imperii nomina & titulos omnino amisere: quum iam usu confirmatum esset, id regnum Imperium vocari non debere, ubi Romani pontificis deesset consecratio. Quod ita esse, manifeste liquet ex Imperatoribus ipsis, vel Germaniae regibus
a Carolo

a Carolo I I deinceps, qui ante Romani pont. coronationem nō Imperatores, sed reges tantum se ipsos nominarunt. Post papæ vero inaugurationem non reges amplius, sed Imperatores & Augusti vocitantur. Non possum autem hic non vehementer mirari & reprehendere aliquot recentiorū Germanicarum rerum scriptorum audaciam, ne dicam temeritatem, qui vndique clamant, Italos omnes, & præsertim Romanos, male agere, rem indignam facere, quod non omnes Germaniæ reges Imperatores appellant, neque omnium ipsorum ratio habeatur in eis numerorum notis, quibus distinguuntur inter se ii principes, qui idem nomen habēt. nam volunt, omnes Germaniæ reges, quamuis à Romanis pontificibus inaugurati non fuerint, Imperatores & Augustos appellari: omniumque habendam esse rationem in iis ipsis quibus inter se distinguuntur numerorum notis, quamuis à Pont. Maxim. non fuerint coronati: vt in Henricis, Chunradis, & Hludouicis. Quod an recte factum sit, iudicent ii qui veterum diplomatum perquirendorum studio vacant. Neque enim arbitror nos debere eos principes iis nominibus appellare, quibus ipsimet consulto abstinere: & iis notis insignire, quas ab eis approbatas non fuisse constat. Quum præsertim nulla ratione prohibiti vnquam fuerint, quin se quibusuis appellationibus nominarent. Nescio enim cur Hludouicum IV, Chunradum primum, Henricum Aucipem, Chunradum Sueuum, Rodolphum, Adolphum, Albertum, Rupertum, & cæteros Germaniæ reges, qui Imperiali benedictione caruerunt, Imperatores Cæsares & Augustos appellari velint: quum ipsimet principes in suis diplomatibus, priuilegiis, elogiis, & cæteris publicis actionibus, his nominibus abstinerint: quod etiam ab eorundem ætatum scriptoribus, etiam Germanis ipsis, diligentissime obseruatū est, qui eos nunquam Imperatores vel Augustos, sed tantum reges, ante Pontificiam coronationem vocant. Item cur Henricum Chunradi filium I I, & eius filium IV, eiusque nepotem V. Itemque Chunradum Sueuum I I I vocent, nescio: quum Henricus ipse auus I I, alter I I I, & eius filius IV, se ipsos vbiq; nominent, & ita etiam vocentur à maiori parte illorum temporum scriptoribus. Simili ratione Chunradus Sueuus Frederici Ahenobarbi patruus, seipsum secundum vocat. Exstant adhuc Spiræ Chunradi & trium Henricorum sepulchra,

cum elogiis, in quibus Chunradus ipse non secundus, neque cæteri tres Henrici III, IV, & V, vt ab aliquo veterum & à recentioribus dicti sunt Germanis scriptoribus, sed II, III, & IV, ibidem appellantur. Quod etiam accuratissime obseruatum est in eorum Diplomatis & priuilegiis, quorum apud me sunt multa exemplaria ab archetypis ipsis à me ipso exscripta. Ego igitur hos & plerosq; alios Imperatores, ita censeo nominandos esse, perinde ac se ipsos nominari voluerunt, & à maiori suorum temporum scriptorum parte nuncupati sunt: neq; horum nostri temporis Germanorum auctorum rationem habendam, qui quod minus intelligunt, multoties reprehendere solent. Neque quis mihi obiiciat, non inauguratos à Romano pontifice, ita fuisse Imperatores designatos, vt cæteros qui pontificia coronatione potiti sunt: vel Romani pontificis diadema nihil ad Imperium pertinere, & alias similes nugas quæ à recentioribus Germanis scriptoribus afferri solent. Nam etsi hoc ita re ipsa esse faceremus, hoc non est nostri studii speculari: sed historici munus est, res gestas eadem ratione narrare qua factæ sunt, & non, vt fieri debuisse sibi videatur: eosque ita nominare debent legitimi historiarum scriptores, perinde ac se ipsos vocitari voluere. Temerarii enim mihi hominis esse videtur, ea velle priuata auctoritate innouare, quæ longissimo ipsorum temporum usu, Romanorum pontificum, & ipsorummet Imperatorum voluntate, publicoque omnium scriptorum consensu diu ante confirmata sunt. Magna certe est mortalium mentibus rerum nouandarum ambitio fixa, quæ quantum præ cæteris gentibus in Germanis sit (bonos semper excipio, quos infinitos etiam in Germania esse arbitror) testimonio esse potest eius religionis mutatio, quam ipsi, nouissimi omnium nostri orbis Christianorum, acceptam, primi etiam dimiserunt. Ita vt mirari non deberem, si in hisce quoque nullius, vel parui momenti rebus, mutationis causas sine vlla ratione quærant. quod non ob aliam causam eos facere crediderim, quam vt Pontificiæ consecrationi, tãquam nullius valoris, detraherent: cum tamen hæ consuetudines non à Romanis pontificibus, sed ab ipsis potissimum Francis & Germanis Imperatoribus manarint. Quis enim pontificum Romanorum vnquam iussit, Cæsaribus designatis, vt se ante inaugurationem suam, non Imperatores vel reges appella-

pellarent? Quis pontifex iussit Henricis & Chunradis, ut eas numerorum notas usurparent? Nullus profecto: sed has sibi ipsis leges ipsimet Imperatores longo temporis intervallo paullatim præscribere. Ita ut non opus esse mihi videatur, etsi Romano pontifici detrahere in animo haberent, has nugas in historiis, ubi veritas facti requiritur, inserere, quæ sine Romanorum pontificum scitu & auctoritate, sed sensim ab ipsis Imperatoribus exortæ, per manus posteris traditæ sunt, quo in eorum Imperiis aliqua distinctio esset, ad eorum maiestatem augendam. Sic apud veteres observari videmus: non enim omnes Augusti, sed multi tantum Cæsares fuerunt. Quæ discrimina ab ipsismet (ut dixi) ad ipsius Imperii decus augendum excogitata sunt. Eos itaque ea ratione & iis numerorum notis appellabimus, quibus ipsi se ipsos, & a suorum temporum gravissimis scriptoribus nominatos comperimus. Quanquam non abnuerim, regnum Germaniæ, post trium tamen Othonum & quattuor Henricorum tempora, Imperium hac ratione dici posse, quod iam usu confirmatum esset; Imperatorem non nisi ex Germanorum rege eligi. quem etiam per ea potissimum tempora ante coronationem Rom. pont. Imperatorem etiam aliquando, a scriptoribus tamen appellatum fuisse legi: quod cum Germaniæ rex renuntiatus sit, ad eum solum spectant Imperii iura, neque alium præter eum à Romano pontifice consecrari mos sit: eaque iura habent in Germania, ac si Romani pont. consecrationem adepti essent. Prima enim Germaniæ principum electio est, quæ Imperatorem re ipsa facit. Pontificis vero inauguratio est, quæ eum Imperatorem rite renuntiatum fuisse, Imperioque dignum declarat, atque ei speciosa Imperatoris & Augusti nomina indidit. Sed me à priori proposito satis digressum, rex Germaniæ Chunradus quem primum dicunt, monet ut ad rem reuertar, atque de eo verba faciam, qui primus regum Germaniæ fuit (ex quibus postea Imperatores prodire) qui puræ electionis iure regnum Germanicum adeptus sit, quum nihil ad mortuum regem Hludouicum v. cognationis ratione attineret. Prima igitur sola & pura electio in regno Germaniæ fuit Chunradi ipsius, alieni omnino ab Imperatorio Caroli Magni stēmate: qui Hludouico xv. sine liberis vita functo, consensu & lectione regni optimatum Francorum, Saxonum, Bauatorum, Thuringo-

rum, Alemannorū, & cæterorū Germaniæ principū suffectus fuit, quū tamē multū præ cæteris principib. ius ante in Imperio habuisset. nā etsi principū voluntas in superiorum Imp. comitiis accesserit, ea tamen cōsensus quidā potius quam electio dici debuit: cū ex Caroli Magni & Hludouici Pii Imp. hæreditate, a quib. Imperium partum fuerat, imperarint. Verum eo stēmate deficiente, quod vñum ius in Imperio hereditatis ratione habebat, quū à gēte imperatoria alieni in regnū successisset, iū primū ea Imperii comitia sola principū electione fieri cœpta sunt: qualia fuerunt in Chunrado I, successore Hludouici IV. Eadē quoq; ratione, mortuo Chunrado, iterū mera principū electione Henricus cognomine Auceps, Saxoniae dux, rex Germanorū salutatus est: quē etsi regni proceres p̄cipue ob Chunradi defuncti cōmendationē regē creassent, nihilominus libera comitia dici debēt, cū nullius vi (vt id agerent) coacti sint, & cū ipse quoq; ob Chunradi cōmendationē supra cæteros multū haberet in Imperio iuris. Post Henricum ipsum, omnes deinceps Germaniæ reges, qui etiā Imperatores vel designati, vel coronati fuerunt, non amplius per successionē, sed ex principū suffragiis ad Imperii fastigiū euecti sunt. quæ electio deinceps duplex fuit: aut omnino libera, aut coacta. libera fuit electio, quæ habebatur, cū Imp. sine legitimo hærede morientes, nullū Imperii successorē ante obitū designassent: vti fuerūt comitia Henrici I Saxonis, & Chunradi I Franci, Hlotharii II Saxonis, Chūradi II Sueui, Friderici I Ahenobarbi, Philippi Sueui, Othonis IV Saxonis, Henrici Lātgrauii Thuringiæ, Guillelmi comitis Hollandiæ, Rodulphi, Adolphi, Albertorum I & II, Henrici VI dicti, VII Hludouici, IV Bauari, Caroli IV Boemi, Ruperti Bauari, Sigismundi, Friderici III, & nouissime Caroli V Imperatorū, qui absque prædecessorū suorū volūtate Imperatores libere ab iis qui ius eligendi habebant renuntiati sunt. Electio verō nō adeo libera sed quasi coacta est, quū Imperator se viuo, more veterum principū Romanorū, Imperii successorē designare facit. Cōuocatis enim Imperii Romani Electorib. quēpiā vel filiū vel fratrem suos eligere, se præsentē, procurat, in Romanorum & Germaniæ regē, qui gradus proximus est ad supremū Imperii fastigium: quæ suffragia non adeo libera sunt, quū multa, immo fere omnia in gratiā Imperatoris fiant. Atq; hac ratione tres Othones priores, quattuor Hērici, I, II, III, IV, & VI. Fridericus I, Wenceslaus, Maximilianus, & nouissime Ferdinā-

duſ Cæſar creati ſunt. Qui viuentib. prædeceſſorib. ſuis, Imperii ſucceſſores designati fuerūt, & in Germaniæ reges inuncti.
Ea quæ de ſeptem Imperii Electorum origine fama hæcenus obtinuit, exagitata, & qui Principes ante eorundem inſtitutionem Imperatores creare conſueuerint, demonſtrantur.

Qui autē fuerint hi principes, ad quos Imperatoris electio ſpectarit, nūc enarrare operæ præciū eſt. Quinā autē fuerint ante Henricum primū Imp. Saxonē, vel Othonē III, nō explicatur, q̃ ſciā, à recentiorib. ſcriptorib. Poſt Othonē vero III, omnes fere, quos vidi tã Germanicos quã Italicos ſcriptores, hoc vnū ſentiunt, q̃ fuerint VII illi Germaniæ principes, quos nunc Electores vocant: tres ſcil. archiepiſcopi, Moguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis: ac quattuor profani principes, rex Boemiæ, dux Saxonix, marchio Brandeburgenſis, & comes Palatinus Rheni, quos ſub Othone III à Gregorio V pon. Max. Saxone, in gētis ſuæ gratiā inſtitutos fuiſe ſcribūt. Quod quā falſum & abſurdū ſit, ac à veritate omnino alienū, nunc eſt explicandū: præſertim, quū huius rei deſcribēdæ cauſa, vtq; huius cōmēti veritatē eruerē, hoc vniuerſum opus mihi deſumpſerim explicādum. Atq; ante omnia non inſicias eo, me aliquādo etiā huius fuiſſe ſententiæ, quæ tot eruditiffimorū ſcriptorū auctoritate iā cōfirmata eſt: adeo vt ſi quis cōtra nunc reclamare audeat, piaculū facere videatur. Verū quū ad veterum Germanicarū rerum ſcriptorū monumēta euoluēda diligentius animum intendiſſem, & hiſtorias à fontibus ipſis haurire mihi iādiu propoſuiſſem, recentiorib. quāuis grauiffimis auctoribus neglectis, diligenter & paulo accuratius cœpi antiquis Germanicis hiſtoricis operam nauare, vt Reginoni, Sigeberto, Ammonio, Lamberto, Witichindo, Luitprando, Othoni, Radeuico, Abbati, Helmoldo, & cæteris id genus vetuſtis Germanis ſcriptoribus: ex quibus quū pleraq; vel cæteris incognita, aut nō obſeruata, multarūq; rerū veritatē eruiſſem, quæ à recentiorib. ſcriptoribus vel ſilētio præteritæ ſunt vel falſatæ, hoc vnū præ cæteris percepi, quā maxime recētioreſ hiſtoricos errare in tradēda origine horū VII virorū Imperii Electorū: ex quo errore infinita propemodū in cæteris Germanicis hiſtoriis à recētioreſ cōſcriptis mēdacia mararūt. quæ quātum ab hiſtoria abeſſe debeāt, omnes exiſtimare poſſunt. Quum autē hæc VII Imperii Electorū inſtitutio ita peruerſe intellecta, & ab omnibus perperam deſcripta, mihi digna viſa ſit diligenti examinatione, cæteris omnibus quæ ad hoc

opus non multum faciant, omittis, hoc vnum mihi assumpsi explicandum, huiusque obscurissimæ cæteris, mihi vero clarissimæ rei veritatem eruendam. res digna, quæ ab omnibus historiarum studiosis & intelligatur, & cognoscatur: quum infiniti propemodum errores ex eius rei cognitione tolli possint. Hic autem non possum non vehementer mirari recentiorum quorundam rerum Germanicarum scriptorum parum accuratam in rebus propriis conquirendis diligentiam, & præsertim omnium eorum qui historias Germanicas intra ducentesium annum conscribere: vno tantum Ioanne Auentino, viro accuratissimo & doctissimo, excepto, quem honoris ergo hic nominare volui. qui huius & multarum præterea rerum veritatem attigisse visus est, à cæteris omnibus tanquam sibi vno agmine incognitas, præterita. omnes enim, vbi sese occasio offert, non cessant historicos Italos carpere & lacerare, tanquam ineptos, negligentes, & mendaces, & præsertim quum in rebus Germanicis tradendis laborant. Quasi hoc vnum sibi ipsis proposuerint, propriis domesticisque actionibus relictis, rebus tantum Germanorum tradendis vacare: ipsi vero adeo diligentes & accurati rerum suarum scriptores, tam fæde omnes lapsi sint, in re Germanica, & omnium quidem nobilissima tradenda, quæ apud omnes veteres historicos apertissima esse, vel cæco videri possit. omitto errores innumeros, dictorum inconstantiam, contradictiones, quas in genealogiis suorum principum describendis habent, in enarrationibus actionum eorundem principum, ciuitatum, & prouinciarum. Hæc omnia autem missa faciam, quod forte illis obscura esse potuerunt. quamuis nullam excusationem admittere non deberem: sed in hac re tam nobili, graui, cognitu non solum digna, sed plane necessaria cui tot historiarum actiones nituntur, ex cuius ignoratione infiniti errores in dies oriuntur, qua cognita multa historiae explicantur & illustrantur, quæ ex vetustis ipsis Germanicis historiis apertissime colligitur, ab eis neglecta est & ignorata, atque absque aliqua diligenti examinatione præterita: & nepe à quibus à Crantzio, Cuspiniano, & Munstero, viris alioqui doctissimis & diligentissimis, qui ex instituto Imperatorum vitas descripserunt: ab Eirenico, qui rerum præcipue Germanicarum magnum centonem edidit, & ab omnibus demum qui historias Germanicas nostris vel aiorum tempo-

temporibus conscripserunt. Hæc autem non, ut clarissimis viris & tanquam literarum fideribus & de omni disciplinarum genere benemeritis ac iam diu vita functis conuicia-
 rer, dixi: sed ut omnes homines sciant ignoscere iis, qui cum quod potuerunt præstiterint pro laudibus maledicta, & debitis honoribus sæpe iniurias referunt. Sed iis iam querelis omissis institutum nobis propositum aggrediamur. Omnes igitur hoc vnum sentiunt, vii Imperii Electores à Gregorio v. institutos fuisse, sub tertii Othonis principatu. Quod falsissimum esse, eosque trecentesimo anno post in ordinem hunc redactos fuisse, post Friderici ii Imperatoris obitum, nunc demonstrabo. atque inter tempora Henrici i & Friderici ii Imperatorum, eundem observatum fuisse morem in Romanorum principum comitiis, quem ante Othonem iii, nullamque sub tertio Othone nouam factam fuisse eligendi Imperatoris institutionem, sed eandem omnino fuisse in iis qui post eum fuerunt Augustis, quæ ante eius creationem fuerit, ab obitu vsque Hludouici iv, filii Imp. Arnulphi. Quo temporum interuallo hoc semper observatum fuit, ut rex Germaniæ, vel Imperator, ab omnibus saltem regni Germanici principibus tam ecclesiasticis quam sæcularibus, qui ideo *Imperii principes* appellabantur, eligeretur. Ad quam rem demonstrandam non nisi grauissimos & accuratissimos Germanicarum rerum Germanos historicos citabo: rationesque adducam, quibus meum institutum aperte probari poterit. Quæ omnia ut accuratius explicari possint, commodissimum erit, primo enarrare qui fuerint ii principes, quorum suffragiis ante tertii Othonis tempora Imperatores creari solebant: quum sine controuersia ab omnibus affirmetur, non hos vii fuisse Electores. Hi igitur erant, Romanus Pontifex; qui id per legatos suos Cardinales facere solebat: Italiæ aliquot sæculares principes, ut comes Taurini, Marchio Mōtisferrati, & alii quidam: omnes Germaniæ Principes tam laici quam ecclesiastici, videlicet abbates aliquot, episcopi, & archiepiscopi, quotquot ex iis comitiis adesse volebant, & cæteri omnes Germani comites, marchiones & duces. Quæ ita fuisse, testimonio est ante omnes vetustissimus scriptor rerum Germanicarum, Vitichindus monachus, homo Germanus, qui lib i de gestis Othonis primi Imperatoris, sub quo vixit, quum de Chunradi primi electione, qui re-

gio genere Caroli Magni Imp. in Hludouico iv Arnulphi filio extincto, rex Germaniæ in eius locum factus est, loquitur, ita ait: Regi autem Hludouico mortuo non erat filius, omnisque populus Francorum atque Saxonum quarebat Othoni diadema imponere regni: ipse vero quasi iam grauior, recusabat Imperii onus: eius tamen consilio Chunradus quondam dux Francorum ungitur in regem, penes Othonem tamen summum semper & ubique vigeat Imperium, &c.

Luitprandus quoque Ticinensis lib. i i rerum suo tempore per Europam gestarum, capite vii. Hac autem (inquit) tempestate Hludouicus rex moritur. Chunradus ergo Francorum ex genere oriundus, vir strenuus, bellorumque exercitio doctus, rex cunctis à populis ordinatur, sub quo potentissimi principes, Arnoldus in Baioaria, Burcardus in Sueuia, Euerhardus comes potentissimus in Francia, Gislebertus dux in Hlotharingia erant: quos inter Henricus Saxonum & Thuringorum dux præpotens clarebat, &c.

Otho episcopus Frisingensis lib. v i. cap. xvi. Historiarum suarum: Anno (inquit) ab incarnatione Domini DCCCCXIII. Chunradus, Chunradi quem Albertus occiderat filius, consilio præfati ducis Othonis, consensu omnium Orientalis Francia rex creatur. Hunc quidam Hludouici fratris filium fuisse dicunt, & ob hoc nouissimum eum Carolorum ponunt, &c.

Abbas vero Vrspergensis sic ait: Regi autem Hludouico quum non esset filius, post mortem eius omnis populus Francorum atque Saxonum, quarebat Othoni diadema imponere regni: sed ipse quasi iam grauior, recusabat onus Imperii: eius tamen consilio Chunradus quondam dux Francorum, filius illius Chunradi quem Adelbertus occidit, ungitur in regnum, &c. ut Vitichindus.

De electione autem Henrici primi ad regnum Germaniæ, Luitprandus libro secundo cap. vii loquens ait: Septimo regni Chunradi anno, vocationis sue ad Dominum tempus cognouit, quumque memoratos principes se adire fecisset, solummodo Henrico absente ita conuenit: Ex corruptione ad incorruptionem, ex mortalitate ad immortalitatem vocationis mea tempus agnosco, & ut cernitis præsto est. Proinde pacem atque concordiam vos sectari, etiam atque etiam rogo. Me hominem exuente, nulla vos regnandi cupiditas titillet, nulla præsi-

presidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentissimum, regem eligite, Dominum constituite. Is enim est & sapientia pollens, & iusta severitatis censura abundans. His itaque prolatis, propriam coronam, non auro, quo cuiuscunque ordinis pene principes pollent, verum gemmis preciosissimis non solum ornata, sed grauatam, sceptrum & cuncta quae regalia sunt indumenta, in medium venire precepit, & prout valuit huiusmodi verba effudit: Heredem regiaeque dignitatis vicarium, regalibus meis ornamentis Henricum constituo: cui ut obediatis, non solum consulo, sed etiam oro. Quam iussione mox sequitur interitus, & interitum est obedientia prosequuta. Ipso namque mortem obeunte, memorati principes coronam cunctaque regalia indumenta Henrico duci contulerunt, atque ut rex Chunradus dixerat, cuncta per ordinem narrauerunt. Qui regia dignitatis culmen prius humiliter declinauit, ac paullo post non ambitiose suscepit, &c.

Vitichindus quoque libro de gestis Imp. Othonis Magni: Rex (inquit) Chunradus profectus in Baioariam, dimicauit cum Arnulpho, & ibi (ut quidam tradunt) vulneratus, reuertitur in patriam suam. Quumque se morbo sensisset laborare, pariter cum defectione prima fortuna vocat fratrem, qui eum visitandi gratia adierat. Quem ita alloquitur: Sentio, inquit, frater diutius istam vitam me tenere non posse, Deo qui ordinauit ita imperante, grauiq; morbo id cogente. quapropter considerationem tui habeto, & quod ad te maxime respicit Francorum toti regno consulito, attendendo fratris tui consilio. Sunt nobis frater copia exercitus congregandi atq; ducendi. sunt urbes & arma cum regalibus insigniis, & omne quod decus regium deposuit, praeter fortunam atque mores. Fortuna, frater, cum nobilissimis moribus Henrico cedi: rerum publicarum secus Saxones summa est. Sumptis igitur his insigniis, lancea sacra, armillis aureis, cum chlamyde, & veterum gladio regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum foederatum possis habere in perpetuum. Quid enim necesse est, ut cadat populus Francorum tecum coram eo? Ipse enim vere rex exit, & Imperator multorum populorum. His dictus frater lacrimans, se consentire respondit. Post hac autem ipse rex moritur, vir fortis & potens, domi militiaeque optimus, largitate serenus, & omnium virtutum insigniis clarus, se-

peliturque in ciuitate sua Quidelingaburg, cum mœrore ac lacrimis omnium Francorum. Vt ergo rex imperauit, Euerhardus adiit Henricum, seque cum omnibus thesauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiam promeruit, quam fideliter familiariterque vsque ad finem obtinuit. Denique congregatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum, in loco qui dicitur Fridisleri, designauit eum regem coram omni populo Francorum atque Saxonum. Cumque ei offerretur unctio cum diademate, à summa Moguntina sedis pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non spreuit, nec tamen suscepit: Satis (inquiens) mihi est, ut præ maioribus meis rex dicar & designer, diuina annuente gratia, ac vestra pietate: penes meliores vero nobis unctio & diadema sit, tanto honore nos indignos arbitramur. Placuit itaque sermo iste coram vniuersa multitudine: & dextris in cælum leuatis, nomen regis cum clamore valido salutantes frequentabant. Hoc autem ordine rex factus fuit Henricus dux Saxonum, &c.

Regino autem monachus & abbas Prumiensis, vel is qui eum suppleuit antiquus scriptor chronici illius vniuersalis, lib. II: Anno (inquit) Dominice incarnationis DCCCCXX, Henricus dux, consensus Francorum, Alemannorū, Bavarorum, Thuringorum & Saxonum, rex eligitur, qui initium sui regni disciplina seruanda pacis inchoauit, &c.

Eadem referunt abbas Urspergensis, & Sigebertus monachus Gemblacensis in Chronicis, quæ ab orbe condito ad tempora sua perduxit. Vixit autem ante annos quadringentos & quinquaginta. Ait vero: Chunradus rex moriens, coram Principibus regni regem designat Henricum, filium Othonis Saxonum Ducis, &c.

Ea quoque Imperii comitia, quibus Otho Magnus Henrici filius, rex creatus est, subiicere placuit, quod etsi adeo libera non fuerint quod patre viuente designatus sit, tamē post Henrici mortem habita fuerunt, ut qua ratione facta fuerint cognoscatur, & qui mos per ea tempora in regum coronatione siue inauguratione vsurpari solebat, intelligatur.

Luitprandus libro IV capite VII. Eo tempore (inquit) rex Henricus in castello quod est inter Thuringorum & Saxonum confinia, & dicitur Himeleuna, grauissima valetudine correptus, migravit ad Dominū. Cuius corpus in Saxonia deportatum, in Quintelingaburch monasterio repositum est. Cuius filii
Othonis

Othonis potentia mundi partes Aquilonaris & occidua reguntur, sapientia pacificantur, religione letantur, iustique iudicii severitate terrentur, &c.

Vitichindus quoque in principio libri xi de gestis Othonis Imp. ait: Defuncto itaque patre patria, & regum optimo Henrico, omnis populus Francorum atque Saxonum, iam olim designatum regem à patre filium eius Othonem eleget sibi in principem. uniuersalisque electionis notantes locum, iusserunt ad Aquisgrani palatium. Quumque illo ventum esset, duces ac Praefectorum principes, cum caetera principum militum manu congregati, in sistorio basilica Magni Caroli coherenti, collocarunt nouum ducem in solio ibidem constructo, manus ei dantes, ac fidem pollicentes, operamque suam contra omnes inimicos spondentes, more suo fecerunt eum regem. Dum ea geruntur à ducibus & caetero magistratu, pontifex Maximus cum uniuerso sacerdotali ordine, & omni plebe infra in basilica praestolabatur processionem noui regis: suaque dextra lituum gestans, linea indutus stola, planetaque infulatus, progressusque in medium usque fani subsistit, & reuersus ad populum qui circumstabat (nam erant deambulatoria infra supraque in basilica illa in rotundum facta, quo ab omni populo cerni posset) En (inquit) adduco vobis à Deo electum, & à Domino rerum Henrico olim designatum, nunc vero à cunctis principibus regem factum Othonem: Si vobis ista electio placeat, dextris in coelum leuatis significate. Ad hæc omnis populus dexteras in excelsum leuans, cum clamore valido imprecati sunt prospera nouo duci. Proinde procedit Pontifex cum Rege, tunica stricta more Francorum induto, pone altare, super quod insignia regalia posita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, baculus cum sceptro ac diademate: eo quippe tempore erat summus pontifex Hildebertus nomine, Francus genere, monachus professione, nutritus vel doctus in Fulda monasterio, & ad id honoris merito progrediens, ut pater eiusdem loci constitueretur, deinde summi pontificatus Mogunciacæ sedis fastigium promeruerat. Et quum questio esset Pontificum in consecrando rege, Treuerensis videlicet, & Colonia Agrippina: illius, quia antiquior sedes esset, & tanquam à B. Petro apostolo fundata: istius vero, quia eius ad diocesim pertineret locus, & ob id sibi conuenire arbitrati sunt huius consecrationis honorem. Cessit tamen uterque eorum

Hildeberty cunctis nota sanctitati. Ipsi autem accedens ad altare, & sumpto inde gladio cum balteo, conuersus ad regem ait: Accipe hunc gladium, quo eiicias omnes Christi aduersarios, auctoritate diuina tibi tradita omni potestate totius Imperii Francorum, ad firmissimam pacem omnium Christianorum. Deinde sumptis armillis ac chlamyde, induit eum: His cornibus humerotenus demissis (inquit) mouearis, quo telo fidei ferueas, & in pace tuenda perducere usque in finem debere. Exinde sumpto sceptro, baculoque: His signis (inquit) meritos paterna castigatione subiectos corripias, primumque Dei ministris, viduis ac pupillis manum misericordiae porrigas, nunquam de capite tuo oleum miserationis deficiat, ut in presenti & in futuro seculo sempiterno premio coroneris. Persusus itaque oleo sancto, & coronatus diademate aureo ab ipsis pontificibus Hildeberto & Vuichfrido, ac omni legitima consecratione completa ab iisdem Pontificibus ducitur ad solium, ad quod per cocleas ascendebatur, & erat inter duas marmoreas mirae pulchritudinis columnas constructum, unde ipse omnes videre, & ab omnibus ipse videri posset: diuina deinde laude dicta, sacrificioque solemniter celebrato, descendebat rex ad palatium, & accedens ad mensam marmoream regio apparatus ornata, resedit cum Pontificibus & omni populo. Duces vero administrabant: Hlothariorum dux Giselbertus, ad cuius potestatem locus ille pertinebat, omnia procurabat: Euerhardus mensa praeerat: Herimannus Francus pincernis, Arnulphus equestri ordini, & eligendis locandisque castris praeerat: Sifridus vero Saxonum optimus, & a rege secundus, gener quondam regis, tunc affinis, eo tempore procurabat Saxoniam. Rex autem post haec unumquemque principum iuxta munificentiam regalem congruenti sibi munere honorans, multitudinem dimisit, &c.

Regino vero Prumiensis abbas, vel qui eum supplens antiquus Auctor: Anno Dominicæ Incarnationis (inquit) C ∞ XXXVI, Henricus rex precipuus pacis sectator, strenuusque paganorum insequutor, post plures fortiter, & viriliter actas victorias, dilatatis undique regni sui terminis, VI nonas Iulii diem clausit extremum, cui filius suus Otho consensu primorum regni successor eligitur.

Otho autem Episcopus Frisingensis libr. VI capis XIX Historiæ suæ sic ait: Anno ab incarnatione Domini D CCCCXXXVI. Otho Henrici filius patri nobilis heres

in regno succedens, in palatio Aquis à Moguntino archiepiscopo Hildeberto coronatur. Idem abbas Vrspergensis & Sigibertus Gemblacensis.

Comitiorum vero, quibus secundus Otho, à patre Othone primo Imperatore renuntiatus fuit, meminit antiquus auctor qui Reginonē suppleuit, his verbis: *Anno Domini incarnationis DCCCCLXI, Rex in Italiā ire disponens, maximā suorum fidelium multitudinem Vormacia coadunavit: ubi consensu & unanimitate regni procerum, totiusq; populi, filius eius Otho rex eligitur. Indeque progrediens, coniuncta quoque & electione omnium Hlothariensium Aquis rex ordinatur. Ordinato vero filio pater in Saxoniam rediēs, dispositis regni negotiis, filiū Vilhelmo archiepiscopo, tuendum & nutriendum cōmisit.*

De electione vero tertii Othonis, qui patre secundo Othone Imperatore mortuo, rex renuntiatus est, mentionē facit Sigibertus Gēblacensis his verbis: *Anno Do. DCCCCXXCIII, Otho Imperator tadio & angore animi deficiens, Roma moritur: & de Imperatore substituendō inter primates dissentitur, aliis filio ipsius Othoni III imperium deberi certantib. aliis alio Imperatricis à filio eius imperium transferre volentib. ad Henricum ducem filium Henrici, qui fuit frater primi Othonis. Hic Henricus ipsum Othonem puerum factiose raptum in custodiam tenet: sed principes puerum de manu Henrici extorquentes, in regno sublimant, &c.*

Clare & manifeste ex tot veterum & grauíssimorum auctorum locis videri potest, quomodo ab omnibus Germaniæ proceribus, tam reges Germani quam Imperatores renuntiati fuerint, inter Hludouici IV regis obitū, & Henrici I Imp. creationem. Quam certe cōsuetudinem adhuc post Othonis III Imp. mortem multis annis in Germania perdurasse, nunc demonstrabo: qua ratione fiet, vt VII Imperii Electorum institutio nullo modo sub hoc Othone III Imp. à Gregorio papa V inuenta esse possit. Quod antequā multis veterum rerum Germanicarum accuratissimorum scriptorū testimoniis demonstrē, id primo rationibus in medium adductis conuellendum esse existimo. Nam ante Friderici I fortissimi Imp obitū, qui anno Chr. MCC L excessit, nullus eorum scriptorū, quorum testimonia mox citabo, de hac electionis vel electoris voce, siue officio vnquam mentionem facit, nec cum conuentus Imperiales, quos Diætas vocant, nec etiam cum comi-

ria ipsa Imperii describit. Quod si tunc hoc munus vel etiam vocabulum fuisset, illud profecto non reticuisissent veteres scriptores, saltem ubi occasio sese offert loquendi de eis VII Germaniæ principibus, qui postea his titulis insigniti sunt. Omnia enim Imperatorum comitia ab omnibus Imperii siue regni principibus, siue sacris siue profanis, fieri solita esse describunt: inter quos non tantum referuntur VII illos principes, sed & omnes alios Germaniæ procures. Illud etiam multum refert, quod cum in Imperatorum comitiis, multorum principum mentio sit, nunquam tamen marchionis Brandeburgensis, vel comitis Palatini Rheni mentionem fieri inueni: quum cæteri episcopi, duces & principes nominentur. Quod si hi duo ex VII præcipuis fuissent, negligentes profecto fuerunt tot historici, qui eos ita silentio præterierint. qui adeo diligentes esse solent, ut quum aliquando nimii sint, fastidium lectoribus faciant: dum, ubi Imperator singulis noctibus pernoctauerit, ubi Pascha, Pentecoste, Natale & Quadragesimam singulis annis transegerit, scribunt, rem vero tanti momenti tacuerunt. Itaque cum nullus nec Germanus nec Italianus, nec cuiusvis gentis auctor, qui tamen ante Friderici II obitum vixerit, vel verbum quidem de hac re faciat: profecto necesse est, ut longo tempore post Othonis tempora hoc institutum fuerit, nempe post Friderici II obitum, ut me demonstraturum arbitror. Illud etiam adde, quod huius institutionis nullus unquam auctor meminit, qui vitas vel Gregorii V, vel ipsius Othonis III scripserit, qui tamen ante Friderici II Imp. tempora vixerit: quod indignum profecto fuisset, rem tanti ponderis omissam esse, ab his præsertim auctoribus, qui vitas eorum accuratissime scripserunt: à quibus, Gregorium V papam, Othonem III coronasse tantum inscribitur. Ad hæc eius pontificis adhuc extat in basilica principis Apostolorum sepulchri elogium, in quo omnia ipsius præclare gesta brevissime enumerantur, de hac vero institutione nulla mentio est: digna alioqui, quæ non omitteretur ab auctore eius epitaphii, quod est:

Hic quem tegit humus oculis vultuque decorum

Papa fuit quintus nomine Gregorius;

Ante tamen Bruno Francorum regia proles

Filius Othonis de genetrice Iudith

Lingua Teutonicus, Vuangia doctus in urbe:

Sed

*Sed iuuenis cathedram sedit Apostolicam
 Ad binos annos, & menses circiter octo,
 Ter senos Februo connumerante dies.
 Pauperibus diues per singula sabbata vestes
 Diuisit numero cautus Apostolico.
 Vsus Francisca, vulgari, & voce Latina
 Instituit populos eloquio triplici.
 Tertius Otho sibi Petri commisit ouile,
 Cognatis manibus unctus in Imperium.
 Exiit & postquam terrena vincula carnis
 Æquiuoci dextro substituit lateri.*

DECESSIT XII. CAL. MARTII.

Illud deinde considerandum, quod rex Boemiæ, quem propter regiam dignitatem VII. Electorem factum scribunt (tanquam, si aliqua inter æquales Electorum partes contro- uersia orta esset, in legendo Imperatore, compositorem) tunc dux erat: nec nisi longo tempore post regiam adeptus est dignitatē. de quo mirum, quod in nullis imperialibus comitiis ante Fridericum II. vnquam mentio est apud quenquam scri- ptorem, quum cæteri fere omnes principes nominentur. Po- stremo in schismate Imperii, quod inter Philippum Sueuū, Friderici Ahenobarbi Imp filiū, & Othonem III. exortum est, omnes principes referuntur, qui vtrorumque comitiis interfuerunt: quo tēpore archiepiscopus Moguntinus Chun- radus in Syria erat, nullusque omnino eorum sæcularium principum recensetur, qui nunc Electores dicuntur, nec quen- quam illorum quid pro potestate egisse scribitur: sed vtro- rumque comitia ab iis potissimum Germaniæ principibus habita fuisse narratur, quorum nullus nostra ætate electionis ius, vel Electoris titulum habet. Hæc autem vix ante CCCI. abhinc annum facta sunt, trecentesimo videlicet post Othonis III. Imperatoris obitum anno. Quibus rationibus adductus, mihi persuasi, hanc VII. Imperii Electorum institutionem lōge post Gregorii papæ V. & Othonis III. Imperatoris tem- pora exortam fuisse.

Sed age examinemus singulas deinceps Imperatorum ele- ctiones, quæ post Othonis III. Imp. obitum fuere: videamus.

que à quibusnam, & qua ratione Imperatores ipsi renuntiati fuerint. ac primo recenseamus, quid veteres auctores de Henrici II regis, & primi Imperatoris (quem primum VII Electorum tantum suffragiis renunciatum fuisse historici recentiores scribunt) comitiis referunt.

Otho episcopus Frisingensis, qui ante annos quadringentos vixit, libro Historiarum suarum VII, capite XXVII. Anno (inquit) ab incarnatione Domini ∞ primo mortuo sine hærede Othone III, Henricus pater Hezilone, natione Noricus, eiusdemque gentis dux, ab omnibus regni primoribus electus LXXXVII ab Augusto rex creatur. Hic multis in Germania, Boemia, Italia, Apulia fortiter ac prospere gestis bellis, postremo episcopatum Bambergensis fundavit, &c.

Abbas Urspergensis: Anno Domini ∞ I, Henricus II primum dux Baioaria, deinde Othone III absque filiis defuncto, in regni prouectus culmine, LXXXIV loco ab Augusto, regnum accepit: & annis XXIII, ac mensibus V regnavit, XI annis sub nomine regis, XI dignitate & nomine Imperatoris. Hic in regni sede sublimatus, quum Henricum marchionem, aliosque in initio regni sui sibi resistentes superasset, Italiam, ac Boemiam, & Bolizlaum cum omni gente Sclauorum subiugasset, data sibi requie à Domino, episcopatum Babimbergensem fundavit, &c.

Sigebertus vero Gemblacensis: Otho Imperator (inquit) degens Roma, dum cum Romanis se remissius agit, tractans qualiter iura regni & ecclesie ad antiquum statum reformaret: Romani per hoc ad contemptum eius adducti, subito contra eum conspirant: & aliquot militum eius peremptis, eum in palatio obsident. unde per industriam Henrici ducis Baioaria, & Hugonis marchionis Italia simulato pacto vix extractus, Roma decedit cum Siluestro papa: & quia uxor Crescentis Imperatorem spe regnandi ad amorem sui pellexerat, dolens pro eius discessu venenum ei misit: quo ille consumptus interremeandum in Italia moritur. Milites autem Transalpini, corpus Imperatoris defuncti cum insignibus Imperii ad Galliam referentes, crebris Italarum incursibus laceffiti, armis sibi viam parant: sed quum iam res in tuto esse putaretur, dux Baioaria Henricus iniuriato Heriberto Colonensium archiepiscopo, à cuius ore omnes pendebant, insignia regni ab eo violenter extorsit, quasi iure hereditario sibi competentia. Erat quippe
filius

filius Henrici ducis, qui fuit genitus de Henrico fratre primi Othonis Imperatoris. Henricus ergo dux, conciliatis sibi animis quorundam principum regni, ungitur in regem à Villigiso Moguntino archiepiscopo, & imperavit annos XXII, &c.

Lambertus quoque Schafnaburgensis, monachus Hirsfeldensis, homo Germanus, qui ante annos quingentos historiam rerum ab Imperatoribus Henricis II & III gestarum scripsit, cum de Henrico Imp. primo loquitur, ait: *Anno Dom. ∞ II, Otho III Imp. obiit. cui Henricus Baioarius successit. Egginhartus marchio, regni usurpator, Palodi occisus est. Plerique principes a rege deficiunt: sed post modicum correpti, in gratiam recipiuntur, &c.*

Credi igitur, vel conici potest, ex superiorum scriptorum testimoniis, Imp. Henricum I, VII Electorum suffragiis renunciatum fuisse? Minime omnium. Sed videamus, quid de Imperatore quoque Chunrado I scribant, qui statim mortuo Henrico primo, in eius locum Imperator vel rex Germaniæ creatus fuit.

Otho Frisingensis lib. VI capite XXVI: *Anno (inquit) ab Incarnatione Domini ∞ XXV, defuncto sine filio Henrico, Chunradus, natione Francus, consilio antecessoris sui, cuius tamen dum adhuc viueret, gratia carebat, ob omnibus electus, LXXXVIII ab Augusto regnum sortitur.*

Abbas vero Urspergensis ait: *Anno Dominice incarnationis ∞ XXV, Chunradus ex regni primoribus unus, sed regno antea per rebellionem aduersus, principibus pro eius electione dissidentibus: Aribone autem Moguntino archiep. & Eberhardo Babembergenensi prasule sibi fauentibus LXXXV loco ab Augusto regnum suscepit, &c.*

Sigebertus autem: *Anno (inquit) Dom. ∞ XXIV, Henricus Imp. consulentibus sibi principibus super substitutione regni, Chunradum virum egregii generis, & egregia libertatis, quippe qui nunquam se submiserat alicuius seruituti, moritur. Cono vero dux prapotens, quam ad Imperium aspirare vellet, repudiatur instinctu Abbonis Moguntini archiepiscopi, & aliquot regni primatum, & Chunradus ad Imperium sublimatus, imperavit annis XV. Nec plura Lambertus dicit.*

Est ne in his quoque comitiis aliqua Electorum mentio? potestne ex his dictis, eos saltim fuisse conici? Quid episcopo Babimbergensi cum nostræ ætatis Electoribus, cuius

& Aribbonis Moguntini archiepiscopi studiis, Chunradum hunc potissimum Imperatorem vel regem creatum fuisse, scribit abbas Vrspergensis.

In comitiis quoque Imperii, quibus Henricus I I Imp. Chunradi huius filius, rex renuntiatus est, quæ patre vi- uente, & procurante sunt habita, nulla vnquam Electorū VII mentio est apud hos scriptores, quibus diligentiores ad- huc nullos inueni, qui tantum regni principum meminerūt, quo tempore Dux Boemiæ rebellis erat: tantum abest, vt ele- ctionis iure Imperii ardua hæc negotia tractasset.

De electione quoque Henrici I I I Imperatoris, quæ patre Henrico II viuento rex appellatus fuerat, sic scribit Lambertus Schafnaburgensis, qui eo tempore vivebat: *Anno Domini ∞ LII Imp. Henricus I I natalem Domi- ni Poletia celebrauit, ubi filio suo Henrico adhuc catechu- meno principes regni sub iuramento fidem promittere fecit. Quod si quis clarius & apertius hæc videre vellet, legat e- iusdem Lamberti Historiam, ubi electionem Rodulphi du- cis Sueuorum describit, qui rex Germaniæ in schismate con- tra Henricum I I I à principum Imperii parte renuntiatus fuit: quibus comitiis præter multos Germaniæ principes cum sacros tum profanos, interfuerunt quoque duo Gregorii papæ VII legati cardinales. Inquit autem: Interea Mogun- tinus, Vuirceburgensis & Metensis episcopi, Rodolphus Welf, Berdolphus duces, & alii plerique ex principibus Teuthonicis conuenientes, tractare de utilitatibus reip. statuerunt: vt pri- cipes Saxonia, & omnes quibuscunque Resp. cura foret, III Idus Martii in Forcheim occurrerent, & communi consilio quid facto opus esset decernerent: præsertim cum per abentiam regis tranquillis rebus tempus opportunum deliberationibus ac consultationibus nacti fuissent. Romano quoque pon- tifici scripserunt, vt quoniam in purificatione sanctæ Mariæ Augustam, iuxta condictum, dolo regis prauentus oc- currere non potuerat, saltem in Forcheim statuta die præ- sto esse satageret & sedandis bellorum ciuiliū tempestati- bus, quibus iam diu periclitaretur Resp. apostolici mode- ramini gubernaculum adhiberet. Qui unum ex cardinali- bus episcopis Romanæ ecclesiæ, Gregorium nomine, & alios, quos ei negotio idoneos arbitrabatur, ad regem Henricum mi- sit, qui ei dicerent: tempus esse, vt promissa compleret. Con- uenit.*

uenturos in Forcheim III Idus Martii Principes Teuthonisi regni, ad componendum statum Reip. Veniret ergo, ut pollicitus fuerat, & ipse ad conuentum. Legatis autem mandata perferentibus, ille dissimulatis mediocriter his quæ animo agitabat, respondit: se post acceptum regnum hac primum vice Italiam intrasse, & ideo multis nunc & magnis reipublicæ negociis implicitum; non posse tam cito infectis rebus prouincia excedere quia si id faceret, Italos, quos longo tempore anxia aduentus sui expectatione suspendisset, grauissime offenderet. In hac & alia præterea multa verba legatos dimisit. Papa autem certior iam factus de immutatione animi eius, & cæteris rebus quas ad eum iam pridem fama detulerat, misit protinus Bernardum abbatem de Massilia, item alium Bernardum S. R. E. diaconum cardinalem, ut principibus Theutonici regni, qui, ut supra dictum est, III Idus Martii in Forcheim conuenturi erant, occurrerent, eosque per ordinem ea quæ gesta erant edocerent. Se iuxta placitum dedita opera enixum fuisse, ut die & loco statuto, communibus sanctæ ecclesiæ utilitatibus tractandis præsto esset. Sed Henrici diligentia ita circumuentum, & omnes per quas transitus esse potuisset itinerum angustias præoccupatas, ut nec tuto in Germaniam progredi, nec tuto Romam regredi valeat. Proinde monere eos, ut suis interim rebus, & regno Francorum, quod diu iam unius hominis puerili leuitate vexetur, quaqua possint ratione moderentur: donec, si Deus velit, adempta itineris difficultate, ipse venire, & collatis in medium consiliis, quid utilitati, quid honestati omnium, quid paci ecclesiasticæ expediat, secundum ecclesiasticas leges decernere possit. Et hic historiæ finis est, quam Lambertus ipse, usque ad electionem Rodulphi in regem, se perduxisse scribit. qui à superius relatis principibus in Forcheim rex creatus fuit, in schismate contra Henricum regem.

Porro autem hanc historiam sequitur abbas Urspergensis, his verbis: Anno Domini ∞ LXXVII, Rodolphus indigena Suenia, quæ regalibus omnino stemmatibus est aliena, mediantibus Sigefrido Metropolitano, & Ada berone Wirzburgensi episcopo, Bertholdo quoque duce Carinthia, ac prædicto Othone, alii que nonnullis principibus, in præsentia quorundam Romanæ sedis legatorum non voluntarie annuentium, apud Forcheim in regē eleuatur, à quibus etiā dedu-

etus Moguntiam, in media Quadragesima xxi Cal. Apr. à Sigefrido episcopo in regem ungitur, &c. Si igitur tantum fuerunt vii Electores Imperii, quod ius hoc tempore habebant in Imperatore deligendo Virciburgensis & Metensis episcopi? quod Bertholdus dux Carinthiæ? Quod Otho olim dux Baioariæ, quum nondum (ex Munsteri sententia) dux Bauariæ Palatinus Rheni esset? quod cæteri principes? Alia igitur hoc tempore fuit eligendi Imperatoris ratio, diuersa ab ea quam posteriores scriptores somniarunt. Quod etiam confirmatur in electione Henrici iv Imperatoris, & abrogatione Hen. i i i, pro qua, Mogunciae l i i Imperii principes congregatos fuisse, nullumque defuisse, excepto duce Saxoniae Magno, scribitur Quo loco aperte liquet, an v i Electores, vel omnes Imperii procures, abrogato Henrico i i i, suffecerint eius filium Henricum i v.

Videamus itaque, quid de hac re scribat Otho Frisingensis, qui libro v i i Historiæ suæ, capite xl. sic ait: *Anno ab incarnatione Domini ∞ cvi in natali Domini, maximus conuentus principum Mogunciae factus est: ubi superuenientes Apostolica sedis legati, anathema à Romanis pontificibus in Imperatorem factum, manifeste omnibus qui aderant promulgabant. Ea propter dum ipse in castro quodam positus, ac custodiae mancipatus audientiam peteret, principes seditionem vulgi timentes, ei apud Ingelheym occurrunt. ibique multis modis commonitum, vel iuxta alios circumuentum ac coactum insignia regni resignare ac filio mittere, x l i x regni sui post mortem patris, Imperii v anno, persuadent. Reuersi ad filium optimates, Imperialia deferunt: eumque primo à patre electum, per impositionem manus Apostolicae sedis legatorum, cunctorumque electione, l x x x v ab Augusto regem creant: Anno, ut dixi, ∞ cvi.*

Abbas vero Vrspergensis rem latius declarat, his verbis: *Anno Domini ∞ cvi mediante Henrico iunior, tantus apud Mogunciam factus est in natali Dominico totius regni Theutonici conuentus, quantus per multa annorum curricula nunquam est visus. Referunt enim qui aderant, l i i ibi tunc optimates veleo amplius affuisse: ad o ut solus dux Saxonie Magnus nomine, quem iam grauior etas impediebat, notaretur defuisse. Ibi superuenientes A: ost lice sedis legati, episcopus scilicet Albanus, cum Constantiensi, sententiam*

tiam anathematis in Henricum seniore dictum Imperatorem, à tot sibi succedentibus Apostolicis sapius sapiusque promulgatam scriptis simul & dictis testificantes, vniuersam multitudinem, immo totam toto orbe diffusam ecclesiam ab eius communione sepositam confirmabant. Qua de causa quum ipse de castello quo manebat, Mogunciam se exhibere tentaret, principes propter cauendum tumultum vulgi, sua potius quam filii parti fauere solentis, ipsi Ingelheym occurrerunt: tandemque generali illum circumuenientes consilio: usque ad reatus confessionem satisfactionisque professionem perducunt. Cui quum legati communionem seu poenitentiam modum absque generalis Synodi & Apostolica discussionis censura reddere ad praesens non possent, ipse partis utriusque consiliis annuens, regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam, filii potestati tradidit, prospera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans. Et extunc iuxta summi sacerdotis, totiusque ecclesiae decreta, sua consulturum animam promisit. Hoc ordine Henricus illius nominis rex v, primum à patre, deinde ab vniuersis Germaniae Principibus in regem iam secundo electus, ab Apostolicis quoque legatis per manus impositionem catholice confirmatus, acceptis tam ab episcopis quam laicis iuxta morem patriae sacramentis, regnare coepit, LXXXVIII loco ab Augusto: Domini vero, ut dictum est, MCVI. Idem refertur à Sigeberto, & reliquis Germanis scriptoribus.

Hic autem animaduertendum, Henricum hunc electum fuisse regem non à VII Electoribus: sed (ut abbas Urspergensis, vel is auctor à quo ipse hæc decerpit, quem per ea tempora vixisse constat) ab vniuersis Germaniae principibus.

Videamus etiam quid de electione Hlotharii II. Imp. afferant, num VII Electorum meminerint? Robertus abbas Montis, qui Sigebertum suppluit, huiusque Hlotharii tempore vixit, de eius electione verba faciens, ita scribit: Anno Domini MXXXV, mortuo Imp. Henrico, corpusque eius Spira sepulto, proximo mense Augusto legati Apostolica sedis, & archiepiscopi, cum episcopis & optimatibus Imperii, ex condicto conuenientes Moguncia, consultant sibi & toti Romanorum Imperio, de substituendo rege. Hlotharius dux Saxonum, vir sapiens & industrius, ecclesiastico iuri deuotus, prapotens diuitiis & victoriis, omnium assensu eligitur. Hic

in mense Septembri cum eisdem legatis, duobus archiepiscopis, octo episcopis, multis abbatibus & cum eminentioribus aula regalis primatibus, Aquisgranum veniens, Dominica die Idibus Septem. à Friderico archiepiscopo Colonienſi in regem benedicitur & ungitur, omni clero & populo festiſſimum Epinicium acclamantibus, &c.

Hoc autem loco ſcribitur, Hlotharium regem declaratum fuiſſe ſuffragiis legatorum Romani pont. duorum archiepiscoporum, octo episcoporum, ac cæterorum aulae Palatinae procerum: & non VII Electorum. Ita ut liquido pateat, an per hæc tempora fuerit eorundem magistratus. hoc idem iis verbis lib. VII, cap. XVII. confirmat Otho episcopus Friſingenſis. ait enim: *Anno Dominica incarnationis*

∞ CXXV, defuncto absque herede Henrico rege V, Principes Moguntia conveniunt: ibique habito de ſucceſſore conſilio, quattuor regni optimates, Hlotharius dux Saxonum, Fridericus Dux Suevorum, Leopoldus marchio Orientalis, Carolus comes Flandriae, ad regnum designantur. Tamen Hlotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium renitens valde, ac reclamans ad regnum tractus sub praesentia ſedis Apostolicae legati, XXIII ab Augusto regnavit. Libro vero I. cap. XVI, de geſtis Friderici Ahenobarbi Imp. idem refert his verbis: Igitur Albertus (nam id iuris, dum regnum vacat, Moguntini archiepiscopi ab antiquioribus eſſe traditur) principes regni in ipsa ciuitate Moguntia tempore autumnali conuocat: malorumque ſibi à duce Friderico illatorum haud immemor, cum praedictus dux ad regnum à multis expoſceretur, ipse Hlotharium ducem Saxonum, virum tamen ex probitatis industria omni honore dignum (plus familiari rei quantum in ipſo erat, quam communi commodo conſulens) in regem à cunctis qui aderant principibus eligi perſuaſit. quæ res laudabiliter facta, grauiſſima tamen ſciſſura ſeminarium denuo fuit. Eadem refert Abbas Vrſpergenſis. Comitia vero quibus Chunradus rex III Imp. II appellatus eſt, diligenter admodum explicantur ab eodem Othone, qui per ea tempora vixit. Is enim libro primo cap. XXI, de geſtis Friderici Ahenobarbi Imperatoris: Defuncto (inquit) Imp. Hlothario, ac in monaſterio Lutre, quod in eius proprio fundo ſitum eſt, humato, principes regni apud Gallia oppidum Confluentiam, ubi Moſella Rhenum influit, conveniunt, & de

de eligendo principe consilium ineunt. Igitur Chunradus Friderici ducis frater, ab omnibus qui aderant exposcitur ad regnumque leuatus, in palatio Aquis coronatur, quod eo facilius fieri potuit, quod Imp. Henrici odium in mentibus plurimum iam deferbuerat, Albertusque Moguntinus archiepiscopus iam recenter viuendi finem fecerat. Accessit etiam ad huius negotii promotionem, quod Henricus Noricorum dux, pro nota superbia pene omnium qui in expeditione Italica cum Hlothario Imp. fuerunt, odium contraxerat, &c. Idem lib. VII historiaram capite XXI hæc propemodum his verbis refert: Anno Domini ∞ CXXVIII defuncto in autumno sine filiis Imp. Hlothario, conuentus generalis principum Moguncia in proximo Pentecoste indicitur. Quidam autem ex principibus timentes, ne forte in generali curia Henricus dux, qui tunc precipui & nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam praevaleret, circa mediam Quadragesimam consilio habito in oppido Gallia Confluentia, conuentum celebrant, ibique Chunradum Imp. Henrici sororium, presente Theodeuino episcopo cardinali, ac S. R. E. legato, summi Pont. ac totius Rom. pop. urbiumque Italia assensu promittente, XXIV ab Augusto regem creant. qui mox ad palatium Aquis veniens, à prædicto cardinale (nam Coloniensis, qui id facere iure debuerat, nouiter intronizatus pallio carebat) cooperantibus Coloniensi & Treuerensi archiepiscopis in regem ungitur. Proximum dehinc Pascha Colonia celebrans, Mogunciam postea venit. At Saxones, & dux Henricus aliqui qui electioni non interfuerant, Regem non legitime, sed per subreptionem electum calumniabantur. quibus omnibus in proximo Pentecoste generalis curia Babenberg indicitur. Itaque Chunradus R. Pentecosten & curiam in præfata ciuitate, ut cōdictum erat, cum maximo regni fastigio & maximo conuentu principum habuit, ubi omnes Saxones simul cum vidua imperatrice Richinza venientes, ultro se suæ ditioni subdidere. solus ex principibus dux Henricus regalia seruans aberat, ad qua reddenda in festiuitate Apostolorum Petri & Pauli dies ei præfigitur Ratisspona. quo veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed tamen ea minime consequutus, infecto pacis negotio, sine gratia eius recessit.

Abbas vero Vrspergensis: Anno Domini ∞ CXXXVII (inquit) Hlotharius rex obiit, sine filiis, in autumno: dux

vero Henricus, in cuius finibus obierat, regalia reſeruauit, ut in generali conuentu principum, qui in proxima Pentecoſte Moguncia indictus fuerat, præſentaret. Quidam vero ex principibus timentes, ne forte in generali curia, Henricus dux, qui tunc præcipui & nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam præualeret, circa mediam Quadrageſimam conſilio habito, in oppido Rheni Confluentia conuentum celebrant; ibique Chunradum fratrem Friderici, præſente Theodenuino epifcopo cardinali, regem creant. Cui primum Saxones & Dux Henricus, aliique qui eius electioni non interfuerunt, reſiſtunt, calumniantes eum non legitime, ſed per ſubreptionem electum fuiſſe. Quibus omnibus in proxima Pentecoſte generalis curia Babenberg indicitur; quo Saxones omnes, ſimul cum vidua Imperatrice Richinza venientes, ultro ſe Chunrado regi ſubdidere. Henricus Dux regalia ſeruans aberat: ad qua reddenda, in feſtum apoſtolorum Petri & Pauli Ratiſponæ dies ei præſigitur. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promiſſis reddidit: ſed ad ea qua vltius inter eos tractanda erant, dies ei breui poſt Auguſta præſcribitur, &c. Nō aliena ab his dictis refert quoque Robertus Abbas Montis, qui Sigiberti Chronicon ſuppleuit.

Omniū vero clariffima ſunt ea comitia Imperii, quibus Fridericus primus Ahenobarbus rex creatus fuit, ab Othone epifcopo Friſingenſi, qui iis interfuit, libro ſecundo capite primo de Geſtis eiufdem Friderici Imp. deſcripta ait enim: Anno ab incarnatione Domini ∞ CLII, decedente ab hac luce vernali tempore Bambergæ piſſimo rege Chunrado, III nonas Martii, in oppido Francofurt, de tam immenſa Tranſalpiniregni latitudine vniuerſum (mirum dictum) principum robur, non ſine quibuſdam ex Italia baronibus, tanquam in vnum corpus coadunari potuit: ubi quum de eligendo principe primates conſultarent (nam id iuris Romani Imperii apex, videlicet non per ſanguinis propaginem deſcendere, ſed per principum electionem reges creare, ſibi tanquam ex ſingulari vendicat prærogatiua) tandem ab omnibus Fridericus Sueuorum dux, Friderici ducis filius, petitur, cunctorumque fauore in regem ſublimatur. Et cap III: Aſtriſtis igitur omnibus qui illo confluxerant, fidelitate & hominio principibus, cum paucis, quos ad hoc idoneos iudicauit, cæteris in pace dimiſſis, rex cum multa iocunditate naues ingreditur:

ingreditur: ac per Mogum & Rhenum nauigans, in villa regali Sinciche applicuit, ibi equos ascendens Aquisgranum venit. ubi sequenti die, id est, Dominica quarta Quadragesima, ab episcopis, à palatio in ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis deductus, cum omnium qui aderant applausu ab Arnolde Coloniensi archiepiscopo, aliis cooperantibus, coronatus, in sede regni Francorum, quæ in eadem ecclesia à Carolo Magno posita est collocatur; non sine multorum stupore, quod in tam paruo temporis spatio, non solum tanta principum seu de regno nobilium confluxerat multitudo, sed & quod de Occidentali Gallia, ad quam nondum huius facti rumor peruenisse putabatur, nonnulli aduenerant, &c. Et capite IIII: Peractis omnibus quæ ad coronæ decorem spectabant, rex, vocatis prudentioribus seu maioribus de numero principum, de statu Reip. consultans, Legatos ad Romanum pontificem Eugenium, urbem ac totam Italiam destinandos, disposuit, de promotione sua in regnum significaturos. Mittuntur itaque Hilinus Treuerensis electus, & Eberhardus Babenbergensis episcopus, viri prudentes & literati, &c.

Abbas vero Urspergensis; Anno Domini (inquit) **CCII**, Fridericus huius nominis primus regnum accepit, magis ex delegatione patris sui, quam ex electione principum. Huic autem Imperium cessit, quod Vvelpho auunculus eius, & alii principes Alemannia proxima linea consanguinitatis eum attingerent, &c. Eadem Robertus abbas Montis scribit. Abbas item Urspergensis, ubi de electione Henrici V Imp. cuius tempore vixit, loquitur, sic ait: Anno Dom.

CXCI, Henricus huius nominis VI (vel secundum Chronica Romanorum V, qui Henricum patrem primi Othonis in numero Imperatorum non ponunt) Friderici I Imp. filius, regnum accepit. Qui prius à patre Friderico rex designatus fuerat, & de consensu principum coronâ Aquisgrani acceperat, &c.

Verum nulla Imperatorum comitia clarius & diligentius explicantur, quam ea quibus in schismate duo simul Imperatores vel reges creati sunt: nempe Philippus Sueuorum dux, Henrici V frater, & Otho IV. Ex his enim manifeste colligere poterimus, an ad illud usque tempus VII Electorum nomina & munus inuenta fuerint, cum iam ab Othonis III Imp. obitu CC anni fuissent elapsi. Enarrantur autem accuratissime ab abbate Urspergense, qui per ea tempora in Ger-

mania vixit. ait enim: Mortuo Henrico rege VI, Imp. v Friderici primi filio, Philippus Sueuorum dux, frater eius, eo tempore exierat de Alemannia, ut veniret ad ipsum in Siciliam: processeratque usque ad Montem Flasconem prope Viterbium, ubi de morte Imp. nuntiatum est ei. Quare ipse statim ab Italia recessit, & laboriose peruenit in Alemanniam, ubi iam principes iuramenta sua postponentes, (nam procurante Henrico Imp. principes Alemannia pene omnes filium paruulum ipsius Fridericum, adhuc in cunis vagientem, sibi assumpserant in regem, fidelitatemque ei iurauerant, & litteras de hoc facto cum sigillis suis transmiserant Imperatori) de electione noui Imperatoris tractare coeperunt, cupientes diripere hereditates, quae ad praefatam Imperatoris generationem pertinebant. Sed Deus conterens omnem impietatem, & perfidiam ipsorum, hoc fieri non permisit: inspirans cordibus hominum, ut suos natiuos dominos non derelinquant, & alienis adhaereant. Ideoque praefatus Philippus ad partes Rheni se contulit in continenti, & natalem Domini in castro Haginou celebrauit: ubi venerunt ad eum & officiales & ministeriales, & quidam de principibus & baronibus terra, cum quibus habuit mysterium consilii sui. ubi etiam aderat Chunradus Argentinen-sis episcopus, qui etiam promisit fauorem & auxilium suum duci de obtinendo imperio. Volebat enim tenere Imperium, cum in potestate sua haberet insignia Imperialia, utpote coronam & crucem, & alia quae attinebant. non enim cautum esset sibi, ut ad alium transfiret Imperium: & sic tam ipse quam fratrueis suus, licet tunc paruulus, omni hereditate sua priuarentur, quod etiam non placuit Altissimo, quamuis multa coederint interuenire impedimenta, &c. Innocentius siquidem papa III, tunc de nouo in sede Apostolica sublimatus, omni studio coepit aduersari eidem, hoc agens ut ipsum impediret, ne ad sublimitatem culminis Imperialis posset ascendere: improperans ei, quae frater suus & pater crudeliter peregerant contra ecclesiam, &c. His interpositis de oppositione sedis Apostolicae, ut regium genus deperiret, redeamus ad describendum labores, quos iniquissimorum principum machinatione sustinuit in Alemannia. Primum quidem de prudenti consilio quum videret sibi imminere aduersitates & bella, acquisiuit sibi fauorem principum & magnatum. De Saxonia quidem habuit

habuit ducem Bernhardum, marchionem Moesia, & alios principes seculares potentissimos: insuper archiepiscopos Magdeburgensem & Bremensem, & suffraganeos eorundem. Sed genitrix & nutrix omnium malorum discordia noluit quiescere: quin potius Alemannos, qui omnem iustitiam detestantur, & odio habent, ad hoc commovit, ut in praedictum dominationis antiquae, & generationis in regno diuturnae, condicerent curiam apud Andirnach oppidum Rheni, quatenus ibidem eligerent Imperatorem. Quo audito, Philippus transmissis illuc legatis effecit, ut nulla ibidem celebraretur electio: tum propter sui & quorundam principum absentiam, tum propter regiae generationis non destituendam prosapiam, quum propter iuramenta principum eidem generationi exhibita. Ideoque plus confidentes in diuitiis & potentia Coloniensium, illuc conuenticulum suum indicunt. Vbi rursus Philippus nuncios suos transmisit, impediens, ne in praedictum suum qualibet fieret electio. Asserunt enim quidam, quod propter hoc promissa fuerint archiepiscopo Treuerensi duo millia Marcarum. Attamen Bertoldus dux Zaringia tunc denominatus fuit in regem, non propter hoc quod iustus esse videri posset: sed quia pecuniosus videbatur, cum esset auarissimus, & omni iniquitate plenus. Videns autem Philippus, quod à tali insolentia nollent Alemanni cessare, ipse cum principibus sibi fauentibus conuentum adunauit in oppido Milhusen, ubi à Suenis, Saxonibus, Bauaris, Boemis, & Principibus quam pluribus regni eligitur in regem. Tunc coeperunt multiplicari mala in terris, &c. Item paullo post: Iam tunc Colonienses & Argentineses, cum episcopis suis, & alii quidam cogitauerunt, & machinati sunt nequitiam, miserantque nuncios suos, Albertum videlicet de Tagisburgh, & de Einingen, comites in Angliam, ut inde aduocarent & adducerent Othonem, pro eo quod superbus & stultus, sed fortis videbatur viribus, & statura procerus, praesumentes nihilominus auxilio Richardi Angliae regis, eiusdem auunculi Hunc igitur apud Coloniā elegerunt in regem. Factaque est hac abusio, ut fieret quasi portentum multarum abusionum quae subsequuta sunt in terris, &c. Item paullo post: Properant electi reges, uterque ut occupet sedem regni Aquisgrani. Sane Philippus prior oppidum illud obtinuit, & ibidem viros strenuos & nobiles in praesidio constituit. Superuenit autem Otho cum Coloniensibus.

sibus, & aliis fautoribus suis, & obsederunt ciuitatem: quumque interiores conclusi resistere non potuissent, accepta pace ac securitate personarum, dederunt ciuitatem. Tunc Adolphus archiepiscopus Coloniensis coronauit in regem ipsum Othonem. Tota vero curia Imperialis, & officiales Imperii adhaerunt Philippo, cum principibus quam plurimis. Interim redierat de ultramarinis partibus Chunradus Herbipolensis episcopus, qui fuit cancellarius. Hic declinauit in partem Philippi. Hermannus vero Lantgrauus de Thuringia, coepit aduersari Philippo, sperans ad se posse deuolui ius Imperii. Philippus itaque prudenti usus consilio, censuit primum eos qui viciniore erant bellis auertere, & suo dominio subiugare. anno sequenti Argentinam obsedit, ubi suburbia prius incendit, & terras ciuium vastare coepit. tunc videntes ciues se non posse resistere, Philippum tanquam dominum suum in ciuitatem receperunt, & ei fidelitatem iurauerunt. episcopus quoque in gratiam ipsius rediit. Principes vero Imperii nec curabant iuramenta infringere, nec fidem violare, & ius omne confundere, nunc recedentes à Philippo, & Othoni adherentes, & è conuerso. Verum multis bellis feliciter gestis, decreuit agere bellum contra Colonienses. Cum magno igitur exercitu venit in fines illorum, suntque incendia & vastationes terrarum, capiuntur oppida quaedam in partibus illorum: multi siue compulsi, siue muneribus aut promissionibus illecti, recedunt ab Othone, & adherent Philippo, inter quos praefatus Adolphus Coloniensis archiepiscopus cum rege reconciliatus, secum venit Aquisgranum, & ipsum coronauit in regem. Interim quoque redierat de ultramarinis partibus Chunradus archiepiscopus Moguntinus, qui callide propter timorem papae se gessit in hoc facto: latenter tamen aduersatus Philippo, potius quam fauens. timebat enim eum. Sed hic in breui vitam finivit, &c.

Item, ubi Philippo rege occiso loquitur de Othonis confirmatione, sic ait: Anno Domini ∞ ccix, Otho iv ex patre de Suenia & Saxonia, ex matre de Anglia, ubique nobilissima stirpe progenitus, regnum solus occiso Philippo, accepit. & quum quatuor annis regnasset, regno pulsus est: quod propter illius superbiam praecipue contigisse creditur. Primum siquidem in Francfurt adueniens, consensu principum accepit.

accepit. veneruntque ad eum papa duo legati, &c. Qui vero Imperio Othoni abrogato, Fridericum IIII iuuenem regem renuntiauerint, referuntur ab eodem Abbate Vrspergenſe. ex quo grauiſſimi auctoris teſtimonio colligi licet, num à VII Electoribus creatus fuerit, an ab aliis, qui modo tempore nullum in electione Imperatoris ius habent. Inquit enim: Anno Dom. MCCCX, Otho excommunicatus denuntiatur. Tunc principes Alemannia, rex videlicet Boemia (qui paullo ante ex duce aſſumptus fuerat ab Henrico V Imp. ad regnum) dux Austria, dux Bauaria, Lantgrauus Thuringia, & alii quamplures conuenientes, Fridericum regem Sicilia elegerunt in Imperatorem coronandum, cui etiam olim, quum adhuc in cunis eſſet, iurauerant fidelitatem, &c.

His igitur tot grauiſſimorum auctorum teſtimoniis ſatis liquere exiſtimo, an ante Friderici II tempora VII hi fuerint Electores, qui noſtra ætate ſunt: vel longe plures, omnes videlicet Germaniæ, tam eccleſiaſtici quam ſæculares principes. Inter quos hi etiam qui noſtro ſeculo principes Electores ſunt, numerandos eſſe exiſtima, etſi nulla vnquam de marchione Brandeburgenſi, vel comite Palatino Rheni, in tot comitiis Imperatorum mentio habita ſit. Sed quum inter Germaniæ principes numerentur, eos proculdubio hiſce electionibus interfuiſſe credendum, verum non ſupra cæterorum principum æqualitatem. Porro autem ex ſuperius citatis auctoritatibus, ante Friderici II Imp. tempora colligitur, Imperii electores fuiſſe omnes Germaniæ principes, tum ſacros tum profanos, qui in eius (vt opinor) rei memoriam hodie dicuntur principes Imperii, quorum numerum ad LIII, vel LIV fuiſſe, liquet ex Abbate ipſo Vrspergenſe, vbi de Henrici IV Imperatoris comitiis verba facit. Antiqui autem Imperii principes eccleſiaſtici, quos omnes Imperatorum comitiis intereſſe potuiſſe exiſtimo, hi fuerunt: Archiepiſcopi VII, videlicet

Moguntinus, cuius vrbs Germaniæ Metropolis eſt
 Colonienſis & qui nunc tantum ſunt Imperii Electores ex
 Treuerenſis & eccleſiaſticis

Magdeburgenſis in Saxonia, qui dicitur Germaniæ primas.

Saltzburgenſis, alias Iuuauienſis in Bauaria

Bremenſis & Hamburgeniſis in Saxonia.

Bisuntinus in Burgundia

Rigenfis in Liuania

Episcopi xxxvi. In his episcopi suffraganei archiepiscopi
Moguntini xii, videlicet

Argentinenfis	Augustanus	Curienfis
Constantienfis	Ehistatenfis	Herbipolenfis, alias
Halberstatenfis	Hildeseimenfis.	Virceburgenfis
Paderburnenfis	Spirenfis	Verdenfis, &
Vormatienfis		

Episcopi suffraganei Archiepiscopi Coloniensis v, videlicet
Mimigardeuordenfis, alias Monasterienfis

Traiectenfis	Tungrenfis, alias Leodiensis
Mindenfis	Osnaburgenfis

Episcopi suffraganei archiepiscopi Treuirenfis iii, vi-
delicet

Metenfis	Tullenfis	Viridunenfis
Episcopi suffraganei archiepiscopi Magdeburgenfis iii, vi- delicet		

Merseburgenfis in Thuringia

Citicensis in Misnia

Brandeburgenfis in veteri Marchia

Hauelburgenfis in Saxonia

Episcopi suffraganei archiepiscopi Saltzburgenfis vi, vi-
delicet

Tridentinus	Patauiensis	Viennensis
Gorcensis	Brixinensis	Frisingenfis

Episcopi exempti septem

Babinbergenfis	Ratisponensis	Basileensis
Ratceburgenfis	Lubecenfis	Suerinenfis
Misnenfis		

Abbates v

Fuldenfis	Hirsueldenfis	Campidonensis
Villemburgenfis	Murbacenfis	

Magister militum ordinis Teuthonicorum, posteaquam
institutus fuit. laici vero Imperii principes erant

Dux primo, postea rex, Boemiae	Dux Saxoniae
Dux Bauariae	Brunsuicensis
Marchio primo, postea dux Austriae	Dux Carinthiae
	Comes

Comes Palatinus Rheni Marchio Brandeburgensis: & alii multi, quorum nomina incerta & obscura sunt.

Horum autem principum nomina collegi ex Lamberto Schafnaburgensi, abbate Vispergenfi, & cæteris Germanis historicis. Hi igitur principes vel omnes, vel quotquot adesse poterant ante Friderici II Imp. obitum, comitiis Imperii adesse solebant. interregni enim tempore vocati, ad præscriptum sibi locum veniebant: perinde ac nostra ætate fieri solet in eis Germanorum principum conuentibus quos Diætas vocant. Qui autem ex competitoribus quos plures fuisse aliquando legimus, plura suffragia ab his qui aderant ferebat, is rex Romanorum demum appellabatur. Hanc autem consuetudinem seruatam fuisse vsque ad Friderici II Imp. obitum, satis ex tot auctorum superius citatis testimoniis liquere arbitror.

Porro autem, ex his omnibus principibus Imperii, antiquitus institutum fuit, ut tres priores archiepiscopi, videlicet Moguntinus, Coloniensis, & Treuerensis, Imperii cancellarii essent: Moguntinus siquidem in Germania, Coloniensis in Italia, Treuerensis per Burgundiam, Hlotharingiam, regnum Arelatense, & cæteras Galliarum prouincias quæ Imperio suberant. Per has enim potissimum prouincias Imperii Romani ditio tum extendebatur: regno Arelatensi & cæteris per Gallias Imperialibus prouinciis, nondum à Francis Occidentalibus occupatis. Hos autem tres archiepiscopos ideo præcipue electos fuisse præ cæteris, qui cancellarii Imperii essent, existimo, quod vetustissimi & nobilissimi omnium Germanicorum episcoporum essent. Moguntinus enim Metropolitanus est totius Germaniæ à S. Bonifacio primo archiepiscopo institutus: Coloniensis vero archiepiscopus ideo cancellarii dignitatem obtinuit, tum propter antiquitatem, tum etiam quod in eius diœcesi Aquisgrani regis inauguratio celebretur. porro omnium vetustissimus est Treuerensis episcopatus, à S. Petro Apost. institutus in Galliis. Ex abbatibus vero, Fuldensis archicapellanus erat Imperii. Hinc postea manasse crediderim, ut cum VII Electores instituti fuerunt, potissimum hi tres archiepiscopi cæteris prælati sint, solique electionis dignitate insigniti, tanquam Imperii Romani digniores principes, & eiusdem cancellarii, vel ut postea vsurparunt archicancellarii, ob

quod munus aliis archiepiscopis eminentiores erant. Horum autem trium cancellariorum Imperii institutionem paulo ante, vel potius circa primi Othonis Imp. tempora exortam fuisse, ex ipsorum Imperatorum priuilegiis vel diplomatibus publicis obseruauit. Quando victo Italiae tyranno Berengario 11, Germaniae regnum, quod diu ante ab Italico segregatum fuerat, Otho ipse rex primus ex Germanis, accepto à Ioanne xii papa Imperii Romani diademate, coniunxit. Quo etiam tempore Otho ipse regnum Arelatense, & aliquot praeterea Galliarum prouincias suo imperio adiunxit. Tunc enim negotiorum prouinciarumque administrationem his tribus potissimum partitus est Archiepiscopis, quod tunc principaliores & digniores in Germania & Imperio trans Alpes essent. Sicque scribebant, *N. Archiepiscopus, &c. S. Romani Imperii, per Italiam, vel Gallias, vel Germaniam archicancellarius, &c.* Quoties enim Imperator esset in Italia, archiepiscopus Coloniensis priuilegia vel diplomata Imperialia signabat, & eius interuentu & nomine edebantur. Quoties Imp. esset in Galliis, id munus obtinebat Treuerensis, in Germania vero Moguntinus. Quae consuetudo vsque ad Friderici 11 tempora in usu fuit: postque Romano Imperio ad nihilum fere redacto, id munus paulatim deficiens solo nomine, vel potius eius quaedam umbra remansit. Haec etiam omnia (vt dixi) obseruauit ex Imperatorum priuilegiis à Carolo Magno ad nostra vsque tempora, quorum multa sunt apud me exemplaria, ex ipsis archetypis per varias terrae Italiae vrbes conquisitis, exscripta. Atq; haecenus de antiquis electoribus Imperatoris Franci, ante Friderici 11 obitum, & vii virorum institutione, dicta sufficiant.

*Varia explicantur ad Imperium pertinentia ante
VII. Electorum institutionem.*

Locus comitiorum Imperij ante Fridericum II. (Imp.) incertus fuit: pro eius scilicet arbitrio, cuius munus erat principes ad nouam Imperatoris creationem conuocare. Legimus enim, Arnulphum apud Triburias, Hludouicum I V. in Forcheim, Henricum primum regem Fritzlarij, Othonem primum Aquisgrani, secundum Wormaciæ, tertium Romæ, Henricum primum Imperatorē Moguntia, Chunradum I. Imp. & Henricum II. Imp. Aquisgrani, Henricum III. Imp. Polet hæ, I V. Henricum Moguntia, Hlotharium item Moguntia, Chunradum II. Confluentia, Fridericum Ahenobarbum Francofordia, & alios alibi renunciatos fuisse: qui locus postea stabilitus fuit Francofordia, vt non longe post ostendam. Ius conuocandi principes ad noua comitia, si habebantur vel viuentē vel mortuo Imperatore, erat Archiepiscopi Moguntini: qui loco vel sibi, vel principibus commodiore, eos ad nouam Imperatoris creationem statō die per litteras conuocabat: quod postea munus ei continuatū adhuc etiam retinet. huius rei auctor est Otho Frisingensis Episcopus. Congregatis principibus ad Imperij comitia, prima suffragia ferebat Archiepiscopus Moguntinus: quod videre licet in Epistola Episcoporum Germaniæ ad papam Hadrianum I V. de Imp. Friderico primo, aiunt enim: *Duo sunt quibus nostrum* (Friderici ipsius Imp. verba sunt, ab eis Episcopis Papæ scripta) *regi oportet Imperium, leges sanctæ Imperatorum, & usus bonus prædecessorum & patrum nostrorum, istos limites Ecclesia nec volumus præterire, nec possumus. Debitam patri nostro reuerentiam libenter exhibemus, liberam Imperii nostri coronam diuino tantum beneficio adscribimus: electionis primam vocem Moguntino Archiepiscopo, deinde quod superest cæteris secundum ordinem principibus recognoscimus: regalem unctionem Coloniensi, supremam vero quæ Imperialis est, summo Pontifici: quicquid præter hæc est, ex abundanti est, à malo est, &c.* A maiori autem eligentium parte rex appellatus, Aquisgranum statim proficiscitur (quod semper à primi Othonis tempore obseruatum fuisse constat) vbi olim Caroli Magni Imp. regia fuit,

& nunc extat sepulchrum, ibique eius diadema seruatur, quo ipsius successores coronari consueuerunt. Ibi autem rex electus, in Caroli Magni sede locatur, quæ est in Basilica beatæ Virginis ab eo condita, eiusque diademate redimitus inauguratur in Germaniæ & Franciæ regem. Munus autem eius Episcopi qui eum consecrabat & vngebat, varium fuit. Primo enim (vt memoria extat) Arnulphus, eius filius Hludouicus I V. & Chunradus primus reges coronati sunt, & consecrati ab Archiepiscopo Moguntino, à quo etiam Pipinus rex Francorum, & pater Caroli Magni primo: deinde Hludouici Pij Imperatoris filij, Hludouicus & Carolus III. reges Germaniæ vel Francorum Orientalium coronati fuerant. Nam reges Galliæ vel Francorum Occidentalium vnctionem sumere cœperunt ab Archiepiscopis Remense vel Senonense, quod regni eorum Primates vel Metropolitani essent. Henricus vero rex primus vnctionem & consecrationem ab Archiepiscopo Moguntino Hildeberto sibi oblatam renuit. Hos autem reges ideo hoc tempore à Moguntino Archiepiscopo coronatos fuisse crediderim, quod ipse totius regni Germaniæ Metropolitanus esset: ideoque à quibusdam horum temporum scriptoribus etiam *Summus vel Maximus pontifex* appellatur. neque coronationem ipsam in aliena diœcesi fieri tum consuetum erat. Eo vero tempore quo Otho I. electus fuit, quum Aquisgrani comitia haberi contigisset, tum primum controuersiam natam fuisse legi inter duos Archiepiscopos, videlicet Treuerensem & Coloniensem. De eius consecratione, vt libro etiam II. de gestis primi Othonis Imp. refert Vitichindus, qui ita scribit: *Et quum quæstio esset Pontificum, in consecrando rege, Treuerensis videlicet & Colonia Agrippina, illius quia antiquior sedes esset, & tanquam à B. Petro Apostolo fundata, huius vero, quia ad eius diœcesim pertineret locus, & ob id sibi conuenire arbitrati sunt huius consecrationis honorem: cessit tamen uterque eorum Adelbert: Moguntini Archiepiscopi cunctis notæ sanctitati, &c. Atque Moguntinus ipse more maiorum ipsum Othonem consecrauit, & coronauit.* Qua ratione autem duo illi Archiepiscopi tum primum quæstionem illam excitauerint, incertum. Forte; quia tum Aquisgrani libera comitiâ habita fuerant, videlicet extra Moguntini diœcesim. Hincque forte orta est illa controuersia, quod Colonienfis ad se spectare consecrationem

tionem diceret, quæ in eius diœcesi celebranda esset. Satis illud constat, omnes Francorum reges à Pipino ad Othonem usque, qui in Germania regnarunt, & à Papa eos primo coronari non contigisset, ab Archiepiscopo Moguntino consecratos fuisse. Quis autem Othonem II. primo coronauerit, incertum: sed quantum coniectura consequi possum, consecratus fuit à fratre suo Guillelmo, qui eo tempore erat Archiepiscopus Moguntinus. Porro tertium Othonem primo inaugurauit Iohannes Archiepiscopus Rauennas Aquisgrani, cæteris forte Archiepiscopis prælatus, quod ibi esset Apostolicæ sedis legatus. Henricum & Chunradum primos Imperatores inunxerunt Archiepiscopi Moguntini. Henricum vero I V. regem, tertiumque Imperatorem, primo consecrauit Archiepiscopus Coloniensis: fuitque primus rex Germaniæ vel Imperator, qui à Coloniensi Archiepiscopo consecratus fuisset. quod cur factum fuerit, explicat Lambertus Schafnaburgensis his verbis: *Imperatoris filius Henricus consecratus est in regem Aquisgrani, ab Herimanno Coloniensi Archiepiscopo, vix & agre super hoc impetrato consensu Luipoldi Archiepiscopi, ad quem propter primatum Moguntina sedis consecratio regis, & cætera negotiorum regni dispositiones potissimum pertinebant. Sed Henricus Imperator, Herimanno Archiepiscopo hoc priuilegium vendebat, propter claritatem generis eius, & quia intra diœcesim ipsius consecratio hac celebranda contigisset, &c.* Ex quo loco liquet, antiquitus consuetum fuisse, Moguntinum Archiepiscopum primo sacrare regem Romanorum: eamq; controuersiam quæ sub Othone primo inter duos Archiepiscopos exorta fuerat de eius coronatione, propterea natam, quod locus in quo ea inauguratio habita fuit, videlicet Aquisgranum, in diœcesi esset Archiepiscopi Coloniensis. Quapropter etiã ab hoc tempore deinceps prima regum consecratio pertinuit ad Archiepiscopos Colonienses: cuius instituti primus auctor fuit Herimannus hic Archiepiscopus Coloniensis, quo etiã munere nostra ætate potiuntur. Rudolphus autem, qui in schismate contra Henricum I II. rex creatus fuit, vñctionem suscepit à Moguntino Archiepiscopo Sigefrido. Henricus vero I V. Illotharius II. & sequentes deinceps legitimi Imperatores, usq; ad nostra tēpora, ab Archiepiscopis Coloniensibus coronati fuerunt. Quod cōciderit Moguntino factū fuisse credi-

derim, quod Aquisgrani in diœcesi Coloniensi ea inaugura-
tio fieri iam soleret. Quod etiam referunt Episcopi Germa-
niæ in Epistola nomine Friderici Ahenobarbi Imperatoris,
ad Hadrianum Papam I V. conscripta. sic enim scribunt:
*Liberam Imperii nostri coronam diuino tantum beneficio ad-
scribimus, electionis primam vocem Moguntino Archiepiscopo:
deinde quod superest, ceteris secundum ordinem principibus re-
cognoscimus. Regalem unctionem Coloniensi, supremam vero
qua Imperialis est summo Pontifici.* Auctor Radeuicus Fris-
ingensis Canonicus, qui Othonis Frisingensis libros supple-
uit, de vita Friderici primi Imperatoris libro 3. cap. 16.

Otho quoque Frisingensis libro 7. Historiarum, capite
22. de Chunrado I I. in regem electo ita inquit: *Qui mox
ad palatium Aquis veniens, a Theoderico Episcopo Cardina-
le Papa legato (nam Coloniensis, qui id facere iure debuerat,
nouiter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Archiepi-
scopis & Episcopis in regem ungitur, &c.* Post quæ tempora
(vt dixi) cæteri omnes Impp. legitime creati, à Coloniensi
Archiepiscopo coronati sunt. Cuius consecrationis, eius vi-
delicet quæ hodie fit, formam, quia vulgo nota est, atque ex
libris ritualibus, quos cærimoniales vocant, peti potest, con-
sulto prætermitto. Antiquæ vero formam superius in Otho-
ne primo adposui, vti à Vitichindo describitur. Prima autem
consecratione & coronatione celebrata, qua reges Germa-
niæ & Romanorum, Cæsaresque appellati, Imperatores quo-
que designantur, ad urbem statim legatos mitti consuetum
est, ad Romanum Pontificem, pro Imperij diademate ex
eius manibus suscipiendo: quo impetrato, ad Urbem pro-
perant, vbi in Basilica S. Petri à Romano Pontifice, vel eius
legatis cardinalibus ex ipsius auctoritate Imperiali corona
iterum exornati unguntur, & Romani Imperatores ac Cæ-
sares Augusti appellantur.

Porro autem, omnes post Othonem primum Imperato-
res, qui Imperij diadema obtinuerunt, coronati sunt Romæ
in basilica S. Petri à Romano Pontifice, vbi Imperatores
consecrari mos fuit, quod Carolus Magnus primo ibidem
inauguratus esset: exceptis Friderico II. Henrico V II. alias
V I. & Carolo I V. qui ex Romani Pontificis auctoritate à
legatis cardinalibus Apostolicæ sedis (quod Papæ tunc ab-
sentes ab Urbe essent) consecrati fuerunt. Soli vero Hlothar-

rius II. qui à Papa Innocentio II. & Henricus V II. qui à legatis Papæ Clementis V. coronati sunt in Basilica S. Petri, consecrati non fuerunt, quod ab eorundem hostibus forte occupata esset: sed Laterani, in Basilica S. Saluatoris imperialia insignia assumpserunt. Nouissime Carolus V. Imp. Bononiæ coronatus fuit, à Clemente V I I. primus & solus omnium Imperatorum post Othonem, qui Imperij coronam extra urbem suscepit. Pro qua obtinenda, vetus mos fuit, vt Imperatores aliquod munus Ecclesiæ Romanæ largirentur, vel prouincias vel oppida, aut vrbes aliquas, vel Ecclesiæ hostes domarent, Papam pulsum restituerent, vrbes ab Ecclesia vi extortas prælio & armata manu, si opus esset, restituerent, vel similibus aliquod agerent: omnia item prædecessorum suorum priuilegia, vel donationes, aut concessiones Ecclesiæ Romanæ factas sanctissimo iuramento confirmarent, quæ à Carolo Magno & sequentibus Imperatoribus facta fuerunt. Imperatorem autem designatum ad Urbem pro Imperij diademate venientem Pont. Max. in gradibus Basilicæ S. Petri expectare solet, missis interim ei obuiis omnibus tam Ecclesiæ quam vrbis magistratibus & insigniis, vexillis, clericis, & cantoribus. mox venientem, pedesque sibi osculantem, ad orisque osculum postea susceptum, comitatur in Ecclesiam Apostolorum principis: vbi simul oratione facta, vterque postea ad sibi parata hospitia profiscitur. Qui mos iam inde à Carolo Magno manauit, quem ad urbem venientem Hadrianus Papa primus hac ratione suscepit. Nam antiquis Imperatoribus ad urbem venientibus, Romanus Pontifex ad V I. vel V II. lapidem obuiam ire solebat. Cæterum Hadriani Papæ institutum sequentes Pontifices & Imperatores Franci Occidentales seruarunt. Coronationis rationem ideo, vt superius dixi, omitto, quod à libris ritualibus, quos cærimoniales vocant, peti possit. Coronatus autem, quum ad eam diem tantum rex dictus fuisset, Imperator, postea & Augustus appellatur. Hæc autem fuit consuetudo ante septem Electorum institutionem, & Friderici secundi Imperatoris obitum, &c.

*De rege Romanorum, & ornamentis
Imperialibus.*

Imperator vero & Augustus post Romani pontificis vñctionem appellatus, si filios, vel nepotes aut fratres habet, procurare solet, ut vnus ex iis Cæsar & rex Germaniæ ac Romanorum more antiquorum Cæsarum à Germaniæ principibus vel Electoribus renunciatur, qui sit tanquam Imperij hæres & successor, ne se decedente, successoreque ex eius sententia non designato, Imperij iura ad alienas familias transirent. Qui Imperator designatus consecratur primâ vñctione Aquisgrani ab Archiepiscopo Colonienfi: Romani vero Pontificis vñctionem non nisi post prædecessoris sui obitum assumere solet, ne duo simul essent pari potestate Imperatores, quod vsque ad nostra tempora obseruatum est. Duos enim Augustos simul esse, nefas esse creditur. Solus enim post liberam Imperatorum electionem Otho primus Imperator filium suum Othonem iuniorē à principibus in Cæsarem electum, primoque Aquisgrani consecratum, se viuentē à Romano Pontifice Iohanne Papa XII I. iterum inungi & sacrari in Augustum & Imperatorem fecit: quo tempore, quod nunquam postea fuit, duo simul viuentes fuerunt Imperatores Augusti. Postea enim ex duobus vnus Imperator, alter Rex vel designatus Imperator appellari consuevit. Imperatorum autem Occidentalium post Carolum Magnum, ornamenta & insignia erant, chlamys aurea vel purpurea, torques aurea, crux cum labaro purpureo, sceptrum aureum, ensis, lancea, globus rotundus in orbis formam sphæricus, clypeus aureus cum aquila bicipiti nigra, corona aurea siue diadema. His ornamentis à quibusdam additur vexillum cum aquila bicipiti, sed eius rei mentionem fieri non inueni. Nostri temporis Imperatores multa ex his retinuerunt: gladium videlicet, coronam, globum, & chlamidem cum clypeo. Crucem vero, lanceam, labarum, & vexillum, ni fallor, in vtu esse desierunt. Hæc autem sunt quæ de Imperatorum electione, ante Friderici II. obitum, & VII virorum institutionem, dicenda hinc inde collegi.

Verior

*Verior V I I. Imperij Electorum institutio
edocetur.*

MORTUO vero Friderico I I. sub quo multis causis, quas modo enarrare alienum est à nostro instituto, Romani Imperij Maiestas ad nihilum fere redacta fuit: eo enim usq; eius stetit magnitudo & potentia, quo inter tot dissensiones & bellorum tumultus mortuo, quum diu Imperium Rom. sine certo & potenti principe fuisset, variisque bellorum procellis & seditonibus, intestinisq; discordiis misera Germania & Italia undique quaterentur (quod tempus posteriores scriptores Imperij interregnum appellarunt) multa exorta sunt paulatim instituta, quæ in Imperio antea non fuerant. Dum enim mortuis Friderico I I. Chunrado I V. eius filio, Henrico Lantgrauio Thuringiæ, & Guilelmo comite Hollandiæ qui in Imperij scissura reges renunciati fuerant, hinc Richardus Anglus, hinc Alphonsus Hispanus inanem magni nominis umbram retinent, Imperij interregnum ab obitu Friderici I I. Imperatoris in annos plus minus X X I I I. protrahum est, quibus sine certo principe Imperium Romanum fuit: quo interim temporis interuallo, quum alia multa, tum V I I. Electorum institutio exorta sunt. Siquidem per hæc tempora, tam muneris Electorum quàm etiam particularium eorundem actionum, apud horum vel posteriorum temporum scriptores speciatim mentio haberi cœpit: singulorumq; nomina cum dignitatis appellatione recensentur. Imperatorum quoq; deinceps habentur comitia omnia, quæ tantum ab his V I I. viris, quos Electores vocant, habita fuisse manifeste liquet, cæteris Germaniæ principibus exclusis. Rodolphus enim Habsburgensis, Adolphus, Albertus, Henricus V I I. & cæteri Imperatores sequentes, tantum V I I. virorum electorum suffragiis renunciari fuerunt. Quo fit, ut vehementer mirari nō desinam incredibile huius seculi ignauiam, atq; in primis Romani Pont. post Italiæ, deinde cæterorum Germaniæ principum inertiam, quos omnes comitiis Imperij interesse solitos fuisse, tot superius citatis testimoniis satis demonstratum est: quod ius tantæ electionis sibi è manibus eripere permiserint, atque in V I I. tantum hominum potestate tantæ molis rem collocatam fuisse. Nam Pontifex max. ea potissimum ratione excusari potest, quod in compensationem amissæ potestatis,

maior ei auctoritas data sit. nam etsi Apostolicæ sedis legati comitiis Imperij non intersint, hoc tamen ei concessum est, ne Imperator quicquam pro Imperio agere possit, antequam Romanis Pontificis confirmationem electionis de se factæ, atque approbationem obtineat. cæteri vero principes (his VII. exceptis) omnino exclusi sunt. Porro autem, etsi certe constet hanc VII. Electorum institutionem, inter annum Christi M. CCL. & M. CCLXXX. exortam fuisse: tamen quo potissimum anno, vel quibus de causis, aut à quo Pontifice, vel in quo Germanorum Principum conuentu, aut generali vel prouinciali Concilio, id factum fuerit, mihi adhuc incompertum est. quod etiam diu multumq; me torfit, quod tanta res, ita ab illorum temporum scriptoribus silentio præterita sit, ex qua re factum est, ut eius primordia modo oblitterata sint, & obscurissima. Quare vel inuitus aliquando queri cogor, de tanta eorum hominum qui superioribus seculis vixerunt negligentia. Vt autem nullis coniecturis consequi potui (nihil enim certi habeo quod affirmem) hæc institutio exorta fuit sub Gregorio X. Placentino, circa tempora comitiorum, quibus post longum Imperij interregnum Rodolphus Habsburgensis rex appellatus fuit: & in magno Concilio Lugdunensi secundo, quod ex auctoritate Gregorij Papæ X. anno post Rodulphi electionem celebratum fuit, recepta & confirmata. Cuius rei non paruum est argumentum, quod ab eo deinceps tempore multa Electorū mentio haberi incipiat, atq; singulorum Imperatorum comitiorum quæ ab his VII. Electoribus habita fuisse illorum temporum auctores scribunt: præsertim quum ante hæc tempora nulla omnino huius vocis mentio sit, ut superius visum est. Hinc etiā ortam crediderim opinionē illam, hos VII. Electores institutos fuisse à Gregorio Papa V. erroremq; similitudine nominum subortum, nimirum V. pro X. ponentium. Cuius etiam rei maximum est argumentum, quod hic Gregorius X. Papa in eodem Concilio electionem Romani Pontificis nouā quandam instituerit, ut conclauis ingressionem, Nouendialia, subtractionem ciborum, conclauis custodiam, rationem scrutinij, & similia, quæ ante inaudita fuerant. Quare facile fieri potuit, Papæ electione ordinata, idem ut de Imperialibus comitiis faceret cum Episcoporum Germaniæ, qui Concilio illi interfuerunt, consensu: præsertim quod eo potissimum procurante,

curante, interregnum Imperii, Rodulpho Habsburgense in regem creato, sublatum fit XXIII anno interregni. Quo temporis interuallo Imperii maiestas adeo obsoluerat, vt nihil præter inane Imperii nomen reliquum esset. Verum ex Gregorii papæ auctoritate creato Rodulpho, Imperium quod omnino destitutum erat, restitui & restaurari paullatim cœpit: ad pristinumque splendorem reduci potuisset, si bonos principes & publicæ commoditatis studiosos nactum fuisset: & non eius quod supererat dilapidatores, vt plerique sequentium Imperatorum fuerunt, qui id parum Imperii quod tot calamitatibus supererat, quo suis priuatis commodis consulerent, omnino dissiparunt, & extinxerunt. meliores enim & opulentiores Imperii prouincias & vrbes priuatis concedendo, illud tanquam caput sine membris fecerunt, ita vt nihil amplius præter inanē Imperii vmbra superesse videamus. Quare facile fuit vt eo potissimum tempore, quo res Imperii ciuilibus discordiis afflictissime erant, ius eligendi Imperatorem à ceteris principibus ad VII hos Electores tantum transferretur, hæcque institutio exorta sit. Quam postea, cum adhuc noua & nutans esset, Carolus III Imp. reformauit, stabiliiuit atque in auream bullam redegit. Porro autem, VII tantum instituti Electores, quod is numerus sufficere visus est, vt seditionum, schismatum, & diuisionum tollerentur occasiones, quæ in hisce Imperii comitiis ob eligentium multitudinem aliquando subortæ erant. Maxime enim ad electionem is numerus accommodatus videtur. Tribus enim Electoribus ab aliis tribus dissidentibus, quartus omnem dissensionem & discordiam tollere potest, cuius vnus suffragio Imperator vel rex eligitur. Quattuor enim, & non pauciora suffragia ex VII Imperatorem vel regem creant. Hic quoque numerus tum etiam ob aliam rationem sufficiens visus fuit. Nam quum Germani principes ex ecclesiasticis & laicis constent, ex vtroque ordine Electores assumere placuit. Et primo ex ecclesiasticis tres tantum Archiepiscopi, & non plures ideo cooptati, quod hi tres solum essent archicancellarii Imperii, essentque præterea cæterorum Germaniæ episcopatum antiquiores & nobiliores, propter eas causas quas non semel superius reddidi: ideoque hi tres potissimum cæteris archiepiscopis & episcopis prælati, qui omnes eis & dignitate & antiquitate inferiores erant. Vetustis enim temporibus semper

horum præcipue trium archiepiscoporum in omnibus Imperii negociis ratio quam maxime habita est. Plures quoque non additi, quod is numerus sufficere visus est, non vnus vel duo archiepiscopi vel episcopi, ne cæteris præiudicium fieret, qui Moguntino, Coloniensi, & Treuerensi archiepiscopis multa equo animo propter eorum nobilitatem concessissent, quæ reliquis collegis archiepiscopis vel episcopis negassent: quum nulla deinceps esset ratio, cur vnus archiepiscopus alteri, vel episcopus episcopo præferendus esset. Ex principibus vero laicis, quattuor Electores assumpti, quod totidem gradus veterum nobilium in Germanico Imperio tantum essent. Rex enim vnus, dux vnus, marchio vnus, & comes vnus adscripti, quod vnum ex singulo ordine sufficere visum fuit: tum etiam, ne sacris principibus, qui tres tantum erant, præiudicium esset. vel si plures ex singulis ordinibus assumpti essent, confusio, quam maxime tollendam decreuerant, exoriretur. Hæc autem omnia ex coniectura potius, vel ex ingenio dixi, quam ex lectione aliqua. Si quis melius rei veritatem inuenire poterit, boni viri munus erit, eam huic nostro commentariolo addere. Hanc autem septem virorum Electorum institutionem, etsi omnes (vt dixi) tam Germanicos quam Italianos scriptores latuerit, vnus tamen omnium quod sciam, rem cognouisse, vel potius attigisse visus est Ioannes Auentinus, Germanicarum rerum scriptor diligentissimus, quem honoris causa hic nominare volui. Is enim libro quinto historiae suæ, quam de gestis Boiorum inscripsit, rem hanc cognouisse proculdubio visus est. Sed tanquam rem difficilem forte & perarduam, quæque proprium requireret commentarium, leuiter perstrinxit, intactamque præterit. Quod quum ipse legi, incredibili quodam gaudio affectus fui, quod vnum saltem hominem inuenerim, & eum quidem grauissimum & doctissimum, cuius testimonio hanc rem confirmare possem, ne solus contra tot doctissimorum scriptorum aciem in campum descenderem, potiusque declamasse hinc quam verum scripsisse viderer. Is ergo (vt dixi) rem acu tetigit: verum nescio quas ob causas indiscussam præterit.

Varii ritus post VII Imperii Electorum institutionem, in Imperio exorti, enumerantur.

Post Friderici vero tempora, huius nouæ institutionis occasione, multa Imperii comitiis addita sunt, præter antiqua instituta, & pleraque ex antiquis adempta. Cuius ratio & forma, quam in Bulla sua aurea Carolus IIII Imp. fecit, in hunc modum est:

Primo instituti sunt VII Germaniæ Principes, tres videlicet ecclesiastici, & quattuor laici, qui ab officio eligendi Romanorum regem, principes Electores appellati sunt. Sunt autem: archiepiscopus Moguntinus, Germaniæ Metropolitanus per Germaniam: archiepiscopus Colonienfis, in cuius diœcesi consecratio celebratur, per Italiam: & archiepiscopus Treuerensis, vetustissimus omnium Galliarum & Germaniæ episcoporum, per Gallias & regnum Arelatense Romani Imperii archicancellarius. Laici vero: rex Boemiæ, Romani Imperii creatus archipincerna: dux Saxoniae, archimarescallus: marchio Brandeburgensis, archicamerarius: & comes Palatinus Rheni, qui olim erat dux Bauariæ, archidapifer. Hi igitur sunt VII Germaniæ principes Electores, ad quos solos, & non alios, Imperatoris vel regis Romanorū eligendi ius translātū est. Porro autem electorib. archiepiscopis ius electionis ea ratione datum est, vt is eā habeat, dum viuat, qui legitime ad vnā ex trib. Metropolitanis sedem assumptus fuerit. laicis autē ius eligendi hæreditarium concessum est. Sicut enim regnum Boemiæ hæreditarium est, ita & omnis qui eo regno legitime potitur, vbi primū rex designatus est, statim ius electionis obtinet, qui primogenitus regis defuncti, vel maior filiorū viuentiū, vel si is mortuus sine liberis fuerit, eius propinquior esse solet. idem vsu venit cæteris tribus Electoribus laicis, quorum primogeniti vel grandiores natu filii, sicut in paternis ditionib. succedunt, sic & in Electoris dignitate. Verū aliqua ex eis familiis deficiente, munus est Imperatoris, cuius illorū ditiones feuda sunt, aliū & honore electoratus, & p̄uincia Domino orbata donare. Solent quoq; tres Electores laici, diuersorū criminū dānati, hac dignitate ab Imperatore

mulctari, eaque dignitas pro imperatoris arbitrio ad alios transfertur: sicut nostro sæculo fecit Imp. Cæsar Carolus v. Augustus, qui Ioannem Fridericum Saxonie ducem, & principem electorem, crimine læsæ maiestatis damnatum, dignitate electionis priuauit: cui ex eadem tamen familia aliū substituit, Mauriciū nomine, Saxonie etiam ipsum ducem. Quæ omnia & cæteris Electoribus contingere possunt. Hi itaque sunt VII principes electores, qui nostra ætate soli Romanum creant Imperatorem: à qua electione Romanus Pontifex primo, mox Italie, deinde Germanie, reliqui tam sæculares quam ecclesiastici principes, penitus exclusi sunt. Pontifex vero maximus in eius locum obtinuit (vt etiam superius dixi) ne Imperator Imperii negocia tractare possit, antequam confirmationem & consensum Romani pontificis obtineat, idoneusque ad tantum imperii fastigium gubernandum iudicetur. Nam antiquitus statim ab electione, multa Romani pontificis expectata auctoritate siue approbatione, Imperii negocia transigebat: cuius rei locum tum obtinebat ius, quod in electione cum cæteris Italie & Germanie principibus habebat. Quum igitur noua regis Romani vel Imperatoris designandi noua comitia habenda sunt, vel sint libera, vt ea quibus Carolus v. Rex creatus fuit: vel procurante viuo Imperatore congreganda, qualia fuerunt Ferdinandi Cæsaris comitia: archiepiscopi Moguntini munus est, datis ad singulos alios Electores literis, eis diem & locum comitiorum Imperii præscribere, hoc ei ex vetusto iure relicto. Qui die sibi statuto ad locum præscriptum conuenientes, Imperii comitia habent. Huius rei hoc est decretum in bulla aurea Caroli IIII Imp. confirmatum. Ait enim:

Præterea statuimus & ordinamus, vt archiepiscopus Moguntinensis, qui fuerit pro tempore, singulis principibus coelectoribus suis ecclesiasticis & secularibus, electionem eandem per suos nuncios patentibus debeat litteris intimare, in quibus quidem litteris talis dies & terminus exprimatur, infra quem eadem litteræ ad singulos eosdem principes verisimiliter possint peruenire. Huiusmodi vero litteræ continebunt, vt à die in litteris ipsis expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli principes electores Francfort super Moganum esse debeant, constituit, vel suos legales ad eundem terminum atque locū nuncios destinare cum plena & omnimoda potestate, suisque patentibus litteris maiori cuiuslibet

iussu libet eorum sigillo signatis, ad eligendum Romanorum regem, in Imperatorem promouendum. Qualiter autem & sub qua forma tales litterae confici debeant, &c.

Locus autem electionis stabilitus est, ut sit Francfurdia Germaniae celebris vrbs, ad quam omnes Electores conuenire debent, quando noua regis Romanorum habenda sunt comitia. Sic enim in ipsa bulla scriptum est: *Debet autem unusquisque princeps elector, vel sui nuncii ciuitatem Francfort cum ducentis equitibus tantummodo praefata electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantum armatos, vel pauciores secum introducere poterit, sed non plures, &c.* Item:

Decernimus, ut quandocunque futuris temporibus necessitas siue casus electionis regis Romanorum in Imperatorem promouendi emerferit, & principes electores ad electionem huiusmodi iuxta antiquam laudabilem consuetudinem habuerint proficisci, unusquisque princeps elector, si & quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet principes, coelectores suos, vel ipsorum nuncios quos ad electionem ipsam transmiserint per terras, territoria & loca sua & etiam ultra, sicut longius poterit, conducere teneatur, & eis absque dolo prestare conductum versus ciuitatem, in qua talis electio fuerit celebranda, ac ab illa etiam redeundo sub poena periurii ac perditionis (pro illa duntaxat vice) suae vocis, quam in electione huiusmodi fuerit habiturus.

Quum autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris vel regis Romanorum obitu in diocesi Moguntina constiterit, extunc infra unum mensem à die notitiae obitus huiusmodi continue numerandum, in singulis principibus electoribus obitum ipsum & intimationem per archiepiscopum Moguntinum fieri decernimus: congregati autem electores omnes, vel absentium electorum principum legati Francfordiae, in basilica S. Bartholomaei, quae urbis primaria est, ea omnia rite seruant, quae hic in bulla continentur.

Postquam autem Electores, seu eorum nuncii, ciuitatem Francfordiensem ingressi fuerint, statim subsequenti diluculo in ecclesia S. Bartholomaei apostoli, ibidem in omnium ipsorum praesentia, missam spiritus sancti faciant decantari. Qua finita, omnes illi Electores siue eorum nuntii, accedant ad altare, in quo missa fuerit celebrata, ubi principes Electores ecclesiastici coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat verbum, quia illic ante

ipso ponere debet, manus suas pectori cum reuerentia supponant. Seculares vero principes dictum Euangelium corporaliter manibus suis tangant: qui omnes ibi debebunt cum omni eorum familia in armis assistere. Archiepiscopus vero Moguntinus formam iuramenti eis dabit, & una cum ipsis, & ipsi vel absentium nuntii una cum eo iuramentum prestabunt. Quo ab omnibus facto, ad electionem hac ratione procedant. Archiepiscopus Moguntinus singulorum coelectorum vota inquiret ordine subsequenti. Primo quidem interrogat Treuerensem, cui primam vocem competere declaramus, sicut inuenimus hactenus contigisse: secundo Colonensem archiepiscopum, cui competit dignitas Romanorum regi primum diadema regium imponendi. tertio regem Boemiae, qui inter electores laicos ex regia dignitatis fastigio, iure & merito obtinet primatum. quarto comitem Palatinum Rheni: quinto ducem Saxoniae: sexto Marchionem Brandenburgensem. Horum itaque omnium vota hoc ordine archiepiscopus Moguntinus perquiret: quo facto, dicti electores principes ipsum versa vice interrogabunt, ut & ipse intentionem suam exprimat, & ipsis aperiat votum suum.

Nulla autem ratione ex dicta urbe Francfurt separentur, nisi prius maior pars ipsorum temporale caput mundo elegerit, seu populo Christiano, regem videlicet Romanorum in Imperatorem promouendum. quod si facere distulerint intra XXX dies, à die iuramenti continue numerandos, ex tunc transactis eisdem XXX diebus, amodo panem tantum manducent, & aquam bibant, nec nisi Imperatore designato exeant civitatem.

Postquam autem in eodem loco ipsi vel pars eorum numero maior elegerit regem, talis electio legitima haberi & reputari debet, ac si foret ab ipsis omnibus nemine discrepante celebrata: &c.

In casu denique, quo tres principes electores praesentes, seu absentium nuntii quantum ex se, seu eorum consortio, videlicet principem electorem praesentem vel absentem in regem Rom. eligerent, vocem illius electi, si praesens fuerit, aut nuntiorum illius, si eum abesse contigerit, plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemque maiorem decernimus constituere ad instar ceterorum principum electorum, &c.

Multa praeterea hac aurea Caroli IIII bulla continentur cognitu digna, & huic labori quam maxime apta, quae nunc hic recensere superfluum esse iudico, praesertim quum in huius

opusculi fine eius exemplum ad verbum exscriptum subiicere proposuerim. Hac igitur ratione rex Romanorum Francfordiæ electus, si præsens est, statim, si absens, post suum aduentum, Aquisgranum proficiscitur: vbi in ecclesia S. Mariæ virginis, quam Carolus magnus fundauit, in eiusdem Caroli sede collocatur: cuius quoque diademate, quod ibi seruatur, redimitus ab archiepiscopo Colonienfi inungitur & consecratur, qui adhuc hoc munus sibi antiquitus concessum retinet. Consecratione finita, electio Romano pontifici statim insinuatur, à quo etiam electi Imperatoris confirmatio postulatur, quod à Romanis pontificibus humaniter fieri solet. His finitis, ab Imperatore designato, Electoribus ipsis omnia priuilegia, quæ habent amplissima confirmantur: de quorum iure, auctoritate & excellentia multa videri poterunt in fine huius opusculi, in bulla aurea Imp. Caroli IIII.

*De ea corona Imperiali, quæ ferrea dicitur, &
de suprema Rom. Pont. coronatione.*

POSTquam vero rex Romanorum primo Aquisgrani ab archiepiscopo Colonienfi coronatus est, diademate regni Germanici, quod corona argentea dicitur: postea se præparat ad suscipiendâ Imperialem vactionem à Romano pontifice. Nam coronam secundam, quam ferream vocant, Mediolani à posterioribus Imperatoribus assumi solitam, ante Friderici II tempora in vsu nequaquam fuisse crediderim. Post cuius obitum, vsus hic (vt existimo) inoleuit, vt Imperator designatus, antequam Imperii Romani diadema à pontifice maximo suscipiat, Mediolanum primo proficiscatur: vbi in basilica S. Ambrosii, vel Modoeciæ in basilica S. Ioannis Baptiste, iterum consecratur & coronetur alia corona, quâ ferream vocant, ab archiepiscopo Mediolanenfi in regem Longobardorum vel Italiæ: quod ante Henrici VII. Latcemburgensis tempora nunquã (quod sciam) factum fuisse legi. Ipsum enim Henricum VII. primum fuisse existimo, qui Mediolani ea ratione coronatus sit quæ consuetudo, cum cæteris quoque eiusmodi nouis ritibus, inuenta est post Fridericū II Imperatorem.

Rodulphum enim, Adulphum & Albertum, qui proxime ante Henricum Imperatores designati fuerunt, hanc coronam non suscepisse, satis liquet, qui nunquam in Italiam venerunt, nec etiam Romæ pontificiam vñctionem habuerunt. Idem dici potest de Chunrado III filio Friderici II, Henrico Lantgrauio Thuringiæ, Guillelmo comite Hollandiæ, Ricardo & Alphonso, qui post Friderici II mortem, in schismate reges creati fuerunt. Neminem præterea superiorum Imperatorum ab Othone primo ad Fridericum II. hoc diademate coronatos fuisse, vnquam memini apud veteres auctores me legisse. Quamobrem hoc institutum nouum esse existimaui, & ex aliqua obscura maiorū relatione acceptum. Siquidem legimus, Pipinum Imp. Caroli Magni filium ab Hadriano Papa I. & Hludouicum II Imperatorem, Hlotharii Augusti filium, à Sergio Papa II coronas Italici regni vel Longobardorum, Romæ tamen ad S. Petrum, & non Mediolani suscepisse.

In Sigeberto vero Gemblacensi, hæc verba de Chunrado I Imp. leguntur: *Anno Do. MCCCXXXIX, Chunradus Imp. Italiã adiit, ut rebellionem meditantes debellaret. Et quia omnes Longobardi coniurauerāt, ut non paterentur quemlibet dominum, qui aliud quam ipsi vellent contra se ageret, quosdam episcopos in vincula coniecit: & quia episcopus Mediolanensis fuga lapsus est, Imp. suburbia Mediolani incendit. Die vero Pentecostes, quum Imperator in parua Ecclesia secus urbem coronaretur ad Missam, tam graui fuerunt tonitrua & fulgura, ut aliqui mente excederent, aliqui exhalarent. Bruno vero episcopus qui Missam canebat, & Secretarius Imperatoris cum aliis tribus dixerunt, se inter missarum solennia vidisse S. Ambrosium Imperatori indignando comminantem. Tunc Imperator Italia discessit. Quæ ideo addidi, ut lectori diligentia mea spectata sit: nihil enim prætermisi, quo ad huius operis editionem mihi opus esse existimarem. Ex hoc autem Sigeberti loco, coronationem illam secundam intelligi non posse existimo, tū quod archiepiscopus Mediolanensis fugatus esset: tum quod non in S. Ambrosii basilica celebrata sit, nec Modæcię: tum etiam quod eo tempore Chunradus iam diu ante coronatus fuerat à Romano pontifice Romanus Imperator: ante cuius benedictionem, quæ nouissima est, suscipi debet coronatio Mediolanensis. Illud vero verbum *Coronari*, ita intelligi debere existimo,*

existimo, quod Missam Imperatoriis vestibus indutus audierit, ut mos erat fieri his temporibus in magnis solennitatibus, perinde ac est dies festus Pentecostes.

Legitur etiam libro VII historię Othonis episcopi Frisingensis capite XVI, Chunradum Sueuum postea regem Romanorum, qui post mortem Henrici III Imperatoris, in schismate contra Hlotharium II Saxonem, à maiore eligentium parte creatum, rex Germaniæ factus fuerat, in Italiam venisse, Imperiumque sibi contra Hlotharium Augustum Longobardorum auxilio parasse: atque quum Mediolanum venisset, à Mediolanensibus honorifice susceptum ab eorum archiepiscopo Anselmo Modoeciæ, Italici regni regem unctum & consecratum esse, ob quam rem ipsum etiam archiepiscopum à Papa exauctoratum fuisse. Quo tamen testimonio (quod solum de hac re quamvis curiose inuestigauerim, inuenire potui) coronationem ipsam Imperatorum quæ Mediolani fit, antiquam fuisse, minime affirmari posse crediderim: præsertim quum ex cæteris auctoribus non solum nō habeatur, veteres Imperatores hoc diademate coronatos fuisse, sed ne id quidem ex eorum scriptis elici potest. immo cōtraria dicere videntur, qui itinera singillatim describentes, quæ inter primam & nouissimam coronationem fieri contigerant, ipsos nunquam nec Mediolanum modo diuertisse scribunt: quæ res nulla ratione silentio prætereunda tam constanti omnium cōsensu fuisset, ab eis præsertim historicis qui rebus gestis interfuerunt, omniaq; adeo accurate perscribunt, ut fastidium aliquando lectorib. nimia eorum diligentia paraturiat. Bernardinus autem Corius, scriptor Historiæ Mediolanensis, nescio cuius historici auctoritate ductus (nullum enim huius rei testimonium citat) affirmare videtur, Chunradum Imperatorem primum, quem inepte tertio Othoni, transmissio primo Henrico, subiicit, primum hac corona Mediolani redimitum fuisse in templo S. Ambrosii. Henricum quoque tertium, quem secundum appellat, item Hlotharium II Saxonem, ac Othonem III Mediolani in basilica S. Ambrosii ab archiepiscopo Mediolanensi coronatos fuisse scribit: verum vnde id acceperit, non ponit. Hoc autem ego non solum nunquam memini me legisse, sed multos scriptores legi, qui etsi aperte non contradicant, ex eorum tamen (ut dixi) scriptis clare elici potest, hos Imperatores nunquam

Mediolani vel Modoeciae coronatos fuisse. Idem confirmare potest, quod Corius ipse in his enarrandis sibi ipsi repugnare videtur, neq; multum sibi constat scribit enim, Chunradum II Othoni III statim successisse: Henricū vero præterit, quē longo tempore post fuisse tradit, eundē cum Henrico II Frāco confundens. Hlothariū quoq; Saxonem ab Anselmo archiepiscopo coronatū fuisse refert, qui per ea tempora à Romano pontifice episcopatu mulctatus fuerat, suffecto alio, quod Chunradum I Sueuum, Hlotharii ipsius acerrimum hostem, in eius odium & contemptum coronasset regem Italiae: ut eorum temporum scriptor Otho Frisingensis memoriae mandavit, cui magis quam Corio credendum esse opinor. De Othonis III coronatione Mediolani, nihil vnquam apud illorum temporum historicos scriptum inueni.

Cur autem hæc secunda corona, quæ nostris temporibus Mediolani ab Imp. electis assumi solet, *ferrea* appelletur, adhuc mihi incognitum est. Corius quasdam prorsus ineptas refert rationes, quæ ab illo peti possunt. multi multa dicunt, quæ mihi non quadrant. Porro autem, primus quod sciam hoc diademate coronatus fuit Mediolani Henricus VII Lutemburgensis, in basilica S. Ambrosii à Cassono Turriano archiepiscopo Mediolanensi, an. Do. ∞ CCCXI. Iterum in eodem loco Hludouicus III Bauarus, Guidone de Petra mala episcopo Arretino, quod Mediolanensis archiepiscopus ei, anathemate grauissimo à Romano pontifice Iohanne XXI notato, cōmunicare nolisset, *ferrea* hac corona redimitus fuit. Tertius, Carolus III coronatus fuit hoc diademate, verum non Mediolani in basilica S. Ambrosii, sed Modoeciae in templo S. Ioannis Baptistæ, à Roberto vicecomite Mediolanensi archiepiscopo. Nouissimus omnium Mediolani corona *ferrea* coronatus fuit ad S. Ambrosium, Sigismundus Imperator, Caroli III filius, à Bartholomæo Capra archiepiscopo Mediolanensi. nam Fridericus III. & Carolus V, Imperatores Augusti bis eodem tempore coronati sunt, ille Romæ, hic Bononiæ, ex pontificis Maximi dispensatione. primo enim vterq; eorum diademate regni Longobardici à cardinali legato, ob eam causam creato, coronati fuerunt: mox aliquot diebus interiectis, in eodem loco benedictione imperiali donati sunt à Romanis pontificib. Nicolao V, & Clemēte V. Cærimonix autem, quæ in hac consecratione vel secunda

cunda coronatione fieri solent, consulto omittuntur: quod hæc ex libris ritualibus abunde haberi possunt.

Secunda hac coronatione celebrata, postea rex Romanorum ad urbem venire solet, ubi in basilica S. Petri à Romano pontifice tertia corona, quæ Imperialis & aurea dicitur, redimitur, his conditionibus, & ea ratione, quas superius exposui: posteaq; Imperator & Augustus appellatur, atque ab eò die annos Imperii sui numerare incipit. Primus autem & solus omnium Imperatorum post Othonem Carolus v extra urbem coronatus est, ad eam tamen formam omnib. Bononiæ compositis, ac si Romæ ad S. Petrum coronatus fuisset: cuius coronationis rationem, quum ea propria sit quæ in libris ritualibus Romanæ ecclesiæ habetur, à multisq; præterea nostræ ætatis scriptorib. descripta fuerit, consulto prætermittendam censui. Is autem optimus princeps, raro admodum exemplo, post omnia regna filio Philippo resignata, primus quoq; post conditum Germanicū imperium, tanta maiestate, qualis imperialis est, sponte abdicavit, ad vitam priuatam felicissime colendam conuersus, veramq; philosophiam non verbis, sed actionibus consequendam. Sed de eius laudibus hic locus non est differendi: institutum nobis opus persequamur.

Hic autem multa essent dicenda, videlicet quib. conditionibus aliquot Imperatores à Romanis pontificibus coronati fuerint: quæ fuerit olim in Germania, & Italia, & quæ nunc sit eorum auctoritas, & conditio: Imperii varii casus & mutationes: quibus rationibus Imperium in Germania exortum, auctum & confirmatum fuerit, quibus deinde casibus sensim labefactari & debilitari cœperit: quomodo demum consumptum & penitus conuulsum fuerit: ita ut nihil amplius præter inanis magni nominis vmbra remanserit: à quib. potissimum diluissum & dissipatum sit: & alia eiusmodi pleraq;. Sed quoniam hæc omnia proprium volumen requirerent, atque ad propositi nobis operis cognitionem multum præterea non adferrent, hæc omnia ad aliud tempus remittere decreui.

Harum enim rerum propriam historiam con-

scribere animus est modo vires suppetant.

*Quibus Imperatoribus imperium abrogatum
fuerit, & de scissuris vel schismati-
bus quæ in eo fuerunt.*

IN Imperio autem, post Othonis primi tempora, VIII
potissimum maxima schismata fuere: quorum tria in co-
mitiis ipsis, quinque extra comitiorum tempus exorta. Priora
autem fuere his comitiis, quibus Philippus Sueuus, & Otho
III, Ricardus Anglus, & Alphonsus Hispanus, Fridericus
Austrius, & Hludouicus Bauarus, reges Romanorum renun-
tiati fuerunt. Quinque vero sequentia fuere, Rodulphi Sueui
contra Henricum III Imperatorem, Chunradi III Sueui
contra Hlotharium I Saxonem: Henrici Lantgrauii Thu-
ringiæ, & Guillelmi comitis Hollandiæ contra Fridericum
II: Caroli III contra Hludouicum Bauarum, Guntheri con-
tra Carolum III. Quæ quibus de causis exorta, & qua ratio-
ne sublata fuerint, satis supra demonstratum est.

Imperatores vero vel reges Romanorum VI Imperio mul-
tati sunt. In quibus quattuor à Romano pontifice: ex his ve-
ro duo à papa tantum, vt Fridericus II, & Hludouicus III
Bauarus: & totidem à papa & omnibus electoribus simul, vt
Henricus III, & Otho III: duo vero ab electoribus tan-
tum, vt Adolphus de Nassau, & Vuenceslaus Caroli III fi-
lius. Quum autem priuationis forma quæ à pontifice Maxi-
mo & Electoribus simul fit, alibi multis in locis demonstrata
sit: nunc operæ precium me facturum existimo, si rationem
quoque demonstrauiero, qua Electores soli Imperium alicui
abrogarint, Vuenceslaiq; abrogationem, quæ memoratu ad-
modum digna est, subiiciam.

Quum Vuenceslaus Imperator designatus, Caroli III
Imperatoris filius, cuius studio & profutissima largitione, eo
viuente & procurante ab Electoribus rex renunciatus fuerat,
grauissima damna Imperio attulisse, & in dies adferre videre-
tur: inter quæ illa præcipua fuerunt, quod eius incredibili igna-
uia & inertia, quæ Imperio nocentissime erant, multæ & præ-
clarissimæ Imperii vrbes in Italia amissæ, à diuersis principib.
occupatæ essent: ipse quoq; accepta ingenti pecuniæ summa à
tyranno Mediolanensem Ioanne Galeacio vicecomite, qui
Imperii

Imperii Romani vicarius Mediolani & per omnem Lombardiam erat, eum ducem creauerat Mediolani, quod præcipuum Imperii membrum in Italia erat, in Imperii dedecus maximum & ruinam: tum ob has, tum etiam ob alias causas principes Imperii Electores in vnum congregati, Imperium ei abrogarunt. Quum nihilominus prius eum sæpissime per litteras impensissime rogassent, & admonuissent, vt & à vitiis & libidinibus abstineret, & vitam Imperatore non indignam ageret: qui quum omnia eorum monita addicto mirum in modum libidini & lasciuia animo parui faceret: ideo anno Domini 1000 C D ab archiepiscopo Moguntino reliqui v. electores per litteras congregati sunt (nam VII erat rex ipse, tanquam rex Boemia) qui omnes quum Moguntini archiepiscopi litteris paruissent, statim supra Rhenum loco qui est è regione Burbacensis arcis, in diocesi Treuerensi, eodem anno conuenerunt, vbi XII I Cal. Septembris tribunali erecto, cum consensu & voluntate Romani pontificis, omnium ducum, marchionum, comitum, & cæterorum Imperii per omnem Germaniam procerum, Vuenceslaum ipsum regia Romanorum regis dignitate priuarunt: publicisq; literis omnium signis obsignatis, per totum Imperium Rom. eiusmodi abrogatione euulgarunt, vtq; ipse Vuenceslaus à nullo deinceps pro Romanorum rege agnosceretur vel diceretur. Eiusmodi verosententiæ exemplum hoc fuit.

Nos Iohannes archiepiscopus Moguntinus, sacri Romani Imperii per Germaniam archicancellarius, nomine dictorum Principum electorum sacri Romani Imperii, modo propter multas pragnantes causas nos urgentes, & intolerabiles exorbitationes, ammouemus ac deponimus hac nostra sententia, dictum Dominum Vuenceslaum, vt inutilem, ignauum, & penitus ineptum ad Romanum Imperium, ab ipso Romano Imperio, atq; ab omni sibi debita gloria, honore & maiestate: deruntiantes omnib. principibus, proceribus, dominis & seruis, ciuitatibus & regionibus, ac populis sacro Imperio subiectis, quod deinceps penitus absoluentur, & absolutos pronunciamus, ab omni homagio & iuramento, memorato Vuenceslao nomine sacri Romani Imperii prestito: monemusq; & requirimus eos per iuramentum, quo astricti sunt sacro Imperio, ne posthac sepe dicto Vuenceslao, ullo pacto obediant, aut obsequantur, neq; illi vllum obsequium, censum, redditum, aut vllam subiectionem quocunque nomine tandem

appelletur, tanquā Romanorū regi præbeant, aut exhibeant, vel permittant exhiberi: sed omnia hac reseruent pro illo, quem Deū gratia, ceu utilē & idoneum in Romanorū regē eligi contingeret.

Hac itaq; ratione ab Electorib. Vuenceslao ipsi Imperium abrogatum est, suffecto ipsi Roberto comite Palatino Rheni. Neque enim hic Vuenceslaus primus fuit, qui tot laborib. & virtutibus Imperium à tribus Othonibus, sex Henricis, quattuor Chunradis, Hlothario Saxone, & duobus Fridericis, strenuissimis Imperatoribus partum & auctum, euerterit ac dissipauerit. Statim enim post Friderici I mortem, quem nouissimum omnium Imperatorum iure appellandum censeo: eo enim usq; Imperii Romani occidentalis maiestas tam in Italia quam in Germania floruit, præsertim quum aliquot sequentes Imperatores vel reges Romanorum dissipatores potius & euersores Imperii fuerint quam Imperatores. Guillelmus enim rex Rom ex comite Holladiæ creatus, in schismate contra Fridericum I initia Imperii auspicatus est ab impignoratione Nouiomagi Imperialis vrbis, quā Geldrensi comiti pro viginti argenti puri marcharum millibus vectigalem fecit Rodolphus quoq; Habsburgensis, quum ex paupere & tenuioris fortunæ comite, studio Gregorii X pontificis Maximi rex Romanorum hac conditione creatus esset, vt statim in Italiam pro obtinendo Imperii diademate veniret, Duxque esset sacrae militiae pro recuperandis Hierosolymis congregandæ: ipse regnum adeptus nihil minus cogitauit. Omne enim studium suum, vires animumque intendit, relictis interim Imperii negociis grauioribus, ad augendum & ampliandum familiae suae splendorē, cui Austriam & Sueuiam primus intulit: pecunias quoq; per fas & nefas, congregandas in maximum Romani Imperii detrimentum. omnib. enim vrbibus quæ iuris Imperii in Tuscia erant, libertatem multis aureorū millibus vendidit: quo mercatu eis paullatim ab Imperio desciscendi occasionem dedit Comitatum quoque Romandiolæ, qui à tēpore primi Othonis sub Imperio fuerat ditione, sponte amisit Eius exēplum optime imitati sunt sequētes Imperatores, & præsertim hi qui in Italiam venerunt, vt Hēricus VI Lucēburgensis, qui multa Lōbardia, immo fere omnes vrbes tyrannis vēdidit. Carolus vero VI quum Wenceslaum, filium suum, ignauissimæ inertiae hominem, in regē se viuentē eligi procuraret, principesque Electores ei assentiri

minime

minime viderentur, quod virtute obtinere non potuit, precio comparauit, singulis electoribus multis aureorum millibus promissis: quos quum postea pendere non posset, publica illi Imperii vectigalia concessit, in perpetuum Imperii dedecus & malorum omnium seminarium: quibus toties misera vexata fuit Germania. aliquot præterea Imperii oppida eisdem assignauit, & præsertim Hludouico comiti Palatino Rheni, cui Oppenheim, Ingelheim, Keiserslautern, oppida in perpetuam possessionem donauit, sicque viscera per Germaniam hausit, quo ignauissimam pecudem, filium suum malo Imperii natum, ad regnum proucheret. Deinceps vero Romana potestas ad nihilum fere redacta est, neque postea extollere caput potuit, quum principes omnia sibi iura Imperii retineant, nouosq; Imperatores iureiurando adigant, ne pignora reuocent, vel antiqua eorum priuilegia aliquando abrogent. Maximam igitur Carolus III Romano Imperio iacturam fecit. ex cuius spoliis tanquam in bello captis Boemiæ regnū genti suæ hæreditarium locupletauit. Quicquid præterea iuris Romanum Imperium in regno Arelatensi habuerat, penitus amissum est: quo tempore Francorum occidentalium regno cecidit: Hlotharingia quoque & Sabaudia, Imperii nobilissimæ prouinciæ, amissæ sunt. ita vt Romani huius Imperii aquila adeo deplumata sit, vt nunc pene nuda remaneat. Cæterum querelæ, ne rum quidem gratæ futuræ, quum necessariæ essent, absint. ad nostra reuertamur.

*De Imperii cæteris principibus, & ciuitatibus
liberis Imperialibus.*

POST VII Electorum ordinationem, posterioribus temporib. præterea multæ in Romano occidentis Imperio factæ sunt institutiones, variaque pro Imperii maiestate officia excogitata. Nempe post VII Electores ex veteribus Imperii principibus, quo comitiorum ius amissum, æquiore animo (vt existimo) ferrent, in cæteris Imperii negotiis transigendis admissi sunt, atq; in hanc formam & distinctos gradus redacti. ad augendam itaque Imperii maiestatem sic per gradus distincti sunt, vt sicut sunt quatuor laici imperii Electores,

fic essent quatuor Duces, quatuor Marchiones, quatuor Lantgrauii, quatuor Burgrauii, quatuor Comites, quatuor deinceps Barones, Nobiles, Milites, Ciuitates, Villæ, & Rustici, & alia eiusmodi officia. Nec his contenti Imperatores, aliquot Duces ex Marchionibus, ex ducibus Archiduces, ex comitibus Marchiones, & plerosq; similes dignitatum ordines excogitarunt. Qui autem ex omnib. ordinibus singulari quadam dignitate & excellentia ad Imperii Romani augendam maiestatem, eiusq; dignitatem tuendam quaternario numero post Electores laicos potissimum adscripti fuerunt, hi sunt

Quatuor duces,

Dux Brunsvicensis

Dux Bauariæ.

Dux Sueuiæ

Dux Hlotharingiæ.

Quatuor Lantgrauii,

Thuringiæ

Hassia

Luchtenberg

Alsatia.

Quatuor Marchiones

Misnia

Brandiburgensis

Morauia

Inferioris Baderiac.

Quatuor Burgrauii,

Meideburgensis

Norembergensis

Renech

Stromburg.

Quatuor Militares Comites,

Flandria

Tyrolis

Aldemburgi

Ferraria.

Quatuor precipui Mare-
scalli,

Bappenheim

Iuliaci

Misnia

Vinstingum.

Quatuor Barones,

Limpurgi in Franconia

Thufis & Raronia in Thochenburg

Vesterburg

Aldenualden.

Quatuor Milites,

Andlauu

Meldingen

Strondech

Fronberg.

Quatuor Metropoles,

Augusta Vindelicorum

Aquisgranum

Metis

Lubecum.

Quatuor Villa,

Bamberga

Vlma

Hagenoia

Selestadium.

Quatuor Rustici.

Colonia Agrippina.

Ratisbonæ.

~~Confluentia.~~ *Cosnitz*

Saltzburg.

Quatuor viculi Imperii.

Ingelheim.

Aitdorff.

Liechtenaw.

Liechtenaw.

Denchendorff.

Quatuor Domini terrarum.

Mediolani Vicecomites.

Veronæ Scaligeri.

Paduæ Carrarienses.

Mirandulæ Pici.

Quatuor Abbates principales.

Fuldenfis.

Campidonensis.

Vissemburgensis.

Murbacensis.

Quatuor Montes Imperii.

Munsterberg.

Fridberg.

Heidelberg.

Nurimberg.

Quatuor Burga Imperii.

Aldenburg.

Meidenburg.

Potenburg.

Mechelburg.

Quatuor Venatores.

Vrn.

Vrach.

Schonburg.

Mestz prope Curiam.

Quatuor officia hereditaria

ducatus Suevia.

Dapifer à Valtpurg.

Pincerna à Redach.

Marescallus à Marchdorff.

Camerarius à Chemat.

Quatuor Serui.

Waldech.

Hirten à Fulchen.

Hornspurg.

Rabnaw.

Multæ vero ex his dignitatibus vel mutatæ sunt, vel omnino interciderunt. Spirituales autem vel Ecclesiastici Imperij principes, qui omnes conuentibus Imperij, quos Diætæ vocant, interesse possunt, sunt hi:

Archiepiscopi VII.

Moguntinus

Colonienfis.

Treuerenfis.

Saltzburgensis.

Bremenfis.

Bisuntinus.

Rigenfis.

Episcopi XX.

Bambergensis.

Herbipolenfis.

Leodiensis.

Wormaciensis.

Spirenfis.

Curienfis.

Tridentinus.

Eistatenfis.

Hildesheimenfis.

Frisingenfis.

Monasterienfis.

Patauinus.

Argentinenfis.

Augustanus.

Brixinenfis.

Constantienfis.

Rarcemburgensis.

Osnaburgensis.

Ratisponenfis.

Basilienfis.

Abbates.

Fuldenfis.

Hirschfeldenfis.

Et quidam alii.

Magister ordinis Teuthonicorum, &c.

Urbes autem quae hodie vocantur Imperiales, sunt haec:

Aquisgranum.	Hagenoia.
Alen.	Hala in Suecia.
Antuerpia.	Hala in Thuringia.
Argentina.	Helprun.
Augusta.	Hamberga.
Basilea.	Heidesfelt.
Berna.	Ißnem.
Bernheim.	Ingeheim.
Biberach.	Kaufbuern.
Bisuntium.	Keisersperg.
Bopatrum.	Keiserslautren.
Buchorn.	Kempten.
Boffingen.	Landaſ.
Campensis.	Lindaſ.
Curia.	Leukirch.
Colonia.	Lubecum.
Colmaria.	Lucerna.
Confluentia.	Luneburgium.
Dauentria.	Mecdeburgum.
Dortmund in Westphalia.	Memmingen.
Dunchelspuel.	Metis.
Durchein.	Moguntia.
Duera in Brabant.	Mulnhuſen in Thuringia.
Egra.	Mulnhuſen in Saxonia.
Erdfordia.	Nordhuſen in Thuringia.
Eslingen.	Norimberga.
Francfordia ad Moganum.	Neumagen.
Francfordia ad Oderam.	Norlingen.
Fridberg in Verderoia.	Odernheim.
Friburgum in Briſgoia.	Obernheim.
Gelnhuſen.	Offenburgum.
Gengen.	Oppenheim.
Gottingen.	Pffulendorff.
Gruningum in Friſia.	Rauenspurg.
Gamund in Suecia.	Ratisbona.
Goslar in Saxonia.	Rotenburgum.
	Rosſeim.

Rosheim.

Rotuilla.

Reutlingen.

Sangallus.

Schafusia.

Selestadium.

Soloturum.

Strasburg, alias Argentina.

Spira.

SchWinfart.

Treueris.

Tigurum.

Vberlingen.

Vlma.

Vuangen.

Veid iuxta Drauum.

Vesel superior.

Vesel inferior.

Verztlar in Hassia.

Vuyl in Sueuia.

Vueiffemburg.

Vuiminia.

Vormacia.

Vuinsheim. ¶

Ex his vero vrbibus, quædam nostro tempore Imperatorem tanquam dominum venerantur, quædam minime: tamen in Imperij necessitatibus faciunt, quod sibi præscriptum est: & hæc potissimum sunt confederatæ Heluetiorum. Sunt etiam inter has vrbes nonnullæ ab Imperatoribus ipsis venditæ, quædam aliæ pignoratæ, aut alio quouis modo ab Imperij ditione subtractæ: vt satis supra demonstratum est. Verum antequam ad huius laboris finem perueniam, hoc non omittendum duxi, quod Clemens Papa V. instituit, vt vacante Imperio, Papa sit vicarius Imperij in eius ditione, quam in Italia potissimum habet. Item quod Imperator designatus, ius administrandi Imperij non habeat, antequam à Romano pontifice fuerit confirmatus. Quam constitutionem reuocare nisus est in conuentu Francfordiensi Hludouicus Bauiarus imperator, in quo decretum est, vt Imperator à maiori & saniori parte Electorū designatus, statim ratione electionis auctoritatem habeat administrandi Roman. imperium, nulla Romani pontificis confirmatione expetita. Electus tamen creationem suam debet Pontifici nunciare, tanquam Princeps catholicus, & qui dignus sit fastigio Imperiali: ac deinde pro diademate Imperiali Pontificem maximum rogare. quod si designato Imperatori negetur, absque iusta & legitima causa, quod queat Imperij coronam succipere

à quolibet Catholico Episcopo: quod decretum

tanquam insolens, non longe post

antiquatum est.

*MICHAELIS BEV-
THERI DE SEPTENVIRATV
Principum Electorum, quando is ceperit,
Sententia certa.*

Imperium Romanum inde à Constantino Magno, qui illud primus in Græciam transtulit Byzantium, & cæteris Orientalibus Imperatoribus, ad Caroli Magni tempora, & post Carolum aliquanto longius in Ottonem usque Tertium Saxonem, ut plurimum successionem constitutum fuisse, nonnunquam etiam Potentia, ex historiis notum est: nec per electionem siue suffragia definita, Imperatores designabantur. Hic enim Otto Tertius ex Saxonum prosapia oriundus, ubi deprehendit perpetuos Gallorum Italicorumque in transferenda Imperiali Maiestate conatus, à Germanis vel ad suos vel alienos suo arbitrio, pernicioso prorsus nimiae libertatis, & amore & studio: ac inter Germanos quoque propter Electionem nunquam dissensiones atque rixas easque grauissimas, apud maiores suos defuisse perpenderet: meminerat etiam, quomodo ex infelicissimis de Imperio contentionibus creuerit Tyrannis atque opes illae detestandae Pontificum Romanorum, & licentia Principum Italiae: imo cuncta haec partim in Iohanne X VII. Papa, partim Henrico Bauaro cognato suo, partim denique Crescentio Romano sensisset ipse, ac proinde varios existere circa Imperium fortunae euentus an aduerteret, interim tamen tam potentem Monarchiam Christiano orbi ad tutandum Romanorum Pontificem & Italiae libertatem, denique ad conseruandam Concordiam Religionis in tota Europa, perquam necessariam esse: his omnibus commotus, ne idem in posterum crebrius accideret, verum seditiosis huiusmodi conspirationibus superbæ gentis Italicae aduersus quemcunque Imperatorem, digladiationibus consimiliter inter ipsos Italiae Principes de imperio, nec non irruptionibus peregrinarum Gentium assiduis, aliisque contentionibus finem tandem imponeret: frenos itidem Tyrannidi, avaritiae atque ambitioni Pontificum, ne possent illi ut ceperant, quando vellent, aut rescindere Decreta, aut turbare deliberationes

berationes institutas de Electione, aut quos vellent amovere, iniiceret: ordinato in locum Iohannis X V I. pontificis defuncti, anno Domini 994. Brunone consanguineo siue agnato suo Saxone Germano, qui postea mutato nomine Gregorius quintus dictus fuit, Consilium cum ipso non multo ante mortem suam iniit, Romæque magna frequentia assentiente Pontifice, imo sanciente & promulgante decretum tulit atque constituit, vt in futurum Ius omne & potestas eligendi Romanum Imperatorem esset penes solos Principes Germanos, nec liceret Romano Episcopo quenquam proclamare Imperatorem, nisi quem Proceres Germaniæ ad id fastigium dignati essent, postulassent, euexissent: siquidem reprimi aut prohiberi disceptationes de suprema illa obtinenda maiestate, ac certamina hinc inde varia, itemque Germanis quod sua virtute adquisuerunt *ad id* Imperij confirmari aliter non posse, sapientissimus Cæsar optime prospiciebat, nisi hoc obtineretur, vt nec aliis quam Germanis, nec aliunde quam ex Germanis Imperatorem creare liceret: adeoque Germani certis Legibus imperarent, Itali vero parerent, quibus ad imperandum vires tum deerant & nerui: qua de re nullibi extat controuersia, sed Historici vnanimiter conueniunt omnes. Quod vero ex iisdem pleriq; tam exteri quam Germani Annalium scriptores, qui intra C C. plus annos vixere, vno quasi ore tradunt vltcrius, Septem in Germania Principes Electores simul eodemque tempore fuisse ab hoc Pontifice, & Ottone Tertio Imperatore designatos, & non alios quam qui iam sunt, neque plures neque pauciores, minime recipiendum esse affirmo: siquidem ab huius temporibus inde à nato Christo annorum mille, ad Rudolphi Habsburgensis Romanorum Regis, vt ne dicam Caroli I V. Imperatoris vsq; electionem, reperiuntur passim in Historiis alij quoque Ecclesiastici & Politici ordinis Principes, qui Romanorum Regum siue Imperatorum electionibus interfuerunt, & suffragij Ius vna cum aliis habuerunt: prout ex iis qui ante annos ducentos, trecentos, quadringentos, quingentos etiam conscripti sunt Annalibus admodum manifestum est. Ac si consideremus, quis tum temporis Palatinatus Rhenani & Marchionatus Brandeburgici Status atque auctoritas fuerit, & quæ illis regionibus Principum familiæ præfuerint, liquido constabit illas

tam potentes non fuisse, ut præ omnibus aliis Politicorum
 Germaniæ Principum familiis eligendi Romanorum Regis
 aut Imperatoris ius in solas ipsas conferretur: neque etiam
 Boiemia tum ad Imperium pertinebat, ut ex iisdem Histo-
 riis animaduerti potest. Pari ratione conuellitur opinio eo-
 rum, qui septemuiratus nomen, auctoritatem, ac etiam po-
 tentiam à tempore Friderici II. Imperatoris, vel certe non
 multo post, sub Sueuorū tamen Imperio, inclaruisse atq; in-
 valuisse statuunt: nam certum est, eo tempore plures quam
 VII. semper Electores extitisse, imo omnes quicunque ad-
 uenerant ex Illustrioribus, ad Electionem admittebantur:
 quod inde constat, quia post Fridericum II. Imperatorem
 Electorum ille numerus magis magisque fuit diminutus,
 multumque propter bella quibus impediabantur ciuilia atq;
 intestina, quo minus ad electionem frequentes adparere po-
 tuerint, subsedit: ex quibus cum nonnulli permanerint con-
 stantes, hi postea reliquos, qui per tempus Electionem dese-
 ruere, ab eadem plane excluderunt, adeoque sibi præcipue Ius
 eligendi vendicasse: quod ego initium tenuioris alicuius nu-
 meri circa Principes Electores fuisse censeo: non tamen se-
 ptenarij, prout nunc in Imperio is obtinet Romano. Et si
 enim minime negauerim circiter Friderici primi, vel saltem
 posterorum Sueuorum Imperatorum tempora, Palatini ad
 Rhenum, Ducis Saxoniae, Marchionis Brandenburgensis,
 Regis etiam Boiemicæ hinc inde suffragia apud Historicos
 celebrari, tamen ideo non sola, sed paria habuerunt & alij
 Principes seculares: quod vel in solo Ludouico Boiariæ du-
 ce, Philippum Sueuiæ Ducem, Friderici Primi Filium, Hen-
 rici VI. fratrem, contra Fridericum II. Henrici VI. Filium,
 paucis quibusdam aspirantibus Proceribus aliis Imperatorem
 designante, anno Domini M. CC. confirmari licet: qui cer-
 te ex numero eorum non fuit: aut si sola, utique non eo ordi-
 ne & præminetia qua iam dicere solent sententias in ele-
 ctionibus. de moderna namque Septemuiratus constitutio-
 ne inquirimus, quæ hodie viget inter Germanos, quo nam
 auctore, vel quibus de causis vel quo tempore ea primū cœ-
 perit: & cur in hunc laudatissimum Senatum hi ipsi adsciti
 sint, & non alij nec plures nec pauciores. Et quidem ad au-
 ctorem quod attinet, nusquā ante Carolum IV. Aureæ Bul-
 læ fundatorem, septem simul Electorum, secundum istam
 seriem

seriem familiarum & ordinis, apud Historiographos mentionem fieri compertum habemus: sed hic primus classes eorum transmutauit, atq; ex supremo Marchione Brandeburgico, quia filius erat, infimum, ex posteriore vicissim, Comite Palatino Rheni, primum constituit, medium locum Saxoni relinquens: eam ob causam, vt eo promptiores morem sibi gererent Germani Electores in promouendo filio suo Wenceslao Boiemiæ Rege, quem arbitrum Senatui, & imperij Archipincernam, hætenus incognitum, destinauerat: quod & Archiepiscopis tribus Ecclesiasticis Electoribus non ingratum videbatur, verum magis honorificum, si regem haberent socium & collegam. Hoc vno consilio Carolus I V. Imperator ductus septimum adinuenit, exordiumq; dedit prim^o septem Electoribus præsentis status ac conditionis: nec tantum accuratius distinxit. Quorsum igitur doleamus aut dubitemus in re tam certa, adeoq; perspicua? ante Carolum I V. nullus omnino erat Boiemiæ Rex inter Electores: Ergo hic solus septenarium primusq; absoluit, sex reliquos fuisse, non infitior: neq; hic de sexemuiris instituta est disputatio, sed vnde & quo tempore accesserit septimus? videlicet vt arbiter esset, si forte æquales colligerentur sententiæ: at vero quibus vel initiis vel causis illi & non alij ortum hauserint, supra monui: potentia, qua sibi ipsis hoc ius, negligentioribus quibusuis seclusis, ita videntur acquisiuisse: quamuis & aliæ quædam adferantur à recentioribus, huius instituti atq; consilij rationes nequaquam inconuenientes. Itaq; quando Ducum, siue Regum Boiemiæ suffragia ante Caroli I V. Imperatoris memoriam, in historiis forte inueniuntur, non aliter accipienda sunt ea, quam quorumlibet aliorum Principum, qui vel sponte vota sua contulerunt, quatenus omnibus licuit, vel ex conspiratione in gratiam communicarunt, vel etiam armis non raro confirmare tentarunt: nec vero ceu ordinarij, quia nondum ad numerum fuerat cooptatus: namque si de præsentibus quærimus rebus, à præsentis quoq; status causa, recte instituitur inuestigatio: saltem in eo hæsitant qui hac de re dubitant, quod partim Ottonem simul Septemviratum modernum cum Constitutione sua, consensu agnati sui Gregorij V. Pontificis promulgata, instituisse existiment: partim vero Carolum IV. Cæsarem eundem non tam ex nouo adinuenisse, quàm aliquo modo conuertisse atq; transmutasse minus animad-

uertant: cum alterum ex eo confutetur, quod regnum nondum Boiemiæ extiterit illis temporibus, neq; ad Imperium Romanum pertinuerit Boiemia, sed Duces tantum fuerint Gentis proprię: alterum vero inde satis perspicuum sit, quandoquidem de Archipincerna Imperij Germanici ante Carolum I V. nusquam legimus. Neque ad rem faciunt quæcunque postremo loco à Simone Schardio Iuriconsulto in contrarium afferuntur, ex diuersis auctoribus: nempe illi omnes contrarium potius concludunt, suamque propriam mentem in totum conuellunt, siquidem vniuersi ipsius Caroli I V. Imperatoris ætate, C C C L. annos post Ottonem III. scripsere, neque aliud tempus respexerunt. Quapropter his omnibus documentis conuicti, sub Carolo I V. Romanorum Imperatorum seu Regum Electores ad Septenarium hunc numerum primum redactos fuisse, vtique fatebimur: sicque concludimus. Quam meam hac de re sententiam inde ab anno natiuitatis meę X V II. ex historiis depromptam, ac deinceps Iohannis Auentini auctoritate porro suffultam, Onuphrius quoque Panuinius Veronensis, hac ipsa de materia paulo copiosius differens, in totum confirmauit.

INCIPIVNT
LEGES ET CON-
STITVTIONES IMPE-
RIALES SVB AVREA BVL-
la Caroli IV. Romanorum
imperatoris.

IN NOMINE SANCTÆ ET
individuæ Trinitatis feliciter,
Amen.

*CAROLVS IV. DIVINA FAVEN-
te clementia Romanorum Imperator & Boemia
Rex, ad perpetuam rei memoriam.*

OMne regnum in se ipsum diuisum desolabitur : nam principes eius facti sunt socij furum : ob quod Dominus miscuit in medio eorum Spiritum vertiginis, vt palpent in meridie sicut in tenebris : & candelabra eorum mouit de loco suo, vt cæci sint, & duces cæcorum, & qui ambulant in tenebris, offendunt : & cæci mente, scelera perpetrant, quæ in diuisionem contingunt. Dic superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si diuisionem auxiliatricem non habuisses? Dic Satan inuide, quomodo Adam de paradiso eiecisses, nisi eum ab obedientia diuissesses? Dic Luxuria, quomodo Troiam destruxisses, nisi Helenam à viro suo diuissesses? Dic Ira, quomodo Romanam rempublicam destruxisses, nisi in diuisione Pompeium & Iulium sæuientibus gladiis ad intestina prælia concitasses? Tu quidem, Inuidio, Christianum Imperium à Deo ad instar sanctæ & individuæ Trinitatis, fide, spe & charitate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius fundamentum super Christianissimo regno feliciter stabilitur, an-

riquo veneno, quod velut serpens in palmites Imperiales, & membra eius propinquiota, impio scelere vomuisti, vt concussis columnis totum ædificium ruinæ subiiceret: diuisionem inter septem Electores sacri Imperij, per quos (velut septem candelabra lucentia in ciuitate Spiritus septiformis) sacrum illuminari debet Imperium, multotiens posuisti. Sane cum ex officio, quo Cæsarea dignitate potimur, futuris diuisionum & dissensionum periculis inter Electores ipsos; de quorū numero (vt rex Boemiæ) esse dinoscimur, ratione duplici, tam ex Imperio quā electionis iure quo fungimur, occurrere teneamur infra scriptas leges ad vnitatem inter Electores fouendam, & electionem vnanimem inducendam, ac detestandæ diuisioni prædictæ variisq; periculis ex ea sequentibus aditum præcludendum, in solenni curia nostra Nutenbergensi assidentibus nobis omnibus Principibus, Electoribus Ecclesiasticis & secularibus, ac aliorum principum, comitum, baronum, procerum, nobilium, & ciuitatum, multitudine numerosa, in solio Maiestatis Cæsareæ Imperialibus infulis, insigniis & diademate decorati, matura deliberatione præuia, de Imperiali potestatis plenitudine edidimus, statui-
mus, & duximus sancendas, &c. sub anno Domini millesimo, trecentesimo, quinquagesimo sexto, Indictione nona, quarto idus Ianuarij: regnorum nostrorum, anno decimo, Imperij vero secundo.

*Qualis esse debeat conductus electorum, &
à quibus.*

DEcernimus, & præsentī edicto Imperiali perpetuo valituro sancimus, ex certa scientia, & de Imperiali plenitudine potestatis, vt quotienscunque & quodocunque futuris temporibus necessitas, siue casus electionis, regis Romanorum in Imperatorem promouendi, emerferit, & Principes electores ad electionem huiusmodi, iuxta antiquam laudabilem consuetudinem habuerint proficisci, vnusquisque Princeps elector, si & quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet Principes electores suos, vel ipsorum nuntios, quos ad electionem ipsam transmiserint per terras, territoria & loca sua & etiam vltra, sicut longius poterit conducere, teneatur:
& eis

& eis absque dolo præstare conductum, versus ciuitatem, in qua talis electio fuerit celebrata, & ab illa etiam redeundo, sub pœna periurij ac perditionis (pro & illa duntaxat vice) suæ vocis, quam in electione huiusmodi fuerit habiturus. Quas quidem pœnas, eos vel eum, qui in præstando memoratum conductum rebelles, seu rebellem, negligentes seu negligentem se præbuerint, eo ipso decernimus incidisse.

Statuimus insuper & mandamus vniuersis aliis principibus, feuda à sacro Imperio Romanorum tenentibus, quocunque nomine censeantur, nec non comitibus, baronibus, militibus, clientibus, nobilibus & ignobilibus, ciuibus & communitatibus castrorum, ciuitatum, & locorum sacri Imperij vniuersis, vt eodem tempore, dum videlicet regis Romanorum in Imperatorem promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquemque Principem electorem ab ipsis vel eorum aliquo conductum huiusmodi postulātem, vel eiusdem nuntios, quos ad electionem ipsam direxerit, vt præfertur, per territoria sua & alias quanto potuit remotius absque dolo modo præcedenti conducant. Si qui vero huic nostræ constitutioni contraire præsumpserit, subscriptas ipso facto pœnas incurrant. Omnes quidem Principes, & comites, barones, nobiles, milites, clientes, ac vniuersi nobiles contrarium facientes, reatum periurij & priuationem omnium feudorum, quæ à sacro Romano Imperio & quibuscunque aliis obtinent, & etiam omnium possessionum suarum à quocunque habitatum incurrant. Omnes quoque ciues & communitates, contra præmissa facere præsumentes, similiter sint periuri. Et nihilominus vniuersis suis iuribus, libertatibus, priuilegiis, & gratiis à sacro obtentis Imperio, sint omnino priuati; & cum personis, & bonis suis omnibus, banum & proscriptionem Imperialem incurrant. Et eosdem ipso facto exnunc, prout extunc, omni iure priuamus. Deinceps cuilibet hominum auctoritate propria, & sine iudicio, seu inuocatione magistratus cuiuslibet, impune licebit eos inuadere, nullamque pœnam propter hoc inuadens ipsos debet ab Imperio seu quouis alio formidare: præsertim cum contra Rempublicam ac sacri Imperij statum ac dignitatem, ac etiam contra honorem proprium, & salutem tantæ rei temerarij neglectores, tanquam rebelles, inobedientes

& perfidi, infideliter & peruerse agere, conuincantur. Decernentes insuper & mandantes, vt omnium ciuitatum ciues & communia, iam dictis principi^{bus}, electoribus, & eorum cuiuslibet hoc poscenti, eorumq; nuntiis victualia in communi pretio atq; cursu, pro suis, seu nuntiorum prædictorum hominumq; suorum necessitatibus, dum ad prædictam ciuitatem causa celebrandæ electionis prædictæ accesserint, & etiam dum discesserint ab eadem, vendere seu vendi facere teneantur, nullam in præmissis fraudem quomodolibet adhibendo, alioquin contrarium facientes, pœnas illas volumus ipso facto incurrere, quas in præcedentibus contra ciues & communitates duximus promulgandas.

Quisquis insuper ex principibus, comitibus, baronibus, militibus, clientibus, nobilibus seu ignobilibus, ciuibus seu communitatibus ciuitatum, principi electori ad electionem de rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipsa denuo redeunti, hostiles custodias tendere, seu infidias parare præsumpserit: aut ipsos, vel eorum aliquem, in sua, vel suorum personis aut rebus, inuadere, vel turbare, seu ipsorum vel cuius eorum nuntios ante dictos, siue conductum petierint, siue etiam non duxerint exigendum, hunc una cum vniuersis malitiæ complicitibus, ipso facto supra dictas pœnas decreuimus incurrisse: ita videlicet, quod quæuis persona pœnam incidat, siue pœnas, quas iuxta præmissa, pro qualitate personarum duximus infligendas.

Si vero aliquis Princeps elector, cum aliquo suo coelectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunq; contentio, controuersia seu dissensio verteretur, iis nequaquam obstâtibus, alter alterum, vel alterius nuntios ad electionem huiusmodi destinandos, præmissis modo conducere sit ascriptus sub pœna periurij ac perditionis (ea vice duntaxat) suæ vocis in electione, vt superius est expressum.

Si qui vero alij principes, comites, barones, milites, clientes, nobiles ac ignobiles, ciues vel communia ciuitatum, cum aliquo Principe electore, vel plurib^{us} ex eisdem aduersam gererent voluntatem, seu quæuis discordia inter ipsos ad inuicem, vel guerra siue dissensio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo cessantibus, Principi electori, vel principibus, seu eius, vel ipsorum nuntiis, ad electionem huiusmodi destinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præstare

præstare conductum: prout singuli pœnas iam dictas, per nos videlicet in se latas, voluerint euitare, quas eos qui secus fecerint incurrisse decernimus eo ipso.

Ad præmissorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliozem, iubemus & volumus, vt vniuersi Principes electores, & cæteri principes, necnon comites, barones, nobiles, ciuitates, seu ipsarum cõmunitates, præmissa omnia literis, & iuramentis suis firmare, & ad ea bona fide, ac sine dolo implenda efficaciter se debeant obligare. Quicunq; vero literas huiusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione per præmissa singulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps elector alius, vel princeps cuiuscunq; conditionis aut status, feudum vel feuda à sacro tenens Imperio, aut comes, baro vel nobilis seu successores talium, vel hæredes supra & infra scriptas Imperiales nostras constitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præsumpserint: & si quidam talis Princeps elector extiterit, ex tunc cæteri sui coelectores à suo ipsum deinceps excludant consortio: ipseq; voce electionis, & aliorum Principum electorum loco & dignitate careat, atq; iure: nec inuestiatur de feudis, quæ à sacro imperio nîsus fuerit obtinere. Alius vero princeps aut vir nobilis (vt præfertur) in has nostras leges committens, similiter non inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio, vel alias obtinet à quocunque. Et nihilominus, oēs præmissas pœnas suam concernentes personam, incidat eo ipso. Quamuis autem vniuersos principes, comites, barones, nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque, & communitates illarum, ad præstandum cuilibet Principi electori, vel eius nuntiis præfatum conductum, vt prædicitur, indistincte volumus & decernimus obligari. Nihilominus eorum cuilibet singularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacentia cuilibet magis apto duximus designandos, vt statim per sequentia plenius apparebit.

Primo namque regem Bohemiæ, sacri Imperij archipincernam conducent, Archiepiscopus Moguntinus, Bamburgensis & Herbipolensis Episcopi, Burggrauij Nurenbergenses, item illi de Hoenloch & Wertheym, de Brunech & de Hanawe: item ciuitates, Nurenburg, Rotenburg & Windesheim.

Deinde Archiepiscopum Coloniensem sacri Imperij per Italiam Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treuren. Archiepiscopi: Comes Palatinus Rheni, Lantgravius Hassiæ: item de Katzenellenbogen, de Nassaw, de Dietz, comites: item de Isenburg, de Westerburg, de Runckel, de Limburg & Falckensteyn: item ciuitates, Wertflar, Geylnhusen, & Fridberg.

Item Archiepiscopum Treueren. sacri Imperij per Galliam, & regnum Arelatense Archicancellarium, conducent Archiepiscopus Moguntinensis, Comes Palatinus Rheni: item de Spanheim & de Feldentz, comites: item Rugrauen, Wildegrauen, de Nassaw, de Isenburg. & Westerburg, de Runckel, de Lymburg, & de Ditz, de Katzenellenbogen: de Egesteyn, de Falckensteyn: item ciuitas Moguntinensis.

Deinde Comitem Palatinum Rheni, sacri Imperij Archidapiferum, conducere debet Archiepiscopus Moguntinensis.

Ducem vero Saxoniae, sacri Imperij Archimarescalcum tenebitur conducere, rex Bohemiae, Moguntinus & Magdeburgensis Archiepiscopi: item Bamburgensis & Herbipolensis Episcopi, Marchio Misnensis, Lantgravius Hassiæ: item Fulden. & Hersfelden. abbates, Burggrauij Nurembergen. item illi de Hohenloch, de Wertheim, de Bruneck, de Hanna W, de Falckensteyn. Item ciuitates, Erffordia, Mulhusen, Nurenberg, Rotenburg & Wyndesheim.

Et hi omnes proxime nominati, Marchionem Brandenburgensem sacri Imperij Archicamerarium, similiter conducere tenebuntur.

Volumus autem, & expresse statuimus, vt vnusquisq; Princeps Elector, qui talem voluerit habere conductum, his à quibus ipsum postulare decreuerit, hoc ipsum adeo tempestiue, viamq; qua fuerit transiturus, insinuet: & talem conductum exposcat, vt illi qui ad conductum huiusmodi impendendum deputati, & qui fuerint requisiti, ad hoc opportune se valeant & commode præparare.

Præmissas vero constitutiones circa materiam conductus editas, ita sane debere declaramus intelligi, vt vnusquisque superius nominatus, vel forsan non expressus, à quo in calu præmisso conductum requiri contigerit, ad præstandu ipsum per suas duntaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto potest

potest remotius, absque dolo, sub pœnis contentis superius est astrictus.

Præterea statuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiscopus Moguntinensis, qui fuerit pro tempore singulis principibus coelectoribus suis, Ecclesiasticis & secularibus, electionem eandem, per suos nuntios patentibus debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus exprimatur, infra quem eadem literæ ad singulos eosdē principes verisimiliter possint peruenire: huiusmodi vero literæ continebunt, vt à die in literis ipsis expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli principes electores Fräckfort super Moganum esse debeant cōstituti, vel suos legales ad eundem terminum atq; locum nuntios destinare, cum plena & omnimoda potestate, suisque patentibus literis, maiori cuiuslibet sigillo eorum signatis, ad eligendum Romanorum regem, in Cæsarem promouendum. Qualiter autem, & sub qua forma tales literæ confici debeant, & quæ in eis solennitas debeat immutabiliter obseruari, & in qua forma & modo principes electores nuntios suos ad electionem huiusmodi destinandos, ad potestatem, mandatum, seu procuratoria ordinare debuerint, ad finem præsentis libri scriptum inuenitur clarius, & expressum. Et eandem formam illic traditam, mandamus, & de Imperialis potestatis plenitudine, vsquequaque decernimus obseruari.

Cum autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris, vel regis Romanorum obitu, in dioecesi Moguntinensi constiterit, extunc infra vnum mensem, à die notitiæ obitus huiusmodi continue numerandum, singulis Principibus electoribus, obitum ipsum, & intimationem, de quibus præmittitur, per Archiepiscopum Moguntinensem iubemus & decernimus, suis patentibus literis declarari. Quod si idem Archiepiscopus in executione & intimatione huiusmodi negligens aut remissus fortasse existeret, extunc iidem principes motu proprio, etiam non vocati pro fidei suæ virtute (qua sacrum prosequi tenentur Imperium) post hæc infra tres menses, sicut in constitutione supra proxime posita continetur, in ciuitate Franckfort sæpe dicta conueniant, electuri regem Romanorum in Cæsarem promouendum.

Debet autem vnusquisque Princeps elector, vel sui nuntij prædictam ciuitatem Franckfort, cum ducentis equitibus

tantummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantum armatos, vel pauciores, introducere secum poterit, sed non plures.

Princeps vero elector, ad electionem huiusmodi vocatus & requisitus, & ad ipsam non veniēs, vel legales nuntios cum literis patentibus sigillo suo maiori sigillatis, plenamq; & liberam ac omnimodam potestatem continentibus, ad eligendum Romanorum regem, futurum Imperatorem, non dirigens, aut veniens, aut huiusmodi nuntios fortasse transmittens: si postea princeps ipse aut prædicti nuntij à prædicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro Cæsare non electo, nec ad præmissa procuratore legitimo substituto, solenniter, & relictæ electionis voce, seu iure, quod in eadem electione habuit, & tali modo deseruit, careat ea vice.

Iniungimus autem ciuibus de Franckfort, & mandamus vt ipsi vniuersos principes electores in genere, & quemlibet eorum in specie, ab inuasionē alterius, si quid inter eos aduersitatis emergeret, & etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus, quos ipsi & eorum quilibet in præfato ducentorum suorum equorum numero, ad præfatam duxerint ciuitatem in virtute iuramenti, quod super hoc ipsos ad sancta præstare statuimus Euangelia, fideli studio & solerti diligentia protegant & defendant: alioquin periurij reatum incurrant: & nihilominus omnia iura sua, libertates, priuilegia, gratias & indulta, quæ à sacro obtinere noscuntur Imperio omnino amittant: bannum quoq; imperiale cum personis & bonis suis omnibus incidant eo ipso. Et liceat extunc omni homini auctoritate propria ac sine iudicio, ciues eosdem, quos eo casu exnunc prout ex tunc omni iure priuamus, tanquam proditores infideles & rebelles imperii, impune inuadere: ita quod inuadentes huiusmodi poenam quamcunque à sacro Imperio, vel quouis alio, nequaquam debeant formidare.

Ciues insuper antedicti de Franefort per omne tempus illud, quo super electione sæpe dicta tractari & agi contigerit, neminem præfatam ciuitatem cuiuscunq; dignitatis, conditionis vel status extiterit, intromittant, vel intrare quouis modo permittant: Principibus electoribus vel eorum nuntiis & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis, quorum
quilibet

quilibet cū ducentis equis debebit (vt prædicitur,) intromitti. Si vero post ipsorum Principum electorum introitum, seu in ipsorum præsentia in præfata ciuitate aliquem reperiri cōtigerit, illius exitum ciues ipsi debebunt absque mora, & cum effectu protinus ordinare sub omnibus pœnis contra ipsos superius promulgatis: & etiam in virtute iuramenti, quod ciues ipsi de Franckfort, super eo virtute præsentis constitutionis præstare debebunt, ad sancta Dei Euangelia, vt in præcedentibus est expressum.

De electione Romanorum regis.

POstquam autem sæpe dicti electores, seu nuntii, ciuitatem Franckforden ingressi fuerint, statim subsequenti diluculo in ecclesia Sancti Bartholomæi Apostoli, ibidē in omnium ipsorum præsentia, Missam de sancto Spiritu faciant decantari ad finem, vt ipse S. Spiritus corda ipsorum illustret, & eorum sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo suffulti præsidio, hominem istum bonum & vtilem eligere valeant in regem Romanorum futurum Cæsarem, ac pro salute populi Christiani expedientem. Peracta quoque missa huiusmodi, omnes illi electores seu nuntii accedant ad altare, in quo missa eadem extitit celebrata: vbi principes electores ecclesiastici, coram Euangelio beati Iohannis, *In principio erat verbum*, quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reuerentia supponant: seculares vero principes electores, dictum euangelium corporaliter manib. suis tangerent, qui omnes cum tota sua familia, tunc ibi debebunt inermes assistere. & archiepiscopus Moguntinensis formam iuramenti eis dabit, & vna cum ipsis, & ipsi vel absentium nuntii vna cum eo, iuramentum præstabunt vulgariter in hunc modum. *Ego N. archiepiscopus Moguntin. sacri imperii per Germaniam Archicancellarius ac princeps elector, iuro adhuc sancta Dei Euangelia, hic præsentia coram me posita, quod ego per fidem qua ego Deo & sacro Romano Imperio sum astrictus, secundum omnem discretionem & intellectū meum, cum Dei adiutorio eligere volo temporale caput populo Christiano: id est, regem Romanorum in Cæsarem promouendum, qui ad hoc existat idoneus, in quantum discretio & sensus mei me dirigunt: & secundum*

fidem prædictam vocemq; meam, & votum seu electionem præfatam, dabo absq; omni pacto, stipendio, pretio, seu promisso, vel quocunq; modo talia valeant appellari. Sic me Deus adiuvet, & omnes Sancti.

Præstito denique per electores seu nuntios in forma & modo prædictis huiusmodi iuramento, ad electionem procedat: nec ammodo de iam dicta ciuitate Francfort separentur, nisi prius maior pars ipsorum temporale caput mundo elegerit, seu populo Christiano, regem videlicet Romanorum in Cæsarem promouendum. Quod si facere distulerint infra triginta dies, à die præstiti iuramenti præfati continue numerandos, extunc transactis eisdem triginta dieb. ammodo panem manducant & aquam: & nullatenus ciuitatem exeant antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem partem ipsorum, rector seu temporale caput fidelium electum fuerit, ut præfertur.

Postquam autem in eodem loco, ipsi vel pars eorum maior numero, elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debet, ac si foret ab ipsis omnibus, nemine discrepante concorditer celebrata. Sique per tempus aliquod morari, abesse & tardare contingeret aliquem de electoribus seu nuntiis antedictis, dum tamen veniret, antequam prædicta est electio celebrata: hunc ad electionem istam, in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa aduentus sui tempore consistebat: & quia de antiqua, approbata & laudabili consuetudine, tam incommuulsa quam immutabiliter semper extitit hactenus obseruatum. Ideoq; & nos constituimus, & de electione Imperiali decernimus plenitudine potestatis, quod is qui modo præmisso in regem Romanum electus fuerit, peracta statim huiusmodi, priusquam in aliquibus causis aliis, siue negotiis, virtute sacri Imperii administret, vniuersis & singulis principibus, electoribus, ecclesiasticis & secularibus, qui propinquiora sacri Imperii membra esse noscuntur, omnia ipsorum priuilegia, literas, iura, libertates, concessionem, antiquas consuetudines, & etiam dignitates, & quicquid ipsi ab Imperio usq; in diem electionis suæ obtinuerunt, & possederunt, absq; dilatione & contradictione confirmare & approbare debeat per suas literas & sigilla, ipsiq; præmissa omnia innouare, postquam imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationem autem huiusmodi electus ipse cuilibet principi electori in specie, primo suo regali nomine faciet: & deinde sub Imperiali titulo innouabit,

uabit, & in his ipsos principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gratiose tenebitur promouere.

In casu denique quo tres Principes electores præsentes seu absentium nuntii quartum ex se, seu eorum consortio, videlicet Principem electorem præsentem vel absentem in regem Romanorum elegerint, vocem illius electi, si præsens affuerit, aut nuntiorum ipsius, si eum abesse contigerit, plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemque maiorem decernimus constituere, ad instar cæterorum Principum electorum.

De sessione Treueren. Colonien. & Moguntinen. archiepiscoporum.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus quartus, diuina fauente clementia, Romanorum Imperator semper Augustus, & Bohemiæ rex, ad perpetuam rei memoriam. Decor & gloria sacrosancti Romani Imperii, & honor Cæsareus, & reipublicæ grata compendia venerabiliū & illustrium Principū electorum, concordī voluntate fouentur: qui velut columnæ procures sacrum ædificium circumspectæ prudentiæ solerti pietate sustentant, quorū præsidio, dextra Imperialis potentiæ roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate stringuntur, tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Christiano. Vt igitur inter venerabiles Moguntinen. Colonien. nec non Treueren. archiepiscopos, sacri Imperii Principes electores, omnium litium & suspicionum mala, quem & qui de prioritate, seu dignitate sessionum suarū, in curiis Imperialibus & regalib. suboriri valerent in posterū, perpetuis in antea temporibus amputentur & ipsi in cordis & animorum quieta conditione manentes & de opportunitatib. sacri Imperii, concordī fauore, & virtuosæ dilectionis studio conuenientius meditari valeant pro consolatione populi Christiani; habita deliberatione cum omnibus Principibus electoribus tam ecclesiasticis quam secularibus, & de ipsorum concilio, decernimus, & de imperialis potestatis plenitudine, hac edictali lege perpetuo valitura sancimus, quod supra dicti venerabiles archiepiscopi, Treuerensis videlicet, ex opposito

& lineari directione, versus Imperatoris faciem: Moguntinen. vero in suis diœcesi & prouincia, & extra prouinciam suam, in toto archicancellariatu suo Germanico, prouincia Colonien. duntaxat excepta: & demum Colonien. in suis diœcesi & prouincia & extra prouinciam suam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæsaris sedere possint, valeant & debeant in omnibus publicis actibus, Imperialibus puta iudiciis, collationibus feudorum, & in refectionib. mensarum ac etiam in conciliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit, seu contingeret, eos pro honore seu utilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire: & hunc modum sessionis, sub omni eo ordine, sicut expressatur superius, ad prædictorum Colonien. Treueren. & Moguntinen. archiepiscoporum successores, perpetuo extendi volumus, vt nullo vnquam tempore super his quæuis dubietas generetur.

De principibus electoribus in communi.

STatuimus insuper, vt quotiescunque imperialem curiam Sex nunc in antea, celebrari contigerit, in qualibet sessione videlicet tam in consilio quam in curia, quam in mensa, & locis aliis quibuscunque, vbi Imperatorem, vel regem Romanorum cum principibus electoribus sedere contigerit, à dextro latere Imperatoris, vel regis Romanorum, immediate post archiepiscopum Moguntinen. vel Colonien. illum videlicet quem tunc temporis, pro qualitate locorum & varietate prouinciarum, iuxta priuilegii sui tenorem dicto lateri dextro Imperatoris, assidere contigerit, rex Bohemiæ cum sit princeps coronatus & vnctus, primum, & post eum continuo Comes palatinus Rheni, secundum sedendi locum debet obtinere: ad sinistram vero partem, immediate post illum, quem ex prædictis archiepiscopis in latere sinistro sedere contigerit, primum locum dux Saxoniae, & post eum Marchio Brandenburgensis alterum obtinebit. Cæterum, quotiens & quando deinceps sacrum vacare contingeret Imperium, ex tunc Moguntinensis archiepiscopus, potestatem habebit, sicut potestatem habuisse dinoscitur ab antiquo, cæteros principes antedictos suos, in dicta electione consortes literatorie conuocandi. Quibus omnibus, seu his qui
potuerint

potuerint & voluerint interesse, in electionis terminis inuicem congregatis, dictus archiepiscopus Moguntinensis, & non alter eorundem electorum suorum vora singulariter habebit inquirere ordine subsequenti. Primo quidem interrogabit à Treuerensi archiepiscopo, cui primam vocem competere declaramus, sicut inuenimus hactenus competiisse. Secundo à Colonienfi archiepiscopo, cui competit dignitas nec non officium Romanorū regi primum diadema regium imponendi. Tertio à rege Bohemiæ, qui inter electores laicos ex regiæ dignitatis fastigio, iure & merito obtinebit primatum. Quarto, à Comite palatino Rheni. Quinto, à duce Saxonix. Sexto, à Marchione Brandenburgensi. Horum omnium vota, præmisso iam ordine, dictus archiepiscopus Moguntinensis perquiret: quo facto, dicti principes sui consortes, ipsum viceuersa requirent, vt & ipse intentionem suam exprimat, & ipsis aperiat votum suum.

Præterea in celebratione imperialis curiæ, Marchio Brandenburgensis aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romanorum manibus ministrabit. Primum vero potum Rex Bohemiæ: quem tamen sub regali corona, iuxta priuilegiorum regni sui continentiam, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxonix marschalcatus officium exercebit, vt solitum est fieri ab antiquo.

*De iure Comitum Palatini, & etiam
ducis Saxonix.*

Quoties insuper (vt præmittitur) sacrum vacare contigerit imperium, illustris comes Palatinus Rheni, sacri imperii archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partib. Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico, ratione principatus seu comitatus palatini, priuilegio esse debet prouisor ipsius imperii, cum potestate iudicia exercendi, & ad beneficia ecclesiastica præsentandi, recolligendi redditus & prouentus, & inuestiendi de feudis, iuramenta fidelitatis vice & nomine sacri imperii recipiendi. quæ tamen per Regem Romanorum postea electum, suo tempore omnia innouari & de

nouo, sibi ipsa iuramenta præstari debebunt, feudis principum duntaxat exceptis, & illis quæ *Vanlehen* vulgariter appellantur, quorum inuestituram & collationem soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reseruamus. Ipse tamen Comes palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum imperialium. huiusmodi prouisionis tempore expresse sibi nouerit interdictum. Et eodem iure prouisionis illustrem Ducem Saxonie sacri Imperii Archimarescalcum frui volumus, in illis locis ubi Saxonica iura seruantur, sub omnibus modis & conditionibus, sicut superius est expressum. Et quauis Imperator siue rex Romanorum super causis, pro quibus impetitus fuerit, habeat (sicut ex consuetudine introductum dicitur) coram comite Palatino Rheni, sacri imperii archidapifero electore principe respondere: illud tamen iudicium comes ipse Palatinus non alibi, præterquam in imperiali curia, ubi Imperator seu Romanorum rex præsens extiterit, poterit exercere.

*De comparatione principum electorum ad
alios principes communes.*

DEcernimus, ut in celebratione imperialis curiæ, quotienscunq; illam deinceps perpetuo celebrati contigerit, antedicti principes electores ecclesiastici & seculares iuxta præscriptum ordinem atq; modum à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua, eisq; vel eorum alicui in quibuscunque actibus ad curiam ipsam spectantibus, eundo, sedendo, vel stando, nullus princeps alius, cuiuscunq; status, dignitatis, præminentie vel conditionis existat, nullatenus præferatur: eo signatè expresso, quod nominatim rex Bohemie in celebratione curiarum huiusmodi, in omnibus & singulis actibus antedictis quemcunq; regem alium quacunq; etiam singulari dignitatis prærogatiua fulgentem, quem quouis casu venire vel adesse forte contingeret, immutabiliter antecedit.

De successione Principum.

INter sollicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu sacri imperii, cui auctore domino feliciter præsidemus,

cor

cor nostrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipue meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata & salubris semper unio inter sacri imperii principes electores iugitur vigeat, & eorum corda in sincere charitatis concordia conseruentur. Quorum prouidentia suo tempore orbi fluctuanti tanto celerius, tantoque facilius subuenitur, quanto inter eos nullus error surrepserit, & purior fuerit charitas custodita, obscuritate succisa, & iure cuiuslibet dilucide declarato, sane generaliter longe lateq; est publicum, & quasi per totum orbem notorium & manifestum; illustres Regem Bohemiæ, nec non Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniae, & Marchionem Brandeburgensem virtute regni & principatum suorum in electione Regis Romanorum in Cæsarem promouendi, cum cæteris principibus ecclesiasticis, suis coelectoribus, ius, vocem & locum habere, & vna cum ipsis censeri & esse veros & legitimos sacri imperii principes electores, ne inter eorundem principum secularium electorum filios super iure, voce & potestate præfata, futuris temporibus scandalorum & dissensionum possit materia suscitari, & sic bonum commune periculosis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupientes periculis salubriter obuiare: statuimus, & imperiali auctoritate, præsentis lege, perpetuis temporibus valitura decernimus, vt postquam iidem principes electores seculares, & eorum quilibet esse desierint, ius, vox & potestas electionis huiusmodi, ad filium suum primogenitum, legitimum laicum: illo vero non existente, ad eiusdem primogeniti primogenitum, similiter laicum, libere & sine contradictione cuiuspiam deuoluatur. Si vero primogenitus huiusmodi absque hæredibus masculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute præsentis imperialis edicti, ius, vox & potestas electionis prædictæ, ad seniore fratre laicum per veram paternam lineam descendente, & deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis successio in primogenitis & hæredibus principum eorundem iure, voce & potestate præmissis, perpetuis temporibus obseruetur: ea tamen conditione & modo, vt si principem electorem, seu eius primogenitum, aut filium seniore laicum mori, & hæredes masculos & legitimos laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contingerit, tunc frater senior eiusdem primogeniti, tutor eorum & administrator existat, donec senior ex eis legitimam ætatem attigerit,

quam in principe electore octodecim annos completos censi volumus, & statuimus perpetuo haberi: quam dum attigerit, ius, vocem & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia, tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinus assignare. Si vero aliquem ex huiusmodi principatib. eorum, imperio sacro vacare contingeret: tunc Imperator seu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit, de ipso providere debebit & poterit, tanquam de re ad se & imperium legitime deuoluta: saluis tamen semper priuilegiis, iuribus & consuetudinibus Regni nostri Bohemiæ, super electione regis in casu vocationis, per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regem Bohemiæ, faciendi iuxta continentiam eorundem priuilegiorum, & obseruatam consuetudinem diuturnam, à diuis Romanorum Imperatoribus siue Regibus obtentorum, quibus ex huiusmodi sanctione imperiali in nullo præiudicare volumus: imò ipsa decernimus nunc & perpetuis futuris temporibus, in omni suo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

*De Regis Bohemiæ & regnicolarum
eius immunitate.*

CVM per duos Romanorum Imperatores & reges prædecessores nostros illustribus Bohemiæ Regibus, & prædecessoribus nostris, nec non regno Bohemiæ eiusdem regni coronæ olim concessum sit in regno eodem à tempore cuius contrarii hodie non existit memoria, consuetudine laudabili inconuulsa seruata diuturnitate temporum, & præscripta moribus vrentium sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductum, quod nullus princeps, baro, nobilis, miles, cliens, burgenfis, ciuis, nulla denique persona eiusdem regni & pertinentiarum eiusdem vbicunque existentium, cuiuscunque status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existat, ad cuiuscunque actoris instantiam, extra regnum ipsum ad quodcunque tribunal, seu alterius, præterquam regis Bohemiæ, & iudicum regalis curiæ suæ iudicium citare poterint, siue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, siue possit. Ideo priuilegium consuetudinem & indultum huiusmodi auctoritate imperiali, & de imperialis potestatis plenitudine,

nitudine, ex certa scientia innouantes, & etiam confirmantes ac præfenti nostra constitutione imperiali perpetuis tēporibus valitura statuimus, vt si contra priuilegium, consuetudinem, vel indultum præfatum, quispiam prædictorum, puta princeps, baro, nobilis, miles, cliens, ciuis burgenfis, seu rusticus, aut alia quæcunque persona præmissa, ad quodcunque tribunal, extra Regnum prædictum Bohemiæ, in quacunque caussa criminali, ciuili vel mixta, seu super quocunque negotio citatus fuerit, quocunque tēpore, vel citatus comparere, vel in iudicio respondere minime teneatur: & quod si aduersus huiusmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuscunque auctoritatis existat, extra Regnum ipsum Bohemiæ constituto, iudicialiter procedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnam vel plures in quibuscunque prænominatis caussis siue negotiis quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmissa, de plenitudine insuper antedictæ Imperatoriæ potestatis citationes, præcepta, processus & sententias huiusmodi, nec non executiones & omnia quæ ex eis vel aliquo ipsorum quomodolibet sequi attentari possent, vel fieri, irritamus penitus, & cassamus. Adiicientes expresse & edicto imperiali perpetuo valituro, eadem auctoritate, & de præmissæ potestatis plenitudine decernentes, vt quemadmodum in prædicto regno Bohemiæ à tempore, (cuius contrarii non habetur memoria) iugiter obseruatum existit, ita nulli prorsus principi, baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgenfi seu rustico, nulli demum personæ, seu incolæ regni Bohemiæ sæpe dicti, cuiuscunque status, præeminentiæ, dignitatis vel cōditionis existat vel extiterit, à quibuscunque processibus, sententiis, interlocutoriis vel diffinitiuis, siue præceptis regis Bohemiæ, aut quorumlibet suorum iudicum, nec non executionibus eorundem, contra se in regali iudicio, seu coram regis, regni seu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferendis inantea, seu fiendis, liceat ad quodcunque aliud iudicium appellare: prouocationes quoque seu appellationes huiusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant: & appellantes ipsi pœnam perditionis caussarum ipso facto se nouerint incurrisse.

De auri & argenti aliarumque specierum mineris.

PRæsenti constitutione in perpetuum valitura statuimus, & de certa scientia declaramus, quod successores nostri Bohemiæ reges, nec non vniuersi & singuli principes electores, ecclesiastici & seculares, qui perpetuo fuerint, vniuersas auri & argenti fodinas atq; mineras, stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cuiuscunq; generis metalli, ac etiam salis, tam inuentas quam inueniendas, in posterum, quibuscunq; temporibus, in regno prædicto, ac terris, & pertinentiis eidem regno subiectis, nec non supra dicti principes, in principatibus, terris, dominiis & pertinentiis suis, tenere iuste possint, & legitime possidere, cum omnibus iuribus nullo prorsus excepto, prout possunt, seu consueuerunt talia possideri: nec non Iudæos habere telonia, in præterito statuta & indulta percipere. Quodque progenitores nostri, reges Bohemiæ ferme, ipsique principes electores ac progenitores, & prædecessores eorum legitime poterunt, vsque in præsens, sicut hoc antiqua, laudabili & approbata consuetudine, diuturniq; ac longissimi temporis cursu præscripto noscitur obseruatum.

De monetis.

STatuimus præterea, vt Regi Bohemiæ, successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo illustribus Bohemiæ regibus nostris prædecessoribus licuisse, & in possessione pacifica, continua ipsos fuisse iuris subsequenti: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni sui, & subiectarum sibi terrarum & pertinentiarum omnium, vbi rex ipse decreuerit sibi quæ placuerit cudi, facere & mandare sub omni modo & forma in regno ipso Bohemiæ, in his ad hæc vsque tempora obseruatis: quodque futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac nostra imperiali constitutione & gratia perpetuo valituris à quibuscunq; principibus, magnatibus, comitibus, ac personis aliis, quascunq; terras, castra, possessiones, prædia, siue bona liceat emere, comparare seu in donum siue donationem, ex quacunque causa, aut in obligare, reci-

re, recipere, sub talium terrarum, castrorum, possessionum, prædiorum, seu bonorum conditione consueta, ut videlicet propria recipiantur vel comparentur ut propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, similiter emanant in feudum, seu comparata taliter teneantur: ita tamen, quod ipsi reges Bohemiæ, de iis quæ hoc modo comparauerint vel receperint, & regno Bohemiæ duxerint applicanda, ad pristina & consueta iura de talibus sacro explananda & reddenda imperio sint astricti. Præsentem nihilominus constitutionem & gratiam virtute præsentis legis nostræ imperialis ad vniuersos principes electores, tam ecclesiasticos quam seculares, successores & legitimos hæredes ipsorum, plene extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, ut præfertur.

De immunitate principum electorum.

STatuimus etiam ut nulli comites, barones, nobiles, feudales, vasalli, castrenses, milites, clientes, ciues, burgenses, nullæque personæ Moguntinensis, Treuerensis & Colonienensis ecclesiis subiecti, vel subiectæ, cuiuscunque status, conditionis vel dignitatis existant, ad cuiuscunque actoris instantiam, extra territorium & terminos ac limites earundem ecclesiarum, & pertinentiarum suarum ad quodcunque aliud tribunal, seu cuiuscunque alterius, præterquam archiepiscoporum Moguntinensis, Treuerensis, & Colonienensis, & iudicium suorum iudicum citari poterunt, temporibus retro actis vel trahi seu vocari debeant, perpetuis in antea temporibus siue possint, sicut in præteritis inuenimus temporibus obseruatum. Quod si contra præsens edictum nostrum prædictos ecclesiarum Treuerensis, Moguntinensis, seu Colonienensis subditos, vel eorum aliquem, seu aliquos, ad cuiuscunque instantiam, seu ad cuiuscunque tribunal, pro quacunque causa criminali, ciuili, vel mixta, seu quocunque negotio, extra territorium, limites seu terminos dictarum ecclesiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel respondere minime teneantur: & citatio & processus & sententiæ interlocutoriæ & diffinitiuæ contra non venientes, à talibus iudiciis extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel

ferendæ, nec non præcepta, & præmissorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum quomodolibet sequi attemptari possent, vel fieri, irrita decernimus eo ipso. Adiucientes expresse, quod nulli comiti, baroni, nobili, feudali, vasallo, castrensi, militi, clienti, ciui, rustico, nulli demum personæ ecclesiis huiusmodi subiectæ, seu eius incolæ, cuiuscunque status, dignitatis vel conditionis existant, à processibus, sententiis, interlocutoriis & diffinitiuis, siue præceptis archiepiscoporum & ecclesiarum huiusmodi, vel suorum officiatorum temporalium, aut executionibus eorundem contra se, in archiepiscopali seu officiatorum prædictorum iudicio factis, aut latis, habitis vel ferendis, in antea, seu fiendis ad quodcunque tribunal liceat appellare, quamdiu in archiepiscoporum prædictorum, & suorum iudicio querelantibus, non fuerit iusticia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi statuimus, cassasq; & irritas nunciamus. In defectum vero iustitiæ, prædictis omnibus ad imperialem duntaxat curiam & tribunal, seu iudicis immediate in imperiali curia pro tempore præsidentis audientiam, & etiam eo casu non ad quemuis alium iudicem, siue ordinarium, siue etiam delegatum, his quibus denegata fuerit iusticia, liceat appellare. Quidquid vero contra præmissa factum fuerit, sit irritum, eo ipso. Eandem constitutionem virtute præsentis legis nostræ imperialis, ad illustrem comitem Palatinum Rheni, ducem Saxoniae, & marchionem Brandeburgensem principes electores seculares, siue laicos, successores, hæredes, & subditos eorum, plenissime extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, ut præfertur.

De congregatione principum.

INter illas multiplices Reipublicæ curas, quibus assidue mens nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, ut sacri Imperii principes Electores, ad tractandum de ipsius imperii, orbisque salute frequentius solito congregentur, qui solidæ bases imperii & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinuicem terrarum consistent distantias, ita de incumben-
tibus regionum sibi cognitarum defectibus referre simul & conferre

conferre nouerunt, sanisque prouidentiae suae consiliis non ignorant, ac commodis talium reformationibus operam salubriter dare. Hinc est, quod in solemni curia nostra in Nurenberg, cum venerabilibus, ecclesiasticis, & illustribus secularibus principibus, electoribus, & multis aliis principibus, & proceribus per nostram celsitudinem celebrata, habita cum eisdem principibus electoribus deliberatione, & de ipsorum consilio pro bono, & salute communi, cum dictis principibus electoribus, tam ecclesiasticis quam secularibus, duximus ordinandum: quod iidem principes electores de cætero per singulos annos semel transactis à festo resurrectionis Dominicae quatuor septimanis continue numerandis, in aliqua ciuitatum sacri imperii personaliter congregentur: & ad idem tempus proxime affuturum, seu anno praesenti colloquium seu curia & congregatio huiusmodi, in ciuitate nostra imperiali Metensi per nos & eosdem principes celebretur: ac tunc & deinceps die quolibet congregationis huiusmodi, locus per nos quo sequenti anno conueniant, ipsorum consilio statuatur, hac nostra ordinatione, ad nostrum & ipsorum duntaxat beneplacitum duratura. Quae durante, ipsos sub nostro imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedendo, stando, ac etiam recedendo. Praeterea ne tractatus communis salutis & pacis, per tractum & moram solatii, seu excessiuam frequentiam conuiuii, retardetur, ut aliquando fieri est consuetum, concordii voluntate duximus ordinandum, ut deinceps curia, seu congregatione praefata durante, generales omnium principum celebrare alicui non liceat inuitatas: particulares vero, quae agendorum expeditionem non impediunt, cum moderamine sint permittendae.

Renocatoria priuilegiorum.

Praeterea statuimus, & hoc imperiali perpetuo sancimus edicto, quod vniuersa priuilegia & literae, quibuscunque personis, cuiuscunque status, praeminentiae, vel dignitatis existant, seu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum, vniuersitatibus, super quibuscunque iuribus, gratiis, immunitatibus, consuetudinibus, seu rebus aliis, etiam proprio motu, seu alias à nobis, vel recolendae memoriae diuis

Romanorum imperatoribus, & regibus, prædecessoribus nostris, sub quibuscunque verborum tenoribus concessa & concessæ, seu à nobis, vel successoribus nostris, Romanorum imperatoribus, & Regibus, futuris temporibus concedenda, seu etiam concedendæ, non debeant aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus, seu dominiis principum electorum sacri imperii ecclesiasticorum & secularium, aut alicuius ipsorum in aliquo penitus derogare. Etiam si in talibus priuilegiis, & literis quarumlibet personarum cuiuscunque præeminentiæ, dignitatis, aut status extiterint, ut præfertur, seu vniuersitatum huiusmodi expressarum sit, vel fuerit in futurum, quod reuocabilia, seu reuocabiles esse non debeant, nisi de ipsis, & toto in eis comprehenso tenore, in tali reuocatione fieret de verbo ad verbum seriatim mentio specialis. huiusmodi namq; priuilegia & litteras, si & in quantum libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus, seu dominiis, quæ superius exprimuntur, dictorum principum electorum, aut alicuius ipsorum derogare, vel obuiare censetur, in aliquo, quo ad hoc reuocamus ex certa scientia, & cassamus, reuocataque, & reuocatas intelligi, reputari & haberi decernimus de plenitudine imperatoriæ potestatis.

*De his, quibus ut indignis, auferuntur
bona feudalìa.*

IN plerisque partibus vasalli & feudatarii dominorum feuda seu beneficia quæ à dominis ipsis obtinent intempestiue, verbaliter, & in fraude renunciant seu resignant eadem: & facta renunciatione huiusmodi, dominos ipsos malitiose diffidant, suasque inimicitias eis denunciant, damna ipsis subsequenter graua inferendo, & beneficia seu feuda sic relicta prætextu guerræ, seu inimicitia rerum inuadunt & occupant, & detinent occupata. Ea propter præsentis constitutione in perpetuum valitura sancimus, quod talis resignatio seu renunciatio haberi debeat pro non facta, nisi libere & realiter facta fuerit per eosdem, ita quod possessio beneficiorum & feudorum huiusmodi, dominis ipsis corporaliter & realiter assigne-

assignetur intantum, quod nullo vnquam tempore diffidentes ipsi in bonis, feudis seu beneficiis resignatis, dominos ipsos perturbent, per se aut alios, aut molestant, nec ad hoc consilium præstent auxilium vel fauorem. Contrarium faciens, seu dominos suos in beneficiis & feudis resignatis, vel non resignatis inuadens quomodolibet, perturbans, vel damna ipsis inferens, seu consilium, auxilium præstans talia facientibus, vel fauorem, feuda & beneficia huiusmodi eo ipso amittat, infamis existat, & banno imperiali subiaceat, & nullus ad feuda vel beneficia huiusmodi pateat ei de cætero quocunque tempore aditus vel regressus, nec de nouo concedi sibi valeant vlllo modo, & facta eis contra hoc illorum concessio seu inuestitura sequuta, viribus non subsistant. Postremo, omnes pœnas prædictas, illos vel illum, quæ prædicta resignatione non facta contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, scienter eos inuaserint vel inuaserit, diffidatione quacunque præuia, vel obmissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

De conspirationibus.

DEtestandas præterea, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conuenticulas seu colligationes illicitas, in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter personam & personam, seu inter personam & ciuitatem, prætextu parentelæ seu receptionis in ciues, vel alterius cuiuscunque coloris coniurationes, insuper confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa huiusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus, quas ciuitates seu personæ, cuiuscunque dignitatis seu conditionis, aut status, siue inter se, siue cum aliis, absque auctoritate dominorum, quorum subditi vel ministeriales, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis fecerint hætenus, & facere præsumpserint in futuro, sicut per sacras diuorum Augustorum prædecessorum nostrorum leges prohibitas non ambigitur, & cassatas: illis confœderationib. & legib. duntaxat exceptis, quas principes

& ciuitates, ac alii super generali pace prouinciarum atque terrarum inter se formasse noscunt. Illas enim nostræ declarationi specialiter reseruantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: personam singularem, quæ de cætero contra tenorem præsentis constitutionis & legis nostræ antiquæ, super hoc editæ confœderationes, colligationes, conspirationes & pacta huiusmodi inire præsumpserit, ultra pœnam legis eiusdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem vero vel vniuersitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & priuationis libertatum & priuilegiolorum imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipso medietatem pœnæ huiusmodi pecuniariæ fisco imperiali: reliqua vero domino districtus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.

De Pfalburgeriis.

Cæterum, quia nonnulli ciues & subditi principum, baronum & aliorum hominum, sicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ subiectionis quærentes abii cere, immo ausu temerario contemnentes, in aliarum ciuitatum ciues sæpe recipi se procurant, & frequentius in præterito procurarunt: & nihilo minus in priorum dominorum, quos tali fraude præsumpserunt vel præsumunt deserere, terris, ciuitatibus, oppidis & villis, corporaliter residentes ciuitatum, ad quas hoc modo se transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defensari contendunt, qui in partibus Almanie *Pfalburgerii* consueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de imperatoris potestatis plenitudine omnium principum Electorum ecclesiasticorum & secularium sano accedente consilio, ex certa scientia statuimus, & præsentis lege perpetuo valitura sancimus, quod prædicti ciues & subditi, eis quibus subsunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouinciis sacri Imperii, à præsentis die in posterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali fraude recipi se procurant, vel hactenus procurarunt, iuribus & libertatibus in nullo potiantur: nisi ad huiusmodi ciuitates corporaliter & realiter transeun-

transeuntes, ibique larem fouentes, continuo, vere & non fictē residentiam facientes, debita onera & municipalia subeant in eisdem. Si qui vero contra præsentis nostræ legis tenorem recepti sint vel fuerint, in futurum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuscunq; dignitatis, conditionis aut status existant, in nullo casu penitus sine causa ciuitatum, ad quas recipi se procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur. Nō obstantibus quibuscunq; iuribus, priuilegiis vel consuetudinibus obseruatis, quantocunq; tempore, & obtentis: quas & quę, in quantum præsentis nostræ legi obuiant, præsentibus ex certa scientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine potestatis, omniq; carere decernimus robore firmitatis. Circa præmissa omnia principum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deferri contingit, vel contingeret in posterum, iuribus circa personas & bona subditorum, quorumcunq; ipsos sæpe dicto modo deferentium semper saluis, hos nihilominus, qui sæpe dictos ciues & subditos alienos recipere contra præsentis nostræ legis dispositionē præsumpserint, vel recipere in præterito præsumpserunt, si eos omnino non dimiserint infra mensem, post intimationem præsentium eis factam, centum marcas auri puri pro transgressione huiusmodi, totiens quotiens deinceps factum fuerit, incurrere decernentes; quarum medietas imperiali fisco nostro, reliqua vero dominis illorum, qui recepti fuerint, irremissibiliter applicentur.

De Diffidationibus.

EOs qui de cætero aduersus aliquos in certam diffidationis causam se habere fingentes, ipsos in locis, vbi domicilia non obtinent, aut ea communiter non inhabitant, in tempestiue diffidant, declaramus, damna quæcunque per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis cum honore suo inferre non posse. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsentis constitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidentes huiusmodi quibuscunque dominis aut personis, cum quibus aliqui fuerint in societate, familiaritate, vel honesta quauis amicitia conuersari, sic factas vel fiendas in posterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuslibet quempiam inuadi per incendia, spolia vel rapinas, nisi

diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco quo habitare consuevit, publice fuerit intimata, possitque de intimatione huiusmodi per testes idoneos fieri plena fides. Quisquis secus quempiam diffidare & inuadere, modo præmisso præsumpserit, infamiam eo ipso incurrat, ac si nulla diffidatio facta esset. quem etiam tanquam proditorem per quoscunque iudices pœnis legalibus statuimus castigari. Prohibemus etiam & damnamus vniuersos, & singulas guerras, lites iniustas, cuncta quoque iniusta incendia, spolia, rapinas, indebita & inconsueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipsis conductibus extorqueri consuetas, sub pœnis, quibus sacræ leges præmissæ, & eorum quodlibet sanciant punienda.

Litera intimationis pro electione Romanorum fienda.

VOBIS illustri & magnifico principi N. marchioni Brandenburgensi, sacri Imperij Archicamerario Electori, & amico nostro charissimo, electione Romanorum regis, quæ ex rationabilibus causis iam imminet, facienda præsentibus intimamus, vosque ex officij nostri debito ad electionem præfatam rite vocamus, quatenus à die tali, &c. infra tres menses continue computandos, per vos, seu nuncios, aut procuratores nostros, vnum vel plures, sufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam sacrarum legum, super hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum aliis comprincipibus coelectoribus vestris, & nostris, de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem postmodum fauente Domino promouendi: in eodem mansuri, vsque ad plenam consummationem electionis huiusmodi, & alias facturi, & processuri, prout in sacris legibus, super hoc deliberate editis inuenitur expressum: alias non obstante vestra seu nostrorum absentia, in præmissis vna cum aliis comprincipibus & Electoribus vestris & nostris, prout legum ipsarum sanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

Forma

*Forma procuratorij mittendi per eum principem
Electorem, qui nuncios ad electionem fa-
ciendam duxerit destinandum.*

NOS talis, Dei gratia, &c. sacri Imperij, &c. notum faci-
mus tenore præsentium vniuersis, quod cum electio
Romanorum regis ex rationabilibus causis imminet facien-
da, nos de honore & statu sacri Imperij sollicitudine debita
intendere cupientes, ne tam grauibus & dispendiis periculose
subiaceat, de fide, & circumipectionis industria delectorum
nobis talis, &c. fidelium nostrorum obtinentes, vtiq; præ-
sumptionis indubiæ fiduciam singularem, ipsos & quemlibet
ipsorum, in solidum, ita quod non sit melior conditio occu-
pantis, sed quod per vnum eorum inceptum fuerit, per alium
finiri valeat, & licite terminari, omni iure, modo, forma, qui-
bus melius & efficacius possumus seu valemus, modos veros,
legitimos procuratores, & nuncios speciales facimus, con-
stituimus, & ordinamus, ad tractandum vbilibet vna cum
aliis comprincipibus & coelectoribus nostris, tam Ecclesia-
sticis quam secularibus: & cum ipsis concordandum, & con-
ueniendum, & concludendum, de persona quacunq; habili
ac idonea in regem Romanorum eligenda, ac ipsis tractati-
bus super electione talis personæ habendis, pro nobis loco &
nomine nostris interessendum, tractandum & deliberandum,
nec non vice & nomine nostris eandem personam nominan-
dum, & in ipsam consentiendum, ac etiam in regem Roma-
norum promouendum ad sacrum Imperium eligendum, ac
in animam nostram præstandum quodcunque iuramentum
necessarium, debitum seu consuetum fuerit circa præmissa,
& quodlibet præmissorum alium vel alios procuratores, in
solium substituendum, & reuocandum: & omnia & singula
faciendum quæ in præmissis, & circa præmissa etiam vsque
ad consummationem tractatum, nominationis, delibe-
rationis & electionis huiusmodi de præsentī faciendæ ne-
cessaria, aut vtilia fuerint, seu etiam quomodolibet op-
portuna, etiam si præmissa, vel eorum quodlibet manda-
tum exigant speciale, etiam si maiora, vel magis sin-
gularia fuerint supradictis & quæ nosmetipsi facere posse-
mus, si huiusmodi tractatum, deliberationis, & electionis

futura negotiis praesentes, & personaliter adessemus, gratum & ratum habentes & habere volentes, & nos perpetuo habituros firmiter promittentes, quicquid per ante dictos procuratores, seu nuntios nostros, nec non substitutos aut substituendos ab ipsis, seu eorum altero, in praemissis, seu eorum quolibet actum, gestum, seu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

*De unione principum electorum, & iurium
eis connexorum.*

Cum vniuersi & singuli principatus, quorum virtute seculares principes Electores ius & vocem in electione regis Romanorum in Caesarem promouendi obtinere noscuntur, cum iure huiusmodi, nec non officiis, dignitatibus & iuribus aliis eis & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eisdem, adeo coniuncti, & inseparabiliter sint uniti, quod ius, vox, officium & dignitas aliqua iura ad quemlibet eorum principatum eorundem spectantia, cadere non possint in alium, praeter illum qui principatum ipsum cum terra vasallagiis, feudis, & dominiis, ac eius pertinentiis vniuersis dinoscitur possidere, praesertim edicto imperiali perpetuo valituro sancimus, vnumquemque principatum praedictorum, cum iure & voce electionis, ac officiis caeteris omnibus dignitatibus, iuribus & pertinentiis ad ipsum spectantibus ita perseuerare, & esse debere unitum perpetuis temporibus, indiuisibiliter & coniunctiue, quod possessor principatus cuiuslibet, etiam iuris, vocis, officij & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, queta debeat & libera possessione gaudere, & princeps electus ab omnibus reputari, ipseque & nemo alius praeter caeteros principes electores ad electionem & omnes actus alios pro sacri imperij honore vel opportunitate gerendos, omni tempore assumi sine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod praemissorum ab altero, cum sint & esse debeant inseparabilia, diuidi, vel villo tempore debeant separari, aut in iudicio vel extra diuisim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per sententiam separari, nec aliquis vnum sine alio impotens audiat. Quod si per errorem vel alias auditus quis fuerit, aut processum iudicium, sententia,

rentia, vel aliquod huiusmodi contra dispositionem nostram emanauerit, seu quomodolibet attentare contigerit; hoc totum & omnia ex his, & quolibet eorum sequentia, eo ipso viribus non subsistant.

De ordine processionis inter Archiepiscopos.

Quoniam autem superius in principio constitutionum nostrarum praesentium, circa ordinationem Ecclesiasticorum principum electorum, in concilio & in mensa, & alias quotiens imperialem curiam celebrari, seu principes electores, deinceps cum Imperatore, vel rege Romanorum congregari contigerit: sufficienter duximus prouidendum, super qua priscis audiuius temporibus pluries disceptatum: expedire credimus, etiam processionis, & deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc imperiali edicto decernimus, vt quotienscunque in congregatione Imperatoris, vel regis Romanorum, & principum praedictorum, Imperatore, vel rege ipso deambulante, insignia ante faciem eius portari contigerit, Archiepiscopus Treuerensis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel regem transeat, illiq; soli medij inter eos ambulent, quos imperialia vel regalia contingent insignia deportare. Dum autem Imperator vel rex absque insigniis eisdem incesserit, extunc idem Archiepiscopus imperatorem vel regem praefato modo praecedat, ita quod nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus Archiepiscopis electoribus loca sua iuxta distinctionem prouinciarum suarum, circa sessionem superius declaratam, etiam circa processionem perpetuo seruaturis.

De ordine processionis principum electorum, per quos insignia deportentur.

Ad declarandum autem in Imperatoris, vel regis Romanorum deambulantis praesentia, processionis ordinem principum electorum, (de quo supra fecimus mentionem) statuimus vt quotienscunq; in celebratione imperialis curiae principes electores cum Imperatore seu rege Romanorum, in quibuscunque actibus, vel solemnitatibus proces-

fionaliter ambulare contigerit; & imperialia, vel regalia debuerint insignia deportari: dux Saxoniae imperialem vel regalem enseni deferens, Imperatorem seu Regem immediate praecedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuerensem medius habeatur. Comes vero Palatinus pomum imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgensis sceptrum deferens, à sinistro latere ipsius ducis Saxoniae linealiter gradientur. Rex autem Bohemiae Imperatorem, seu Regem ipsum immediate nullo interueniente sequatur.

De benedictionibus Archiepiscoporum in praesentia Imperatoris.

QUotiens insuper, in Imperatoris, vel regis Romanorum praesentia, Missarum solennia celebrari, ac Moguntinensem, Treuerensem, Colonensem Archiepiscopos, vel duos ex eis adesse contigerit in confessione, quae ante missam dici consuevit, ac in porrectione Euangelij osculandi, & pace post Agnus Dei portanda, nec non in benedictionibus post finita missarum solennia, ac etiam ante mensam faciendis, & in gratiis post cibum acceptum agendis, is inter eos obseruetur, prout de ipsorum Concilio duximus ordinandum, quod prima die haec omnia & singula à primo, secunda die à secundo, tertio vero à tertio peragantur, primum autem, seu secundum, vel tertium, hoc casu secundum quod prius vel posterius quilibet eorum consecratus existit debere intelligi declaramus, & ut se inuicem honore condigno praeueniant, & exemplum aliis inuicem honorandi is, quem circa praemissa ordo tetigerit ad haec alterum conuenientia, & charitatiua inclinatione inuitet, & tunc demum ad praemissa procedat, seu quodlibet praemissorum. Infra scriptae leges promulgatae sunt in curia Metensi, per dominum Carolum quartum Romanorum imperatorem & Boemiae regem Augustum, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, in die Natalis Christi, assistentibus sibi omnibus sacri Romani Imperij Electoribus, praesentibus dominis venerabili in Christo patre Domino I. Episcopo Albanensi sanctae Ro-

Æ Romanæ Ecclesiæ Cardinali, ac Carolo regis Franciæ primogenito, Normandiæ ducē illustri ac Delphino Vienne[n]si.

De crimine læsæ maiestatis.

SI quis cum principibus, militibus, vel priuatis, seu quibuscunque personis plebeis etiam scelestam factionem, aut factionis ipsius inierit sacramentum, vel dederit de nece consilium venerabilium & illustrium principum nostrorum & sacri Romani Imperij, tam Ecclesiasticorum quam secularium principum electorum, seu alterius eorundem, nam & ipsi pars corporis nostri sunt, (eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipse quidem (utpote maiestatis læsæ criminis reus) gladio feriat, bonis eius omnibus fisco nostro addictis: filij vero eius quibus vitam imperiali specialiter lenitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarii criminis metiuntur exempla, à materna vel auita, omnium etiam proximorum hæreditate & successione habeantur alieni: ex testamentis aliorum nihil capiant, sint perpetuo egentes, & pauperes: infamia eos paterna semper comitetur; ad nullum vnquam honorem, ad nulla prorsus sacramenta perueniant. sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium & vita supplicium. Deniq; iubemus eos esse notatos, sine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint. Ad filias sane eorum, quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris siue testata, siue intestata defecerit, volumus peruenire, ut habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum, aut nomen hæredis consequantur. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. Emancipationes quoq; quæ à prædictis, siue in filios post legem duntaxat latam, siue in filias fuerint collatæ, non valeant, dotes, donationes quarumlibet: postremo item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas esse constiterit, quo primo memorati de ineunda factione ac societate, cogitauerint, nullius statuimus esse momenti. Vxores sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint,

ut quæ à viris titulo donationis acceperint, seu accipiunt, filiis debeant reſeruare, tempore quo uſusfructus abſumitur, omnia ea fiſco noſtro ſe relicturas eſſe cognoſcant, quæ iuxta legem filiis debebantur. Falcidia etiam ex his rebus, filiabus tantum, non etiam filiis deputetur, id quod de prædictis eorumque filiis cauimus, etiam de ſatellitibus, conſciis ac miniſtris, filiſque eorum ſimili ſeueritate cenſemus. ſane ſi quis ex his, in exordio initæ factionis ſtudio veræ laudis accenſus, ipſam prodiderit factionem, vel cum incognita adhuc conſiliorum arcana patefecerit, abſolutione tamen ac venia dignus habebitur. Statuimus inſuper, ut ſi quid contra prædictos principes electores Eccleſiaſticos vel ſeculares, commiſſum dicatur, etiam poſt mortem rei id crimen inſtaurari poſſe. In hoc item crimine, quod ad læſam in principibus electoribus ſuis maiestatem pertinet, etiam in caput domini ſerui torquentur. Volumus inſuper, & præſenti imperiali ſancimus edicto, ut etiam poſt mortem nocentium hoc crimen inchoari poſſit, ut coniuncto mortuo memoria eius damnetur, & bona ſucceſſoribus eius eripiantur. Nam ex quo ſceleratiſſimum quis cœperit cōſilium, exinde quodammodo ſua mente priuatus eſt. Porro, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manu mittere eum poſſe, nec ei ſoluere iure debitorem decernimus. in hac cauſa in caput domini ſeruos torqueri ſtatuimus, id eſt propter cauſam factionis dammandæ, contra principes electores Eccleſiaſticos & ſeculares, ut præmittitur: & ſi deceſſerit quis, propter incertam perſonam ſucceſſoris bona ſeruentur; ſi in cauſa huiusmodi fuiſſe mortuus arguatur.

*De integritate principatuum electorum
ſeruanda.*

SI cæteros principes congruit in ſua integritate ſeruari, ut ſcorroborentur iuſtitia & ſubiecti, & fideles pace gaudeant & quiete: multo magis magnifici principatus, dominia, honores & iura electorum principum debent illæſa ſeruari. Nam ubi maius incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium, ne columnis ruentibus, baſis totius ædificij collidatur. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro

valituro Imperiali sancimus ediſto, quod ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus, inſignes & magnifici principatus, videlicet regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, ducatus Saxonix, & marchionatus Brandenburgensis terræ diſtriſtus, homagia, vaſallagia, & alia quæuis, ad ipſa ſpectantia ſcindi, diuidi, ſeu quauis conditione demembrari non debeant, ſed vt potius in ſua perfectâ integritate perpetua maneat, primogenitus filius ſuccedat in eis, ſibiq; ſoli ius & dominium competat: niſi forte mente captus, fatuus, ſeu alterius famoſi & notabilis defectus exiſteret, propter quē non deberet ſeu poſſet hominib. principari: in quo caſu inhibita ſibi ſucceſſione, ſecundo genitum, ſi fuerit in ea progenie, ſeu alium ſeniores fratrem, ſeu conſanguineum laicum, qui paterno ſtipiti in deſcendenti rectâ linea proximior fuerit, volumus ſucceſſurum. Qui cum apud alios fratres & ſorores ſe clementem & pium exhibebit, continuo iuxta datam ſibi a Deo gratiam, & iuxta ſuum beneplacitum & ipſius patrimonii facultates diuiſione, ſciſſione, ſeu dimembratione principatus, & pertinentiarum eius ſibi omnibus modis interdicta.

De curia imperiali, & ſeſſione.

DIe vero qua ſolēnis imperialis, vel régia fuerit celebranda, veniant circa horam primam principes electores, eccleſiaſtici & ſeculares ad domum habitationis imperialis ſue regalis, & ibi imperator vel rex ipſe omnibus inſigniis imperialibus induetur, & aſcenſis equis omnes vadant cum imperatore, vel Rege ad locum ſeſſionis aptatæ, & ibi quilibet eorū in ordine & modo, ſupra in lege de ordine proceſſionis ipſorum principum electorum plenius diffinito. Portabit etiam archicancellarius, in cuius archicancellariatu hæc fuerint, ſuper baculo argenteo omnia ſigilla & typaria imperialia & regalia: ſeculares vero principes electores, ſceptrum, pomum & enſem, ſecundum quod ſuperius exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediate ante archiepiſcopum Treuerenſem ſuo loco tranſeuntem, primo Aquisgranenſis, ſecundo Mediolanenſis corona, & hoc ante Imperatorem duntaxat, qui iam imperialibus eſt infulis decoratus,

quas gestabūt aliqui principes inferiores, ad hoc per imperatorem iuxta placitū deputandi. Imperatrix etiam, vel reginā Romanorum suis augustalibus amicta insigniis, post Regem vel imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Boemiæ (quæ Imperatorem immediate subsequitur) competentis spaciū interuallo suis associata proceribus, suisque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat.

De officiis principum electorum in solennibus curiis Imperatorum, vel Regum Romanorum.

STatuimus, vt quandocūque imperator vel rex Romanorum solennes curias suas celebrauerint, in quibus principes electores sua deseruire seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo seruetur. primo enim imperatore vel rege ipso in sede regia seu solio imperiali sedente, Dux Saxoniae officium suum agat hoc modo: Ponetur enim ante ædificium sessionis imperialis vel regiae aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vsque ad pectus vel sellam equi, super quo sedebit ipse dux: & habebit in manu baculum argenteum, & mensuram argenteam, quæ simul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & sedens super equo, primo mensuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti ministrabit eandem: quo facto, vigendo baculum in auenam recedet, & Vicemarschalcus eius, puta de Pappenheim, accedens, vel eo absente, marschalcus curiæ ulterius auenam ipsam distribuatur. ingressō vero imperatore vel rege ad mensam, principes electores ecclesiastici, videlicet archiepiscopi, stantes ante mensam cum cæteris prælatis benedictes eandem secundum ordinem qui circa hæc eis in superioribus est præscriptus, & benedictione completa, iidem archiepiscopi omnes (si adsint) aliquando duo vel vnus sigilla & typaria imperialia siue regalia à cancellario curiæ recipient, eoque in cuius archicancellariatu curiam ipsam celebrari contingeret, in medio procedente, & aliis duobus ex alterutro latere sibi iunctis sigilla & typaria ipsa, omnes quidem bacu-

baculum, in quo suspensa fuerit manibus contingentes ea
 portabunt, & ante imperatorem vel regem reuerenter ponent
 in mensa. Imperator vero siue rex, eadem ipsis statim resti-
 tuat: & in cuius cancellariatu hæc fuerit (vt præfertur) is
 maius sigillum collo appensum, usque in finem mensæ ge-
 stabit, & deinceps donec ad hospitium suum perueniat, ab
 imperiali siue regali curia equitando. Baculus vero (de quo
 præmittitur) esse debebit argenteus, duodecim marcas ar-
 genti habens in pondere, cuius tam argenti quam precii par-
 tem tertiam vnusquisque archiepiscoporum ipsorum persol-
 uet: & baculus ipse protinus vna cum sigillis & typariis debet
 cancellariis imperialis curiæ assignari, in vsus suos placitos
 conuertendo. Postquam autem is quem ordo tetigerit por-
 tando sigillum maius, ab imperiali curia ad hospitium suum
 redierit (vt præfertur) statim sigillum ipsum per aliquem de
 suis familiaribus prædicto imperialis curiæ cancellario re-
 mittet super equo, quem iuxta propriæ dignitatis decentiam
 & amorem, quem ad cancellarium curiæ gesserit, ipsis can-
 cellario tenebitur elargiri. Deinde marchio Brandebur-
 gensis archicamerarius accedat super equo, habens argen-
 teas pelues cum aqua in manib. ponderis duodecim marca-
 rum argenti, & pulcrum manutergium: & descendens ab e-
 quo, dabit aquam imperatori vel regi Romanorum mani-
 bus abluendis. Comes Palatinus Rheni intrabit similiter su-
 per equo, habens in manibus quatuor scutellas argentas ci-
 bis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in state-
 ras: & descendens ab equo, portabit & imponet ante impera-
 torem vel regem in mensa. Post hoc rex Bohemiæ archipin-
 cerna veniat similiter super equo, portans in manibus cup-
 pam seu scyphum argenteum ponderum duodecim marca-
 rum coopertum, aqua & vino permixtum impletum, & descē-
 dens de equo scyphum ipsum imperatori, vel regi Romano-
 rum porriget ad bibendum. sicut autem hæcenus observa-
 tum fuisse comperimus, ita statuimus, vt peractis per princi-
 pes electores seculares prædictis ipsorum officiis, ille de Fal-
 ckenstein subcamerarius, equum & pelues Marchionis Brā-
 denburgensis pro se recipiat, magister coquinæ de Nor-
 tenberg equum & scutellas Comitum palatini, vicepin-
 cerna de Lymburch equum & scyphum regis Bohemiæ,
 vicemarschalcus de Pappenheim, equum, baculum & men-

suram prædictam ducis Saxoniae. Si tamen ipsi in tali imperiali curia præsentés existant, & eorum quilibet in officio suo ministret: si vero ipsi vel eorum aliqui a præfata curia se duxerint absentandos, extunc imperialis vel regalis curiae quotidiani ministri vice absentium, puta quilibet in loco eius absentis, cui in vocabulo seu in officio communicat, sicut gerit officium, sic tollat in præmissis & fructum. Imperialis insuper mensa vel regia sic debet aptari, ut ultra alias tabulas aulae siue mensas in altitudine sex pedum sit altius eleuata, in qua præter imperatorem duntaxat vel regem Romanorum die solennis curiae nemo penitus collocetur. sedes vero & mensa imperatricis siue reginae a latere in aula, ita quod ipsa mensa tribus pedibus imperiali siue regali mensa sit bassior, & totidem pedibus eminentior, supra sedes principum electorum, qui principes suas inter se in vna eademque altitudine sedes habebunt, & mensas infra sessionem imperialem, mensae pro septem principibus electoribus ecclesiasticis & secularibus præparentur in tres, videlicet a dextris, & tres aliae à sinistris, & septima directe versus faciem imperatoris vel regis, sicut superius in capitulo de Sessionibus & ordine principum electorum per nos est clarius definitum: ita etiam quod nullus alius, cuiuscunque dignitatis vel status existat, sedeat inter ipsas vel ad mensas eorum. Non liceat autem alicui prædictorum secularium principum electorum, peracto officii sui debito, se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum com principum electorum eius officium restat agendum: sed cum aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleuerint, ad præparatas sibi mensas transeant, & iuxta illas stando expectent, donec cæteri ministeria sua expleuerint supradicta, & tunc demum omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabunt. Inuenimus etiam ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum illud à tempore, cuius contrarii iam non habetur memoria, per eos qui nos præcesserunt, feliciter esse iugiter obseruatum, ut regis Romani, imperatoris futuri in ciuitate Franckofordiae celebretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nurenbergensi prima seu regalis curia haberetur. Quapropter certis ex causis etiam, præmissa seruari debere temporibus declarauimus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui impedimentum legitimum obuiaret. Quantum-
cunque

cunque insuper aliquis princeps elector ecclesiasticus, vel etiam secularis iusto impedimento detentus, ad imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuscunque status vel dignitatis transmiserit, missus ipse licet loco mittentis, iuxta datum sibi ab eo mandatum admitti debeat, in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit. Præterea, consummatis his quæ in imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet magister curiæ pro se totum ædificium siue ligneum apparatus imperialis siue regiæ sessionis, ubi sederit imperator siue rex Romanorum, cum principibus electoribus ad celebrandas solennes curias vel feuda (vt præmittitur) principibus conferenda.

*DE IVRIBVS OFFICIALIVM, DVM
principes feuda ab Imperatore vel rege Ro-
manorum recipiunt.*

DEcernimus hoc imperiali edicto, vt principes Electores ecclesiastici, vel etiam seculares, dum feuda seu regalia ab Imperatore vel rege recipiunt ad dandum vel soluendum aliquid, nulli penitus sint astricti. nam pecunia quæ tali prætextu persoluitur, officiatis debetur. Cum ergo ipsi principes Electores cunctis imperialis curiæ præsent officiis, suos etiam habentes in officiis huiusmodi substitutos, datos ad hoc a Romanorum principibus, & dotatos: videtur absurdum quod substituti officiales a suis superioribus, quocunque quæsito colore encenia postularent, nisi forte ipsi principes Electores sponte & liberaliter his aliquid largirentur. Porro cæteri principes imperii, ecclesiastici vel seculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda seu ab Imperatore Romanorum vel a rege suscipit, dabit officialib imperialis siue regalis curiæ sexaginta sex marcas cum vno fertone argenti, nisi eorum aliquis priuilegio seu indulto imperiali seu regali se tueri possit, & probare se solutum, vel exemptum a talibus, aut etiam aliis quibuscunque, quæ solui in susceptione feudorum huiusmodi consueuissent, prædictarum insuper septuaginta trium marcarum & fertonis, diuisionem faciet magister curiæ imperialis seu regalis hoc modo.

Primo enim decem marcas pro semetipso referuans, dabit cancellario imperialis siue regalis curiæ, decem marcas magistris notariis, & dictatoribus tres marcas, & sigillatori pro-cera & pergamenteno vnum fertonem : ita videlicet quod cancellarius & notarii principis recipienti feudum, non ad aliud, quam ad dandum sibi testimonianalem recepti feudi, seu simplicis inuestituræ literam sint astricti. Item dabit magister curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magistro coquinæ de Nortenberg decem marcas, siue marschalco de Pappenheim decem marcas, & camerario de Falkenstein decem marcas : tali tamen cum conditione, si ipsi & eorum quilibet in huiusmodi curiis solennibus præsentialiter adsint in suis officiis ministrando. Si vero ipsi vel eorum aliqui absentes fuerint, ex tunc officiales imperialis siue regalis curiæ, qui talibus præsunt officiis eorum, quorum sup-
plent absentiam, singuli singulorum sicut vicem nomenq; & laborem sufferunt, sic lucra & commoda reportabunt. Dum autem princeps aliquis, equo vel alteri bestię insidens, feuda sua ab Imperatore recipit vel rege, equus ille seu bestia, cuiuscunque speciei sit, debetur superiori marschalco, id est duci Saxonix, si præsens adfuerit, alioquin illi de Pappenheim eius vicemarschalco, aut illo absente, imperialis siue regalis curiæ marschalco.

De Linguis quibus erudiri debent liberi Electorum.

CUm sacri Romani celsitudo imperii diuersarum nationum moribus, vita & idiomate distinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignum est, & cunctorum sapientum iudicio censetur expediens, quod Electores principes, ipsius imperii columnæ & latera, diuersorum idiomatum & linguarum differentiis instruantur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorum necessitatibus releuandis Cæsareæ maiestati assistant, in partem sollicitudinis constituti. Quapropter statuimus, vt illustrium principum, puta regis Bohemiæ, comitis palatini Rheni, Ducis Saxonix, & Marchionis Brandenburgensis Electorum filii, vel hæredes & successores, cum verisimiliter Theutonicum idioma sibi natu-

bi naturaliter inditum scire præsumantur, & ab infantia didicisse, incipiendo à septimo suæ ætatis anno, in grammatica, Italica & Slauica linguis instruantur, ita quod infra quartumdecimum ætatis annum existant in talibus iuxta datam sibi à Deo gratiam eruditi: cum illud non solum vtile, imò ex causis præmissis summe necessarium habeatur, eo quod illæ linguæ, vt plurimū ad vsum & necessitatē sacri imperii frequentari sint solitæ, vt his plura ardua ipsius imperii negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modum in præmissis posuimus obseruandum, vt relinquatur optioni parentum in filios, si quos habuerint, seu proximos quos in principatibus sibi credunt verisimiliter successuros, ad loca dirigant, in quibus de huiusmodi possint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, instructores, & pueros consocios in his peritos eis adiungant, quorum conuersatione, pariter & doctrina in linguis ipsis valeant erudiri.

FINIS AVREÆ BVLLÆ CAROLI QVARTI
ROMANI IMPERATORIS.

DE ELECTIONE ET CORONATIO- ne Pontificis Romani.

*EX LIBRO PRIMO SACRARVM
Cæremoniarum Ecclesiæ Romanæ, edito Vene-
tiis 1516. apud Gregorium de Gre-
goriis.*

VM igitur Pontifici defuncto iusta pera-
guntur, Camerarius sanctæ Romanæ Ec-
clesiæ, & qui Camera præfunt, curam in-
struendi, ornandique conclavis diligenter
gerant: ad quem adscensum, aditumque v-
num tantum dimittant, qua ad sanctum
Petrum per ianuam in principio primæ
Aulæ meridiem versus descenditur. In ipsa prima Aula, quæ
Regia appellatur, eo quod ibi publica Consistoria pro Regi-
bus, Regiisque legatis suscipiendis celebrari solent, fenestræ
portæque omnes muro, calceque firmentur, præter illas, qui-
bus ad sacella, & ad secundam Aulam itur. Porta prima
in principio Aulæ ferreis vectibus & ferris quatuor munia-
tur. In medio porticulum habeat, quo esculenta & poculen-
ta clausis Patribus ministrentur, in angulo ad sinistram intrā-
ti camerula aperiatur pro latrinis, quæ nullum exitum, nul-
lamque habeant fenestram. in ea sedulo ardeant lampades,
ibique Cerimoniarum ministri dormiant. In sacello, siue ca-
pella minori ad dextram, quæ Diuo Nicolao dicata est, conue-
niant Patres ad diuina peragenda, & ad electionem celebran-
dam. In maiori capella ad sinistram, parentur cellulæ pro
Patribus tot, quot sunt numero Cardinales electioni inter-
futuri. In capite huius capellæ ad sinistram intranti, ca-
meræ sunt, in quibus Sacrista palatii Apostolici habitat,
harum prima pars, quæ latrinas habet, pro conclavi re-
seruetur; cætera omnia muro claudantur, ita, vt tene-
brofa fiat pars illa: & ideo, vt de prima camerula diximus,
lampadibus

lampadibus accensis continue illustretur. Cellulæ in ipsa capella maiori hinc inde constituentur, non muro, aut materia distinctæ, sed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus separatae. Eriguntur namque ipsæ cellulæ tignis quaternis à superiore parte, à quibus cortinæ dependent, firmanturque ipsa tigna al is lignis transversis ita, ut locus non maculetur, & inter cellulam & cellulam spatium dimittitur palmi vel circa, Famuli Cardinalium, ut primum distributio cellularum facta est, illas ornare properent, quæ per litteras alphabeti signantur. Inde non ordine, sed sorte Patribus distribuuntur pridie, quam ingrediantur Conclauē: ut cortinis, lectis & opportuna suppellectili in tempore possint ornari. Locus ipse Conclauis ita vndique claudendus ac muniendus est, ut aditum nullum, nisi vnum tantum (ut diximus) habeat, nemoque inclusos alloqui, videre, seu quippiam ad eos clam mittere queat: sed aduertendum est maxime, ne supra aut infra, siue à lateribus habitationum Conclauis ire, stare, habitareue quispiam possit, ne voce, signo, sono aut aliquo alio ingenio perscrutari quæ intus fiunt, valeat. Interea Patres crebro conueniant, vel in sacristia Ecclesiæ, vbi exsequiæ defuncti Pontificis celebrantur, finita missa: vel in domo Domini Camerarii (si ea est idonea, & si is est ex numero Cardinalium) Nam & extra collegium potest esse Camerarius: Administratio enim temporalium, & vr̄bis, ac Romanæ curiæ gubernatio, vacante sede, ad sacrum Collegium, & præcipue ad ipsum Camerarium spectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, sed apud eum tantum, aut apud aliquam ædem sacram (si magis id libet) conuenire solent. Inter alia ibi constituunt quadruplices Custodes futuri Conclauis. Primæ portæ palatii custodia, alicui magno Prælato, vel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex, committitur, qui armata cohorte die noctuque palatium, Patresque tueatur, cui ducenti, siue trecenti pedites assignantur. Secunda custodia est in prima porta, qua ad locum Conclauis ascenditur, & hæc demandatur Conseruatoribus & capitibus Regionum vr̄bis, qui adiunctis sibi aliquibus nobilibus Ciuibus, portam ipsam custodiant. Tertia custodia in secunda porta aliquanto superius demandari solet Oratoribus laicis, siue non prælatis Regum aut Principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus Proceribus, numero ad id idoneo. Quarta au-

tem custodia, quæ est in ipso aditu vnico Conclauis, committi consuevit Prælat s dignioribus Romanæ Curia, sex aut octo, siue sint Oratores, siue non; & si commode fieri potest & alioquin idonei censeantur, curandum, vt ex diuersis nationibus eligantur, vt omnium studiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia, quoad custodiarum distinctionem, & Custodum numerum & qualitatem, in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui pro tempore & loci commoditate & conditione opportune prouidere consuevit. Custodes primæ portæ Palatii cum armatis, vt primum obiit Pontifex, locum seruant, alii vero cum Patres intrant conclauem. Et hæc quidem porta, quatuor, vt diximus, ferris munitur, extra vna, supra porticulum duabus, infra porticulum ipsum etiam vna, & similiter interiore parte idem porticulum vna. Custodes ipsius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinent, Clerici cerimoniarum aliam portæ clauem, & clauem porticuli interioris: ita vt neque porta, neque porticulum aperiri possit sine consensu illorum, qui sunt intus, & qui sunt extra. Aulæ siue duæ sint siue tres, reseruātur pro deambulatione Patrum, Et in vna ex eis, remotiori scilicet, aliquando simul conuenire ad ea statuenda, quæ sunt præter electionem Pōtificis. Quamquam secundum sacrorum Canonum constitutionem fas non sit Patrib. aliud tractare in Conclau, nisi de prouidendo manifesto, & vrgenti periculo terris Ecclesiæ, & de substituendo pro tempore pœnitentiario summo, & Camerario S. R. Ecclesiæ, si interea vacarent: non est tamen inconueniens, & à maiorib. nostris frequentatum est tractare aliqua, quæ etsi ipsum actum electionis præcise non respiciant, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipsius Pontificis religiosam administrationem honestiori quodam vinculo tempeant. Caterum si aliquando contingeret, vt alibi celebranda esset Pōtificis Electio, hinc esset sumendum exemplum, & curādum in primis, vt locus ipse idoneus, & tutus, & fidei militum manu munitus sit, deinde vt aditus ad Conclauem triplici custodia firmari possit, tum aulam quandam ita capacem habeat, vt in ea cellulæ omnes pro Cardinalibus commode constituantur. Inde vt sacellū contineat pro re diuina, & Electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partē. & ita claudendum est ipsum Conclauem, vt nemo inclusos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos quippiam

quippiam latenter transmittere, iacereue vlllo modo queat. In eum locum supellex opportuna conuehenda est pro Cardinalibus & eorum famulis, esculenta & poculenta nulla, præter aquam & confectiones, & quæ ad medicinam pertinent. Quæ vero ad cibum & potum attinent, portantur vespere & mane singulis diebus. Descripta summarie loci, in quo Electio celebrari debet, conueniente forma, ad ipsam Electionem deueniendum est, cuius modum & originem altius aliquantulum repetere non incongruit.

Ordo eligendi Pontificis & ratio

CAPVT II.

IVS itaque eligendi summi Pontificis à Christo domino deriuatum est. Ipse enim Christus primū denominatione successorem instituit, dicens Petro, Pasce oues meas. Et e ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, si à Senatu Ecclesiæ Romanæ admitteretur. Senatus autem Romanæ Ecclesiæ à Petro diuina inspiratione institutus est, cum quo omnia ardua Ecclesiæ negocia explicaret, ad quemue referret; videlicet collegium xxiv. Senatorum, ex Presbiteris & Diaconibus Romanæ urbis, instar xxiv seniorum, quos agnus Dei Christus saluator in Apocalypsi Ioannis astantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco assistantium Apostolorum, post eorum per orbem diuisionem elegerat & designarat, ac consiliarios Romanæ Ecclesiæ, coadiutoresque, atque Romani Pontificis Electores instituit. Cognoscentes igitur huiusmodi denominationis formam grauitè in futurum Ecclesiæ posse nocere, Senatores non Clementem acceperunt, sed Linum elegerunt, & illum post Petrum Pontificatui Romano præesse voluerunt, quamuis deinde Clemens, decedentibus Lino & Cleto, ab ipso Senatu electus fuerit. Hic autem mos post Petrum longo tempore fuit obseruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Ecclesiæ summū Pontificem eligerent. Ipsi autē

Senatores, Presbyteri scilicet & Diacones urbis, temporibus Sylvestri primi Papæ sunt appellati S. R. E. Cardinales. Principes videlicet in Ecclesia, qui postea tempore Innocentii Papæ IV. quod ille in Concilio Lugdun, cauit pro insigni aristocratiae & maiestatis in Ecclesia, pileum rubrum suicipere. Interea vero orientibus (ut assolet in rebus humanis) scandalis & scissuris inter eosdem Senatores, reliquus Clerus Romanus, & populus, ad praesentiam solummodo exhibendam, in electione Pontificis, & eius corroborationem adiunctus est; inde (ut plerumque fit) inducta violentia, aut aliter quomodocunque, alii etiam à Senatoribus ipsis ad ipsum actum, & ius electionis active tantum coeperunt intervenire: licet passivè priscis illis temporibus solis ipsis Senatoribus. i. Presbyteris & Diaconibus S. R. E. ius electionis in summum Pontificem conveniret, prout patet ex Concilio Stephani Papæ, & habetur in Decretis LXXIX. di. *oportebat*, cum duobus sequentibus capitibus. Vnde satis liquet à Petro de Presbyteris & Diaconibus S. R. E. in summos Pontifices eligendis, qui semper fuerunt Senatores Ecclesiae, & hodie, & Stephani temporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad sedandas maiores contentiones & tumultus, qui ob eam rem saepe oriebantur, Romani Imperatores manus ita apposuerunt, ut nemo in Pontificem canonice electus diceretur, nisi Principis decreto esset confirmatus. Liberata post hæc tempora Italia, ac Romana Ecclesia a Longobardorum durissimo iugo erepta, Hadrianus primus, ut LXXII. di. c. *Hadrianus*, siue Leo III. ut alii volunt, Romanum Imperium ex Græcis in Germanos transtulit, Carolumque magnum Augustum declaravit, cui electionem Romani Pontificis, & ius ordinandae Romanae Ecclesiae concessit. Nec multo post Leo octavus Imperium Othoni Alemanorum Regi ex Saxonum prosapia primo confirmavit LXXII. di. *in Synodo*. Sed postea pientissimi Imperatores, quum experientia didicissent, aliis forsitan non ita piis Principibus succedentibus huiusmodi auctoritatem Romanae Ecclesiae, & Reipublicae Christianae perniciosam fore (praesertim quoniam Romanus Pontifex à Christo institutus est, ut Imperatorem, & omnes oves pasceret, purgaret, atque spiritualiter iudicaret) illa se potestate abdicarunt, iusque integrum ad Senatum Ecclesiae, & Romanum

num Clerum, & populum rediit. Ludouico præsertim Imperatore statuente atque volente. LXIII. di. *Ego Ludouicus*, ex quo pro vera Romani Pontificis suprema Monarchia satius ostendenda, ad id res deducta est, vt Gregorius quintus, Othone III. consentiente, Imperatores de cætero à nonnullis Principibus Spiritualibus & Secularibus fore eligendos sanxerit, & sic ad summum Pontificem Dei vices gerentem in terris, tanquam ad eum, per quem Reges regnant, supremum Christianæ Monarchiæ Principem Romani Imperii moderationem pertinere significauerit. Verum cum variis, contrariisque vulgi seditionibus atque studiis, & aliquando Principum violentia in electione Pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixæ, atque etiam cruentissimæ pugnae committerentur, sæpeque altero per vim deiecto, alter cathedram occuparet; res Romanæ Ecclesiæ in maximam perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo, decem diuersorum meritorum viri Petri sedem tenuerunt; Benedictus nonus, Silvester tertius, Gregorius sextus, Clemens secundus, Damasus item secundus, Leo nonus, Victor etiam secundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus. Cuius successor Nicolaus secundus, Pontifex maximæ prudentiæ & sanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno salutis, Quinquagesimo primo, supra annum millesimum, in Concilio Lateranen. sacram Legem dedit de electione Romani Pontificis per sacrum senatum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium peragendam esse, quam deinde in Concilio Senen. Alexander tertius, & in Lugdunen. Gregorius decimus, ac Vien. Clemens quintus confirmauerunt: cuius quidem legis obseruantia, Apostolicam Sedem ex maxima calamitate liberauit. Deinde vt schismata tollerentur, Alexander tertius in Concilio generali statuit, vt ille demum canonicè electus censeretur, in quem duæ collegii partes consensissent. Sed vetuit Symmachus cuiquam licere Pontifice adhuc superstite, verbo, scripto, vel promissionibus, Iuramento, aut aliquo alio modo agere de Successore; Transgressores dignitate & communione priuans; Accusantesque & conicios impunitate ac præmio afficiendos censens. Nicolaus insuper præfatus, voluit Romani Pontificis o-

lectionem cum deliberatione Prædecessoris fieri debere. Post hæc autem, ne diutinæ vacationis incommodis, Romana Ecclesia premeretur, neque Patres variis ambientium studiis corrumpi possent, Gregorius prælibatus eius nominis decimus, in Concilio Lugdunen. statuit, Romano Pontifice vita functo, Cardinales præsentem decem tantum dies absentes expectare debere, moxque cum illis, qui adessent, locum Conclavis in vrbe, in qua Pontifex cum sua cura residebat, simul ingredi, cum vno tantum Ministro, vel si patens necessitas fuerit, cum duobus. Conclauem ipsum nullo pariete aut velamine separandum, in communi habitandum, ita claudendum, ut nullus postquam conuenerit, egredi queat. Neminem ad colloquium admittendum, nisi forte re urgente, & vniuerso Collegio approbatum, & à nemine nuncios, siue literas accipiendas: fenestram, siue porticulum vnum tantum dimittendum, quo subministrari possint, quæ ad vitam pertinent. Si vero postquam Patres intrauerint, intra tres dies electionem non perfecerint, per quinque sequentes dies, tam in prandio, quam in Cœna, vno tantum ferculo contentos esse oportere: quibus elapsis, si adhuc concordem non fuerint, panis tantum, vinum & aqua illis administrentur, quoad Pontificem rite eligant. Interim vero nihil de Camera Apostolica à Patribus percipiendum, nihil aliud omnino agendum, nisi communi consensu aliquid pro patrimonio Ecclesiæ necessario sit prouidendum. Siquis ex Patribus ob aduersam valetudinem egressus est, aut de nouo adueniens, ingredi voluerit, re adhuc integra admittendum, ea conditione, ut eo utatur, quo alii Patres tunc utuntur. Si extra locum suæ curiæ Pontifex decesserit, conueniant Cardinales in ciuitate illius territorii, vbi decessit in Palatio Episcopali, vel alio condecienti loco, & omnia seruent, quæ superius sunt dicta. Statuit & alia pleraque Gregorius, quæ ad Dominos Conclavis, & Patrum tutelam ac securitatem pertinent; hortatur Patres ad electionem rite faciendam pro Dei honore & publica utilitate: & pactiones, iuramenta, obligationesque omnes pro ea re factas, damnat atque irritat. Hoc Gregorii decretum Clemens confirmans, declarat, illudque per sanctæ Romanæ

nae Ecclesiae Cardinales, vacante sede, nullo modo immutari posse: nec licere Cardinalibus quicquam potestatis aut iurisdictionis Pontificalis tunc exercere, nisi officio Camerarii & maioris Poenitentarii, si forte per id tempus vacarent pro tempore prouidere. Pro territorio autem diocesim intelligi voluit, hac additione, quod si audientia causarum & literarum Apostolicarum in aliquo certo loco, Pontifice moriente, remanserit, electionem ibi, non autem vbi Papa decesserit, esse celebrandam, nisi prius per Papam statutum fuisset de curia transferenda. Item, si electione non completa Patres de Conclauis simul vel successiue exierint, compellendos esse à Dominis seu Magistratibus locorum, rursus ad Conclauem redire, & opus perficere. Demum absoluit omnes Cardinales, ad effectum electionis ab omnibus censuris & poenis. Extat & decretum Clementis sexti, circa annum salutis quadragesimum, supra mille & trecentos editum, per quod superiora statuta limitantur. Quod quia vltimum est, & in sacrorum Canonum codicibus non adhuc descriptum, de verbo ad verbum duximus inferendum.

Clemens Sc. ad perpetuam rei memoriam. Licet in constitutione à se. re. Gregorio Papa x. Praedecessore nostro, super electione Romani Pontificis edita in Concilio Lugdunen. inter cetera caueatur expresse, quod si eundem Pontificem in ciuitate, quacum sua curia residebat, diem claudere contingat extremam, cardinales in palatio, in quo idem Pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo singuli singulis, nisi illi, quibus ex patenti necessitate duo permittuntur, sint contenti seruiantibus Clericis vel laicis, prout eleg. int: vnum Conclauem nullo intermedio pariete, vel alio velamine habitent in communi, Et quod, diebus certis, non facta prouisione de pastore decursis, panis, vinum & aqua tantummodo eisdem Cardinalibus, donec subsequatur prouisio, administretur. Quia tamen, sicut frequenti multorum assertione, & in Cardinalatu consueti percepimus, nonnulli ex Cardinalibus ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium extiterunt, multiq; ex ipsis duos in dicto Conclauis habuerunt seruitores: non absq; scrupulo conscientiae, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet, ex patenti necessitate, duo permittantur, in dicta constitutione, ut praemittitur contentorum. Nos prouidere super his

cupientes, ex his & aliis certis causis rationalibus, quæ ad id nostrum animum induxerunt, rigorem constitutionis ipsius, & ad fratrum nostrorum supplicationem, in hoc prouidimus temperandum. Statuentes, quod Cardinales, postquam Conclauē huiusmodi, seu clausuram pro dicta electione celebranda intrauerint, singuli duos seruientes tantum Clericos, vel laicos, prout duxerint eligendos, ac insuper singulis diebus, præter panem, vinum & aquam in prandio, & in Cena unum duntaxat ferculum carniū, unius speciei tantummodo, aut piscium, seu ouorum, cum uno potagio de carnibus, vel piscibus principaliter non conuecto, & decen. salsamentis habere valeant ultra carnes salitas & herbas crudas, accasum, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamen nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret, vel saporem: nullus vero eorum de alterius ferculo vesci possit: liceat etiam eis ex decentia honestatis habere in clausura huiusmodi, cum in lectis quiescendi causa vel dormiendi esse voluerint, intermedia seu velamina simplicium tantummodo cortinarum, & se. me. Clementis Papæ quinti Prædecessoris nostri, & aliis constitutionibus Apostolicis contrariis, quibus propter hoc in aliis derogare nolumus, non obstantibus quibuscunque. Nulli ergo &c. Datum Auinioni. VIII. Id. Decembris, anno x. Hæc pauca ex decretis sanctorum Patrum libauimus, pro ingenii nostri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendissimos D. Cardinales, ut cum electionis negocium imminebit, secundum Hostiensis in sua Lectura Consilium, diligenter reuideant Pontificum & Conciliorum Statuta, de Electione Romani Pontificis edita, & Doctorum super ea re interpretationes. Et quoniam res est maxime ardua, indigetque magna discussione, fiet fortassis super hac re specialis Tractatus. Exsequiis igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & Conclauē opportuno præparato, decima die Patres conueniunt in Basilica sancti Petri, vel alibi pro temporis & loci opportunitate, ubi per unum ex eis Missa de Spiritu sancto celebratur: & in fine per aliquem Prælatum, seu alium doctum Virum habeatur Sermo, in quo moneantur Patres, ut sepositis omnibus priuatis affectibus, Deum tantum præ oculis habentes, S. R. & vniuersali Ecclesiæ de Pastore idoneo prouidere curent. Estq; admodum conueniēs, ut decreta

decreta summorum Pontificum, pro electione huiusmodi statuta ab ipso Oratore summam repetantur, & reducantur ad memoriam Dominorum Cardinalium. Re diuina peracta, si placet Patribus tunc intrare Conclauem, Clericus Cerimoniarum capiat Crucem Papalem, & procedat, quem Cardinales sequantur, Episcopi, Presbyteri, Diaconi. Crucem præcedunt Familiares Cardinalium laici, & immediate Cantores, cantantes Hymnū, *Veni creator spiritus*: & in Conclauis apud altare, prior Cardinalium dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*. Post Cardinales sequuntur Prelati, & alii curiales Clerici. Cardinales erunt cum suis cappis obscuris. Si vero volunt differre introitum ad vespere, conueniant de hora, & vadant domum ad prandium. vbi hora congrua fuerit, antequam discedant. si prius hoc non fecerint, quod facere conuenit, si post Missam sunt ingressuri Conclauem, conuocent familiam suam vnusquisque, moneant, hortentur omnes primum ad orandum clementissimum Deum, vt Patribus inspiret ea circa electionem futuri Pontificis agere, quæ suæ placita sunt voluntati, & salutis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, atque vniuersæ Reipublicæ Christianæ profutura. Tum vt domum die noctuq; bene custodiant, Magistro domus obediant, pacifice & quiete inter se viuant, & per urbem non multum vagentur, noctu autem domi se omnino contineant. Deinde hora præscripta, in nomine Domini vadant ad Basilicam sancti Petri, si Romæ, & in Palatio Apostolico sit Conclauis: Sin alibi ad Ecclesiam, Conclauis proximam; & valde honestum, imo necessarium videtur, vt antequam Conclauem ingrediantur, Patres omnes Deo se reconcilient, confiteantur peccata sua, & qui non sunt celebraturi, communicent, vt sint capaces gratiæ Spiritus sancti, in tanta re peragenda admodum necessaria. Postquam vero omnes conuenerint, ascendant simul ad Conclauem. Et quum ad altare Conclauis conuenerint, Prior Episcoporum Cardinalium omnib. aliis astantibus & præsentibus ac rogato aliquo Notario, exigat corporale Iuramentum, tactis sacris Euangelis à Custodibus Conclauis, & à secundis ac tertiis Custodibus, quod fideles & diligentes erunt ad custodiendum palatium & Conclauem Reueren. D. Cardinalium: neque permittent Reuerendissimos D. Cardinales villo modo grauari vltra constitutiones sanctorum Patrum, de electione Romani Pontificis statuentes, & ma-

xime Clementis Papæ sexti, Quas, quantum ad eos pertinet, omni studio & integritate seruabunt, & ab aliis pro viribus facient obseruari. Quarti vero Custodes, id est, portæ ultimæ introitus Conclauis præter hæc iurabunt, quod non permittent aliquem appropinquare ad portas conclauis, aut loqui, siue literas dare aliquomodo illis, qui sunt intus, nisi de expresso consensu totius collegii, & scripta, quæ ad collegium pertinerent: Item quod perscrutabuntur cibaria & vasa, quæ intromittentur, omni solertia & fide, introspiciendo epulas & fercula, ne forsan laterent aliqua literæ: vinum & aquam in vasis vitreis portari facient & constitutiones præfatas integrè obseruabunt. Tum exclusis omnibus aliis, prior Episcoporum Cardinalium ipsos Cardinales verbis conuenientibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua sunt tractaturi, qua nihil inter eos excellentius esse potest. Electuri enim sunt Iesu Christi vicarium, Petri Successorem, Pastorem Dominici gregis, Aulæ cœlestis Clauigerum, & omnium Christianorum Principem: debere illos memoria repetere formam atque rationem à sanctis Patribus traditas in electione seruandas, quas sine grauissima Dei offensa, & propriæ salutis discrimine prætermittere non possunt. Proinde dimissis omnibus animi affectibus, solum honorem Dei, salutem Reipublicæ Christianæ, & Romanæ Ecclesiæ commodum ante oculos habeant, & talem eligere curent, qui Ecclesiæ Dei præesse & prodesse valeat & iuat. His peractis, Reuerendissimi Domini Cardinales ad cellulas quisque suas diuertunt: & Camerarius, alique Officiales Cameræ Apostolicæ, omnes extra Conclauem abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tum omnibus prædictis expulsis, porta Conclauis, cum suo porticulo omnibus ferris claudatur intus & extra: assignenturque clauēs duæ Clericis Cerimoniarum interioribus, & tres Prælati custodibus exterioribus. Deinde accensis funalibus aliqui iussu Patrum ad hoc deputati, latebras, angulosque omnes Conclauis diligenter scrutantur, ne quis extra ordinem inter clausos remanere possit, In Conclaui ordinariæ, si remanent omnes Reuerendissimi D. Cardinales, & vnusquisque illorum pro suo seruitio retinet duos seruientes tantum, si quis autem aduersa valetudine premeretur, conceditur sibi tertius Minister, ex consuetudine, non ex constitutione: Præterea Sacrista

crīsta sacri Palatii solus. & duo Clerici cerimoniarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quisq; Hero suo famulatur. Sacrista diuina celebrat in cōmuni coram Patrib. & vestes, ac paramenta futuri Pōtificis seruat, præparatq; Clerici cerimoniarū celebranti subministrant; Subsellia pro Dominis Cardinalibus, vbi & quomodo illis placet, præparant, & in cōmuni omnib. Patribus seruiunt: consuevitq; aliis superiorib. temporibus instrumentū de electione Pontificis confici. Cū prandii, seu cœnæ tempore cibaria afferuntur, Familiæ Cardinaliū cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) vsq; ad secundam custodiam deducunt. Tū Præfectus Familiæ illius Cardinalis, cum duobus, qui cornutam portant, vsq; ad vltimam custodiā accedunt, Prælati custodes cornutam aperiunt, fercula & omnia, quę intus sunt, diligenter perscrutantur, ne quid literarū in sit. Tum aperto extrinsecus porticulo intrinsecus aperiri per Clericum Cerimoniarum, vocarique seruientes illius Cardinalis, cuius cornuta est aduecta, iubent, illique cornutam cum cibis assignant, & vinum, quod est in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra astant ad portā Cōclauis non accedunt, & qui intus sunt, à Prælati Custodibus cornutas recipiunt, & qui primum venerint, primū expediuntur: ante portam intus aliquantulū remote suspenditur Cortina quædā, ne per porticulū cum aperitur, videri possint, qui sint intus. Et hoc semper seruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus ministrantibus Patribus, cibi libere pro eorum voluntate; illis elapsis panis, vinum & aqua, cum vno ferculo tantum carniū, pisciū, vel ouorum vnius speciei, cum salsamentis, sapore, caseo, herbis crudis & fructibus. Neque secundum constitutionem Clementis, licet alicui ex patribus de ferculo alterius vesci. Dum Patres comedunt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ semper esse debent, nisi cum in lecto interdium siue noctu quiescunt. Cum autem collegialiter à Patribus est aliquid agendum, vtuntur croceis obiscuris, & subtus paruo capucio supra rochetum. Est autem crocea genus chlamidis lōgæ ad terram vsque, à parte anteriori aperta, à summo ad imum circa collare rugosa, in formam capparum Prælatorum, si demas cucullum. Quando autem sunt in Cellis, aut per Aulas deambulant, possunt esse in rochetis, siue cum paruis mantellis desuper, vt magis placet. Caueant dili-

genter Patres, ne cum horas canonicas soli vel cum alio legunt, seu quippiam aliud in Cella agunt, molestiam aut impedimentum inferant, & in primis, ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per Cellulas, siue per Aulas, immoderate discurrant. Idque multo magis curent seruiētes maxime, ne, dū Patres quiescunt, sursum & deorsum discurrendo strepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lampades, & assidue in locis tenebrosis apud latrinas. Consueuerunt nostris temporibus Patres, antequam ad electionem deueniāt, statuere quædam communi consensu à futuro Pontifice confirmanda, quæ postea singuli subscribunt, iuramentoque astringunt se obseruatuos, si ad Pontificatum assumantur. Hæc ubi perfecerunt, de electione agere incipiunt.

Quæ seruanda ne Electio possit impugnari.

SEd aduertendum est per Reuerendissimos D. Cardinales, vt in electione seruent sanctorum Patrum canonicas constitutiones, Nicolai secundi, Alexandri tertii, Gregorii decimi, Clementis quinti & sexti: & aliorum, si quæ sunt; ne impugnari possit electio. Sciantq; tã Episcopos, quam presbyteros, seu Diacones Cardinales, æqualem in eligendo potestatem habere: neq; fieri relationem meriti ad meritum, neq; zeli ad zelum, sed numeri ad numerum, Ita vt ille, qui à duabus partibus Cardinaliū, cuiuscunq; ordinis sit, rite electus sit, pro vero & indubitato Pontifice habeatur: & Cardinales nouos, vt primum creati & publicati fuerint, eandem habere potestatem in electione (nisi os fuerit eis clausum à Pontifice, & non apertū ante mortem, quia tunc non haberent potestatem) sin autem nō fuisset eis os clausum, integra permaneat potestas. Post mortem Innocentii vi. in electione Successoris, in qua fuit electus Urbanus quintus extra collegium, tunc Abbas sancti Germani Altifiodorensis de Rocha, Abbas Cluniacensis assumptus in Cardinalem per Innocentium, primo venit ad curiā in die obitus dicti Innocentii: & quamuis installatus non esset in cōsistorio, nec haberet titulū, fuit admissus per alios Cardinales ad Cōclaue electionis, vt alii Cardinales antiqui: & ita duo ex Cardinalibus antiquis ex commissione collegii causa cognita iudicarunt esse faciendum, quia sola assumptio ad Cardinalatum habet ius eligendi, & alia Cardinalibus conuenientia: & propterea Papa in tempore clausit os nouis, quod prius erat aper-

apertum. Et quamuis Romanus Pontifex canonice institutus nullo humano iudicio iudicari possit (nisi fiat Hæreticus) si tamen contra formam istarum constitutionum Papatum sibi vsurpauerit, tam ipse, quam ei adhærentes sunt excommunicati, & similiter electus per seditionem, impressionē, vel quodlibet aliud ingenium, videl per calliditatem & fraudem. Consuetudo fuit apud superiores, vt duæ Missæ singulis diebus in Conclauī dicerentur; vna de die currenti, altera propria, quæ sede vacante dicitur, & scripta in fine huius voluminis: vna per Sacristam, altera per aliquem ex Capellanis Cardinalium, nisi ipsi Cardinales personaliter velint celebrare. Cum igitur de electione agere volunt, audita missa, Domini Cardinales soli in capella illa remanent, sedentque super scabella, siue scamna illis parata: super altare restat calix vacuus & patina, ante altare mensa parua, rubeo panno cooperta ponitur; & super eam pugillares & papyrus. Inter concuū & altare iuxta mensam ponuntur scabella tria, In quorum medio Episcoporum, à dextris Presbyterorum, & à sinistris Diaconorum Cardinalium, Priores sedent. Sacrista vero, familiares Cardinalium, & omnes alii, qui in Conclauī reperiuntur, in capella maiori, vbi cellulæ sunt, clauduntur, soli Clerici Cerimoniarum solent extra portā capellæ paruæ, vbi Patres clausi de electione tractant, expectare, præsto venturi, si à Patribus pro aliqua re vocarentur. Cum omnes ordine suo cōsederint, prior Episcoporum in loco prædicto sedens, commodis verbis hortatur Patres ad prouidendum sanctæ Romanæ Ecclesiæ de viro idoneo & sufficienti, & qui tantum onus utiliter ferre queat. Deinde proponit eis per quam viam ad electionē procedere placeat, per viam compromissi, siue per viam scrutinii: quod si forte aliquis Patrum diceret in hanc sententiam: *Reuerendissimi Domini, perspecta singulari virtute, probitate, &c. Reuerendissimi D. N. ego iudicarem sine alio processu ipsum eligendū ad summum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipsum in summum Pontificem sanctæ Romanæ Ecclesiæ.* Si alii, vel saltem duæ partes istius sententiam sequerentur, & viua voce simili modo illum talem eligerent, ille esset canonice electus, & verus Papa. Et vocatur per viam Spiritus sancti talis electio sine cedula aut compromisso, sæpeque apud Maiores nostros fuit celebrata hæc via. Si Dominis Cardinalibus placuerit procedere per viam Compromissi, oportet quod omnes cō-

cordent ad compromittendum: aliter non tenet nisi forte duę partes tam diu in sententia permanerent, quoad Cōpromissarii Electum nominarent, illumq; compromittentes comprobarent, tuncq; vt Electus a duabus partibus esset canonice electus. forma autem talis Compromissi, est huiusmodi:

*In nomine Domini Amen. anno eiusdem
 &c. die &c.*

NOS Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, sanctę Romanę Ecclesię Cardinales, omnes & singuli in consistorio existentes, videlicet T. Ostien. D. Portuen. & sigillatim omnes alii nominentur Cardinales de electione tractantes summi Pontificis, elegimus, & eligimus per viam procedere compromissi, & unanimiter & concorditer, nemine discrepante, elegimus Compromissarios Reuerendissimos Patres Dominos T. Episcopum, &c. A. tit. sancti N. Presbyterum, & L. sancti Hadriani Diaconum, Cardinales, quibus damus plenariam facultatem & potestatem prouidendi sanctę Romanę Ecclesię de pastore, sub hac forma videl. quod duo ex ipsis possint eligere tertium de seipsis, & omnes tres concorditer de collegio vel de extra, possint Romanę & vniuersali Ecclesię prouidere. Et volumus, quod dicta potestas duret vsque ad consumptionem candelę, inibi ex consensu singulorum accense: & promittimus, nos illum pro Romano Pontifice habituros, quem dicti Compromissarii in forma prædicta duxerint eligendum &c. Compromissarii vero ad partem in aliquo loco separato se retrahant, & primum inter se protestentur, quod per quamcumq; prolationem verborum non intelligant dare consensum suum, nisi in scriptis illum expresse ponant, vt inter se possint vti verbis humanis & reuerentialibus, sine præiudicio. Alius modus est, & magis tritus procedendi per viam scrutini: qui si magis placet, primo deliberandum est, an post scrutinium eadem die sit attentanda via per accessum, Deinde omnibus in locis suis in capella considentibus, prior Episcoporum cum cedula sua in manu accedit ad altare, & genu flexus aliquantulum orat: tū surgit, & cedulam prædictam, quam primo osculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum a sinistra parte altaris vbi Epistola legitur, stante & patenam manu sua eleuante. has cedulas, quę vota eorum continent, scribere solent Reuerendissi-
 mi

mi Domini ad partem, quomodo eis placet, in hanc formam: *Ego A. Episcopus Ostiensis, &c. Cardinalis &c. eligo in summū Pontificem, Reuerendissimum Dominum meum D. S. titu. sancti Marci Presbyterum Cardinalem, Et eodem modo quisque nominare potest duos, aut plures de Collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium à tergo ipsius cedulæ. Cedulam ipsam bene plicatam sigillo suo annulari signat: & ut diximus, facta prius oratione illam de osculatam quisque in calicem ponit. Ut autem prior Episcoporum cedulam in calice posuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore Diaconorum patenam eleuat, dum Patres votorum cedulas calici imponunt. Qui ordine suo omnes sigillatim Episcopi, Presbyteri & Diaconi, eodem modo, ut de priore Episcoporum diximus, cedulas in calicem mittunt. Cedulis in calice depositis, sedent Patres, & quisque ante se scabellum habet cū papyro & pugillaribus, in papyro scripta sunt per ordinē Patrum omnium præsentium nomina cum aliqua distantia, ita ut vnum tantum nomen in quolibet versu contineatur, in hunc formæ modum.*

Reuerendissimus Dominus Nicenus habet.

*Reuerendissimus Dominus Rothomagensis habet. Et sic de singulis. Et scribuntur nomina, quibus communiter appellantur, propter breuitatem, & non nomina titulorum. Tum prior Episcoporum calicem de altari simul cum Diaconorum Priore sumens, illud super mensam prædictam imponit: deinde & ipse & Diaconus sedēt à dextris, Priore Presbyterorum sedente, ut prædiximus. Prior deinde Episcoporum sedens, calicē manu dextra capiens, ac sinistra patenam firmā retinens, calicē ipsum super patenam immittit, ita tamen, ut nihil effundat: & iterum calicem erigens super mensam, ut prius erat, illum constituit: tum sinistra aliquantulum patenā eleuans, dextra cedulam vnā, quæ forte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit, illamque primo Priori Presbyterorum ostendens, legendam porrigit Diaconorum Priori, quæ eam mox aperit, & voce, qua ab omnibus exaudiri possit, distincte legit. *Ego N. Cardinalis Papiensis eligo in summum Pontificem Reuerendissimum Dominum meum D. B. titu. sanctæ Sabina Presbyterum Cardinalem &c. ut ibi scriptū inuenit. Cardinales omnes, tā ipsi tres priores, quā a-**

lii, super nomina in cedula nominatorum, eligentium nomina scribunt in papyris suis, vel signum aliquod faciunt. Omnibus cedulis perlectis, & votis eligentium descriptis tres priores vota computant, & alta voce habentes plures voces Diaconus nominat dicendo: *Reuerendissimus D. A. habet voces decem, & Reuerendissimus V. habet voces octo. Et Reuerendissimus D. habet voces septem.* Deinde si non potest attēptari via per accessum, & voces non sufficiunt, re infecta. Patres discedunt, neq; per totum diem aliud agi potest circa actum electionis, quia non fit bis in die scrutinium. Sequenti die iterum summo mane in capella conueniunt, & re diuina peracta scrutinium, vt die præterita faciunt, cedulas in calicē mittunt, quæ à prioribus extrahuntur, leguntur & computantur, vt supra. Deinde si duæ partes in cedulis non conueniunt, procedunt ad electionem per viam accessus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur, ad illos accedendo, quo in cedula non nominauerit; & potest fieri accessus ad vnum, vel plures, sicut & nominatio in cedulis: sed ex honestate & decore iuniores debent aliquantulum expectare, quoad antiquiores accessum incipiant. Illis vero diutius supersedentibus, quilibet potest incipere: surgit qui vult incipere, & dicit. *Ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem*; & statim omnes signant super nomen Electi nomen accedentis: & simili modo & alii, qui volunt, accedunt, & signantur. si non concurrunt duæ partes, nihil factum est, & sequenti die ad scrutinium reuertuntur. Si autem voces sufficiunt, qui ultimo ex necessariis vocibus accedit, solet dicere. *Et ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem, & facio eum Papam.* Et notandum, quod si accessus fieret ad plures imperceptibiliter & inconfuse, ita vt duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus superioribus temporibus, cum duæ partes in electione concordabant, priorem Diaconorum consueuisse induere Electum mantum Papale, dicendo: *Ego inuestio te de Papatu, vt presis urbi & orbi.* Sed hodie non seruatur. Conuenientibus duabus partibus in vnum quempiam, ille verus & indubitatus est Pontifex: tamen consueuerunt & alii accedere, & rursus prior Episcoporum, omnibus sedentibus, nomine totius collegii illum talem eligit in Romanum Pontificem, & eius assensum requirit. Quo habito, omnes surgunt primo ad congratulan-

dum,

dum, deinde eum exuunt crocea & caputio paruo, & sic cum suo rochetto faciunt illum sedere super ornata sede, quam locant ante mensam, vbi priores sedebant. Imponunt illi annulum piscatoris, & exquirunt quo nomine velit nuncupari: & tunc solet subscribere constitutiones, ante electionem firmatas & iuratas & signare aliquas Supplicationes.

Interim vero prior Diaconorum aperta Sacrarii fenestrella, qua populus expectans videri potest, trucem profert alta voce clamitans; *Annuntio vobis gaudium magnum, Papam habemus, Reuerendissimus Dominus Cardinalis Malfectensis, electus est in summum Pontificem, & elegit sibi nomen Innocentius Octauus.*

*De indumentis Electi, & prima veneratione
à Cardinalibus.*

His peractis, ducitur Electus in sacrarium, & à Diaconis Cardinalibus exuitur vestimentis communibus (quæ ex antiqua consuetudine cedunt Clericis Cerimoniarum) induiturque Papali habitu, Toga scilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiã rubeo, & demum mundo nitidoq; rochetto: deinde imponunt ei amictum Albã longam, cingulum, & Stolam ornata cum perlis pendentem à collo, si est Presbyter aut Episcopus, Si autem esset Diaconus, Stola sit super humerum sinistrum, in formam Diaconi: si sit Subdiaconus, vel infra, non ponatur ei Stola: & ita indutum educunt, ac super prædictam sedem rursus sedere iubent: ibiq; supplicationes complures signat. Demum domini Cardinales depositis croceis, & paruis caputiis, cappas suas reassumunt. Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeum pretiosum, & mitram auro & gemmis ornata, illumque sedere faciunt super altare, cui Cardinales omnes reuerentiam exhibent per ordinem, pedes, manus & os deosculantes.

Dum hæc aguntur, portæ Conclauis omnes aperiuntur, repagula, muriq; ostiorum, & fenestrarum deliciuntur, pulsantur campanæ, & signa lætitiæ omnis generis eduntur. Pontifex nouus, præcedente cruce & Cardinalibus, ad Ecclesiam

sancti Petri descendit, & prostratus ante altare sine mitra aliquamdiu orat agitque gratias Deo, & beatis Apostolis. Tum surgens à Cardinalibus super altare ad sedendum constituitur cum mitra: & prior Episcoporum genuflexus incipit: *Te Deum laudamus*, quem hymnum Cantores prosequuntur. Interim Cardinales pedes Electi, manus & os deosculantur, seruato ordine: quod & alii qui adsunt Prælati & Nobiles faciunt. Finito hymno, idem prior Episcoporum stans à cornu sinistro altaris, ubi Epistola legitur, dicit super Electum, *Pater noster*: deinde *Quoniam nos &c. Sed libera &c. Saluum fac Domine Seruum nostrum*. Resp. *Deus meus sperantem in te*, Vers. *Mitte ei auxilium de sancto*. Resp. *Deus de Syon tuere eum*. Vers. *Domine exaudi orationem meam*. Resp. *Quia clamor meus &c.* Vers. *Dominus vobiscum*. Resp. *Deus cum spiritu tuo*. Oremus, *Omnipotens sempiternus Deus miserere famulo tuo N. electo in summum Pontificem, & dirige eum secundum tuam clementiam in viam salutis æternæ, ut te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat: per Christum Dominum nostrum, Amen*. His seruatis, descendit Electus de altari, & versus ad populum, solemniter benedicit, dicens: *Sit nomen Domini benedictum*. Tum eodem ordine reuertitur ad cameram Papalem, & ibi quiescit, & Domini Cardinales reuertuntur ad propria.

Quod si electus esset aliquis extra collegium, & tamen in vrbe vel loco vicino, antequam patres exeant è Conclauis; vocetur nomine collegii ab aliquibus Prælati, & introductus in Conclauis, à priore Episcoporum intimeretur ei electio, & requiratur eius consensus: quo habito, omnia fiant, quæ de Electo præsentè superius dicta sunt. Si autem non consentiret, iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autem canonice electus esset absens, ita quod per aliquos dies eius præsentia haberi non posset, Patres publicata eius electione, & destinata ad electum idonea legatione, conclauis exeant, Legati cum mandatis, & authenticis documentis nominato electionem insinuent, & consensum exquirant; acceptantem summum pontificem saluent, & habitu Pontificali exornent, referantq; Patribus; Deinde reliqua peraguntur, ut nouo Electo & Collegio videbitur: Si autem acceptare noluerit, iterum Domini Cardinales in Conclauis reuertantur, ad nouam Electionem peragendam. Ante coronationem suam electus Romanus Pontifex consistoria tenere non consuevit, neque

neque prouisionis aliquas Ecclesiarum facere: Si tamen aliquo impedimento coronationē diutius differre oporteret, & vrgeret necessitas; Ecclesiis recte posset prouidere, & omnia quæ essent pro vtilitate Reipublicæ peragere: & hoc tempore Bulla plumbea literarum suarum ab vna tantum parte imprimeretur, vbi sunt capita Apostolorum, ab alia autem, vbi literæ sui nominis imprimi solent, nihil erit. In principio, si prius erat Episcopus consecratus, scriberetur, *Innocentius Episcopus seruus &c.* vt alias. Si autem non esset consecratus Episcopus, scriberetur; *Innocentius electus, seruus seruorum Dei.* In fine autem literarum ante Datam adduntur hæc verba. *Nec mireris quod Bulla exprimens nomen nostrum, non est appensa presentibus. Nam hi, qui fuerunt hætenus electi in Romanos Pontifices ante sua consecrationis & benedictionis solennia, in suis bullas & literis modum huiusmodi obseruare consueuerunt.* In Data autem dicitur loco, *Pontificatus nostri, suscepti à nobis Apostolatus officii anno primo.*

*De Ordinatione & consecratione summi
Pontificis*

CAPVT III.

CÆterum si electus in Romanum Pontificem, non esset in sacris ordinibus constitutus, vt de Petro Moroneo Anachoreta, & de quibusdā aliis Patrū nostrorum memoria accidit, statuta per eum die ante diem coronationis, per aliquē Episcopum Cardinalem vel alium, si magis placet, ordinetur: & ad omnes ordines etiam Presbyteratum poterit in eadem die simul, vel interpellatis dieb. pmoueri, vt placuerit. In promotione autē hæc seruabuntur. Cōuenient in loco, vbi Ordinatione fieri debet, electus Pōtifex cū duob. Diaconis, & aliquib. Presbyteris Cardin Subdiacono & Acoluthis Apostolicis & omnes cōuenientib. sibi & tēpori paramētis ornentur. Deinde Episcopus Cōsecrator cū suis ministris paretur: paretur etiam ante altare credencia pro Cōsecratore, & credencia pro Pōtifice electo cū rebus opportunis ad Ordinationē. Electus ordinādus ad Subdiaconatū, in sede suo in loco cōuenienti cōstituta primo lauet manus: tum supra rochetū paretur amictu (ita tamen, vt possit imponi supra caput cum tempus erit, Alba)

& cingulo deinde pluuiale, quod post collum remittit, vt totum retro dependeat, tum mitram accipiat tempori opportunam. Cum omnia parata erunt, Electus accedit ad altare, procumbet ad orationem sine mitra, & surgens faciet confessionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad sedem suam, & leget introitum, &c. vt alias. Et ordinator procedet in Missa more consueto, vsque ad Collectam ante Epistolam exclusiue. Tunc Electus super Faldistorium procumbet sine mitra, ordinator autē in scabello ad eius sinistram cum mitra, & alii omnes in locis suis sine mitra & fiet litania per Subdiaconum, & cum peruentum fuerit ad locum consuetum, surget Ordinator, & benedicet Electū tertio, dicens. *Vt hunc Electum &c.* vt in ordinario. Deinde iterum procumbet, & finietur litania. Tum Electus sumpta mitra, reuertitur ad sedem suam, & Ordinator accedet ad eum, & sedenti cum mitra, ipse stans cum mitra, dat Electo Calicem vacuum cum patena, & mox vrceolos cum vino & aqua, baccale & manutergium. Quæ omnia Electus tanget ambabus manibus, ordinatore dicente: *vide huiusmodi ministerium, &c.* deinde successiue etiam cum mitra ordinator dicit. *Oremus Deum patrem & Dominū nostrum, &c.* Tum deposita mitra, dicit. *Oremus, flectamus genua, leuate.* Et interim etiam Electus surgit sine mitra, & ordinator prosequitur: *Domine sancte pater omnipotens aterne Deus, &c.* qua finita oratione, Electus sedet sine mitra, & ordinator accepta mitra imponit amictum super caput Electi, dicens: *Accipe amictum, &c.* qui mox reassumit mitram, & ordinator imponit illi manipulum in brachio sinistro, dicens: *Accipe manipulum, &c.* tum surgit Electus, extrahitur sibi mitra & pluuiale, & Ordinator induit eum tunicella, dicens: *Induat te Dominus veste, &c.* sedet deinde Electus cum mitra, & Ordinator tradit illi librum epistolarum, dicens: *Accipe librum epistolarum, &c.* Finita ordinatione Subdiaconatus, si Electus non vult vltius procedere, reassumit pluuiale, & finitur Missa more consueto, Si vero placuerit ad Diaconatum procedere, Ordinator apud altare in suo faldistorio prosequitur Collectam diei, cum oratione pro ordinando, sub eodem, *per Dominum, &* dicetur epistola suo ordine. Qua finita, si electus ante electionem erat subdiaconus, paretur in principio sicut diximus; addito manipulo, & finita epistola, procumbat in faldistorio, & fiet litania, vt diximus. Si autē tunc ordi-

ordinatus est, finita epistola surgat, & deponat tunicellam, & iterum sedeat cum mitra & pluuiali à collo: Ordinator autem ad eum accedit, & stans cum mitra, dimissis aliis rebus, dicit: *Oremus, dilectissimi Deum patrem omnipotentem &c.* & cum peruenerit ad, *Per omnia secula*, in præfatione deponit mitram, & prosequitur præfationem vsque ad eum locum, ubi dicitur, *Quæ sunt agenda concedere*: tunc Electo sine mitra sedenti imponet ipse solus dextram manum super caput, dicens: *Accipe Spiritum sanctum ad robur &c.* Deinde persequitur præfationem vsque in finem. Deposito tunc pluuiali & mitra ab assistentibus, Electo stanti Ordinator cum mitra ponit illi Stolam super humerum sinistrum, dicens: *Accipe Stolam candidam &c.* deinde induit eum dalmatica, dicens: *Induat te Dominus &c.* & mox tradit illi sedenti Euangeliorum librum, dicens: *Accipe potestatem &c.* Quo facto, Electo sine mitra surgente Ordinator deposita mitra versus ad altare dicit, *Oremus*: & ministri, *Flectamus genua &c.* Et ipse prosequitur versus ad Electum, *Exaudi Domine &c.* & *Domine sancte pater &c.* His completis, si noluerit ad vltiora procedere, Missa suo ordine finitur. Si autem ad Presbyteratum tunc erit promouendus, Ordinator reuertetur ad suum faldistorium, & leget graduale, & alleluia siue tractum, & postea procedet ad ordinem sacerdotalem, vt sequitur. Quod si Electus erat prius Diaconus, parabuntur omnia, vt supra: & ipsi addetur Stola super leuam, in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus existens, cum ad Presbyteratum voluerit ordinari, parabitur vt supra diximus, & in missa procedetur vsque ad *Alleluia*, siue tractum exclusiue, vt prædictum est: & tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, Stola in modum Diaconi, & pluuiali à collo retro pendente, procumbit super faldistorium ad litaniam, si non est facta: & illa, vt præmissum est, in Subdiaconatu, finita, reuertitur ad sedem suam: Ordinator vero cum mitra ad Electum sedentem accedens, manus ambas super caput Electi detectum imponit, nihil dicens. Et idem faciunt omnes Episcopi, siue Presbyteri Cardinales præsentés, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus: deinde Ordinator stans cum mitra extenta manu super Electum stantem, dicit: *Oremus, dilectissimi, Deum*

patrem omnipotentem, &c. vt in Ordinariis: Deinde deposita mitra: Oremus ministri, flectamus genua, leuate: & rursum: Exaudi nos quesumus Domine. Et in fine expansis manibus, dicit præfationem: *per omnia secula seculorum*, & vsq; in finem. Deinde deponitur pluuiale Electi, & Ordinator accedens cum mitra, reflectit orarium Electo ante pectus in modum crucis dicens: *Accipe iugum Domini*, &c. & mox imponit illi Casulam ad scapulas, à parte anteriori pendentem, dicens: *Accipe vestem sacerdotalem*, &c. post hæc deposita mitra, Ordinator super Electum dicit: *Deus sanctificationum omnium auctor*: & finita oratione, genuflexus ad altare incipit hymnum, *Veni creator Spiritus*, & similiter Electus genuflexus & dicto primo versu, surgit, & alii prosequuntur, ipse vero Ordinator accedit cum mitra ad Electum sedentem etiam cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo sancto cathecuminum, producens cum pollice suo intincto duas lineas à pollice dextræ manus Electi ad indicem sinistrum, & à pollice sinistro ad indicem dextrum: & mox palmas; & reliqua intus perungit, dicens: *Consecrare, & sacrificare*, &c. Manus Electi ita perunctæ vna super alteram imponuntur. Tunc Ordinator deteriso aliquantulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia: quæ omnia electus tangit, Ordinatore dicente *Accipe potestatem offerre sa.* &c. Quibus peractis, Electus à sua sede, & Ordinator in suo faldistorio lauabunt manus cum mica panis & aqua Deinde legatur Euangelium more solito & liber offeretur osculandus Electo. Tum Ordinator dicit, *Dominus vobiscum*, & offertorium: & mox accedet ad Electum sedentem cum mitra: & ipse sine mitra accipiat de eius manibus offertorium, intorticia accensa panem & vinum, vt est moris, & per singula osculatur manum Electi offerentis. Post hæc reuertitur ordinatus ad faldistorium, & iterum tam ipse, quam Electus lauant manus & statim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, vbi dicetur epistola, & Presbytero Cardinale ministrante & seruiente de libro; stans sine mitra, voce submissa omnia dicit cum Ordinatore, & cum ipso cōcelebrat signando, & etiam verba consecrationis cum ipso proferendo, non tamen mouet se loco vsq; ad communionem: & proceditur in missa in omnibus, vt consuetum est, & pro secreta de die, dicitur secreta pro ordinato, sub eodem per

Domini-

Dominum. Postquā Ordinator sumpserit sacrā Eucharistiam, & partem sanguinis Christi cum particula corporis, quæ erat intus, communicet Electo stanti in ipso cornu de corpore & sanguine Christi, & postea ambo purificentur cum vino, ut eis placuerit. His peractis, Electus reuertitur ad sedem suam cum mitra, & Ordinator cū mitra lauat manus, deinde accedēs ad Electū, stans sine mitra, dicit super Electum stantē sine mitra: *Resp. Iam non dicam vos seruos &c.* Quo finito, Ordinator imponit ambas manus super eius caput dicens: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remisseris &c.* & mox explicat Casulam, quæ in scapulis erat Electi, dicens: *Stola innocentia induat te Dominus.* Quibus finitis, imponitur mitra Electo. Et tam ordinator, quam alii Cardinales & Prælati & assistentes recipiuntur ad osculum manus, pedis & oris Electi. Post hæc Ordinator redibit ad altare & perficiet Missam cum oratione pro ordinato & dicto, *Item missa est, vel, Benedicamus Domino,* Electus crucem ante se habens stans sine mitra in medio altaris, benedicet omnibus, dicendo: *Sit nomen Domini benedictum &c.* & mox Ordinator accedens versus Electum, tertio genuflexus cum distantia conuenienti ter dicet: *Ad multos annos:* & solus recipietur ad osculum oris: & sic expleta ordinatione exuet se vestibus sacris, cum orationibus consuetis.

Et hic modus de benedictione, & ad multos annos seruatur, etiam si ordines acciperet in pluribus diebus figillatim. Si Electus nullum haberet ordinem, hæc ordinatio condecenter fieri poterit die sabbati, præcedente diem Dominicum consecrationis Episcopalis. Quod si forte electus in Papam esset merus Laicus (nam & Laicus eligi potest, dummodo sit Christianus & catholicus) accipiet primam tonsuram & minores ordines, ut alii inferiores, nisi quod erit indutus cum rochetto & manto post collum & mitra. Et in suo faldistorio recipiet instrumenta ordinum & habitum; & non dicuntur monitiones siue exhortationes, sed a substantialibus incipitur.

Episcopalis consecratio electi in Romanum Pontificem, si prius non erat Episcopus, fieri debet secundum maiorū nostrorum constitutiones eadem die, qua benedicitur & coronatur. Sed qm̄ nostris tēporib. breuitatis studio alio die facta est, ut in persona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cum fuit electus, Presbyter tantum erat: primo ponemus ordinem ipsius con-

secrationis Episcopalis sine benedictione & coronatione, deinde consecrationem cum benedictione & coronatione.

Quomodo consecratur in Episcopum.

SI gitor electo placet consecrari ante solemniam coronationis, & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit, sed conuenientius die Dominico vel festiuo, & fiet hoc modo, Die statuto & in loco ipsi Electo commodo, tam consecrator, quā Electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum Psalmis, *Quam dilecta*, & aliis orationibus consuetis. Electus chirothecas & annulum tantum non accipiet: alia autem omnia. Assistent ad minus duo vel tres Diaconi, & vnus Presbyter Cardinalis; & cum ipso consecratore, si est Episcopus Cardinalis, vt decet, duo alii Episcopi Cardinales: aliqui Subdiaconi & Acoluthi Apostolici, & Prælati domestici omnes cum paramentis sibi conuenientibus. De Prælati tamen paratis, præter Cardinales, non est necessarium, sed fiet ex sententia Pontificis. Parentur duæ credentiæ, vna pro Electo, & altera pro consecrante: & vnum altare tantum. Pro Electo paretur sedes ornata in loco competenti: & faldistorium ante altare: pro Consecrante faldistorium consuetum in cornu epistolæ; pro aliis scabella consueta. In credentiis parentur opportuna ad consecrationem & ad celebrationem Missæ, candelabraque cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, Electus accedat ad altare, & deposita mitra procumbat super faldistorium. Orabit & surget, & remoto faldistorio, faciet confessionem cum consecratore à sinistra sibi assistente. Finita confessione, Electus cum mitra reuertetur ad sedem suam: consecrator accedet ad altare, osculabitur; incensabit, si placuerit, more solito: & reuersus ad suum faldistorium leget *introitum* & *Kyrie eleison*, & alia vsque ad *Alleluia*, siue vltimum versum Tractus exclusiue, & cum oratione diei, dicitur oratio pro Electo, vt supra. Idem faciet Electus in sua sede cum suis assistentibus versus ad altare.

His dictis Electus procumbet cum mitra in faldistorio ante altare, Consecrator ab eius sinistris super aliquo

quo scabello, alij autem in suis scabellis, & per vnum ex Subdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua Sanctorum Patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum ventum erit ad locum, vbi dicitur; *Vt hunc Electum*, surgit Consecrator, non tamen cum baculo, & versus ad Electum, tertio dicit, signās, *ut hunc Electum*, &c. Et alij omnes Episcopi Cardinales, cum suis libris procumbentes, tamen erecta aliquantulum facie idem faciant: finita litania, surgunt omnes, & Electus reuertitur ad sedem suam, & sedet cum mitra. Consecrator venit ante eum, & aliis prætermisissis, stans cum mitra simul eum adiuantibus Episcopis Cardinalibus, imponit librum Euangeliorū supra ceruicem Electi, sine mitra sedentis; nam tunc mitra ei abstrahitur, quam duo Diaconi retinent vsq; in finem; & Consecrator atq; assistentes Episcopi ponunt ambas manus super caput Electi, dicentes: *Accipe Spiritum sanctum*, quod tamen Consecrator alte dicit, alij submisisse, vt alia omnia, si aderunt alij Episcopi parati, poterunt & ipsi manus imponere, & omnia legere, vt Cardinales assistentes. Deinde surgit electus & Diaconi assistentes retinent librum super illius spatulis: Consecrator autem sine mitra dicit super eum orationem: *Propiciare Domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu gratia sacerdotalis benedictionis tue, in eum infunde virtutem, per Dominū nostrum Iesum Christum filium tuū, qui vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus.* Deinde voce mediocri extēsis manibus ante pectus, dicat hāc præfationem. *Per omnia secula seculorum.* Resp. *Amen. Dominus vobiscum*, Resp. *& cum Spiritu tuo.* *Sursum corda.* Resp. *Habemus ad Dominum, Gratias agamus Domino Deo nostro.* Resp. *Dignum & iustum est. Vere dignum & iustum est, & quum & salutare, Nos tibi semper & ubiq; gratias agere.* Domine sancte, Pater omnipotens, aterne Deus, honor omnium dignitatum, quæ gloria tua sacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moysen famulum tuum secreti familiaris affatu inter cetera cœlestis documēta cultitis, de habitu quoq; indumenti Sacerdotalis instituens, Electum Aaron Mystico amictu vestiri inter sacra iussisti, vt intelligentia sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deesset etati. Cum & apud veteres reuerentiam ipsam sanctificationum species obtineret, & apud nos certiora essent experimēta rerum, quam enigmata figurarum, illius namque Sacerdotii

anterioris habitus nostræ mentis ornatus est, & Pontificalem
 gloriam iam non nobis honor commendat vestium, sed splendor
 animarum. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur ob-
 tutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda poscebant, & id-
 circo huic famulo tuo N. quem Apostolica sedis præsulē, & primæ-
 tē omnium, qui in orbe terrarum sunt Sacerdotū, & uniuersalis
 Ecclesiæ Doctore dedisti atq; ad summū Sacerdotii ministerium
 elegisti, hæc quesumus Domine gratiā largiaris, ut quicquid illa
 velamina in fulgore auri, in nitore gemmarū, & in multimodi
 operis varietate signabāt: hoc in eius moribus actib; q; clarescat:
 comple in Sacerdote tuo ministerii tui summā, & ornamentis to-
 tius glorificationis instructum cælestis unguenti rore sanctifica.
 Tunc Consecrator genuflexus, & sine mitra versus ad altare,
 incipit hymnum. *Veni creator spiritus*, & tam Electus, quā alij
 genuflectunt eodē modo; Finito primo versu, surgunt oēs, &
 chorus prosequitur hymnum. Interim caput Electi sedentis in
 sua sede circumligatur pāniculo lineo subtili per Diaconum,
 ne oleum fluat super capillos, ita ut panniculi extremitates re-
 tro super ceruicem pendeant. Deinde Consecrator accedens
 ad Electū cum mitra, & intincto pollice dextræ manus, in sa-
 cro Chrismate stans, vngit caput Electi sedentis, formans pri-
 mum signum Crucis, quo coronam totam amplectatur. De-
 inde vngat reliquum Coronæ, dicendo: *Vngatur & consecre-*
tur caput tuum cælesti benedictione in ordine Pontificali, In no-
mine Patris † & filii † & Spiritus sancti. † Amen. Pax tibi: &
cum Spiritu tuo, & absterfo aliquantulum pollice cum mica
 panis; deposita mitra, prosequatur præfationem incipiens:
Hoc Domine copiose in caput eius influat, hoc in oris subiecta de-
curret, hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui Spiritus
virtus & interiora eius impleat, & exteriora eius circumtegat:
abundet in eo constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pa-
cis: sint speciosi munere tuo pedes eius ad euangelizandam pa-
cem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine ministerium
reconciliationis in verbo, & in factis in virtute signorum &
prodigiorum, sit sermo eius ut prædicatio, non in persuasibilibus
humana sapientia verbis, sed in ostensione Spiritus & virtutis.
Da ei Domine clauēs regni cælorum, ut utatur non ut glorietur
potestate, quam tribuis in ædificationem non in destructionem:
quodcumque ligauerit super terram, sit ligatum & in cælis, &
quodcumque soluerit in terris, sit solutum & in cælis, quorum
 deti-

detinuerit peccata, detenta sint; & quorum dimiserit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, sit ille maledictus; & qui benedixerit, benedictionibus repleatur, sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu Domine super familiam tuam, ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum: sit solitudine non piger, sit spiritu feruens, oderit superbiam: humilitatem ac veritatem diligat, neque eam unquam deserat, aut laudibus aut timore superatus: non ponas lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonum, neque bonum malum, sit sapientibus & insipientibus debitor, ut fructum de profectu omnium consequatur, Tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam Ecclesiam tuam, & plebem tue sortis intra mundi limites uniuersi; sis ei auctoritas, sis ei potestas, sis ei securitas, multiplica super eum benedictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam semper misericordiam tuam, tuo munere idoneus & tua gratia possit esse deuotus, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Post hæc Consecrator inchoat schola prosequente Antiphonam: Vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius, mandauit Dominus benedictionem in seculum. Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in unum, sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Syon. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam usque in seculum. Gloria patri & filio. Sicut erat, &c. Deinde repetatur Antiphona: Vnguentum in capite. Interim imponitur mappula ad collum Electi sedentis, supra quam imponit postea manus, & Consecrator inungit illi manus cum sacro Chrismate, ut sit aliis Episcopis, dicens: Ungantur manus istæ de loco sanctificato, & Chrismate sanctificationis, sicut unxit Samuel David Regem & Prophetam, ita ungantur & confirmentur. In nomine Dei Patris † & Filii † & Spiritus sancti † facientes imaginem sanctæ Crucis Saluatoris nostri, quæ nos à morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotens æterne Deus, ut quod te rogamus, exoremus per Christum Dominum nostrum, amen Oremus. Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui te ad Pontificem

tus sublimari voluit dignitatem, ipse, qui per Samuelem David in Regem, & Prophetam inunxit, te nostro ministerio chrismate & mystica delibationis liquore perfundat, & spiritualis benedictionis ubertate fecundet, ut quicquid benedixeris, benedicatur, & quicquid sanctificaueris, sanctificetur, & consecrata manus ista; per eundem Christum Dominum nostrum.

Electus manus inunctas, simul iunctas in mappula pendenti à collo reponit, baculus non datur, sed mox consecrator deposita mitra, benedicit annulū preciosum, imponendo Electo, dicēs: *Creator & Conseruator humani generis, Dator gratia spiritualis, largitor aeternae salutis, tu Domine emitte tuam benedictionē super hunc annulū, ut quicumq; hoc sacro sancto fidei signo insignitus incessest in virtute coelestis defensionis, ad aeternam sibi proficiat salutem, per Christum Dominū nostrum, Amen.* Elect⁹ etiam surgit, tum dicitur oratio, annulū ipsum interea tenet manu dextra aliquis Acoluthus, ante Consecratorem genuflexus. Consecrator dicta oratione, aspergit annulū aqua benedicta, & illū imponit in digito annulari dextre manus Electi sedentis, dicens: *Accipe annulum, fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, Sanctam videlicet Ecclesiam, intemerata fide ornatu illibate custodias, Amen.* Et dum imponit, osculatur manum Electi, deinde adiuuantibus Episcopis assistentibus, librum Euangeliorū ab eius spatulis remouens, dat ad manus Electi sedētis, dicens: *Accipe Euangelium, & vade predica populo tibi commisso. potens est enim Deus augere tibi gratiam suam. Qui viuit & regnat cum Deo patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorū, Amen.* His peractis, Consecrator redit ad suum Faldistorium, & lauat manus: Electo autem sedenti in sua sede, Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligēter, & cum panno mundo, deinde cum pectine mundat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc Electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis, tam Consecrator, quam alij omnes Cardinales præsentes osculantur pedes, manum & os Domini Electi, alij autē Prælati parati pedē & manum, alij inferiores pedem tantum. Et mox Consecrator prosequitur missam vsq; ad lectum offertorium. Et idē facit electus Pontifex in sua sede stans. dicto offertorio, Consecrator accedit ad Electum sine mitra, & de eius manu accipit offertorium. Intorticia panes & vini vasa duo; & ad vnū quodq; istorum

istorum osculatur manum Electi, cum reuertitur ad suū faldistoriū, & lauat manus tam ipse q̄ electus, & intrat ad altare & similiter D. Electus accedit ad altare, & ponit se ad cornu epistolæ, Presbytero Cardinale ministrante librū, & ibi sine mitra simul cum Consecratore celebrabit signando, & omnia dicendo submissa voce, vt consecrator; nō tamen se loco mouebit vsq; ad cōmunionem, q̄ sumet sub vtraq; specie, stans in ipso cornu aliquantulū procedens inclinatus. finita missa non imponuntur chirothecæ, neq; mitra, quam habet cum illis benedictionib. consuetis, neq; intronizatur Electus, sed stans in medio altaris sine mitra, habens ante se crucem, populum benedicit, dicens: *Sit nomen Domini benedictum.* Et resumpta mitra, vadit ad sedem suam, & sedet, & tunc Consecrator accedit versus Dominum electum, & tertio genuflectens, dicit: *Ad multos annos*, vt dictum est, in Presbytero. Et omnes deinde exuunt se sacris vestibus cum orationibus consuetis.

*Consecratio, Benedictio & Coronatio simul
Romani Pontificis.*

QUod si electus in Romanum Pontificem, voluerit eadem die consecrari Episcopus, benedici, & coronari, vt à superioribus Pontificibus plerumq; seruatum est, ita procedendum erit. Sed eadem seruantur etiam in Electo, qui prius erat Episcopus benedicendo & coronando, vsq; ad sequens capitulum, vbi incipit, *cantores.* Primo ordinabuntur omnia ad huiusmodi solennitatem opportuna. Infra scripta etiam seruantur in coronatione, & consecratione Episcopali conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facile colligi poterunt. Et tandem constituto die Dominico, Pontifex è cubili summo mane ad cameram paramenti, q̄ *Papagalli* appellant, egreditur, ibi à Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & aliis Officialibus consuetis paratur amictu albo, & longo cingulo, stola, pluuiali rubeo, & mitra pretiosa. Cardinales alij circumstant, & omnes Prelati & officiales cū suis cappis laneis. Sic Electus Pontifex paratus, cruce præcedente progreditur ad sanctum Petrū ordine alias consueto: Diaconis Cardinalib. hinc, & inde fimbrias pluuialis sustinentibus. Caudam autē pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiā si esset Imperator, vel Rex: supra eum octo Nobiles

¶ **¶**ue Oratores portant vmbellam hastilibus octo sustentatam, quam hodie *baidachin* appellat; ante eum duo seruientes armorum portant faldistorium cum magno cussino: forerius tapetum, & paruum scabellum & cussinum.

Cum Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatii, quæ est in capite porticus Ecclesiæ sancti Petri, in palatio apud portam extenditur tapetum ponitur faldistoriũ, & super illud cussinum magnum, & ad pedes paruũ scabellum: & sedens ibi electus recipit ad osculum pedis Canonicos, & capitulum Basilicæ sancti Petri. Deinde surgens intrat Ecclesiam per portã, quæ est in medio: & progressus vsq; ad secundum circulum porphyreticum, detracta mitra orat versus ad altare supra faldistoriũ à supradictis ibi paratum: & tunc supra scabellum paruum ponitur paru⁹ cussinus. Facta ratione surgit, reassumit mitram, & pergit ad capellã S. Gregorij, & sedens in sede sibi parata recipit oēs Cardinales, & alios Prælatos cum suis cappis ad reuerentiã: Cardinales ad man⁹ sub auri Phrygio: Prælatos ad pedis osculũ. Tunc surgens sine mitra astante cruce populo benedicit dicēs *Sit nomen Domini, &c.* Subdiaconus dicturus Epistolam deposita cruce post benedictionẽ capit omnia sua paramenta: & simul cum eo Acoluthi exuunt cappas, & induunt superpellicia super rochetũ ad partẽ se retrahentes: sedet deinde electus aliquantulũ cum mitra: & iterũ surgens sine mitra versus ad altare sub silentio dicit, *Pater noster, &c.* Tum alte incipit p̄ tertia, *Deus in adiutorium, &c.* & sic stat quousq; incipiatur Psalmus, *Legem pone*: inde sedet cum mitra, & assistentibus Episcopis cum libro: ac iuuantib. hinc inde Diaconis, vt moris est, incipit Psalmũ. *Quam dilecta.* Interim Subdiaconus Apostolicus lecturus epistolã, vt diximus, paratus omnib. suis paramẽtis ex altari, subministrante Sacrista, accipit sandalia, q̄ reuerenter portantur ad electũ, sequentibus illũ Acoluthis cum superpelliciis, & ea simul cum cubiculario cameræ imponit pedibus suæ sanctitatis; Acoluthis circumcirca fimbrias pluuiæ eleuantibus supra illorũ capita. Impositis sandaliis, Diacon⁹ lecturus Euangeliũ cum duobus aliis Diaconis, qui assistent Papæ, capiunt paramenta sua, ille amictum album, cingulum, stolã, dalmaticam, manipulum vero postea capiet in altari. Alij vero duo capient amictũ, & dalmaticas tantum. Induti reuerẽter simul ad electum accedent; qui finitis Psalmis, cum dicitur capitulum pro ter-

na surgit cū mitra: & finitis versiculis, deposita mitra, & astantibus duobus Ceroferariis dicit, *Dominus vobiscum*, & orationē pro tertia. librum, prior Episcoporum Cardinalium, quī ei assistere debet, sustinet supra caput: Episcopi vero assistentes iuuant, & tenent candelam accensam, dicto, *Dominus vobiscum*. post orationem liber remouetur, Ceroferarij discedunt, & dicto à cantoribus, *Benedicamus Domino*, Papa sedet cum mitra, & lauat manus, Episcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, vt alias. Lotis manibus, Episcopus Cardinalis redit ad locū suum, & Papa deponit mitrā, pluuiāle, & stolam; & Diacono lecturo Euangeliū ante se stante, induitur consuetis paramētis, q̄ per Acoluthos hoc ordine portantur ex altari, & ipsi Diacono porriguntur. duo Diaconi assistētes, & post eos duo Subdiaconi, adiuuāt vestientem. Primū portatur cingulū cum succinctorio, Crux pastoralis, dein stola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri Phrygiata, annulus autem non datur si non est consecratus Episcopus; quem, si esset consecratus, Cardinalis Episcopus assistens imposeret.

In consecrationibus vtuntur hodiernis temporibus albis paramētis, quamuis antiqui secūdum temporis exigentiam colore vterentur. Sed conueniens est, vt vtamur secundum quod exigit missa, quæ celebratur. In processione autem erunt omnino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Pręlati, atque Officiales parantur. Episcopi Cardinales, Patriarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, pluuiālibus, & albis mitris, presbyteri, Cardinales planetis, & mitris similibus: Diaconi, Cardinales dalmaticis & mitris albis, Subdiaconi omnes tunicellis. Auditores & Clerici camerę superciliis supra rocheta: Secretarij & Aduocati super vestes communes habeant pluuiāle cum apertura super humerum dextrum, & Almucia super sinistrum: alii, vt alias.

Consecratio Romani Pontificis secūdū antiquas Patrum constitutiones spectare solebat ad Episcopū Hostiensem quī ēt pallio in ea consecratione utebatur: assistebant ei Portuen. & Albanēsis Episcopi, & hi tres in benedictione Pōtificis quādo alias esset cōsecratus, tres speciales orationes super eū dicebāt. Idē agebāt in coronatione Romani Imperatoris. Sed (vt arbitror) ad tollēdas cōtēntiones, iā pridē introductū est, vt prior Episcoporū Cardinaliū, cū duob. ex seniorib. Episcopis id mun⁹ obire debeāt & in Pōtifice, & in Cæsare: sicq; nostris tē-

poribus seruari videmus; vt non habeatur ratio Ecclesiarum, sed prioritatis Episcopalis. Consecratio nostris tēporibus nō accidit nisi in Sixto quarto, quæ tunc fuit facta secrete, & per dominū Rothomagen. qui erat Episcopus Hostiensis, & non prior; sed non publicum. Prior igitur Episcoporum Cardinalium, siue alius, quisquis ille sit, qui Electū Pontificē est consecraturus, procedat ad altare maius S. Petri: ibiq; ad partem capiat sandalia, & paramenta omnia Pontificalia ac si celebraturus esset cum psalmis, & orationibus consuetis, ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici assistet subprior Episcopum Cardinalium.

Paratis omnibus ordinibus Pontifex incensum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula processionē ad altare maius ordinabit hoc modo: Familiares Papæ, minores Nobiles, Cubicularij, Nobiles maiores & Barones, Conseruatores & Oratores laici, & non Prælati, Secretarij & Aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroq; ordine sint in digniori loco, Acoluthi, Clerici, Camere Auditores, Acoluthus tui ferarius, Acoluthi ceroferarij: qui septē numero esse deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis Subdiaconis: Subdiaconi duo Latini, & Græcus cum libris Euangeliorū; Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epistola & Euāgelio in lingua Græca solebāt vocari in hac celebritate monachi ex monasterio Cryptæ ferratæ. Deinde Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores, Prælati, Abbates vrbis, qui in hoc die sunt priuilegiati, Episcopi assistētes Papæ, Patriarchæ, Diaconi, Presbyteri, & Episcopi Cardinales. Diaconi duo assistētes: & inter eos medius Diaconus lecturus Euangeliū: demū ipse Pontifex qui si pedibus suis incedet, Ipsi Diaconi assistentes fimbrias pluuiæ portabunt; & maior Princeps caudam: octo nobiles, seu Oratores baldachinum supra eius caput fèrent. Deinde sequetur Auditor, qui mitram ministrat, medius inter duos cubiculares secretos, & inter eos est secretarius Papæ, si non est Prælatus, Deinde Protonotarij & curiales clerici non parati. Ante Pontificem immediate minister ceremoniarum præcedit cum duabus arundinibus, super alterā stuppam, super alteram vero candelam ardentem portās. Et cum Pontifex capellam sancti Gregorij exierit, Cerimonarius ad eum conuersus ignē stuppæ mittit, & genuflexus alta voce dicit: *Pater sancte, sic transit gloria mundi*, quod tertio facit distincto

stincto æquali spacio, antequã perueniant ad portam capellę. Procedũt deinde oēs per nauim ipsi⁹ capellę sancti Gregorij, vbi sepulchra sunt Romanorum Pontificum; & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portam, quę est ante altare ingrediuntur capellam, & ascendunt etiam ad dexteram antequam Papa cancellos capellę intret. Tres vltimi presbyteri Cardinales veniunt ei obuiam: & osculantur os & pectus Pontificis à seniori incipientes: deinde ante Diaconos assistentes procedunt. Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex deposita mitra facit orationem super faldistorium, deinde surgens, remoto faldistorio, facit confessionem more solito: stans hoc ordine. A Pontificis dextera stat Episcopus Cardinalis, consecrator, vel assistens si non est consecrator, & post eum Diaconus Cardinalis assistens: à sinistris stat Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium, & post eum Diaconus Cardinalis assistens: post quem genu flexus manet Subdiaconus Latinus cum libro Euangeliorũ, & manipulo Pontificis, quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. Interim cantores cantant Introitũ missę, & Kyrie eleison. Et hæc quidem supra dicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam, & quę in capella sancti Gregorii & vsq; ad factam confessionem superius dicta sunt, præterquam de parando Consecrante, seruantur etiam quando electus Episcopus non est consecrandus, sed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipsa consecratione subiungemus.

Hoc totum Caput prætermittitur, si Papa erat prius Episcopus consecratus; in eo namque Consecratio Episcopalis continetur.

CAntores, vt finierint Kyrie eleison, quiescent. Electus procumbet super faldistoriũ ante altare; ad eius dextram Consecrator, & ad sinistram Diaconus Euangelii super scabella, Diaconi assistentes post Pontificem duo Episcopi, Cardinales seniores hinc inde super scabella; alii omnes, vt commodum erit, genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite: & Diaconus Euangelii incipiet sine mitra Litaniam, & omnes respondent replicando. Cum peruentum fuerit ad lo-

cum vbi dicitur, *Vt hunc electum*, & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & tam consecrator quam omnes alii in Episcopali dignitate constituti præsentes, & parati erecto capite & extensa dextra, non tamē mouentes se de locis suis benedicunt consecrandum tertio, vt in ordinario, Finita Litanía omnes surgunt: & Consecrator stat ad infimum gradum sedis Papalis, vertens faciem ad altare, medius inter duos seniores Episcopos Cardinales, qui etiam stolum habere debent, & librum. Electus Pontifex ante eum stabit medius inter assistentes Diaconos, vertens faciem suam ad faciem Consecrantis. Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, qui aderunt parati cum suis libris omnes accedent, & circuli facient, & omnia cum Consecratore dicent, voce tamen submissa, depositis mitris, & omnibus stantibus. Episcopus Cardinalis à sinistris super Pontificem dicit hanc orationem; *Oremus, adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus, vt quod humilitatis nostra gerendum est ministerio, tua virtutis compleatur effectu.* Deinde Episcopus Consecrator dicit orationem cum nota *Oremus. Propiciare quæsumus domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu sacerdotalis gratia benedictionis tue infunde in eum virtutem, per dominum nostrum &c.* qua finita vsque, in unitate Spiritus sancti Deus, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & spatulas electi: quem Diaconi, Cardinales retinent vsq; ad finem, & tam Consecrator, quam alii duo Episcopi, Cardinales ponunt primo manus super eius caput nihil dicentes, & similiter faciunt omnes præsentes parati in Episcopatus ordine constituti. Consecrator autem extensis manibus dicit præfationem consuetam: *Per omnia secula seculorum &c. Honor omnium dignitatum*, vt supra notauimus, quum electus Papa consecratur alio die, quam isto. Et vngit Electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum, & tandem ambo lauantur, & mundantur, vt diximus plene in eodem loco. Pontifex sedet in faldistorio sibi parato in plano inter sedem eminentem, & altare dum lauat Consecrator in alio loco sibi commodo, & lotus deponit paramenta Pontificalia, & cum pluuiali, ac mitra assistit Pontifici, vt prius. His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici solent, quando electus non consecratur, quia erat Episcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de

re, & de manu prioris diaconorum accipit pallium de corpore, & altari beati Petri sumptum, vt inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco vbi incipit. Cantores, vt finierint Kyrie eleison, quiescant.

Si Electus Pontifex iam Episcopus est tantum benedicendus, & coronandus hac die; hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus, quæ supra diximus, vsque ad cantatum introitum, & Kyrie eleison, Papa facta confessione accipit immediate mitram, & sedet in sede, siue faldistorio sibi parato, inter sedem eminentem & altare, & tres primi Episcopi accedunt ad Pontificem, & faciem ante illius faciem tenentes sine mitra, illorum iunior super Pontificem stantem sine mitra ipse in medio duorum stans primam dicit orationem videlicet: *Deus qui adesse non dedignaris, ubicunque deuota mente inuocaris, adesto quasumus inuocationibus nostris, & huic famulo tuo N. quem ad culmen Apostolicum inditium tue plebis elegisti, ubertatem superna benedictionis infunde, vt sentiat se tuo munere, ad hunc apicem peruenisse.* Secundam dicit immediate secundus Episcopus Cardinalis, stans & ipse in medio videlicet: *Supplicationibus nostris omnipotens Deus effectum consueta pietatis impende: & gratia Spiritus sancti famulum tuum N. perfunde, vt qui in capite Ecclesiarum nostre seruitutis ministerio constituitur, tua virtutis soliditate roboretur.* Et tertiam antiquior, id est prior Episcoporum Cardinalium in eodem loco stans, videlicet: *Deus qui Apostolum tuum Petrum inter ceteros Apostolos primatum tenere voluisti, eique vniuersa Christianitatis molem super humeros imposuisti: respice quasumus propicius hunc famulum tuum N. quem de humili Cathedra violenter sublimatum in thronum eiusdem Apostolorum principis sublimamus: vt sicut profectibus tanta dignitatis augetur, ita virtutum meritis cumuletur, quatenus Ecclesiastica vniuersitatis onus de adiuvante digne ferat, & à te qui es beatitudo tuorum vicem meritam recipiat, per Christum dominum nostrum. Amen.*

Dictis orationibus, Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adiuvante capit pallium de altari: & imponit Pontifici, & dicit: *Accipe Pallium, sanctam plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei: gloriosissima virginis Maria eius*

Matris; beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sancta Romana Ecclesia, Et firmat cum spinulis.

Accepto pallio, Pontifex accedit ad altare sine mitra, illud osculatur primum, & deinde librum Euangeliorum, quem Subdiaconus à sinistra parte offert; imponit incensum in turibulo: Diacono Euangelii offerente nauiculam, incensat altare more solito, & accepta mitra in cornu altaris stans, à Diacono incensatur: & in os recipit Diaconus tunc osculum, vt alias, sed ascendit ad Cathedram eminentem, & sedens recipit ad reuerentiam Cardinales & Prælatos omnes paratos. Cardinales ad osculū pedis, manus & oris: alios paratos, ad osculum pedis & manus. Finita reuerentia surgit Papa sine mitra: & legit introitum & Kyrie eleison sustinente librum Cardinali Episcopo, cum aliis assistentibus. Deinde in voce dicit: *Gloria in excelsis Deo. Pax vobis*, & orationes opportunas, videlicet de die, & de Spiritu sancto: & vltimo dicit secrete orationem pro se, quæ habetur in consecratione Episcoporum.

Dictis orationibus, sedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula: descendit ad confessionem beati Petri cum Subdiaconis, auditoribus, Scriniaribus (id est) Secretariis, & aduocatis, quibus in duas acies distributis, ita vt in qualibet acie sint ex omniū ordine, faciunt laudes Pontifici stantes capitibus delectis. Papa & omnibus aliis sedentibus in locis suis, prior Diaconorum incipit solus alta voce quasi legendo; *Exaudi Christe*, Subdiaconi, Auditores, Scriniarii, & Aduocati respondent, *Domino nostro Innocentio à Deo decreto summo Pontifici, & vniuersali Papæ vitæ*. Et sic tertio dicitur per Priorem, & totiens per illos respondetur. Subsequenter idem prior diaconorum dicit: *Saluator mundi*, & illi respondebunt: *Tu illum adiuua*, & sic ter dicitur & ter respondebitur. Deinde idem Prior dicit: *Sancta Maria*, & illi respondebunt: *Tu illum adiuua*, & bis dicitur & bis respondebitur. Inde Prior idem subiungit: *Sancte Michael*, & illi respondebunt, *Tu illum adiuua*. Et tunc deinceps semel dicitur, & semel respondebitur, sequitur Prior.

Sancte

<i>Sancti</i>	<i>Michael.</i>	<i>Tu illum adiuna.</i>
	<i>Gabriel.</i>	
	<i>Raphael.</i>	
	<i>Ioannes Baptista</i>	
	<i>Petre.</i>	
	<i>Paulle.</i>	
	<i>Stephane.</i>	
	<i>Leo.</i>	
	<i>Gregori.</i>	
	<i>Benedicte.</i>	
<i>Sancta</i>	<i>Basili.</i>	
	<i>Sabba.</i>	
	<i>Agnes.</i>	
	<i>Cecilia</i>	
	<i>Lucia.</i>	

Finitis laudibus, dicitur epistola Latine, & deinde Græce, & proceditur in missa, ut alias, usque ad finem, Datur benedictio: Sed non publicantur tunc indulgentiæ. Sacris missarum solemnibus rite peractis, proceditur ad coronationem. Pontifex reassumptis chirothecis, & annulis, cum omnibus paramentis suis, in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus, Prælatibus, & Officialibus omnibus, ut in missa paratis, procedit ad suggestum supra gradus basilicæ Apostolorum Principis ex materia constructum, & ornatum: ibique in sede eminenti sibi parata sedet, & cum omnes Prælati conuenerint, & populus ex basilica in Arcem exierit, Diaconus à sinistris deponit mitram consuetam ex capite Pontificis, & Diaconus à dextris tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum, Pontificis capiti imponit, populo acclamante *Kyrie eleison*. Et Diaconus à dextris Latine, à sinistris vero vulgariter publicant plenarias indulgentias. tum paratur processio ad Lateranum.

Sed quoniam plerumque, antequam hæc completa sint, hora est satis tarda, & longa ad Lateranum restat via, multaque ibi adhuc sunt peragenda: consueuerunt aliquando Pontifices, & Patres sustentationis gratia aliquantulum cibi sumere paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri basilicæ pro Pontifice & Cardinalibus: pro aliis Prælatibus in vicinis domibus Canonorum. Coronato Pontifice veniunt ad

refectionem, & interim parantur, quæ ad processionem sunt opportuna. Sumpta refectione Pontifex & omnes descendunt ad equitandum, & hoc ordine proceditur ad Latetanum. Primi incedent Valisarii Cardinalium suo ordine, & deinde eorum familiæ & omnes laici mixtim, ut eis placuerit. Tum per ordinem isti sequentur, tonsor & sartor Papæ cum valisus rubeis, in quibus sunt vestes, quæ pertinent ad sanctissimum dominum nostrum Familiares & scutiferi Papæ; nobiles curiæ minores; & nepotes affinesque dominorum Cardinalium, scala Papæ panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex Parafrenariis purpurea veste indutum.

Qui, postquam Papa ascendit equum, cum ista scala vadit in ordine suo: dextra equi habenas, sinistra rubrum ferens baculum: Hunc sequuntur duodecim cursores Papæ, etiam in rubris vestibus induti, equestres, portantes duodecim vexilla rubra bini & bini, Inde tredecim vexilliferi capitum regionum urbis cum suis vexillis cherubin aliquanto maioribus aliis vexillis, etiam vestibus rubris, & equestres omnes vexilliferi. Tum Vexillifer populi Romani cum vexillo, & insignis populi Romani. Deinde vexillum album cum cruce nigra, quod portat Procurator ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum: vexillum cum armis Papæ quod aliquis magnus nobilis portat: & demum vexillum ordinis Hierosolymitani, rubrum cum alba cruce, quod Procurator eius portat. Isti quinque Vexilliferi habebunt equos cataphractos, siue bardatos, & coopertos tela sericea usque ad talos equorum, cum insignibus suis. Ipsi autem erunt armati, ac si prælium essent ingressuri, dempta galea, cum lacernis ex tela etiam sericea cum insigni: & singuli Vexilliferi habebunt quatuor Pedites cum lacernis bocalinis cum insignibus dominorum. Hunc ordinem Vexillorum inueni seruatum. Sed mihi non placet, neque videtur debitus ordo; nam non honoramus signum, nec signi figuram, sed signati dignitatem. unde ponimus vexillum ciuitatis, in qua est Pontifex, in principio, ut minus dignum, deinde vexillum ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum, in quo est Crux nigra in albo. Tum vexillum Papæ, inde vexillum Ecclesiæ, & bene hætenus. Demum in loco honorabiliore vexillum ordinis militaris Hierosolymitani cum alba cruce in rubro; quod mihi videtur præter omnem

omnem conuenientiam. nam signum crucis albæ in rubro non est signum vniuersitatis Christianorum; sed illius tantum ordinis militaris; sicut & nigra in albo, alterius ordinis est signum. Vniuersitatis autem Christianæ signum est crux rubra in albo. Ergo vexillum ordinis Hierosolimitani non est præferendum signo Papæ, aut signo Ecclesiæ: locus igitur suus esset post vexillum ordinis Theutonicorum, & non post omnes. Si autem adesset vexillum cruciatæ, crux rubra in albo, quia est vniuersale omnium Christianorum; illud iure optimo ponendum esset in loco digniori, Post vexilla procedunt duodecim equi albi sine sessoribus phaleris aureis in stratis carmasis ornati, quos duodecim Parasfrenarii ducunt rubra veste induti, & baculum rubrum in sinistra portantes. hos sequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor carmasina supra baculos quosdam deferentes, qui scutiferi honorarii vocantur. Cubicularii deinde sequuntur equitantes in suo habitu, Oratores laici, & non Prælati, simul cum Baronibus & maioribus nobilibus. Tum Subdiaconus Apostolicus cum cruce Papali, & suis collegis parati, vt in missa, & apud crucem duo magistri ostiarii cum suis virgis. Post hos duodecim familiares Papæ rubra veste induti portantes duodecim intorticia accensa ante sacramentum corporis Christi pedites: inde duo familiares Sacristæ equestres etiam rubro induti portantes laternas argenteas cum lumine ante sacramentum. Et post eos ducitur per familiarem Sacristæ rubro etiam indutum, & baculum in sinistra habentem equus albus, mansuetus, ornatus, vt illi duodecim, portans sacramentum, habens ad collum tintinabulum bene tinniens. Et supra portatur baldachinum cum insignibus Papæ & sacramento, per ciues Romanos qui inter se mutantur terdecies, vt vna quæque regio habeat suam partem. Post sacramentum equitatur immediate Sacrista: qui vt cæteri Prælati, habet equum totum coopertum bocasino, & ipse & omnes alii parati sunt, vt in missa, cum paramentis, & mitris. Sacrista in manu gestat album baculum. Sequuntur deinde duo Præfecti nauales, & in eorum absentia duo nobiles induti, vt Aduocati & Secretarii, & Aduocati cum Almuciis. Cantores deinde equitant cum superpelliciis. Tum Acoluthi, Clerici cameræ, & Auditores cum superpelliciis supra rochetum: Subdiaconus Græcus, & Latinus, & Diaconus Græcus, vt in missa.

Sequuntur dehinc Prælati cum equis coopertis & ipsi cum mitra, & pluuiali: Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, Abbates urbis, Episcopi assistentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cum dalmaticis, Presbyteri cum planetis, Episcopi Cardinales cum pluuialibus, procedunt duo Diaconi assistentes Papæ, & inter eos medius prior Diaconorum, si ipse dixit Euangelium, prior Diaconorum ferulam in manu portare debet & totam processionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco suo. Procedit tandem summus Pontifex super equum album phaleratum, coopertum à parte posteriori stragiola carmesina sub baldachino, quod octo magni nobiles, siue oratores portant. Cum Papa per scalam, quam superius diximus, ascendit equum, maior Princeps qui præsens adest (etiam si Rex esset, aut Imperator) stapham equi Papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Imperator, aut Rex soli essent, id est, non esset alius Rex, soli equum ducerent cum dextra manu, Sin vero esset alius Rex, dignior à dextra, alius à sinistra frenum tenerent. Si non sint Reges digniores, ducant equum. Et postquam Imperator, Rex, siue alius magnus Princeps aliquantulum equum duxerit, substituantur alii duo magni nobiles eorum loco & mutantur. Si vero Pontifex non equo, sed sella veheretur, quatuor maiores Principes (etiam si inter eos Imperator, aut quiuus maximus princeps adesset) in honorē Saluatoris Iesu Christi, sellam ipsam cum Pontifice humeris suis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor validi Pontificis familiares, qui pondus sustinent, Ita ut Principes ipsi in signum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, quam ad onus subeundum manus apposuisse videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum, & itineris dispositione. Similiter & octo nobiles, qui Baldachinum super caput Pontificis ferunt, mutantur post aliquod spacium, & equos suos ascendentes in ordine suo equitabunt: eorum loco nobiles ciues Romani usque ad Lateranum Baldachinum portabunt, mutanturque per vices, sicut de Baldachino sacramenti diximus. Ante Pontificem conseruatores, capita regionum, & alii magistratus, ac nobiles urbis pedites præibunt, & Prætoriani milites cum eis, accincti ensibus, circiter centum, & Baculum in manib. portantes ad custodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando post equitabit Marecallus, siue

Soldanus

Soldanus curiæ, cum duobus sacculis pecuniarum ante sellam: & ipsas pecunias proiiciet super populum ad pressuram dimouendam, vt infra dicemus. Primum iactum pecuniarum faciet, cum Pontifex incipiet se mouere: alium apud pontem Hadriani; tum in Area apud montem Iordanum; Inde in Area Parionis, deinde alium apud sanctum Marcum; postea apud sanctum Hadrianum, & demum vbicumque magnam pressuram apud Pontificem viderit: & vt facilius possit pertransire ad partem transversam iaciat pecunias. Post Pontificem immediate sequuntur duo Cubicularii secreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum, qui seruit de mitra: Et deinde duo medici cum Secretario principali in medio, si ille non est Prælatus. Subsequitur deinde vmbellia rubri coloris, quam vnus seruiens armorum, præter galeam totus armatus, eques portat. Postremo equitant Vicecamerarius: si non est paratus, & omnes Prælati non parati, Protonotarii, Auditor contradictorum, si non sit paratus, & similiter Corrector literarum: qui si sint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati: Vicecamerarius baculum in manu portat, & pertinet ad eum curare, vt ordo à priore Diaconorum datus seruetur in processione. Et secundum antiquas consuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, si est Cardinalis, sed eius Vicarius, & Vicecamerarius: quia non ad Cardinalem, sed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cum Pontifex peruenit ad montem Iordanum, Iudæi illi obuiam veniunt, genuflexi legem Pontifici offerunt, lingua Hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, vt illam veneretur, Pontifex vero illis auditis, in hanc sententiam respondet: *Sanctam legem, viri Hebræi, & laudamus, & veneramur, utpote quæ ab omnipotenti Deo per manus Moysi patribus vestris tradita est: observantiam vero vestram, & vanam interpretationem damnamus, atque improbamus, quia Saluatorem quem adhuc frustra expectatis, Apostolica fides iam pridem aduenisse docet, & prædicat dominum nostrum Iesum Christum, qui cum patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus, per omnia secula seculorum.* Sed quoniam nonnunquam accidit, vt Iudæi, populi multitudine opprimantur, solent aliquando impetrare pro eorum securitate, vt hoc faciant super antemurali arcis sancti Angeli in angulo ad viam, qua itur ad palatium.

Cum Pontifex ad Ecclesiam Lateranensem peruenierit, descendit in porticum Ecclesiae, & à Canonicis illius Ecclesiae honorifice paratis, excipitur cum cruce. Descendit Pontifex ex equo; prior Canoniorum Lateranensium offert crucem osculandam Pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontifici, cui prius Tiaram extraxit, ponit: osculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus auditoris: ipse vero Pontifex à priore, & canonicis praedictis ducitur ad marmoream sedem, ante portam principalem à sinistra stantem, quæ *Stercoraria* appellatur, & ibi eum sedere faciunt; qui ita tamen sedet, ut magis iacere videatur, ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorifice, dicentes; *Suscitat de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum Principibus, & solium gloriæ teneat.* Surgens Pontifex accipit de gremio Camerarii sibi assistentis, quantum pugno potest complecti pecuniarum, ubi tamen nihil prorsus sit argenti, aut auri: & spargit inter populum dicens: *Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo hoc tibi do.* Pons ligneus recta linea à porta Ecclesiae principali ad altare maius excitatur, cum pluteis hinc inde pectoribus tenus altitudo circiter quinque pedum, latitudo sex, aut septem qui altero ponti coniungitur simili modo constructo à porta, qua ascenditur per Ecclesiam ad sancta Sanctorum venienti: quod fit ut Pontifex à populi multitudine non opprimatur. Circa altare à gradibus, & supra omnia circumcirca tabulis clausa esse debent, ut per pontem tantum capellam intrent. Praecedentibus igitur Canonicis & cantantibus, *Te Deum laudamus*: Pontifex cum Cardinalibus intrat ecclesiam, & ante altare maius supra faldistorium procumbens sine mitra aliquantulum orat, Deinde surgens benedicit populo dicens, *sit nomen domini benedictum &c.* Inde cum mitra ascendens ad sedem eminentem sedens recipit ad osculum pedis Canonicos Lateranenses.

Deinde Pontifex, per ipsum pontem ascendit ad palatium Lateranum per portam, quæ est in Ecclesia. Et cum peruentum fuerit in prima aula, quæ *aula concilii* appellatur, sedet Pontifex in sede sibi parata apud tabulam lapideam in capite aulae, quæ dicitur *mensura Christi*, Et hinc inde apud eum stant domini Cardinales. Prior vero Presbyterorum Cardinalium stans ante papam conuenienti intervallo cum

Subdia-

Subdiaconis, Auditoribus, Aduocatis, & Scriniariis facit laudes Domino nostro, vt fecerat Prior Diaconorum in sancto Petro, incipiens, *Exaudi Christe &c.* Prior presbyterorum prædictus, & alii qui faciunt laudes stant detecto capite. Pontifex vero sedet cum mitra; alii Cardinales stant cum mitra. Hoc tamen fieri solebat in introitu ipsius portæ in primo plano, antequam ad aulam prædictam veniatur. commode tamē in hunc locum translatus est hic actus, propter illius loci angustiam. Finitis laudibus, papa procedit ad capellam sancti Siluestri, ibi ante portam capelle sunt duæ sedes porphyreticæ perforatæ & ibi sedet Pontifex super primam, ad quem Prior Ecclesiæ Lateranensis accedit & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu, in signum correctionis, & regiminis: & clauus ipsius basilicæ, ac palatii Lateranensis, in signum potestatis claudendi, & aperiendi, ligandi atque soluendi. Surgit deinde papa cum ferula & clauibus & sedet in altera sede porphyretica ad aliam partem, & ibi restituit eidem Priori ferulam, & clauus, & ab eodem præcingitur super planetam, sedens cum cingulo quodam sericeo rubro: cum bursa etiam sericea & rubra: in qua sunt duodecim lapides preciosi cum musco. Tum Pontifex præcinctus, & sedens ē gremio Camerarii, capit denarios argenteos omniafamariam, quotquot potest manu continere, & super populum spargens dicit: *Dispersit dedit pauperibus; iusticia eius manet in seculum seculi.* Et hoc tertio facit. In istis duabus sedibus Pontifex sedet: vt in prima stercorearia.

Ducitur deinde Pontifex ad sancta sanctorum, vbi super faldistorium sine mitra genuflexus orat: Inde surgens cum mitra reuertitur ad capellam sancti Syluestri, in quam intrans sedet super sedem ibi paratam: tum deponit mitram, chirotecas, pallium, planetam, & assumit pluuiale, & mitram simplicem, & sedens dat presbyterium hoc modo: Cardinalibus duos aureos, & duos grossos argenteos. Veniunt Cardinales; & profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntque & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manum Pontificis osculantur: pecunias capit Pontifex ē gremio Camerarii. Alii prælati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra vnum aureum, & vnum grossum: & osculantur

dextrum genu Papæ: alii vero Prælati & Officiales accipiunt in manu tantumdem, & osculantur pedem. Dato Presbyterio, Pontifex cum Cardinalibus ascendit ad palatium Lateranensem. & si non facit solemne conuiuium, deponit paramenta sua: intrat cameram: quiescit, & prandet, seu cœnat. Cardinales ducuntur ad cameras sibi ordinatas, quiescunt, recreantur, & expectant Pontificem, si vult redire ad sanctum Petrum eodem die, Sin autem, reuertuntur domum.

De Conuiuiio solemni Pontificis cum Cardinalibus, & Prælatiis,

C A P V T I V.

SE D quoniam maiores nostri consueuerunt in die coronationis, & feria quinta in Cœna domini solemne conuiuium celebrare iisdem ferme cerimoniis: aliquid etiam de solemni Papali conuiuiio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam nostra ætate factum sit à Pio secundo: & Paulo item secundo summis Pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuii: aulæis, & pannis sericeis, aureisque, pro temporis, & loci conditione. In capite aulæ erit suggestus, ad quem triplici gradu ascendetur, longus pro latitudine aulæ: in medio surget quadratus thalamus palmi altitudine: super quo mensa paratur Pōtificis: apud parietem erit sedes Papalis, ad quam paruo, & deinde magno scabello ascendetur, ornabiturq; sedes cum panno aureo pendente supra caput: mensa erit alta ad iustam proportionem sedentis. A sinistra super suggestum, parabitur alia mensa pro credentia Papæ cum vasis aureis, & argenteis, vino, & aqua, & aliis consuetis. *Credentiam* appellant mensam, supra quam vasa argentea, siue aurea ad conuiuium opportuna præparantur. Et similiter in diuinis, supra quam ad sacrificandum necessaria continentur. Dicitur & credentia actus ipse prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere volumus, quoniam crebro de credentia mentionem facturi sumus. Antiqui ceremoniarum codices *Dressatorium* dixerunt. A dextra parte aulæ, infra suggestum parabuntur mensæ pro Episcopis, & Presbyteris

byteris Cardinalibus:& paullo inferius,pro aliis Prælatiſ: & pro Cardinalib.erunt aliquanto altiores, & ſedilia habebunt gradum vnum, ſuper quẽ tenebunt pedes Cardinales: A ſiniſtra ẽ regione menſæ Cardinalium parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiufdem altitudinis & cum gradu. Et inferius alia menſa pro Oratoribus,nobilibus,& Officialibus: In fine aula,vel in aula præcedente, ſi erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam; & alia ſuper longam menſam cum vafiſ, quibus in communi vtentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificiſ & menſa ſuper plano ſuggeſta, ſuper quã ſolus comedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum paruum viride,& erit ornata panno aureo; non tamen habebit pendentem ſupra caput: ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ à ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoriſ pro ſuo ſeruitio. Si vero adeſſet Rex aliquiſ, paratur credentia pro eo paullo remotior ab ea. Sedes vero nulla paratur: quia ſedet in menſa poſt primum Episcopũ Cardinalem. Imperator ſiue Rex habebunt tot ſeruitoreſ, quot eiſ opportunum videbitur. Cardinalibuſ vero ſinguliſ ſufficiunt quaterni miniſtri, quorum vnus vinum propinet, alter carneſ concidat, alter de cultello fercula inferat, quartuſ præguſtet vinum,& aquam,& alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratreſ, aut filii Regum; præſertim in illorum præſentia. Pontifex igitur cum paramentiſ Pontificaliſ. ſi celebrauit illa die uſq; ad Dalmaticam incluſiue, & cum ſandalis indutuſ, ſupra Dalmatiam manto rubro aperto à parte anteriore,& mitram habent in capite ſupra fauonem, mediuſ inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinaleſ & Prælati omneſ habent ſuperpelliceum ſuper rochetum, ſiue ſupra veſteſ ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite, ſupra ſuperpelliceum. Cardinaleſ & Prælati ſeculareſ habent mantellum ſine cauda apertũ à parte ante,& coloris violacei ſiue obſcuri. Religioſi vero coloris ſui ordinis, ſed eodẽ modo apertoſ. Ceteri omneſ in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificiſ & alii ſeruitoreſ in copia. Aderunt etiam ſeruienteſ armorum bene ornati cum ſuiſ baculiſ argenteiſ, qui præire debent ante portanteſ fercula, & remouere multitudinem à via.

Magister sacri hospitii, & magister domus, prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum, De seruatoribus, qui prius, & qui posterius: & q̄ quælibet mensa habeat præfectos suos: quæ vero prius, quæ deinceps & p̄ quos ferenda, & sic de aliis reb, opportunis. Pōtifex remota prius mensa, ad partem, sedeat in sede cū mitra & mantū post collū apertū, vt nihil ante pectus dependeat. Cardinales, Principes, & Prælati & alii conuiuæ stent ante mensas paratas. Nobilior laicus, ē Imperator, aut Rex, aq̄ ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine. Magister sacri hospitii cū clerico ceremoniarum, quē adesse oportet in ordinandis his reb. omnib. aut Rex aq̄ ferre debet cum aliquib. ē Principib. sociatis: Imperatorem aut Regē ad credentiā ducit. Si est nobilis inferior: solus erit, & in credentia aq̄ prius à ministris probatā accipit in peluib. fertq; consuetis ceremoniis ad Pontificē, præeunte vno ex auditorib. cū mantili ad tergendū manus. Prior Episcoporum Cardinalū, & duo Diaconi assistentes; depositis in manibus seruatorū mantellis & mitris, sic in rochetto seruiunt Papæ dū lauat, Episcopus aq̄ cum portante infundēdo: & Diaconi mantile, q̄ ab auditore acceperāt hinc inde tenenda. Dū Papa lauat manus, Prælati & laici omnes genuflectunt, Cardinales & Prælati stant capite detecto Cū Papa lauerit, reapertetur mensa ante eū: & tres Cardinales qui illi seruierant capiunt suos mantellos, & mitras: & vadunt ad loca sua, & Imperator apud sedē suā primo stans lauetur suis cærimoniis, deinde domini Cardinales lauentur stantes ante mensam cū mitris in capite; post eos lauentur Prælati stantes sine mitris, & seculares (si q̄ sunt) detectis capitibus. Stabunt ante mensas lauantes eo ordine, quo sedere debent in mensa, Prior Episcoporū in capite ad dextrā: si aderit Rex aliquis, erit in secundo loco si plures Reges, mixti erunt cū primis Cardinalibus: primo Cardinalis, deinde Rex successiue. Si erunt mixtim principes, aut filii, vel fratres regū, Si non seruiunt Papæ, debēt sedere inter Diaconos Cardinales, vel post eos pro eorū dignitate, & conditione, Primogenitus aut Regis, quia Rex futurus putatur, post primum Presbiterum Cardinalem erit, sed nullo modo inter Episcopos Et hoc tam in conuiujs, quam alijs publicis actibus: quamuis nostro tempore aliquorum siue ambitione, siue ignorantia aliquando sit seruatum contrarium.

Consueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Ecclesiarum

harum principalium inter Episcopos Cardinales mixtim. nostro tempore (credo propter declinationem, siue potius extinctionem illarum: cum sint quodammodo titulares:) ponuntur immediate post Cardinales, Deinde assistentes Papæ, tum Oratores Prælati, inde Archiepiscopi, Episcopi, Prototarii, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici camerae, & Acoluthi. Ad sinistram vero erunt & cum eis Principes, quos prius diximus (si aderunt) post eos autem si præsentibus erunt alii principes inferiores illi tamen, qui solent præcedere Oratores Regum. Deinde erunt Oratores laici, & non Prælati, & cum eis Senator, & tres Conseruatores urbis. De aliis autem laicis, qui sunt extraordinarii, nihil ponimus, nam admitti solent ad voluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen Magister domus, ut prius cum clerico ceremoniarum ponat in scriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maxime laicorum: & si quæ sunt contentiones de præfidentia, componantur prius: quod si ibi orirentur, si nolunt componi, ambo contendentes honeste iubeantur exire: si tamen esset colorata contentionis causa, & non temeraria, quia tunc solus temerarius eiiciendus esset.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum, non autem Græcorum; nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lauari post primos plures eodem tempore. Postquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit mensam stans sine mitra: & tunc Diaconi assistunt, Finita benedictione sedet, Imponitur mitra, & Diaconi vadunt ad loca sua, & sedentibus omnibus ordine, quo steterant, portantur fercula. Primum ferculum portabit nobilior Princeps, siue Imperator, siue Rex sit. Secundum alius dignior post eum, & sic successive, etsi erunt ex illis qui debeant sedere in mensa: portato ferculo sedeant in loco suo. Et notandum quod Imperator, Rex, seu maximus Princeps capit ferculū, quod portare debet ad pontificē extra portā aulæ conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum. Alii inferiores pro ferculo ad coquinam vadunt: magister sacri hospitii, & magister domus baculos in manibus tenentes, & in habitu sibi condecēti deducunt portantes fercula, quæ quidem fercula, ad Pontificem & Imperatorē tantum cooperta portari debent: aliis au-

tem, etiā regib. detecta, & similiter vinum. possunt tamē portari, & debent maximis Principibus vsq; ad aulam conuiuii, & deinde antequam appareant in conspectu Papæ, detegi. Itē in præsentia Pontificis nulli omnino fit publice prægustatio, nisi ipsi Pontifici, & Imperatori tantum: pro Rege autem, aut maximo Principe poterit fieri à suis si voluerint in credentia, vel vbi capiunt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi, vnde capiuntur à dantibus, & in mensa à portāte, & de omnib. rebus. Cum primum conuiuium incipietur in loco conuenienti, ponatur pulpitum: & Subdiaconus, siue Capellanus Papæ aliquid de sacra scriptura legat vsq; in fine conuiuii. Interim cum silentio, & sine strepitu omnia administrētur quam diligentissime. Cum Pontifex biberit, consueuerunt omnes astantes propter Episcopos, & superioris dignitatis viros genuflectere, quod seruari nostris temporibus vidimus; quamuis in nullo cerimoniarum libro id legerimus. Epulis abunde subministratis, fit secunda lotio manuum, & tunc secundus nobilis laicus portat aquam consuetis ceremoniis: Prior Episcoporum Cardinalium & duo Diaconi dimissis mantellis, & mitris, vt supra, seruiunt: deinde reuertuntur ad loca sua: lauantur & alii ordine suo, quo supra, sedentes tamen. & dum Cardinales lauant, vnus seruit alteri de mantili illud explicādo, & tenendo, dum alius lauat & sic successiue. Ponuntur deinde vinum & confectiones, siue species, vt habent antiqui codices: & demū finito conuiuiio lector dicit: *Tu autem Domine miserere nobis*, nisi sit in cœna domini quia tunc nō profertur, *Tu autē*. Surgit Pontifex sine mitra, assistunt ei Diaconi, & redduntur gratiæ, vt in ordinario. Omnib. completis reducit Pontifex ad cameram suam, & alii ad propria diuertuntur.

Si autem solemne conuiuium huiusmodi fiet in die, quo Pontifex sacra publice nō celebrauerit, omnia, vt p̄dicta sunt, seruabuntur, nisi de sacris vestib. Papa indutus amictu, alba, longa, cingulo, stola preciosa, & manto rubro, cum paruo caputio subtus: siue, si calores erunt, sine manto cum caputio tantum ducetur ad mensam. Cardinales & Prælati erunt in mantellis consuetis sine superpelliciis, & sine mitris: alia omnia vt supra. Aduertendum tamen quod nunquam in conuiuiio Pontificis admittuntur mulieres, etiam si Imperatrix, Regina, vel Pontificis consanguinea esset.

Hactenus Liber Cæremoniarum.

Quando-

*Quandoquidem autem saepe hic facta est mentio
de Pallio, opera pretium visum est ad-
dere quomodo paretur.*

PRomoti ad Metropolitanas seu Parochiales Ecclesias, etiam si sint consecrati Episcopi, appellantur Archiepiscopi: neq; Patriarchæ, nisi prius acceperint Pallium de corpore beati Petri sumptum, sed electi ad illas Ecclesias: & translati de vna Ecclesia Metropolitana ad aliam non possunt vti Pallio, quod acceperat in prima sua Ecclesia: & minus Pallio predecessoris defuncti seu translati, sed oportet, quod de nouo petatur Pallium & obtineatur: & interim non possunt neque consecrare, synodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere. Debent autem petere Pallium per se, vel Procuratorem intra tempus sex mensium. Sunt & quidam Episcopi, qui ex indulto Apostolico Pallio vtuntur, vt Lucen. in Tuscia, Papien. in Lombardia, Bambergen. in Germania. Et si qui alij, quo vti debent infra suas Ecclesias, diebus & modo in priuilegiis à sede Apostolica illis concessis. Cura conficiendorum & conseruandorum Palliorum ad Subdiaconos Apostolicos pertinet, qui ex lana munda & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales monasterij S. Agnetis, vel religiosi, qui sunt in illa Ecclesia, offerunt quotannis Agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festiuitatis S. Agnetis, dum in missa solemni cantatur, Agnus Dei. Qui Agni recipiuntur à duobus Canonicis Ecclesiæ Lateranen. & ab eis postea consignantur Subdiaconis Apostolicis, qui Agnos ipsos in pascua mittunt, quoad veniat tempus tondendi ipsos Agnos opportunum. Ex his Agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba & pariter munda, reducitur in filum, ex quo Pallia huiusmodi contexuntur, latitudine digitorum trium redacta in orbem, ita vt humeros præsulum ambiant, à pectore & renibus particulam pendentem habet Pallium longitudinis palmi & senis, & in eius extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinem in fine orbiculatas, nigro serico tectas, insutas supra pendentes particulas ante & post & super humeros utrosque. Sic confecta Pallia per Subdiaconos Basilicæ portant ad Basilicam Principis Apostolo-

rum, & per Canonicos Basilicæ ponuntur super corpora Petri & Pauli Apostolorum sub altari maiore; vbi factis ex more vigiliis, illa per noctem dimittunt, deinde restitunt Subdiaconis, qui in loco honesto ea conseruant. Vfus autem Pallij huiusmodi, in quatum potuimus explorare, antiquissimus est, & à Lino Pontifice Petri Apostoli immediato successore habuit originem. Ita enim scriptum legimus à Maximo Episcopo in Homilia de veste sacerdotali: *In lege gratia antiquum est illud nostrum Ephoth, id est Pallium, quod nostri Patriarchæ arbitrantur à Lino post Petrum Secundo Roman. Pontifice institutum. & in singulare potestatis priuilegium nostris Deo plenius Præsulibus datum* Et Eusebius Cæsariensis in sermone de Epiphania scribit; *Nihil antiquius veste illa sacerdotali Præsulis nostri, quæ illi vesti de veteri testamento successit bysso auroque contexta, quæ in signum plenissima potestatis primus Linus amictus est, cui & typum dedit & nomen, ut à veteribus accepimus scriptoribus, quam appellauit & Pallium.* Cum autem aliquis Prælatus indiget Pallio, illud primo per quempiam ex Aduocatis Consistorialibus Procuratorem ab eo ad hoc specialiter constitutum à summo Pontifice in Consistorio, instanter, instantius, & instantissime petitur. Pontifex excluso Aduocato exquirat Patrum sententias, an dandum sit Pallium: deinde committit Priori Diaconorum, vt Pallium Prælato vel eius Procuratori assignet. expediuntur super ea re iteræ Apostolicæ in forma cõsuetæ, & Prior Diaconorum Cardinalium imponit locum & diem, vbi & in quo Pallium cõsignare debeat. Id plerumq; fieri solet in domo ipsius Cardinalis in sua capella: interdum autem in Ecclesia S. Petri, & super maius altare, & valde condecenter; maxime pro maximis Ecclesiis & vltromontanis. & ita vidi seruari à reuerendissimo domino Cardinali Senensi priore Diaconorũ. Statuta die Prælatus, si est præsens vel eius procurator in absentia cum speciali mandato venit ad locum ordinatum. Adsunt dominus Prior Diaconorũ Cardinalium & Subdiaconus Apostolicus cum ipso Pallio, qui Pallium explicat super medium altaris. Prælatus si est præsens, indutus super rochetum siue superpellitium planeta genuflexus in gradu altaris ante priorem Diaconorum stantem in cornu dextro altaris. Vbi legitur Euangelium, petit sibi dari & cõsignari Pallium his verbis:

bis: Ego N. electus Ecclesie N. instanter, instantius, instantissime peto mihi tradi & assignari Pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo Pontificalis officii. Tunc dominus Prior Diaconorum accipiens Pallium de altari, imponit illud super humeros Prælati genuflexi dicens, *Ad honorem omnipotentis Dei & beatæ Mariæ semper virginis atq; beatorum Apostolorum Petri & Pauli, nec non Ecclesie N. tibi commissa, tradimus tibi Pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo Pontificalis officii* (cum Patriarchalis vel Archiepiscopalis nominis appellatione) *ut utaris eo infra Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimentur in privilegiis ab Apostolica sede concessis. In nomine patris & filii & Spiritus sancti, Amen.* Et illud cum Subdiacono aptat, non tamen infigit spinulas: & recipit illum ad osculum pacis. Demum Clericus ceremoniarum extrahit illi Pallium, & aduocatis testibus, rogat se de illo actu: plicat Pallium, & illud portat ad dictum Prælatum; vel illud reservat in loco sacro, quoad Prælatus recedat, & tunc dat illi Pallium cum publico instrumento. Vidi etiam cum essem magister ceremoniarum, Sixtum Papam Quartum manibus propriis dedisse Pallium Patriarchæ Constantinopolitano, domino Hieronymo Laudo Veneto, tunc Archiepiscopo Cretenfi: quod tamen, ut arbitror, non puto multum condecens esse, cum traditio Pallij proprie ad Diaconum spectet, & ipsi Romano Pontifici in sua coronatione & consecratione nemo imponat Pallium, nisi Prior Diaconorum. Si autem Pallium tradendum sit Procuratori in absentia Prælati, Procurator indutus superpellitio genuflectat, ut de Prælato diximus, & petit Pallium & iurat in hanc formam: Ego N. Procurator, & Procuratorio munere vel nomine & pro parte Reuerendi in Christo patris & domini domini N. electi Ecclesie N. instanter, instantius, instantissime peto mihi tradi & assignari Pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo Pontificalis officii, & promitto illud reuerenter portare eidem Reuerendo patri domino N. nec pernoctabo in aliquo loco nisi una nocte tantum, nisi præpeditus fuero legitime, & tunc in Cathedrali ipsius, & si non fuerit Cathedralis, in collegiata, & si non fuerit collegiata, in parochiali Ecclesia remittam & honorifice reponam. Sic me Deus adiuuet & hac sancta Dei Evangelia.

Diaconus autem Cathedralis accipiens Pallium de altari imponit illud super humeros Procuratoris, dicens, *Ad honorem omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & domini nostri Papae, ac S. Romanae Ecclesiae, assigno tibi Pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo officii, cum Archiepiscopalis nominis appellatione: nomine & pro parte Reuerendi in Christo patris domini N. & Ecclesiae N. ad quam electus est ut eo utatur infra Ecclesiam suam certis diebus: qui exprimiuntur in privilegiis ab Apostolica sede concessis.* Et in fine Procurator osculatur illi manum, & rogat Clericum ceremoniarum, & petit instrumentum: Clericus extrahit illi Pallium: plicat, & reportat, & conseruat in loco sacro quousque Procurator sit discessurus, & tunc dat illi Pallium & instrumentum in publica forma.

Qui pallium sunt accepturi, postquam fuit petitum in Consistorio & concessum, componunt primum cum Subdiaconis, (nam illi ut diximus tenent Pallia) qui accipiunt secundum valorem, & taxam Ecclesiae, aliquando plus, aliquando minus pro centenario. Et quia vidi varios vsus, & nihil firmi statutum legi; de quota nihil dicam. Clerici Ceremoniarum, & ipsi ratione officij sui & instrumenti mercedem suam exigunt etiam, ad proportionem taxae & valoris Ecclesiarum; non tamen tantum quantum Subdiaconi. Solent etiam, qui Pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo Bireta, & totidem suis Camerariis dono dare. antiquitus dabant, ut legi, vinum album, & species: portabant etiam duas Faculas cereas, quae ardeant super altare dum Pallium traditur, & sericum ad induendum Pallium, cum quo illud ad Ecclesiam suam deferunt.

F I N I S.

G. Villm. 21.

Prison 7

CP 24

/ Mameranus, Nicolaus, / Panvinio, Onofrio,

Inauguratio, Coronatio, Electioque Aliquot Imperatorum nempe a D.
Maximiliano Primo, ad D. Matthiam Austriacum Augustum &c

Hanoviae 1613

J.publ.g. 574

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10560661-0

VD17 1:019379E